

1204

Motie vreemd aan de orde van de dag

Titel motie: boeren Nieuwkoop

Datum PS: 08-03-2023

Onderwerp: operatie vertrouwen herwinnen

De provinciale Staten van Zuid Holland in vergadering bijeen,

Constaterende dat

- JA 21 in de commissievergadering KNM/ Stikstof (voortaan commissievergadering) van 7 december '22 GS heeft gewezen op het belang om bij het ontwikkelen van beleid de Algemene Beginselen van Behoorlijk bestuur in acht te nemen, met name het vertrouwensbeginsel,
- in de commissie vergadering van 22 februari jl. door insprekers naar voren werd gebracht dat GS de boeren in Nieuwkoop, in strijd met dit beginsel, heeft overvallen door eerst op een ingelaste bijeenkomst op 13 februari in Nieuwkoop aan de boeren in de Meijegraslanden mede te delen dat 0% emissie de doelstelling is voor 2030 en een dag later de informatie avond over het Provinciaal Plan Landelijk Gebied plotseling af te zeggen,
- er sinds 2019 een initiatief ontstond van de boeren in deze streek om een plan te maken om invulling te geven aan de opgave voor stikstof, bodemdaling, klimaat, water en biodiversiteit,
- premier en minister hier positief op reageerden en dat bij de presentatie aan de toenmalige minister van LNV in september 2020 zelfs een subsidie werd toegezegd voor het doorontwikkelen van het in het plan ontwikkelde model van de Nieuwkoopse aanpak
- er inderdaad een subsidie werd verstrekt van € 300.000 van LNV en 200.000 van de Provincie
- in de loop van 2021 tijdens de gebiedsprocessen naar aanleiding de inmiddels gestarte Gebiedsgerichte Aanpak bleek dat de Nieuwkoopse aanpak niet als vertrekpunt genomen werd,
- een alternatief Boerenplan eind 2021 zeer goed ontvangen werd door voormalig gedeputeerde Weber als bestuurlijk trekker van de themagroep landbouw,
- in april '22 bleek dat dit Boerenplan voor versnelde transitie, optimalisatie kringlopen en mozaiekbeheer binnen het bedrijf tegen alle afspraken en toezeggingen in opnieuw terzijde was geschoven

Overwegende dat

- Het vertrouwen van de boeren in Nieuwkoop met betrekking tot het gebiedsproces op 13 en 14 februari opnieuw een flinke deuk heeft opgelopen;

- de Provincie/ GS er alles aan zal moeten doen om het vertrouwen van de boeren in Nieuwkoop te herwinnen,
- GS heeft toegezegd opnieuw in gesprek te gaan om het vertrouwen te herwinnen en het gebiedsproces weer op te starten,
- een dergelijke toezegging alleen zin heeft als de boeren een reële, haalbare en betaalbare opgave meekrijgen,

Verzoekt het College,

- te beginnen met het respecteren van hetgeen door de boeren resp. de coöperatie Boeren met Perspectief reeds aan plannen is ontwikkeld,
- deze plannen alsnog tot uitgangspunt te maken van de verdere besprekingen in het gebiedsproces,
- daarbij de Algemene Beginselen van Behoorlijk Bestuur proactief in acht te nemen
- De uitkomst van de gesprekken in het gebiedsproces opnemen in het plan van reductie stikstof
- boeren te stimuleren en te ondersteunen om te verduurzamen via : innoveren, transformeren/ extensiveren zonder gedwongen uitkoop
- de Mijegraslandpolder gelijk (gelijkheidsbeginsel) te behandelen als de overige 17 polders rondom Nieuwkoop in de Gebiedsgerichte Aanpak.

En gaat over tot de orde van de dag.

-
-
- R.G.E. Lutmers JA 21
-
-
- M.C.Breet JA21
-
-
- M.P.C. Sandmann JA21
-
-
- A.J.A.Beukering JA21
-
-
- R.A.M.Weber JA21
-
-
- J.van Pareren JA21
-
-
- L.D.Verheij JA21

GS-Voorstel

Besluitnummer

PZH-2024-849632610 DOS-2023-0000337

Status

Openbaar

Datum vergadering Gedeputeerde Staten

5 maart 2024

Eindtermijn

n.v.t.

Onderwerp

Behandelveorstel motie 1204 Boeren Nieuwkoop (operatie vertrouwen herwinnen)

Advies

Geef aan welk advies je aan GS voorlegt en welke besluiten GS daarvoor moeten nemen. [Uitleg verdere instructies](#)

Besluit GS

Wordt na de GS-vergadering ingevuld.

Bijlagen

Motie 1204 - Lutmers (JA21) - boeren Nieuwkoop.pdf

GS brief behandelvoorstel Motie 1204.docx

1 Toelichting voor het College

In het eerste behandelvoorstel is ervoor gekozen om deze motie op hoofdlijnen te beantwoorden. Provinciale Staten hebben gevraagd om op alle punten in het dictum in te gaan. Het behandelvoorstel is daarop aangevuld. Ook wil de indiener een vinger aan de pols houden voor het vervolg. Op dit punt kan worden aangegeven dat het initiatief vanuit Boeren met Perspectief inmiddels volledig en volwaardig is opgewerkt in het fieldlab, waarvoor door het Rijk onlangs ook middelen zijn toegezegd en in welk kader onlangs meetapparatuur in de eerste Zuid-Hollandse stallen is geïnstalleerd.

Reactie Wilson (JA21):

Motie niet afgedaan. Beantwoording geeft nog niet op alle punten uit het dictum antwoord. Bovendien is alleen een brief niet genoeg. JA21 wil ook in de uitwerking een vinger aan de pols houden. Brief op zichzelf wel als positief beoordeeld.

Zie verder GS-brief aan PS.

Financieel en fiscaal kader

Totaalbedrag excl. BTW	: € 0,00
Programma	: Ambitie 1 - Samen werken aan Zuid-Holland
Financiële risico's	: Er zijn geen financiële risico's.

Juridisch kader

Geen bijzonderheden.

2 Voorafgaande besluitvorming

Het eerste behandelvoorstel is op 11 april 2023 in GS vastgesteld.

3 Proces

De brief met het behandelvoorstel wordt na vaststelling door Gedeputeerde Staten ter kennisname aangeboden aan Provinciale Staten. Bij behandeling van het behandelvoorstel kan Provinciale Staten oordelen of er uitvoering is gegeven aan de moties.

4 Participatie en rolneming

N.v.t.

5 Communicatiestrategie

Geen bijzonderheden, n.v.t.

Antwoord van Gedeputeerde Staten op vragen van

A.,H.K. van Viegen (PvdD)
(d.d. 6 februari 2023)

Nummer
3925

Onderwerp
Natuurvergunningen agrariërs

Aan de leden van Provinciale Staten

1. *Kent u de berichten 'Provincies weten van duizenden boeren niet of ze de juiste stikstofvergunning hebben'¹ en 'Provincies hebben geen beeld van juiste stikstofvergunningen veehouders'²*

Ja.

2. *Hoeveel veehouders zijn er momenteel in Zuid-Holland en om wat voor soort bedrijven gaat het?*

In 2021 waren er volgens het CBS 1951 bedrijven die grazende dieren, zoals melk- en kalfkoeien, rundvee en geiten houden. Daarnaast zijn er volgens het CBS 110 bedrijven die hokdieren houden, waaronder kippen en varkens. Er zijn nog geen definitieve cijfers beschikbaar voor 2022.

3. *Kunt u een indicatie geven van het huidige aantal gehouden productiedieren?*

In 2021 werden er in Zuid-Holland volgens het CBS 156.451 stuks rundvee, 96.549 schapen, 25.653 geiten en 7.208 paarden en pony's gehouden. Daarnaast werden er volgens het CBS in 2021 98.924 stuks varkens en 537.042 kippen gehouden. Er zijn nog geen definitieve cijfers beschikbaar voor 2022.

4. *Weet het college of de Zuid-Hollandse agrariërs de juiste stikstofvergunningen hebben? En zo nee, waardoor komt dat?*

Zie statenvragen 3921 D66 – stikstofvergunningen en natuurdoelanalyses. Wij verwijzen naar ons antwoord bij vraag 1 en 2. Zie hiervoor Bijlage 1 *Statenvragen 3921 D66 – stikstofvergunningen en natuurdoelanalyses*

5. *Is het college van plan om deze gegevens boven tafel te krijgen en dit inzichtelijk te krijgen? Zo nee, waarom niet?*

Zie statenvragen 3921 D66 – stikstofvergunningen en natuurdoelanalyses. Wij verwijzen naar ons antwoord bij vraag 4.

¹ <https://nos.nl/artikel/2461801-provincies-weten-van-duizenden-veehouders-niet-of-ze-juiste-stikstofvergunning-hebben>

² <https://www.melkvee.nl/artikel/642450-provincies-hebben-geen-beeld-van-juiste-stikstofvergunningen-veehouders/>

6. *Om met de gebiedsplannen aan de slag te gaan is het van belang te weten of boeren de juiste stikstofvergunning hebben. Er is een grote kans dat een deel van de boeren meer stikstof uitstoot dan in hun vergunning staat of helemaal geen vergunning hebben. Hoe gaat het college dit aanpakken als deze gegevens niet bekend zijn?*

Het is niet zo dat een veehouder zonder vergunning per definitie een vergunning nodig heeft voor zijn activiteiten. Een veehouderij die bijvoorbeeld rechtmatig is gestart voor de inwerkingtreding van de Vogel- en Habitatrichtlijn – gestart voor de zogenoemde Europese referentiedata – en sindsdien onafgebroken aanwezig is geweest c.q. niet is gewijzigd, is toegestaan zonder dat een natuurvergunning noodzakelijk is. Wanneer er meer wordt uitgestoten dan dat volgens de vergunning is toegestaan dan verwijzen wij naar statenvragen 3921 D66 – stikstofvergunningen en natuurdoelanalyses. Wij verwijzen naar ons antwoord bij vraag 3.

7. *Hoe wil het college dan inzichtelijk krijgen hoe de benodigde stikstofreductie gaat plaatsvinden?*

Alle sectoren dienen een bijdrage te leveren aan de reductie van stikstofemissies en deposities. Dat gebeurt door generiek landelijke afspraken en maatregelen, provinciale generieke afspraken en maatregelen en gebiedsspecifieke. Voor een deel gebeurt dat op het agrarisch bedrijf. Het inzicht en de monitoring van deze daling is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van rijk en provincies. Inzicht gebeurt via o.a. AERIUS en de emissieregistratie. Voor agrarische sector kan dat in de toekomst gebeuren op bedrijfsniveau via twee manieren. De ene is door middel van de stoffenbalans, zoals ook dhr. Remkes heeft geadviseerd. De andere manier is door middel van meten bij stallen. We zijn beide sporen aan het ontwikkelen en kijken samen met andere provincies en het rijk naar afspraken hierover.

8. *Hoe gaat het college om met bedrijven die niet de juiste stikstofvergunning hebben?*

Zie 3921 D66 – stikstofvergunningen en natuurdoelanalyses. Wij verwijzen naar ons antwoord bij vraag 3.

9. *Gaat de provincie bijvoorbeeld handhaven als boeren niet de juiste stikstofvergunning hebben?*

Zie statenvragen 3921 D66 – stikstofvergunningen en natuurdoelanalyses. Wij verwijzen naar ons antwoord bij vraag 3.

10. *Wat vindt het college ervan om te gaan handhaven bij bedrijven, die zonder vergunning hebben uitgebreid?*

Het college is in beginsel verplicht om handhavend op te treden in het geval dat een overtreding wordt geconstateerd. Slechts onder bijzondere omstandigheden mag het college hier vanaf afzien. Na het constateren van een overtreding wordt daarom altijd een belangenafweging gemaakt en vervolgens – indien er geen voldoende zwaarwegende omstandigheden aanwezig zijn – handhavend opgetreden.

11. *Indien de provincie gaat gedogen, hoe groot is de kans dat de gestelde stikstofreductie gehaald gaat worden en wat zijn de maatregelen die het college gaat treffen als de doelen niet gehaald worden?*

Zoals benoemd bij vraag 10 kunnen wij alleen in bijzondere omstandigheden gedogen. Voor wat betreft de PAS-melders is er zicht op legalisatie en vinden wij het onjuist om daar nu handhavend op te treden.

12. *Deelt u ons standpunt dat als hoogste prioriteit de natuur hersteld moet worden en niet het legaliseren van PAS elders? Zo ja, hoe gaat u dit aanpakken? Zo nee, wat is dan uw standpunt?*

Zowel Gedeputeerde Staten als Provinciale Staten hebben uitgesproken het belangrijk te vinden dat PAS-melders zo snel mogelijk duidelijkheid krijgen. Vele zitten al jaren in onzekerheid over hun situatie, wat in sommige gevallen ook nadrukkelijk effect heeft op de keuzes die de ondernemer wil of kan maken voor het heden en de toekomst.

Op 22 november 2022 hebben Gedeputeerde Staten daarom het plan van aanpak “Inzet provincie Zuid-Holland voor legalisatie PAS-melders” vastgesteld. Daarover zijn Provinciale Staten geïnformeerd tijdens de Statencommissievergadering van 7 december 2022.

Zowel het herstel van natuur, als de reductie van stikstof als de legalisatie PAS-melders hebben prioriteit. Daarnaast speelt het aspect van locatie een rol, waarbij er per situatie een afweging aan de hand is.

Den Haag,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris, voorzitter,

drs. M.J.A. van Bijnen MBA drs. J. Smit

Aan Provinciale Staten

GS brief aan Provinciale Staten

Provinciehuis

Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum

Zie verzenddatum linksonder

Ons kenmerk

PZH-2024-849632610
DOS-2023-0000337

Bijlagen

1

Onderwerp:

Behandelveorstel Motie 1204: Boeren Nieuwkoop

Geachte Statenleden,

In de Statenvergadering van 8 maart 2023 heeft u motie 1204 aangenomen: Boeren Nieuwkoop - operatie vertrouwen herwinnen. Op 13 september 2023 heeft u ons behandelvoorstel niet afgedaan. In navolging van het inhoudelijke behandelvoorstel dat we u eerder hebben gestuurd gaan we in deze brief - op uw verzoek in de commissie - expliciet in op de verschillende onderdelen uit het dictum van de motie. Zoals onder punt 1 is aangegeven is inmiddels sprake van een lopende aanpak, waarin we nog altijd intensief samenwerken met Boeren met Perspectief.

1. In het behandelvoorstel hebben we toegelicht hoe we de plannen van Boeren met Perspectief, via het fieldlab, onderdeel hebben gemaakt van het gebiedsproces. Als de commissie daarover specifieke vragen of opmerkingen heeft vernemen we dat. In de tussentijd is het fieldlab daadwerkelijk gestart. De eerste stallen in Zuid-Holland zijn voorzien van meetapparatuur. Onlangs heeft het Rijk middelen toegezegd voor het fieldlab.
2. Daarmee zijn de plannen van de boeren een van de uitgangspunten gemaakt van dit proces. Wel met dien verstande dat de reikwijdte van het fieldlab, dat primair is gericht op maatregelen die boeren op hun erf kunnen toepassen, een andere is dan die van het gebiedsproces, waarin verschillende doelen integraal worden benaderd en (ruimtelijke) keuzes en afwegingen moeten worden gemaakt die het boeren erf overstijgen. Het boerenplan staat dus niet gelijk aan het gebiedsproces. Aan de ene kant levert het fieldlab een bijdrage aan het gebiedsproces en aan de andere kant is een voorwaarde daarvoor dat in het gebiedsproces de benodigde besluiten worden genomen. Andersom heeft het fieldlab ook een grotere impact dan alleen op het gebied rondom de Nieuwkoopse Plassen, bijvoorbeeld als het gaat om het ontwikkelen van een systematiek voor het meten van (ammoniak)reductie en de juridische borging. We trekken in het fieldlab samen op met de provincies Utrecht en Noord-Holland (Groene Hart). Over de interactie tussen fieldlab en het gebiedsproces Nieuwkoopse Plassen e.o. vindt permanent overleg plaats.
3. Het derde punt in het dictum vraagt geen specifieke actie of reactie. We nemen uw oproep ter harte.

4. Uit het vierde punt in het dictum wordt niet duidelijk hoe en in welk plan uw fractie de uitkomst van de gesprekken opgenomen wil zien. We kunnen u in ieder geval verzekeren dat specifiek voor de stikstofopgave voor de landbouw in het gebied het fieldlab de centrale aanpak is. Stikstofreductie is onderdeel van het ZH-PLG. Het ZH-PLG komt op basis van gebiedsprocessen tot stand. In het voorontwerp is aangegeven hoe we als provincie dit proces zullen inrichten. Dit voorontwerp is in Provinciale Staten behandeld.
5. Uw vijfde punt sluit wat ons betreft aan op de uitgangspunten in Hoofdstuk 4 van het voorontwerp ZH-PLG. In het vorige behandelvoorstel hebben we in dit kader ook al verwezen naar het zogenaamde trappetje van Remkes. Dat wil overigens niet zeggen dat er niet ook sprake kan zijn van bijvoorbeeld het bieden van Volledige Schadeloosstelling.
6. Gelijke gevallen zullen we gelijk behandelen. Feit is wel dat de Meijegraslanden binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied liggen. Dit betekent dat op dit gebied een specifiek juridisch kader van toepassing is, bijvoorbeeld als het gaat om het halen en in stand houden van natuurdoelen. Dit kan om een andere benadering en een ander proces vragen t.o.v. andere polders. Daarover zijn we ook al in gesprek met de grondeigenaren in dit gebied d.m.v. keukentafelgesprekken.

Met deze brief beschouwen wij de motie als afgedaan.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris,

voorzitter,

drs. J. Smit

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

Bijlagen

Motie 1204

CONCEPT-BELEIDSREGELS DOELENBANK ALGEMEEN ZUID-HOLLAND

Besluit van gedeputeerde staten van de provincie Zuid-Holland van PM 2023, kenmerk tot vaststelling van de Beleidsregel Depositiebank algemeen Zuid-Holland (Beleidsregel Depositiebank algemeen Zuid-Holland);

Gedeputeerde staten van Zuid-Holland;

Gelet op artikel 4:81, van de Algemene wet bestuursrecht;

Gelet op artikel 2.7, van de Wet natuurbescherming;

Overwegende dat gedeputeerde staten het wenselijk hebben geacht om bij besluit van 4 april 2023 de Depositiebank algemeen Zuid-Holland in te stellen;

Overwegende het grote provinciale belang om economische en maatschappelijke initiatieven in Zuid-Holland die stikstofruimte nodig hebben doorgang te kunnen laten vinden;

Overwegende het grote provinciale belang bij het verminderen van de stikstofdepositie op natuur en het herstel van de natuur;

Overwegende dat gedeputeerde staten bevoegd zijn natuurvergunningen te verlenen op grond van de Wet natuurbescherming;

Overwegende dat toestemmingverlening op grond van de Wet natuurbescherming vastloopt, omdat er te weinig depositieruimte is;

Overwegende dat een Depositiebank algemeen Zuid-Holland is ingesteld, waarbij wordt voldaan aan het criterium van directe samenhang;

Overwegende dat voor de Depositiebank algemeen Zuid-Holland een aanvullende beleidsregel nodig is;

Besluiten vast te stellen de volgende beleidsregel:

Artikel 1 Begripsbepalingen

In deze beleidsregels wordt verstaan onder:

- a. Depositiebank algemeen Zuid-Holland: voorziening gericht op het bij het verlenen van natuurvergunningen kunnen toedelen van in deze bank aanwezige vrijgemaakte depositieruimte aan projecten in Zuid-Holland;
- b. depositieruimte: in de Depositiebank algemeen Zuid-Holland opgenomen ruimte voor N-depositie op een relevant hexagoon in een Natura 2000-gebied;
- c. extern salderen: salderen met één of meer activiteiten buiten de begrenzing van één project of locatie ten behoeve van de verlening van een natuurvergunning;
- d. Habitatrichtlijn: Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 21 mei 1992, inzake de instandhouding van de natuurlijke

CONCEPT-BELEIDSREGELS DOELENBANK ALGEMEEN ZUID-HOLLAND

habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206);

e. natuurvergunning: vergunning op grond van artikel 2.7, tweede lid van de Wet natuurbescherming of een verklaring van geen bedenkingen voor het verlenen van een omgevingsvergunning voor een activiteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onder i, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht met inachtneming van artikel 2.2aa, onder a, van het Besluit omgevingsrecht;

f. N-depositie: neerslaan van stikstofverbindingen uit de lucht op een oppervlakte, uitgedrukt in mol stikstof per hectare per jaar;

g. N-emissie: stikstofverbindingen die direct of indirect vanuit een bron in de lucht worden gebracht;

h. referentiesituatie: toestemming als bedoeld in artikel 1, onderdeel m, onder 1°, 3° en 4°, of bij gebrek daaraan een op de Europese referentiedatum aanwezige toestemming als bedoeld in onderdeel t, onder 2° en 5° waarbij de laagst toegestane depositie vanaf de referentiedatum geldt;

i. relevant hexagoon: hexagoon waarbinnen een voor stikstof gevoelig natuurlijk habitat of habitat voor soorten voorkomt, en waarbij tevens sprake is van een overbelasting of een naderende overbelasting van N-depositie vanaf 70 mol per hectare, per jaar onder de kritische depositiewaarde;

j. salderen: inzetten van een activiteit met N-emissie op grond van een toestemming in de referentiesituatie ten behoeve van de verlening van een natuurvergunning voor een nieuw of gewijzigd project, waarbij deze toestemming geheel of gedeeltelijk wordt ingetrokken of gewijzigd zodat de N-depositie op alle relevante hexagonen niet toeneemt ten opzichte van de referentiesituatie;

k. saldogevende activiteit: toestemming die wordt ingetrokken ten gunste van de saldo-ontvangende activiteit;

l. saldo-ontvangende activiteit: aangevraagde activiteit waarbij gebruik wordt gemaakt van extern salderen;

m. toestemming:

1°.

onherroepelijke vigerende natuurvergunning; of

2°.

onherroepelijke vigerende vergunning dan wel geldende melding op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht onderdeel milieu, de Wet milieubeheer of de Hinderwet; of

3°.

een activiteit waarvoor geen natuurvergunning nodig was, maar die wel voldoet aan artikel 2.8 van de Wet natuurbescherming; of

4°.

een activiteit die onder artikel 9.4, achtste lid van de Wet natuurbescherming valt; of

CONCEPT-BELEIDSREGELS DOELENBANK ALGEMEEN ZUID-HOLLAND

5°.

een activiteit die op de Europese referentiedatum was toegestaan en die sindsdien onafgebroken aanwezig is geweest;

n. vrijgemaakte depositieruimte: ruimte voor N-depositie die voldoet aan de eisen voor extern salderen zoals beschreven in artikel 5, eerste tot en met vijfde en zevende tot en met tiende lid, van de Beleidsregel salderen Zuid-Holland die afkomstig is uit mitigerende maatregelen die specifiek zijn getroffen voor het mogelijk maken van ontwikkelingen;

Artikel 2 Toepassingsbereik

Deze beleidsregel geldt aanvullend op de Beleidsregel salderen Zuid-Holland en is alleen van toepassing op aanvragen om een natuurvergunning waarbij gebruik wordt gemaakt van externe saldering en die betrekking hebben op saldo-ontvangende activiteiten in Zuid-Holland, voor zover wordt verzocht om vrijgemaakte depositieruimte uit de depositiebank ten behoeve van het doel als bedoeld in artikel 3, van deze Beleidsregel toe te delen.

Artikel 3 Doel Depositiebank algemeen Zuid-Holland

Deze depositiebank heeft als doel de verlening van natuurvergunningen of (in geval van een aanhakende natuurtoestemming) omgevingsvergunningen in de provincie Zuid-Holland voor overheidsprojecten te faciliteren voor zover het gaat om het toekennen van vrijgemaakte depositieruimte.

Artikel 4 Rekenmodel

1. Gedeputeerde staten gaan bij de beoordeling van de N-depositie en de depositieruimte uit van de op het moment van de beslissing op de aanvraag voor de natuurvergunning meest recente versie van de AERIUS Calculator, zoals beschikbaar op www.aerius.nl.
2. Voor zover de aanvraag betrekking heeft op onderdelen die buiten het toepassingsbereik van de AERIUS Calculator vallen, kunnen gedeputeerde staten om aanvullende berekeningen verzoeken.

Artikel 5 Samenstelling depositieruimte

1. De depositiebank wordt gevuld met vrijgemaakte depositieruimte.
2. De beoordeling of wordt voldaan aan de voorwaarden waaraan vrijgemaakte depositieruimte moet voldoen vindt plaats ten tijde van de vulling van de depositiebank.

Artikel 6 Verzoeken reserveren depositieruimte

1. Verzoeken om vrijgemaakte depositieruimte in de depositiebank te reserveren zijn voorzien van een motivering en worden op volgorde van ontvangst afgehandeld.
2. Gedeputeerde staten beslissen zo spoedig mogelijk op het reserveringsverzoek.
3. De reservering van depositieruimte geldt voor een periode van ten hoogste één jaar na de beslissing dat de depositieruimte is gereserveerd.
4. Gedeputeerde staten kunnen de termijn in het derde lid met maximaal één jaar verlengen.

CONCEPT-BELEIDSREGELS DOELENBANK ALGEMEEN ZUID-HOLLAND

5. Een reservering eindigt voorts door het buiten behandeling laten dan wel het weigeren van de aanvraag om een natuurvergunning dan wel (in geval van een aanhakende toestemming) de aanvraag om omgevingsvergunning.
6. Gereserveerde vrijgemaakte depositieruimte is niet beschikbaar in het kader van andere reserveringsaanvragen.
7. Het eerste lid tot en met het zesde lid is niet van toepassing op situaties als bedoeld in artikel 7, derde en vierde lid.

Artikel 7 Verzoeken toedelen depositieruimte

1. Bij de beoordeling van een verzoek om toedeling van depositieruimte in het kader van een aanvraag natuurvergunning houden gedeputeerde staten rekening met:
 - a. de mate van zelfstandige gerealiseerde besparingen van N-emissies
 - b. de uitvoeringszekerheid (binnen een termijn van 3 jaar na het onherroepelijk worden van de natuurvergunning)
 - c. de toe te kennen ruimte, deze bedraagt nooit meer dan X mol/ha/jr.
 - d. de bijdrage aan duurzaamheid
2. *Bij de beoordeling van het verzoek om toedeling van depositieruimte in het kader van een aanvraag natuurvergunning hanteren GS het Afwegingskader Depositiebank algemeen Zuid-Holland (optioneel).*
3. In afwijking van het eerste lid en het tweede lid kan depositieruimte die aantoonbaar is ingebracht voor een bepaald project alleen worden toebedeeld voor dat project in het kader van een aanvraag van een natuurvergunning voor dat project.
4. Indien depositieruimte in de Depositiebank algemeen Zuid-Holland wordt ingezet voor aanvragen voor legalisatie van PAS-melders, dan zijn artikel lid 1 en lid 2 niet van toepassing.

Artikel 8 Realisatietermijn

Gedeputeerde staten nemen in een natuurvergunning het voorschrift op dat de activiteit waarvoor de natuurvergunning is verleend, binnen 3 jaar na het onherroepelijk worden van de natuurvergunning moet worden gelegaliseerd.

Artikel 9 Inwerkingtreding

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het provinciaal blad waarin zij wordt geplaatst.

Artikel 10 Citeertitel

Dit besluit wordt aangehaald als: Beleidsregel Depositiebank algemeen Zuid-Holland.

CONCEPT-BELEIDSREGELS DOELENBANK ALGEMEEN ZUID-HOLLAND

Den Haag, **PM** 2023

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,

drs. M.J.A. van Bijnen MBA, secretaris

drs. J. Smit, voorzitter

Toelichting bij het besluit van gedeputeerde staten van de provincie Zuid-Holland van PM 2023 tot vaststelling van de Beleidsregel Depositiebank algemeen Zuid-Holland

Toelichting Beleidsregel Depositiebank algemeen Zuid-Holland

Algemene toelichting

Economische en maatschappelijke initiatieven in de provincie Zuid-Holland lopen tegen het probleem aan dat er op dit moment geen of onvoldoende stikstofruimte beschikbaar is om deze initiatieven te kunnen laten doorgaan. De Depositiebank algemeen Zuid-Holland is bedoeld om deze initiatieven te kunnen voorzien van de benodigde stikstofruimte.

Deze depositiebank functioneert in grote lijnen hetzelfde als andere depositiebanken. Vrijgemaakte depositieruimte kan worden geregistreerd in deze depositiebank. Deze depositieruimte is afkomstig uit geheel of gedeeltelijk ingetrokken toestemmingen of wijzigingen daarvan. Maar ook het voorschrijven van stikstofreducerende maatregelen in een toestemming kan leiden tot depositieruimte die in deze bank kan worden opgenomen.

De provincie Zuid-Holland kent ook de Depositiebank Haven Industrieel Complex (HIC) waarvoor gelijknamige beleidsregels zijn opgesteld. De Depositiebank HIC heeft een ander toepassingsbereik dan de Depositiebank algemeen Zuid-Holland. De Depositiebank HIC heeft betrekking op projecten in het Haven Industrieel Complex en heeft andere criteria om voor depositieruimte uit die depositiebank in aanmerking te komen dan de criteria die gelden voor deze depositiebank. Dit neemt niet weg dat er geografische overlap bestaat tussen deze twee depositiebanken. Deze kan niet tot verwarring leiden, omdat in het besluit tot intrekking of wijziging van een toestemming de depositiebank moet worden gekozen waaraan de vrijgemaakte depositieruimte wordt toebedeeld.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 1 Begripsbepalingen

Onder n:

Vrijgemaakte depositieruimte is ruimte die ontstaat door maatregelen die specifiek zijn getroffen om ontwikkelingen mogelijk te maken. De depositieruimte kan worden vrijgemaakt door het (geheel of gedeeltelijk) intrekken van een toestemming maar ook door het wijzigen van een toestemming. Dit kan een wijziging zijn van een natuurvergunning maar bijvoorbeeld ook een omgevingsvergunning voor het (al dan niet milieu-neutraal) veranderen van een inrichting. Behalve intrekking- of wijzigingsbesluiten kunnen ook andere maatregelen worden getroffen om depositieruimte vrij te maken, bijvoorbeeld het verplicht voorschrijven van het gebruik maken van walstroom of andere maatregelen die leiden tot een stikstofreductie. Vrijgemaakte depositieruimte kan worden ingezet om extern te salderen via een depositiebank zoals de Depositiebank algemeen Zuid-Holland, de depositiebank waarop onderhavige beleidsregel betrekking heeft. In dat geval moet uit het besluit waarbij de depositieruimte wordt vrijgemaakt blijken dat het specifiek wordt vastgesteld ten behoeve van opname van depositieruimte in de bedoelde depositiebank. Dit om aan te tonen dat sprake is van directe samenhang. Dit is één van de eisen die van toepassing is bij extern salderen, ook wanneer dit wordt gedaan via een depositiebank. In de Beleidsregel salderen Zuid-Holland zijn in artikel 5 voorwaarden gesteld die worden toegepast bij extern salderen. Een daarvan is de hiervoor genoemde eis van directe samenhang (artikel 5 lid 1). Deze voorwaarden zijn (grotendeels) ook van toepassing bij extern salderen door middel van een depositiebank. Dit is geborgd door onderhavige definitie van vrijgemaakte depositieruimte waarin is verwezen naar (een aantal van) de voorwaarden van artikel 5 van de Beleidsregel salderen Zuid-Holland. Deze zijn dus ook van toepassing op vrijgemaakte depositieruimte (in een depositiebank waarmee extern wordt gesaldeerde).

CONCEPT-BELEIDSREGELS DOELENBANK ALGEMEEN ZUID-HOLLAND

Artikel 2 Toepassingsbereik

Deze beleidsregel heeft betrekking op aanvragen voor saldo-ontvangende activiteiten in de provincie Zuid-Holland waarbij gebruik wordt gemaakt van externe saldering, voor zover wordt verzocht om depositieruimte van de depositiebank toe te delen. Het is dus niet verplicht om in de provincie Zuid-Holland via deze depositiebank extern te salderen.

Artikel 5 Samenstelling depositieruimte

Lid 1

De vulling van de depositieruimte vindt plaats in de depositiebank. Uit het (intrekkings)besluit zal moeten blijken dat de stikstof ten goede komt aan de depositiebank. Gezien de begripsomschrijving van vrijgemaakte depositieruimte en de daarin opgenomen verwijzing naar artikel 5 van de Beleidsregel salderen is duidelijk dat de relevante voorwaarden bij extern salderen worden toegepast op de vrijgemaakte depositieruimte die in deze depositiebank wordt opgenomen.

Artikel 6 Verzoeken reserveren depositieruimte

Lid 1

Het reserveringsverzoek wordt overeenkomstig de indieningsvereisten Omgevingsdienst Haaglanden (ODH) ingediend bij de ODH (vergunningen@ODH.nl). Reserveringsverzoeken moeten zijn gemotiveerd om te kunnen beoordelen of de daarop volgende aanvraag om een natuurvergunning kans van slagen heeft. Zo moet worden gemotiveerd dat er voldoende stikstofruimte is, dat de aanvraag voldoet aan het eerste lid van artikel 7 en of ook overigens sprake is van een vergunbaar project voor zover het gaat om stikstofruimte.

Lid 2

De beslissing op het reserveringsverzoek is afhankelijk van de vraag of er depositieruimte beschikbaar is. Ook wordt gekeken of op het eerste gezicht kan worden voldaan aan het eerste lid van artikel 7. Als de nog niet ingediende aanvraag volgens de eerste, voorlopige beoordeling van de ODH kans van slagen heeft dan kan de initiatiefnemer een vergunningaanvraag indienen waarbij gebruik wordt gemaakt van de gereserveerde depositieruimte. Uit het voorlopige oordeel kan ook volgen dat de aanvraag geen kans van slagen heeft omdat deze bijvoorbeeld onvoldoende aansluit bij het eerste lid van artikel 7. Het is dan aan initiatiefnemer om zijn initiatief aan te passen om vervolgens een aanvraag te doen of om te beslissen geen aanvraag in te dienen. Volledigheidshalve wordt nog opgemerkt dat het enkele feit dat depositieruimte is gereserveerd niet betekent dat een natuurvergunning wordt verleend.

Artikel 7 Verzoeken toedelen depositieruimte

Lid 1, sub a

Deze depositiebank fungeert als laatste redmiddel als er echt geen andere mogelijkheden zijn om aan depositieruimte te komen. Depositieruimte is noodzakelijk voor het project en extern salderen anders dan via de depositiebank is niet mogelijk. De aanvrager moet aantonen dat hij maximale inspanningen heeft gepleegd om stikstofeffecten te voorkomen. Zo moet hij kunnen aantonen dat intern en extern salderen niet mogelijk is.

Lid 1, sub b

Voorkomen moet worden dat depositieruimte wordt toegekend aan een vergund project dat vervolgens niet of niet tijdig kan worden gerealiseerd. In beginsel komt een project voor vergunningverlening met behulp van depositieruimte uit de bank in aanmerking als duidelijk kan worden gemaakt dat het project

CONCEPT-BELEIDSREGELS DOELENBANK ALGEMEEN ZUID-HOLLAND

binnen 3 jaar na onherroepelijk worden van de vergunning kan worden gerealiseerd.

Lid 1, sub c

Door een maximum te stellen aan de toe te kennen ruimte per maatgevend hexagoon wordt voorkomen dat een of meerdere grote projecten de beschikbare ruimte in een keer opmaken. Nadeel is dat dit maximum er in de praktijk toe kan leiden dat grote projecten niet kunnen worden gerealiseerd via deze depositiebank.

Lid 1, sub d

Deze bijdrage is niet absoluut in die zin dat er een bepaalde ondergrens voor duurzaamheid voor elk project geldt. Dat is niet mogelijk omdat projecten te zeer van elkaar verschillen. Maar van een initiatiefnemer wordt wel verwacht dat hij een (financiële) inspanning verricht om een bijdrage te leveren aan duurzaamheid. Deze is gerechtvaardigd omdat de initiatiefnemer gratis schaarse stikstofruimte ontvangt. Bij de te leveren bijdrage aan duurzaamheid kan worden gedacht aan bijvoorbeeld klimaatadaptie, het duurzaam gebruik van grondstoffen en bodem, het verminderen van de negatieve effecten op de waterkwaliteit en kwantiteit en een schonere lucht.

Lid 2

Het Afwegingskader Depositiebank algemeen Zuid-Holland is gepubliceerd op de website.

Lid 3

Specifieke ruimte die is ingebracht voor een bepaald project kan alleen worden gebruikt voor dat project. Dit kan bij voorbeeld worden bewerkstelligd door bij het besluit tot (gedeeltelijke) intrekking of wijziging niet alleen te bepalen dat de vrijgemaakte depositieruimte bestemd is voor de Doelenbank algemeen Zuid-Holland maar ook te bepalen dat deze ruimte alleen voor een bepaald project kan worden gebruikt. Op deze wijze wordt nagenoeg verzekerd dat ruimte die is ingebracht t.b.v. een bepaald project ook wordt aangewend voor dat project. Nagenoeg, omdat het een kan-bepaling betreft. Deze is niet bedoeld om onverkort van het eerste lid af te wijken, maar om ervoor te zorgen dat ruimte die eventueel overblijft na realisatie van het project aan een ander project kan worden toebedeeld.

Lid 4

De geregistreerde depositieruimte in de Depositiebank algemeen Zuid-Holland kan worden ingezet om PAS-melders te legaliseren. Gezien de situatie waarin PAS-melders verkeren is toepassing van lid 1 en 2 niet aan de orde.

Concept-verslag

Contact

art. 5.1.2e

@pzh.nl

Datum

16 juni 2023

Aan

Jeannette Baljeu

Kopie aan

leden PO Stikstof / ZH-PLG

Onderwerp

Concept-verslag Sectortafel Stikstof – 16 juni 2023

Op 16 juni zal van 9.30 tm 11.00 uur de vergadering van de sectortafel stikstof gehouden worden bij de productielocatie Scheveningen van Dunea aan de Pompstationsweg 351, 2597 JV Den Haag.

De volgende leden zijn aanwezig:

- Wethouder Gerard Mostert (Katwijk)
- Wethouder Jan Lock (Molenlanden)
- art. 5.1-2e (Havenbedrijf Rotterdam)
- art. 5.1-2e (Bouwend Nederland)
- art. 5.1-2e (waterschappen)
- art. 5.1-2e (St. Duinbehoud)
- art. 5.1-2e (VNO-NCW)
- art. 5.1-2e (Agrarisch stikstofcollectief ZH / LTO)
- art. 5.1-2e (Dunea)
- art. 5.1-2e (TLN)
- art. 5.1-2e (Staatbosbeheer)
- art. 5.1-2e (Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland)
- art. 5.1-2e (Zuid-Hollands Landschap)
- art. 5.1-2e Egmond (Agrarisch stikstofcollectief ZH / NMV)

Afgemeld:

- art. 5.1.2e

- art. 5.1.2e

1. Opening en mededelingen (J. Baljeu)

Jeanette Baljeu meldt dat na afloop van de vergadering, om 11.00 uur, BR

2. Verslag vorige vergadering (J. Baljeu)

a. Verslag 21 april

BR

3. Bespreking 85% versie ZH-PLG

a. Presentatie 'Naar een nieuwe balans in het landelijk gebied' door art. 5.1.2e

art. 5.1.2e, art. 5.1.2e ZH-PLG, geeft een toelichting op onderdelen uit de 85% versie van het voorontwerp ZH-PLG:

- Gebiedsfoto; het doel daarvan is, weet waar je staat. Het zijn Inkaderingen om verder te werken aan oplossingen. Deze vertalen zich in maatregelen en een instrumentenkoffer. Dit is weer nodig voor de aanvraag voor het transitiefonds;
- Opgavekaart; deze is ten tijde van de presentatie nog niet gebied specifiek. De kaarten geven de bronnen aan. En per natura2000 gebied is er een analyse op de drukfactoren.
- Werkwijze transitie aanpak: voor elk deelgebied komt er een startbesluit, waarin de opgave wordt vastgelegd, welke partijen erbij betrokken zijn, hoe afwegingen worden gemaakt en welk tijdspad eraan gekoppeld wordt.
We gaan aan de slag met wat nu al uitgewerkt kan worden en bijdraagt aan het doelbereik.
- Maatregelenpakketten: er zijn 4 maatregelenpakketten. Daaronder zitten maatregelfiches met allerlei instrumenten die ingezet kunnen worden.

b. Bespreking 85% versie ZH-PLG

Op donderdag 8 juni hebben de leden van de sectortafel de 85% versie ontvangen met een leeswijzer. Gevraagd is om de hoofdstukken 3 en 4 te lezen. En daarbij is dezelfde vraag gesteld als aan de deelnemers van de bijeenkomst op 9 juni voor gebiedspartners en medeoverheden in het provinciehuis:

1. Herkent u zich in de uitgangspunten zoals beschreven in hoofdstuk drie?
2. Herkent u zich in de programmatische systematische aanpak zoals beschreven in hoofdstuk drie?
3. Uw eerste reactie op de maatregelpakketten zoals beschreven in hoofdstuk vier

Reacties van de leden van de sectortafel op de 85% versie van het ZH-PLG

art. 5.1.2e

art. 5.2

art. 5.1 vraagt om duidelijkheid waar de vrijgekomen stikstofruimte heen gaat en hoe deze ingezet kan worden voor ontwikkelingen als de woningbouw. art. 5.1 wil van de provincie weten hoeveel ruimte er precies nodig is voor de woningbouwopgave.

art. 5.1.2e

art. 5.2

Echter niet alles kan overal waardoor er bestuurlijke keuzes moeten worden gemaakt die helpen om het voorontwerp van het ZH-PLG concreter te maken.

art. 5.1.2e

art. 5.2

art. 5.1 vraagt duidelijkheid over het opnemen van toekomstbestendige drinkwatermaatregelen en stelt dat art. 5.1 deze ook gedeeld heeft met art. 5.1.2e. art. 5.1.2 art. 5.2

art. 5.1.2e

art. 5.2

Wanneer moeten de gemeenten een besluit nemen. En er moet rekening worden gehouden met de uitvoeringscapaciteit. Er is een gebrek aan mensen en middelen. Er zijn kansrijke projecten vanuit de gemeenten om mee aan de slag te gaan.

art. 5.1.2e

art. 5.2

De maatregelen moeten verder worden uitgewerkt. art. 5.2

art. 5.1.2e

art. 5.2

art. 5.1.2e

art. 5.2

art. 5.1 benadrukt dat dit voorontwerp van het ZH-PLG nog niet uit te leggen is aan de transport sector. Daarnaast ontbreekt de link met de ruimtelijke ordening. Ook is er behoefte aan logistieke centra.

art. 5.1.2e

art. 5.2

art. 5.1 ziet maatregelen en doelen, maar art. 5.1 ziet alleen niet terug hoe die maatregelen en doelen aan het effectbereik bijdragen. Daarnaast brengt art. 5.1 in dat omarmd moet worden wat in de gebieden gebeurt, omdat dat het begin is van de transitie die in de gebieden nodig

is. Het ontbreekt nog wel aan het maken van harde keuzes.

art. 5.1.2e art. 5.2

art. 5.1.2e deelt mee dat de boerensector graag aan de slag wil. Het is geen onwil, maar ze weten niet hoe ze dat moeten doen. Er zitten voldoende haken in het plan maar het is afwachten wat het rijk gaat doen.

art. 5.1.2e art. 5.2

Alleen zijn alle opmerkingen van natuurorganisaties niet terug te lezen in het voorontwerp, wat het gevoel geeft dat al hun werk voor niets is geweest.

art. 5.1.2e art. 5.2

art. 5.1.2e art. 5.2

art. 5.1.2e vraagt om duidelijkheid waar de vrijgekomen stikstofruimte heen gaat en hoe deze ingezet kan worden voor ontwikkelingen als de woningbouw. Ook wil hij weten of de provincie kan aangeven hoeveel stikstofruimte er nodig is voor de realisatie van de woningbouwopgave.

Reactie Jeannette Baljeu

Jeannette Baljeu reageert op de opmerkingen van de leden van de sectortafel. Zij geeft aan dat het ZH-PLG geen RO-stuk is. Dat is nadrukkelijk de afspraak in het college, maar ook bij het Rijk. Ruimtelijke ordening is een ander traject, dat bij een ander departement is onderverdeeld. Wel wordt de connectie met ruimtelijke ordening vraagstukken meegenomen, maar deze wordt niet in ZH-PLG ingevuld.

Daarnaast deelt ze dat niet alle maatregelen worden benoemd, maar wel de effecten. Ze benadrukt dat de urgentie zeker gevoeld wordt. Een mogelijk landbouwakkoord helpt hierin wel om perspectief en duidelijkheid te bieden. Het is zoeken naar een balans waar je duidelijkheid geeft, het is echter nog te vroeg voor verscherping omdat de gesprekken nog op andere tafels gevoerd worden.

Jeannette Baljeu heeft begrip voor de opmerkingen vanuit de economische sector, maar zij roept op om ook begrip voor elkaar te tonen. Daarnaast is er gevraagd om meer inhoud te geven over de invulling van de andere sectoren. Des al niet te min blijft het zwaartepunt bij landbouw en natuur liggen. Zij stelt dat al eerder aan de sectoren is gevraagd wat er nodig is aan ruimte, maar daar is vanuit die sectoren nog geen antwoord op gegeven.

In antwoord op de vraag van art. 5.1.2e waar de gerealiseerde stikstofruimte ondergebracht wordt, antwoordt ze dat de reductie in opdracht van het Rijk wordt gerealiseerd en dus ook naar het Rijk gaat. Er is geen potje met stikstofruimte waar de sector uit kan putten. De stikstofreductie die vanuit het ZH-PLG wordt gerealiseerd komt ten goede aan de natuur.

Als antwoord op de gevraagde aandacht voor recreatie meldt Jeannette dat deze drukfactor met name in Kust en Duinen van belang is. Het zal daarom ook gebied specifiek in het ZH-PLG terugkomen.

Jeannette meldt dat er veel waterprojecten zijn aangemeld, terwijl het programma in eerste instantie begon met reductieopgave stikstof. Hierin dient een balans gevonden te worden. In de tekst kan meer aandacht komen voor het project Boeren met Perspectief en de ontwikkelingen in de Alblasserwaard.

art. 5.1.2e spreekt begrip uit voor het signaal van Staatsbosbeheer met betrekking tot de kosteneffectiviteit van projecten waar al mee begonnen is of begonnen kan worden. De vraag om handvatten hiervoor is neergelegd bij de Regieorganisatie Transitie Landelijk Gebied, maar de Regieorganisatie puzzelt daar nog op. Het Planbureau zal de komende maanden uittrekken voor de toetsing op doelbereik en daar haar oordeel over vellen.

Jeannette vervolgt dat niet voor elke opgave een stuk grond wordt ingezet, maar dat gekeken worden naar een dubbelwerking.

In reactie op de opmerking dat het voor de boer nog niet duidelijk is wat zal moeten gebeuren, antwoordt ze dat dat samenhangt met de maatregelen die moeten komen en met het landbouwakkoord. Als het landbouwakkoord niet doorgaat, zal vanuit de provincie gekeken moeten worden naar een perspectief en duidelijkheid.

art. 5.1.2e meldt in reactie op de opmerking van art. 5.1.2e dat er veel input is ontvangen, waarvan nog niet alles in deze versie verwerkt kon worden. Alle input wordt bijgehouden. Er is een totaaloverzicht in de maak met daarin de afwegingen waarom een opmerking wel of niet is verwerkt.

Jeannette geeft aan dat het mooi zou zijn als vanuit de sectortafel in gezamenlijkheid een boodschap meegegeven zou kunnen worden. Zij geeft aan dat hier in een schriftelijk rondje op teruggekomen wordt.

Een laatste rondje:

art. 5.1.2e stelt voor een paragraaf in het ZH-PLG op te nemen welke implicaties het niet doorgaan van het Landbouwakkoord voor de provincie heeft.

In antwoord op de suggestie van art. 5.1.2e

- In het stuk "verwerken van uitkomsten uit toetsen en nieuwe ontwikkelingen" (pp.4-5) staat dat op het moment van schrijven het Landbouwakkoord is stilgelegd. Hier betogen wij dat een dergelijk akkoord echter wel cruciaal is voor het slagen van onze plannen in het ZH-PLG. In deze versie laten wij het Landbouwakkoord in de tekst van het toetsbaar voorontwerp ZH-PLG staan, zodat duidelijk is dat wij verwachtingen hebben van het Rijk.

art. 5.1.2e stelt voor om een disclaimer op te nemen met de boodschap dat de ruimtelijke ordening vraagstukken geen onderdeel uitmaken van het ZH-PLG.

In antwoord op de suggestie van art. 5.1.2e :

- De Ruimtelijke Puzzel wordt als apart traject benoemd in stuk "Inzichten uit ruimtelijke puzzel kunnen leiden tot wijzigingen" (p. 5). Hierbij wordt vermeld dat in dit proces de integrale afweging plaatsvindt voor de te maken keuzes. Dit proces kan later nog leiden tot wijzigingen in het ZH-PLG

art. 5.1.2e meldt dat de bouwsector met een berekening over de beschikbare stikstofruimte zal komen.

art. 5.1.2e meldt dat de LTO met een eigen reactie op het ZH-PLG zal komen. Jeannette Baljeu raadt hem aan om de 100% versie af te wachten die donderdag 22 juni wordt vrijgegeven.

Tot slot benadrukt Staatsbosbeheer dat een bijdrage van de sectortafel nodig is en dan niet op de inhoud, maar op het proces. Een voorstel daarvoor zal worden gedeeld.

art. 5.1.2e vraagt om snelheid voor het plan Nieuwkoop. art. 5.1 heeft van een van de betrokken boeren gehoord dat het plan voor het fieldlab opnieuw geschreven moet worden omdat er een partij mist. Bilateraal is hier na afloop van de sectortafel met art. 5.1.2e over doorgesproken.

4. Actualiteiten

a. *Brief Piekbelasting / Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (LBV) en LBV+*

Minister Van der Wal heeft op 12 juni de brief Voortgang aanpak piekbelasting naar de Tweede Kamer gestuurd. In de brief worden meerdere subsidieregelingen en gunstige leningen aangekondigd gericht op innovatie, extensiveren, omschakelen, verplaatsen en beëindiging van veehouderijactiviteiten. De meeste regelingen worden nog ontwikkeld. De LBV+ is bedoelt voor piekbelasters en staat vanaf 3 juli open voor melkvee-, varkens-, pluimvee- (kippen en kalkoenen) en vleeskalverhouders die voldoen aan de drempelwaarde en in de regeling gestelde voorwaarden. De regeling sluit op vrijdag 5 april 2024.

Voor veehouderijen die niet onder de aanpak piekbelasting vallen, is de LBV in het leven geroepen. Deze regeling kent geen nationale drempelwaarde, maar drempelwaarden per natuurgebied. De LBV opent op 3 juli en sluit op 1 december 2023.

Er is ook een aanpak voor een versneld terugdringen van stikstofuitstoot door piekbelasters uit de industrie en energiesector. Ministerie van EZK is verantwoordelijk en trekt hierin samen op met ministerie van IenW.

Jeannette Baljeu vraagt art. 5.1.2e of hij signalen heeft opgevangen hoe er in de agrarische gemeenschap in Zuid-Holland naar de piekbelastersregeling wordt gekeken. art. 5.1 antwoordt dat art. 5.1 constateert dat het geen gesprekstof is. Er zijn een paar bedrijven die gaan kijken. art. 5.2

b. *PAS-melders*

In Zuid-Holland hebben 199 bedrijven voor 1 december 2022 hun gegevens aangeleverd t.b.v. legalisatie. Op basis van de huidige inzichten heeft naar schatting de helft van deze groep een vergunning nodig. Inzet is om medio 2023 de verificatie en eerste beoordelingen van alle PAS-melders te hebben uitgevoerd en eind 2023 de definitieve beoordelingen gereed te hebben. Huidige status verificatie volgens de Omgevingsdienst Haaglanden (6 juni 2023) is als volgt:

- 9 volledig beoordeeld, geen stikstofruimte benodigd
- 27 volledig beoordeeld, stikstofruimte benodigd
- 91 aanvragen onvolledig (aanvullingen opgevraagd)
- 11 voldoen niet aan de eisen legalisatietraject
- 19 in behandeling
- 2 wachten met verdere verificatie
- 53 nog niet geverifieerd

c. Meetcorrectie

De studie over de meetcorrectie is eind juni beschikbaar en de belangrijkste conclusies zijn: Er is helaas geen uitsluitsel over waar de meetcorrectie vandaan komt. Vervolgonderzoek wordt uitgevoerd in december. Voorlopig komen er geen veranderingen in de modellen (AERIUS).

d. Stand van zaken Landbouwakkoord

Jeannette Baljeu vraagt ^{art. 5.1} wat ^{art. 5.1} heeft gehoord over het landbouwakkoord. ^{art. 5.1} is niet bij de inhoud betrokken. Maar ^{art. 5.1} heeft wel gehoord dat premier Rutte in de avond toezeggingen heeft gedaan die minister Adema niet kon geven. ^{art. 5.1} geeft aan dat die toezeggingen eerst hard gemaakt zullen moeten worden. Het kabinet heeft tot dinsdag 20 juni daarvoor de tijd.

^{art. 5.1.2e} vult aan dat het Landbouwakkoord betrekking heeft op heel Nederland, terwijl de gebieden onderling verschillen. Zoals bijvoorbeeld de Alblasserwaard. ^{art. 5.1} deelt dat de LTO nog aan tafel zit, terwijl andere boerenorganisaties zijn afgehaakt. ^{art. 5.1} meldt dat dit niet uit onwil is, maar omdat de boerenorganisaties geen perspectief zien.

5. Rondvraag en sluiting

De locatie volgende vergadering sectortafel is op vrijdag 29 september en zal plaats vinden in het provinciehuis.

Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5

Vraag aan BCO 7 juni: Akkoord met agendering in GS 21 juni

Planning afronding

BCO 7 juni:	Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5, inclusief gebiedsagenda's + GS Voorstel, voortgangsbrief stikstof aan PS, aanbiedingsbrief aan minister + Reacties sectortafel op hoofdlijnen
7-9 juni	Verwerken reacties sectortafel
10 juni:	Aanleveren GSO vóór 9:00 uur
10 - 16 juni:	Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5 wordt opgemaakt door ontwerpbureau
GS 21 juni:	Voortgangsbrief stikstof aan PS met bijlage Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5 + aanbiedingsbrief aan minister

Samenvatting

Om het stikstofprobleem in Nederland op te lossen werken het Rijk en de provincies samen aan een aanpak. Het Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5 is de gebiedsgerichte uitwerking van de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering. Het Rijk zal met deze concept-gebiedsplannen van de provincies rond de zomer van 2022 de balans opmaken om te beoordelen of de doelen uit de wet gehaald worden. In de volgende versie van het gebiedsplan zijn ook de opgaven voor waterkwaliteit, biodiversiteit en klimaat opgenomen, volgens de afspraken die gemaakt gaan worden in het toekomstig Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Het Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5 is gestoeld op onze drie pijlers: natuur herstellen, bronnen reduceren en maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk maken. Deze werken we uit in de actielijnen natuur, verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit, havenindustriële complex (HIC) en transitie landbouw én de gebiedsgerichte aanpak.

Zuid-Holland heeft 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Veel van deze gebieden kennen een te hoge stikstofdepositie, wat voor grote problemen in de natuur zorgt. De depositie op de gebieden is veelal afkomstig van bronnen die door de provincie Zuid-Holland of door partners in het gebied zelf niet te beïnvloeden zijn.

In de actielijn Natuur zetten we ons in voor meer beheermaatregelen en het robuuster maken van de natuur. Daarmee halen we in een aantal gebieden goede resultaten. Uiteindelijk is voor alle gebieden een reductie van stikstof noodzakelijk voor een duurzaam beheer en behoud van de natuur.

Met name de gebieden in de duinen hebben te maken met een hoge depositie vanuit het buitenland en van de scheepvaart. Voor het natuurherstel in de duinen is het noodzakelijk dat het Rijk serieus werkt aan de reductie van de stikstofbronnen buitenland en de scheepvaart. Daarnaast wordt er een grote meetcorrectie (voorheen ammoniak uit zee) toegepast voor de depositie in de duinen. Dit is procentueel een grote bijdrage en het is onduidelijk waarom deze zo groot is in de duinen. Het RIVM heeft een aantal mogelijke verklaringen aangegeven, maar hierover is nadere duidelijkheid noodzakelijk.

De basis van de Zuid-Hollandse stikstofaanpak is dat alle sectoren hun bijdrage moeten leveren. Reductie van stikstof vanuit de bronnen de industrie, het verkeer en de consumenten vindt voornamelijk plaats door de maatregelen die genomen worden in het kader van de Klimaatwet.

De provincie wil een duurzame en vitale landbouwsector. Het stikstofprobleem, klimaat, luchtkwaliteit, biodiversiteit en een duurzaam verdienmodel voor de boeren vragen om een andere aanpak. We zetten in op het verbreden en versnellen van verduurzaming voor de hele sector: kringlooplandbouw, korte ketens en economische vitaliteit zijn hierin kernbegrippen. De integrale aanpak van het Rijk en de provincies via het Nationaal Programma Landelijk Gebied is hiervoor nodig. Naast generiek beleid, de juiste instrumenten en voldoende middelen alsmede ontschotterijksbudgetten zijn daarvoor noodzakelijk.

Voor het Natura 2000-gebied De Nieuwkoopse Plassen & De Haeck is de stikstofbijdrage vanuit de landbouw het meest relevant. Voor de stikstofdepositie die van de landbouw komt, is een aanpak in de nabije omgeving passend. Vanuit de overige gebieden is de lokale bijdrage die we kunnen bieden aan de stikstofreductie klein, maar onze inzet is dat we doen wat we kunnen, zowel lokaal als generiek.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Zuid-Hollandse situatie	6
3. Zuid-Hollandse aanpak.....	10
3.1 Actielijn Natuur	12
3.4 Actielijn Transitie Landbouw.....	12
3.2 Actielijn Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit	15
3.3 Actielijn Havenindustriële complex (HIC)	18
4. Samenvattingen Gebiedsagenda's.....	21
4.1 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Biesbosch 0.5.....	21
4.2 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Duinen 0.5	23
4.3 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Duinen-Eilanden & Delta 0.5.....	25
4.4 Samenvatting Gebiedsagenda Nieuwkoop.....	27
5. Richting Gebiedsagenda's in Gebiedsplan 1.0	31
Bijlage 1: Tabellen stikstofuitstoot en verwachte stikstofreductie actielijnen	33
Bijlage 2: Gebiedsagenda stikstof Biesbosch 0.5	38
Bijlage 3: Gebiedsagenda stikstof Duinen 0.5.....	38
Bijlage 4: Gebiedsagenda stikstof Duinen- Eilanden & Delta 0.5.....	38
Bijlage 5: Voortgangsdokument Nieuwkoop	38

1. Inleiding

Aanleiding

Veel natuur in Nederland is gevoelig voor stikstof (ammoniak en stikstofoxiden). Zo ook de verschillende beschermde Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland, waar de stikstofdepositie te hoog is. De verhoogde stikstofdepositie leidt ertoe dat er veel meer stikstof in de bodem aanwezig is dan van nature gewoon is. Vanuit het oogpunt van biodiversiteit is dit zeer onwenselijk. De hoge stikstofdepositie op gevoelige Natura 2000 heeft ook economische en maatschappelijke gevolgen. Vanuit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn is Nederland verplicht haar natuur in goede staat te houden. In 2019 oordeelde de Raad van State dat de op dat moment geldende Nederlandse stikstofaankpak (Programma Aanpak Stikstof, PAS) niet voldoende waarborgt dat de natuur in een goede staat van instandhouding blijft. De PAS kon daarom niet langer als basis worden gebruikt voor vergunningverlening aan activiteiten die extra stikstofuitstoot veroorzaken. Als gevolg hiervan is de stikstofcrisis ontstaan.

In 2021 is de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering in werking getreden. Met deze wet tracht het Rijk de natuur te herstellen en de stikstofuitstoot terug te dringen. Het hoofddoel hiervan is het behalen van de Europese natuurdoelen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Nevendoel is dat door het behalen van de Europese natuurdoelen ook het verlenen van stikstofvergunningen voor economische activiteit weer gemakkelijker wordt. De Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering wordt uitgevoerd middels het nog door de minister voor Natuur en Stikstof vast te stellen Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN). Dit programma wordt een onderdeel van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Het concept-PSN¹ omvat een pakket met generieke maatregelen die het Rijk neemt om de stikstofuitstoot te verminderen. In het PSN is daarnaast een grote rol weggelegd voor een gebiedsgerichte aanpak onder regie van de provincies. Stikstof — met name ammoniak uit natuurlijke bronnen — slaat namelijk overwegende lokaal neer. Provincies hebben daarom de verplichting om een Gebiedsplan te schrijven. In dit Gebiedsplan definieert de provincie hoe zij de stikstofuitstoot rondom de gevoelige Natura 2000 omlaag brengt en de natuur versterkt.

Status van het Gebiedsplan 0.5

De Gebiedsagenda 0.5 is een tussenproduct richting een Gebiedsagenda 1.0. De provincies en het Rijk hebben afgesproken dat de provincies in juli 2022 een concept-gebiedsplan aanleveren op basis waarvan de minister voor Natuur en Stikstof kan beoordelen of de nationale doelen uit de Wsn gehaald kunnen worden. In deze fase gaat het met name om het beschrijven van de huidige staat van de natuur, een analyse van de stikstofbelasting op de natuur en de richting van mogelijke maatregelen.

In de Wsn heeft het gebiedsplan niet meer dan de status van een verzameling van gegevens die worden aangeboden aan de minister.

Inhoud van het Gebiedsplan 0.5

Voor u ligt het Gebiedsplan 0.5 van Zuid-Holland. Dit plan bestaat uit een beschrijving van sectorale maatregelen en vier gebiedsgerichte aanpakken. Het Gebiedsplan 0.5 focust op stikstofreductie en natuurherstel.

In december 2021 hebben Gedeputeerde Staten een Gebiedsplan 0.1 in de voortgangsrapportage naar Provinciale Staten opgenomen. Nieuw in versie 0.5 zijn:

¹ Op 27 mei 2022 is het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering nog concept.

- Een update van de provinciale actielijnen;
- De resultaten en conclusies van de gereedgekomen natuurdoelanalyses;
- De analyse van lokale emissiebronnen, waarmee kansrijke maatregelen zijn benoemd.

De te verwachte sociaaleconomische effecten en de weging van de haalbaarheid en doelmatigheid en doeltreffendheid van de maatregelen zijn in deze versie nog niet opgenomen, omdat daar nog onvoldoende duidelijkheid over is. Ook de richtinggevende gebiedsdoelen die het Rijk op 10 juni 2022 heeft vastgesteld konden nog niet worden meegenomen.

Vervolg richting een integraal Gebiedsplan 1.0

Met het Regeerakkoord en de [brief](#) 'Hoofdpijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied, en van het bredere stikstofbeleid' van de minister voor Natuur en Stikstof is een meer integrale aanpak gekozen voor de transitie van het landelijk gebied. Daarnaast heeft het kabinet in het regeerakkoord vastgelegd dat zij het in de WSN gestelde doel '74% van het areaal stikstofgevoelige natuur voldoet aan de KDW' al in 2030 willen halen in plaats van 2035.

In het Nationaal Programma Landelijk gebied dat nu ontwikkeld wordt stuurt het kabinet met een integrale aanpak op het onontkoombaar realiseren van vier nationaal en internationaal dwingende doelen:

1. Natuurherstel en –verbetering
2. Stikstofreductie
3. Klimaatopgave landbouw en landgebruik
4. Wateropgave

Dit houdt in dat de Gebiedsplannen 1.0 naast natuurverbetering en stikstofreductie ook in moeten gaan op klimaat en water. Vanaf de zomer werkt de provincie daarom samen met gebiedspartners richting een integraal Gebiedsplan 1.0. De wijze waarop de provincie hier invulling aan gaat geven wordt nu onderzocht en zal rond de zomer van 2022 op hoofdlijnen gereed zijn. Het Gebiedsplan 0.5 is daarbij een tussenstap.

2. Zuid-Hollandse situatie

Zuid-Holland kent veel Natura 2000-gebieden in een sterk verstedelijkte regio. De Zuid-Hollandse situatie vraagt om een flinke inspanning. Natuur is sterk overbelast, maatschappelijke ontwikkelingen vragen op korte termijn ruimte voor vergunningverlening en er is maar beperkt stikstofreductie te halen uit “regionale bronnen”.

Zuid-Holland heeft 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (zie figuur 1). Veel van deze gebieden kennen een te hoge stikstofdepositie.

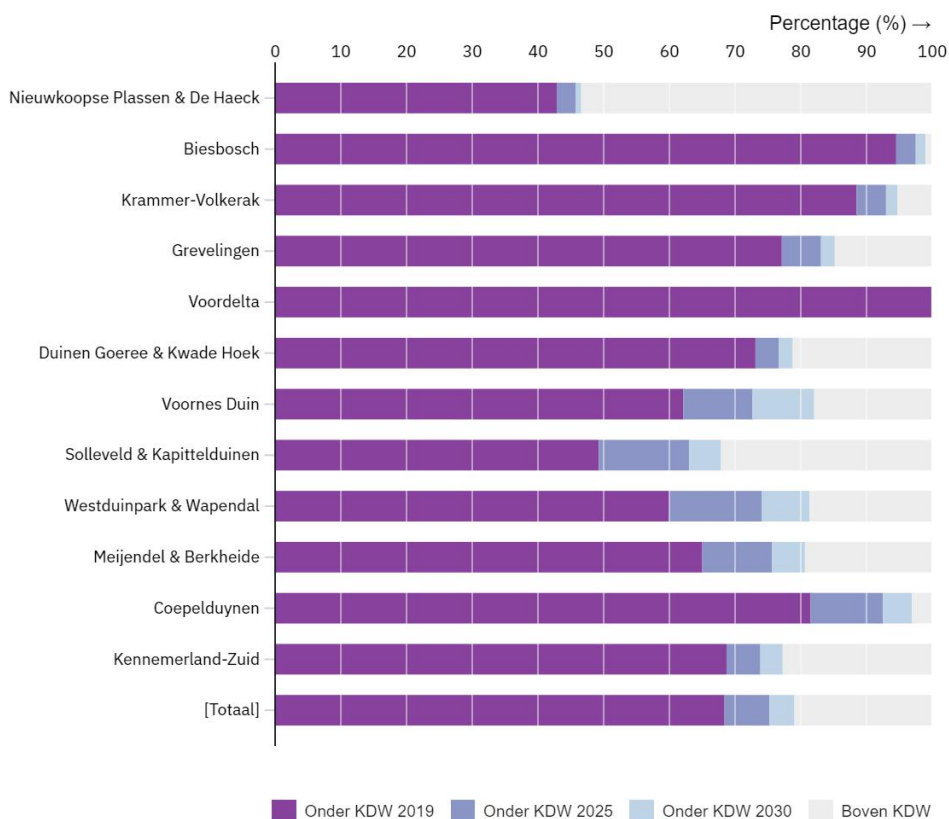

Figuur 1. Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland.

Overbelasting van stikstofdepositie op natuur

De natuur kan een bepaalde mate van stikstofdepositie aan. Wanneer dit wordt overschreden, treedt er schade aan de natuur op. Deze 'kritische depositiewaarde' verschilt per habitatype en noemen we KDW. De hoeveelheid stikstofdepositie die neerdaalt op het natuurgebied boven de KDW, de overschrijding van de KDW, is overbelasting voor de natuur. De factsheets bij de gebiedsagenda's tonen de overbelasting voor ieder Natura 2000-gebied (zie ook figuur 2).

Door het klimaatbeleid en de verduurzamingsbewegingen in de maatschappij verwacht het RIVM dat er daling zal optreden in de stikstofuitstoot. Dit heet de autonome daling. Wat deze verwachte daling voor effect heeft op de overbelasting op Natura 2000-gebieden voor 2025 en 2030 is te zien in figuur 2. Het is het Rijk tot op heden niet gelukt om precies uit te leggen welk beleid en maatregelen hierbinnen vallen. Het is daarom op dit moment onmogelijk om te bepalen of maatregelen al in de autonome daling zijn meegenomen of niet.

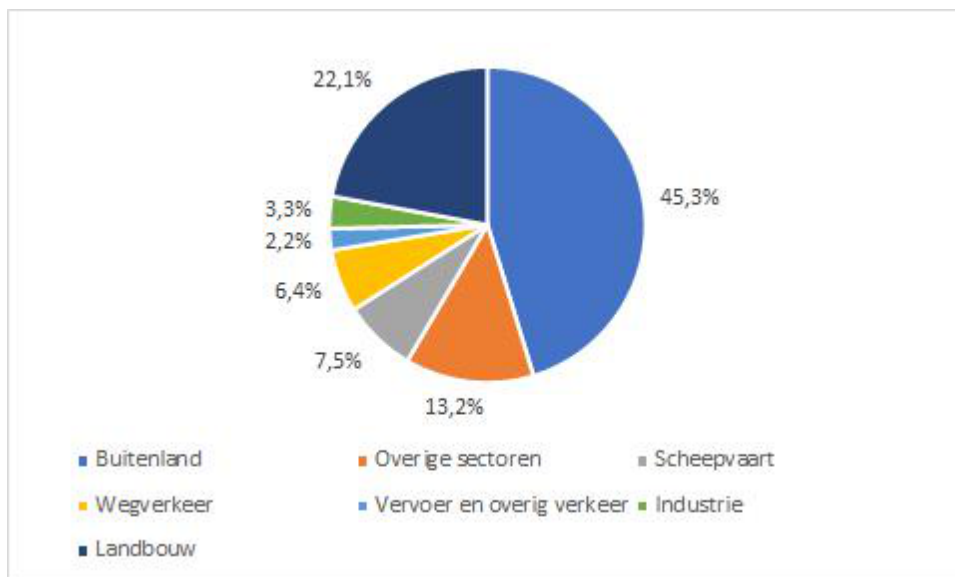
Figuur 2. De prognoses voor het behalen van de KDW voor 2025 en 2030, uitgaande van autonome daling en rijksbronmaatregelen. Versie 13 februari 2022.

Bronnen van stikstofdepositie

In Zuid-Holland komt veel van de stikstofdepositie uit bronnen die niet in de provincie zelf liggen. Dit zijn bronnen als het buitenland en de zeescheepvaart. Een bronverdeling van de stikstofdepositie is te zien in figuur 3. Voor ieder Natura 2000-gebied zijn de bronnen van stikstofdepositie weergegeven in de factsheets².

De data in dit gebiedsplan worden gegenereerd door de nieuwste versie van AERIUS. De actualisaties van AERIUS worden gebaseerd op nieuwe wetenschappelijke inzichten. In de meest recente versie, van 13 februari 2022, is de meetcorrectie (het verschil tussen gemeten deposities en modelmatig berekende deposities) ondergebracht bij alle sectoren. Dat was bij de vorige versie anders, toen werd de meetcorrectie geschaard onder de bron 'ammoniak uit zee'.

² De factsheets die genoemd zijn in het document zijn bij de versie van 27 mei 2022 nog niet bijgevoegd. De stikstofinformatie is te vinden op AERIUS Monitor.

Figuur 3. Bronnen van stikstofdepositie voor alle Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland, in 2019. AERIUS 13 februari 2022.

Meetcorrectie (duinen)

De meetcorrectie is het verschil tussen de berekende depositie en de gemeten luchtconcentratie en de daarvan afgeleide daadwerkelijke depositie/opname van stikstof in de natuurgebieden. In de duingebieden is de meetcorrectie erg hoog als gevolg van “het duinengat”. In alle duingebieden ligt het gemiddelde zo tussen de 200 en 300 mol in. Dat betekent dat de meetcorrectie ongeveer gelijk is aan de depositie afkomstig uit de directe omgeving (in orde grootte).

De meetcorrectie verloopt over Nederland van positief naar negatief. In Nieuwkoop is deze meetcorrectie gemiddeld licht negatief. In het N2000-gebied Grevelingen (GGA Duinen Eilanden) zijn er hexagonen waarbij de meetcorrectie meer dan 1200 mol is, wat betekent dat de meetcorrectie op die plaats hoger is dan de kritische depositie waarde (KDW).

Het RIVM verricht nog voortgaand onderzoek naar deze meetcorrectie. In de [recente publicatie](#) van het RIVM wordt als een van de verklaringen aangegeven dat er sprake kan zijn van een overschatting van de gemeten depositie. Het is voor Zuid-Holland van belang om duidelijkheid te krijgen over de omvang en de herkomst van de depositie die nu ter hoogte van de duinen in de meetcorrectie is opgenomen gezien het om behoorlijk aandeel gaat van de totale depositie.

Aanvullend Rijkspakket noodzakelijk voor aanpak stikstof

In veel gebieden is het bereiken van de kritische depositiewaarde (KDW) niet haalbaar zonder een aanvullend Rijkspakket. Deze gebieden kennen een hoge stikstofdepositie van bronnen die door Zuid-Holland niet zelf te beïnvloeden zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor de gebieden in de duinen. De grootste depositie in deze natuurgebieden komt namelijk van bronnen buitenaf, zoals het buitenland en zeescheepvaart. In heel Zuid-Holland komt 45% van de depositie uit het buitenland, wat wordt gevolgd door 22% vanuit de landbouw en 13% van overige sectoren³. Het is dus voor Zuid-Holland belangrijk als er een landelijke buitenland aanpak komt. In de concepttekst van Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) staat dat een buitenland aanpak er komt en gericht zal zijn op België en Duitsland. Voor Zuid-Holland heeft dat weinig effect, aangezien TNO onderzoek heeft laten zien de depositie in Zuid-Holland vooral van Frankrijk en Groot-Brittannië

³ De categorie 'overige sectoren' is opgebouwd uit: woningen, overige consumenten, drinkwater en rioolwaterzuivering, bouw en 'kantoren en winkels, hobbypaarden, dienstverlening'.

komt. Daarnaast zijn reductiemaatregelen in sectoren met name voor NH₃ effectiever dan maatregelen in de buitenlandse industrie.

Naast dat een landelijke aanpak voor deze bronnen nodig is, is de huidige aanpak voor de andere bronnen onvoldoende. In 'kwartaalrapportage implementatie bronmaatregelen (4-2021)' wordt de voortgang van de bronmaatregelen gemonitord. Hierin wordt de prognose van de stikstofreductie door het bronmaatregelenpakket getoond. In de hoofdlijnenbrief van 1 april 2020 staat dat 'de resultaten tegenvallen'. De minister geeft al aan dat preventieve bijsturing noodzakelijk wordt geacht.

3. Zuid-Hollandse aanpak

In Zuid-Holland hechten wij waarde aan een gevarieerde en gezonde natuur én aan een gezond vestigingsklimaat. Sterker: we zien een gezonde natuur als basis voor een gezonde economie en een gezonde leefomgeving, zoals ook commissie Remkes in zijn advies heeft opgenomen. Onze inzet is er dan ook op gericht om de natuur te herstellen, waardoor er ook weer vergunningen verleend kunnen worden voor economische activiteiten, zoals voor de grote bouwopgave die wij in onze provincie kennen.

Voor een gezonde natuur en een gezond vestigingsklimaat focussen we binnen de Zuid-Hollandse stikstofaanpak op drie pijlers (figuur 4):

- Natuur herstellen
- Bronnen reduceren
- Maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk maken

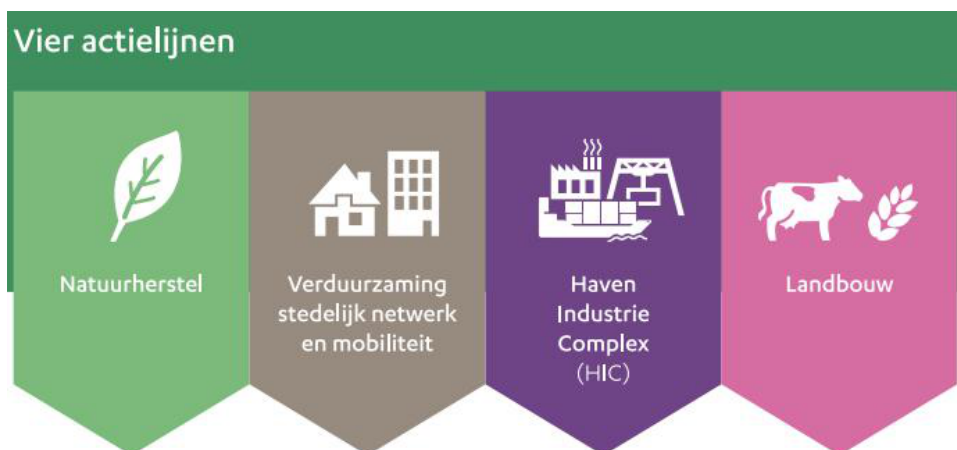

Figuur 4. Drie pijlers onder Zuid-Hollandse aanpak. (Nieuwe versie van afbeelding volgt - 27 mei 2022).

De gebiedsgerichte aanpak staat beschreven in de vier gebiedsagenda's. In Zuid-Holland hebben we 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden onderverdeeld in vier gebiedsprocessen. Vanuit elk gebiedsproces is er samen met de gebiedspartners een gebiedsagenda opgesteld. Daarin zijn onder andere de staat van de natuur van ieder Natura 2000-gebied en de mogelijke maatregelen om de natuur te herstellen (natuurdoelanalyses), en mogelijke gebiedsgerichte stikstofbronmaatregelen beschreven. Provincie Zuid-Holland is eerder dan andere provincies begonnen met onderzoek naar de staat van de natuur en wat we moeten doen om de instandhoudingsdoelstellingen te bereiken, hierdoor hebben we ons beeld al compleet. Deze natuurdoelanalyses zijn verspreid over een half jaar gepubliceerd, de laatste wordt verwacht in juni 2022. Naast deze gebiedsgerichte acties, is er een provinciebrede aanpak aan de hand van vier actielijnen.

De vier actielijnen (figuur 5) zijn gekoppeld aan de belangrijkste bronnen, transitie opgaven en behoefte aan ontwikkelruimte, dit zijn:

- Natuur
- Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit
- Havenindustriële complex (HIC)
- Transitie Landbouw

Figuur 5. Vier actielijnen binnen Zuid-Hollandse aanpak stikstof. (Nieuwe versie afbeelding volgt - 27 mei 2022).

Hieronder beschrijven we per actielijn op welke stikstofverminderingen we ons richten. Voor zowel de aanpak van ammoniak als stikstofoxiden, is het belangrijk om te weten welke aanpak er vanuit het Rijk is. In [RIVM-briefrapport 2021-0200](#) 'Bijdrage aan de stikstofdepositie in de natuur vanuit de industrie, het verkeer en de consumenten' van 12 november 2021 is een overzicht (tabel 1) opgenomen van de verwachte reductie van deposities vanuit de verschillende sectoren. Uit het overzicht en de rapportage blijkt niet welke uitgangspunten nu precies de grondslag zijn voor de uitgevoerde berekeningen. Er dient aansluiting gemaakt te worden met de GCN-categorieën⁴ en inzicht te komen in de (onderbouwing van de) gehanteerde reductiepercentages binnen het generieke spoor, om tot een sluitende analyse te kunnen komen. Zoals eerder gezegd is het nodig om te weten wat deze grondslag is, zodat het duidelijk kan worden welke aanvullende maatregelen mogelijk zijn.

Tabel 1. Reductiepercentages sectoren tussen 2018 en 2030, gebaseerd op de autonome daling en rijksbronmaatregelen. Afkomstig uit het RIVM-briefrapport 2021-0200.

	Depositie		Reductie-percentage
	2018	2030	
Landbouw	707	623	12%
Buitenland	574	356	38%
Industrie	34	31	9%
Overig	111	108	3%
Wegverkeer	107	83	22%
Vervoer en overig verkeer	21	15	29%
Scheepvaart	56	46	18%
Meetcorrectie	-87	-56	36%
Totaal	1523	1207	21%

Om de overbelasting van stikstof in deze gebieden tegen te gaan én om ontwikkelruimte te creëren is extra inzet van het Rijk noodzakelijk. Het Kabinet heeft in het transitiefonds landelijk gebied een behoorlijk budget gereserveerd voor de transitie van de Landbouw. Het is mooi dat daar extra geld voor beschikbaar komt, omdat we met het huidige pakket maatregelen het teveel aan depositie wat van de landbouw niet kunnen oplossen.

⁴ Het RIVM maakt jaarlijks kaarten met grootschalige concentraties en deposities in Nederland (in vaktermen GCN Grootschalige Concentratiekaarten Nederland en GDN Grootschalige Depositiekaarten Nederland).

3.1 Actielijn Natuur

In de actielijn Natuur zetten we ons in voor het herstellen en robuuster maken van de natuur en treffen we extra beheermaatregelen om schade van te hoge stikstofdeposities te beperken. Uiteindelijk is een substantiële reductie van stikstof noodzakelijk voor een duurzaam beheer en behoud van de natuur. Onder de Actielijn Natuur vallen onze extra inspanningen, aanvullend op reeds bestaand beleid.

De Actielijn Natuur richt zich primair op het treffen van (natuur)maatregelen die bijdragen aan de staat van instandhouding van stikstofgevoelige natuurgebieden. Op korte termijn zijn dat vaak maatregelen waarmee de symptomen van de huidige overbelasting met stikstof worden bestreden, om zo verdere schade aan de natuur zo goed als mogelijk te beperken. Het gaat dan bijvoorbeeld om het verwijderen van begroeiing, extra maaiwerk, schapenbegrazing of het verwijderen van exoten. Waar mogelijk worden ook op korte termijn al systeemmaatregelen getroffen, bijvoorbeeld ter verbetering van de waterkwaliteit. De meeste maatregelen die zijn gericht op systeemherstel vergen meer voorbereiding en kosten meer tijd. Dat geldt ook voor maatregelen om de natuurgebieden robuuster te maken, waar geregeld sprake is van verwerving en inrichting van gronden. Deze maatregelen worden getroffen in het kader van het Uitvoeringsprogramma Natuur, en zijn aanvullend op het SNL-beheer (Subsidiestelsel Natuur en Landschap) en de maatregelen die in het kader van Natuurpact reeds worden getroffen.

Natuurdoelen

Provincie Zuid-Holland heeft natuurdoelanalyses uitgevoerd die inzicht geven in de huidige staat van de natuur en wat er nodig is om de instandhoudingdoelstellingen te behalen. Deze informatie wordt voor ieder Natura 2000-gebied in de gebiedsagenda's weergegeven en is de basis voor te treffen natuurmaatregelen.

De wettelijke stikstofdoelen zijn gerelateerd aan de arealen stikstofgevoelige natuur die voldoen aan de KDW. Die arealen zijn de komende jaren echter nog in beweging, vanwege de actualisatie van de doelensystematiek van Natura 2000. Onder de actualisatie doelensystematiek wordt ook de actualisatie van de Vogelrichtlijn geschaard. Die actualisatie kan leiden tot wijzigingen in de aangewezen vogelsoorten van bestaande Natura 2000-gebieden, maar ook tot de aanwijzing van nieuwe vogelrichtlijngebieden. Zolang nieuwe vogelsoorten en vogelrichtlijngebieden niet stikstofgevoelig zijn zal dit geen impact hebben op de natuurdoelen.

3.4 Actielijn Transitie Landbouw

De opgave rondom stikstof in de landbouw is geen op zichzelf staande opgave. Deze hangt nauw samen met andere opgaven in het landelijk gebied, waaronder bodemdaling, waterkwaliteit en biodiversiteit. Maatregelen die zorg dragen voor de verbetering van deze opgaven komen onder andere (maar niet uitsluitend) samen op het boerenenerf. Een integrale aanpak naar verduurzaming van de landbouw, richting natuurinclusieve kringlooplandbouw, draagt bij aan een breed pallet aan opgaven waaronder de stikstofopgave.

De provincie wil een duurzame en vitale landbouwsector. Het stikstofprobleem, klimaat, bodemkwaliteit, biodiversiteit en een duurzaam verdienmodel voor de boeren vragen om een andere aanpak. We zetten in op het verbreden en versnellen van verduurzaming voor de hele sector: kringlooplandbouw, korte ketens en economische vitaliteit zijn hierin kernbegrippen. Vanuit het NPLG wordt voor het landelijk gebied ingezet op vier opgaven: klimaat, biodiversiteit, waterkwaliteit en stikstof. Er wordt gepleit voor een gebiedsgerichte aanpak, omdat de urgentie van deze opgaven per gebied kan verschillen. De provinciale actielijn 'transitie landbouw' sluit aan bij

deze insteek van een integrale en gebiedsgerichte aanpak. Daarnaast zetten we ook in op een aantal provincie-brede acties.

De Actielijn Transitie Landbouw is erop gericht om in de hele provincie te komen tot reductie van uitstoot van stikstof. Met de actielijn streven we de volgende doelen na:

1. Op korte termijn 2030 inzetten stikstofreductie landbouw door gebiedsgerichte aanpak voor gebieden nabij Natura 2000-gebieden en start inzet op kringlooplandbouw.
2. Op lange termijn 2050 transitie in de landbouw, kringlooplandbouw.

Verbetering van de natuur is een langjarig traject met onzekerheden, terwijl agrarische bedrijven willen werken met zekerheid voor investeringen die terugverdiend moeten worden en voortzetting van het bedrijf door een volgende generatie. Deze spanning tussen onzekerheid en benodigde zekerheid voor een gezonde landbouwsector, vraagt van de overheid en de agrarische sector samenwerking en zoeken naar oplossingen.

Gebiedsgerichte aanpak landbouw

Zoals aangegeven staat een gebiedsgerichte aanpak centraal in de Actielijn Transitie Landbouw. De stikstof-opgave kan niet als losstaande opgave aangepakt worden en hangt nauw samen met anderen opgaven in het landelijk gebied. Per gebied verschilt de urgentie van de vijf eerder beschreven thema's (stikstofprobleem, klimaat, bodemkwaliteit, biodiversiteit en een duurzaam verdienmodel). Het proces van een gebiedsgerichte aanpak is zowel top-down als het gaat om sturing op het behalen van (wettelijke) doelen, als bottom-up als het gaat om oplossingen vinden vanuit de dagelijkse praktijk en het inzetten van lerende netwerken.

In het bredere landbouwbeleid van de provincie – de Hoofdlijnennotitie Vitale Landbouw – zijn vier prioritaire gebieden aangewezen waar we op focussen. Dit zijn:

1. Nieuwkoopse Plassen;
2. Krimpenerwaard;
3. Alblasserwaard;
4. Zuid-Hollandse Eilanden (Zuid-Westelijke Delta).

In al deze gebieden werken we samen met boeren en andere betrokken partijen aan vitale landbouw met een duurzaam verdienmodel. In alle gebieden geldt dat acties die we hier nemen, ook bijdragen aan vermindering van de stikstofuitstoot. In het gebied rondom de Nieuwkoopse Plassen is extra inzet op nodig, vanwege de nabijgelegen stikstofgevoelige natuur van de Nieuwkoopse Plassen & De Haack. Samen met de partners in dit gebied zoeken we hier naar oplossingen om stikstofreductie en bodemdaling integraal met andere opgaves op te pakken. De stand van zaken in dit gebiedsproces is opgenomen in bijlage 5. Ook in de twee andere veenweidegebieden (Krimpenerwaard en Alblasserwaard) wordt hard gewerkt aan een aanpak vanuit bodemdaling, waarbij het stikstofvraagstuk in de toekomst kan worden meegenomen tot een integrale aanpak.

Het RIVM heeft op verzoek van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een aantal ruimtelijke emissiereductievarianten voor de landbouw onderzocht ([RIVM-rapport](#)). De conclusie van dit onderzoek was dat een gerichte emissiereductie, afhankelijk van de variant, 15 tot bijna 40% efficiënter is dan een generieke emissiereductie.

Op basis van dit onderzoek communiceert het Rijk op 10 juni 2022 richtinggevende gebiedsdoelen voor de emissiereductie van de landbouw. De provincies hebben aangedrongen op een deel

generieke landelijke reductie (bijvoorbeeld via normering) en een aanvullende ABCD-zonering⁵ als onderlegger voor het gebiedsgerichte deel. De definitieve gebiedsdoelen worden vastgelegd in het gebiedsplan 1.0 dat vóór 1 juli 2023 moet worden afgerond.

Elke regio kent eigen doelen en uitdagingen. Als het gaat om stikstof ligt de grootste opgave bij de landbouw bij het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck. Door de systematiek van de ABCD-zonering als oefening toe te passen, wordt zichtbaar welke kansen er voor de landbouw liggen voor een goede toekomst die bijdraagt aan de oplossing voor de stikstofproblematiek. Aangezien dit Natura 2000-gebied op de grens met de provincie Utrecht ligt, hebben maatregelen in deze provincie ook veel effect op het gebied. Deze zonering sluit aan bij onze insteek voor integrale en gebiedsgerichte processen in het landelijk gebied. Zuid-Holland is divers qua landschap en bodemgesteldheid met bijpassende landbouwsectoren. We blijven met de partners in en rondom de Nieuwkoopse Plassen het gesprek houden over hoe we met elkaar die doelen moeten bereiken. Het gaat er om wat het effect is van reductie van stikstof op de Natura 2000-gebieden.

Vooruitlopend op de richtinggevende gebiedsdoelen die door het Rijk worden vastgesteld, hebben we een doorrekening gedaan van mogelijke stikstofreducties in Zuid-Holland, volgens de ABCD-systematiek. Dit om een indicatie te geven van het effect op de natuurgebieden. De volgende reductiepercentages zijn doorgerekend en verkend:

A: 20% stikstofreductie m.b.v. generieke maatregelen die door het Rijk worden vastgelegd.

B en C1: 38% stikstofreductie (dat betekent 20% generiek A en 18% gebiedsgericht)

C2: 70%*)

D: 100% stikstofreductie

*) Voor de doorrekening is voor Nieuwkoop 60% reductie binnen 2 km gehanteerd, omdat dit beter paste in het gebiedsproces. Voor de overige gebieden 38% binnen 1 km gehanteerd omdat de invloed van de landbouw in de overige gebieden kleiner is.

Deze mogelijke aanpak betekent met name een vermindering in stikstofdepositie voor Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck (bijlage 1, tabel 5). Hieruit blijkt tevens dat er nog een duidelijke winst gehaald wordt vanuit de veenweidegebieden richting het Natura 2000-gebied Biesbosch. Voor de andere Natura 2000-gebieden is de impact van stikstofreductie in de omgeving minder groot. Dit komt omdat de directe invloed van de landbouw kleiner is op deze gebieden. Er zitten minder landbouwbedrijven in de directe omgeving. Voor veel Zuid-Hollandse Natura 2000-gebieden spelen emissies vanuit het buitenland, vanaf zee en andere bronnen een grotere rol.

Naar een toekomstbestendige landbouw

Voor wat betreft stikstofemissiereductie binnen de transitie naar een toekomstbestendige landbouw nemen we in de gebiedsprocessen mee:

1. Ieder jaar stopt circa 2% van de agrarische bedrijven in Nederland vanwege bedrijfsperspectief of het ontbreken van opvolging. In 2019 waren er circa 4.400 grondgebonden agrarische bedrijven in de veeteelt en akkerbouw in Zuid-Holland. Hiervan zijn er ongeveer 1.000 melkveebedrijven, waarvan te verwachten is dat er circa 20-25

⁵ De ABCD-zoneringskaart is een product van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, waarbij de volgende legenda hoort:

A: Goed geschikte landbouwgronden

B: Transitiegebieden

C1: Veenweidegebieden

C2: 1 km zones rond Natura 2000

D: Natuur en Natura 2000-gebieden

bedrijven per jaar stoppen. In gebiedsprocessen wordt met actief grondbeleid gestuurd op gebruik van de vrijkomende gronden voor transitie in de landbouw, bijvoorbeeld via extensivering van de bestaande bedrijven (blijvers). Netto zal dit een emissiereductie opleveren.

2. In Zuid-Holland vallen 9 bedrijven binnen de criteria van de Maatregel Gerichte 1 (MGA1). Wij hebben alle 9 bedrijven benaderd met de mogelijkheid van de opkoopregeling. Er was echter geen interesse om hiervan gebruik te maken. De eerste tranche van Maatregel Gerichte Opkoop heeft dus geen effect in Zuid-Holland. Op basis van voorwaarden voor de MGA2 opkoopregeling van het Rijk komen 156 bedrijven in Zuid-Holland in aanmerking voor uitkoop. Met passend grond- en ruimtelijk beleid wordt gestuurd op inzet van deze gronden voor transitie in de landbouw. Inzet daarbij is extensivering van de bestaande bedrijven (blijvers). Netto zal dit een emissiereductie opleveren.
3. Met managementmaatregelen (voer, mest, beweiding, etc.) in de melkveehouderijen is veel emissiereductie te behalen. In de Proeftuin Veenweide 2019 werd gesproken over een potentiële reductie van 25%. In gebiedsprocessen zetten we met coaching en begeleiding in op het breder uitrollen van deze managementmaatregelen. Met het vervolgproject op onder andere de Proeftuin Veenweiden en de kringloopboeren uit Midden-Delfland onderzoeken we het reductiepotentieel van deze maatregelen. Managementmaatregelen dragen naast reductie in stikstofemissie ook bij aan verbetering van waterkwaliteit, klimaatdoelen en verbetering van biodiversiteit.
4. Ook in de akkerbouw zijn managementmaatregelen te nemen in de bedrijfsvoering om stikstofemissie te beperken, voornamelijk in gebruik van dierlijke mest en kunstmest. In de Zuidwestelijke Delta loopt een KPI-project waarbij het reductiepotentieel in beeld gebracht wordt. Managementmaatregelen dragen naast reductie in stikstofemissie ook bij aan verbetering van waterkwaliteit, klimaatdoelen en verbetering van biodiversiteit. Zeker als dit gecombineerd wordt met een afname in gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen.
5. Technische end-of-pipe maatregelen, zoals luchtwassers en emissiearme stalvloeren dragen bij aan de reductie van stikstofemissie. Deze maatregelen dragen minder bij aan andere opgaven. Het is daarom wenselijk om deze maatregelen te combineren met managementmaatregelen die gericht zijn op een duurzame bedrijfsvoering. Voor beide geldt dat de juridische houdbaarheid geborgd moet zijn.
6. De omschakeling naar emissiearme stalsystemen kan gestimuleerd worden via de verordening. Het Rijk is inmiddels bezig met het opstellen van een regeling. Onderzocht moet worden hoe deze regeling werkt voor de provincie Zuid-Holland en of een aanvulling gewenst is.
7. In de Zuid-Hollandse landbouwaanpak sluiten we in de volgende fase aan bij de vier doelen die in het Nationaal Programma Landelijk Gebied staan: klimaat, biodiversiteit, waterkwaliteit en stikstof. Vanuit een gebiedsgerichte aanpak gericht op transitie zal komende tijd per gebied duidelijk gemaakt moeten worden wat dat voor de doelen kan betekenen.

3.2 Actielijn Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit

In de op 1 april door de Minister voor Natuur en Stikstof gepresenteerde [hoofdpijnen](#) van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied, en van het bredere stikstofbeleid, is aangegeven dat het kabinet eraan hecht dat alle sectoren een evenredige bijdrage leveren aan het behalen van de doelstellingen. Aan de grote verduurzamingsopgave in de sectoren industrie, bouw en mobiliteit wordt door Rijk en regio hard gewerkt, met name via maatregelen en

middelen vanuit nationaal klimaatbeleid of Europese regelgeving, waarmee ook de stikstofuitstoot sterk gereduceerd wordt.

Zoals gezegd is in [RIVM-briefrapport 2021-0200](#) 'Bijdrage aan de stikstofdepositie in de natuur vanuit de industrie, het verkeer en de consumenten' van 12 november 2021 is een overzicht opgenomen van de verwachte reductie van deposities vanuit de verschillende sectoren. In tabel 2 is een uitsnede weergegeven voor de relevante sectoren binnen actielijn Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit. Waarbij opgemerkt dient te worden dat de sectoren niet alleen vanuit deze actielijn worden beïnvloed. De sector Industrie bijvoorbeeld, en dan met name de zwaardere industrie, heeft nadrukkelijk relatie met het Havenindustriële Complex, en daarmee ook relevant voor de aparte gelijknamige actielijn. Binnen de actielijn Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit wordt vooral gekeken naar lichtere bedrijvigheid op de bedrijven(terreinen) buiten het Havenindustriële Complex.

Tabel 2. Reductiepercentages sectoren, uitsnede voor actielijn VSNM. Gebaseerd op de autonome daling en rijksbronmaatregelen. Afkomstig uit het RIVM-briefrapport 2021-0200.

	Depositie		Reductie-percentage
	2018	2030	
Industrie	34	31	9%
Overig	111	108	3%
Wegvervoer	107	83	19%
Vervoer en Overig verkeer	21	15	29%
Scheepvaart	56	46	18%
Totaal	329	283	14%

Reductie stikstofemissies vanuit generiek (Rijks)beleid

De beoogde reductie van stikstofdepositie binnen de voor de actielijn relevante sectoren wordt op verschillende manier beïnvloed. De beïnvloeding is hoofdzakelijk vanuit de landelijke wet- en regelgeving en afspraken op landelijk niveau. De afspraken zijn ondermeer vastgelegd in de Energie- en Klimaatakkoorden en binnen de mobiliteitssector zorgt (Europese) wet- en regelgeving hoofdzakelijk voor verschoning.

Reductie stikstofemissies vanuit specifiek provinciaal beleid

Voor het behalen van de beoogde reductiedoelstelling draagt de provincie Zuid-Holland bij vanuit specifieke inzet en beleidskeuzes. Op het gebied van de energietransitie geldt dat de NOx-emissies tot 2030 naar verwachting fors zullen afnemen als gevolg van de overgang naar wind- en zonne-energie. Als provincie leveren we nadrukkelijk een (proces)bijdrage aan de invulling van de energietransitie, door onze rol in de totstandkoming van de Regionale Energiestrategieën en door het ondersteunen van gemeenten bij het transitieproces. Bij de ontwikkeling van bestaande en nieuwe bedrijventerreinen en de (glas)tuinbouw wordt in het provinciaal beleid het principe van best beschikbare technieken toegepast. Hierdoor dient steeds uitgegaan te worden van de nieuwste technieken, waardoor continu verduurzaming en ook vermindering van NOx-emissies wordt gerealiseerd.

Binnen de mobiliteitssector zorgt (Europese) wet- en regelgeving hoofdzakelijk voor de verschoning. Als provincie Zuid-Holland dragen we hier zelf ook actief aan bij door binnen de aanbestedingen van het openbaar vervoer vanaf 2030 zero-emissie voor te schrijven. Daarnaast wordt er (door met name gemeenten) ingezet op zero-emissie stadslogistiek, al ruim voor 2030. Vanuit de Verstedelijkingsstrategie ligt de focus op ontsluiting van de nieuwe woningen met Hoogwaardig Openbaar Vervoer. De inzet op bouwen binnen Bestaand stads- en dorpsgebied, en daarmee inzet op nabijheid van voorzieningen, stimuleert lopen en fietsen. Beiden dragen bij aan verlaging van het

autogebruik. Verder zijn binnenkort alle ligplaatsen voor de binnenvaart van de Zuid-Hollandse kades voorzien van walstroom, waarmee jaarlijks circa 1500 kg NOx emissies worden vermeden. Voor het behalen van de beoogde reductiepercentages is het lastig om precies uit te splitsen welk deel door generiek landelijk beleid wordt bereikt en welk deel aan provinciaal maatwerk kan worden toegekend. Aangezien de reductie van stikstofdepositie een gezamenlijke verantwoordelijkheid is, wordt die specifieke uitsplitsing niet relevant geacht.

Ontwikkelbehoefte

Binnen de provincie Zuid-Holland hebben we in relatie tot stikstof ook ontwikkelingen die juist stikstofdepositieruimte behoeven, zoals een grote woningbouwopgave in de NOVI-verstedelijkingsgebieden bij de Oude Lijn, regionale wegenprojecten, en een schaa sprong OV in relatie tot verstedelijking en duurzame mobiliteit. We hebben de landelijke afspraak om tot 2030 tussen de 204.000 en 235.000 woningen in Zuid-Holland te bouwen. Zuid-Holland kent de grootste woningbouwopgave binnen Nederland en er is, terecht, een hoge urgentie. De noodzakelijke mobiliteitsoplossingen die gekoppeld zijn aan de woningbouw horen ook bij deze opgave. Omdat de nog natuur niet op orde is, is het moeilijk om nieuwe vergunningen uit te geven, waardoor woningen en wegen niet gebouwd kunnen worden.

Gezien het grote belang van het op gang brengen van de bouwproductie, heeft het Adviescollege Stikstofproblematiek, onder leiding van de heer Remkes, het volgende geadviseerd met betrekking tot de bouwsector:

- Stel voor tijdelijke emissies van bouwactiviteiten voldoende ruimte beschikbaar.
- Zorg als overheid voor het ontstaan van voldoende marktkracht om de overgang naar schone bouw op gang te brengen. Waarbij sluitende afspraken dienen te worden gemaakt tussen (mede)overheden en semipublieke organisaties, waarbij bij aanbestedingen zo laag mogelijke emissies een doorslaggevende rol spelen in de gunning.
- Ontwikkel een stimuleringsregeling die het mogelijk maakt voor alle bedrijven in de sector om de overgang naar 'laag emissie-materieel' te maken.

Een vrijstelling voor de bouwfase is inmiddels vanuit de landelijke wetgeving ingevoerd. Ook is vanuit het Rijk een stimuleringsregeling beschikbaar gekomen om de overgang naar schone bouw op gang te brengen.

Bij de uitvoering van beheer en onderhoud, aanpassingen en aanleg van infrastructuur schrijven we als provincie het gebruik van schonere transport en werkvoertuigen (met minder of geen emissies) voor. In principe vanuit afspraken vanuit het Klimaatakkoord. De doelstelling voor CO₂-reductie is om in 2030 50% minder CO₂ uit te stoten dan in 2015 en in 2050 CO₂-neutraal te zijn. De beperking van CO₂-emissies leiden ook tot beperking van NOx-emissies. Omdat een deel van de CO₂-reductie ook bereikt kan worden met maatregelen buiten schonere transport en werkvoertuigen, zal nader onderzocht worden of aanvullende aanbestedingsvoorwaarden of gunningscriteria noodzakelijk zijn op specifiek de inzet van 'laag-emissie materieel' binnen de uitvoering van de uitvoeringswerkzaamheden.

Voor de gebruiksfase van woningen geldt dat vanuit de verstedelijkingsvisie focus is om woningen te ontsluiten met hoogwaardig openbaar vervoer. Daarmee verlaagt het gebruik van auto's en dus verbrandingsmotoren. Vanuit de verstedelijkingsvisie zetten we in op bouwen binnen bestaand stads- en dorpsgebied en dat zorgt voor nabijheid van faciliteiten, wat ook lopen en fietsen stimuleert. Voor (woning)bouwprojecten is het uitgangspunt dat binnen de bouwprojecten in principe compenserende maatregelen genomen dienen te worden om de eventuele extra deposities vanuit de gebruiksfase te compenseren. Op het totaal wordt op die manier een nullijn aangehouden, waardoor er vanuit de (woning)bouwopgave geen extra deposities optreden. We onderzoeken om

daar zo nodig een collectief instrument (van een stikstofbank) voor in te zetten, om op het totaal van de (woning)bouwopgave emissies en bronmaatregelen te kunnen matchen.

Hoofdconclusies

Voor de actielijn Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit zijn de hoofdconclusies:

1. De reductie van stikstofemissies vindt hoofdzakelijk plaats vanuit landelijke afspraken en wet- en regelgeving. Vanuit provinciaal beleid wordt actief uitvoering gegeven aan deze afspraken op de onderdelen die de provincie zelf direct aanstuurt;
2. Voor de ontwikkelbehoefte bij woning(bouw)projecten wordt door het voorschrijven en stimuleren van verschoning in combinatie met compenserende maatregelen een nullijn aangehouden.

3.3 Actielijn Havenindustriële complex (HIC)

Voor het Havenindustriële complex (HIC) is in de eerste plaats de huidige feitelijke bijdrage aan de stikstofdepositie berekend. Vervolgens leggen we uit wat de generieke reductie van de stikstofdepositie is, aan de hand van tabel 1. Vervolgens gaan we in op de derde pijler: het mogelijk maken van ontwikkelingen; het ontwikkelen van Maasvlakte 2.

Huidige bijdrage HIC aan depositie

De berekening is uitgevoerd voor de Natura 2000-gebieden gelegen binnen de afstandsgrens van 25 km afstand van het HIC die gehanteerd wordt voor toestemmingsverlening. Ook buiten deze zone heeft het HIC-effect op Natura 2000-gebieden. Dit effect van het HIC is niet nader berekend op toestemmingsniveau. De emissie van het haven-industrie complex is vergelijkbaar met de emissie van de landbouw. Echter, de haven stoot een andere stikstofbinding uit dan de landbouw, namelijk stikstofoxiden. Deze vorm heeft een ander depositiegedrag en dit resulteert in minder depositie op de natuurgebieden. Dit effect is op Natura 2000 gebieden buiten Zuid-Holland ten hoogste orde 1%. Deze bijdrage vormt wel onderdeel van de algemene berekeningen m.b.t. de ontwikkeling van 'de deken' en worden betrokken bij de gebiedsdoelen.

In de nadere berekeningen voor het HIC is onderscheid gemaakt tussen de bronnen op het land (industriële installaties en mobiele werktuigen) en de verkeersaantrekkende werking die onderdeel is van de vergunningplicht van industriële activiteiten. Bij de verkeersaantrekkende werking is alleen de scheepvaart doorgerekend omdat dit veruit de voornaamste bron is. Onder de verkeersaantrekkende werking valt het voor de wal liggen van schepen en de vaarbewegingen vanaf/tot aan het heersend verkeersbeeld. In bijlage 1, tabel 7, staan de uitkomsten.

Generieke reductie stikstofdepositie HIC (verondersteld door het Rijk)

Uit de voortgangsbrief van het Rijk van november 2021 zijn de landelijk gehanteerde reductiepercentages te halen die relevant zijn voor de sectoren in het HIC. De depositie effecten van deze sectoren zijn door het Rijk afgeleid van de evenredige generieke benadering voor alle sectoren gericht op het terugdringen van emissies (autonome daling en klimaatbeleid). Deze reductiepercentages zijn deels gebaseerd op openbare gegevens zoals de Klimaat- en Energieverkenning (KEV)-registratie en verspreidingsmodellen. Maar ook deels op de - nog niet vrijgegeven - exacte rekenkundige vertaalslag die het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) hebben gemaakt om het effect van het generieke Rijksbeleid te berekenen. Deze reductiepercentages worden weergegeven in tabel 2 (reductiepercentages generieke sectoren). Voor een eerste benadering van het veronderstelde reductie-effect van generiek Rijksbeleid voor het HIC is het percentages van industrie (9%) toegepast op alle bronnen op het land en is het percentage voor de scheepvaart (18%) toegepast op de verkeersaantrekkende werking van de scheepvaart. Bijlage 1, tabel 8 bevat de resultaten van deze berekeningen.

Maatwerk en ontwikkeling HIC

Het regeerakkoord voorziet vanuit het klimaatbeleid in een maatwerk aanpak. Beide ministers (voor Klimaat en Energie en voor Natuur en Stikstof) bepleiten een integrale benadering. Vanuit Deltalinqs en het Havenbedrijf Rotterdam is aandacht gevraagd voor mogelijke toename van stikstofemissies en -deposities. Op dit moment is niet duidelijk wat de resultante zal zijn van beide ontwikkelingen, ook omdat niet duidelijk is welke aannamen ten grondslag liggen aan het effect van het generieke Rijksbeleid. Streven is dit inzicht zo vlot als verantwoord te genereren ten behoeve van de inzet van Rijksmiddelen die gekoppeld wordt aan het proces van de provinciale gebiedsplannen.

Ontwikkelbehoefte Maasvlakte 2

Het Havenbedrijf Rotterdam heeft een aantal scenario's doorgerekend voor de ontwikkelbehoefte van Maasvlakte 2 (MV2). In bijlage 1, tabel 9 is het zogeheten midden scenario weergegeven. Dit scenario gaat uit van de volgende vooronderstellingen ten aanzien van de ontwikkeling van MV2:

1. In het midden scenario zijn alle nog lege kavels op Maasvlakte 2 gevuld. Deels met projecten die in ontwikkeling zijn, de zogenaamde portfolio projecten, hiervan is al informatie voorhanden. Voor de overige kavels zijn op basis van de Havenbedrijf- business-managers aannames gedaan over mogelijke invulling van de kavels. Deze data kennen vanzelfsprekend een hogere onzekerheid.
2. Bij de berekeningen is zoveel mogelijk gewerkt met kentallen die zo goed mogelijk zijn gebaseerd op de best beschikbare technieken, ook is gewerkt met de best beschikbare prognoses
3. De berekeningen zijn uitgevoerd met de laatste versie van de AERIUS-calculator en de meest recente projectdata (van de portfolio-projecten) en hierbij is conform bestuurlijke afspraken de knip zeevaart toegepast. Nieuwe inzichten en AERIUS-releases kunnen tot bijgestelde behoeften leiden.
4. Andere scenario's kunnen leiden tot verschuivingen in zowel de stikstofdepositie van de industriële installaties als de stikstofdepositie van de verkeersaantrekkende werking.

Hoofdconclusies

In bijlage 1, tabel 10 zijn de eerder becijferde totale weergegeven. De essentie van de analyses lijkt:

1. De totale bijdrage van de vergunningplichtige industriële activiteiten van het HIC aan de depositie in Natura 2000-gebieden is binnen de totale stikstofdepositie beperkt (25 tot 75 mol). De huidige depositie op de beschouwde Natura 2000-gebieden ligt tussen orde 1300 en 1700 mol.
2. Het depositie-effect op nabijgelegen Natura 2000-gebieden van de verkeersaantrekkende werking die onder de vergunning valt van industriële activiteiten is relatief substantieel (t.o.v. effect van de industriële activiteiten zelf).
3. Binnen de verkeersaantrekkende werking is voor de Rotterdamse haven de zeescheepvaart maatgevend t.o.v. de binnenvaart (zowel aan de kade als varend).
4. De door het Rijk aangehouden generieke bijdrage aan de reductie van stikstofdepositie in nabijgelegen Natura 2000-gebieden is voor het HIC cijfermatig in beeld gebracht voor industrie en scheepvaart op basis van landelijke aannames. Deze aannames moeten worden geijkt voor de Rotterdamse haven.
5. Voor alle activiteiten die een nieuwe (of bijstelling van) de Wet natuurbescherming (Wnb) vergunning behoeven zijn deze bovenstaande punten relevant.

Verantwoording en illustratie

Onder deze bestuurlijke samenvatting ligt/komt een rapportage waarin de werkwijze wordt toegelicht en verantwoording wordt afgelegd over de gehanteerde aannames. Deze rapportage

wordt door respectievelijk de provincie en het Havenbedrijf Rotterdam opgesteld en is getoetst door Sweco. Het onderdeel van de provincie is gereed. Het onderdeel van Havenbedrijf volgt zo spoedig mogelijk.

De berekeningen hebben betrekking op zichtjaar 2030. De berekeningen geven zicht op de verhoudingen tussen de totale stikstofdepositie en de bijdrage van het HIC, de bijdragen van respectievelijk industriële activiteiten op het land en de verkeersaantrekkende werking daarvan en de verhouding tussen de bijdrage van bestaande activiteiten in het HIC en de ontwikkeling van MV2. De berekeningen zijn niet voldoende voor vergunningverlening aan concrete projecten en geven evenmin zicht op (het verloop van) de stikstofbehoefte in tussenliggende jaren.

De analyses bieden hiermee inzicht in bijvoorbeeld de omvang van de bijdrage van verschillende bronnen, het belang van onzekerheden, en een eerste zicht op mogelijk te realiseren reducties en de omvang van de benodigde ontwikkelreserve.

Zoals aangegeven wordt gestreefd naar (her)ijken van de landelijke aannamen voor het HIC en MV2.

4. Samenvattingen Gebiedsagenda's

In het nog door de minister vast te stellen Programma natuur en stikstof (psn) is een grote rol weggelegd voor een gebiedsgerichte aanpak onder regie van de provincies. Stikstof — met name ammoniak uit natuurlijke bronnen — slaat overwegende lokaal neer. Door gebiedsgericht stikstofreducerende maatregelen te nemen, wordt stikstofgevoelige natuur het meest ontlast. De provincie Zuid-Holland heeft vier gebieden benoemd waarin stikstofgevoelige natuur ligt, te weten:

- Biesbosch;
- Duinen: de duinenrij tussen de grens met Noord-Holland en de Nieuwe Waterweg;
- Duinen-Eilanden & Delta: de duinenrij op Voorne Putten en op Goeree-Overflakkee, de Grevelingen en het Krammer-Volkerak;
- Nieuwkoop: de Nieuwkoopse Plassen & De Haack.

Deze vier gebieden kennen ieder een eigen gebiedsproces waarin met gemeenten, terreinbeherende organisaties, waterschappen, de toeristische sector en de agrarische sector wordt gezocht naar gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie en natuurverbetering. In de Biesbosch, Duinen en Duinen-Eilanden & Delta is toegewerkt naar een Gebiedsagenda 0.5. Deze Gebiedsagenda's 0.5 bevatten een analyse van de situatie van het gebied en een overzicht van mogelijke en kansrijke maatregelen voor stikstofreductie en natuurverbetering. Voor het gebiedsproces van Nieuwkoop is een voortgangsdokument gemaakt. Hieronder vindt u een samenvatting van deze documenten.

4.1 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Biesbosch 0.5

De Biesbosch is een intergetijdengebied in Zuid-Holland en Noord-Brabant. Het deel van de Biesbosch boven de rivier de Nieuwe Merwede ligt in de provincie Zuid-Holland. Het deel onder de Nieuwe Merwede ligt in de provincie Noord-Brabant.

Maatregelen gericht op natuurherstel en in het kader van het verbeteren van de waterveiligheid hebben er afgelopen decennia toe geleid dat de natuur er in de Biesbosch over het algemeen goed voor staat. De natuuropgave is dus beperkt en beheersbaar. Ook voor stikstofreductie is de opgave beperkt. Doordat de Biesbosch in een rivierengebied ligt en tevens een dynamisch intergetijdengebied is, zijn er van nature veel voedingsstoffen aanwezig. Er komen daardoor van nature weinig stikstofgevoelige habitats voor.

Situatieschets in 2022 – natuur

De afgelopen maanden is er een natuurdoelanalyse uitgevoerd voor het Zuid-Hollandse deel van het Natura 2000-gebied de Biesbosch. Deze is inmiddels gereed, maar nog niet gedeeld met de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Voor het Brabantse deel volgt de natuurdoelanalyse eind 2022. Onderstaande informatie is dus nog onder voorbehoud en krijgt nog een update.

In de Biesbosch komen veel belangrijke en zeldzame habitattypen voor als getijdenooibossen, hooilanden, stroomdalgraslanden, ruigten en zomen en slikkige rivieroeveren. De getijdenooibossen in de Biesbosch en langs de Oude Maas zijn zeldzaam en van groot internationaal ecologisch belang als leefgebied van hierboven genoemde soorten. De Biesbosch bestaat voor het grootste deel uit wilgenbos, maar op enkele plaatsen zijn ook meer open vegetaties aanwezig. Het zijn met name deze open beheertypen die overlappen met de stikstofgevoelige habitats.

Grote uitdagingen zijn o.a.: kwaliteitsverbetering van zachthoutooibossen binnen en buiten de Biesbosch; bestrijding van exoten als de reuzenbalsemien; kwaliteitsverbetering van vochtige alluviale zachthoutooibossen; rust voor broedvogels.

Buiten het Natura 2000-gebied wordt vooral gekeken naar verbindingzones tussen natuur en richting de Nieuwkoopse Plassen om zo het leefgebied van soorten te vergroten.

Situatieschets in 2022 – stikstof

Een beperkt deel van de natuur kampt met lichte tot matige overbelasting, voornamelijk in het Zuid-Hollandse deel van de Biesbosch.

- **Overbelasting:** de gemiddelde overbelasting op de overbelaste natuur is 147 mol N/ha/j is. De gemiddelde depositie op de Biesbosch is ca. 1190 mol N/ha/j. In overbelaste gebieden is dus een reductie van zo'n 12,5% nodig.
- **Lokale bronnen:** circa 182 mol N/ha/j van de stikstof die neerslaat op de Biesbosch is afkomstig van bronnen binnen een straal van 5km rond het N2000-gebied. Dat is zo'n 15% van de totale neerslag. Dit laat zien dat er met lokale, gebiedsgerichte maatregelen substantiële impact gemaakt kan worden. Noot hierbij is wel dat deze 182 ml N/ha/j alle stikstofemissies omvat. Een volledige reductie tot 0 mol N/ha/j is daarom niet realistisch.
- **Bronnen:** de stikstof die in de Biesbosch neerslaat heeft verschillende bronnen. De grootste bronnen zijn het buitenland (41%) en de landbouw (31%). De scheepvaart en wegverkeer leveren beide een kleinere, maar niet te verwaarlozen bijdrage van 7%. Het is aannemelijk dat ook in de Biesbosch enkele procenten van de stikstofdepositie afkomstig is van ganzen. Er zijn echter nog vervolgberekeningen nodig om deze bron nader te duiden.

Maatregelen en effecten

In onderstaande tabellen staan mogelijke maatregelen en hun beoogd effect benoemd.

Relevante maatregelen voor natuurverbetering	Beoogd effect
1 Maatregelen binnen Natura 2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren	Goede instandhouding van de Natura 2000-gebieden door het behalen van Natura 2000-doelen voor soorten en habitattypen. Dit is een Europese verplichting.
2 Realiseren ecologische verbindingzone voor otters en paling	Groter leefgebied voor otters en gemakkelijkere trek voor paling.
3 Uitbreiden subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer	Aantrekkelijkere regeling voor agrariërs, sterker leefgebied voor verschillende doelsoorten, minder stikstofuitstoot door verminderd agrarische activiteit.
4 Realiseren van extra bos middels bosmakelaar	Reductie recreatiedruk op Natura2000-gebied, groter leefgebied doelsoorten.
5 Beschermen hardhoutooibos	Behalen van de habitatrichtlijn.

Relevante maatregelen voor stikstofreductie	Beoogd effect
6 Onderzoek naar vitale en duurzame agrarische sector	Inzicht in maatregelen die stikstofuitstoot verminderen en andere duurzaamheidstransities versnellen; inzicht in verdienmodellen voor agrariërs.
7 Natuurvriendelijk beheren gronden Staatsbosbeheer	Uit een berekening van Staatsbosbeheer uit 2020 naar de Thomaswaard (48 ha) blijkt dat natuurvriendelijk beheer plaatselijk tot een reductie van 379 mol N/ ha/ j leidt (Wing, 2022).
8 Onderzoeken depositiebijdrage ganzen	Vermindering van de stikstofdepositie.
9 Stimuleren mobiliteitsmaatregelen	Vermindering van stikstofemissie, schonere lucht, minder CO2-uitstoot.
10 Verminderen stikstofuitstoot industrieterreinen	Vermindering van stikstofemissie, schonere lucht, minder CO2-uitstoot.
11 Verminderen stikstofuitstoot door recreatievaart	Vermindering van stikstofemissie, minder verstoring van dieren.

Mogelijke maatregelen voor een robuust landelijk gebied (NPLG)	Beoogd effect
12 Proefgebied verduurzaming akkerranden	Vergroten van de biodiversiteit, verbeteren van kringlopen, vergroten van biomassa.

4.2 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Duinen 0.5⁶

De Duinen bestaat uit vijf Natura 2000-gebieden langs de kust van Zuid-Holland met een straal van 5 km daaromheen. Dit gebied bevat natuur die internationaal van zeer groot belang is. Het is gepositioneerd in het drukst bevolkte gebied van Nederland, waar landgoederen, duinen, bollenvelden, veenweiden, dorpen en steden elkaar afwisselen.

De opgave voor de Duinen is groot. Het merendeel van de natuur in de Duinen is stikstofgevoelig. Vanwege de grote economische activiteit nabij de Natura 2000-gebieden is er op veel plekken sprake van stikstofoverbelasting. De druk op de ruimte in het gehele gebied is daarnaast hoog. Woningbouw, duurzame energievoorziening, recreatie, bedrijvigheid: allemaal doen ze een beroep op de schaarse ruimte. Door de hoge stikstofdepositie en veranderd ruimtegebruik is het meest essentiële proces in de duinen — de dynamiek door verstuing en duinvorming — grotendeels verloren gegaan.

Visie

De gebiedspartners zijn overeengekomen dat ze streven naar:

1. Integrale gebiedsontwikkeling: de juiste functies op de juiste plaats.
2. Directe verbetering van de staat van instandhouding van de natuur door kwaliteitsverhoging van bestaande gebieden en het gebied van habitattypen te behouden of ontwikkelen om te voldoen aan de Habitatrichtlijn.
3. Depositieverlaging van lokale stikstofbronnen door 1) meekoppelkansen te benutten, 2) gebiedsspecifieke maatregelen om stikstofdepositie en -emissie te reduceren en 3) zonering toe te passen, waardoor stikstofbelastende activiteiten op afstand worden geplaatst.
4. Gelijkwaardige en evenwichtige inzet van de verschillende sectoren.

Deze visie wordt nu al in de praktijk gebracht in een aantal showcases. De showcases laten zien dat het aanpakken van de stikstofproblematiek past binnen integrale, duurzame en toekomstbestendige ontwikkelingen. Op dit moment hebben de gebiedspartners de volgende showcases in ontwikkeling:

1. Gebiedsontwikkeling Hoek van Holland. Door de aanleg van een nieuw metrostation, herinrichting van de openbare ruimte en omzetting van agrarisch gebied tot natuur en extensief agrarisch gebruik, wordt de stikstofdepositie op het aangrenzende Natura200-gebied Kapittelduinen gereduceerd.
2. Central Innovation District (CID) Den Haag. Hier worden richting 2040 circa 20.000 woningen en 25.000 arbeidsplaatsen gerealiseerd. Natuurverbetering in Natura2000-gebied Meijndel maakt deze duurzame gebiedsontwikkeling mogelijk.
3. Mient Kooltuin. De Mient Kooltuin — momenteel een gebied met agrarisch gebruik, enkele woningen, een sportpark en tuincentrum — zal een recreatiefunctie gaan vervullen. Het gaat daarmee fungeren als buffer tussen de nieuwe woonwijk en Natura2000-gebied Berkheide en voorkomt daardoor extra recreatiedruk en stikstofdepositie.
4. Sanering vuilstort Coepelduynen. In het Natura2000-gebied Coepelduynen ligt een voormalig vuilstort. Het plan is om deze vuilstort om te zetten in natuur. Dit biedt een kwaliteitsimpuls voor de natuur en creëert ontwikkelmogelijkheden in de omgeving.

⁶ De Gebiedsagenda stikstof Duinen 0.5 is op 17 mei 2022 voorgelegd aan het bestuurlijk overleg van de gebiedsgerichte aanpak. De laatste wijzigingen n.a.v. dit overleg volgen nog in de Gebiedsagenda 0.5 en de samenvatting.

Situatieschets in 2022 – natuur

Voor elk van de Natura2000-gebieden is een natuurdoelanalyse uitgevoerd. In de natuurdoelanalyses is onderzocht welke habitattypen en habitatrichtlijnsoorten er zijn en hoe deze ervoor staan. Qua oppervlakte is er voornamelijk een opgave voor duindoornstruwelen, kalkrijke grijze duinen en kalkarme grijze duinen. Een aantal voorname kwalitatieve knelpunten zijn verzuring, vermessing en eutrofiëring door te hoge stikstofdepositie; beperkte verstuivingsdynamiek, overbegrazing; gebrek aan rust; aanwezigheid van exoten. Buiten de Natura2000-gebieden wordt vooral gekeken naar buffers rondom het Natura2000-gebied en verbindingzones tussen Natura2000-gebieden.

Situatieschets in 2022 – stikstof

Een groot deel van de natuur in de duinen is stikstofgevoelig, vooral langs de binnenduinrand.

5. **Overbelasting:** zo'n 18-51% van de stikstofgevoelige natuur in de Natura2000-gebieden is overbelast. De gemiddelde depositie in de Duinen varieert tussen de 1000-1400 mol N/ ha/ j. De gemiddelde overbelasting op de overbelaste natuur varieert tussen de 110-360 mol/ N/ ha/ j.
6. **Bronnen:** een zeer groot deel van alle stikstof die neerslaat op de Duinen komt vanuit het buitenland (39-46%). De landbouw draagt 16-21% bij aan de stikstofdepositie. Dat is relatief weinig in vergelijking met veel andere Natura2000-gebieden in Nederland. In vergelijking met andere gebieden is dan weer veel stikstofdepositie afkomstig van 'overige sectoren': zo'n 11-24%. Hier valt o.a. wonen, kantoren en recreatie onder.
7. **Lokale bronnen:** het reduceren van stikstofdepositie uit lokale bronnen kan de overbelasting van de natuur substantieel terugdringen. Zeker voor Westduinpark & Wapendal en de Coepelduynen waar de bijdrage van lokale bronnen een stuk groter is dan de gemiddelde overbelasting. Generieke maatregelen om stikstofdepositie terug te dringen zijn echter onontbeerlijk om onder de kritische depositiewaarde te komen.

Maatregelen en effecten

In onderstaande tabellen staan mogelijke maatregelen en hun beoogd effect benoemd.

Relevante maatregelen voor natuurverbetering	Beoogd effect
1 Maatregelen binnen Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren	Goede instandhouding van de Natura2000-gebieden door het behalen van Natura2000-doelen voor soorten en habitattypen. Dit is een Europese verplichting.
2 Realiseren gepland NNN	Betere verbinding tussen Natura2000-gebieden, groter leefgebied voor doelsoorten, bufferzone voor recreatieve druk.
3 Realiseren overgangsgebieden middels Nationaal Park Hollandse Duinen	Reductie stikstofdepositie en recreatiedruk op Natura2000, groter leefgebied voor doelsoorten.
4 Realiseren Mient Kooltuin in Katwijk	Reductie stikstofdepositie en recreatiedruk op Natura2000. Zoetwatervoorziening.
5 Realiseren Uilenbos in Den Haag	Reductie stikstofdepositie en recreatiedruk op Natura2000, groter leefgebied voor doelsoorten.

Relevante maatregelen voor stikstofreductie	Beoogd effect
6 Onderzoeken toekomstperspectief agrarische sector	Inzicht in maatregelen die stikstofuitstoot verminderen en andere duurzaamheidstransities versnellen; inzicht in verdienmodellen voor agrariërs.
7 Glastuinbouw afkoppelen van gas via pilotproject Broekpolder 2040	Minder stikstof, CO2 en andere broeikasgassen en schadelijke stoffen in de lucht, minder internationale afhankelijkheid, (eventuele) kostenbesparing.
8 Realiseren gepland NNN	Stikstofreductie van gemiddeld 15 mol N/ ha/ j op Solleveld & Kapittelduinen; plaatselijke meer dan 25 mol N/ ha/ j stikstofreductie op Solleveld & Kapittelduinen door uitbreiding van de Bonnepolder; plaatselijk meer dan 25 mol N/ ha/ j

		stikstofreductie langs de binnenduinrand van Kennemerland-Zuid (Zuid-Hollands deel).
9	Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen hondenontlasting	Vanwege recente nieuwe wetenschappelijke inzichten is het lastig te zeggen wat de exacte bijdrage is, maar de bijdrage is plaatselijk zeer zeker heel relevant.
10	Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen paardenhouderijen	Uit berekeningen van Wing (2022) blijkt dat paardenhouderijen die vlakbij of in Natura2000-gebied liggen lokaal tot een piek in de stikstofdepositie leiden. Dit kan oplopen tot 172 mol N/ ha/ j.
11	Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit	Verminderde stikstofemissies, schonere lucht, minder CO2-uitstoot.

4.3 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Duinen-Eilanden & Delta 0.5⁷

De gebiedsgerichte aanpak van de Duinen-Eilanden & Delta focust zich op de Natura2000-gebieden Duinen Goeree, Kwade Hoek, Voornes Duin (Duinen-Eilanden), Krammer-Volkerak en de Grevelingen (Delta). De focus ligt daarbij op de Natura2000-gebieden zelf, inclusief het gebied in een straal van 5km daaromheen.

Situatieschets in 2022 – natuur

De situatie van de natuur verschilt sterk per Natura2000-gebied.

- Duinen Goeree & Kwade Hoek is een duingebied bestaande uit veel verschillende landschappen. De kwantitatieve opgave in deze gebieden is beperkt. De kwaliteit van de habitattypen over het hele gebied genomen, en met name dieper het duin in, is echter niet altijd op orde. Voornaamste knelpunten zijn: te voedselrijke grond door hoge stikstofdepositie; gebrek aan dynamiek; suboptimale vochttoestand; te weinig begrazing door konijnen; verdringing door exoten.
- Voornes Duin is een duingebied met hoog kalkgehalte. Er liggen voornamelijk opgaven voor de kwaliteit en minder qua oppervlakte. Voor de habitattypen waar genoeg data beschikbaar van is, zijn er habitattypen niet op orde door te hoge stikstofdepositie, door een verstoorde vochttoestand, een te kleine omvang voor een goede structuur en functie om zichzelf in stand te houden, een gebrek aan begrazing met konijnen en/of een gebrek aan dynamiek wegens het ontbreken van voldoende stuifplekken.
- De Grevelingen is het grootste zoutwatermeer van Europa geworden. Het bevat een aantal eilanden waar uitgestrekte, soortenrijke duinvalleibegroeiingen, zilte pioniergemeenschappen en oeverzones met zilte begroeiingen, ruigten en struwelen voorkomen. Uit de natuurdoelanalyse volgt dat voor een aantal natuurdoelen nog inspanning nodig is qua oppervlak. Ook hebben een aantal habitattypen een restopgave qua kwaliteit. De belangrijkste knelpunten zijn ontzilting en het ontbreken van natuurlijke dynamiek.
- Het Krammer-Volkerak is een afgesloten zeearm waarin nog veel van de kenmerken van het voormalige intergetijdengebied bewaard zijn gebleven. Er ligt een ruimtelijke opgave voor een aantal habitattypen zoals zilte pionierbegroeiing met zeekraal, schorren en zilte graslanden, kalkrijke vochtige duinvalleien en ruigten en zomen met harig wilgenroosje. Ook is de kwaliteit van deze habitats vaak niet op orde. Problemen worden veroorzaakt door te hoge stikstofdepositie, ontzilting, verdroging, een te kleine omvang voor een goede structuur en functie om zichzelf in stand te houden, en een gebrek aan dynamiek door afwezigheid van getij. Het Krammer-Volkerak is daarnaast een belangrijk gebied voor

⁷ De Gebiedsagenda stikstof Duinen-Eilanden & Delta 0.5 is op 19 mei 2022 voorgelegd aan het bestuurlijk overleg van de gebiedsgerichte aanpak. De laatste wijzigingen n.a.v. dit overleg volgen nog in de Gebiedsagenda 0.5 en onderstaande tekst.

broedvogels. Met een aantal soorten gaat het goed, met een aantal slecht. Knelpunten zijn voedselbeschikbaarheid en versnelde vegetatiesuccessie.

Buiten de Natura2000-gebieden wordt vooral gekeken naar buffers rondom het Natura2000-gebied en verbindingzones tussen Natura2000-gebieden.

Situatieschets in 2022 – stikstof

Een groot deel van de natuur op de Duinen-Eilanden en in de Delta is stikstofgevoelig en overbelast.

Overbelasting

- **Overbelasting:** zo'n 38% van de stikstofgevoelige natuur in Voornes Duin is overbelast. Voor Duinen Goeree en Kwade Hoek is dat circa 26%, voor de Grevelingen ca. 22% en voor Krammer-Volkerak 11%. De gemiddelde depositie in de Duinen-Eilanden & Delta varieert tussen de 1120-1612 mol N/ ha/ j. De overbelasting op stikstofgevoelige natuur is zo'n 230-310 mol/ N/ ha/ j.
- **Bronnen:** de stikstof die op de Duinen-Eilanden & Delta neerslaat heeft verschillende bronnen. Een zeer groot deel van de stikstof komt vanuit het buitenland (ca. 45%). De landbouw draagt zo'n 20-25% bij aan stikstofdepositie. Dat is relatief weinig in vergelijking met veel andere Natura2000-gebieden in Nederland. In vergelijking met andere gebieden is er juist veel stikstofdepositie afkomstig van 'overige sectoren', zo'n 10-15%. Hier valt o.a. recreatie onder.
- **Lokale bronnen:** zo'n 200 mol N/ ha/ j van de stikstof die neerslaat op de Duinen-Eilanden is afkomstig van bronnen binnen een straal van 5km rond het Natura2000-gebied. De algehele stikstofoverbelasting in deze gebieden is circa 300 mol. Dit laat zien dat met lokale, gebiedsgerichte maatregelen niet de gehele stikstofoverbelasting opgelost kan worden, maar wel degelijk substantiële impact gemaakt kan worden. Noot hierbij is wel dat deze 200 ml N/ ha/ j alle stikstofemissies omvat. Een volledige reductie tot 0 mol N/ ha/ j is daarom zeker niet realistisch. Voor de Delta is 120-140 mol N/ ha/ j afkomstig van bronnen binnen een straal van 5km rond het Natura2000-gebied. De overbelasting op stikstofgevoelige natuur is hier echter een stuk hoger: 384 mol N/ ha/ j voor de Grevelingen en 229 mol N/ ha/ j voor Krammer-Volkerak. Dit laat zien dat er ook landelijke maatregelen nodig zijn om onder de KDW te kunnen komen.

Maatregelen en effecten

In onderstaande tabellen staan mogelijke maatregelen en hun beoogd effect benoemd.

Relevante maatregelen voor natuurverbetering	Beoogd effect
1 Maatregelen binnen Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren	Goede instandhouding van de Natura2000-gebieden door het behalen van Natura2000-doelen voor soorten en habitattypen. Dit is een Europese verplichting.
2 (Versneld) realiseren geplande NNN-gebieden	Stikstofreductie van 30 mol N/ ha/ j op Voornes Duin en 67 mol N/ ha/ j op Duinen Goeree en Kwade Hoek.
3 Uitbreiden subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer	Aantrekkelijkere regeling voor agrariërs, sterker leefgebied voor verschillende doelsoorten, minder stikstofuitstoot door verminderd agrarische activiteit.
4 Steunen landschapsvisie Goeree van de Groene Raad	Versneld realiseren natuurdoelen provincie.

Relevante maatregelen voor stikstofreductie	Beoogd effect
5 Onderzoek naar vitale en duurzame agrarische sector	Inzicht in maatregelen die stikstofuitstoot verminderen en andere duurzaamheidstransities versnellen; inzicht in verdienmodellen voor agrariërs.
6 (Versneld) realiseren geplande NNN-gebieden	Stikstofreductie van 30 mol N/ ha/ j op Voornes Duin en 67 mol N/ ha/ j op Duinen Goeree en Kwade Hoek.

7	Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen hondenontlasting	Vanwege recente nieuwe wetenschappelijke inzichten is het lastig te zeggen wat de exacte bijdrage is, maar de bijdrage is plaatselijk zeer zeker heel relevant.
8	Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit	Verminderen stikstofemissies, schonere lucht, minder CO ₂ -uitstoot.

4.4 Samenvatting Gebiedsagenda Nieuwkoop

Het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck ligt in Zuid-Holland en Utrecht en heeft een totale oppervlakte van 2008 hectare. Het Natura 2000 gebied wordt omringd door polders waarin zowel de landbouw als de natuur (NNN) een plaats heeft. Nieuwkoopse Plassen & De Haeck is een uniek laagveengebied dat grotendeels in Zuid-Holland ligt. Alleen het deelgebied Schraallanden langs de Meije ligt in provincie Utrecht.

Situatieschets 2022 - natuur

De Nieuwkoopse Plassen zijn met name van belang als broedgebied voor beschermde moerasvogels als de roerdomp, purperreiger en rietzanger. Daarnaast komen in het laagveenmoeras zeldzame of bedreigde habitattypen voor zoals trilvenen, veenmosrietland en blauwgrasland. In de veenplassen groeien bijzondere waterplanten als krabbenscheer en kranswieren. Voor het gebied zijn 27 instandhoudingsdoelstellingen definitief vastgesteld en twee in ontwerp.

De voor stikstof gevoelige habitattypen zijn: Kranswierwateren, Meren met Krabbenscheer, Vochtige heiden (laagveengebied), Blauwgraslanden, Ruigten en zomen (moerasspirea en harig wilgenroosje), Overgangs- en trilvenen (veenmosrietland en trilveen), Galigaanmoerassen en Hoogveenbossen. Daarnaast maakt een aantal soorten gebruik van de stikstofgevoelige leefgebieden geïsoleerde meander en petgat (LG02) en grote zeggenmoeras (LG05).

In de natuurdoelanalyse (Royal HaskoningDHV, 2021) is uitgewerkt welk oppervlakte habitattypen nodig is voor een evenredige bijdrage aan de landelijk gunstige staat van instandhouding (theoretische opgave). Deze opgave is toegevoegd aan tabel 1 bij de gebiedsagenda Nieuwkoopse Plassen.

Uit de landschapsecologische systeemanalyse (Royal HaskoningDHV, 2021) volgen enkele generieke knelpunten voor het halen van de instandhoudingsdoelen, namelijk:

- Waterkwaliteit: te hoge nutriëntenconcentraties, te hoge sulfaatconcentratie, weinig buffering
- Isolatie: door geïsoleerde ligging zijn populaties minder robuust
- Peilbeheer: weinig peilfluctuatie mogelijk vanwege bebouwing en overige functies
- Verzuring en vermeting door stikstofdepositie (en overige zure depositie)

Daarnaast zijn er enkele specifieke knelpunten voor individuele doelen. Dit betreft o.a. aanwezigheid exoten, gebrek aan geschikt leefgebied en opslag van struiken/bomen (beschaduwning).

In de natuurdoelanalyse (Van den Broek et al., 2021) is in beeld gebracht wat de huidige staat van instandhouding van alle Natura 2000-doelen voor Nieuwkoopse Plassen & De Haeck is. De conclusie is dat er met name een grote opgave ligt ten aanzien van de habitattypen kranswierwateren (geheel verdwenen), blauwgrasland, trilvenen (vrijwel geheel verdwenen), veenmosrietland en hoogveenbos. Voor soorten is er een grote opgave voor zeggekorfslak, Noordse woelmuis, zwarte stern en roerdomp. Daarnaast is recent gebleken dat het ook met de platte schijfhoren niet goed gaat, wat wordt geweten aan het (intensief) schonen van sloten en de aanwezigheid van exotische rivierkreeften (Koese et al., 2021).

Om de opgaven te kunnen halen zijn maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren (kranswierwateren, trilvenen), geschikt leefgebied in te richten (blauwgrasland, Noordse woelmuis, roerdomp) en optimalisatie leefgebied door gerichte maatregelen (zeggekorfslak, zwarte stern, hoogveenbos). Daarnaast geldt voor alle stikstof- en verzuringsgevoelige vegetatietypen dat de stikstofdepositie flink moet worden verminderd, met name om verdere verzuring tegen te gaan.

Situatieschets 2022 – stikstof

In tabel 4 is weergegeven welke stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten voorkomen in Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, wat de kritische depositiewaarde (KDW) is en wat de gemiddelde stikstofdepositie is.

Tabel 3. Stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten in Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, de kritische depositiewaarde (KDW) en de gemiddelde stikstofdepositie.

Stikstofgevoelig habitatype of leefgebied	KDW (mol/ha/jaar)	Gemiddelde depositie o.b.v. AERIUS M21 (mol/ha/jaar in 2019)
Kranswierwateren	2143	1036
Meren met krabbenscheer	2143	1080
Vochtige heide (laagveen-n)	786	1077
Blauwgrasland	1071	1122
Overgangs- en trilvenen (trilveen)	1214	1097
Overgangs- en trilvenen (veenmosrietland)	714	1096
Galigaanmoeras	1571	1051
Hoogveenbos	1786	1366
Geïsoleerde meander en petgat (LG02)	2100	1157
Grote zeggenmoeras (LG05)	1743	1334

De gemiddelde depositie op de Nieuwkoopse Plassen & De Haeck is ongeveer 1100 mol/ha/jaar. Uitgaande van de KDW's meest voor stikstofgevoelige habitats (vochtige heide en veenmosrietland) bedraagt de stikstofreductieopgave tussen de 300 en 400 mol/ha/jaar.

Wanneer we kijken naar de bijdragen in de totale stikstofdepositie vanuit de te onderscheiden sectoren dan zien we het volgende beeld:

- Buitenland: 28,7 %;
- Landbouw: 45 %;
- Wegverkeer: 8 %;
- Consumenten: 6 %;
- Scheepvaart: 4 %;
- Ammoniak uit zee: 3 %;
- Verkeer overig: 2 %;
- Handel/overheid/bouw: 1 %

Gelet op deze cijfers en kijkend naar het gebied dan is snel duidelijk dat voor stikstofreductie door gebiedsgerichte maatregelen de sleutel in hoofdzaak bij de sector landbouw ligt. Voor de overige sectoren geldt dat de bijdrage in de reductie sterk afhankelijk is van generieke (rijks) maatregelen.

Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof en Bodemdaling Nieuwkoopse Plassen e.o.

De GGA Nieuwkoop kent drie hoofdopgaven:

1. Stikstofreductie;
2. CO₂-reductie/bodemdaling;
3. Natuurherstel binnen en buiten N2000

In 2020 is de provincie in samenwerking met de provincie Utrecht, de gemeenten Nieuwkoop, Bodegraven-Reeuwijk, Alphen aan den Rijn, de waterschappen Stichtse Rijnlanden en Amstel, Gooi en Vecht, hoogheemraadschap van Rijnland, Natuurmonumenten, LTO, agrariërs en andere maatschappelijke partners gestart met de GGA Nieuwkoop. De GGA Nieuwkoop richt zich op het gebied bestaande uit de Nieuwkoopse Plassen & De Haack en de hierom heen gelegen polders binnen een afstand van ongeveer 5 km.

In de GGA Nieuwkoop wordt gewerkt naar een integraal gebiedsplan en uitvoeringsprogramma ter realisatie van de gebiedsopgaven onder de voorwaarde van een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw.

Het met de GGA Nieuwkoop te bereiken resultaat is een integraal gebiedsplan en uitvoeringsprogramma ter realisatie van de gebiedsopgaven: stikstofreductie, CO₂-reductie/bodemdaling, en natuurherstel binnen en buiten N2000. Deze opgaven moeten worden gerealiseerd onder de voorwaarde van een duurzaam toekomstperspectief voor de agrariërs die in het gebied actief blijven. Dit onder het motto: vitale natuur + vitale landbouw = vitaal gebied.

Via thema's naar gebiedsperspectief tot integraal gebiedsplan en uitvoeringsprogramma

De GGA Nieuwkoop is gestart vanuit drie thema's, namelijk Landbouw, Water en Natuur, en NO_x onder aansturing van drie bestuurlijke trekkers, die als opdracht hebben om het integrale gebiedsplan en uitvoeringsprogramma op te stellen. Door in eerste instantie vanuit thema's te werken samen met deskundigen en belanghebbenden uit het gebied hebben we de problematiek vanuit de inhoud kunnen benaderen. Zo is vanuit thema Natuur en Water vooral input geleverd op de natuurdoelanalyse en de natuurmaatregelen. Vanuit thema landbouw zijn no-regret maatregelen bedacht waarmee invulling kan worden gegeven aan de opgaven, zoals drainage en bedrijfsmanagement. Binnen thema NO_x is vooral gekeken naar maatregelen in het kader van de energietransitie waarmee tevens tot NO_x-reductie kan worden gekomen. Dit heeft uiteindelijk geleid tot de oplevering van een voortgangsrapportage in juni 2021, waarin een voor ieder thema een overzicht van no-regretmaatregelen is opgenomen (zie ook de gebiedsagenda).

Vervolgens is geconcludeerd dat om tot een integraal gebiedsplan en uitvoeringsprogramma te komen een gebiedsperspectief nodig is. Dit gebiedsperspectief moet:

- Invulling geven aan de opgaven, en het beleid en ambities van de betrokken overheden op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling, recreatie, energie en wensen en kansen voor agrariërs en natuur;
- In de vorm van één of meer verbeeldingen inclusief narratief;
- Voorzien van een overzicht van benodigde maatregelen, kosten, beschikbaar en te ontwikkelen instrumentarium.

Het proces om tot een gebiedsperspectief te komen, bestaat uit een aantal stappen: Stap 1 Bouwstenen, Stap 2 Onderzoek en Stap 3 Perspectief. Stap 1 Bouwstenen is in november 2021 afgerond. Er zijn verschillende bouwstenen ontwikkeld en uitgevoerd zoals het opstellen van nieuwe agrarische bedrijfsmodellen variërend van een intensief bedrijf waarbij vooral wordt ingezet op

techniek en innovatie tot een volledige natuurboerderij. Er zijn keukentafelgesprekken met agrariërs uit het gebied gevoerd om een beeld te krijgen van hun ideeën en verwachtingen voor de toekomst (van het gebied) gezien de opgaven. En er zijn verschillende analyses uitgevoerd (beleidsmatig en landschappelijk).

Voorts is de zogenaamde Redeneerlijn Realisatie GGA Nieuwkoop (Redeneerlijn) opgesteld. De Redeneerlijn is bedoeld om richting te geven aan de opgaven, ruimte te bieden aan meekoppelkansen en heeft als inzet om te komen tot vitale natuur, vitale landbouw en een vitaal gebied. In de redeneerlijn onderscheiden we globaal drie “ringen” rondom de Plassen (afgebakend langs poldergrenzen). Voor de positionering van deze ringen is rekening gehouden met de impact van de stikstofemissie vanuit de landbouw op het N2000-gebied (hoe dichters op het N2000-gebied, hoe groter de impact en des te meer effect maatregelen zullen hebben). Daarnaast is gekeken naar de mate van bodemdaling, het watersysteem en de landschappelijke kenmerken. In de Redeneerlijn wordt ook gewezen op het belang van governance, instrumenten en middelen die allen integraliteit verlangen. Alleen dan kan sprake zijn van een integrale aanpak.

Op basis van de redeneerlijn en de bedrijfsmodellen zijn er vijf hoofdrichtingen voor het gebied ontwikkeld. Van een gebied waarin de landbouw vooral intensief is, behoudens de binnen de N2000-begrenzing aanwezige landbouw tot een gebied waar binnen de begrenzing het landbouwkundig gebruik zo emissieloos mogelijk is en ten zuiden hiervan voornamelijk nog natuurboeren actief zijn.

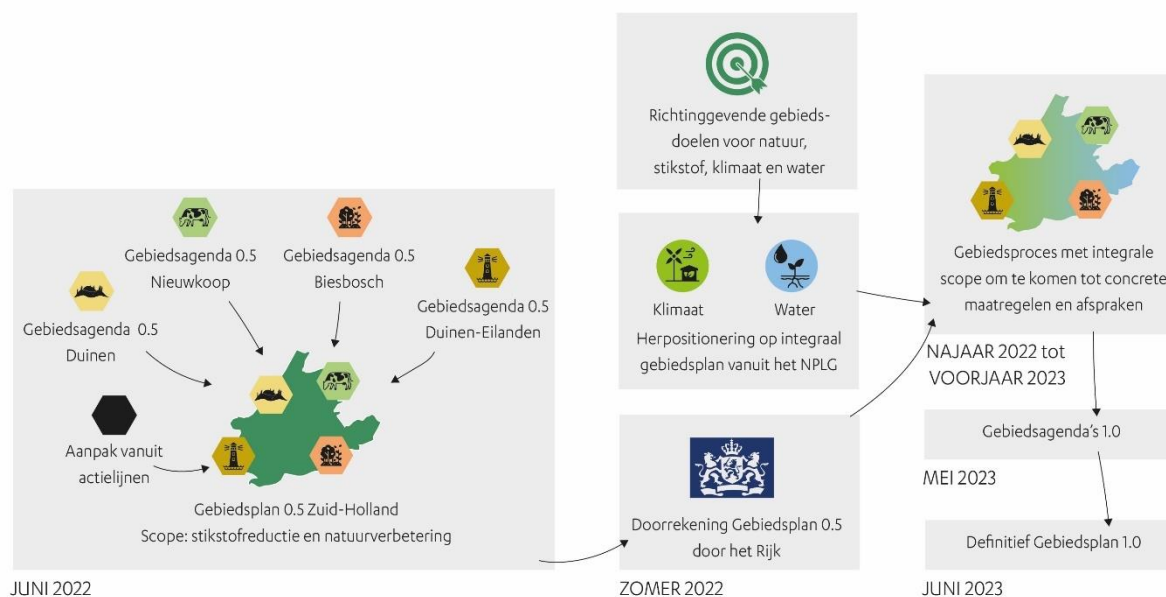
Deze hoofdrichtingen zijn samen met de bedrijfsmodellen doorgerekend en geanalyseerd op de mate waarin zij kunnen bijdragen aan de realisatie van de opgaven. Ook is de economische impact op het bedrijf berekend. Doel hiervan is om de concrete opgaven voor het gebied te kunnen vaststellen gezien de (wettelijke) doelen, de effecten van de generieke rijksmaatregelen, de uitgangspunten van het Nationaal Programma Landelijk gebied, de uitkomsten van de keukentafelgesprekken en de effecten (waaronder de eventuele kosten) hiervan voor waterkwaliteit- en kwantiteit. De uitkomsten hiervan zijn in april jl. gepresenteerd. Ondertussen wordt er nog een door de agrariërs aangeleverd model op vergelijkbare wijze doorgerekend. Het streven is om dit alles voor de zomer in het bestuurlijk overleg te presenteren, zodat er een koers kan worden bepaald door een keuze te maken voor de concrete opgaven die aan het gebied worden meegegeven, de randvoorwaarden die hierbij horen en de doorvertaling hiervan naar de polders. Daarna kan worden gestart met het opstellen van een gebiedsperspectief (meer op hoofdlijnen en kaderstellend voor het volledige gebied, en meer concreet uitgewerkt op het niveau van deelgebieden).

Ondertussen wordt er gewerkt aan een voorstel voor een governancestructuur, worden beschikbare en te ontwikkelen instrumenten in beeld gebracht (en nieuwe instrumenten werkelijk ontwikkeld), worden no-regretmaatregelen getroffen (realisatie laadinfrastructuur recreatievaart, uitvoering van verschillende natuurmaatregelen, aankoop bedrijven die willen stoppen of verplaatsen, en in het laatste geval – financiële – ondersteuning bij het realiseren van verplaatsing). Belangrijk ook is het onderzoek wat wordt uitgevoerd naar de verdienmodellen behorende bij de agrarische bedrijfsmodellen. Voorts wordt ingezet op projecten die met behulp van de zogenaamde versnellingsgelden op korte termijn zouden kunnen worden uitgevoerd.

De planning is dat eind van dit jaar in concept het gebiedsplan en uitvoeringsprogramma gereed zijn, waarvan het gebiedsperspectief, governance, middelen en instrumenten onderdeel zullen uitmaken.

5. Richting Gebiedsagenda's in Gebiedsplan 1.0

De gebiedsgerichte aanpak voor stikstof heeft zich tot nu toe gefocust op natuurverbetering en stikstofreductie. Dit heeft geleid tot deze Gebiedsagenda's 0.5 die onderdeel zijn van het Gebiedsplan 0.5.

Figuur 6. Tijdpad richting Gebiedsagenda's 1.0 en Gebiedsplan 1.0.

Na de zomer zal de scope van de gebiedsgerichte aanpak zich verbreden. In het regeerakkoord is een Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) aangekondigd. Dit houdt in dat de Gebiedsplannen 1.0 naast natuurverbetering en stikstofreductie ook in moeten gaan op klimaat en water. Vanaf de zomer werken we daarom richting een integraal Gebiedsplan 1.0 (figuur 6).

Daarnaast zal het Rijk 10 juni 2022 richtinggevende gebiedsdoelen leveren op het gebied van stikstof, natuur, klimaat en water. Dit zijn gebiedsspecifieke doorvertalingen van doelen die in de wet zijn vastgelegd. Voor natuur zijn dit de Vogel- en Habitatrichtlijn in de Wet Natuurbescherming (2017), voor stikstof zijn dit de doelen uit de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (2021), voor klimaat de doelen uit de Klimaatwet (2019) en voor water de doelen uit de Kaderrichtlijn Water (2000).

Deze scopewijziging en het beschikbaar komen van de richtinggevende gebiedsdoelen hebben een aantal gevolgen voor de werkwijze binnen de gebiedsgerichte aanpak en rollen van de betrokken gebiedspartijen.

De gebiedspartners hebben tot nu toe gezamenlijk en op basis van vrijwilligheid gewerkt aan mogelijke maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie. Met het gereedkomen van de richtinggevende doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat zal dit veranderen. Daarnaast stelt het Rijk aanvullende eisen op de manier waarop deze richtinggevende doelen gerealiseerd moeten worden. Voorbeelden zijn dat alle nieuwe woningen bijna energieneutraal moeten zijn en alle nieuwe voertuigen vanaf 2030 elektrisch. Het Rijk schetst hiermee kaders voor wat er in de gebiedsgerichte aanpak bereikt moet worden en de wijze waarop dit moet gebeuren.

De provincie Zuid-Holland gaat in de zomer van 2022 aan de slag met een startnotitie om te komen tot een Gebiedsplan 1.0. Daarvoor brengen we ook in kaart wat de kaders zijn en waar

bewegingsruimte is. Zo weten de gebiedspartners waar ze aan toe zijn en op welke vlakken mogelijkheden liggen voor eigen oplossingen.

Wijze van organiseren

De provincie Zuid-Holland is een interne verkenning gestart hoe zich te organiseren met de komst van het NPLG. Zodra wij de interne organisatie van het gebiedsgericht werken op hoofdlijnen heeft uitgedacht, leggen we de eerste ideeën voor aan de gebiedspartners. Dit zal naar verwachting in juni 2022 zijn.

Ook de organisatie met de gebiedspartners zal gaan veranderen. Dit heeft o.a. gevolgen voor de bestaande gremia, participatie, inspraak en besluitvorming. De provincie Zuid-Holland gaat in de zomer van 2022 aan de slag met een startnotitie om te komen tot een Gebiedsplan 1.0. De wijze van organiseren wordt daarin meegenomen.

Bijlage 1: Tabellen stikstofuitstoot en verwachte stikstofreductie actielijnen

In de Wsn wordt 'de verwachte gevolgen van de maatregelen voor de omvang van de stikstofdepositie' per Natura 2000-gebied gevraagd. Provincie Zuid-Holland heeft nog geen inzet gedaan op de ambities van de stikstofdepositie, omdat we daarvoor meer kennis en wederkerigheid van het rijk van verwachten. Daarnaast willen we de doelen samen met de gebieden kunnen dragen en halen. Provincie Zuid-Holland beschouwt zijn partners als serieuze gesprekspartners en dus willen we samen met het gebied ambitieuze en realistische doelen stellen.

Om toch een indicatie te geven van wat maatregelen voor effect hebben op de Zuid-Hollandse natuurgebieden, hebben we mogelijke stikstofreducties binnen verschillende sectoren doorgerekend tot deposities. Deze indicaties staan in de tabellen in deze bijlage. Voor een perspectief op de genoemde deposities, staat in tabel 5 een overzicht met de huidige depositie van alle bronnen op ieder Natura 2000-gebied.

Voor de berekeningen is de brondepositiematrix gebruikt. Dit is een zelf ontwikkelde tool gebaseerd op AERIUS Monitor (ontwikkeld door Zuid-Hollandse collega's in samenwerking met Wing). De brondepositiematrix kan in vergelijking met AERIUS Monitor sneller berekeningen maken. Deze zijn wel meer op hoofdlijnen. Het is daarom gepast om de berekeningen te gebruiken om inzicht te geven in de bronnen en orde-grootte van maatregelen, maar niet te veel te focussen op de exacte stikstofreductie van specifieke maatregelen.

Tabel 4. Huidige depositie (2018) op de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland.

Huidige depositie van alle bronnen in mol/ha/jaar	Stikstofgevoelige natuurgebieden Zuid-Holland									
	Solleveld & Kapittelduinen	Westduinpark & Wapendal	Kennemerland-Zuid	Nieuwkoopse Plasse & De Haack	Meijendel & Berkeide	Duinen en Goeree & Kwade Hoek	Vornes Duijn	Coepelduynen	Biesbosch	Grevelingen
Huidige depositie										
Totaal (2018)	1.338	1.454	1.152	1.153	1.224	1.142	1.642	1.053	1.230	1.377

Tabel 5. Depositie-effecten van reductiepercentages zonering in landbouw.

Depositie-effecten van reductiepercentages in mol per hectare per jaar (op basis van GCN-categoriën)	Natuurgebieden										
	Solleveld & Kapitteld uinen	Westduinpark & Wapendal	Kennemerland-Zuid	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	Meijndel & Berkhede	Duinen Goeree & Kwade Hoek	Voorne Duin	Coepelduynen	Biesbosch	Grevelingen	Krammer-Volkerak
Huidige depositie (2019, uit AERIUS Monitor M21)											
<u>Landbouw</u>	245	207	255	457	240	220	330	201	368	268	336
	1314	1435	1133	1111	1206	1120	1612	1038	1190	1346	1337
Doorlopende inzet											
<u>100% Reductie in gebied Natura2000 (zone D)</u>	0	0	0	38	1	2	1	1	0	0	2
<u>60% reductie in 2km rondom N2000 Nieuwkoopse Plassen (zone C2)</u>	1	1	1	42	0	0	0	1	1	0	0
<u>38% reductie in 1km zone rondom andere N2000 gebieden (zone C2)</u>	6	2	2	2	2	6	6	1	4	4	4
<u>38% reductie in veenweidegebieden (zone C1)</u>	4	5	5	23	7	1	4	5	16	2	2
<u>20% in perspectief gebieden (zone A) en 38% in transitiegebieden (zone B)</u>	8	8	7	24	11	6	9	11	9	4	4
Totaal:	19	16	15	129	21	15	20	19	30	10	12

Tabel 6. Depositie-effecten van reductiepercentages voor sectoren mobiliteit, bedrijventerreinen, (glas)tuinbouw en energie, wanneer uitgegaan van Adviescommissie Remkes.

Depositie-effecten van reductiepercentages in mol per hectare per jaar (op basis van GCN-categorieën)	Stikstofgevoelige natuurgebieden Zuid-Holland									
	Soll eve ld & Kap itte ldui nen	West duinp ark & Wape ndal	Kenne merlan d-Zuid	Nieu wkoo pse Plass en & De Haec k	Mei jen del & Ber khe ide	Dui ne n Go ere e & Kw ad e Ho ek	Voo rne s Dui n	Coe peld uyn en	Bie sbo sch	Grev eling en
Huidige depositie										
<u>Mobiliteit:</u>	144	200	170	182	188	68	127	132	168	72
Mobiliteit	122	156	148	162	158	60	112	128	151	64
Mobiele werktuigen	22	42	22	20	28	8	15	24	17	8
(Industrie: Bouw en HDO)	0,4	1	0,4	0,4	0,4	0,2	0,2	0,4	0,2	0,2
Mobiele werktuigen (consumenten)										
<u>Bedrijventerreinen:</u>	42	66	62	42	50	20	38	42	48	22
(Voedings- en genotmiddelen, Bouwmaterialen e.d, Basismetalaalindus trie, Metaalbewerking industrie, Afvalverwerking, Winning en distributie drinkwater en Diensten en Overheid: Overig)										
<u>(Glas)tuinbouw:</u>	36	22	8	10	14	6	14	10	8	6
(Landbouw: Vuurhaarden: Glastuinbouw)										
<u>Energie:</u>	40	38	28	26	32	16	20	26	26	16
Elektriciteitscentr ales, Winning en distributie	26	19	14	13	16	10	10	13	15	10
energiedragers op land	14	22	14	13	16	6	10	13	11	6
Consumenten: Hoofdverwarming , WW, koken										
Totaal:	262	326	268	260	284	110	198	210	250	116
Uitgaande van 50% reductie										
<u>Mobiliteit:</u>	-72	-100	-85	-91	-94	-34	-63	-66	-84	-36
<u>Bedrijventerreinen:</u>	-21	-33	-31	-21	-25	-10	-19	-21	-24	-11
<u>(Glas)tuinbouw:</u>	-18	-11	-4	-5	-7	-3	-7	-5	-4	-3
<u>Energie:</u>	-20	-19	-14	-13	-16	-8	-10	-13	-13	-8
Totaal:	-131	-163	-134	-130	-142	-55	-99	-105	-125	-58

Tabel 7. Huidige bijdrage HIC aan depositie op Natura 2000-gebieden rondom het HIC.

Depositie-effecten HIC in mol per hectare per jaar	Natuurgebieden			
	Solleveld & Kapittelduinen	Westduinpark & Wapendal	Duinen Goeree & Kwade Hoek	Voornes Duin
Huidige depositie HIC				
Industriële installaties en werktuigen	28	16	15	46
Zeescheepvaart aan de wal	16,7	9,1	5,1	14
Zeescheepvaart Tot aan knip varend	20,1	10,1	4,3	11
Binnenvaart tot aan knip excl. passagiersschepen	2,4	1,5	0,9	2,8
Totale huidige depositie HIC:	67,2	36,7	25,3	73,8
Totale depositie alle bronnen ter vergelijking	1314	1435	1120	1612

Tabel 8. Reductie in depositie HIC, berekend met landelijke reductiepercentages uit het RIVM briefrapport van 12 november 2022. De resultante is de huidige depositie minus de reductie.

	In mol/ha/jaar			
Industrie 9%	2,5	1,4	1,35	4,1
Scheepvaart 18%	7	3,7	2	5
Totaal:	9,5	5,1	3,35	9,1
Resultante huidige depositie en reductie:	57,5	31,6	21,95	64,7

Tabel 9. Bijdrage depositie Natura 2000-gebieden rondom het HIC, uitgaande van het middenscenario voor de ontwikkelbehoefte van Maasvlakte 2.

Depositie-effecten MV2 in mol per hectare per jaar	Natuurgebieden			
	Solleveld & Kapittelduinen	Westduinpark & Wapendal	Duinen Goeree & Kwade Hoek	Voornes Duin
Ontwikkeling Maasvlakte 2				
Industriële installaties en werktuigen	3.7	2.45	1.4	3.15
Zeescheepvaart aan de wal	5.8	3.7	2.05	5.2
Zeescheepvaart tot aan knip	4.2	2.2	0.9	2,4
Binnenvaart tot aan knip excl. passagiersschepen	1.8	0.9	0.45	1.2
Totaal:	15.5	9.2	4.8	12.0

Tabel 10. Bijdrage depositie HIC. Samenvatting eerder becijferde totalen

Depositie-effecten HIC & MV2 in mol per hectare per jaar	Natuurgebieden			
	Solleveld & Kapittelduinen	Westduinpark & Wapendal	Duinen Goeree & Kwade Hoek	Voornes Duin

<i>Totaal: huidige depositie HIC</i>	67,2	36,7	25,3	73,8
1. Veronderstelde reductie generieke Rijksbeleid	9,5	5,1	3,35	9,1
2. Maatwerk en ontwikkeling HIC	+/- PM	+/- PM	+/- PM	+/- PM
3. Ontwikkelbehoefte MV2 bij midden scenario	15.5	9.2	4.8	12.0
Reductie en ontwikkeling (scenario/veronderstellingen)	6 +/- PM	3.9 +/- PM	1.5 +/-PM	2.9 +/-PM
<i>Resultante depositie HIC 2030</i>	73,2 +/- PM	40.6 +/-PM	26.8+/-PM	76.7 +/-PM

Bijlage 2: Gebiedsagenda stikstof Biesbosch 0.5

Bijlage 3: Gebiedsagenda stikstof Duinen 0.5

Bijlage 4: Gebiedsagenda stikstof Duinen- Eilanden & Delta 0.5

Bijlage 5: Voortgangsdokument Nieuwkoop

De gebiedsagenda's zijn in de desbetreffende gebieden besproken.

Gebiedsagenda stikstof Biesbosch

Versie 0.5

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding	3
1.2 Scope van de Gebiedsagenda 0.5	4
1.3 Doelen van de Gebiedsagenda 0.5	4
1.4 Status van de Gebiedsagenda 0.5	4
1.5 Voortgang sinds Gebiedsagenda 0.1	5
1.6 Vervolg richting Gebiedsplan 1.0	5
1.7 Aanpak in het gebied, op provincieniveau en door het Rijk	8
1.8 Betrokken partijen	8
2. Situatieschets Biesbosch in 2022	9
2.1 Natuur	10
2.2 Stikstof	12
2.3 Economische ontwikkeling	15
3. Maatregelen en effecten	16
3.1 Natuurmaatregelen en -effecten	16
3.2 Bronmaatregelen en -effecten	20
3.3 Raakvlakken met andere akkoorden en programma's	24
Bijlagen	25
Bijlage 1: overzicht van mogelijke maatregelen	25
Bijlage 2: geïnventariseerde ontwikkelwensen	26
Bronnen	29

Voorwoord

Voor u ligt de Gebiedsagenda 0.5 Stikstof van de Biesbosch. Deze Gebiedsagenda 0.5 is voortgekomen uit de gebiedsgerichte aanpak (GGA) voor het Natura2000-gebied de Biesbosch en is een wettelijk onderdeel van het Programma Stikstof en Natuur. Het is het resultaat van de samenwerking van de gebiedspartijen rond de Biesbosch: organisaties die ondernemers, boeren, inwoners en recreanten vertegenwoordigen, Staatsbosbeheer, als ook de betrokken overheden (gemeenten, waterschappen en de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant).

Het Natura2000-gebied de Biesbosch is een voor Europese begrippen uniek natuurgebied. Het is een omvangrijk gebied waar natuurlijke processen als getijdewerking en rivierdynamiek plaats vinden. Door de verspreid voorkomende stikstofgevoelige natuur is het gebied aangewezen als GGA-gebied. Anders dan voor veel andere stikstofgevoelige gebieden is de stikstofopgave te overzien. Met een combinatie van landelijke maatregelen, autonome ontwikkelingen en gebiedsspecifieke maatregelen, ligt het binnen ons bereik om de stikstofdoelen voor dit gebied te halen.

De beperkte overschrijding van de stikstofwaarden kan leiden tot een ontspannen houding rondom de stikstofaanpak rond de Biesbosch. Dat is echter om twee redenen geen verstandige houding. Zo dragen de bronnen van stikstof in de regio namelijk ook bij aan de landelijke deken van stikstof, die voor de natuur elders een groot probleem is. Daarnaast spelen er naast stikstof verschillende andere opgaven om een transitie naar een duurzamere maatschappij te realiseren. Het GGA-proces kan bijdragen aan die transitie door opgaven te combineren en coalities tussen partijen tot stand te brengen. Zo kunnen sneller kansen verzilverd worden en bieden we een perspectief aan de verschillende sectoren die dit gebied dragen.

Met de komst van het regeerakkoord van het nieuwe kabinet is de inzet van het rijk om de GGA-aanpak voor het landelijk gebied te verbreden met meer opgaves. Naast de huidige focus op stikstofreductie en natuurverbetering gaat het ook om water, bodem en klimaat. Het bieden van een duurzaam toekomstperspectief voor het landelijk gebied en de landbouwsector staat centraal. In het vervolgproces richting een definitieve Gebiedsagenda wordt een gecombineerde aanpak van verschillende opgaves waarschijnlijk leidend. Dus goed om die weg in te slaan.

Marius Schwartz

Gebiedsregisseur stikstof in de Biesbosch, provincie Zuid-Holland

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Veel natuur in Nederland is gevoelig voor stikstof (ammoniak en stikstofoxiden). Zo ook een deel van het beschermde **Natura2000**-gebied de Biesbosch, met name aan de Zuid-Hollandse kant. Daar is de stikstofdepositie al decennialang te hoog. Dit leidt ertoe dat bepaalde soorten gaan woekeren, waardoor andere plant- en diersoorten verdrongen worden. Vanuit het oogpunt van biodiversiteit is deze ontwikkeling zeer negatief.

De hoge stikstofdepositie op gevoelige Natura2000 heeft ook economische en maatschappelijke gevolgen. Vanuit de **Europese Vogel- en Habitatrichtlijn** is Nederland verplicht haar natuur in goede staat te houden. In 2019 oordeelde de Raad van State dat de op dat moment geldende Nederlandse stikstofaanpak (**Programma Aanpak Stikstof, PAS**) niet voldoende waarborgt dat de natuur in een goede staat van instandhouding blijft. Als gevolg daarvan kan de PAS niet langer als basis worden gebruikt voor vergunningverlening aan activiteiten die extra stikstofuitstoot veroorzaken. Als gevolg hiervan is de stikstofcrisis ontstaan.

In 2021 is de **Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering** in werking getreden. Met deze wet tracht het Rijk de natuur te versterken en de stikstofuitstoot terug te dringen. Het hoofddoel hiervan is het behalen van de Europese natuurdoelen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Nevendoel is dat door het behalen van de Europese natuurdoelen ook het verlenen van stikstofvergunningen voor economische activiteit weer gemakkelijker wordt. De Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering wordt uitgevoerd middels het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering. Dit programma is in het voorjaar van 2022 gereed en wordt een onderdeel van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

In de WSN is een grote rol weggelegd voor een gebiedsgerichte aanpak onder regie van de provincies. Stikstof — met name ammoniak uit natuurlijke bronnen — slaat overwegende lokaal neer. Provincies hebben daarom de verplichting om een **Gebiedsplan** te schrijven. In dit Gebiedsplan definieert de provincie hoe zij de stikstofuitstoot rondom de gevoelige Natura2000 omlaag brengt en de natuur versterkt.

Het Gebiedsplan van Zuid-Holland bestaat uit een beschrijving van sectorale maatregelen en vier **Gebiedsagenda's**:

1. De Biesbosch;
2. De Nieuwkoopse Plassen;
3. De Duinen: de duinenrij tussen de grens met Noord-Holland en de Nieuwe Waterweg;
4. De Duinen-Eilanden-Delta: de duinenrij onder de Maasvlakte en op Goeree-Overflakkee en de grote wateren daartussen.

De Provincie Noord-Brabant stelt eveneens een Gebiedsplan op. In dit Gebiedsplan wordt voor wat betreft de natuurmaatregelen voor het Brabantse deel van de Biesbosch gekeken naar de natuurdoelanalyse van het Noord-Brabantse deel en naar deze Gebiedsagenda, die onder leiding van de Provincie Zuid-Holland wordt gemaakt. Voor wat betreft de stikstofmaatregelen in het Brabantse Gebiedsplan bevat dit de 20 generieke specifieke Brabantse bronmaatregelen.

1.2 Scope van de Gebiedsagenda 0.5

Deze **Gebiedsagenda 0.5** focust specifiek op de gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie en natuurverbetering in de Biesbosch en in een straal van 5km daaromheen. Deze tussenversie bevat een analyse van de situatie van het gebied en een overzicht van mogelijke en kansrijke maatregelen voor stikstofreductie en natuurherstel. Na het aanbieden van de Gebiedsagenda 0.5 zal de scope van de gebiedsgerichte aanpak zich verbreden. In het regeerakkoord is een **Nationaal Programma Landelijk Gebied** aangekondigd. Dit houdt in dat de Gebiedsagenda's 1.0 en het Gebiedsplan 1.0 naast natuurverbetering en stikstofreductie ook in moeten gaan op klimaat en water.

1.3 Doelen van de Gebiedsagenda 0.5

De Gebiedsagenda 0.5 heeft ten doel de gebiedspartners informatie te bieden waarmee ze de juiste maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie kunnen nemen. Dit door:

- Inzicht te bieden in de situatie wat betreft natuur en stikstofbelasting;
- Inzicht te bieden in kansrijke maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie.

1.4 Status van de Gebiedsagenda 0.5

De Gebiedsagenda 0.5 is een tussenproduct richting een Gebiedsagenda 1.0. De Gebiedsagenda 0.5 is tot stand gekomen in samenwerking met gebiedspartners, die hier op basis van vrijwilligheid aan hebben meegewerkt. De Gebiedsagenda 0.5 wordt als onderdeel van het Gebiedsplan 0.5 in juni 2022 voorgelegd aan Gedeputeerde en Provinciale Staten. Gedeputeerde Staten deelt dit Gebiedsplan 0.5 vervolgens met het Rijk, die alle provinciale gebiedsplannen doorrekent om te kijken of het Rijk op koers is met het realiseren van de richtinggevende doelen voor stikstof en natuur. Het is daarnaast input voor de voortgangsrapportage stikstof van de provincie Zuid-Holland.

1.5 Voortgang sinds Gebiedsagenda 0.1

Eind 2021 deelden we een Gebiedsagenda 0.1. In de tussentijd zijn weer een aantal stappen gemaakt:

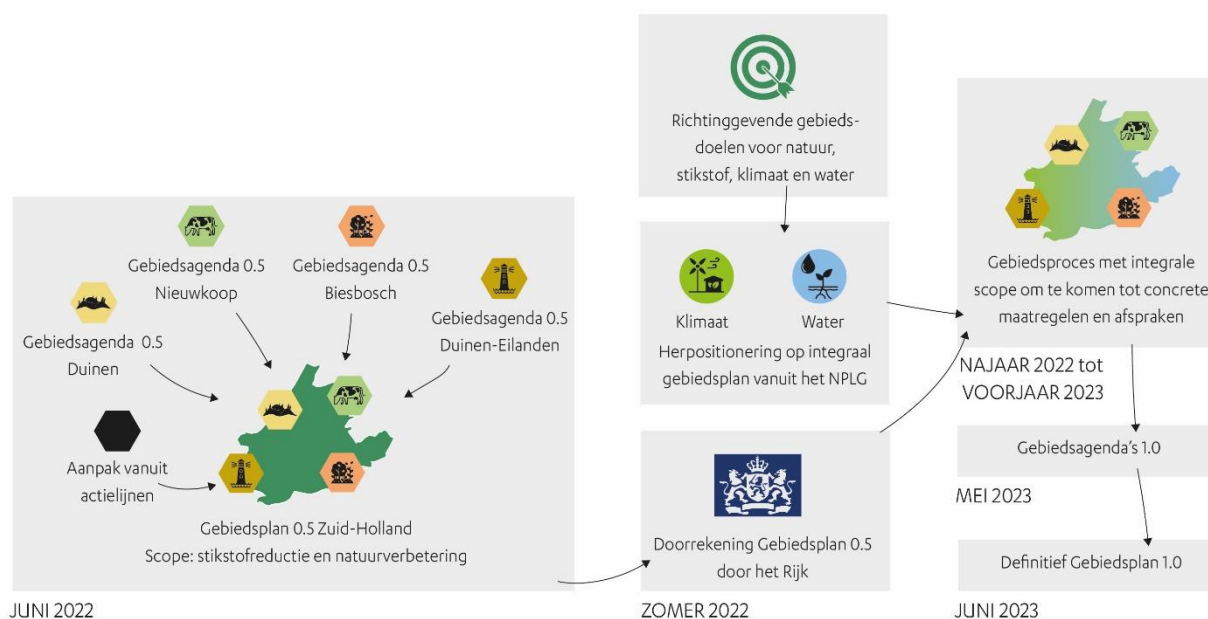
- De natuurdoelenanalyse voor het Zuid-Hollandse deel van het Natura2000-gebied is uitgevoerd en in concept gereed. De analyse geeft een beter beeld van de natuurmaatregelen die nodig zijn om de natuur robuuster te maken en/of te herstellen. De analyse voor het Brabantse deel is naar verwachting eind 2022 gereed. Deze zal in de definitieve Gebiedsagenda en gesprekken met de gebiedspartners meegenomen worden.
- Er is een onderzoek gedaan naar denkbare en kansrijke maatregelen en hun effect op de stikstofreductie (zie H3.2). Input voor dit onderzoek zijn longlists met *denkbare* maatregelen op gebiedsniveau van de Biesbosch en het niveau van de provincie (zie in meer detail 5.2). De resultaten van dit onderzoek leiden tot een kortere lijst van *kansrijke* maatregelen (zie 5.4).
- De gebiedspartners zijn een aantal keer online samengekomen in ambtelijke gebiedstafels. In deze gebiedstafels zijn de natuurdoelanalyses en het stikstofonderzoek besproken en is gekeken naar kansrijke maatregelen.

1.6 Vervolg richting Gebiedsplan 1.0

De gebiedsgerichte aanpak voor stikstof heeft zich tot nu toe gefocust op natuurverbetering en stikstofreductie zoals vastgelegd in de Wet Stikstofreductie en Natuurherstel. In het regeerakkoord is een Nationaal Programma Landelijk Gebied aangekondigd en in de hoofdlijnenbrief van de minister voor stikstof en natuur is hier nader inhoud aangegeven (1 april 2022). Dit houdt in dat de Gebiedsplannen 1.0 naast natuurverbetering en stikstofreductie ook in moeten gaan op klimaat en water. Vanaf de zomer werkt de provincie daarom samen met gebiedspartners richting een **integraal Gebiedsplan 1.0**.

Daarnaast zal het Rijk medio juni 2022 **richtinggevende gebiedsdoelen** leveren op het gebied van stikstof, natuur, klimaat en water. Dit zijn gebiedsspecifieke doorvertalingen van doelen die in de wet zijn vastgelegd. Voor natuur zijn dit de Vogel- en Habitatrichtlijn in de Wet Natuurbescherming (2017), voor stikstof zijn dit de doelen uit de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (2021), voor klimaat de doelen uit de Klimaatwet (2019) en voor water de doelen uit de Kaderrichtlijn Water (2000).

Deze scopewijziging en het beschikbaar komen van de richtinggevende gebiedsdoelen hebben een aantal gevolgen voor de werkwijze binnen de gebiedsgerichte aanpak en rollen van de betrokken gebiedspartijen.

Figuur 1: tijdspad richting Gebiedsagenda's 1.0 en Gebiedsplan 1.0.

Gebiedsdoelen voor stikstof

In de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (WSN) zijn **landelijke omgevingswaarden** opgenomen. In het regeerakkoord is het behalen van deze omgevingswaarden voor stikstof naar voren geschoven. Dit betekent dat in 2030 74% van het stikstofgevoelige areaal in Natura2000-gebieden onder de Kritische Depositie Waarde (KDW) moet komen. De KDW is een indicator voor het behalen van de uiteindelijk gunstige staat van instandhouding en herstel van biodiversiteit.

Deze landelijke omgevingswaarden kunnen niet 1-op-1 doorvertaald worden naar gebiedsdoelen. Een deel van de emissiereductie wordt namelijk gerealiseerd via de generieke aanpak van het Rijk. Daarnaast verschilt het per gebied hoeveel er gebiedsgericht gereduceerd kan worden. In het bestuurlijk overleg met de minister op 14 oktober 2021 is daarom afgesproken om een **gebiedsdoel per gebied** te bepalen.

Alle sectoren moeten bijdragen aan de stikstofemissiereductie. De gebiedsdoelen richten zich specifiek op **ammoniakemissies uit de landbouw** omdat:

- Ammoniakemissies uit biologische bronnen, waar de landbouw onder valt, overwegend lokaal neerslaag. Een gebiedsgerichte aanpak heeft hierdoor veel effect voor de landbouw. Zie ook het briefrapport van het RIVM 'Ruimtelijk effect zonering emissiereducties landbouw'.
- De emissies vanuit andere sectoren zoals de industrie en mobiliteit grotendeels vanuit landelijk generiek Rijksbeleid (klimaatakkoord, schone luchtakkoord, structurele aanpak stikstof) gereduceerd worden.

Perspectief landbouw

In haar kamerbrief (2022) zegt minister Van der Wal-Zeggelink het volgende over het perspectief voor de landbouw: 'de integrale, gebiedsgerichte opgaven vragen grote inzet van de agrarische sector. Tegelijkertijd is een krachtige landbouwsector, die sterk genoeg is om de omslag naar kringloop-landbouw door te maken, een voorwaarde voor het realiseren van de doelen. Een veerkrachtige landbouw is daarbij een belangrijke drager voor de sociaaleconomische vitaliteit en leefbaarheid van het landelijk gebied. Bij de (versnelling van) de transitie naar een duurzaam voedselsysteem moeten agrarisch ondernemers in staat worden gesteld om binnen de gebiedsdoelen toekomstbestendige keuzes te maken voor hun bedrijf, passend bij de gebiedsgerichte opgaven en met voldoende zekerheid voor het verdienvermogen en bedrijfseconomische continuïteit.' Perspectief voor de landbouwsector zal — sterker dan in de huidige gebiedsgerichte aanpak natuur en stikstof — centraal staan.

Bewegingsruimte voor gebiedspartners

De gebiedspartners hebben tot nu toe gezamenlijk en op basis van vrijwilligheid gewerkt aan mogelijke maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie. Met het gereedkomen van de richtinggevende doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat zal dit veranderen. De richtinggevende doelen zijn bindend. Daarnaast stelt het Rijk aanvullende eisen op de manier waarop deze richtinggevende doelen gerealiseerd moeten worden. Voorbeelden zijn dat alle nieuwe woningen bijna energieneutraal moeten zijn en alle nieuwe voertuigen vanaf 2030 elektrisch. Het Rijk schetst hiermee kaders voor wat er in de gebiedsgerichte aanpak bereikt moet worden en de wijze waarop dit moet gebeuren.

Het is de bedoeling dat de definitieve doelen worden vastgesteld in het Gebiedsplan 1.0. Vanaf dat moment zijn deze bindend.

De provincie Brabant continueert de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) en bijbehorende uitvoeringsagenda 2020-2030 (Provincie Brabant, 2020). Anders dan in Zuid-Holland maakte het tegelijk aanpakken van meerdere vraagstukken (natuur, water en bodem, landbouw, woningbouw en verkeer) al deel uit van de gebiedsgerichte aanpak uit de BOS.

Wijze van organiseren

De provincie Zuid-Holland is een interne verkenning gestart hoe zich te organiseren op de nieuwe ontwikkelingen. Zodra de provincie de interne organisatie van het gebiedsgericht werken op hoofdlijnen heeft uitgedacht, legt het de eerste ideeën voor aan de gebiedspartners. Dit zal naar verwachting in juni 2022 zijn.

Ook de organisatie met de gebiedspartners zal gaan veranderen. Zo zullen de waterschappen een grotere rol krijgen vanuit het thema water. Daarnaast zal de provincie meer inzetten op haar rol van bevoegd gezag. Dit heeft o.a. gevolgen voor de bestaande **gremia, participatie, inspraak** en **besluitvorming**. De provincie Zuid-Holland gaat in de zomer van 2022 aan de slag met een **startnotitie** om te komen tot een

Gebiedsplan 1.0. Daarvoor brengt ze ook in kaart wat de kaders zijn en waar bewegingsruimte is. Zo weten de gebiedspartners waar ze aan toe zijn en op welke vlakken mogelijkheden liggen voor eigen oplossingen. De wijze van organiseren wordt daarin meegenomen.

1.7 Aanpak in het gebied, op provincieniveau en door het Rijk

In de gebiedsgerichte aanpak stikstof werken de gebiedspartners aan de goede staat van instandhouding van de natuur en lokale maatregelen om de stikstofdepositie omlaag te brengen. Echter, maar een deel van de stikstof die neerslaat op de Biesbosch is afkomstig van lokale bronnen.

Voor de grootste stikstofbronnen is de **inzet van het Rijk** onmisbaar, omdat het terugdringen van deze stikstofemissies buiten de invloedssfeer van de gebiedspartners van de gebiedsgerichte aanpak ligt:

- Stikstofemissies uit het buitenland. Circa 41% van de totale stikstofdepositie die neerslaat op de Biesbosch komt vanuit het buitenland.
- Stikstofemissies vanaf de zeescheepvaart. In de Biesbosch is deze bron verantwoordelijk voor circa 6% van de totale stikstofdepositie.
- De meetcorrectie. Deze meetcorrectie is voor de Biesbosch 7%. De herkomst van deze meetcorrectie is nog niet bekend. Het RIVM probeert in opdracht van het Rijk te achterhalen wat de herkomst van de stikstofdepositie uit deze meetcorrectie is.

Nadere acties van het Rijk zijn daarom noodzakelijk om de goede staat van instandhouding van de natuur te realiseren. Dit kan zijn in de vorm van onderzoek, instrumenten en middelen.

De provincie zet daarom naast deze gebiedsgerichte aanpak ook in op het reduceren van stikstofemissies vanuit stedelijk gebied en mobiliteit en het haven industrieel complex Rotterdam (HIC). Dit doet ze in de **actielijnen** ‘verduurzaming stedelijk netwerk en mobiliteit’ en ‘haven industrieel complex’. Vanuit het klimaatakkoord moeten hier maatregelen genomen worden om de energietransitie mogelijk te maken. De reductie van stikstofemissies is daarbij vaak een bijkomend effect.

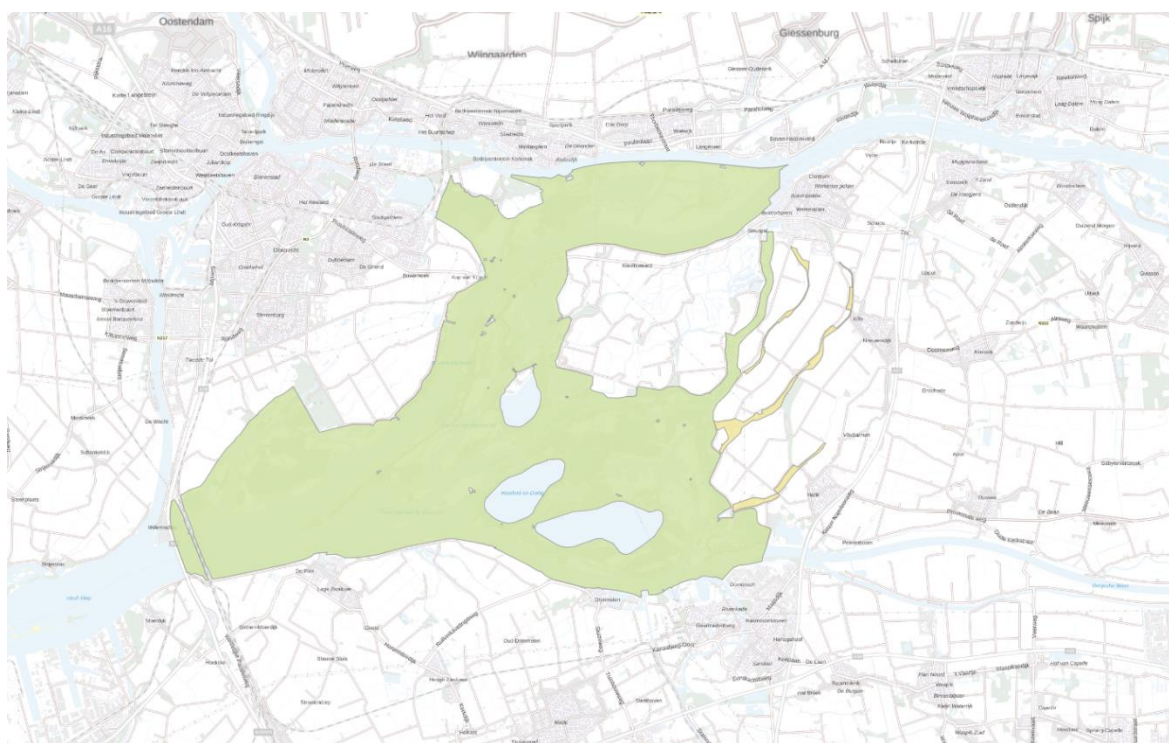
1.8 Betrokken partijen

De Gebiedsagenda 0.5 is tot stand gekomen in samenwerking met gebiedspartners. Het gaat om de volgende partijen: provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant; gemeenten Dordrecht, Sliedrecht, Papendrecht, Altena, Hoeksche Waard, Drimmelen, Hardinxveld-Giesendam, Gorinchem, Geertruidenberg en Oosterhout; Land- en Tuinbouworganisatie Noord (LTO Noord), Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO), HISWA-RECRON, ANWB, waterschappen Rivierenland en Brabantse Delta; Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid, Staatsbosbeheer, Evides, Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland, Rijkswaterstaat, havenbedrijf Rotterdam en havenbedrijf Moerdijk.

2. Situatieschets Biesbosch in 2022

De Biesbosch is een intergetijdengebied in Zuid-Holland en Noord-Brabant. Het deel van de Biesbosch boven de rivier de Nieuwe Merwede ligt in de provincie Zuid-Holland. Het deel onder de Nieuwe Merwede ligt in de provincie Noord-Brabant.

Maatregelen gericht op natuurherstel en in het kader van het verbeteren van de waterveiligheid hebben er afgelopen decennia toe geleid dat de natuur er in de Biesbosch over het algemeen goed voor staat. De natuuropgave is beperkt en beheersbaar. Ook voor stikstofreductie is de opgave beperkt. Doordat de Biesbosch in een rivierengebied ligt en tevens een dynamisch intergetijdengebied is, zijn er van nature veel voedingsstoffen aanwezig. Er komen daardoor maar op enkele plekken stikstofgevoelige habitats voor.

Figuur 2: de afbakening van het Natura2000-gebied de Biesbosch (AERIUS Monitor, 2022).

2.1 Natuur

Natura2000¹

De Biesbosch was vroeger een zoetwatergetijdengebied. Het kan nu worden gekenmerkt als verruigd moerasgebied met beperkte dynamiek. Er komen veel belangrijke en zeldzame habitattypen voor als getijdenoobossen, hooilanden, stroomdalgraslanden, ruigten en zomen en slikkige rivieroeveren. De getijdenoobossen in de Biesbosch en langs de Oude Maas zijn zeldzaam en van groot internationaal ecologisch belang als leefgebied voor diverse vogelsoort en zoogdieren. Binnen het Natura2000-gebied van de Biesbosch komt vooral zachthoutooibos voor. Dit zachthoutooibos verjongt zich vanwege een tekort aan mannelijke wilgen en verdroging echter niet. Hardhoutooibos groeit verder van de rivier af, waardoor hier minder ruimte voor is binnen de Natura2000-afkadering. Het is wenselijk komende tijd te kijken naar bescherming voor deze bostypes en uitbreidingsmogelijkheden voor hardhoutooibos.

De Biesbosch bestaat voor een groot deel uit wilgenbos, maar op enkele plaatsen zijn ook meer open vegetaties aanwezig. Dit betreffen o.a. de habitattypen dynamisch moeras, glanshaverhooilanden, vossenstaarthooilanden en stroomdalgraslanden. Het zijn met name deze habitattypen die overlappen met de stikstofgevoelige habitats en waar ook een zeer bijzondere en kruidenrijke vegetatie op aanwezig is. In het gebied is onder andere de enige groeiplaats van Noords walstro aanwezig. Stroomdalgraslanden hebben een hoge ecologische kwaliteit. Andere gras- en hooilanden halen dat nog niet, ondanks dat al tientallen jaren een verschrallend beheer wordt gevoerd.

Vanwege deze bijzondere kenmerken en habitattypen, is de Biesbosch een belangrijk broed-, rust- en foerageergebied voor vogels. De Biesbosch is het belangrijkste broedgebied voor de blauwborst. Andere broedsoorten zijn de kleine bonte specht, nachtegaal, wielewaal en matkop. Ook is het een belangrijk rust- en foerageergebied voor de kleine zwaan en grutto en andere watervogels en steltlopers. Van de weinige nesten van de zeearend in Nederland, is de Biesbosch een bekende broedplaats. Het is bovendien de enige broedplaats van de visarend in Nederland. Naast deze vogelsoorten komen ook de Noordse Woelmuis en de bever voor. Recent zijn ook sporen van de otter in het gebied waargenomen. Ook zijn enkele zeer zeldzame plantensoorten aanwezig (o.a. rode bremraap, noords walstro) waar te allen tijde nauwgezet rekening mee gehouden moet worden tijdens eventuele maatregelen.

¹ De afgelopen maanden is er een natuurdoelanalyse uitgevoerd voor het Zuid-Hollandse deel van het Natura2000-gebied de Biesbosch. Deze is inmiddels gereed, maar nog niet gedeeld met de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Voor het Brabantse deel volgt de natuurdoelanalyse eind 2022. Wanneer de natuurdoelanalyses bekend zijn, krijgt deze paragraaf een update.

Grote uitdagingen zijn o.a.:

- Kwaliteitsverbetering van zachthoutooibossen binnen en buiten de Biesbosch;
- Bestrijding van reuzenbalsemien, een invasieve exoot die de kwaliteit van o.a. ruigten en zomen negatief beïnvloedt. Op rivieroever blijft op den duur alleen reuzenbalsemien over. De plant heeft geen diepe wortels en sterft af in het najaar. Dan blijft een kale oever achter, want er zijn geen andere planten meer. De kale grond op de oevers spoelt gemakkelijk weg en erosie van deze oevers en van dijken is het gevolg. Daarnaast maakt deze soort het gebied interessant voor imkers. Daar zijn er momenteel zoveel van, dat lokale bijen worden verdrongen;
- Kwaliteitsverbetering van vochtige alluviale zachthoutooibossen. Door sterke vermindering van de getijdenwerking is de kwaliteit van dit habitattype sterk achteruit gegaan;
- Rust voor broedvogels als de bruine kiekendief, zeearend en visarend in de vorm van voldoende aaneengesloten delen onverstoorde rietmoeras. Deze komt voornamelijk in het gedrang door recreatie op het water.

Nederlands Natuurnetwerk

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. De ambitie is dat door realisatie van het NNN een functionerend netwerk van natuurgebieden wordt gevormd dat ondersteunend is aan de Natura 2000 gebieden in het netwerk en dispersiemogelijkheden biedt voor Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten en overige soorten. Hierdoor kan Nederland voldoen aan haar Europese verplichtingen op het gebied van de instandhoudingsdoelstellingen. De afspraak met het Rijk is dat het NNN uiterlijk eind 2027 is gerealiseerd (alle gronden beschikbaar en ingericht) en een functionerend natuurnetwerk vormt dat ondersteunend is aan de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura2000-gebieden in het netwerk.

Figuur 3: Nederlands Natuurnetwerk rondom de Zuid-Hollandse kant van de Biesbosch (provincie Zuid-Holland, 2022).

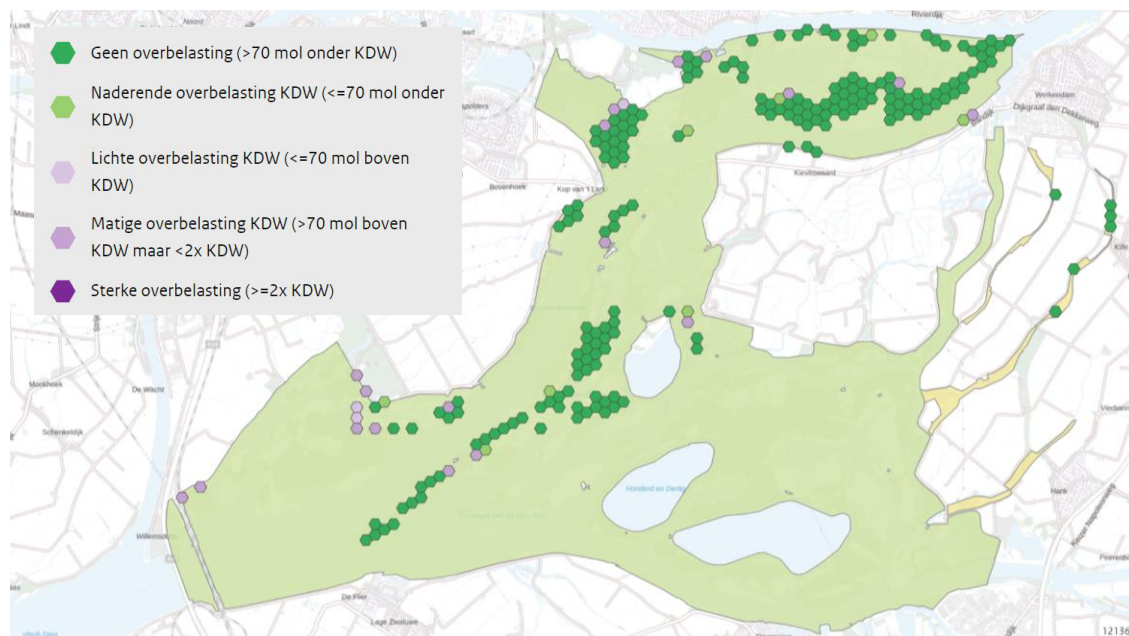
De Biesbosch zelf heeft een Natura2000-status en valt daarmee onder het NNN. Rondom de Biesbosch ligt nog meer NNN, zie onderstaande kaart. Een deel daarvan is al gerealiseerd (groen op de kaart). Een deel moet nog gerealiseerd worden (rood op de kaart). Er staan ook lijnvormige elementen op de kaart. Dit zijn de Ecologische verbindingen: smalle zones die het ene NNN-gebied met het andere verbinden. De blauwgekleurde lijnen moeten nog gerealiseerd worden. De paarse lijnen zijn al eerder gerealiseerd.

Andere natuur

De Biesbosch wordt omringd door verstedelijkt gebied, landbouw en natuur. Het is via het water verbonden met de zee en veel landinwaartse natuur. Momenteel wordt verkend waar een ecologische verbindingszone gerealiseerd kan worden die de een verbinding legt tussen de Nieuwkoopse Plassen via de Alblasserwaard met de Biesbosch. Het doel van deze ecologische verbindingszone is de migratie en verspreiding van de otter en paling te stimuleren. Hier ligt een link met de Kaderrichtlijn Water en de programmatische aanpak grote wateren.

2.2 Stikstof

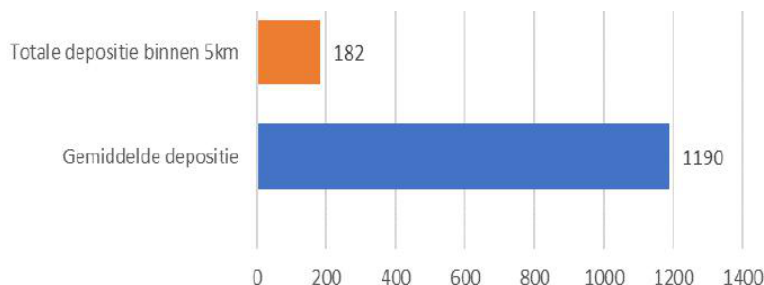
De grond van de Biesbosch is vanwege haar dynamische karakter erg vruchtbaar. Er komen daarom voornamelijk habitattypen voor die het goed doen in een stikstofrijke omgeving. Een beperkt deel van de natuur kampt echter wel met lichte tot matige overbelasting. Onderstaande afbeelding laat zien waar de stikstofgevoelige natuur zich bevindt en in welke mate deze overbelast is.

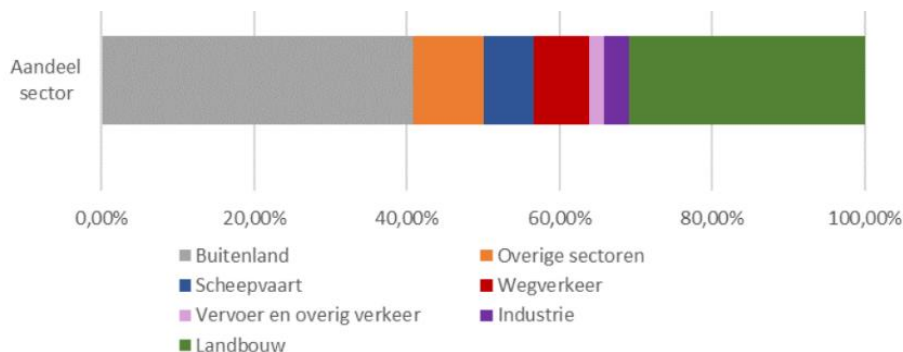
Figuur 4: stikstofoverbelasting in N2000-gebied de Biesbosch (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

De door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) ontwikkelde tool AERIUS geeft inzicht in waar de stikstof die op de Biesbosch neerslag vandaan komt. Hieronder staat relevante data uit dit model:

- **Overbelasting:** een deel van de stikstofgevoelige natuur in de Biesbosch is overbelast, deze natuur kleurt paars in figuur 4. De gemiddelde overbelasting op deze overbelaste natuur is 147 mol N/ ha/ j is. De gemiddelde depositie op de Biesbosch is ca. 1190 mol N/ ha/ j. In overbelaste gebieden is dus een reductie van zo'n 12,5% nodig.
- **Lokale bronnen:** circa 182 mol N/ ha/ j van de stikstof die neerslaat op de Biesbosch is afkomstig van bronnen binnen een straal van 5km rond het N2000-gebied (zie figuur 5). Dat is zo'n 15% van de totale neerslag. Dit laat zien dat er met lokale, gebiedsgerichte maatregelen wel degelijk substantiële impact gemaakt kan worden. Een volledige reductie tot 0 mol N/ ha/ j is daarom zeker niet realistisch. Dat betekent dat ook vanuit het Rijk serieuze inzet nodig is op het reduceren van stikstof afkomstig van het buitenland, zeescheepvaart, mobiliteit en industrie.
- **Bronnen:** de stikstof die in de Biesbosch neerslaat heeft verschillende bronnen. Kijken we naar alle bronnen (dus niet alleen die binnen de straal van 5 km) dan zijn de grootste het buitenland (41%) en de landbouw (31%). De scheepvaart en wegverkeer leveren beide een kleinere, maar niet te verwaarlozen bijdrage van 7%. Deze ordegrrootte geeft een indicatie van sectoren waarin maatregelen nemen tot het meeste resultaat leidt (zie figuur 6). Kijken we naar de herkomst van stikstof binnen de straal van 5 km dan is de landbouw de belangrijkste bron met 41% van het totaal.

Figuur 5: totale stikstofdepositie in mol N/ ha/ j met een herkomst van bronnen binnen 5km vanaf het N2000-gebied de Biesbosch (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

Figuur 6: procentuele bijdrage van verschillende sectoren aan de stikstofdepositie in het N2000-gebied van de Biesbosch (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

Noot 1 bij figuur 6: deze figuur kende voorheen ook de categorie ‘ammoniak uit zee’. Het is echter nog niet met zekerheid vastgesteld waar deze stikstofdepositie vandaan komt. Deze categorie is daarom geschrapt en wordt meetcorrectie genoemd. Deze is niet opgenomen in bovenstaande figuur. In de Biesbosch is deze meetcorrectie 6%. Momenteel wordt landelijk onderzocht waar deze ammoniak vandaan komt. Zodra dit bekend is, zal dit in de nieuwe cijfers meegenomen worden.

Noot 2 bij figuur 6: in de Biesbosch verblijven veel ganzen. Uit een studie naar ganzen in Utrechtse natuurgebieden bleek dat 4-5% van de totale stikstofdepositie daar afkomstig was van ganzen (Wing, 2022). Het is aannemelijk dat ook in de Biesbosch enkele procenten van de stikstofdepositie afkomstig is van ganzen. Deze stikstofbelasting valt onder de categorieën landbouw en meetcorrectie.

2.3 Economische ontwikkeling

Een onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak is het mogelijk maken van maatschappelijke, economische en ruimtelijke **ontwikkelingen**. Voor veel van zulke ontwikkelingen is het nodig een **vergunning** aan te vragen die toestemming geeft om stikstof uit te stoten. Zo'n vergunning wordt enkel verstrekt als aantoonbaar is dat door deze ontwikkeling op geen enkele hexagoon de totale stikstofemissie stijgt. Dit leidt ertoe dat initiatiefnemers van ontwikkelingen hun stikstofuitstoot moeten compenseren, bijvoorbeeld door hun eigen stikstofuitstoot in het gebied te verkleinen (intern salderen) of vergunde stikstofruimte van een andere partij over te kopen (extern salderen). Overheden experimenteren ook met stikstofbanken waar zij stikstofruimte op stallen door gerichte maatregelen te nemen. Deze stikstofruimte kan dan aan bepaald doel worden besteed, waardoor intern of extern salderen niet meer nodig is.

Al met al is het sinds 2019 (ongeldigheidsverklaring PAS door de Raad van State) een stuk lastiger geworden om een stikstofvergunning te verkrijgen en maatschappelijke, economische of ruimtelijke ontwikkeling doorgang te laten vinden. Met partners aan de gebiedstafel is daarom tijdens kaartsessies in het voorjaar van 2021 in beeld gebracht welke ontwikkelwensen er zijn. Een overzicht hiervan is te vinden in bijlage 2. Vanuit de gebiedstafel is naar voren gekomen dat er op de korte en middellange termijn maar beperkt ontwikkelingen vastlopen op een stikstofvergunning. Er is voor de korte termijn daarom geen noodzaak om vanuit de gebiedsgerichte aanpak ontwikkelruimte te creëren. Kantekening hierbij is dat de ontwikkelwensen al een jaar geleden zijn geïnventariseerd. De ontwikkelwensen zijn in de tussentijd veranderd en ook de juridische werkelijkheid is niet meer dezelfde.

Voor de lange termijn is het lastig om nu al aan te geven wat de behoeften zijn en of er knelpunten zullen ontstaan. Dit geldt zeker voor de agrarische sector. Er is een grote transitie gaande in de agrarische sector en er vinden veel ontwikkelingen plaats in beleid (o.a. vanuit het NPLG en klimaatakkoord) en de markt.

In de uitwerking naar een integraal Gebiedsplan 1.0 voor het NPLG zullen de ontwikkelwensen opnieuw opgehaald worden. Voor de agrarische sector gebeurt dit middels een onderzoek naar het toekomstperspectief van de agrarische sector (zie maatregel 6).

3. Maatregelen en effecten

3.1 Natuurmaatregelen en -effecten

Deze paragraaf beschrijft welke maatregelen er worden genomen of genomen kunnen worden om de goede staat van instandhouding van het Natura2000-gebied te bereiken. Het gaat hierbij om maatregelen binnen het Natura2000-gebied, maar ook om maatregelen daarbuiten die bijdragen aan de goede staat van instandhouding van het Natura2000-gebied en de beschermde habitattypen en -soorten.

Relevante maatregelen voor natuurverbetering		
Natura2000	1.	Maatregelen binnen de Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren
NNN	2.	Realiseren gepland NNN
Andere	3.	Realiseren ecologische verbindingzone voor otters en paling
natuur	4.	Uitbreiding subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer
	5.	Realiseren van extra bos middels bosmakelaar
	6.	Beschermen hardhoutooibos
	7.	Proefgebied verduurzamen akkerranden

1 Maatregelen binnen de Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren

Maatregelen binnen het Natura2000-gebied worden door de provincie en terreinbeherende organisaties met belanghebbenden afgestemd en vastgelegd in beheerplannen. De uitvoering hiervan loopt al. Financiering hiervoor komt uit het provinciale Programma Natuur. De terreinbeherende organisaties voeren deze maatregelen vervolgens uit. Het beheerplan wordt eens per zes jaar bijgesteld. Het meest recente beheerplan is op 16 januari 2019 vastgesteld en daarom geldig tot 16 januari 2025. De provincie Noord-Brabant is trekker van dit beheerplan. De provincie Noord-Brabant rondt momenteel de natuurdoelanalyse voor de Biesbosch af en gaat daarna aan de slag met de actualisatie van het beheerplan. De verwachting is dat deze 2024 of 2025 in werking treedt.

Om te bepalen welke maatregelen er in de Natura2000-gebieden genomen moet worden zijn er natuurdoelanalyses opgesteld met daarin mogelijke maatregelen. Een randvoorwaarde voor de effectiviteit van natuurmaatregelen is een reductie van de stikstofdepositie tot onder de KDW. Omdat daarvoor op enkele plaatsen nog flink wat inspanning nodig is, is het niet de verwachting dat dit de komende jaren al het geval zal zijn. Desondanks is het zinvol systeem- en procesmaatregelen uit te voeren, omdat deze er op gericht zijn om het systeem op een hoger niveau op orde te brengen en de potentie te benutten. Dit kan er voor de korte termijn ook voor zorgen dat de nadelige effecten van een te hoge stikstofdepositie grotendeels teniet worden gedaan. Voor patroonmaatregelen geldt dit in mindere mate. Het uitvoeren hiervan kan wel zinvol zijn om te voorkomen dat de kwaliteit van de natuur verder achteruit gaat en herontwikkeling in de toekomst wordt belemmerd.

Soorten natuurmaatregelen en door wie deze worden bepaald/ afgestemd
Systeemmaatregelen: natuurlijke ontwikkeling/ successie Een systeemmaatregel leidt ertoe dat een habitatype kan ontstaan zonder ingrijpen van de mens. De enige ingreep is het creëren van de juiste omstandigheden, bijvoorbeeld door negatieve externe invloeden te weren. Systeemmaatregelen zijn grote maatregelen die alleen breed afgestemd tot uitvoering kunnen komen. Borging van deze maatregelen vindt plaats op landelijk niveau en binnen gebiedsgerichte aanpakken. Om het mogelijk te maken om deze maatregelen uit te voeren worden ze meegenomen in de gebiedsgerichte aanpak Biesbosch en in het landelijk traject voor stikstofreductie en natuurherstel. Hier vindt de afstemming plaats of en hoe deze maatregelen geborgd worden.
Procesmaatregelen: de juiste omstandigheden creëren Maatregelen die een nieuwe abiotische uitgangssituatie creëren, maar vervolgens de natuur zijn gang laten gaan. Met deze maatregelen beïnvloed je het proces, natuurlijke ontwikkeling bepaalt het resultaat. Procesmaatregelen kunnen op kleinere schaal plaatsvinden dan systeemmaatregelen. De maatregelen kunnen veel impact hebben, afstemming hierover is daarom in een aantal gevallen noodzakelijk. Borging hiervan gebeurt daarom in de Natura2000-beheerplannen en/of overeenkomsten. Het proces van het opstellen en uitvoeren van een beheerplan is een 6-jaars cyclus die de provincie samen met terreinbeherende organisaties doorloopt.
Patroonmaatregelen: directe invloed Deze maatregelen beïnvloeden direct het resultaat op het niveau van vegetatie. Voorbeelden hiervan zijn het aanpassen begrazingsdruk, verwijderen van exoten en rust creëren (bijvoorbeeld strandreservaten). Patroonmaatregelen hebben directe invloed op het habitatype. Het zijn relatief kleine maatregelen maar ze kunnen zeer veel impact hebben. Meestal zijn deze maatregelen al geborgd in het Natura2000-beheerplan.

Effect: goede instandhouding van de Natura2000-gebieden door het behalen van Natura2000-doelen voor soorten en habitattypen. Dit is een Europese verplichting.

Vervolgstappen: de terreinbeherende organisaties voeren de beheerplannen op dit moment uit. De natuurdoelanalyses krijgen in 2022 en 2023 een vervolg met een onderzoek dat kijkt of het gebied buiten de Natura2000-afkadering bij kan dragen aan het vervullen van Natura2000-doelen.

2 Realiseren gepland NNN

De afspraak met het Rijk is dat het NNN uiterlijk eind 2027 is gerealiseerd (alle gronden beschikbaar en ingericht). De gebieden waaraan de provincie momenteel werkt, zijn de Thomaswaard, percelen van Erven de Waal en Zuidplaatje. De realisatie hiervan wordt gefinancierd vanuit het realisatiebudget NNN dat is ondergebracht bij het uitvoeringsprogramma Netwerk Natuur Zuid-Holland.

Effect: realisatie van Natura2000-doelen (voor Thomaswaard, percelen Erven de Waal en Zuidplaatje, allen binnen de N2000 begrenzing), verbinden van de Biesbosch met de overige (natte) Natura2000-gebieden, groter leefgebied voor doelsoorten, bufferzone voor recreatieve druk op Natura2000, stikstofreductie.

Vervolgstappen:

- De provincie en grondeigenaren van Ervan de Waal en Zuidplaatje voeren gesprekken over realisatie van natuur op hun percelen;
- De provincie en Staatsbosbeheer verkennen de mogelijkheden voor ontpachting Thomaswaard;
- De provincie en Rijkswaterstaat verkennen de plannen voor realisatie KRW-doelstelling in Thomaswaard;

3 Realiseren ecologische verbindingszone voor otter en paling

Tussen de Nieuwkoopse Plassen en de Biesbosch worden de mogelijkheden verkend voor een extra ecologische verbindingszone om het soorten als de paling en otter gemakkelijker te maken zich te verplaatsen of te trekken tussen deze gebieden. Deze ecologische verbindingszone loopt via de Alblasserwaard en wordt 'ontsnipd' door verschillende ingrepen. Het is een aanvulling op gepland en bestaand NNN-gebied. Een voorbeeld hiervan is een passage bij de A15.

Effect: groter leefgebied voor otters en gemakkelijkere trek voor paling.

Vervolgstappen:

- De provincie, waterschap en Rijkswaterstaat werken de plannen voor de otterpassage onder de A15 verder uit;
- De provincie verkent het uitvoeren van verleggen van de ecologische verbinding naar de otterpassage;
- De provincie zoekt naar aanvullende financiering voor de otterpassage via het programma Natuur of Actieprogramma NPLG.

4 Uitbreiden subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Er is een subsidieregeling voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Deze is financieel echter niet altijd ruim genoeg om te passen in een gezond verdienmodel voor agrariërs. Ook is er nog niet altijd voldoende budget voor het aanleggen van landschapselementen.

Effect: aantrekkelijkere regeling voor agrariërs, sterker leefgebied voor verschillende doelsoorten, minder stikstofuitstoot door verminderd agrarische activiteit.

Vervolgstappen: de provincie zoekt naar mogelijkheden om de subsidieregeling voor agrarische natuur- en landschapsbeheer te verruimen.

5 Realiseren van extra bos middels bosmakelaar

Er is vanuit de provincie Zuid-Holland een bosmakelaar aangesteld die locaties voor bosuitbreiding in beeld brengt en kijkt wat er nodig is om deze te realiseren.

Effect: versterken van natuurwaarden, verlagen van de recreatiedruk op de Biesbosch.

Vervolgstappen: op dit moment zijn er geen concrete locaties dichtbij de Biesbosch in beeld. Zodra dit wel het geval is, is het goed om de verbinding met de gebiedsgerichte aanpak stikstof te zoeken en te kijken of van hieruit capaciteit gerealiseerd kan worden.

6 Beschermen hardhoutooibos

Hardhoutooibos groeit verder van de rivier af. Hierdoor is er minder ruimte voor deze zeldzame soort binnen het Natura2000-gebied. Buiten Natura2000-gebied zijn er nog wel mogelijkheden voor deze soort. Het is de wens om dit hardhoutooibos te beschermen.

Effect: behalen van de regionale opgave voor het areaal aan hardhoutooibos.

Vervolgstappen: vanuit de provincie Zuid-Holland is er de wens om te onderzoeken waar hardhoutooibos zich kan ontwikkelen en wat ervoor nodig is om dit mogelijk te maken.

7 Proefgebied verduurzamen akkerranden

Agrariërs en terreinbeheerders hebben Dordrecht als proefgebied aangewezen voor een pilot naar duurzame akkerranden. Deze pilot is gestart in het kader van het interbestuurlijk programma Vitaal Platteland Zuidwestelijke Delta (IBP VP). Het IBP VP gaat over in het NPLG.

Effect: vergroten van de biodiversiteit, verbeteren van kringlopen, vergroten van biomassa.

Vervolgstappen: de pilot naar duurzame akkerranden is gestart.

3.2 Bronmaatregelen en -effecten

In de gebiedsgerichte aanpak stikstof voor de Biesbosch zijn op verschillende manieren bronmaatregelen benoemd en onderzocht. Gebiedspartners hebben mogelijke bronmaatregelen aangedragen en Bureau Wing heeft kaartsessies georganiseerd waarin met de gebiedspartners potentiële maatregelen zijn geïnventariseerd. Bureau Wing heeft vervolgens middels berekeningen geschat hoeveel de stikstofdepositie afneemt als er bepaalde maatregelen genomen worden. De hieronder genoemde maatregelen zijn met elkaar verkend op basis van vrijblijvendheid.

In deze gebiedsagenda staan enkel de maatregelen die opgepakt worden in de gebiedsgerichte aanpak Biesbosch. De maatregelen die het Rijk neemt in het kader van de energietransitie en die de stikstofuitstoot van de industrie en mobiliteit gaan terugdringen is niet meegenomen. Ook de provinciebrede maatregelen zijn hier niet meegenomen. Deze zijn wel opgenomen in het Gebiedsplan 0.5. Daarin wordt o.a. ingegaan op maatregelen voor het Haven Industrieel Complex, mobiliteit en woningbouw.

Naast deze gebiedsspecifieke maatregelen zijn ook op provinciaal schaalniveau maatregelen verkend. De Provincie Noord-Brabant heeft in het kader van de BOS (2020), een pakket van ruim 20 generieke bronmaatregelen geformuleerd (boven op de generieke stikstofmaatregelen van het Rijk). Die hebben betrekking op verschillende sectoren (landbouw, (weg)verkeer en scheepvaart, industrie, consument, buitenland, bouw). Enkele voorbeelden van de generieke Brabantse bronmaatregelen die een gunstig effect op de Biesbosch zullen hebben zijn het verduurzamen van bedrijventerreinen (“de grote oogst”), stalmaatregelen en de verduurzaming van de binnenvaart.

Noot bij de stikstofberekeningen van Bureau Wing (2022): Wing heeft voor haar berekeningen de brondepositiematrix gebruikt. Dit is een zelf ontwikkelde tool gebaseerd op AERIUS Monitor, de tool van het RIVM. De brondepositiematrix kan in vergelijking met AERIUS Monitor sneller berekeningen maken. Deze zijn wel meer op hoofdlijnen. De werking van de brondepositiematrix is niet geheel inzichtelijk voor de gebiedspartners en biedt af en toe niet het detailniveau dat gewenst is. Daarom is besloten de berekeningen van Wing wél te gebruiken om inzicht te geven in de bronnen en ordegrrootte van maatregelen, maar niet te veel te focussen op de exacte stikstofreductie van specifieke maatregelen. Bij onderstaande maatregelen is telkens aangegeven of deze afkomstig zijn uit AERIUS Monitor of Wing.

Relevante maatregelen voor stikstofreductie		
Agrarische sector	8.	Onderzoek naar vitale en duurzame agrarische sector
Natuur	9.	Natuurvriendelijk beheren gronden Staatsbosbeheer
Dieren	10.	Onderzoeken depositiebijdrage ganzen
Mobiliteit	11.	Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit
Industrie	12.	Verminderen stikstofuitstoot industrieterreinen
Recreatie	13.	Verminderen stikstofuitstoot door recreatievaart

8 Onderzoek naar vitale en duurzame agrarische sector

De provincie is in gesprek met vertegenwoordigers van de agrarische sector om samen tot een gemeenschappelijke, inhoudelijke visie op de toekomst te komen. Een duurzaam toekomstperspectief voor het landelijk gebied en de agrarische sector staat hierin centraal. Deze gemeenschappelijke basis is breder dan de stikstofopgave. Het gaat over de toekomstvisie op een vitale en duurzame landbouw, landschapsbeheer en vitaliteit van het platteland in relatie tot opgaven voor natuur, stikstofreductie, klimaat en water. Voor de Biesbosch wordt concreet gekeken naar andere en aanvullende verdienmodellen voor de boer en de toepassing van innovaties en managementmaatregelen om emissies te voorkomen en landbouwkundige bedrijfsvoering rendabel mee te maken. Projecten van gebiedspartners die hier nadrukkelijk in meegenomen worden zijn:

- Het project koolstof- en stikstofboeren van de ZLTO waarbij boeren ervaring opdoen moet de mogelijkheden en beperkingen die koolstofvastlegging genereert voor de bedrijfsvoering en verdienmodel van de agrariër. Koolstofvastlegging leidt middels bodem-, landschaps- en managementmaatregelen o.a. tot vastlegging van CO₂ in de bodem, minder stikstofuitstoot, meer biodiversiteit, verbetering van het bodemleven en de bodemvruchtbaarheid, grotere weerbaarheid tegen klimaatextremen en het voorkomen van nutriëntenverliezen. De Biesbosch is het eerste gebied waar dit project van start gaat.
- Bodemverbetering: door kringlopen in de bodem te verbeteren, gaan minder nutriënten verloren. Dit leidt tot minder stikstofdepositie, maar kan ook bijdragen aan andere opgaven. Een vitale bodem kan bijvoorbeeld water beter opnemen en vasthouden en spoelt minder nitraat uit. In Zuid-Holland loopt het project Bodem als Basis van LTO, waterschap Rivierenland en ca. 110 agrariërs en in Brabant start dit jaar het breedchalige project BodemUP van de ZLTO waar al meer dan 100 agrariërs aan meedoen.

Effect: toekomstperspectief voor agrariërs, inclusief inzicht in regels en verdienmodellen.

Vervolgstappen: de provincie Zuid-Holland verkent op dit moment hoe dit onderzoek eruit gaat zien. Hierbij betreft ze de agrarische sector. Te denken valt aan een start middels keukentafelgesprekken met boeren die land gebruiken nabij de Biesbosch.

9 Natuurvriendelijk beheren gronden Staatsbosbeheer

Een groot deel van het Natura2000-gebied is in bezit van Staatsbosbeheer. Een deel van deze gronden is in gebruik als landbouwgrond, waar dus ook mest toegediend wordt. Staatsbosbeheer bekijkt de mogelijkheden om deze gronden natuurvriendelijk te laten beheren.

Effect: lokaal zeer hoog. Uit een berekening van Staatsbosbeheer uit 2020 naar de Thomaswaard (48 ha) blijkt dat natuurvriendelijk beheer plaatselijk tot een reductie van 379 mol N/ ha/ j leidt.

Vervolgstappen: Staatsbosbeheer is op dit moment in overleg met pachters van deze gronden over natuurlijk beheer en termijn waarop dit mogelijk is.

10 Onderzoeken depositiebijdrage ganzen

De ganzenpopulatie — en daarmee de hoeveelheid stikstofrijke ganzenpoep — in en rondom de Biesbosch is het afgelopen decennium flink gegroeid. Het is echter lastig om de precieze bijdrage van ganzenpoep aan de stikstofdepositie te berekenen. Het verteren van voedsel gaat bij ganzen namelijk razendsnel: binnen 15 minuten poept een gans haar eten alweer uit. Wanneer een gans 15 minuten of langer op dezelfde plaats verblijft, poept de gans hier dus enkel nutriënten uit die al op deze plek aanwezig waren. Wel is bekend dat veel ganzen foerageren op landbouwgrond en rusten in de Biesbosch. Uit een studie naar ganzen in Utrechtse natuurgebieden bleek dat 4-5% van de totale stikstofdepositie afhankelijk was van ganzen. Het is aannemelijk dat de ontlasting van ganzen ook in de Biesbosch enkele procenten bijdraagt. Aangezien de gemiddelde stikstofbelasting op de Biesbosch ca. 1190 mol N/ ha/ j is, is deze bijdrage al snel relevant.

Effect: vermindering van de stikstofdepositie.

Vervolgstappen: de provincie zoekt op dit moment naar mogelijkheden voor een onderzoek naar de effecten van ganzenpoep op de stikstofdepositie in de Biesbosch. Omdat er ook in andere gebiedsgerichte aanpakken aandacht is voor het ganzenprobleem, wordt dit mogelijk provinciebreed uitgevoerd. Voor het bepalen van geschikte maatregelen betreft de provincie de agrarische sector.

11 Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit

Zo'n 7% van de totale stikstofdepositie op het Natura2000-gebied komt van wegverkeer. Dat is in totaal meer dan 80 mol N/ ha/ j (Wing, 2022). Wegverkeer is echter een brede bron; er is niet één maatregel waarmee in één keer een grote stikstofreductie gerealiseerd wordt. Gemeenten en bedrijven rondom de Biesbosch zetten vanuit het SchoneLuchtakkoord al volop in op schonere wegverkeer. De vele maatregelen die daarvoor op de planning staan, dragen allemaal een beetje bij aan de stikstofreductie. En al die kleine beetje bij elkaar opgeteld leiden tot een relevante reductie van de stikstofuitstoot. Steun vanuit deze gebiedsgerichte aanpak, in de vorm van commitment, capaciteit of budget, kan deze maatregelen versnellen.

Mogelijke maatregelen waar Wing (2022) berekeningen naar heeft gedaan, zijn het invoeren van zero-emissie stadslogistiek in de gemeente Dordrecht en een snelheidsverlaging op wegen rondom de Biesbosch. Bij beide maatregelen blijkt vervolgonderzoek nodig te zijn om het daadwerkelijke effect op de stikstofdepositie te bepalen. Er zijn echter nog vele andere maatregelen mogelijk.

Effect: verminderen stikstofemissies, schonere lucht, minder CO₂-uitstoot.

Vervolgstappen: de provincie Zuid-Holland bekijkt hoe ze mobiliteitsmaatregelen die worden genomen vanuit het Schone Luchtakkoord kan versnellen, bijvoorbeeld middels commitment of budget.

12 Verminderen stikstofuitstoot industrieterreinen

Nabij de Biesbosch liggen een aantal grote industrieterreinen: Moerdijk, Julianahaven Dordrecht, Chemours en de Amercentrale. Op die terreinen bevinden zich een aantal industriële piekbelasters die veel stikstof uitstoten. Maar een klein deel daarvan komt neer op de Biesbosch; het merendeel landt elders. Tezamen dragen zij 5 mol N/ ha/ j bij aan de stikstofdepositie op de Biesbosch. De bijdrage van Moerdijk is ca. 4 N mol/ ha/ j (81% van het totaal) (Wing, 2022). Er zijn nog meer industrieterreinen rondom de Biesbosch, zoals de haven van Werkendam. Omdat deze niet door het Rijk zijn benoemd als piekbelaster, zijn deze niet meegenomen in de berekening van Wing. Deze stoten echter ook stikstof uit.

Vanuit het Klimaatakkoord (zie ook 3.3) wordt gewerkt aan het reduceren van de CO₂-uitstoot van deze industrieterreinen; stikstofreductie kan hierin een koppelkans zijn. Via de Altijd Actuele Vergunning wordt in Zuid-Holland met de omgevingsdiensten gewerkt aan een up-to-date vergunning van bedrijven. Dit helpt om best beschikbare technieken toe te laten passen zodat de uitstoot zo klein mogelijk is.

Effect: verminderen stikstofemissies, schonere lucht, minder CO₂-uitstoot.

Vervolgstappen: de provincie zet momenteel in samenwerking met de omgevingsdiensten in op Altijd Actuele Vergunning.

13 Verminderen stikstofuitstoot door recreatievaart

Recreatievaart in de Biesbosch leidt tot zo'n 3 mol N/ ha/ j per jaar belasting, met lokale pieken van 10-20 mol in het noorden van de Biesbosch (Wing, 2022). Dit kan teruggebracht worden door het gebruik van elektrische motoren door de recreatievaart te stimuleren (bijv. middels subsidies) of zones in te stellen waar enkel elektrische vaartuigen naartoe mogen.

Effect: lagere stikstofemissies, minder verstoring van dieren.

Vervolgstappen: overleg met de terreinbeherende organisaties en recreatiesector wat wenselijk en mogelijk is.

3.3 Raakvlakken met andere akkoorden en programma's

Een aantal maatregelen zijn voor wat betreft hun bijdrage aan stikstofdepositie niet of weinig relevant, maar hebben onder gebiedspartners draagvlak vanwege een brede betekenis voor bijvoorbeeld verduurzaming. Het is mogelijk om deze maatregelen dan uit te voeren als onderdeel van het Klimaatakkoord of Schone Luchtakkoord.

Klimaatakkoord (2019)

Het Klimaatakkoord is een verzameling van maatregelen die het Rijk in 2019 aankondigde, met als doel de uitstoot van koolstofdioxide te verminderen en zo de Nederlandse bijdrage aan wereldwijde klimaatverandering te beperken. Het is een akkoord tussen het Rijk en 300 organisaties en bedrijven. Afspraken uit het eerder gemaakte Energieakkoord (2013) zijn hierin opgenomen. Vanuit het Energieakkoord zijn regionale warmtetransitieplannen (RES'en) gemaakt voor de regio's Drechtsteden, Alblasserwaard en West-Brabant. Ook is er het plan voor een warmtenet Amer en Moerdijk. Vanuit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof is het verduurzamen van bedrijventerreinen één van de maatregelen. Er lopen energie- en innovatiestudies en er vindt onderzoek plaats aan de hand van energieverbruik van sectoren die het meeste stikstof uitstoten. Op basis van deze onderzoeken zullen concrete plannen worden opgesteld om op korte termijn uit te gaan voeren.

Schone Luchtakkoord (2020)

Het doel van het Schone Lucht Akkoord is om de luchtkwaliteit in Nederland permanent te verbeteren. Het is een akkoord tussen Rijk, provincies en een groot aantal gemeenten. Samen streven de deelnemende partijen naar een gezondheidswinst van minimaal 50 procent in 2030 ten opzichte van 2016. Gemeenten, provincies, RWS en terreinbeherende organisaties nemen de uitgangspunten uit het Schone Luchtakkoord voor wat betreft maatregelen als leidend voor eigen (mobiliteits)beleid, met name voor wat betreft het elektrificeren van het wagenpark, herinrichting van bebouwd gebied (milieuzones en 30 km/uur zones, overslag en overstap hubs), toepassing van een ondergrens voor luchtemissie-eisen bij actualisatie of nieuwe vergunningen en de uitbreiding van walstroomvoorzieningen voor zee- en binnenvaart. De verduurzaming van de binnenvaart is ook één van de maatregelen uit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof.

Bijlagen

Bijlage 1: overzicht van mogelijke maatregelen

Relevante maatregelen voor natuurverbetering	
Natura2000	1. Maatregelen binnen de Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren
NNN	2. Realiseren gepland NNN
Andere natuur	3. Realiseren ecologische verbindingszone voor otters en paling
	4. Uitbreiding subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer
	5. Realiseren van extra bos middels bosmakelaar
	6. Beschermen hardhoutooibos
	7. Proefgebied verduurzaming akkerranden
Relevante maatregelen voor stikstofreductie	
Agrarische sector	8. Onderzoek naar vitale en duurzame agrarische sector
Natuur	9. Natuurvriendelijk beheren gronden Staatsbosbeheer
Dieren	10. Onderzoeken depositiebijdrage ganzen
Mobiliteit	11. Stimuleren mobiliteitsmaatregelen
Industrie	12. Verminderen stikstofuitstoot industrieterreinen
Recreatie	13. Verminderen stikstofuitstoot door recreatievaart

Bijlage 2: geïnterviewde ontwikkelwensen

Hieronder is een overzicht te vinden van ontwikkelwensen van gemeenten en het waterschap. Deze ontwikkelwensen zijn eind 2021 opgehaald middels online kaartsessies.

Let op: omdat het inmiddels een jaar later is, zijn de opgehaalde ontwikkelwensen op sommige vlakken niet meer compleet of achterhaald. Ook zijn de ontwikkelwensen van de agrarische sector in deze ronde niet opgehaald. Ten behoeve van de Gebiedsagenda 1.0 volgt een actualisatie.

Mobiliteit	
Gem. Moerdijk	Zevenbergen Noord: Nieuwe provinciale randweg
Gem. Drimmelen	Pondje van Drimmelen naar Hofmansplaat
Gem. Altena	Ontsluitingsweg A27 (varianten). Alternatievenonderzoek loopt. Voorkeursvariant zomer 2021 dan uitwerking, planologisch e.d.
WSRL	Deltaprogramma: rivierdijkversterking Gorinchem-Sliedrecht ('21-'28)
WSRL	Brug over de Linge
WSRL	Infrastructuur watersysteem Alblasserwaard
WSRL	Bouw nieuw boezemgemaal + boezem naast Kolffgemaal. 2023-2020. Ruimte: max. Biesbosch: 0,83 mol N/ha/
Gem. Hoeksche Waard	Wat is precieze toekomst van de hogesnelheidslijn (HSL) en wat is invloed op stikstof?

Industrie		
Gem. Moerdijk	Ontwikkeling van Logistiek Park Moerdijk	
Gem. Moerdijk	Waterfront Moerdijk	
Gem. Moerdijk	Ontwikkelwensen van bedrijventerrein en haven Moerdijk	Speelt op langere termijn
Gem. Altena	Twee reserveringen in Barro voor dijkteruglegging	
Gem. Altena	10 ha bedrijventerrein. (2020-2030). Ruimte? Alternatieven onderzoek gestart. Voorkeursvariant eind 2021. Dan uitwerking planologisch e.d.	
Gem. Gorinchem	Hub Gorinchem West MIRT BGU	
Gem. Gorinchem	Groote Haar: Ontwikkeling 37 ha industriegebied	
Gem. Hardinxveld-Giessendam	Plan bedrijventerrein 't Oog van 10ha (2x5 ha). Bestemmingsplanprocedure is afgerond voor de eerste 5 ha. Er is meer vraag dan aanbod.	Eerste fase is geregeld (5 ha). 2e fase is nog niet concreet.
Gem. Hardinxveld-Giessendam	Den Breejen: Hoeveel N depositie leveren schonere werktuigen op Den Breejen op?	
Gem. Dordrecht	Dordse Kil IV: Verdere invulling DK IV 2020-2030: - precieze invulling in onderzoek; - all electric bouwphase; - logistieke ontwikkelingen 2e en 3e fase -> veel vrachtwagens zorgen voor veel uitstoot; - zitten vooral logistieke bedrijven; - landbouwgrond is gebruikt voor ontwikkeling logistiek (Walter initiatiefnemers);	Ruimte voor hele terrein: 0,8-1,0 mol (o.b.v. ecologische beoordeling). Wat is impact van vrachtwagens/ logistiek op N-uitstoot bij verdere ontwikkeling DK IV? Is omzetten van akkerbouw naar logistiek landgebruik interessant i.r.t. N?
Gem. Dordrecht	Dordse Kil III: Ontwikkelbehoefte Bedrijventerrein invulling bestemmingsplan DK3 beoordeling per bedrijf (te onderzoeken)	Welke ontwikkelruimte is nodig vanuit invulling bestemmingsplan DK3 (beoordeling per bedrijf, te onderzoeken)?

Gem. Dordrecht	Kantoren bij bedrijvenpark Amstelwijck
----------------	--

Woningbouw	
Gem. Moerdijk	Woningbouwopgaven
Gem. Altena	Verschillende woningbouwplannen: - 300 woningen, waarvan 150 uitbreiding en 150 inbreiding, planning deels voor 2025; - 600 woningen (2020-2030). Plan Roode Camer.
Gem. Gorinchem	Op lange termijn: - binnenstedelijke vernieuwing van 300 woningen; - Vleugels van de stad: 2000 woningen
Gem. Hardinxveld-Giessendam	Verschillende woningbouwplannen: - IJzergieterij: 150 woningen. Start 2021 Ruimte: in gebruiksfase max. 0,02 mol/ha/jr. - 't Oog fase 1: circa 170 woningen; - 't Oog fase 2 (2026-2030) 450 woningen; - Blauwe Zoom 2e fase 72 woningen (korte termijn); - Blauwe zoom 2e fase (2022-2028) 274 woningen; - Nederveen-Huisman (26), Middenwetering (6-90), Rivierdijk (11). Planning? Ruimte: n.n.b.
Gem. Hoeksche Waard	Uitbreidingsplannen woningbouw gemeente Hoeksche Waard kern Strijen
Gem. Hoeksche Waard	Uitbreidingsplannen 's Gravendeel: Plan uitbreiding woningbouw 's Gravendeel West (bovenkant provinciale weg)
Gem. Dordrecht	Plannen: - Maasterras: verkenning 3500 woningen. 2028 en verder. - Woningbouw N3 zone. Omvang n.t.b. - Thureborgh: 420 woningen in voorbereiding (ruimte in onderzoek); - Spuiboulevard: in voorber. 2022-2028 (mogelijk intern salderen, in onderzoek); - Herontwikkeling stationskwartier; - Hastingsweg: 400+ woningen in voorbereiding '22-'27. (Ruimte: waarschijnlijk voldoende, maar in onderzoek) Loopt reeds: - Wielwijk: permanente sloop/ nieuwbouw programma;
Gem. Dordrecht	Noodstroomvoorziening Albert Zweitzer ziekenhuis (2021-2022).

Landbouw	
Gem. Drimmelen	Aanvraag biomassa-installatie Glastuinbouw Plukmade
Gem. Hoeksche Waard	Verschillende kleine ruimtelijke initiatieven bij agrariërs (recreatie, kamperen bij de boer (10-15 caravans). Dit kan potentieel positieve invloed hebben op stikstofruimte door ander landgebruik.
Hele regio	PM activiteiten op basis van keukentafelgesprekken.

Energie	
Gem. Altena	Transportschaarste op netwerk nu. Terug leveren kan nu niet. Uitbreiding elektriciteitsnet en hoogspanningsstations.
Gem. Hardinxveld-Giessendam	Plan voor zonneweide boven Betuwelijn
Gem. Hardinxveld-Giessendam	Transitievisie: verschillende wijken zijn geïdentificeerd die van het gas af gaan en welke nieuwe energiebron zij gebruiken. Oude bebouwing in centrum lijkt hiervoor in beeld.
Gem. Hoeksche Waard	Windpark Oude Mol: Opwaardering windpark en plaatsen nieuwe molens. De bestemmingsplanprocedure loopt.

Scheepvaart/ havens	
----------------------------	--

Gem. Altena	Insteekhaven 50*140m. Planning? Ruimte: 1,18 mol/ha/jr voor Biesbosch
Gem. Altena	MIRT uitbreiding haven en IRM: MIRT loopt. Planning?
Gem. Dordrecht	Zeehavenbedrijf Dordrecht gaat uitbreiden. Kosten/ benodigde stikstofruimte is berekend. - invulling lege kavels bestemmingplan; - plannen voor distributiecentrum en windmolens;

Recreatie	
Gem. Moerdijk	Waterfront Moerdijk: woningbouw en opknappen (jacht)haven; Zevenbergen Noord
Gem. Drimmelen	Uitbreiding recreatiefuncties (overnachten etc.) /uitbreiden bedrijven
Gem. Altena	Recreatiepoort Noordwaard (140 VE, 400 ligplaatsen, 2000M2 wellness). Maakt onderdeel uit van visie Noordwaard RWS in ontwikkeling. Termijn onduidelijk voor recreatiepoort
Gem. Altena	Plannen: realisatie atletiekbaan; verplaatsing en samenvoeging sportcomplex dorpen Nieuwendijk en Almkerk

Bronnen

Bureau Wing (2022). *Berekeningen en handelingsperspectief bronmaatregelen gebiedsgerichte aanpak stikstof Biesbosch*.

Minister van Natuur en Stikstof Van der Wal-Zeggelink (2022, 1 april). *Kamerbrief met hoofdlijnen gecombineerde aanpak natuur, water en klimaat in landelijk gebied en van bredere stikstofbeleid* [Kamerbrief].

Provincie Brabant (2022). *Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) en Uitvoeringsagenda 2020-2030*, <https://www.brabant.nl/onderwerpen/aanpak-stikstof/brabantse-ontwikkelaanpak-stikstof>.

Foto's via Nationaal Park de Biesbosch (np-debiesbosch.nl).

Colofon

Provincie Zuid-Holland
Zuid-Hollandplein 1
2596 AW Den Haag

Gebiedsagenda stikstof Duinen

Versie 0.5

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	2
1.1	Aanleiding	2
1.2	Scope van de Gebiedsagenda 0.5	3
1.3	Doelen van de Gebiedsagenda 0.5	3
1.4	Status van de Gebiedsagenda 0.5	3
1.5	Voortgang sinds Gebiedsagenda 0.1	3
1.6	Vervolg richting Gebiedsplan 1.0	4
1.7	Aanpak in het gebied, op provincieniveau en door het Rijk	6
1.8	Betrokken partijen	7
2.	Visie en showcases	8
3.	Situatieschets Duinen in 2022	12
3.1	Natuur	13
3.2	Stikstof	17
3.3	Economische ontwikkeling	20
4.	Maatregelen en effecten	22
4.1	Natuurmaatregelen en -effecten	22
4.2	Bronmaatregelen en -effecten	26
4.3	Raakvlakken met andere akkoorden en programma's	30
	Bijlagen	31
	Bijlage 1: overzicht van mogelijke maatregelen	31
	Bijlage 2: geïnventariseerde ontwikkelbehoeften	32
	Bronnen	34

Deze Gebiedsagenda 0.5 is op 17 mei 2022 voorgelegd aan het bestuurlijk overleg gebiedsgerichte aanpak Duinen.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Veel natuur in Nederland is gevoelig voor stikstof (ammoniak en stikstofoxiden). Zo ook de beschermde **Natura2000**-gebieden in de Duinen, waar de stikstofdepositie al decennialang te hoog is. De verhoogde stikstofdepositie leidt ertoe dat er veel meer stikstof in de bodem aanwezig is dan van nature gewoon is. Stikstofminnende planten verdringen daardoor de oorspronkelijke plant- en diersoorten. Ook de dynamiek in de duinen neemt af door de vermesting, terwijl deze broodnodig is voor verjonging van vele plantsoorten. Vanuit het oogpunt van biodiversiteit is deze ontwikkeling zeer negatief.

De hoge stikstofdepositie op gevoelige Natura2000 heeft ook economische en maatschappelijke gevolgen. Vanuit de **Europese Vogel- en Habitatrichtlijn** is Nederland verplicht haar natuur in goede staat te houden. In 2019 oordeelde de Raad van State dat de op dat moment geldende Nederlandse stikstofaanpak (**Programma Aanpak Stikstof, PAS**) dit niet voldoende waarborgt. Als gevolg daarvan kan de PAS niet langer als basis worden gebruikt voor vergunningverlening aan activiteiten die extra stikstofuitstoot veroorzaken. Als gevolg hiervan is de stikstofcrisis ontstaan.

In 2021 is de **Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering** in werking getreden. Met deze wet tracht het Rijk de natuur te versterken en de stikstofuitstoot terug te dringen. Het hoofddoel hiervan is het behalen van de Europese natuurdoelen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Nevendoel is dat door het behalen van de Europese natuurdoelen ook het verlenen van stikstofvergunningen voor economische activiteit weer gemakkelijker wordt. De Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering wordt uitgevoerd middels het **programma Stikstofreductie en Natuurverbetering**. Dit programma zal in het voorjaar van 2022 gereed zijn en wordt een onderdeel van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

In het PSN is een grote rol weggelegd voor een **gebiedsgerichte aanpak** onder regie van de provincies. Stikstof — met name ammoniak uit natuurlijke bronnen — slaat namelijk overwegende lokaal neer. Door gericht stikstofreducerende maatregelen te nemen nabij Natura2000-gebied wordt de stikstofdepositie dus sneller teruggedrongen. Provincies hebben daarom de verplichting om middels een aanpak met gebiedspartners tot een **Gebiedsplan** te komen. In dit Gebiedsplan definieert de provincie hoe zij de stikstofuitstoot rondom de gevoelige Natura2000 omlaag brengt en de natuur versterkt.

1.2 Scope van de Gebiedsagenda 0.5

Deze **Gebiedsagenda 0.5** focust specifiek op de gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie en natuurverbetering in de Duinen en in een straal van 5km daaromheen. Deze tussenversie bevat een analyse van de situatie van het gebied en een overzicht van mogelijke maatregelen voor stikstofreductie en natuurherstel. Het is onderdeel van het provinciale Gebiedsplan 0.5 van de provincie Zuid-Holland. Dit Gebiedsplan 0.5 bestaat uit een beschrijving van sectorale maatregelen en vier **Gebiedsagenda's**, voor ieder stikstofgevoelig gebied één: Biesbosch, de Nieuwkoopse Plassen, de Duinen-Eilanden en Delta en de Duinen.

1.3 Doelen van de Gebiedsagenda 0.5

De Gebiedsagenda 0.5 heeft ten doel de gebiedspartners informatie te bieden waarmee ze de juiste maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie kunnen nemen. Dit door:

- Inzicht te bieden in de situatie wat betreft natuur en stikstofbelasting;
- Inzicht te bieden in kansrijke maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie.

1.4 Status van de Gebiedsagenda 0.5

De Gebiedsagenda 0.5 is een tussenproduct richting een Gebiedsagenda 1.0. De Gebiedsagenda 0.5 is tot stand gekomen in samenwerking met gebiedspartners, die hier op basis van vrijwilligheid aan hebben meegewerkt. De Gebiedsagenda 0.5 wordt als onderdeel van het Gebiedsplan 0.5 in juni 2022 voorgelegd aan Gedeputeerde en Provinciale Staten. Gedeputeerde Staten deelt dit Gebiedsplan 0.5 vervolgens met het Rijk, die alle provinciale gebiedsplannen doorrekent om te kijken of het Rijk op koers is met het realiseren van de richtinggevende doelen voor stikstof en natuur. Het is daarnaast input voor de voortgangsrapportage stikstof van de provincie Zuid-Holland.

Na het aanbieden van de Gebiedsplan 0.5 zal de scope van de gebiedsgerichte aanpak zich verbreden. In het regeerakkoord is een Nationaal Programma Landelijk Gebied aangekondigd. Dit houdt in dat de Gebiedsagenda's 1.0 en het Gebiedsplan 1.0 naast natuurverbetering en stikstofreductie ook in moeten gaan op klimaat en water.

1.5 Voortgang sinds Gebiedsagenda 0.1

Eind 2021 deelden we een Gebiedsagenda 0.1. In de tussentijd zijn weer een aantal stappen gemaakt:

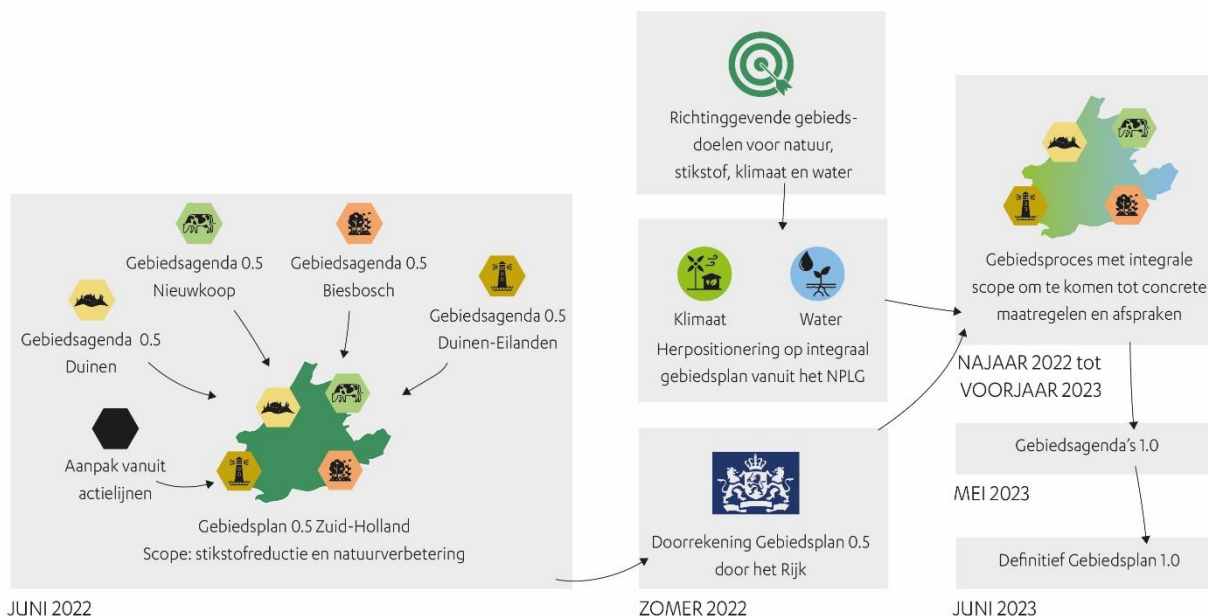
- De natuurdoelenanalyses voor de Natura2000-gebieden Kennemerland-Zuid (Zuid-Hollandse deel), Coepelduynen en Westduinpark & Wapendeel zijn gereed. De natuurdoelanalyse van Meijndel & Berkheide zal in Q2 van 2022 gereed zijn. De natuurdoelanalyse van Solleveld & Kapittelduinen was al gereed. Deze analyses geven een beter beeld van de natuurmaatregelen die nodig zijn om de natuur robuuster te maken en/of te herstellen.
- Er is een onderzoek gedaan naar de stikstofdepositie op de Duinen en van welke sectoren deze afkomstig is. In dit onderzoek is ook gekeken naar mogelijke maatregelen en hoeveel

stikstofdepositie deze zouden kunnen reduceren. De uitkomsten van dit onderzoek helpen de gebiedspartners in hun gesprek over kansrijke maatregelen.

- De natuurdoelanalyses en het stikstofonderzoek en de daaruit voortvloeiende kansrijke maatregelen zijn met alle partijen afgestemd. Ook is besloten om de betrokken sectoren op bestuurlijk niveau te betrekken bij het gebiedsproces.

1.6 Vervolg richting Gebiedsplan 1.0

De gebiedsgerichte aanpak voor stikstof heeft zich tot nu toe gefocust op natuurverbetering en stikstofreductie zoals vastgelegd in de Wet Stikstofreductie en Natuurherstel. In het regeerakkoord is een **Nationaal Programma Landelijk Gebied** aangekondigd en in de hoofdlijnenbrief van de minister voor stikstof en natuur is hier nader inhoud aangegeven (1 april 2022). Dit houdt in dat de Gebiedsplannen 1.0 naast natuurverbetering en stikstofreductie ook in moeten gaan op klimaat en water. Vanaf de zomer werkt de provincie daarom samen met gebiedspartners richting een **integraal Gebiedsplan 1.0**.

Figuur 1: tijdpad richting Gebiedsagenda's 1.0 en Gebiedsplan 1.0.

Daarnaast zal het Rijk medio juni 2022 **richtinggevende gebiedsdoelen** leveren op het gebied van stikstof, natuur, klimaat en water. Dit zijn gebiedsspecifieke doorvertalingen van doelen die in de wet zijn vastgelegd. Voor natuur zijn dit de Vogel- en Habitatrichtlijn in de Wet Natuurbescherming (2017), voor stikstof zijn dit de doelen uit de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (2021), voor klimaat de doelen uit de Klimaatwet (2019) en voor water de doelen uit de Kaderrichtlijn Water (2000).

Deze scopewijziging en het beschikbaar komen van de richtinggevende gebiedsdoelen hebben een aantal gevolgen voor de werkwijze binnen de gebiedsgerichte aanpak en rollen van de betrokken gebiedspartijen.

Gebiedsdoelen voor stikstof

In de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (WSN) zijn **landelijke omgevingswaarden** opgenomen. In het regeerakkoord is het behalen van deze omgevingswaarden voor stikstof naar voren geschoven. Dit betekent dat in 2030 74% van het stikstofgevoelige areaal in Natura2000-gebieden onder de Kritische Depositie Waarde (KDW) moet komen. De KDW is een indicator voor het behalen van de uiteindelijke gunstige staat van instandhouding en herstel van biodiversiteit.

Deze landelijke omgevingswaarden kunnen niet 1-op-1 doorvertaald worden naar gebiedsdoelen. Een deel van de emissiereductie wordt namelijk gerealiseerd via de generieke aanpak van het Rijk. Daarnaast verschilt het per gebied hoeveel er gebiedsgericht gereduceerd kan worden. In het bestuurlijk overleg met de minister op 14 oktober 2021 is daarom afgesproken om een **gebiedsdoel per gebied** te bepalen.

De gebiedsdoelen richten zich specifiek op **ammoniakemissies uit de landbouw** omdat:

- Ammoniakemissies uit biologische bronnen, waar de landbouw onder valt, overwegend lokaal neerslaan. Een gebiedsgerichte aanpak heeft hierdoor veel effect voor de landbouw. Zie ook het briefrapport van het RIVM 'Ruimtelijk effect zonering emissiereducties landbouw';
- De emissies vanuit industrie, mobiliteit, buitenland en zeescheepvaart landelijk aangepakt worden door het Rijk (klimaatakkoord, schone luchtakkoord, structurele aanpak stikstof) gereduceerd worden. In de Duinen is een groot deel van de stikstofdepositie van deze bronnen afkomstig.

Perspectief landbouw

In haar kamerbrief (2022) zegt minister Van der Wal-Zeggelink het volgende over het perspectief voor de landbouw: 'de integrale, gebiedsgerichte opgaven vragen grote inzet van de agrarische sector. Tegelijkertijd is een krachtige landbouwsector, die sterk genoeg is om de omslag naar kringloop-landbouw door te maken, een voorwaarde voor het realiseren van de doelen. Een veerkrachtige landbouw is daarbij een belangrijke drager voor de sociaaleconomische vitaliteit en leefbaarheid van het landelijk gebied. Bij de (versnelling van) de transitie naar een duurzaam voedselsysteem moeten agrarisch ondernemers in staat worden gesteld om binnen de gebiedsdoelen toekomstbestendige keuzes te maken voor hun bedrijf, passend bij de gebiedsgerichte opgaven en met voldoende zekerheid voor het verdienvermogen en bedrijfseconomische continuïteit.' Perspectief voor de landbouwsector zal — sterker dan in de huidige gebiedsgerichte aanpak natuur en stikstof — centraal staan.

Bewegingsruimte voor gebiedspartners

De gebiedspartners hebben tot nu toe gezamenlijk en op basis van vrijwilligheid gewerkt aan mogelijke maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie. Met het gereedkomen van de richtinggevende doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat zal dit veranderen. De richtinggevende doelen zijn bindend. Daarnaast stelt het Rijk aanvullende eisen op de manier waarop deze richtinggevende doelen gerealiseerd moeten worden. Voorbeelden zijn dat alle nieuwe woningen bijna energieneutraal moeten

zijn en alle nieuwe voertuigen vanaf 2030 elektrisch. Het Rijk schetst hiermee kaders voor wat er in de gebiedsgerichte aanpak bereikt moet worden en de wijze waarop dit moet gebeuren.

Het is de bedoeling dat de definitieve doelen worden vastgesteld in het Gebiedsplan 1.0. Vanaf dat moment zijn deze bindend.

Wijze van organiseren

De provincie Zuid-Holland is een interne verkenning gestart hoe zich te organiseren op de nieuwe ontwikkelingen. Zodra de provincie de interne organisatie van het gebiedsgericht werken op hoofdlijnen heeft uitgedacht, legt het de eerste ideeën voor aan de gebiedspartners. Dit zal naar verwachting in juni 2022 zijn.

Ook de organisatie met de gebiedspartners zal gaan veranderen. Zo zullen de waterschappen een grotere rol krijgen vanuit het thema water. Daarnaast zal de provincie meer inzetten op haar rol van bevoegd gezag. Dit heeft o.a. gevolgen voor de bestaande **gremia, participatie, inspraak en besluitvorming**. De provincie Zuid-Holland gaat in de zomer van 2022 aan de slag met een **startnotitie** om te komen tot een Gebiedsplan 1.0. Daarvoor brengt ze ook in kaart wat de kaders zijn en waar bewegingsruimte is. Zo weten de gebiedspartners waar ze aan toe zijn en op welke vlakken mogelijkheden liggen voor eigen oplossingen. De wijze van organiseren wordt daarin meegenomen.

1.7 Aanpak in het gebied, op provincieniveau en door het Rijk

In de gebiedsgerichte aanpak stikstof werken de gebiedspartners aan de goede staat van instandhouding van de natuur en lokale maatregelen om de stikstofdepositie omlaag te brengen. Echter, maar een deel van de stikstof die neerslaat op de Duinen is afkomstig van lokale bronnen.

Voor de grootste stikstofbronnen is de **inzet van het Rijk** onmisbaar, omdat het terugdringen van deze stikstofemissies buiten de invloedssfeer van de gebiedspartners van de gebiedsgerichte aanpak ligt:

- Stikstofemissies uit het buitenland. Circa 39-46% van de totale stikstofdepositie die neerslaat op de Duinen komt vanuit het buitenland.
- Stikstofemissies vanaf de zeescheepvaart. In de Duinen is deze bron verantwoordelijk voor circa 7-11% van de totale stikstofdepositie.
- De meetcorrectie. Deze meetcorrectie is voor de Duinen 16-26%. De herkomst van deze meetcorrectie is nog niet bekend. Het RIVM doet onderzoek in opdracht van het Rijk om te achterhalen wat de herkomst van de stikstofdepositie uit deze meetcorrectie is.

Nadere acties van het Rijk zijn daarom noodzakelijk om de goede staat van instandhouding van de natuur te realiseren. Dit kan zijn in de vorm van onderzoek, instrumenten en middelen.

De provincie zet daarom naast deze gebiedsgerichte aanpak ook in op het reduceren van stikstofemissies vanuit stedelijk gebied en mobiliteit en het haven industrieel complex Rotterdam (HIC). Dit doet ze in de **actielijnen** ‘verduurzaming stedelijk netwerk en mobiliteit’ en ‘haven industrieel complex’. Vanuit het klimaatakkoord moeten hier maatregelen genomen worden om de energietransitie mogelijk te maken. De reductie van stikstofemissies is daarbij vaak een bijkomend effect.

1.8 Betrokken partijen

De Gebiedsagenda 0.5 is tot stand gekomen in samenwerking met gebiedspartners. Het gaat om de volgende partijen: provincies Zuid-Holland; gemeenten Katwijk, Den Haag, Rotterdam, Wassenaar, Noordwijk en Westland; hoogheemraadschappen Rijnland en Delfland; omgevingsdiensten West-Holland en Haaglanden; Dunea, Zuid-Hollands landschap, stichting Duinbehoud, Staatsbosbeheer, HISWA-RECRON, Glastuinbouw Nederland, LTO Noord, LTO Noord-West, Bouwend Nederland, ANWB en de algemene vereniging voor bloembollencultuur.

2. Visie en showcases

Een gebiedsgerichte aanpak is maatwerk. De situatie in en rond het Hollands duingebied is uniek: grote natuurwaarden in een gebied dat omringd wordt door steden. De gebiedspartners hebben daarom ingestemd met onderstaande visie, van waaruit zij gezamenlijk willen optrekken. Deze visie zet partijen aan tot een inspanning, maar is geen resultaatverplichting.

De gebiedspartners zijn overeengekomen dat:

- We werken vanuit een verantwoordelijkheid voor **biodiversiteit** én voor **leefbaarheid** en **economie** in en rond het Hollandse Duingebied. Het behalen van de gewenste natuurdoelstellingen voor de Natura2000-gebieden en behoud van biodiversiteit staat daarin centraal.
- We uitvoering geven aan Wet Stikstofreductie en Natuurherstel vanuit eigen mogelijkheden en verantwoordelijkheden.
- We lokaal doen wat mogelijk is om zo een geloofwaardig appèl op het Rijk te kunnen doen om haar verantwoordelijkheid te nemen voor nationale en internationale stikstofmaatregelen.
- We expliciet kijken naar maatregelen voor directe natuurverbetering om daarmee de negatieve effecten van de hoge stikstofdepositie tegen te gaan en/ of te minimaliseren. Dit omdat er maar beperkte mogelijkheden zijn om de hoge stikstofdepositie lokaal en op korte termijn aan te pakken.

We streven daarbij naar:

- **Integrale gebiedsontwikkeling:** de juiste functies op de juiste plaats. Ook wordt aangehaakt op bestaande ontwikkelingen, zoals het Nationaal Park Hollandse Duinen, zonering van gebruik, de creatie van overgangszones (bijvoorbeeld de Bonnenpolder en Mient Kooltuin) en de noodzakelijke veranderingen die in het kader van de energietransitie nodig zijn zo weergeven dat zij maximaal aansluiten op de stikstofopgave.
Directe natuurverbetering: we werken aan directe verbetering van de staat van instandhouding door 1) kwaliteitsverhoging van bestaande gebieden. Onder meer door verbetering van de andere noodzakelijke milieucondities (versterken) die voortvloeien uit Natura 2000 vereisten en 2) het gebied van habitattypen te behouden of ontwikkelen om te voldoen aan de Habitatrichtlijn. N.B. directe natuurverbetering in de Hollandse Duinen is alleen kansrijk wanneer tegelijkertijd wordt gewerkt aan stikstofreductie.
- **Depositieverlaging van lokale stikstofbronnen:** we werken aan depositieverlaging van lokale stikstofbronnen door 1) meekoppelkansen te benutten (bijvoorbeeld energietransitie), 2) Gebiedsspecifieke maatregelen om stikstofdepositie en -emissie te reduceren en 3) zonering toe te passen, waardoor stikstofbelastende activiteiten op afstand worden geplaatst.
- **Gelijkwaardige en evenwichtige inzet van de verschillende sectoren:** dit vraagt om inspanning van zowel overheden als bedrijfsleven en de recreatieve sector. Sectoren zetten in op nieuwe

technologieën binnen hun bedrijven, overheden zetten daar publieke instrumenten tegenover: subsidies en passende regelgeving. Waar noodzakelijk worden activiteiten verplaatst of gesaneerd.

Showcases

Showcases zijn ruimtelijke ontwikkelingen waarin verschillende doelen in samenhang worden gerealiseerd. De showcases laten zien dat het aanpakken van de stikstofproblematiek past binnen integrale, duurzame en toekomstbestendige ontwikkelingen. Op dit moment hebben partijen de volgende showcases in ontwikkeling:

Gebiedsontwikkeling Hoek van Holland

De gemeente Rotterdam heeft eind 2021 het toeristisch recreatie ontwikkelperspectief vastgesteld waarin is beschreven hoe Hoek van Holland zich gaat ontwikkelen tot vierseizoenenbadplaats. De recreatie rondom Hoek van Holland krijgt hier een impuls in harmonie met de natuur. Onderdeel van deze ambitie is het doortrekken van metrolijn B. Momenteel rijdt de metro tot Hoek van Holland Haven en moeten bezoekers nog ruim 2km wandelen tot het strand. De nieuwe halte ligt vrijwel direct aan het strand, waardoor het aantrekkelijker wordt om het strand met de metro te bezoeken. Parallel hieraan worden weginfrastructuur en parkeervoorzieningen verbeterd waardoor fietsen wordt gestimuleerd en het autoverkeer beter kan worden gereguleerd. Daarnaast is de parkeernorm voor de bouwlocatie Langeweg — direct tegen het Natura-2000 gebied aan — van 1.7 naar 1.4 verlaagd. De bouw van het nieuwe metrostation is in volle gang en de verwachting is dat de metrohalte halverwege 2022 gaat rijden. De weginfrastructuur en parkeervoorzieningen zijn dan ook verbeterd.

De metrolijn wordt gezien als een fysieke scheiding van het Natura-2000 gebied ten noorden van deze lijn en het gebied ten zuiden dat vooral gebruikt kan worden voor meer extensieve, recreatieve ontwikkelingen. Zo ontstaat een zonering van activiteiten waardoor de belasting (stikstof, geluid, luchtverontreiniging) op de kwetsbare duinen wordt verminderd.

Ondertussen is aan de oostzijde van Hoek van Holland het bestemmingsplan Oranjebonnen vastgesteld. In het plan wordt een groot gebied dat nu intensief agrarisch gebruik kent omgezet naar natuur, natuurbegraven en meer extensief agrarische bestemmingen. Dit vermindert direct de stikstofemissies, met name op het Staelduinse Bos en (in veel mindere mate) op het duingebied. Deze winst wordt aangewend voor het natuurproject Natuur in de Bonnen, Oranjeheuvel (zonnepanelenpark en recreatie), watercompensatie en voor een aantal toekomstige ontwikkelingen (vakantiehuisjes, natuurgebied, woningbouw) buiten het bestemmingsplan mogelijk te maken. De rest is "winst" voor de natuur.

Momenteel vindt ook onderzoek plaats naar de stikstofemissies die de logistiek van grote evenementen in Hoek van Holland met zich meebrengt. Deze evenementen passen bij de ambitie om Hoek van Holland als vierseizoenenbadplaats op de kaart te zetten, maar dreigen nu niet door te kunnen gaan als gevolg van de extra stikstofemissies die dit genereert. Dit onderzoek kijkt met name naar het gebruik van

aggregaten en beperken van autoverkeer. Het doel is om te komen tot een bestemmingsplan waarmee deze evenementen ook op termijn mogelijk blijven.

Central Innovation District

Met het Central Innovation District (CID) zet Den Haag in op binnenstedelijke verdichting. Het CID bestaat globaal uit het gebied tussen de drie NS-stations Den Haag Holland Spoor, Den Haag Centraal Station en Laan van Nieuw Oost-Indië, aangevuld met de Laakhavens en de Binckhorst. De ambitie is om in 2040 18.500 à 24.500 nieuwe woningen en 25.000 nieuwe arbeidsplaatsen te realiseren.

De nieuwe woningen zullen gasloos zijn en verkeersbewegingen zullen minimaal zijn door de nabijheid van de drie stations. De stikstofeffecten die dan nog resteren kunnen met directe natuurverbetering in het aangrenzende Natura2000-gebied Meijndel worden gecompenseerd. Dit gebied maakt onderdeel uit van het Nationaal Park Hollandse Duinen, dus naast stedelijke ontwikkeling wordt ook de doorontwikkeling van grote natuureenheden gefaciliteerd.

De combinatie van gebiedsontwikkeling en natuurontwikkeling zou vorm kunnen krijgen als een vorm van habitat banking, waarbij de extra natuurkwaliteit als compensatie wordt ingezet voor duurzame stedelijke ontwikkeling. Daarvoor zal een ADC-toets met een positief saldo voor de natuur worden ingezet.

Mient Kooltuin

Ten noorden van het voormalige vliegveld Valkenburg, grenzend aan Natura 2000-gebied Berkheide, wordt een woonwijk ontwikkeld. Daardoor ontstaat behoefte aan sport en recreatie. De Mient Kooltuin — momenteel een gebied met agrarisch gebruik, enkele woningen, een sportpark en tuincentrum — zal deze recreatiefunctie gaan vervullen. Daarnaast zal in dit gebied extra water gewonnen worden door Dunea. De Mient Kooltuin fungeert als buffer tussen de nieuwe woonwijk en het Natura 2000-gebied en voorkomt daardoor extra recreatiedruk in het Natura 2000-gebied. Ook draagt het bij aan de zoetwatervoorziening.

In de afgelopen jaren zijn voor de Mient Kooltuin meerdere analyses en onderzoeken gemaakt. Ook is er begin 2021 een gebiedsvisie vastgesteld door de gemeenteraad van Katwijk. Dunea en de gemeente Katwijk hebben een bestuursovereenkomst gesloten over waterwinning in een deel van het gebied. In het provinciale Uitvoeringsprogramma Natuur zijn middelen beschikbaar om bij te dragen aan de natuurfuncties van de Mient Kooltuin. Op dit moment is het Omgevingsplan in voorbereiding en loopt de aanvraag voor de stikstofvergunning. Zodra de vergunning is verleend, start de uitvoering. De ontwikkeling van de Mient Kooltuin is ook opgenomen als maatregel (maatregel 4 in hoofdstuk 4).

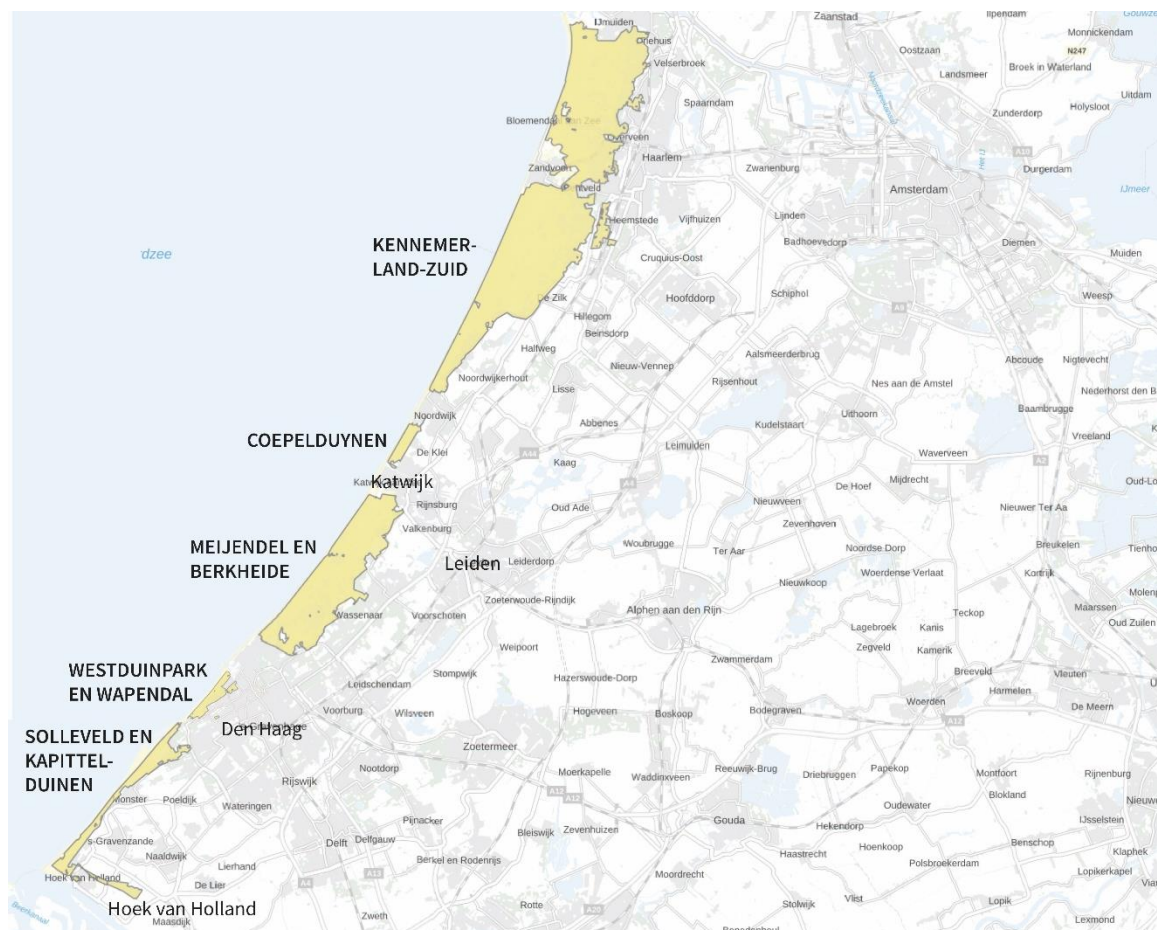
Sanering vuilstort Coepelduynen

In het Natura2000-gebied Coepelduynen ligt een vuilstort. Coepelduynen heeft een oppervlakte van 188 ha, ligt binnen de gemeentegrenzen van Katwijk, wordt beheerd door Staatsbosbeheer en is grotendeels eigendom van Rijkswaterstaat en het ministerie van I&W. In de periode 2013-2016 is de verontreiniging van de vuilstort in beeld gebracht. Hieruit is gebleken dat er sprake is van ernstige bodemverontreiniging, maar dat er geen humane, ecologische of verspreidingsrisico's zijn. Uit dit onderzoek blijkt dat dit gebied als een van de weinige gebieden kansrijk is om het habitattype grijs duin te ontwikkelen. De gemeente en Staatsbosbeheer zijn met elkaar in gesprek over het eventueel saneren van de vuilstort.

3. Situatieschets Duinen in 2022

De Duinen bestaat uit vijf Natura2000-gebieden langs de kust van Zuid-Holland met een straal van 5 km daaromheen. Dit gebied bevat natuur die internationaal van zeer groot belang is. Het is gepositioneerd in het drukst bevolkte gebied van Nederland, waar landgoederen, duinen, bollenvelden, veenweiden, dorpen en steden elkaar afwisselen.

Figuur 2: de vijf Natura2000-gebieden in Zuid-Holland (inclusief het Noord-Hollandse deel van Kennemerland-Zuid).

De opgave voor de Duinen is groot. Door de hoge stikstofdepositie en veranderd ruimtegebruik is het meest essentiële proces in de duinen— de dynamiek door verstuing en duinvorming — grotendeels verloren gegaan. Het merendeel van de natuur in de Duinen is stikstofgevoelig. Vanwege de grote economische activiteit nabij de Natura2000-gebieden is er op veel plekken sprake van stikstofoverbelasting. De druk op de ruimte in het gehele gebied is daarnaast hoog. Woningbouw, duurzame energievoorziening, recreatie, bedrijvigheid: allemaal doen ze een beroep op de schaarse ruimte.

3.1 Natuur

Natura2000

Het gebied dat in deze gebiedsagenda is aangemerkt als de Duinen bestaat uit vijf Natura2000-gebieden die lopen vanaf de Nieuwe Waterweg tot aan Noord-Holland. Zie figuur 2 hierboven. Deze Natura2000-gebieden vallen allemaal onder het type Duinen, waarvoor het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) kernopgaven heeft geformuleerd. Deze zijn vastgesteld in het Natura2000 doelendocument (LNV, 2006). LNV stelt dat het meest essentiële proces in de duinen — de dynamiek door verstuiving en duinvorming — grotendeels verloren is gegaan. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn vastlegging van de kust, stikstofdepositie en wegvallen van historisch gebruik. Voor een goede staat van instandhouding van de Duinen, stelt LNV daarom de volgende **kernopgaven**:

1. Realiseren van een samenhangend landschap met een aantal gradiënten (geleidelijk verloop in de ruimte van en bepaalde milieufactor zoals van droog naar nat, van licht naar donker) en mozaïeken (landschappen met een afwisseling van tegengestelde elementen, zoals open en dicht, hoog en laag);
2. Behouden en herstellen van rust en donker voor fauna;
3. Versterken van de samenhang met Natura2000-gebieden van de typen Noordzee, Wadden, Delta, Meren en Moerassen.

Terugdringen van de stikstofdepositie tot onder de KDW is hierbij een randvoorwaarde. Zolang de stikstofdepositie te hoog is, zal het gebied continu dicht blijven groeien. Het behalen van de kernopgaven zal daarom niet of nauwelijks lukken en is erg beheersintensief.

Kernopgaven Kennemerland-Zuid (Zuid-Hollands en Noord-Hollands deel)	
Soort	Opgave
Witte duinen en embryonale duinen	Ruimte voor verstuiving
Grijze duinen	Uitbreiding en herstel kwaliteit door tegengaan verstruweling en vergrassing
Duinbossen	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit
Open vochtige duinvalleien	Behoud en herstel vochtige duinvalleien als habitat van nauwe korfslak en groenknolorchis

Kernopgaven Coepelduynen	
Soort	Opgave
Grijze duinen	Uitbreiding en herstel kwaliteit door tegengaan verstruweling en vergrassing

Kernopgaven Meijndel en Berkheide	
Soort	Opgave
Witte duinen en embryonale duinen	Ruimte voor verstuiving
Grijze duinen	Uitbreiding en herstel kwaliteit door tegengaan verstruweling
Open vochtige duinvalleien	Behoud vochtige duinvalleien als habitat van nauwe korfslak

Kernopgaven Westduinpark en Wapendal	
Soort	Opgave
Grijze duinen	Uitbreiding en herstel kwaliteit door tegengaan verstruweling
Duinheiden	Behoud oppervlakte en kwaliteit

Kernopgaven Solleveld en Kapittelduinen	
Soort	Opgave
Grijze duinen	Uitbreiding en herstel kwaliteit door tegengaan verstruweling en vergrassing
Duinheiden	Behoud oppervlakte en kwaliteit

Voor elk van de Natura2000-gebieden is een natuurdoelanalyse uitgevoerd. In de natuurdoelanalyses is onderzocht welke habitattypen en habitatrictlijnsoorten er zijn en hoe deze ervoor staan. Wageningen University & Research (WUR) heeft in opdracht van LNV berekend hoeveel hectare elk habitatype nodig heeft voor een landelijke gunstige staat van instandhouding in Nederland. In de natuurdoelanalyses is dit vertaald naar theoretische kwantitatieve doelen per Natura2000-gebied. Het zijn theoretische doelen omdat ze zijn afgeleid van de landelijk berekende doelen maar ze zijn niet vastgesteld per gebied. Op basis van actuele oppervlakedata en deze theoretisch kwantitatieve doelen is vervolgens gekeken wat de theoretische restopgave per habitatype is. Dat is het aantal ha. van een bepaald habitatype dat nog niet is gerealiseerd binnen een gebied. Onderstaande tabel geeft per Natura2000-gebied weer wat de restopgave per habitatype is. Uit deze tabel komt naar voren dat de restopgave vooral groot is voor duindoornstruwelen, kalkrijke grijze duinen en kalkarme grijze duinen, voornamelijk in Meijndel & Berkheide en het Zuid-Hollandse deel van Kennemerland-Zuid.

Habitattypen		Theoretische restopgave per Natura2000-gebied				
		KZ	CD	MB	WW	SK
H2110	Embryonale duinen	3,8	2,8	-2	0	6,17
H2120	witte duinen	6,5	-0,8	-10	-0,2	-17,87
H2130A	Grijze duinen (kalkrijk)	336,7	55	325	48,5	7,72
H2130B	Grijze duinen (kalkarm)	292,2		222	7,8	48,4
H2130C	Grijze duinen heischraal	1				
H2150	Duinheiden met struikhei	0,2			1,5	0,9
H2160	Duindoornstruwelen	96	-9	165	46,8	11,52
H2170	Kruipwilgstruwelen	0				
H2180A	Duinbossen (droog)	46,6		-6	11,5	-11,77
H2180B	Duinbossen (vochtig)	7		10	0	0
H2180C	duinbossen (binnenduintrand)	10,3	-0,7	15	25,2	24,84
H2190A	Vochtige duinvalleien (open water)	-0,05		53		1,16
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	5,9	0,6	8		0,84
H2190C	Vochtige duinvalleien (ontkalkt)			0,2		
H2190D	Vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten)	-0,43	0,8	23		-0,13

H3140	Kranswierwateren	0	
H6430A	Ruigten en zomen met moerasspirea		0,1
H7120	Galigaanmoeras	0,16	

Ook zijn er voor een aantal Natura2000-gebieden habitatrichtlijnsoorten aangewezen:

- Kennemerland-Zuid: nauwe korfslak en groenknolorchis;
- Meijndel en Berkheide: nauwe korfslak, kleine moederkruiper, kamsalamander, meervleermuis;
- Solleveld en Kapittelduinen: nauwe korfslak, groenknolorchis.

Naast een kwantitatieve analyse is er voor de verschillende gebieden ook een kwalitatieve analyse gemaakt. Hierin is gekeken naar de kwaliteit van de aanwezig oppervlaktes van de habitattypen. Voor de specifieke knelpunten per habitatype per Natura2000-gebied kunt u de natuurdoelanalyses naslaan. Hieronder een samenvatting van de belangrijkste **knelpunten**: beschikbare ruimte, stikstofdepositie (verzuring, vermessing, eutrofiëring), vergrassing en verstruweling, beperkte verstuvingsdynamiek, lage konijnenstand, overbegrazing (door onder andere damherten), gebrek aan rust, aanwezigheid van gebiedsvreemde plantensoorten (japanse duizendknoop, Amerikaanse vogelkers, rimpelroos etc).

Nederlands Natuurnetwerk

Figuur 3: Nederlands Natuurnetwerk in de Duinen (groene en rode vlakken, paarse en blauwe lijnen).

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. De ambitie is dat door realisatie van het NNN een functionerend netwerk van natuurgebieden wordt gevormd dat ondersteunend is aan de Natura 2000 gebieden in het netwerk en dispersiemogelijkheden biedt voor Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten en overige soorten. Hierdoor kan

Nederland voldoen aan haar Europese verplichtingen op het gebied van de instandhoudingsdoelstellingen. De afspraak met het Rijk is dat het NNN uiterlijk eind 2027 is gerealiseerd (alle gronden beschikbaar en ingericht) en een functionerend natuurnetwerk vormt dat ondersteunend is aan de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura2000-gebieden in het netwerk.

In figuur 3 staan de NNN-gebieden binnen de Duinen weergegeven. In het groen de gebieden die reeds aangewezen zijn als NNN, in het rood de gebieden die nog gerealiseerd moeten worden. Er staan ook lijnvormige elementen op de kaart. Dit zijn de Ecologische verbindingen: smalle zones die het ene NNN-gebied met het andere verbinden. De blauwgekleurde lijnen moeten nog gerealiseerd worden. De paarse lijnen zijn al eerder gerealiseerd.

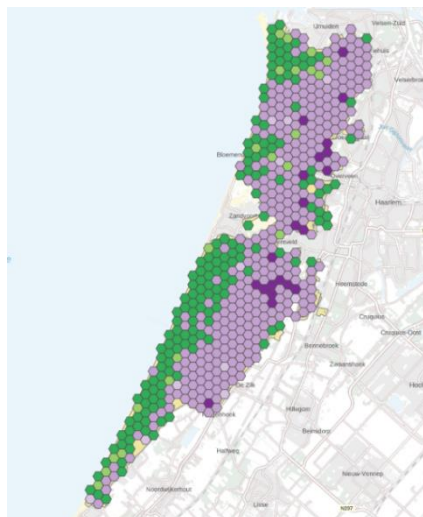
Andere natuur: overgangsgebieden

Zuid-Holland is een drukke provincie met veel inwoners en economische activiteit. De behoefte aan recreatiemogelijkheden groeit, waardoor het aantal recreanten in het NNN (inclusief Natura2000) stijgt. Het creëren van overgangsgebieden is een manier om de recreatiedruk op het NNN te verminderen. Dit resulteert in meer rust in het NNN. Overgangsgebieden kunnen in sommige gevallen ook een functie vervullen in het 'afvangen' van stikstofdepositie doordat hierdoor minder mensen recreëren in het Natura2000-gebied en bronnen in dit gebied uitgeplaatst worden. de waterstand in deze overgangsgebieden wordt verhoogd, kan dit bovendien de verdroging van de duinen afremmen, wat ook de drinkwaterwinning voor de lange termijn ten goede komt. Overgangsgebieden zijn daarmee een buffer voor recreatie, rust, stikstof, natuur én water.

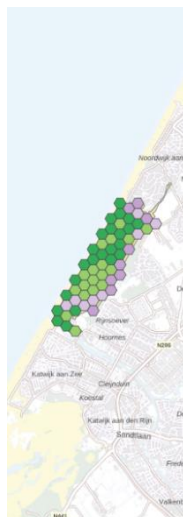

3.2 Stikstof

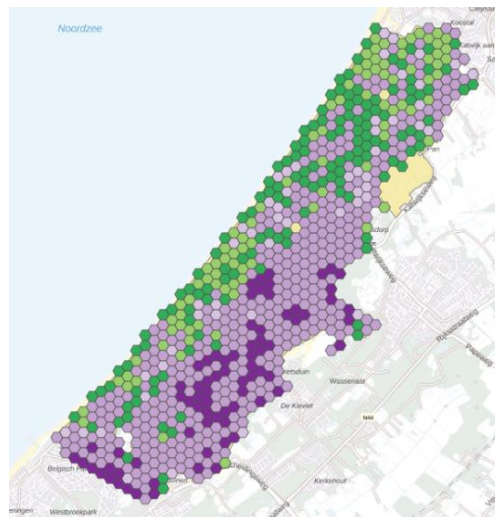
Een groot deel van de natuur in de duinen is stikstofgevoelig. Onderstaande afbeeldingen laten zien waar de stikstofgevoelige natuur zich bevindt en in welke mate deze overbelast is.

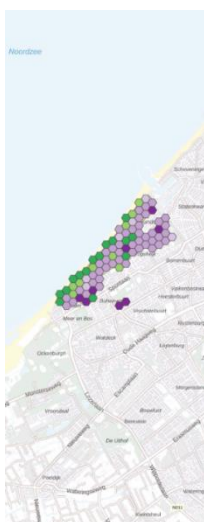
Kennemerland-Zuid

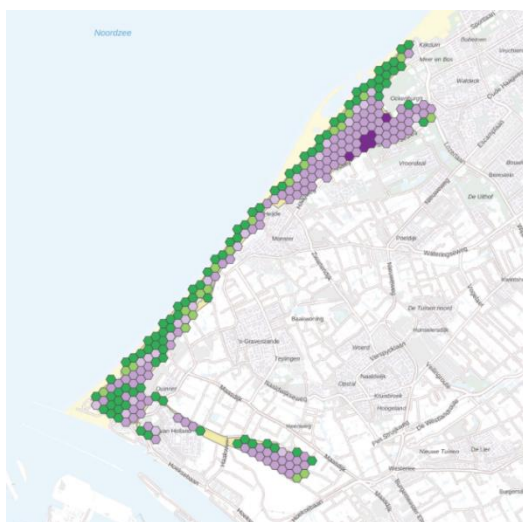
Coepelduynen

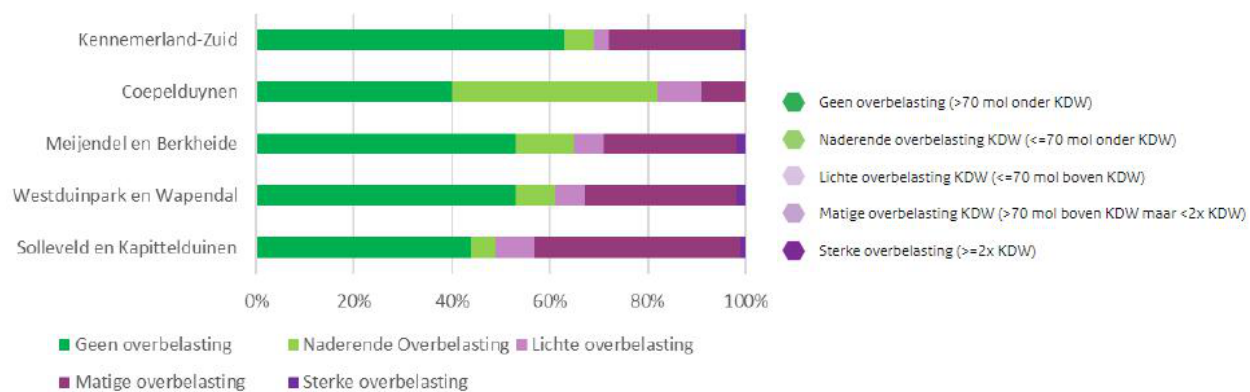
Meijndel & Berkheide

Westduinpark & Wapendal

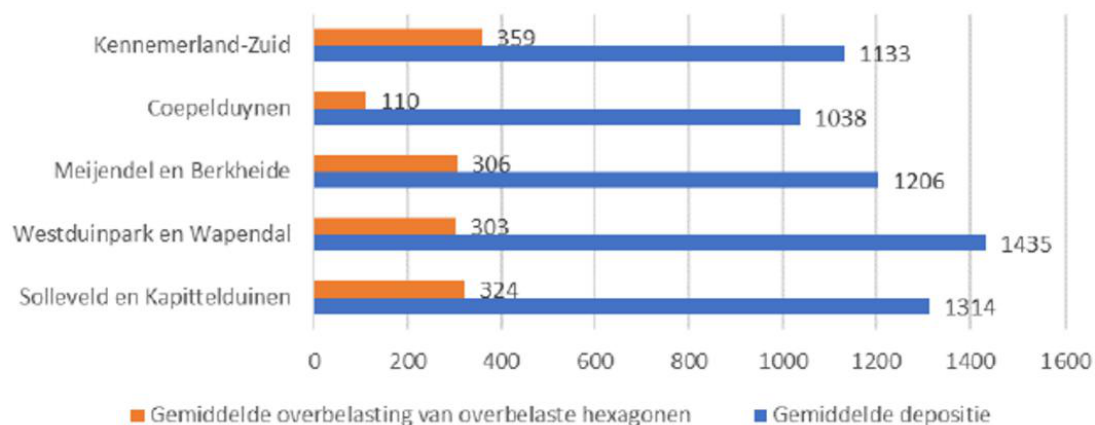
Solleveld & Kapitelduinen

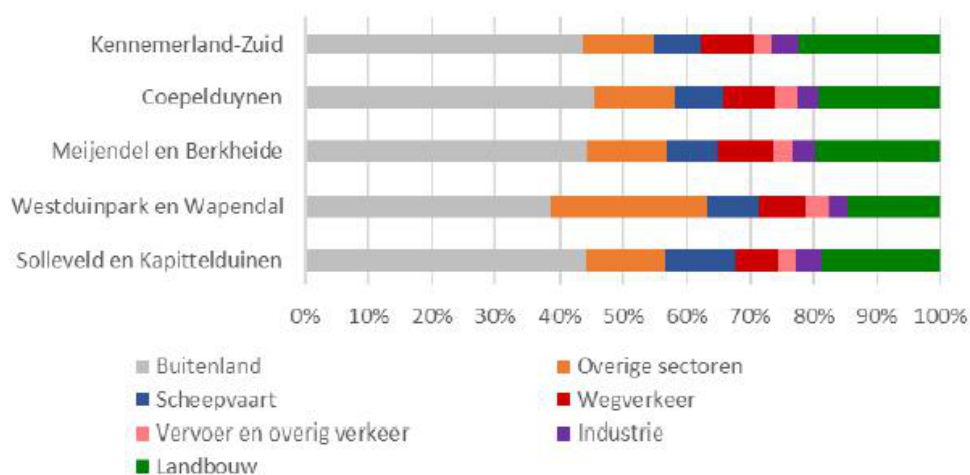
Figuur 4: mate van overbelasting in percentage van het totale oppervlak (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

De door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) ontwikkelde tool AERIUS geeft inzicht in de depositie van stikstof. Hieronder staat relevante data uit dit model:

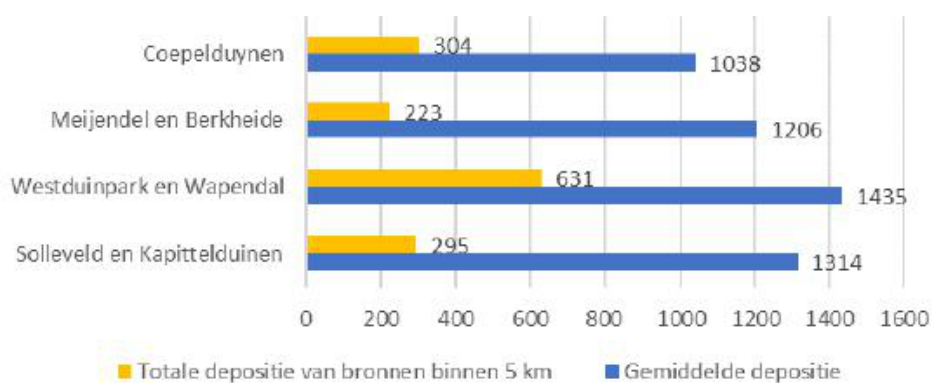
- **Overbelasting:** zo'n 18-51% van de stikstofgevoelige natuur in de Natura2000-gebieden is overbelast. Dit zijn de paars kleurende hexagonen op de kaarten van figuur 4. Solleveld & Kapittelduinen zijn het sterkst overbelast; de Coepelduynen het minst (zie figuur 4). De gemiddelde depositie in de Duinen varieert tussen de 1000-1400 mol N/ ha/ j. De gemiddelde overbelasting op de overbelaste natuur varieert tussen de 110-360 mol/ N/ ha/ j (zie figuur 5). Dat resulteert in een benodigde reductie van ~10-30%.
- **Bronnen:** de stikstof die op de Duinen neerslaat heeft verschillende bronnen. Een zeer groot deel van de stikstof komt vanaf het buitenland (39-46%). De landbouw is verantwoordelijk voor 16-21% van de stikstofdepositie. Dat is relatief weinig in vergelijking met veel andere Natura2000-gebieden in Nederland. In vergelijking met andere gebieden is dan weer veel stikstofdepositie afkomstig van 'overige sectoren': zo'n 11-24%. Hier vallen o.a. wonen, kantoren en recreatie onder. De scheepvaart en het wegverkeer dragen beiden zo'n 7% bij. Deze ordegrrootte geeft een indicatie van sectoren waarin maatregelen nemen tot het meeste resultaat leidt (zie figuur 6).
- **Lokale bronnen:** de hoeveelheid stikstofdepositie die afkomstig is van een bron binnen 5km van de Natura2000-gebieden wisselt sterk per gebied. Zo is in Meijndel & Berkheide maar 223 mol N/ ha/ j afkomstig van een bron binnen 5km. In Westduinpark & Wapendal is dat 631 mol N/ ha/ j (zie figuur 7). Kijkend naar de benodigde reductie (figuur 5), kan geconcludeerd worden dat het reduceren van stikstofdepositie door lokale bronnen de overbelasting van de natuur substantieel kan terugdringen, zeker voor Westduinpark & Wapendal en de Coepelduynen waar de bijdragen van lokale bronnen een stuk groter is dan de gemiddelde overbelasting. Noot hierbij is dat figuur 7 weergeeft hoeveel mol N/ ha/ j er in totaal afkomstig is van lokale bronnen. Dat betekent dat ook vanuit het Rijk serieuze inzet nodig is op het reduceren van stikstof afkomstig van het buitenland, zeescheepvaart, mobiliteit en industrie.

Figuur 5: gemiddelde overbelasting stikstofgevoelige natuur t.o.v. gemiddelde totale stikstofdepositie (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

Figuur 6: depositiebijdrage sectoren (Aerius 2022, data uit 2019).

Figuur 7: totale depositie afkomstig van bronnen binnen 5km van de Natura2000-grens en de totale depositie (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

Noot bij figuur 6: voorheen kende deze figuur ook een categorie ‘ammoniak uit zee’. Het is echter nog niet vastgesteld waar deze ammoniak vandaan komt. Deze categorie is daarom geschrapt en is nu een apart categorie genaamd meetcorrectie. Deze is door Wing niet opgenomen in deze grafiek. In de Duinen is deze meetcorrectie 16-26%. Momenteel wordt landelijk onderzocht waar deze ammoniak vandaan komt. Zodra dit bekend is, zal dit in de nieuwe cijfers meegenomen worden.

3.3 Economische ontwikkeling

Een onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak is het mogelijk maken van maatschappelijke, economische en ruimtelijke **ontwikkelingen**. Voor veel van zulke ontwikkelingen is het nodig een **vergunning** aan te vragen die het goedkeurt om stikstof uit te stoten. Zo'n vergunning wordt enkel verstrekt als kan worden aangetoond dat door deze ontwikkeling op geen enkele hexagoon de totale stikstofemissie stijgt. Dit leidt ertoe dat initiatiefnemers van ontwikkelingen hun stikstofuitstoot moeten compenseren, bijvoorbeeld door hun eigen stikstofuitstoot in het gebied te verkleinen (intern salderen) of vergunde stikstofruimte van een andere partij over te kopen (extern salderen). Overheden experimenteren ook met stikstofbanken waar zij stikstofruimte op stallen door gerichte maatregelen te nemen. Deze stikstofruimte kan dan aan bepaald doel worden besteed,

Al met al is het sinds 2019 (ongeldigheidsverklaring PAS door de Raad van State) een stuk lastiger geworden om een stikstofvergunning te verkrijgen en maatschappelijke, economische of ruimtelijke ontwikkeling doorgang te laten vinden. Met partners aan de gebiedstafel is daarom tijdens kaartsessies in beeld gebracht welke gewenste ontwikkelingen er zijn. Een overzicht hiervan is te vinden in bijlage 2. Vanuit de gebiedstafel is naar voren gekomen dat er op de korte en middellange termijn maar beperkt ontwikkelingen vastlopen op een stikstofvergunning. Voor de lange termijn is het lastig om nu al aan te geven wat de behoeften zijn en of er knelpunten zullen ontstaan. Kantekening hierbij is dat de ontwikkelwensen al een jaar geleden zijn geïnventariseerd. De ontwikkelwensen zijn in de tussentijd veranderd en ook de juridische werkelijkheid is niet meer dezelfde.

Hieronder zijn enkele grote ontwikkelingen weergegeven. Het is verstandig deze ontwikkelingen te monitoren en tijdig te handelen wanneer stikstofvergunningen een probleem lijken te worden.

- **Woningbouw:** in het gebied is een groot aantal nieuwe woningen gepland om de woningcrisis het hoofd te bieden. Op de korte termijn (2022-2023) gaat het om enkele duizenden woningen. Op de middellange termijn (tot 2030) dienen er enkele tienduizenden woningen te komen. Bouwlocaties met aanzienlijke hoeveelheden woningen liggen in de gemeenten Den Haag (Central Innovation District) en Katwijk (Valkenhorst). Tot voor kort was de bouwfase van woningen vrijgesteld van het aanvragen van een stikstofvergunning. Echter, op 22 april 2022 heeft de rechtbank van Noord-Holland bepaald dat de vrijstelling van de bouwfase in strijd is met de Europese Habitatrichtlijn. Wat de gevolgen hiervan zijn is op het moment van schrijven (10 mei 2022) nog niet geheel duidelijk, maar er is een redelijke kans dat de bouwvrijstelling binnenkort vervalt. Dit houdt in dat ook voor de bouwfase een stikstofvergunning aangevraagd zal moeten worden.
- **Drinkwaterbehoefte:** met de toename van het aantal inwoners (woningen) zal ook de vraag naar drinkwater toenemen. Deze toename van de vraag naar drinkwater zal geacommodeerd moeten worden, deels in de duinen. Hierbij wordt gekeken hoe dit gecombineerd kan worden met opgaven rondom natuurherstel.
- **Bereikbaarheid:** om het gebied bereikbaar te houden zijn diverse infraplannen in planontwikkeling en uitvoering. Momenteel wordt hard gewerkt aan de aanleg van het laatste stukje van de Hoekse

lijn, waardoor een directe metroverbinding van Rotterdam Centraal naar de kust van Hoek van Holland ontstaat. Het eindstation geeft direct toegang tot het strand van Hoek van Holland. Ook wordt hard gewerkt aan de Rijnlandroute, de verbinding van Katwijk naar de A4 ten zuiden van Leiden.

- **Agrarische sector:** er is een grote transitie gaande in de agrarische sector en er vinden veel ontwikkelingen plaats in beleid (o.a. vanuit het NPLG en klimaatakkoord). Dit heeft invloed op de ontwikkelbehoeften van agrariërs. Hoe dit eruit gaat zien, is nu nog lastig aan te geven. Veel overheidsbeleid is nog in ontwikkeling en innovaties volgen elkaar in hoog tempo op. Daar komt nog bovenop dat de agrarische sector in de Duinen bestaat uit erg verschillende bedrijven; van glastuinbouw en melkveehouderijen tot bollenvelden. De ontwikkelbehoeften vanuit de agrarische sector worden daarom later in het proces, wanneer de scope van de Gebiedsagenda zich verbreedt, opnieuw opgehaald. Dit gebeurt middels een onderzoek naar het toekomstperspectief van de agrarische sector. Meer hierover is beschreven onder maatregel 7 in hoofdstuk 4.

4. Maatregelen en effecten

4.1 Natuurmaatregelen en -effecten

Deze paragraaf beschrijft maatregelen die bijdragen aan een goede staat van instandhouding van het Natura2000-gebied. Het gaat hierbij om maatregelen binnen en buiten het Natura2000-gebied.

Relevante maatregelen voor natuurverbetering		
Natura2000	1.	Maatregelen binnen de Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren of te behouden
NNN	2.	Realiseren gepland NNN
Andere natuur	3.	Realiseren van overgangsgebieden

1 Maatregelen binnen de Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren

Maatregelen binnen het Natura2000-gebied worden door de provincie en terreinbeherende organisaties met belanghebbenden afgestemd en vastgelegd in beheerplannen. De terreinbeherende organisaties voeren deze uit. De provincie financiert deze uitvoering. Het beheerplan wordt eens per zes jaar bijgesteld. De beheerplannen van Kennemerland-Zuid, Meijndel & Berkheide, Westduinpark & Wapendal en Solleveld & Kapittelduinen zijn in 2018 vastgesteld en zijn daarom geldig tot 2024. Het beheerplan van de Coepelduynen is vastgesteld in 2017 en geldig tot 28 maart 2023. Het beheerplan van Kennemerland-Zuid is opgesteld met provincie Noord-Holland als trekker en komt uit 2018.

Om te bepalen welke maatregelen er in de Natura2000-gebieden genomen kunnen/moeten worden, zijn er natuurdoelanalyses¹ opgesteld met daarin mogelijke maatregelen. Een randvoorwaarde voor de effectiviteit van natuurmaatregelen is een reductie van de stikstofdepositie tot onder de Kritische Depositiewaarde (KDW) voor stikstof. Omdat daarvoor nog flink wat inspanning nodig is, is het niet de verwachting dat deze randvoorwaarde binnen enkele jaren wordt vervuld. Desondanks is het zinvol systeem- en procesmaatregelen uit te voeren. Dit kan er voor de korte termijn voor zorgen dat de nadelige effecten van een te hoge stikstofdepositie grotendeels teniet worden gedaan. Voor patroonmaatregelen geldt dit in mindere mate.

¹ **Noot:** de natuurdoelanalyses zijn gemaakt op basis van de meest actuele data die op het moment van opstellen beschikbaar was. Voor enkele natuurdoelanalyses betekent dit dat gebruik is gemaakt van vegetatiekarteringen die al enkele jaren oud zijn. De provincie Zuid-Holland maakt zich er momenteel hard voor om vegetatiekarteringen vaker bij te laten stellen.

Soorten natuurmaatregelen en door wie deze worden bepaald/ afgestemd
Systeemmaatregelen: natuurlijke ontwikkeling/ successie Een systeemmaatregel leidt ertoe dat een habitatype kan ontstaan zonder ingrijpen van de mens. De enige ingreep is het creëren van de juiste omstandigheden, bijvoorbeeld door negatieve externe invloeden te weren. Voorbeelden hiervan zijn begrenzing aanpassen, zowel richting de kust als het binnenland; anders omgaan met zandsuppleties; verandering van de waterstand; natuurlijke ontwikkeling (successies niet tegenhouden). Systeemmaatregelen zijn grote maatregelen die alleen breed afgestemd tot uitvoering kunnen komen. Borging van deze maatregelen vindt plaats op landelijk niveau en binnen gebiedsgerichte aanpakken. Om het mogelijk te maken om deze maatregelen uit te voeren worden ze meegenomen in de gebiedsgerichte aanpak Duinen en in het landelijk traject voor stikstofreductie en natuurherstel. Hier vindt de afstemming plaats of en hoe deze maatregelen geborgd worden.
Procesmaatregelen: de juiste omstandigheden creëren Maatregelen die een nieuwe abiotische uitgangssituatie creëren, maar vervolgens de natuur zijn gang laten gaan. Met deze maatregelen beïnvloed je het proces, natuurlijke ontwikkeling bepaalt vervolgens het resultaat. Voorbeelden hiervan zijn: open plekken creëren in de duinbossen; aanleg kerven in de zeereep; aanleggen stuifplekken; rasters plaatsen; vermindering graasdruk; omvormen van naaldbos. Procesmaatregelen kunnen op kleinere schaal plaatsvinden dan systeemmaatregelen. De maatregelen kunnen veel impact hebben. Afstemming hierover is daarom in een aantal gevallen noodzakelijk. Borging hiervan gebeurt daarom in de Natura2000-beheerplannen en/of overeenkomsten.
Patroonmaatregelen: directe invloed Deze maatregelen beïnvloeden direct het resultaat op het niveau van vegetatie. Voorbeelden hiervan zijn: aanpassen begrazingsdruk; plaggen/maaien; verwijderen gebiedsvreemde soorten/ exoten; rust creëren (bijvoorbeeld strandreservaten). Patroonmaatregelen hebben directe invloed op het habitatype. Het zijn relatief kleine maatregelen maar ze kunnen zeer veel impact hebben. Meestal zijn deze maatregelen geborgd in het Natura2000-beheerplan.

Effect: goede instandhouding van de Natura2000-gebieden door het behalen van Natura2000-doelen voor soorten en habitattypen. Dit is een Europese verplichting.

Vervolgstappen: de terreinbeherende organisaties voeren de beheerplannen op dit moment uit. De natuurdoelanalyses krijgen in 2022 en 2023 een vervolg met een onderzoek dat kijkt of het gebied buiten de Natura2000-afkadering bij kan dragen aan het vervullen van Natura2000-doelen.

2 Realiseren gepland NNN

De afspraak met het Rijk is dat het NNN uiterlijk eind 2027 is gerealiseerd (alle gronden beschikbaar en ingericht). Hierbij is het beschikbaar krijgen van grond vaak het grootste knelpunt. Grondeigenaren zijn niet altijd bereid om op hun grond natuur te realiseren, gronden te verkopen of ruilen. In dergelijke gevallen kan een NNN-gebied of NNN-verbinding soms elders gerealiseerd worden met dezelfde natuurwinst. In sommige gevallen kan onteigend worden. Onteigening is een zwaar instrument dat bij voorkeur niet wordt ingezet.

Effect: betere verbinding tussen Natura2000-gebieden, groter leefgebied voor doelsoorten, bufferzone voor recreatieve druk op Natura2000, stikstofreductie van gemiddeld 15 mol N/ ha/ j op Solleveld & Kapittelduinen, plaatselijke meer dan 25 mol N/ ha/ j stikstofreductie op Solleveld & Kapittelduinen door uitbreiding van de Bonnepolder, plaatselijk meer dan 25 mol N/ ha/ j stikstofreductie langs de binnenduintrand van Kennemerland-Zuid (Zuid-Hollands deel).

Vervolgstappen: de provincie is al volop bezig met de realisatie van NNN en blijft dit continueren. Hierbij wordt met betrokken partners continu gekeken naar mogelijkheden om deze realisatie te versnellen en nieuw gebruik te optimaliseren.

3 Realiseren overgangsgebieden

Vanuit verschillende hoeken wordt gekeken naar het realiseren van overgangsgebieden. Drie concrete ontwikkelingen daarin zijn:

Nationaal Park Hollandse Duinen: Een relevante daarin is de stichting Nationaal Park Hollandse Duinen. Deze stichting is in 2016 opgericht door o.a. waterbedrijf Dunea, Staatsbosbeheer, de provincie Zuid-Holland, gemeente Den Haag en de hoogheemraadschappen Delfland en Rijnland en heeft ten doel de Natura200-gebieden in de Duinen en een gebied hier omheen tot Nationaal Park te benoemen. De stichting Nationaal Park Hollandse Duinen heeft in beeld welke gebieden tot overgangsgebied getransformeerd zouden kunnen worden. Omdat de stichting het duingebied met een integraal perspectief bekijken en breed draagvlak heeft breed, is het een kans om vanuit dit gremium aan de slag te gaan met overgangsgebieden.

- **Vervolgstappen:** in Q2-3 van 2022 onderzoekt de provincie Zuid-Holland hoe ze samen met gebiedspartners richting een integraal Gebiedsplan 1.0 toegaat. Daarin kijken de provincie ook wat de rol van de stichting Nationaal Park Hollandse Duinen wordt.
- **Effect:** reductie stikstofdepositie en recreatiedruk op Natura2000, groter leefgebied voor doelsoorten.

Mient Kooltuin, Katwijk: ten noorden van het voormalige vliegveld Valkenburg, grenzend aan Natura200-gebied Berkheide, wordt een woonwijk ontwikkeld. Daardoor ontstaat een behoefte aan sport en recreatie. De Mient Kooltuin — momenteel een gebied met agrarisch gebruik, enkele woningen, een sportpark en tuincentrum — zal deze recreatiefunctie gaan vervullen. Daarnaast zal in dit gebied extra water gewonnen worden door Dunea.

- **Effect:** de Mient Kooltuin fungeert als buffer tussen de nieuwe woonwijk en het Natura2000-gebied en voorkomt daardoor extra drukte of stikstofdepositie op Natura2000-gebied. Ook draagt het bij aan de zoetwatervoorziening.
- **Vervolgstappen:** In de afgelopen jaren zijn voor de Mient Kooltuin meerdere analyses en onderzoeken gemaakt. Ook is er begin 2021 een gebiedsvisie vastgesteld door de gemeenteraad van Katwijk. Dunea en de gemeente Katwijk hebben een bestuursovereenkomst gesloten over waterwinning in een deel van het gebied. De provincie streeft ernaar de ontwikkeling van de Mient

Kooltuin mede te financieren met subsidie(s) vanuit het programma natuur. Op dit moment is het Omgevingsplan in voorbereiding en loopt de aanvraag voor de stikstofvergunning. Zodra de vergunning is verleend, start de uitvoering.

Uilenbos Den Haag: Er zijn verschillende initiatieven om extra natuur aan te leggen buiten het al geplande NNN. Een voorbeeld hiervan is het voormalig recreatieterrein Uilenbos in Den Haag dat de gemeente Den Haag wil omvormen naar natuur. Dit terrein is momenteel in het bezit van het ministerie van defensie.

- **Effect:** uitbreiding van ruimte voor bepaalde habitattypen, verlaging van de recreatiedruk, verlaging van de stikstofdepositie op het aangrenzende Natura2000-gebied Meijendel.
- **Vervolgstappen:** het Rijksvastgoedbedrijf neemt de grond van het Uilenbos binnenkort over van het ministerie van Defensie. In het najaar starten het Rijksvastgoedbedrijf en de gemeente Den Haag met een haalbaarheidsstudie naar de mogelijkheden voor natuurcompensatie. De verdere realisatie van het Uilenbos is afhankelijk van de uitkomsten van dit onderzoek.

4.2 Bronmaatregelen en -effecten

In de gebiedsgerichte aanpak stikstof voor de Duinen zijn op verschillende manieren bronmaatregelen benoemd en onderzocht. Gebiedspartners hebben mogelijke bronmaatregelen aangedragen en Bureau Wing heeft kaartsessies georganiseerd waarin met de gebiedspartners potentiële maatregelen zijn geïnventariseerd. Bureau Wing heeft vervolgens middels berekeningen geschat hoeveel de stikstofdepositie afneemt als er bepaalde maatregelen genomen worden. De hieronder genoemde maatregelen zijn met elkaar verkend op basis van vrijblijvendheid.

In deze gebiedsagenda staan enkel de maatregelen die opgepakt worden in de gebiedsgerichte aanpak Duinen. De maatregelen die het Rijk neemt in het kader van de energietransitie en die de stikstofuitstoot van de industrie en mobiliteit gaan terugdringen is niet meegenomen. Ook de provinciebrede maatregelen zijn hier niet meegenomen. Deze zijn wel opgenomen in het Gebiedsplan 0.5. Daarin wordt o.a. ingegaan op maatregelen voor het Haven Industrieel Complex, mobiliteit en woningbouw.

Noot bij de stikstofberekeningen van Bureau Wing (2022): Wing heeft voor haar berekeningen de brondepositiematrix gebruikt. Dit is een zelf ontwikkelde tool gebaseerd op AERIUS Monitor, de tool van het RIVM. De brondepositiematrix kan in vergelijking met AERIUS Monitor sneller berekeningen maken. Deze zijn wel meer op hoofdlijnen. De werking van de brondepositiematrix is niet geheel inzichtelijk voor de gebiedspartners en biedt af en toe niet het detailniveau dat gewenst is. Daarom is besloten de berekeningen van Wing wél te gebruiken om inzicht te geven in de bronnen en ordegrrootte van maatregelen, maar niet te veel te focussen op de exacte stikstofreductie van specifieke maatregelen. Bij onderstaande maatregelen is telkens aangegeven of deze afkomstig zijn uit AERIUS Monitor of Wing.

Relevante gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie		
Agrarische sector	4.	Onderzoeken toekomstperspectief agrarische sector
	5.	Glastuinbouw afkoppelen van het gas via pilotproject Broekpolder 2040
Natuur	6.	Realiseren gepland NNN
Dieren	7.	Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen hondenontlasting
	8.	Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen paardenhouderijen
Mobiliteit	9.	Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit

4 Onderzoeken mogelijke maatregelen in de agrarische sector

De provincie is in gesprek met vertegenwoordigers van de agrarische sector om samen tot een gemeenschappelijke, inhoudelijke visie op de toekomst te komen. Een duurzaam toekomstperspectief voor het landelijk gebied en de agrarische sector staat hierin centraal. Deze gemeenschappelijke basis is breder dan de stikstofopgave. Het gaat over de toekomstvisie op een vitale en duurzame landbouw, landschapsbeheer en vitaliteit van het platteland in relatie tot opgaven voor natuur, stikstofreductie, klimaat en water. Hierbij wordt o.a. gekeken naar andere en aanvullende verdienmodellen voor de boer

en de toepassing van innovaties en managementmaatregelen om emissies te voorkomen en landbouwkundige bedrijfsvoering rendabel mee te maken.

Effect: inzicht in maatregelen die stikstofuitstoot verminderen en andere duurzaamheidstransities versnellen; inzicht in verdienmodellen voor agrariërs.

Vervolgstappen: dit onderzoek focust zich momenteel op de veenweide en wordt binnenkort uitgebreid naar de Biesbosch, Voorne-Putten en Goeree-Overflakkee. De provincie verkent op welke manier dit onderzoek in het duingebied opgepakt kan worden. Dit omdat de Duinen veel glastuinbouw en bollenteelt kent en dit andere karakteristieken heeft dan veeteelt en akkerbouw.

5 Glastuinbouw versneld afkoppelen van het gas via pilotproject Broekpolder 2040

Rondom de Natura2000-gebieden Solleveld en Kapittelduinen zijn veel glastuinbouwbedrijven gevestigd. Glastuinbouwbedrijven kennen, in tegenstelling tot andere agrarische bedrijven, geen stikstofemissie in de vorm van ammoniak (NH_3) van dierlijke oorsprong. Glastuinbouwbedrijven stoten wél NO_x uit. Dit omdat er grote stookinstallaties gebruikt worden om de kassen op de juiste temperatuur te houden. Hier wordt veelal gas bij gebruikt. Uit berekeningen van Wing (2022) blijkt dat de bijdrage van het gasverbruik van glastuinbouwbedrijven die binnen een straal van 5km van Solleveld & Kapittelduinen liggen ca. 18 mol N/ ha/ j bijdragen aan de stikstodepositie, met lokale pieken boven de 25 mol N/ ha/ j dichterbij de Nieuwe Waterweg.

Veel glastuinbouwbedrijven zijn bezig met het verminderen van hun gasverbruik en/ of overstappen naar andere energiebronnen. Deze transitie wordt opgepakt vanuit de RES'en en heeft als bijkomend effect dat de stikstofuitstoot (NO_x) hierbij ook daalt.

Vanuit stichting Greenports Nederland is het project Broekpolder 2040 gestart. In het project wordt op bedrijfsniveau gewerkt aan een energietransitieplan voor de Broekpolder. Het doel is dat de resultaten toepasbaar en overdraagbaar zijn naar andere glastuinbouwgebieden. De Broekpolder ligt nabij Kapittelduinen, waar de stikstodepositie vanaf de glastuinbouw het grootste is.

Effect: minder stikstof, CO_2 en andere broeikasgassen en schadelijke stoffen in de lucht, minder internationale afhankelijkheid, (eventuele) kostenbesparing.

Vervolgstappen: glastuinbouwbedrijven nemen zelf de regie in het project Broekpolder 2040. De provincie bekijkt of er subsidie beschikbaar is voor dit project.

6 Realiseren gepland NNN

Zie maatregel 2 voor nadere toelichting van deze maatregel.

7 Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen hondenontlasting

Op enkele plaatsen in de Natura2000-gebieden wandelen veel hondeneigenaren met hun viervoeter. De ontlasting van deze honden leidt tot een extra stikstofbelasting op het gebied. Uit onderzoek van de Vlaamse onderzoekers De Frenne et al. (2022) bleek dat honden verantwoordelijk waren voor 56% van de totale stikstofdepositie in vier natuurgebieden nabij de stad Gent. Bureau Wing heeft voor de bosjes van Poot, nabij Natura2000-gebied Westduinpark, een berekening gedaan naar de invloed van hondenontlasting. Hieruit blijkt dat het uitlaten van honden in de Bosjes van Poot een zeer lokaal effect heeft van 19 mol N/ ha/ j op de nabijgelegen Natura2000. Dit is enkel de indirecte stikstofdepositie door vervlieging van stikstof. Als ook de directe stikstofdepositie van honden die daadwerkelijk in het Natura2000-gebied ontlasten meegenomen wordt, is het aannemelijk dat de depositie nog flink hoger is.

Effect: vanwege recente nieuwe wetenschappelijke inzichten is het lastig te zeggen wat de exacte bijdrage is, maar de bijdrage is plaatselijk zeer zeker heel relevant.

Vervolgstappen: het tegengaan van hondenontlasting in Natura2000-gebieden is lastig. Vervolgonderzoek is wenselijk. De provincie gaat laten onderzoeken wat het effect van hondenontlasting is op Natura2000. Ze betreft de terreinbeherende organisaties om te kijken wat voor maatregelen uitvoerbaar zijn.

8 Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen paardenhouderijen

Nabij de Natura200-gebieden in de Duinen bevinden zich veel paardenhouderijen. Een deel van de stikstof uit de ontlasting van paarden vervliegt en slaat in Natura2000-gebied neer.

Effect: uit berekeningen van Wing (2022) blijkt dat paardenhouderijen die vlakbij of in Natura2000-gebied liggen lokaal tot een piek in de stikstofdepositie leiden. Dit kan oplopen tot 172 mol N/ ha/ j.

Vervolgstappen: Wageningen University and Research is momenteel bezig met een uitgebreider onderzoek naar de invloed van paardenhouderijen op de stikstofdepositie in Natura2000-gebieden. Dit onderzoek voeren zij uit in opdracht van verschillende provincies. De provincie Zuid-Holland houdt de gebiedstafel op de hoogte van dit onderzoek. Zodra het onderzoek ver genoeg gevorderd is, kijken de gebiedspartners of het wenselijk is om maatregelen omtrent paardenhouderijen te nemen.

9 Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit

Personen- en vrachtverkeer hebben lokaal een zeer relevante invloed op de stikstofdepositie op Natura2000-gebieden. Het personenverkeer in een straal tot 3km van de Natura2000-gebieden draagt 4-29 mol N/ ha/ j bij aan de stikstofdepositie, met lokale pieken tot boven de 50 mol N/ ha/ j rondom Den Haag (Wing, 2022). Het is echter een brede bron; er is niet één maatregel waarmee in één keer een grote stikstofreductie gerealiseerd wordt.

Gemeenten en bedrijven rondom de Duinen zetten vanuit het SchoneLuchtakkoord al volop in op schonere wegverkeer. De vele maatregelen die daarvoor op de planning staan, dragen allemaal een beetje bij aan de stikstofreductie. En al die kleine beetjes bij elkaar opgeteld leiden tot een relevante reductie van de

stikstofuitstoot. Steun vanuit deze gebiedsgerichte aanpak — in de vorm van commitment, capaciteit of budget — kan deze maatregelen versnellen.

Maatregelen die als enigszins relevant uit de berekeningen van Wing (2022) komen, zijn:

- Verplaatsen van de parkeerplaats bij Hoek van Holland: de parkeerplaats bij de duinen bij Hoek van Holland op de badweg (1200 parkeerplekken) ligt vlakbij het Natura2000-gebied Solleveld & Kapittelduinen. Ook in het gebied daarheen wordt veel geparkeerd (900 parkeerplekken). Wanneer de parkeerplaats op de badweg wordt afgesloten verlaagt dit de depositie met 1 mol N/ ha/ j. Wanneer ook de parkeerplaatsen in het omliggende gebied afgesloten worden, leidt tot een totale reductie van 2,5 mol N/ ha/ j. Dit heeft echter ook gevolgen voor de bereikbaarheid van Hoek van Holland. De gemeente Rotterdam gaat afwegen of en hoe ze een deel van de parkeerplaatsen in Hoek van Holland wil sluiten.
- Elektrisch parkeren bij Meijndel: middenin Natura2000-gebied Meijndel is een parkeerplaats voor bezoekers van het gebied. Wanneer er enkel nog elektrische auto's worden toegestaan op deze parkeerplaats scheelt dit 1-6 mol N/ ha/ j rondom de parkeerplaats en weg hier naartoe.

Effect: verminderde stikstofemissies, schonere lucht, minder CO₂-uitstoot.

Vervolgstappen: de gebiedspartners gaan nader met elkaar in gesprek over relevante en uitvoerbare maatregelen voor mobiliteit en welke middelen nodig zijn om dit te realiseren.

4.3 Raakvlakken met andere akkoorden en programma's

Een aantal maatregelen zijn voor wat betreft hun bijdrage aan stikstofdepositie niet of weinig relevant, maar hebben onder gebiedspartners draagvlak vanwege een brede betekenis voor bijvoorbeeld verduurzaming. Het is mogelijk om deze maatregelen dan uit te voeren als onderdeel van het klimaatakkoord of schoneluchtakkoord.

Klimaatakkoord (2019)

Het Klimaatakkoord is een verzameling van maatregelen die het Rijk in 2019 aankondigde, met als doel de uitstoot van koolstofdioxide te verminderen en zo de Nederlandse bijdrage aan wereldwijde klimaatverandering te beperken. Het is een akkoord tussen het Rijk en 300 organisaties en bedrijven. Afspraken uit het eerder gemaakte Energieakkoord (2013) zijn hierin opgenomen. Vanuit het Energieakkoord zijn regionale warmtetransitieplannen (RES'en) gemaakt voor de regio's Rotterdam-Den Haag en Holland Rijnland.

Afkoppelen van het gas is een voorbeeld van een maatregel uit de RES'en die ook bijdraagt aan reductie van stikstofdepositie. Het afkoppelen van glastuinbouw leidt vooral tot een reductie van stikstofdepositie op Solleveld en Kapittelduinen. Het afkoppelen van woningen leidt vooral rondom Den Haag tot minder hoge stikstofdepositie op de Nautra2000-gebieden.

Schone Luchtakkoord (2020)

Het doel van het Schone Lucht Akkoord is om de luchtkwaliteit in Nederland permanent te verbeteren. Het is een akkoord tussen Rijk, provincies en een groot aantal gemeenten. Samen streven de deelnemende partijen naar een gezondheidswinst van minimaal 50 procent in 2030 ten opzichte van 2016. Gemeenten, provincies, RWS en terreinbeherende organisaties nemen de uitgangspunten uit het schoneluchtakkoord voor wat betreft maatregelen als leidend voor eigen (mobiliteits)beleid, met name voor wat betreft het elektrificeren van het wagenpark, herinrichting van bebouwd gebied (milieuzones en 30 km/uur zones, overslag en overstap hubs), toepassing van een ondergrens voor luchtmissie-eisen bij actualisatie of nieuwe vergunningen en de uitbreiding van walstroomvoorzieningen voor zee- en binnenvaart.

Bijlagen

Bijlage 1: overzicht van mogelijke maatregelen

Relevante maatregelen voor natuurverbetering	
Natura2000	1. Maatregelen binnen de Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren
NNN	2. Realiseren gepland NNN
Andere natuur	3. Realiseren van overgangsgebieden

Relevante gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie	
Agrarische sector	4. Onderzoeken toekomstperspectief agrarische sector
	5. Glastuinbouw afkoppelen van het gas
Natuur	6. Realiseren gepland NNN
Dieren	7. Onderzoeken depositiebijdragen en maatregelen hondenontlasting
	8. Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen paardenhouderijen
Mobiliteit	9. Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit

Bijlage 2: geïnventariseerde ontwikkelbehoeften

Hieronder is een overzicht te vinden van ontwikkelbehoeften van gemeenten en het waterschap. Deze ontwikkelbehoeften zijn in de zomer van 2021 opgehaald middels online kaartsessies. De opgenomen gewenste ontwikkelingen worden via de geëigende trajecten bestuurlijk en planologisch besproken en beoordeeld.

Mobiliteit	
Gem. Katwijk	Verbinding N206-A44 tussen 2023-2030
Gem. Rotterdam	Mobiliteit van nieuwe projecten • Enver terrein • Lemairepark • Masterplan Dorpscentrum • bedrijventerrein Loswal de Bonnen
Gem. Rotterdam	Logistiek naar agrarisch centrum
Gem. Wassenaar	Uitbreiding A4
Gem. Wassenaar	Rijnlandroute, bouw van snelweg, is in ontwikkeling. In Wassenaar is al een deel aangelegd.

Industrie	
Gem. Westland	Herontwikkeling Flora Holland terrein
Gem. Katwijk	Katwijk Bedrijventerreinenstrategie: nieuwe bedrijventerreinen zijn in verschillende fasen van planvorming en voorbereiding. Het gaat dan om de omgeving van het Flora Holland terrein, de werkparken bij Valkenhorst, en de bedrijventerreinen in Rijnsburg-Noord. Daarnaast heeft Katwijk transformatiegebieden langs de Rijn die tot woon-werkgebied getransformeerd worden.
Gem. Wassenaar/ Katwijk	Realisatie en gebruik winning elf (waterwinning Dunea), zowel in aanlegfase als gebruiksfase. Blijft aantal barakken staan die behoorlijk wat depositie veroorzaken, maar de aanlegfase is grootste bijdrage (en is vrijgesteld).

Woningbouw	
gem. Katwijk	• Verschillende woningbouwplannen: • Woonwijk Rhijngeest Oegstgeest 800 woningen • Plan Hoogkamer voorhout; • Woonwijk (600 w) Bronsgeest, nu bollenteelt; • Woonwijk 750 woningen ten zuiden van landgoed Offem (natuurvergunning verleend) • Combi zorg/wonen particulieren 400 w. ten noorden van Estec terrein • Woningbouw Valkenhorst 5.600 woningen: binnenstedelijke woningbouw (verdichten/transformatie): ca 2.400 woningen
Gem. Westland	Ontwikkelbehoefte woningbouw (nieuwbouw)
Gem. Westland	Uitbereiding woonkern Heenweg (Driesprong)
Gem. Rotterdam	HvH als buitenplaats Rotterdam, inclusieve groene stad
Gem. Rotterdam	Ontwikkelbehoeften woningbouw
Gem. Wassenaar	ANWB-kantoor (panden deels gesloopt, wordt nieuwbouw gerealiseerd)
Gem. Wassenaar	Plannen ontwikkeling nieuwbouw Duindigt
Gem. Wassenaar	Schooltje vlak bij de pauw: wordt woningbouw. Deyl: plannen voor 40 woningen
Gem. Wassenaar	Toekomstige bouwlocatie: Gemeentewerf. Poort aan de lindelaan. Gaat om inbreiding.
Gem. Wassenaar	The British school of the Netherlands gaat sluiten en Amerikaanse mogelijk uitbreiden?

Agrarische sector	
Gem. Westland	Sluiten van gietwaterkringloop glastuinbouw

Energie	
Gem. Katwijk	Valkenburgse meer: plannen voor windmolens. Loopt een haalbaarheidsstudie: overwinterraars (vogels/ vleermuizen) i.c.m. windmolens.
Gem. Rotterdam	Energietransitie haven van Rotterdam

Scheepvaart/ havens	
Gem. Den Haag	Ontwikkeling haven Scheveningen (is deels al in uitvoering)

Paardenhouderijen	
Gem. Wassenaar	Renbaan Duindigt. Maneges terug, andere paardensporten worden toegevoegd (crosscountry, etc.) mensen naartoe gehaald en woningbouw (shortstay)
Gem. Wassenaar	Manege met plannen uitbreiden van hoeveelheid paarden bij Katwijkseweg.

Recreatie	
Gem. Westland	3 extra permanente strandpaviljoens (vervanging van seizoensgebonden)
Gem. Rotterdam	Vergunningverlening voor evenementen
Gem. Rotterdam	HvH als vierseizoenenbadplaats (toerisme, logistiek en houdt deel verder van de kust om te ontzien)
Gem. Rotterdam	Uitbreiding toeristische voorzieningen
Gem. Rotterdam	Ontwikkelingen verblijfsrecreatie
Gem. Wassenaar	Landgoed Voorlinden, uitbreiding parkeerplaatsen, en tourbus parkeerplaats. Parkeerplaats bij waterwingebied wordt aangepast/ uitgebreid.
Gemeente Katwijk	Gebiedsontwikkeling Mient Kooltuin: natuur, stikstofreductie, recreatie (buffer), economische functies en waterbeheer.

Bronnen

Bureau Wing (2022). *Berekeningen en handelingsperspectief bronmaatregelen gebiedsgerichte aanpak stikstof Duinen*.

De Frenne et al. (2022). Nutrient fertilization by dogs in peri-urban ecosystems. *Ecological Solutions and Evidence*. Volume 3 (1).

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2006). *Natura2000 doelendocument*.

Minister van Natuur en Stikstof Van der Wal-Zeggelink (2022, 1 april). *Kamerbrief met hoofdlijnen gecombineerde aanpak natuur, water en klimaat in landelijk gebied en van bredere stikstofbeleid* [Kamerbrief].

OKRA (2020). *Gebiedsvisie Mient Kooltuin*.

Omslagfoto's via Nationaal Park Hollandse Duinen (nationaalparkhollandseduinen.nl)

Afbeelding pagina 7: Meijendel (Oliver de la Haye, via iStock).

Afbeelding pagina 11: Solleveld (Yvonne Wacht, via iStock).

Afbeelding pagina 16: Solleveld (Yvonne Wacht, via iStock).

Afbeelding pagina 21: Meijendel (Oliver de la Haye, via iStock).

Afbeelding pagina 25: Meijendel (Frank Cornelissen, via iStock).

Afbeelding pagina 30: Meijendel (Yvonne Wacht, via iStock).

Colofon

Provincie Zuid-Holland
Zuid-Hollandplein 1
2596 AW Den Haag

Gebiedsagenda stikstof Duinen- Eilanden & Delta

Versie 0.5

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	2
1.1	Aanleiding	2
1.2	Scope van de Gebiedsagenda 0.5	3
1.3	Doelen van de Gebiedsagenda 0.5	3
1.4	Status van de Gebiedsagenda 0.5	3
1.5	Voortgang sinds Gebiedsagenda 0.1	4
1.6	Vervolg richting Gebiedsplan 1.0	4
1.7	Aanpak in het gebied, op provincieniveau en door het Rijk	6
1.8	Betrokken partijen	7
2.	Wenkend perspectief en gebiedsiconen	8
3.	Situatieschets Duinen-Eilanden & Delta in 2022	10
3.1	Natuur	11
3.2	Stikstof	16
3.3	Economische ontwikkeling	19
4.	Maatregelen en effecten	20
4.1	Natuurmaatregelen en -effecten	20
4.2	Bronmaatregelen en -effecten	24
4.3	Raakvlakken met andere akkoorden en programma's	27
5.	Bijlagen	28
5.1	Bijlage 1: overzicht van maatregelen	28
6.	Bronnen	29

Deze Gebiedsagenda 0.5 is op 19 mei 2022 voorgelegd aan het bestuurlijk overleg gebiedsgerichte aanpak Duinen. Hierbij waren afgevaardigden van de volgende organisaties aanwezig: provincie Zuid Holland; gemeenten Goeree-Overflakkee en Westvoorne, Natuurmonumenten, Zuid-Hollands landschap, stichting Duinbehoud, stichting particulier grondbezit, DCMR, agrariërs Goeree-Overflakkee, agrariërs Voorne-Putten en Toeristisch Ondernemersplatform Voorne Putten, HISWA-RECRON.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Veel natuur in Nederland is gevoelig voor stikstof (ammoniak en stikstofoxiden). Zo ook de beschermde **Natura2000**-gebieden in de Duinen-eilanden en Delta, waar de stikstofdepositie al decennialang te hoog is. De verhoogde stikstofdepositie leidt ertoe dat er veel meer stikstof in de bodem aanwezig is dan van nature gewoon is. Stikstofminnende planten verdringen daardoor de oorspronkelijke plant- en diersoorten. Ook de dynamiek in de duinen neemt af door deze overwoekering, terwijl deze broodnodig is voor verjonging van vele plantsoorten. Vanuit het oogpunt van biodiversiteit is deze ontwikkeling zeer negatief.

De hoge stikstofdepositie op gevoelige Natura2000 heeft ook economische en maatschappelijke gevolgen. Vanuit de **Europese Vogel- en Habitatrichtlijn** is Nederland verplicht haar natuur in goede staat te houden. In 2019 oordeelde de Raad van State dat de op dat moment geldende Nederlandse stikstofaanpak (**Programma Aanpak Stikstof, PAS**) niet voldoende waarborgt dat de natuur in een goede staat van instandhouding blijft. Als gevolg daarvan kan de PAS niet langer als basis worden gebruikt voor vergunningverlening aan activiteiten die extra stikstofuitstoot veroorzaken. Als gevolg hiervan is de stikstofcrisis ontstaan.

In 2021 is de **Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering** (WSN) in werking getreden. Met deze wet tracht het Rijk de natuur te versterken en de stikstofuitstoot terug te dringen. Het hoofddoel hiervan is het behalen van de Europese natuurdoelen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Nevendoel is dat door het behalen van de Europese natuurdoelen ook het verlenen van stikstofvergunningen voor economische activiteit weer gemakkelijker wordt. De Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering wordt uitgevoerd middels het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering. Dit programma zal in het voorjaar van 2022 gereed zijn en wordt een onderdeel van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

In de WSN is een grote rol weggelegd voor een gebiedsgerichte aanpak onder regie van de provincies. Stikstof — met name ammoniak uit natuurlijke bronnen — slaat overwegende lokaal neer. Provincies hebben daarom de verplichting om een **Gebiedsplan** te schrijven. In dit Gebiedsplan definieert de provincie hoe zij de stikstofuitstoot rondom de gevoelige Natura2000 omlaag brengt en de natuur versterkt.

Het Gebiedsplan van Zuid-Holland bestaat uit een beschrijving van sectorale maatregelen en vier

Gebiedsagenda's:

1. De Biesbosch;
2. De Nieuwkoopse Plassen;
3. De Duinen: de duinenrij tussen de grens met Noord-Holland en de Nieuwe Waterweg;
4. De Duinen-Eilanden-Delta: de duinenrij op Voorne en op Goeree-Overflakkee en de grote wateren Grevelingen en Krammer-Volkerak.

Voor Natura2000-gebieden die in twee of meer provincies zijn gelegen, is één provincie als trekker aangewezen. Zo worden deze gebieden als geheel beschouwd. Voor de Grevelingen (met Zeeland) en Krammer Volkerak (met Noord-Brabant en Zeeland) is afgesproken dat Zuid-Holland de trekker is.

1.2 Scope van de Gebiedsagenda 0.5

Deze **Gebiedsagenda 0.5** focust specifiek op de gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie en natuurverbetering in de Duinen-Eilanden en de Delta en in een straal van 5km daaromheen. Deze tussenversie bevat een analyse van de situatie van het gebied en een overzicht van mogelijke en kansrijke maatregelen voor stikstofreductie en natuurherstel. Na het aanbieden van de Gebiedsagenda 0.5 zal de scope van de gebiedsgerichte aanpak zich verbreden. In het regeerakkoord is een **Nationaal Programma Landelijk Gebied** aangekondigd. Dit houdt in dat de Gebiedsagenda's 1.0 en het Gebiedsplan 1.0 naast natuurverbetering en stikstofreductie ook in moeten gaan op klimaat en water.

1.3 Doelen van de Gebiedsagenda 0.5

De Gebiedsagenda 0.5 heeft ten doel de gebiedspartners informatie te bieden waarmee ze de juiste maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie kunnen nemen. Dit door:

- Inzicht te bieden in de situatie wat betreft natuur en stikstofbelasting;
- Inzicht te bieden in kansrijke maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie.

1.4 Status van de Gebiedsagenda 0.5

De Gebiedsagenda 0.5 is een tussenproduct richting een Gebiedsagenda 1.0. De Gebiedsagenda 0.5 is tot stand gekomen in samenwerking met gebiedspartners, die hier op basis van vrijwilligheid aan hebben meegewerkt. De Gebiedsagenda 0.5 wordt als onderdeel van het Gebiedsplan 0.5 in juni 2022 voorgelegd aan Gedeputeerde en Provinciale Staten. Gedeputeerde Staten deelt dit Gebiedsplan 0.5 vervolgens met het Rijk, die alle provinciale gebiedsplannen doorrekent om te kijken of het Rijk op koers is met het realiseren van de richtinggevende doelen voor stikstof en natuur. Het is daarnaast input voor de voortgangsrapportage stikstof van de provincie Zuid-Holland.

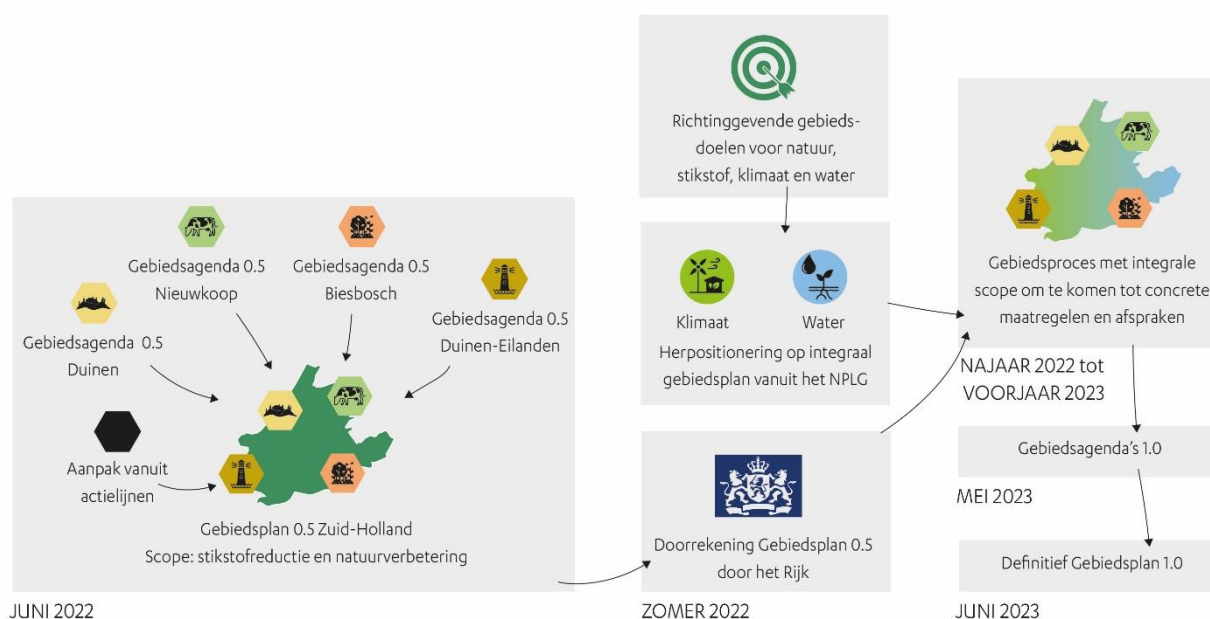
1.5 Voortgang sinds Gebiedsagenda 0.1

Eind 2021 deelden we een Gebiedsagenda 0.1. In de tussentijd zijn weer een aantal stappen gemaakt:

- De natuurdoelenanalyses voor de Natura2000-gebieden Voornes Duin, Duinen Goeree & Kwade Hoek, Grevelingen en Krammer-Volkerak zijn gereed. Deze analyses geven een beter beeld van de natuurmaatregelen die nodig zijn om de natuur robuuster te maken en/of te herstellen.
- Er is een onderzoek gedaan naar de stikstofdepositie op de Duinen-Eilanden en Delta en van welke sectoren deze afkomstig is. In dit onderzoek is ook gekeken naar mogelijke maatregelen en hoeveel stikstofdepositie deze zouden kunnen reduceren. De uitkomsten van dit onderzoek helpen de gebiedspartners in hun gesprek over kansrijke maatregelen.
- De gebiedspartners zijn een aantal keer online samengekomen in ambtelijke gebiedstafels. In deze gebiedstafels zijn de natuurdoelenanalyses en het stikstofonderzoek besproken en is gekeken naar kansrijke maatregelen. Ook is besloten om de agrarische en toeristische sector ook op bestuurlijk niveau te betrekken bij het gebiedsproces.

1.6 Vervolg richting Gebiedsplan 1.0

De gebiedsgerichte aanpak voor stikstof heeft zich tot nu toe gefocust op natuurverbetering en stikstofreductie zoals vastgelegd in de Wet Stikstofreductie en Natuurherstel. In het regeerakkoord is een **Nationaal Programma Landelijk Gebied** aangekondigd en in de hoofdlijnenbrief van de minister voor stikstof en natuur is hier nader inhoud aangegeven (1 april 2022). Dit houdt in dat de Gebiedsplannen 1.0 naast natuurverbetering en stikstofreductie ook in moeten gaan op klimaat en water. Vanaf de zomer werkt de provincie daarom samen met gebiedspartners richting een **integraal Gebiedsplan 1.0**.

Figuur 1: tijdpad richting Gebiedsagenda's 1.0 en Gebiedsplan 1.0.

Daarnaast zal het Rijk medio juni 2022 **richtinggevende gebiedsdoelen** leveren op het gebied van stikstof, natuur, klimaat en water. Dit zijn gebiedsspecifieke doorvertalingen van doelen die in de wet zijn vastgelegd. Voor natuur zijn dit de Vogel- en Habitatrichtlijn in de Wet Natuurbescherming (2017), voor stikstof zijn dit de doelen uit de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (2021), voor klimaat de doelen uit de Klimaatwet (2019) en voor water de doelen uit de Kaderrichtlijn Water (2000).

Deze scopewijziging en het beschikbaar komen van de richtinggevende gebiedsdoelen hebben een aantal gevolgen voor de werkwijze binnen de gebiedsgerichte aanpak en rollen van de betrokken gebiedspartijen.

Gebiedsdoelen voor stikstof

In de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (WSN) zijn **landelijke omgevingswaarden** opgenomen. In het regeerakkoord is het behalen van deze omgevingswaarden voor stikstof naar voren geschoven. Dit betekent dat in 2030 74% van het stikstofgevoelige areaal in Natura2000-gebieden onder de Kritische Depositie Waarde (KDW) moet komen. De KDW is een indicator voor het behalen van de uiteindelijke gunstige staat van instandhouding en herstel van biodiversiteit.

Deze landelijke omgevingswaarden kunnen niet 1-op-1 doorvertaald worden naar gebiedsdoelen. Een deel van de emissiereductie wordt namelijk gerealiseerd via de generieke aanpak van het Rijk. Daarnaast verschilt het per gebied hoeveel er gebiedsgericht gereduceerd kan worden. In het bestuurlijk overleg met de minister op 14 oktober 2021 is daarom afgesproken om een **gebiedsdoel per gebied** te bepalen.

Alle sectoren moeten bijdragen aan de stikstofemissiereductie. De gebiedsdoelen richten zich specifiek op **ammoniakemissies uit de landbouw** omdat:

- Ammoniakemissies uit biologische bronnen, waar de landbouw onder valt, overwegend lokaal neerslaat. Een gebiedsgerichte aanpak heeft hierdoor veel effect voor de landbouw. Zie ook het briefrapport van het RIVM 'Ruimtelijk effect zonering emissiereducties landbouw'.
- De emissies vanuit andere sectoren zoals de industrie en mobiliteit grotendeels vanuit landelijk generiek Rijksbeleid (klimaatakkoord, schone luchtakkoord, structurele aanpak stikstof) gereduceerd worden.

Perspectief landbouw

In haar kamerbrief (2022) zegt minister Van der Wal-Zeggelink het volgende over het perspectief voor de landbouw: 'de integrale, gebiedsgerichte opgaven vragen grote inzet van de agrarische sector. Tegelijkertijd is een krachtige landbouwsector, die sterk genoeg is om de omslag naar kringloop-landbouw door te maken, een voorwaarde voor het realiseren van de doelen. Een veerkrachtige landbouw is daarbij een belangrijke drager voor de sociaaleconomische vitaliteit en leefbaarheid van het landelijk gebied. Bij de (versnelling van) de transitie naar een duurzaam voedselsysteem moeten agrarisch ondernemers in staat worden gesteld om binnen de gebiedsdoelen toekomstbestendige keuzes te maken voor hun bedrijf, passend bij de gebiedsgerichte opgaven en met voldoende zekerheid voor het

verdienvermogen en bedrijfseconomische continuïteit.’ Perspectief voor de landbouwsector zal — sterker dan in de huidige gebiedsgerichte aanpak natuur en stikstof — centraal staan.

Doelen worden dwingender

De gebiedspartners hebben tot nu toe gezamenlijk en op basis van vrijwilligheid gewerkt aan mogelijke maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie. Met het gereedkomen van de richtinggevende doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat zal dit veranderen. Daarnaast stelt het Rijk aanvullende eisen op de manier waarop deze richtinggevende doelen gerealiseerd moeten worden. Voorbeelden zijn dat alle nieuwe woningen bijna energieneutraal moeten zijn en alle nieuwe voertuigen vanaf 2030 elektrisch. Het Rijk schetst hiermee kaders voor wat er in de gebiedsgerichte aanpak bereikt moet worden en de wijze waarop dit moet gebeuren.

Het is de bedoeling dat de definitieve doelen worden vastgesteld in het Gebiedsplan 1.0. Vanaf dat moment zijn deze bindend.

Wijze van organiseren

De provincie Zuid-Holland is een interne verkenning gestart hoe zich te organiseren op de nieuwe ontwikkelingen. Zodra de provincie de interne organisatie van het gebiedsgericht werken op hoofdlijnen heeft uitgedacht, legt het de eerste ideeën voor aan de gebiedspartners. Dit zal naar verwachting in juni 2022 zijn.

Ook de organisatie met de gebiedspartners zal gaan veranderen. Zo zullen de waterschappen een grotere rol krijgen vanuit het thema water. Daarnaast zal de provincie meer inzetten op haar rol van bevoegd gezag. Dit heeft o.a. gevolgen voor de bestaande **gremia, participatie, inspraak** en **besluitvorming**. De provincie Zuid-Holland gaat in de zomer van 2022 aan de slag met een **startnotitie** om te komen tot een Gebiedsplan 1.0. Daarvoor brengt ze ook in kaart wat de kaders zijn en waar bewegingsruimte is. Zo weten de gebiedspartners waar ze aan toe zijn en op welke vlakken mogelijkheden liggen voor eigen oplossingen. De wijze van organiseren wordt daarin meegenomen.

1.7 Aanpak in het gebied, op provincieniveau en door het Rijk

In de gebiedsgerichte aanpak stikstof werken de gebiedspartners aan de goede staat van instandhouding van de natuur en lokale maatregelen om de stikstofdepositie omlaag te brengen. Echter, maar een deel van de stikstof die neerslaat op de Duinen-Eilanden & Delta is afkomstig van lokale bronnen.

Voor de belangrijkste stikstofbronnen is de **inzet van het Rijk** onmisbaar, omdat het terugdringen van deze stikstofemissies buiten de invloedssfeer van de gebiedspartners van de gebiedsgerichte aanpak ligt:

- Stikstofemissies uit het buitenland. Voor de Duinen-Eilanden & Delta is dit circa 50% van de totale stikstofdepositie, zo’n 550-800 mol.
- Stikstofemissies vanaf de zeescheepvaart. Voor de Duinen-Eilanden & Delta is deze bron verantwoordelijk voor circa 8% van de totale stikstofdepositie.

- De meetcorrectie. Deze meetcorrectie is voor de Duinen-Eilanden & Delta zo'n 11%. De herkomst van deze meetcorrectie is nog niet bekend. Het RIVM probeert in opdracht van het Rijk te achterhalen wat de herkomst van de stikstofdepositie uit deze meetcorrectie is.

Nadere acties van het Rijk zijn daarom noodzakelijk om de goede staat van instandhouding van de natuur te realiseren. Dit kan zijn in de vorm van onderzoek, instrumenten en middelen.

De provincie zet naast deze gebiedsgerichte aanpak ook in op het reduceren van stikstofemissies vanuit stedelijk gebied en mobiliteit en het haven industrieel complex Rotterdam (HIC). Dit doet ze in de **actielijnen** 'verduurzaming stedelijk netwerk en mobiliteit' en 'haven industrieel complex'. Vanuit het klimaatakkoord moeten hier maatregelen genomen worden om de energietransitie mogelijk te maken. De reductie van stikstofemissies is daarbij vaak een bijkomend effect.

1.8 Betrokken partijen

De Gebiedsagenda 0.5 is tot stand gekomen in samenwerking met gebiedspartners. Het gaat om de volgende partijen: provincie Zuid-Holland; gemeenten Westvoorne, Goeree-Overflakkee, Hellevoetsluis en Brielle; waterschap Hollandse Delta, Rijkswaterstaat, DCMR, Natuurmonumenten, Zuid-Hollands Landschap, Stichting Duinbehoud, Stichting Particulier Grondbezit, LTO, United Fish Auctions, Visserijvereniging, VEERO, Toeristisch Ondernemers Platform Voorne Putten, HISWA-RECRON.

2. Wenkend perspectief en gebiedsiconen

De eilanden Goeree-Overflakkee, Hoeksche Waard en Voorne-Putten (Brielle, Hellevoetsluis, Nissewaard en Westvoorne) hebben een aantal gemeenschappelijke kenmerken en opgaven. Ze bieden rust en ruimte binnen een sterk verstedelijkte omgeving. De kwaliteit van de leefomgeving is hoog. Tegelijkertijd bieden de aanwezigheid van bedrijvigheid en ondernemerskracht de basis voor verdere ontwikkelingen. De regio heeft de ambitie om de kwaliteit van de leefomgeving te versterken en werkt in verschillende trajecten aan verduurzaming en innovatie om hieraan invulling te geven.

Goede samenwerking kan de aantrekkelijkheid en (economische en sociale) leefbaarheid van de Zuid-Hollandse Delta verder versterken. Daarom pakken lokale partijen – overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven - de opgaven gezamenlijk met de provincie op.

We constateren dat er in het gebied veel energie zit en er diverse koppelkansen liggen voor de stikstofaanpak door aan te sluiten bij innovatieve en integrale programma's in het gebied. Omdat de lokale invloed op stikstofreductie beperkt is en partijen wel aan de slag willen met maatregelen, kiezen we uit efficiëntie overwegingen maar ook vanuit draagvlak voor een strategie om de stikstofreductiemaatregelen te koppelen aan bestaande trajecten.

Gebiedsiconen

Gebiedsiconen zijn ruimtelijke ontwikkelingen waarin verschillende doelen in samenhang worden gerealiseerd. De gebiedsiconen laten zien dat het aanpakken van de stikstofproblematiek past binnen integrale, duurzame en toekomstbestendige ontwikkelingen. Op dit moment hebben partijen de volgende gebiedsiconen in ontwikkeling:

Schapengors

Vlakbij Voornes Duin ligt het natuurgebied de Schapengors. Hier is een project gaande om landbouwgrond, nu in gebruik voor het houden van rundvee, om te zetten in natuur. Het gebied valt onder het natuurnetwerk Nederland (NNN). Het uitgangspunt is om meerdere doelen in het gebied integraal te realiseren. Doelen binnen het project zijn: realiseren van een bufferzone aan de rand van Voornes Duin; uitbreiding NNN, realiseren van een betere aansluiting met andere NNN; verbeteren waterhuishouding, o.a. door het beter 'vasthouden' van water in het aangrenzende Voornes Duin; mogelijkheden voor recreatief gebruik om de recreatiedruk in Voornes Duin te verminderen.

De Kippenschuur

In De Heveringen nabij Voornes Duin staan oude niet meer in gebruik zijnde kippenschuren die eigendom zijn van Stichting Het Zuid-Hollands Landschap. Hier ontstaat de mogelijkheid om de schuren te saneren en een deel van de gronden om te zetten naar NNN.

Noorddijk

In het kader van de sanering van de glastuinbouw in de binnenduintrand van Voornes Duin zijn enkele jaren geleden voormalige tuinbouwgronden omgezet naar natuur. De percelen die dit betreft liggen versnipperd in het gebied. De tussenliggende percelen worden veelal verpacht door Natuurmonumenten voor het weiden van vee. Gezien de ligging in de nabijheid van Voornes Duin liggen hier mogelijkheden om pachten af te kopen, vee in de nabijheid van Voornes Duin te verplaatsen en hiermee een stikstofreductie te behalen en het gebied robuuster te maken door een groter aaneengesloten gebied te creëren.

Natuurontwikkeling Binnenduintrand Goeree

De provincie, natuurbeschermingsorganisaties en gemeenten zijn overeengekomen dat ze de natuur op binnenduintrand van Goeree willen versterken. Hiermee maken ze het natuurgebied robuuster en ontstaat een buffer tussen Natura2000-gebied en agrarisch gebied. De inrichting van het natuurgebied Binnenduintrand Goeree (100 ha) is al opgepakt en geoptimaliseerd. Dit heeft betrekking op een bestaande opgave voor de realisatie van het natuurnetwerk Nederland (NNN), voor het onderdeel Bokkepolder zijn eerste bewegingen voor initiatief vanuit particuliere eigenaren.

3. Situatieschets Duinen-Eilanden & Delta in 2022

De gebiedsgerichte aanpak van de Duinen-Eilanden & Delta focust zich op de volgende gebieden en een straal van 5km daaromheen:

- **Duinen-Eilanden:** Natura2000-duingebieden Duinen Goeree, Kwade hoek en Voornes Duin. Deze duingebieden bestaan uit stuifduinen, slikken, brede stranden en bos en zijn het broed- of leefgebied van veel vogelsoorten. Tegelijkertijd liggen de gebieden pal naast de bedrijvigheid en verstedelijking van Rotterdam.
- **Delta:** Natura2000-grotewateren Krammer-Volkerak en de Grevelingen. Deze wateren in een afgesloten zeearmen hebben nog veel kenmerken van het intergetijdengebied dat deze zeearm ooit was. De Grevelingen is het grootste zoutwatermeer van Europa. Krammer-Volkerak is gevuld met zoetwater, waardoor zoetwaterminnende soorten de zoutwaterminnende soorten langzaam verdringen.

De staat van de natuur verschilt sterk per Natura2000-gebied. Kwade Hoek is een dynamisch gebied van hoge kwaliteit waar nauwelijks beheer nodig is. Op de Duinen van Goeree is dat anders. Door te hoge stikstofdepositie neemt begroeiing op grijze duinen en vochtige duinvalleien toe, waardoor de dynamiek in het gebied afneemt. In Voornes Duin zijn veel habitattypen niet op orde door te hoge stikstofdepositie, een verstoorde vochttoestand, een te kleine omvang, te beperkte begrazing of een gebrek aan dynamiek.

De Grevelingen en het Krammer-Volkerak waren als waterlichaam oorspronkelijk direct verbonden met het rivierengebied (direct grenzend aan het Hollands Diep). Er zijn daarom van oudsher veel voedingstoffen aanwezig. Door het afsluiten van de Grevelingen en het Krammer-Volkerak van het Hollands Diep is echter ook de natuurlijke dynamiek verloren gegaan die zorgde voor het regelmatig terugzetten van successie. Uitdagingen hier zijn stikstofdepositie, ruimtegebrek, verstoorde vochttoestand en gebrek aan dynamiek.

De stikstofopgave in dit gebied is niet homogeen verdeeld. Op sommige plekken komt geen stikstofgevoelige natuur voor, waardoor ook geen reductie nodig is. Op andere plekken is de natuur zo gevoelig en/ of de stikstofdepositie zo hoog dat een reductie van 50% nodig is om onder de kritische depositiewaarde (KDW) te komen en zo achteruitgang van de natuur te voorkomen. De knoppen om aan te draaien zijn binnen het gebied beperkt. Maar 10-15% van de stikstofdepositie vindt zijn herkomst binnen de contouren van de gebiedsgerichte aanpak (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019). Dat betekent dat er ook op provinciaal, landelijk en internationaal niveau maatregelen nodig zijn om de stikstofdepositie op de Duinen-Eilanden & Delta te verkleinen.

Figuur 2: de Natura2000-gebieden van de Duinen-Eilanden.

3.1 Natuur

Natura2000 Duinen-Eilanden

Het gebied dat in deze gebiedsagenda is aangemerkt als Duinen-Eilanden bestaat uit twee Natura2000-gebieden: Duinen Goeree & Kwade Hoek en Voornes Duin. Deze Natura2000-gebieden vallen onder het type Duinen, waarvoor het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) kernopgaven heeft geformuleerd. Deze zijn vastgesteld in het **Natura2000 doelendocument** (LNV, 2006). LNV stelt dat het meest essentiële proces in de duinen — de dynamiek door verstuing en duinvorming — grotendeels verloren is gegaan. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn vastlegging van de kust, stikstofdepositie en wegvallen van historisch gebruik. Voor een goede staat van instandhouding van de Duinen, stelt LNV daarom de volgende **kernopgaven**:

1. Realiseren van een samenhangend landschap met een aantal gradiënten (geleidelijk verloop in de ruimte van en bepaalde milieufactor zoals van droog naar nat, van licht naar donker) en mozaïeken (landschappen met een afwisseling van tegengestelde elementen, zoals open en dicht, hoog en laag):
2. Behouden en herstellen van rust en donker voor fauna.
3. Versterken van de samenhang met Natura2000-gebieden van de typen Noordzee, Wadden, Delta, Meren en Moerassen.

Terugdringen van de stikstofdepositie tot onder de KDW is hierbij een **randvoorwaarde**. Zolang de stikstofdepositie te hoog is, zal het gebied continu dicht blijven groeien. Het behalen van de kernopgaven zal daarom niet of nauwelijks lukken en is erg beheersintensief.

Duinen Goeree & Kwade Hoek is een duingebied bestaande uit veel verschillende landschappen op de kop van het Zuid-Hollandse eiland Goeree-Overflakkee. Het gebied heeft een oppervlakte van ca. 1624 ha. Vooral het gebied bij de Kwade Hoek is hoog-dynamisch en van hoge kwaliteit zonder dat er beheer wordt uitgevoerd. De kwaliteit van de habitattypen over het hele gebied genomen, en met name dieper het duin in, is echter niet altijd op orde. Voor de habitattypen waarvan genoeg data beschikbaar is, blijkt dat met name meerdere subtypen grijze duinen en vochtige duinvalleien te voedselrijk zijn, met name door een te hoge stikstofdepositie.

Veel habitattypen kennen een te kleine omvang voor een goede structuur en functie om zichzelf in stand te houden. Het gebrek aan begrazing met konijnen is een knelpunt in de grijze duinen. Witte en grijze duinen kennen daarnaast een gebrek aan dynamiek: er zijn niet voldoende stuifplekken aanwezig en voor witte duinen ontbreekt in verschillende deelgebieden ook een verstuvende zeereep. De vochtige duinvalleien kennen naast een te geringe functionele omvang ook vergrassingsproblemen, wat indirect weer wijst op een teveel aan voedingsstoffen in het systeem. Ook spelen voor meerdere habitattypen problemen met exoten.

Kernopgaven Duinen Goeree & Kwade Hoek	
Soort	Opgave
Witte duinen en embryonale duinen	Ruimte voor natuurlijke verstuving: witte duinen en embryonale duinen o.m. van belang als habitat voor strandplevier.
Open vochtige duinvalleien, inclusief vochtige duinbossen	Behoud oppervlakte en herstel kwaliteit van vochtige duinvalleien (kalkrijk). Behoud vochtige duinvalleien als habitat van roerdomp, lepelaar, noordse woelmuis, nauwe korfslak en groenknolorchis (vergroting oppervlakte is vrijwel overal gedaan).
Graslanden	Ontwikkeling grijze duinen (heischraal) op kansrijke locaties.

Voornes Duin is een duingebied met hoog kalkgehalte op de kop van het Zuid-Hollandse eiland Voorne-Putten. Het gebied heeft een oppervlakte van ca. 1432 ha. In Voornes Duin liggen vooral opgaven voor de kwaliteit en minder qua oppervlakte. Er ligt een ruimtelijke opgave ten aanzien van de habitattypen duinbos (droog en vochtig) en duinvalleien (open water). Qua kwaliteit zijn er veel knelpunten, maar ook

veel onzekerheden. Voor de habitattypen waar genoeg data beschikbaar van is, zijn er habitattypen niet op orde door te hoge stikstofdepositie, door een verstoorde vochttoestand, een te kleine omvang voor een goede structuur en functie om zichzelf in stand te houden, een gebrek aan begrazing met konijnen en/of een gebrek aan dynamiek wegens het ontbreken van voldoende stuifplekken.

Kernopgaven Voornes Duin	
Soort	Opgave
Grijze duinen	Uitbreiding en herstel kwaliteit van grijze duinen door tegengaan vergrassing en verstruweling
Droge Duinbossen	Uitbreiding oppervlakte (ook in zeereep) en verbetering kwaliteit (structuurvariatie en soortenrijkdom) van duinbossen (droog).
Open vochtige duinvalleien, inclusief vochtige duinbossen	Behoud oppervlakte en herstel kwaliteit van vochtige duinvalleien (kalkrijk). Behoud vochtige duinvalleien als habitat van lepelaar, noordse woelmuis, nauwe korfslak en groenknolorchis (vergroting oppervlakte is vrijwel overal gedaan).

Meerdere van de knelpunten in de Duinen-Eilanden zijn direct gerelateerd aan stikstof, of worden sterk positief beïnvloed door hoge mate van stikstofdepositie. Dit is het geval bij de processen van vergrassing en verstruweling, evenals de snelle verspreiding van stikstofminnende exoten als de Japanse Duizendknoop en verstoringsvegetatie als braam en brandnetel. Door hoge stikstofdepositie is daarom intensief beheer nodig, wat zorgt voor significante logistieke en financiële belasting bij de terreinbeheerders en financiers, beperkte toegang tot het gebied en hogere frequentie van ingrepen.

Natura2000 Delta

De Grevelingen is gelegen in een voormalige zeearm. Sinds de afsluiting door de Deltawerken is de Grevelingen het grootste zoutwatermeer van Europa. De Grevelingen bevat een aantal eilanden waar uitgestrekte, soortenrijke duinvalleibegroeiingen, zilte pioniergemeenschappen en oeverzones met zilte begroeiingen, ruigten en struwelen voorkomen. Uit de natuurdoelanalyse volgt dat voor een aantal natuurdoelen nog inspanning nodig is qua oppervlak. Ook hebben een aantal habitattypen een restopgave qua kwaliteit. Dit hangt samen met een aantal knelpunten in het gebied. De belangrijkste daarvan zijn ontzilting en het ontbreken van natuurlijke dynamiek.

Voornaamste inspanningen voor enkele habitattypen en -soorten:

- Voor de noordse woelmuis geldt dat het nodig is om leefgebied en uit te breiden, te verbinden, maar ook om structureel geïsoleerde leefgebied te creëren waar concurrentie beperkt is;
- Voor de groenknolorchis is het nodig om groeiplaatsen te creëren. Voorwaarden zijn voldoende aanvoer van kalkrijk water en hiervoor is een eiland nodig waar een zoetwaterbel kan ontwikkelen;
- Voor broedvogels van kale grond geldt dat voldoende pioniersomstandigheden aanwezig moeten zijn die als broedplaats kunnen dienen. Voor deze soort zijn (bij voorkeur) eilanden of kale oeverzones nodig.

Voor alle habitattypen en soorten waarbij vegetatiesuccessie een rol speelt door gebrek aan dynamiek in het systeem, is tevens geïntensiveerd beheer nodig om effecten van stikstofdepositie tegen te gaan.

Kernopgaven Grevelingen	
Soort	Opgave
Visetende vogels	Behoud foerageerfunctie visetende vogels in het bijzonder voor fuut, geoorde fuut en middelste zaagbek.
Kustbroedvogels en grijze zeehond	Behoud ongestoorde rustplaatsen en optimaal voortplantingshabitat voor bontbekplevier, strandplevier, kluut, grote stern, dwergstern, visdief en grijze zeehond.
Noordse woelmuis	Behoud van geïsoleerde eilanden als leefgebied voor noordse woelmuis (onbereikbaar voor concurrenten).
Vochtige duinvalleien en grijze duinen	Behoud platen Grevelingen met lage begroeiingen van vochtige duinvalleien (kalkrijk), grijze duinen, kruipwilgstruwelen en groenknolorchis.

Het Krammer-Volkerak is een afgesloten zeearm waarin nog veel van de kenmerken van het voormalige intergetijdengebied bewaard zijn gebleven. Dit is onder andere terug te zien in de grote centrale geul en platen met ondiepere geulen. Het zoute getijdenmilieu heeft plaats gemaakt voor een zoet milieu zonder getijden. De laagste delen van het voormalige intergetijdengebied liggen permanent onder water, de hoogste delen zijn permanent drooggevalen. De natuurdoelanalyse van het Krammer-Volkerak is nog in ontwikkeling. Hieronder volgen onder voorbehoud wel al enkele uitkomsten uit de natuurdoelanalyse.

Er ligt een ruimtelijke opgave voor een aantal habitattypen zoals zilte pionierbegroeiing met zeekraal, schorren en zilte graslanden, kalkrijke vochtige duinvalleien en ruigten en zomen met harig wilgenroosje. Ook is de kwaliteit van deze habitats vaak niet op orde. Problemen worden veroorzaakt door te hoge stikstofdepositie, ontzilting, verdroging, een te kleine omvang voor een goede structuur en functie om zichzelf in stand te houden, en een gebrek aan dynamiek door afwezigheid van getij.

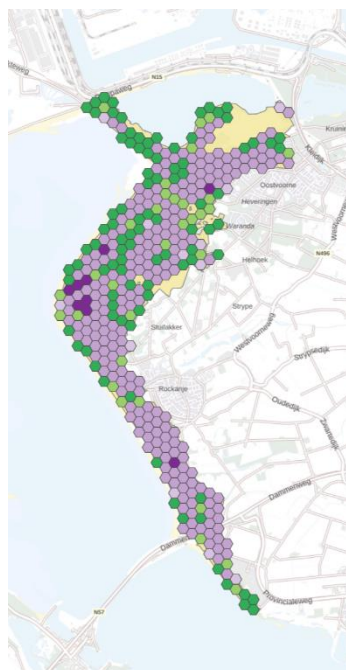
Het Krammer-Volkerak heeft een grote opgave voor (broed)vogels. Deze laten een wisselend beeld zien. Met een aantal soorten gaat het goed, met een aantal slecht. Vaak is voedselbeschikbaarheid een probleem. Ook speelt het gebrek aan dynamiek en daardoor versnelde vegetatiesuccessie een rol. Vooral vogels die afhankelijk zijn van kale gronden ondervinden problemen bij verruiging van broedgebieden. Dit wordt door stikstofdepositie versterkt. Het terugzetten van dergelijke successie-stadia vergt een grote financiële inspanning.

Kernopgaven Krammer-Volkerak (volgens het concept gebiedendocument)	
Soort	Opgave
Diverse vogels	Behoud broedgelegenheid en foerageergebied broedvogels als dwergstern, visdief, lepelaar, foerageergebied voor ganzen.
Kustbroedvogels en grijze zeehond	Behoud ongestoorde rustplaatsen en optimaal voortplantingshabitat voor bontbekplevier, dwergstern, visdief.

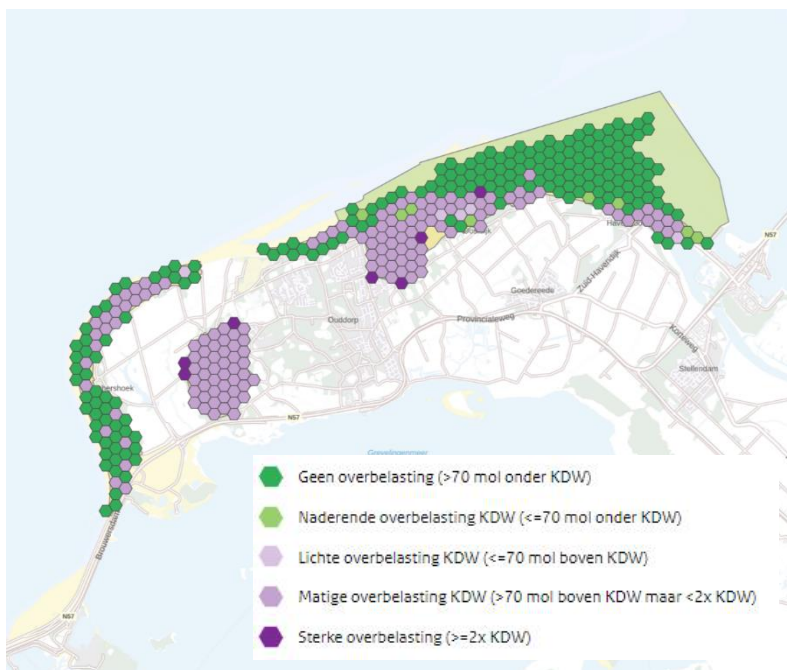
verminderen. Inmiddels is er een ruimtelijke strategie Bos- en bomen opgesteld en is een bosmakelaar gestart om initiatieven te ondersteunen. Op de noordrand van Voorne Putten werken Staatsbosbeheer en het recreatieschap aan vitalisering en uitbreiding van bossen.

3.2 Stikstof

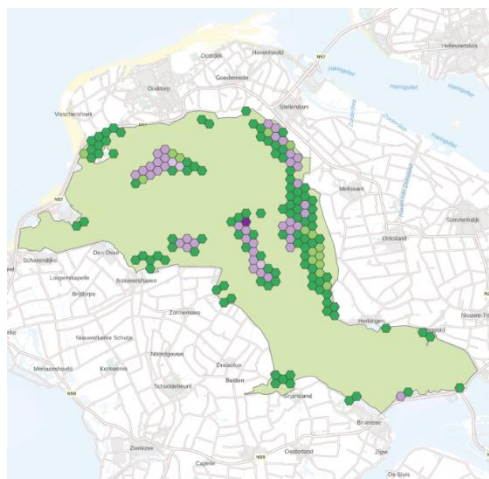
Een groot deel van de natuur op de Duinen-Eilanden en in de Delta is stikstofgevoelig en overbelast. Onderstaande afbeeldingen laten zien waar de stikstofgevoelige natuur zich bevindt en in welke mate deze overbelast is.

Voorne Duin

Duinen Goeree en Kwade Hoek

Grevelingen

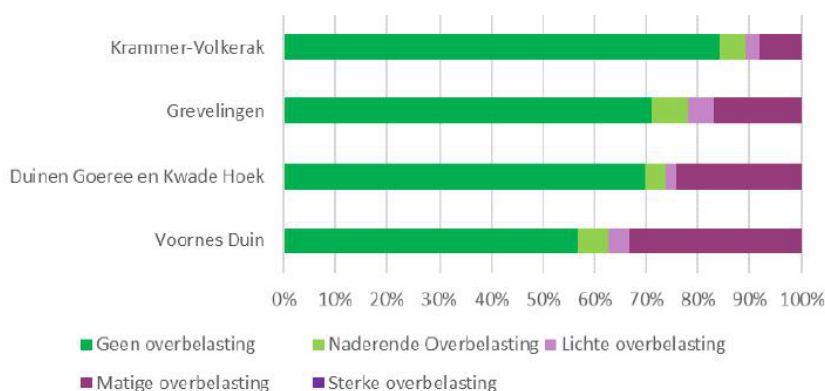
Krammer-Volkerak

Figuur 4: stikstofoverbelasting (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

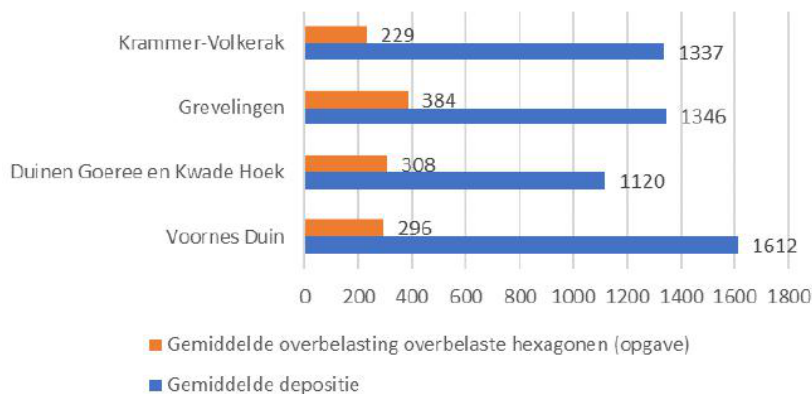
De door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) ontwikkelde tool AERIUS geeft inzicht in waar de stikstof vandaan komt. Hieronder staat relevante data uit dit model:

- **Overbelasting:** zo'n 38% van de stikstofgevoelige natuur in Voornes Duin is overbelast. Voor Duinen Goeree en Kwade Hoek is dat circa 26%, voor de Grevelingen ca. 22% en voor Krammer-Volkerak 11% (Zie figuur 5). De gemiddelde depositie in de Duinen-Eilanden & Delta varieert tussen de 1120-1612 mol N/ ha/ j. De overbelasting op stikstofgevoelige natuur is zo'n 230-310 mol/ N/ ha/ j. Dat resulteert in een benodigde stikstofdepositiereductie van ca. 18% voor Voornes Duin, 27,5% voor Duinen Goeree en Kwade Hoek, 28,5% voor de Grevelingen en 17% voor Krammer-Volkerak (zie figuur 6).
- **Bronnen:** de stikstof die op de Duinen-Eilanden & Delta neerslaat heeft verschillende bronnen. Een zeer groot deel van de stikstof komt vanuit het buitenland (ca. 50%). De landbouw draagt zo'n 20-25% bij aan stikstofdepositie. Dat is relatief weinig in vergelijking met veel andere Natura2000-gebieden in Nederland. In vergelijking met andere gebieden is er juist veel stikstofdepositie afkomstig van 'overige sectoren', zo'n 10-15%. Hier valt o.a. recreatie onder. De scheepvaart draagt zo'n 8% bij en wegverkeer circa 5%. Deze ordegrrootte geeft een indicatie van sectoren waarin maatregelen nemen tot het meeste resultaat leidt (zie figuur 7).
- **Lokale bronnen:** zo'n 200 mol N/ ha/ j van de stikstof die neerslaat op de Duinen-Eilanden is afkomstig van bronnen binnen een straal van 5km rond het Natura2000-gebied (zie figuur 8). De algehele stikstofoverbelasting op de stikstofgevoelige natuur in deze gebieden is circa 300 mol. Dit laat zien dat met lokale, gebiedsgerichte maatregelen niet de gehele stikstofoverbelasting opgelost kan worden, maar wel degelijk substantiële impact gemaakt kan worden. Een volledige reductie tot 0 mol N/ ha/ j is daarom zeker niet realistisch. Dat betekent dat ook vanuit het Rijk serieuze inzet nodig is op het reduceren van stikstof afkomstig van het buitenland, zeescheepvaart, mobiliteit en industrie.

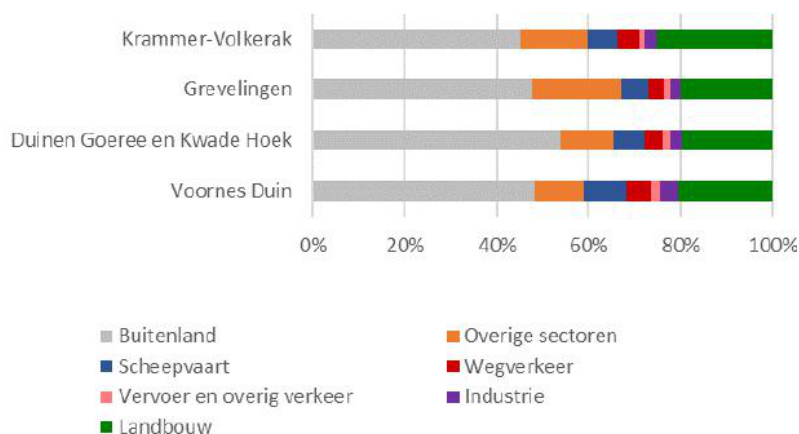
Voor de Delta is 120-140 mol N/ ha/ j afkomstig van bronnen binnen een straal van 5km rond het Natura2000-gebied. De overbelasting is hier echter een stuk hoger: 384 mol N/ ha/ j voor de Grevelingen en 229 mol N/ ha/ j voor Krammer-Volkerak (zie figuur 8). Generieke maatregelen om de stikstofdeken over heel Nederland terug te dringen zijn hier onontbeerlijk om onder KDW te komen.

Figuur 5: mate van overbelasting (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

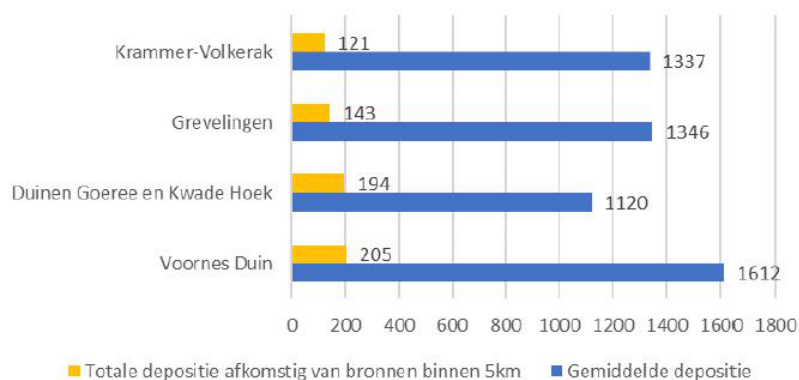

Figuur 6: gemiddelde overbelasting stikstofgevoelige natuur t.o.v. gemiddelde totale stikstofdepositie (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

Figuur 7: depositiebijdrage sectoren (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

Noot bij figuur 7: voorheen kende deze figuur ook een categorie ‘ammoniak uit zee’. Het is echter nog niet met zekerheid vastgesteld waar deze ammoniak vandaan komt. Deze categorie is daarom geschrapt en is nu een apart categorie genaamd meetcorrectie. Voor de Duinen-Eilanden is deze meetcorrectie 11%. Momenteel wordt landelijk onderzocht waar deze ammoniak vandaan komt. Zodra dit bekend is, zal dit in de nieuwe cijfers meegenomen worden.

Figuur 8: totale depositie afkomstig van bronnen binnen 5km van de Natura2000-grens (AERIUS Monitor 2022, data uit 2019).

3.3 Economische ontwikkeling

Een onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak is het mogelijk maken van maatschappelijke, economische en ruimtelijke **ontwikkelingen**. Voor veel van zulke ontwikkelingen is het nodig een **vergunning** aan te vragen die het goedkeurt om stikstof uit te stoten. Zo'n vergunning wordt enkel verstrekt als kan worden aangetoond dat door deze ontwikkeling op geen enkele hexagoon de totale stikstofemissie stijgt. Dit leidt ertoe dat initiatiefnemers van ontwikkelingen hun stikstofuitstoot moeten compenseren, bijvoorbeeld door hun eigen stikstofuitstoot in het gebied te verkleinen (intern salderen) of vergunde stikstofruimte van een andere partij over te kopen (extern salderen). Overheden experimenteren ook met stikstofbanken waar zij stikstofruimte op stallen door gerichte maatregelen te nemen. Deze stikstofruimte kan dan aan bepaald doel worden besteed, waardoor intern of extern salderen niet meer nodig is.

Al met al is het sinds 2019 (ongeldigheidsverklaring PAS door de Raad van State) een stuk lastiger geworden om een stikstofvergunning te verkrijgen en maatschappelijke, economische of ruimtelijke ontwikkeling doorgang te laten vinden. Met partners aan de gebiedstafel is daarom tijdens kaartsessies in beeld gebracht welke gewenste ontwikkelingen er zijn. Tijdens deze sessies is naar voren gekomen dat er op dat moment voor de korte en middellange termijn maar beperkt ontwikkelingen vastlopen op een stikstofvergunning. Voor de lange termijn was het lastig om nu al aan te geven wat de behoeften waren en of er knelpunten zouden ontstaan. Omdat dit ondertussen een jaar geleden is, zijn de ontwikkelwensen veranderd en ook de juridische werkelijkheid is niet meer dezelfde. Deze eerdere inventarisatie is daarom niet in deze Gebiedsagenda meegenomen. Voor het vervolgproces volgt een nieuwe inventarisatie, waarbij ook nadrukkelijk gekeken wordt naar de woningbouwprogramma's van de verschillende gemeenten.

Noot: de gemeenten Brielle, Hellevoetsluis en Westvoorne fuseren op 1 januari 2023 tot de gemeente Voorne aan Zee. Voor de gewenste ontwikkelruimte op het vlak van woningbouw wordt gekeken naar de plannen van de huidige, afzonderlijke gemeenten. Dit omdat de verschillende kernen eigen, specifieke wensen hebben.

4. Maatregelen en effecten

4.1 Natuurmaatregelen en -effecten

Deze paragraaf beschrijft maatregelen die bijdragen aan een goede staat van instandhouding van het Natura2000-gebied. Het gaat hierbij om maatregelen binnen en buiten het Natura2000-gebied.

Relevante maatregelen voor natuurverbetering			
Natura2000	1.	Maatregelen binnen de Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren	
NNN	2.	Realiseren gepland NNN	
Andere natuur	3.	Uitbreiding subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer	
	4.	Natuurontwikkeling binnenduinrand Goeree	

1 Maatregelen binnen de Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren

Maatregelen binnen de Natura2000-gebieden worden door de provincie en terreinbeherende organisaties met belanghebbenden afgestemd en vastgelegd in beheerplannen. De terreinbeherende organisaties voeren deze maatregelen vervolgens uit. Het beheerplan wordt eens per zes jaar bijgesteld. Het beheerplan van Voornes Duin is vastgesteld in 2016 en vanwege verlenging geldig tot 18 mei 2026. Het beheerplan van Duinen Goeree & Kwade Hoek is geldig tot 2025. De uitvoering van de beheerplannen loopt. Financiering hiervoor komt uit het provinciale Programma Natuur.

Rijkswaterstaat beheert de grote wateren, waaronder de Natura2000-gebieden Grevelingen en Krammer-Volkerak. Zij zijn daarmee ook de trekker van de beheerplannen voor deze Natura2000-gebieden. Het beheerplan van de Grevelingen is geldig tot 18 november 2022. Naar verwachting wordt de geldigheid hiervan verlengd met maximaal 6 jaar. Voor Krammer-Volkerak is nog geen beheerplan vastgesteld omdat er voor dit gebied fundamentele keuzes gemaakt moeten worden, zoals het zout danwel zoet houden van het systeem. Recentelijk is ervoor gekozen het Krammer-Volkerak zoet te houden, waarmee ook een beheerplan in zicht komt.

Om te bepalen welke maatregelen er in de Natura2000-gebieden genomen moet worden zijn er natuurdoelanalyses opgesteld met daarin mogelijke maatregelen. Een randvoorwaarde voor de effectiviteit van natuurmaatregelen is een reductie van de stikstofdepositie tot onder de KDW. Omdat daarvoor nog flink wat inspanning nodig is, is het niet de verwachting dat dit de komende jaren al het geval zal zijn. Desondanks is het zinvol systeem- en procesmaatregelen uit te voeren, omdat deze er op gericht zijn om het systeem op een hoger niveau op orde te brengen en de potentie te benutten. Dit kan er voor de korte termijn ook voor zorgen dat de nadelige effecten van een te hoge stikstofdepositie grotendeels teniet worden gedaan. Voor patroonmaatregelen geldt dit in mindere mate. Het uitvoeren hiervan kan wel zinvol zijn om te voorkomen dat de kwaliteit van de natuur verder achteruit gaat en herontwikkeling in de toekomst wordt belemmerd.

Soorten natuurmaatregelen en door wie deze worden bepaald/ afgestemd
Systeemmaatregelen: natuurlijke ontwikkeling/ successie Een systeemmaatregel leidt ertoe dat een habitatype kan ontstaan zonder ingrijpen van de mens. De enige ingreep is het creëren van de juiste omstandigheden, bijvoorbeeld door negatieve externe invloeden te weren. Voorbeelden hiervan zijn: begrenzing aanpassen van duingebieden die kustwaarts uitbreiden door aananding; peilveranderingen; natuurlijke ontwikkeling (successies niet tegenhouden). Systeemmaatregelen zijn grote maatregelen die alleen breed afgestemd tot uitvoering kunnen komen. Borging van deze maatregelen vindt plaats op landelijk niveau en binnen gebiedsgerichte aanpakken. Om het mogelijk te maken om deze maatregelen uit te voeren worden ze meegenomen in de gebiedsgerichte aanpak Duinen-Eilanden & Delta en in het landelijk traject voor stikstofreductie en natuurherstel. Hier vindt de afstemming plaats of en hoe deze maatregelen geborgd worden.
Procesmaatregelen: de juiste omstandigheden creëren Maatregelen die een nieuwe abiotische uitgangssituatie creëren, maar vervolgens de natuur zijn gang laten gaan. Met deze maatregelen beïnvloed je het proces, natuurlijke ontwikkeling bepaalt het resultaat. Voorbeelden hiervan zijn: aanleg kerven in de zeereep; aanleggen stuifplekken; verminderen graasdruk (vooral in periodes van droogte); omvormen van struweel naar kalkrijk grijs duin. Procesmaatregelen kunnen op kleinere schaal plaatsvinden dan systeemmaatregelen. De maatregelen kunnen veel impact hebben, afstemming hierover is daarom in een aantal gevallen noodzakelijk. Borging hiervan gebeurt daarom in de Natura2000-beheerplannen en/of overeenkomsten. Het proces van het opstellen en uitvoeren van een beheerplan is een 6-jaars cyclus die de provincie samen met terreinbeherende organisaties doorloopt.
Patroonmaatregelen: directe invloed Deze maatregelen beïnvloeden direct het resultaat op het niveau van vegetatie. Voorbeelden hiervan zijn: aanpassen begrazingsdruk; plaggen/maaien; verwijderen gebiedsvreemde soorten/ exoten; rust creëren (zoneren recreatie en mechanische beach cleaning). Patroonmaatregelen hebben directe invloed op het habitatype. Het zijn relatief kleine maatregelen maar ze kunnen zeer veel impact hebben. Meestal zijn deze maatregelen al geborgd in het Natura2000-beheerplan.

Maatregelen in Voornes Duin, Duinen Goeree & Kwade Hoek focussen vooral op het verbeteren van de kwaliteit van habitats en leefgebieden van fauna. Onder de tot zover voorgestelde maatregelen vallen systeem-, proces-, en patroonmaatregelen. Idealiter houdt de natuur zichzelf zoveel mogelijk in stand door natuurlijke dynamiek zoveel mogelijk toe te laten. Een voorbeeld van een dergelijke maatregel is het bevorderen van verstuing van kalkrijk zand naar het achterland door kerven in de zeereep aan te brengen (Duinen Goeree en Kwade Hoek) of achter de zeereep stuifkuilen aan te leggen (Voornes Duin).

Maatregelen die voorzien zijn voor deze gebieden, zijn:

- Nabeheer/ontwikkelingsbeheer voormalige PAS projecten;
- Groot- en kleinschalige verstuingprojecten;
- Aanpassingen hydrologie (e.g., vernatting leefgebied Noordse woelmuis);
- Drukbegrazing en seizoensbegrazing;
- Intensivering van monitoring (vegetatiekarteringen, hydrologie) ;

- Exotenbeheer (japanse duizendknoop, watercrassula, Amerikaanse vogelkers, Mahonie);
- Rust garanderen voor fauna (beach cleaning en recreatie zonen);
- Intensivering regulier beheer (e.g. maaien en afvoeren).

Effect: goede instandhouding van de Natura2000-gebieden door het behalen van Natura2000-doelen voor soorten en habitattypen. Dit is een Europese verplichting.

Vervolgstappen: de terreinbeherende organisaties voeren de beheerplannen op dit moment uit. De natuurdoelanalyses krijgen in 2022 en 2023 een vervolg met een onderzoek dat kijkt of het gebied buiten de Natura2000-afkadering bij kan dragen aan het vervullen van Natura2000-doelen.

2 Realiseren gepland NNN

Direct tegen de Natura2000-gebieden liggen op Voorne en Goeree stukken die zijn aangewezen als NNN (zie figuur 8). De provincie heeft vanuit het Rijk de verplichting deze NNN-gebieden uiterlijk in 2027 gerealiseerd te hebben. Het gaat o.a. om de Schapengors (nabij Voornes Duin), de binnenduintrand van Goeree, de kippenschuur nabij Voornes Duin. Meer informatie over deze gebieden is te vinden in H2 onder de gebiedsiconen.

In deze gebieden zullen de agrarische gronden worden omgevormd tot een optimale uitgangssituatie voor de ontwikkeling naar vegetaties variërend van open duin en duinvallei tot vochtig weidevogelgrasland en kruiden- en faunairijk grasland. Daarnaast zijn de nog te realiseren ecologische verbindingen van belang voor de migratie van doelsoorten en het verbinden van de Natura2000-gebieden met de rest van het Natuurnetwerk.

Bij de realisatie van NNN is het beschikbaar krijgen van grond altijd het grootste knelpunt.

Grondeigenaren zijn niet altijd bereid om op hun grond natuur te realiseren of om gronden te verkopen of ruilen. In dergelijke gevallen kan een NNN-gebied of NNN-verbinding soms elders gerealiseerd worden met dezelfde natuurwinst. In sommige gevallen kan er over worden gegaan op onteigening. Onteigening is een zwaar instrument dat bij voorkeur niet wordt ingezet.

Effect: betere verbinding tussen Natura2000-gebieden, betere migratie van doelsoorten, bufferzone voor recreatieve druk op Voornes Duin (Schapengors), beter vasthouden en benutten van uitstromend water, waardoor nieuwe natuur en bestaande vegetatie een beter passende watervoorziening heeft, stikstofreductie van 30 mol N/ ha/ j op Voornes Duin en 67 mol N/ ha/ j op Duinen Goeree en Kwade Hoek.

Vervolgstappen: de provincie is al volop bezig met de realisatie van NNN en blijft dit continueren. Hierbij wordt met betrokken partners continu gekeken naar mogelijkheden om deze realisatie te versnellen en nieuw gebruik te optimaliseren. In Q3-4 gaat de provincie in gesprek met de agrarische sector over de toekomstvisie op een vitale en duurzame landbouw in dit gebied. Zie maatregel 5 voor nadere toelichting op het doel en de scope van dit onderzoek. Als onderdeel van dit onderzoek maakt de provincie inzichtelijk waar de beoogde natuurinrichting uit bestaat. Daarbij wordt gekeken naar mogelijkheden voor de zelfrealisatie van natuur, kavelruil, bedrijfsverplaatsing of -beëindiging.

3 Uitbreiden subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer

Er is een subsidieregeling voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Deze is financieel echter niet altijd ruim genoeg om te passen in een gezond verdienmodel voor agrariërs. Ook is er nog niet altijd voldoende budget voor het aanleggen van landschapselementen.

Effect: aantrekkelijkere regeling voor agrariërs, sterker leefgebied voor verschillende doelsoorten, minder stikstofuitstoot door verminderd agrarische activiteit.

Vervolgstappen: de provincie zoekt naar mogelijkheden om de subsidieregeling voor agrarische natuur- en landschapsbeheer te verruimen.

4 Natuurontwikkeling binnenduinrand Goeree

De provincie, natuurbeschermingsorganisaties en gemeenten zijn overeengekomen dat ze de natuur op binnenduinrand van Goeree willen versterken.

Vervolgstappen: De inrichting van het natuurgebied Binnenduinrand Goeree (100 ha) is opgepakt en geoptimaliseerd. Dit heeft betrekking op een bestaande opgave voor de realisatie van het natuurnetwerk Nederland (NNN). voor het onderdeel Bokkepolder zijn eerste bewegingen voor initiatief vanuit particuliere eigenaren. Het overige deel hangt samen met meerdere melkveebedrijven en daarmee met keuzen voor de sectorontwikkeling. De komende maanden wordt door de gebiedspartners verder gewerkt aan deze ontwikkeling.

Effect: realisatie van NNN, robuuster natuurgebied, buffer tussen Natura2000 en agrarisch gebied.

4.2 Bronmaatregelen en -effecten

In de gebiedsgerichte aanpak stikstof voor de Duinen-Eilanden & Delta zijn op verschillende manieren bronmaatregelen benoemd en onderzocht. Gebiedspartners hebben mogelijke bronmaatregelen aangedragen en Bureau Wing heeft kaartsessies georganiseerd waarin met de gebiedspartners potentiële maatregelen zijn geïnventariseerd. Bureau Wing heeft vervolgens middels berekeningen geschat hoeveel de stikstofdepositie afneemt als er bepaalde maatregelen genomen worden. De hieronder genoemde maatregelen zijn met elkaar verkend op basis van vrijblijvendheid.

In deze gebiedsagenda staan enkel de maatregelen die opgepakt worden in de gebiedsgerichte aanpak Duinen-Eilanden & Delta. De maatregelen die het Rijk neemt in het kader van de energietransitie en die de stikstofuitstoot van de industrie en mobiliteit gaan terugdringen is niet meegenomen. Ook de provinciebrede maatregelen zijn hier niet meegenomen. Deze zijn wel opgenomen in het Gebiedsplan 0.5. Daarin wordt o.a. ingegaan op maatregelen voor het Haven Industrieel Complex, mobiliteit en woningbouw.

Noot bij de stikstofberekeningen van Bureau Wing (2022): Wing heeft voor haar berekeningen de brondepositiematrix gebruikt. Dit is een zelf ontwikkelde tool gebaseerd op AERIUS Monitor, de tool van het RIVM. De brondepositiematrix kan in vergelijking met AERIUS Monitor sneller berekeningen maken. Deze zijn wel meer op hoofdlijnen. De werking van de brondepositiematrix is niet geheel inzichtelijk voor de gebiedspartners en biedt af en toe niet het detailniveau dat gewenst is. Daarom is besloten de berekeningen van Wing wél te gebruiken om inzicht te geven in de bronnen en orde grootte van maatregelen, maar niet te veel te focussen op de exacte stikstofreductie van specifieke maatregelen. Bij onderstaande maatregelen is telkens aangegeven of deze afkomstig zijn uit AERIUS Monitor of Wing.

Relevante gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie		
Agrarische sector	5.	Onderzoek naar vitale en duurzame agrarische sector
Natuur	6.	Realiseren gepland NNN
Dieren	7.	Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen hondenontlasting
Mobiliteit	8.	Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit

5 Onderzoek naar vitale en duurzame agrarische sector

De provincie gaat in gesprek met vertegenwoordigers van de agrarische sector om samen tot een gemeenschappelijke, inhoudelijke visie op de toekomst te komen. Een duurzaam toekomstperspectief voor het landelijk gebied en de agrarische sector staat hierin centraal. Deze gemeenschappelijke basis is breder dan de stikstofopgave. Het gaat over de toekomstvisie op een vitale en duurzame landbouw, landschapsbeheer en vitaliteit van het platteland in relatie tot opgaven voor natuur, stikstofreductie, klimaat en water. Hierbij wordt o.a. gekeken naar andere en aanvullende verdienmodellen voor de boer en de toepassing van innovaties en managementmaatregelen om emissies te voorkomen en landbouwkundige bedrijfsvoering rendabel mee te maken.

Effect: inzicht in maatregelen die stikstofuitstoot verminderen en andere duurzaamheidstransities versnellen; inzicht in verdienmodellen voor agrariërs.

Vervolgstappen: de provincie Zuid-Holland verkent op dit moment hoe dit onderzoek eruit gaat zien. Hierbij betreft ze de agrarische sector. Te denken valt aan een start middels keukentafelgesprekken met agrariërs nabij Natura2000-gebieden Voornes Duin, duinen van Goeree en Kwade Hoek.

6 Realiseren gepland NNN

Zie maatregel 2 voor nadere toelichting van deze maatregel.

7 Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen hondenontlasting¹

Op enkele plaatsen in de Natura2000-gebieden wandelen veel hondeneigenaren met hun viervoeter. De ontlasting van deze honden leidt tot een extra stikstofbelasting op het gebied. Uit onderzoek van de Vlaamse onderzoekers De Frenne et al. (2022) bleek dat honden verantwoordelijk waren voor 56% van de totale stikstofdepositie in vier natuurgebieden nabij de stad Gent. Bureau Wing heeft voor de bosjes van Poot, nabij Natura2000-gebied Westduinpark, een berekening gedaan naar de invloed van hondenontlasting. Hieruit blijkt dat het uitlaten van honden in de Bosjes van Poot een zeer lokaal effect heeft van 19 mol N/ ha/ j op de nabijgelegen Natura2000. Dit is enkel de indirecte stikstofdepositie door vervlieging van stikstof. Als ook de directe stikstofdepositie van honden die daadwerkelijk in het Natura2000-gebied ontlasten meegenomen wordt, is het aannemelijk dat de depositie nog flink hoger is.

Effect: vanwege recente nieuwe wetenschappelijke inzichten is het lastig te zeggen wat de exacte bijdrage is, maar de bijdrage is plaatselijk zeker zeer relevant.

Vervolgstappen: het tegengaan van hondenontlasting in Natura2000-gebieden is lastig. Vervolgonderzoek is wenselijk. De provincie gaat laten onderzoeken wat het effect van hondenontlasting is op Natura2000. Ze betreft de terreinbeherende organisaties om te kijken wat voor maatregelen uitvoerbaar zijn.

8 Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit

Personen- en vrachtverkeer hebben lokaal een zeer relevante invloed op de stikstofdepositie op Natura2000-gebieden. Vooral rond de plaatsen waar auto's vaker langzaam rijden of stilstaan is de belasting hoog. Dit zijn o.a. de dorpen Rockanje en Oostvoorne, vakantiepark EuroParcs en de Punt nabij de Brouwersdam.

¹ Ook de stikstofuitstoot van paarden en ganzen is eerder aan bod gekomen in de gebiedsgerichte aanpak. Uit berekeningen van Wing (2022) blijkt dat minder dan 1 mol N/ ha/ j afkomstig is van paarden. Maatregelen om deze stikstofbron te verminderen zijn daarom irrelevant en hier niet meegenomen. De uitstoot van ganzen wordt nader onderzocht in de gebiedsgerichte aanpak stikstof Biesbosch. De uitkomsten daarvan worden gedeeld met de gebiedsgerichte aanpak stikstof Duinen-Eilanden & Delta.

Veel winst valt te behalen bij het elektrificeren van vervoer. Het volledig elektrificeren van personenvervoer in een straal van 3km rondom Natura2000-gebied kan bijvoorbeeld zo'n 12-34 mol N/ha/ jaar schelen op Voornes Duin, de duinen van Goeree en Kwade Hoek (Wing, 2022). De grootste ontwikkeling rondom elektrisch personenvervoer volgen vanuit wet- en regelgeving vanuit het Rijk. Zo moeten alle nieuwe auto's in 2030 elektrisch zijn. Dit is daarmee onderdeel van het autonome pad. Vanuit de gebiedsgerichte aanpak kunnen we wel maatregelen stimuleren die de transitie naar elektrisch personenvervoer versnellen. Duurzaamheid is hier vaak de primaire reden om een maatregel te nemen; reductie van de stikstofdepositie is een koppelkans.

Mogelijke maatregelen waarvan de verwachte stikstofreductie beperkt is ($< 1 \text{ mol N/ ha/ j}$), maar die ook vanuit o.a. de energietransitie en een schone lucht gewenst zijn, zijn:

- Aanleggen van laadpalen voor elektrische auto's op parkeerplaatsen nabij recreatiegebieden en bezoekerscentra. Particulieren met een elektrische auto kunnen gratis een laadpaal laten aanleggen. Voor publieke locaties is dit niet het geval en is aanvullende financiering gewenst. Dit verlaagt de drempel om de Duinen-Eilanden met een elektrische auto te bezoeken. De gemeenten Goeree-Overflakkee, Westvoorne en Hellevoetsluis bekijken op welke locaties nabij Natura2000 een laadpaal gewenst zou zijn.
- Realiseren van hubs voor deelfietsen nabij recreatiegebieden. Het openbaar vervoer rijdt niet overal door naar het strand. Veel bezoekers pakken daarom toch de auto. Het neerzetten van betaalbare deelfietsen maakt het aantrekkelijker om met het OV te gaan. Genoemde locaties zijn Oostvoorne, waar de laatste bushalte 2km van het strand ligt, en huisjesparken langs de Duinweg in Hellevoetsluis. De gemeenten Goeree-Overflakkee, Westvoorne en Hellevoetsluis bekijken momenteel op welke locaties deelfietsen gewenst zouden zijn.
- Stimuleren van fietsgebruik Voorne middels programma Fiets & Voorne. Hellevoetsluis, Brielle en Westvoorne (vanaf januari 2023 gemeente Voorne aan Zee), de MRDH en partners werken aan het programma Fiets & Voorne. Het programma Fiets & Voorne heeft ten doel fietsgebruik te stimuleren door in te zetten op bereikbaarheid, comfort, digitalisering en veiligheid. Met de komst van de elektrische fiets en de speedpedelec, is de fiets meer concurrerend aan de auto op het gebied van afstand en reistijd. Er wordt ingezet op bereikbaarheid, veiligheid, comfort, gedrag en digitalisering, voor zowel utilitair als toeristisch/recreatief fietsverkeer. In Q2 van 2022 worden kansvolle projecten in kaart gebracht, waarna al vlot pilots gestart kunnen worden. Voorbeelden hiervan zijn: het veiliger en comfortabeler inrichten van fietsroutes, missing links in het fietsnetwerk in kaart brengen en (waar mogelijk) oplossen en het verbeteren/uitbreiden van stallingsmogelijkheden. De effecten hiervan zijn minder autogebruik, schonere lucht, gezondere bewoners en een aantrekkelijker woon- en recreatieklimaat. De partners van Fiets & Voorne bepalen welke pilot(s) zij uit willen voeren om fietsgebruik te stimuleren en gaan hiermee aan de slag.

Effect: verminderen stikstofemissies, schonere lucht, minder CO₂-uitstoot.

Vervolgstappen: de gebiedspartners gaan nader met elkaar in gesprek over relevante en uitvoerbare maatregelen voor mobiliteit en welke middelen nodig zijn om dit te realiseren.

4.3 Raakvlakken met andere akkoorden en programma's

Een aantal maatregelen zijn voor wat betreft hun bijdrage aan stikstofdepositie niet of weinig relevant, maar hebben onder gebiedspartners draagvlak vanwege een brede betekenis voor bijvoorbeeld verduurzaming. Het is mogelijk om deze maatregelen dan uit te voeren als onderdeel van het klimaatakkoord of schone luchtakkoord.

Klimaatakkoord (2019)

Het Klimaatakkoord is een verzameling van maatregelen die het Rijk in 2019 aankondigde, met als doel de uitstoot van koolstofdioxide te verminderen en zo de Nederlandse bijdrage aan wereldwijde klimaatverandering te beperken. Het is een akkoord tussen het Rijk en 300 organisaties en bedrijven. Afspraken uit het eerder gemaakte Energieakkoord (2013) zijn hierin opgenomen. Vanuit het Energieakkoord zijn regionale warmtetransitieplannen (RES'en) gemaakt voor de regio's Rotterdam-Den Haag (Voorne) en Goeree-Overflakkee.

Schone Luchtakkoord (2020)

Het doel van het Schone Lucht Akkoord is om de luchtkwaliteit in Nederland permanent te verbeteren. Het is een akkoord tussen Rijk, provincies en een groot aantal gemeenten. Samen streven de deelnemende partijen naar een gezondheidswinst van minimaal 50 procent in 2030 ten opzichte van 2016. Gemeenten, provincies, RWS en terreinbeherende organisaties nemen de uitgangspunten uit het Schone Luchtakkoord voor wat betreft maatregelen als leidend voor eigen (mobiliteits)beleid, met name voor wat betreft het elektrificeren van het wagenpark, herinrichting van bebouwd gebied (milieuzones en 30 km/uur zones, overslag en overstap hubs), toepassing van een ondergrens voor lucht emissie-eisen bij actualisatie of nieuwe vergunningen en de uitbreiding van walstroomvoorzieningen voor zee- en binnenvaart.

5. Bijlagen

5.1 Bijlage 1: overzicht van maatregelen

Relevante maatregelen voor natuurverbetering		
Natura2000	1.	Maatregelen binnen de Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren
NNN	2.	Realiseren gepland NNN
Andere natuur	3.	Uitbreiding subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer
	4.	Natuurontwikkeling binnenduinrand Goeree

Relevante gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie		
Agrarische sector	5.	Onderzoek naar vitale en duurzame agrarische sector
Natuur	6.	Realiseren gepland NNN
Dieren	7.	Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen hondenontlasting
Mobiliteit	8.	Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit

6. Bronnen

Bureau Wing (2022). Berekeningen en handelingsperspectief bronmaatregelen gebiedsgerichte aanpak stikstof Duinen-Eilanden en Delta [onderzoeksrapport].

De Frenne et al. (2022). Nutrient fertilization by dogs in peri-urban ecosystems. *Ecological Solutions and Evidence*. Volume 3 (1).

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2006). *Natura2000 doelendocument*.

Minister van Natuur en Stikstof Van der Wal-Zeggelink (2022, 1 april). Kamerbrief met hoofdlijnen gecombineerde aanpak natuur, water en klimaat in landelijk gebied en van bredere stikstofbeleid [Kamerbrief].

Omslagfoto's via natuurmonumenten.nl (boven) en NLDelta.nl (onder).

Afbeelding pagina 7: tulpenvelden in Oude-Tonge, Goeree-Overflakkee (André Muller, via iStock).

Afbeelding pagina 9: Goeree, met in de achtergrond Goedereede (Frans Willem Blok, via iStock).

Afbeelding pagina 19: Voornes Duin (Frans Willem Blok, via iStock).

Afbeelding pagina 23: Grevelingen (Frans Willem Blok, via iStock).

Afbeelding pagina 27: het strad bij Hellevoetsluis 9Frans Willem Blok, via iStock).

**Gebiedsagenda
stikstof en
bodemdaling
Nieuwkoopse
Plassen eo.**

Inhoudsopgave

1.	Voorwoord	2
2.	Inleiding	3
2.1	Scope en doel van de Gebiedsagenda 0.5	3
2.2	Aanleiding voor het opstellen van een Gebiedsagenda	3
2.3	Status van de Gebiedsagenda 0.5	3
2.4	Raakvlak met andere ontwikkelingen	3
2.5	Leeswijzer	3
3.	De provinciale opgaven voor de Duinen-Eilanden	4
3.1	Situatieschets 2022	4
3.1.1	Natuur	5
3.1.2	Stikstof	15
3.1.3	Economische ontwikkeling	16
3.2	De toekomstige opgave	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.	Strategie	20
4.1	Gebiedsiconen	29
5.	Maatregelen en effecten	31
5.1	Natuurmaatregelen en -effecten	31
5.1.1	Natura2000	31
5.1.2	Natuurnetwerk Nederland	33
5.1.3	Overige natuur	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
5.2	Bronmaatregelen en -effecten	33
5.3	Ontwikkelbehoefte	35
6.	Richting Gebiedsplan 1.0	36
6.1	Integraal toekomstperspectief	36
6.2	Tijdpad en planning	36
6.3	Governance	36
6.4	Borging en investering	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

1. Voorwoord

[Door Karen Raap, gebiedsregisseur]

2. Inleiding

[Door Denise, obv dummy]

2.1 Scope en doel van de Gebiedsagenda 0.5

[Door Denise, obv Gebiedsagenda 0.1, dummy en ontwikkelingen]

2.2 Aanleiding voor het opstellen van een Gebiedsagenda

[Door Denise, obv Gebiedsagenda 0.1]

2.3 Status van de Gebiedsagenda 0.5

[Door Denise, check bij Karen/ Harold]

2.4 Raakvlak met andere ontwikkelingen

[Door Denise, obv Gebiedsagenda 0.1]

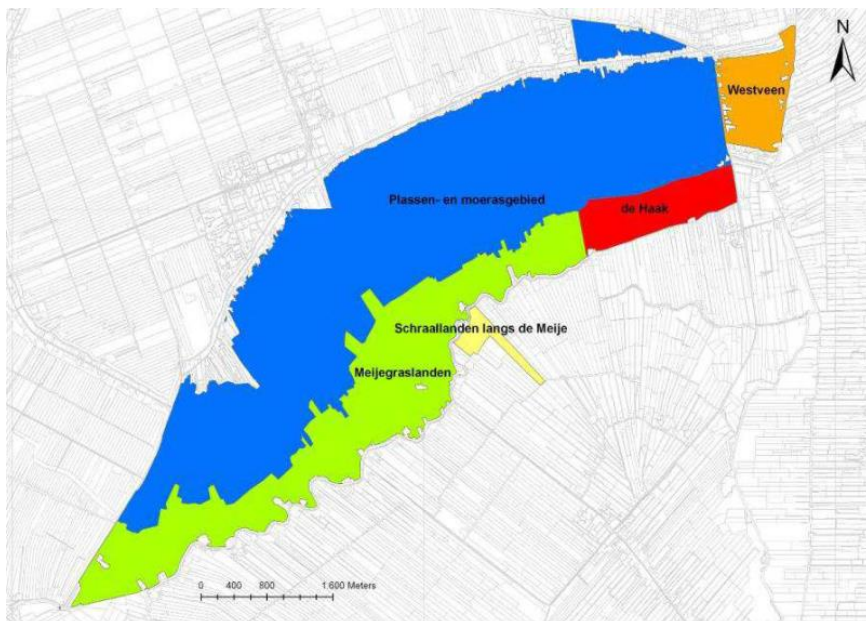
2.5 Leeswijzer

[Door Denise]

3. De provinciale opgaven voor de Nieuwkoopse Plassen e.o.

3.1 Situatieschets 2022

Het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck ligt in Zuid-Holland en Utrecht en heeft een totale oppervlakte van 2008 hectare. Het gebied wordt in het zuiden begrensd door het riviertje de Meije, waarbij de Schraallanden ten zuiden van de Meije nog wel onderdeel uitmaken van het gebied. Nieuwkoopse Plassen & De Haeck bestaat uit vijf deelgebieden, namelijk het plassen- en moerasgebied, de Haak, Meijegraslanden, polder Westveen en de Schraallanden langs de Meije (zie kaart 1).

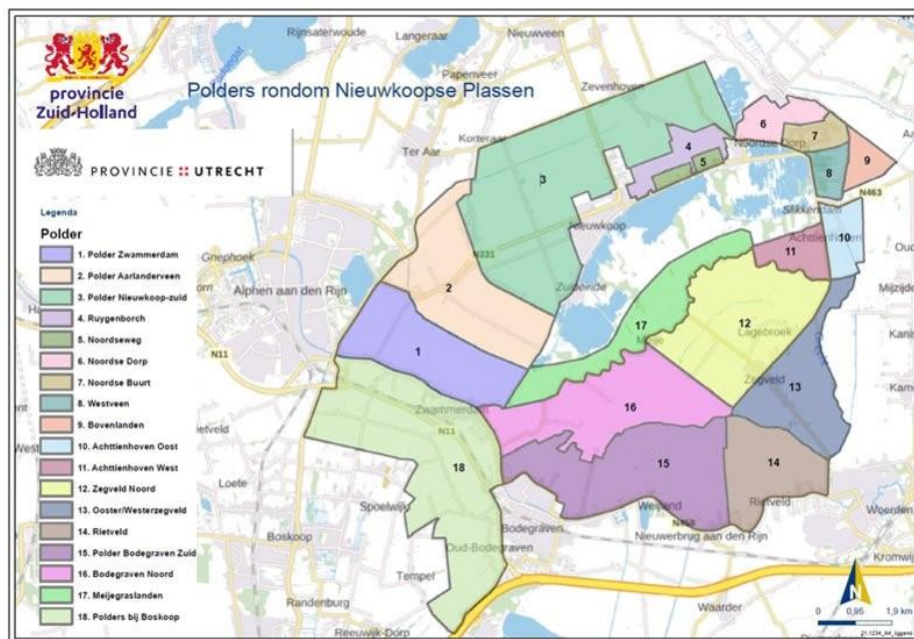

Kaart 1: Het Natura 2000 gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck met 5 deelgebieden

Het Natura 2000 gebied wordt omringd door polders (zie kaart 2) waarin zowel de landbouw als de natuur (NNN) een plaats heeft. De polders in Zegveld liggen in de provincie Utrecht, de overige polders liggen in Zuid-Holland.

Deze gebiedsindeling is een globale afspiegeling van de twee hoofdogaven stikstof (met name gericht op de 1e zone) en bodemdaling (met name gericht op polderniveau). Maar deze indeling is niet in beton

gegoten. Gedurende het gebiedsproces zal verder worden ingezoomd op de opgaven en het is goed denkbaar dat deze gebiedsindeling daarbij wordt aangepast.

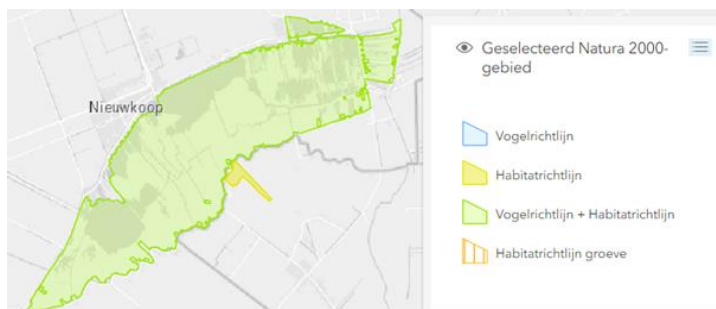

Kaart 2: Polders rondom de Nieuwkoopse Plassen

3.1.1 Natuur

Natura 2000

Nieuwkoopse Plassen & De Haack is een uniek laagveengebied dat grotendeels in Zuid-Holland ligt. Alleen het deelgebied Schraallanden langs de Meije (oranje op onderstaande kaart) ligt in provincie Utrecht. In het gebied komt een groot aantal zeldzame, beschermde planten en dieren voor, zoals de groenknolorchis, zwarte stern en Noordse woelmuis. Het gebied heeft een oppervlakte van ca. 2008 ha (figuur 1).

Kaart 3: Begrenzing Nieuwkoopse Plassen & De Haeck. Bron: **Error! Hyperlink reference not valid.**

Op 14 februari 1997 is het gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck aangemeld als Vogelrichtlijngebied (Europese Commissie 1979) en op 7 december 2004 als Habitatrichtlijngebied (Europese Commissie 1992) voor de daar aanwezige (prioritaire) habitattypen en soorten. Op 25 november 2013 zijn de doelstellingen voor deze habitattypen en soorten vastgesteld in het aanwijzingsbesluit. In juni 2015 hebben Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, in overeenstemming met Gedeputeerde Staten van Utrecht, en de staatssecretaris van Economische Zaken het beheerplan Natura 2000-gebied vastgesteld (Provincie Zuid-Holland 2015). Dit beheerplan geldt voor de periode 2015 – 2021 en is op 20 april 2021 met maximaal vier jaar verlengd door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. Recent is begonnen met het opstellen van het volgende beheerplan.

De Nieuwkoopse Plassen zijn met name van belang als broedgebied voor beschermde moerasvogels als de roerdomp, purperreiger en rietzanger. Daarnaast komen in het laagveenmoeras zeldzame of bedreigde habitattypen voor zoals trilvenen, veenmosrietland en blauwgrasland. In de veenplassen groeien bijzondere waterplanten als krabbenscheer en kranswieren. Voor het gebied zijn 27 instandhoudingsdoelstellingen definitief vastgesteld en twee in ontwerp (zie tabel 1).

De voor stikstof gevoelige habitattypen zijn: Kranswierwateren, Meren met Krabbenscheer, Vochtige heiden (laagveengebied), Blauwgraslanden, Ruigten en zomen (moerasspirea en harig wilgenroosje), Overgangs- en trilvenen (veenmosrietland en trilveen), Galigaanmoerassen en Hoogveenbossen. Daarnaast maakt een aantal soorten gebruik van de stikstofgevoelige leefgebieden Geïsoleerde meander en petgat (LG02) en Grote zeggenmoeras (LG05).

In de natuurdoelanalyse (Royal HaskoningDHV, 2021) is uitgewerkt welk oppervlakte habitattypen nodig is voor een evenredige bijdrage aan de landelijk gunstige staat van instandhouding (theoretische opgave). Deze opgave is toegevoegd aan tabel 1.

Tabel 1: Uitwerking instandhoudingsdoelen Nieuwkoopse Plassen & De Haeck

Code	Habitatype	Doelstelling	Theoretische opgave (ha)
H3140	Kranswierwateren	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit	18
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit	95
H4010B	Vochtige heiden (laagveengebied)	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit	19
H6410	Blauwgraslanden	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit	57
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)	Behoud oppervlakte en kwaliteit	34
H6430B	Ruigten en zomen (harig wilgenroosje) ¹	Behoud oppervlakte en kwaliteit	niet gekwantificeerd
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit	2
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmos-rietlanden)	Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit	362
H7210	Galigaanmoerassen	Behoud oppervlakte en kwaliteit	67
H91D0	Hoogveenbossen	Behoud oppervlakte en kwaliteit	18

Code	Habitatsoort	Doelstelling
H1016	Zeggekorfslak	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie
H1082	Gestreepte waterroofkever	Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor uitbreiding populatie
H1134	Bittervoorn	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie
H1149	Kleine modderkruiper	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie
H1163	Rivierdonderpad ¹	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie
H1318	Meervleermuis	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie
H1340	Noordse woelmuis	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie
H1903	Groenknolorchis	Behoud omvang en kwaliteit biotoop voor behoud populatie
H4056	Platte schijfhoen	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie

Code	Soort	Doelstelling
A021	Roerdomp	Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 6 paren (territoria)
A029	Purperreiger	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 120 paren
A176	Zwartkopmeeuw	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 9 paren
A197	Zwarte Stern	Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 115 paren
A292	Snor	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 25 paren
A295	Rietzanger	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 680 paren

Code	Soort	Doelstelling	Functie
A027	Grote zilverreiger	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 60 vogels (seizoensmaximum)	Slaap- en rustplaats
A041	Kolgans	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 3.000 vogels (seizoensmaximum)	Slaap- en rustplaats
A050	Smient	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 3.500 vogels (seizoensmaximum)	Slaap- en rustplaats en foerageergebied
A051	Krakeend	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 90 vogels (seizoensmaximum)	Foerageergebied

1. toegevoegd in Ontwerp-wijzigingsbesluit Habitatrictlijngebieden vanwege aanwezige waarden (Ministerie van LNV, 2018)

Uit de landschapsecologische systeemanalyse (Royal HaskoningDHV, 2021) volgen onderstaande generieke knelpunten voor het halen van de instandhoudingsdoelen:

- Waterkwaliteit: te hoge nutriëntenconcentraties, te hoge sulfaatconcentratie, weinig buffering
- Isolatie: door geïsoleerde ligging zijn populaties minder robuust
- Peilbeheer: weinig peilfluctuatie mogelijk vanwege bebouwing en overige functies
- Verzuring en vermesting door stikstofdepositie (en overige zure depositie)

Daarnaast zijn er enkele specifieke knelpunten voor individuele doelen. Dit betreft o.a. aanwezigheid exoten, gebrek aan geschikt leefgebied en opslag van struiken/bomen (beschaduwning).

In de natuurdoelanalyse (Royal HaskoningDHV, 2021) is in beeld gebracht wat de huidige staat van instandhouding van alle Natura 2000-doelen voor Nieuwkoopse Plassen & De Haeck is (zie samenvattende tabellen in bijlage xx).

De conclusie is dat er met name een grote opgave ligt ten aanzien van de habitattypen kranswierwateren (geheel verdwenen), blauwgrasland, trilvenen (vrijwel geheel verdwenen), veenmosrietland en hoogveenbos. Voor soorten is er een grote opgave voor zeggekorfslak, Noordse woelmuis, zwarte stern en roerdomp. Daarnaast is recent gebleken dat het ook met de platte schijfhoren niet goed gaat, wat wordt

geweten aan het (intensief) schonen van sloten en de aanwezigheid van exotische rivierkreeften (Koesse et al., 2021).

Om de opgaven te kunnen halen zijn maatregelen nodig om de waterkwaliteit te verbeteren (kranswierwateren, trilvenen), geschikt leefgebied in te richten (blauwgrasland, Noordse woelmuis, roerdomp) en optimalisatie leefgebied door gerichte maatregelen (zeggekorfslak, zwarte stern, hoogveenbos). Daarnaast geldt voor alle stikstof- en verzuringsgevoelige vegetatietypen dat de stikstofdepositie flink moet worden verminderd, met name om verdere verzuring tegen te gaan.

In onderstaande tabel is weergegeven welke stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soort en voorkomen in Nieuwkoopse Plassen & De Haeck, wat de kritische depositiewaarde¹ is (KDW) en wat de gemiddelde stikstofdepositie is.

Tabel 2: Stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten Nieuwkoopse Plassen & De Haeck

Stikstofgevoelig habitatype of leefgebied	KDW (mol/ha/jaar)	Gemiddelde depositie o.b.v. AERIUS M21 (mol/ha/jaar in 2019)
Kranswierwateren	2143	1036
Meren met krabbenscheer	2143	1080
Vochtige heide (laagveen)	786	1077
Blauwgrasland	1071	1122
Overgangs- en trilvenen (trilveen)	1214	1097
Overgangs- en trilvenen (veenmosrietland)	714	1096
Galigaanmoeras	1571	1051
Hoogveenbos	1786	1366
Geïsoleerde meander en petgat (LG02)	2100	1157
Grote zeggenmoeras (LG05)	1743	1334

Natuurnetwerk Nederland

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is het Nederlands netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Door het verbinden wordt het leefgebied groter en zijn populaties minder kwetsbaar voor calamiteiten (zoals klimaatverandering). De Natura 2000 -gebieden vormen een onderdeel van het Natuurnetwerk. Binnen het NNN zijn er gebieden met en zonder Natura 2000-status. De NNN-begrenzing is vastgelegd in de provinciale omgevingsverordening. De ambitie is dat door realisatie van het NNN een functionerend netwerk van natuurgebieden wordt gevormd dat ondersteunend is aan de Natura 2000

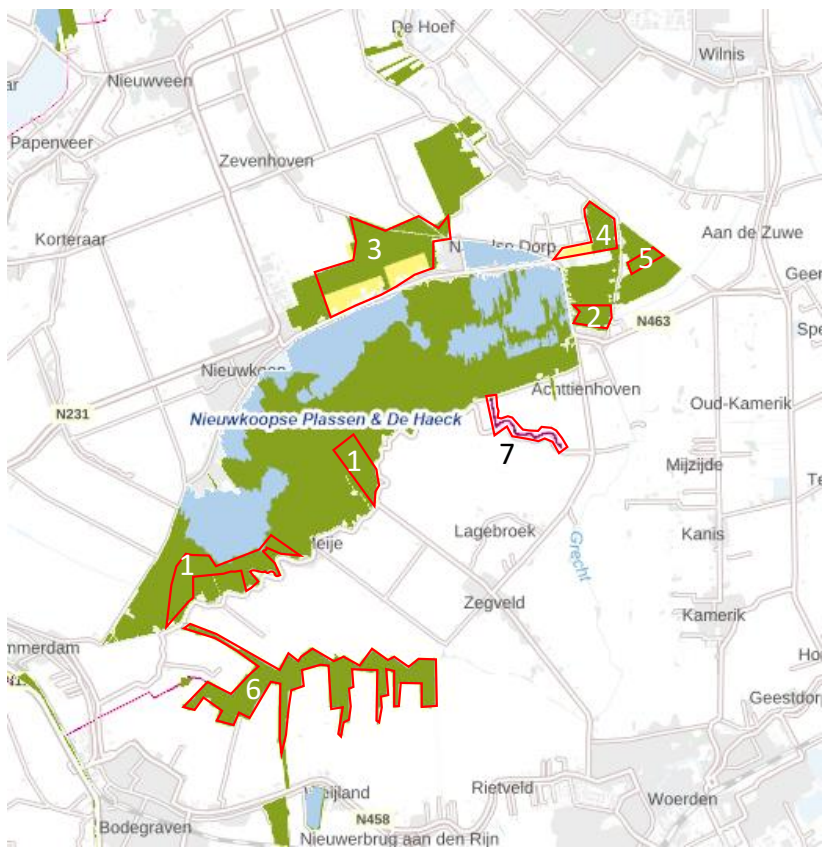
¹ De kritische depositiewaarde (KDW) is de mate van stikstofdepositie waarboven niet langer op voorhand kan worden uitgesloten dat er een risico is dat de kwaliteit van het habitatype wordt aangetast als gevolg van de verzurende en/of vermestende invloed van de stikstofdepositie.

gebieden in het netwerk en dispersiemogelijkheden biedt voor Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten en overige soorten. Hierdoor kan Nederland voldoen aan haar Europese verplichtingen op het gebied van de instandhoudingsdoelstellingen. De afspraak met het Rijk is dat het NNN uiterlijk eind 2027 is gerealiseerd (alle gronden beschikbaar en ingericht) en een functionerend natuurnetwerk vormt dat ondersteunend is aan de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden in het netwerk. Voor natuurgebieden die binnen de NNN-begrenzing liggen, is beheersubsidie beschikbaar. Voor gebieden binnen de begrenzing die nog omgevormd moeten worden naar natuur, is subsidie beschikbaar voor inrichting en voor afwaardering van de grond (bij het omzetten van landbouwgrond naar natuur, wordt grond minder waard).

Het gebied van de Nieuwkoopse Plassen zelf heeft een Natura2000-status en valt daarmee onder het NNN van zowel de Provincie Zuid-Holland als de Provincie Utrecht. Rondom de Nieuwkoopse Plassen ligt nog meer NNN, zie onderstaande kaarten. Het betreft hierbij zowel NNN-gebieden die binnen de grens van Provincie Zuid-Holland vallen als NNN-gebieden die onderdeel uitmaken van de Provincie Utrecht.

NNN Provincie Zuid-Holland

In onderstaande afbeelding is het NNN in de Provincie Zuid-Holland afgebeeld. Rondom de Nieuwkoopse Plassen zijn nog niet alle delen van het NNN gerealiseerd. Deze delen zijn in onderstaande afbeelding rood omkaderd. Twee van deze gebieden, Meijegraslanden en Westveen, zijn gelegen binnen de Natura 2000 begrenzing in Zuid-Holland. De andere vijf gebieden/projecten liggen daar omheen. De ecologische verbindingszone (EVZ) richting de Provincie Utrecht maakt hier ook onderdeel van uit.

Kaart 4:

NNN (aanwezig en nog te ontwikkelen) rondom Nieuwkoopse Plassen & De Haeck in provincie Zuid-Holland. Bron: Natuurbeheerplan 2022. Groen=bestaande en nieuwe natuur; geel=zoekgebied nieuwe natuur.

In onderstaande tabel is de realisatieplanning van de nog niet (optimaal) ingerichte gebieden opgenomen.

Nummer	Project/gebied	Uitvoering
1	Meijegraslanden (in Natura 2000)	2023-2024
2	Westveen (in Natura 2000)	2023-2024
3	Ruygeborg II	2023-2024
4	Noordse Buurt	2023-2024
5	Bovenlanden	2022
6	Bodegraven Noord	2023-2024
7	EVZ Nieuwkoopse Plassen - Polders Kamerik en Zegveld	n.t.b.

Positieve effecten

In bovengenoemde projecten wordt in veel gevallen extra natte natuur en een betere waterkwaliteit gerealiseerd. Dit komt ten goede aan de instandhoudingsdoelstellingen van verschillende habitattypen en -soorten. De vernatting en verbetering van de waterkwaliteit in het algemeen komen ten goede aan soorten als de zeggekorfslak, Noordse woelmuis, gestreepte waterroofkever, kleine modderkruiper en bittervoorn en habitattypen zoals meren met krabbenscheer, kranswierswateren, trilvenen en veenmosrietland.

In de Meijegraslanden (39 ha), Ruygeborg II (ca. 15 ha.) en Noordse Buurt (ca. 20 ha.) wordt veel extra moerasnatuur gerealiseerd. Dit draagt (direct of indirect) bij aan de instandhoudingsdoelstellingen van de roerdomp en Noordse woelmuis ("uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied") en purperreiger, snor en rietzanger ("behoud omvang en kwaliteit leefgebied").

Naast de realisatie van extra moeras wordt ook extra nat schraalland gerealiseerd. Hiervoor is in de plannen voor de Meijegraslanden (14 ha) Bodegraven Noord (35 ha) en Westveen (5-10 ha) in totaal zo'n 60 ha opgenomen. Dit draagt bij aan het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor het habitatype blauwgraslanden in het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen ("uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit").

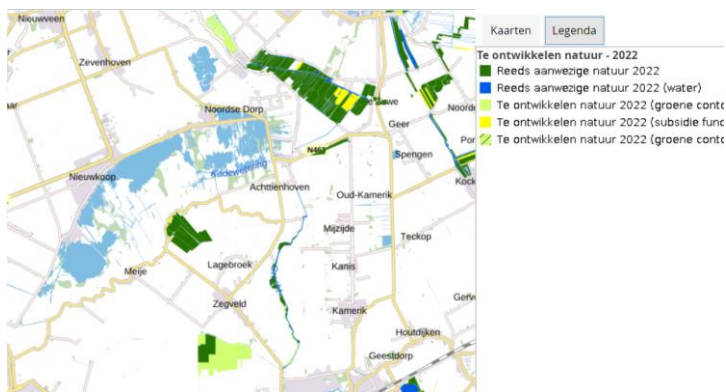
Naast de zeer natte natuurtypen wordt ook vochtig weidevogelgrasland, vochtig hooiland en bos gerealiseerd. In combinatie met de verbetering van de waterkwaliteit komt dit, zowel binnen als buiten Natura 2000 -gebied, ten goede aan verschillende vogelrichtlijnsoorten zoals zwarte stern ("uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied" en grote zilverreiger, smient, kolkans en krakeend ("behoud omvang en kwaliteit leefgebied").

Uitdagingen

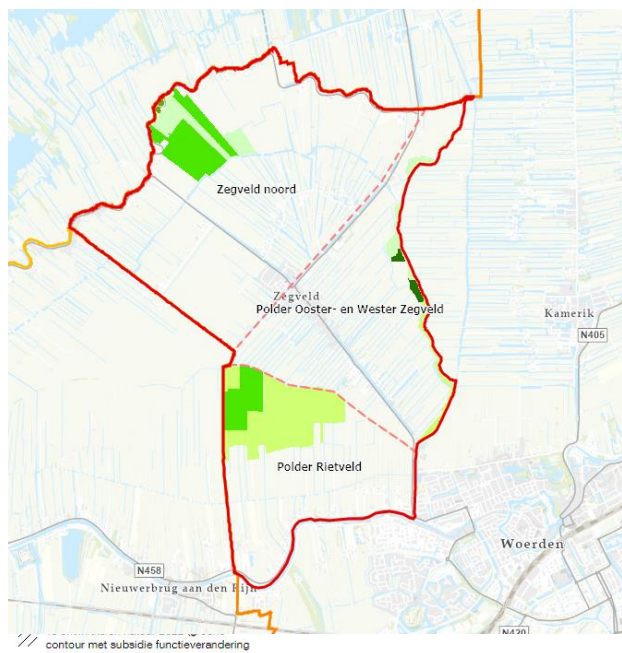
Bij de realisatie van NNN is het beschikbaar krijgen van grond altijd het grootste knelpunt. Grondeigenaren zijn niet altijd bereid om de natuur zelf te realiseren en te beheren op hun eigen grond. Ook zijn ze vaak niet bereid gronden te verkopen of ruilen. In dergelijke gevallen kan een NNN-gebied of NNN-verbinding soms elders gerealiseerd worden met dezelfde natuurwinst. In sommige gevallen kan er over worden gegaan op onteigening. Onteigening is een zwaar instrument dat bij voorkeur niet wordt ingezet.

NNN provincie Utrecht

In onderstaande afbeeldingen (kaart 5 en 6) is het NNN in de Provincie Utrecht afgebeeld. Rondom de Nieuwkoopse Plassen zijn nog niet alle delen van het NNN gerealiseerd.

Kaart 5: NNN (aanwezig en nog te ontwikkelen) rondom Nieuwkoopse Plassen & De Haec in provincie Utrecht.

Kaart 6: NNN Polder Zegveld

Nog te verwerven NNN/N2000 (Utrecht)

Bovenstaande kaartjes geven een beeld van de natuuropgave c.q. realisatie daarvan (kaart 5 en 6). Op twee kleine percelen na – liggend tussen de Schraallanden langs de Meije en de Meije (olijfgroen in kaart 6) – is de verwervingsopgave voor natuur afgerond. Het noordelijke perceel (ca. 0,8 ha) is begrensd als Natura 2000 en in agrarisch gebruik. Het zuidelijke perceel (ca. 0,7 ha) is in particulier eigendom. Verwerving van het noordelijke perceel is niet haalbaar gebleken. Verwerving van het zuidelijke perceel is niet realistisch, wel lijkt op termijn particulier natuurbeheer mogelijk.

Nog in te richten

Zegveld Noord

In Zegveld Noord liggen de Schraallanden langs de Meije – het Utrechtse deel van het Natura 2000 gebied van ca. 23 ha – met daar omheen ca. 57 ha NNN als nog in te richten hydrologische bufferzone. In het voorontwerp wordt voorzien in ca. 12 ha nat schraalland. Realisatie vindt naar verwachting in 2023 plaats. Om de waterkwaliteit van het Natura 2000-gebied te verbeteren werken Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer aan een hydrologische verbinding (sifon/retourpomp) tussen de Nieuwkoopse Plassen en de Schraallanden langs de Meije. Realisatie hiervan wordt gelijk met de inrichting van de bufferzone opgepakt.

Zegveld Zuid

In dit gebied ligt geen opgave meer in het kader van de NNN. Aan de westoever van de Grecht ten noorden van Zegveld is eigendom van Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden als Groene Contour begrensd. Bedoeling van de begrenzing Groene Contour is dat eigenaren zelf natuur realiseren en vervolgens na begrenzing als NNN in aanmerking komen voor een beheervergoeding.

Rietveld

In de polder Rietveld is ca. 35 ha eigendom van Natuurmonumenten als NNN begrensd. De inrichting van deze percelen maakt deel uit van het inrichtingsplan natuur in de Meijepolder. Het Utrechts Landschap (HUL) beschikt over ca. 41 ha eigendom waarvan ca. 23 ha is begrensd als Groene Contour. Streven van HUL is om al het eigendom binnen de Groene Contour, grenzend aan het eigendom van NNN, te ruilen.

Effecten

De te nemen maatregelen in de Schraallanden langs de Meije zijn gericht op het reduceren van de wegzijging van grondwater uit het Natura 2000 gebied en het verbeteren van de waterkwaliteit binnen het Natura 2000 gebied met het oog het in stand te houden c.q. te verbeteren areaal (ca. 12 ha) blauwgrasland. De inrichting van de bufferzone NNN vindt plaats conform het Natuurbeheerplan Utrecht, waarbij uitbreiding van het areaal nat schraalland binnen de NNN wordt beoogd.

- Indien mogelijk: de verwachte invloed van de Rijksbronmaatregelen op de reductie en een beeld van de taak die daarmee overblijft voor de provincie.

Met opmerkingen [MK4]: Dit is de verwachte ontwikkeling obv AERIUS, maar volgens mij is dit een achterhaald plaatje

Figuur xx: Verwachte depositieontwikkeling Nieuwkoopse Plassen & De Haeck op basis van AERIUS Monitor M22.

3.1.3 Economische ontwikkeling

Sinds de start van de GGA Nieuwkoop is bij meerdere gelegenheden gevraagd of gebiedspartners projecten en plannen hebben, die stikstofdepositie veroorzaken en waarvoor eventueel stikstofruimte zou moeten worden georganiseerd. Voor reeds vastgestelde plannen en projecten is er geen behoefte. Voor toekomstige plannen en projecten kan hierop geen concreet antwoord worden gegeven. Gemeenten en Waterschappen streven er naar stikstofemissie en -depositie te voorkomen, te mitigeren en indien nodig door middel van extern salderen ervoor te zorgen dat hiervoor toestemming kan worden verkregen. Gezien de ontwikkelingen waarbij het steeds lastiger wordt om door middel van extern salderen vergunning te verlenen voor nieuwe projecten en plannen, wordt ondertussen duidelijk dat er in de toekomst stikstofruimte nodig zal zijn om deze te kunnen realiseren. Het gaat daarbij met name om grotere infrastructurele projecten zoals de N207. Ook is de verwachting dat de uiteindelijke realisatie van het nog op te stellen gebiedsplan en de uitvoering van de hiermee samenhangende maatregelen vragen om stikstofruimte. Met het oog hierop wordt onderzocht of en op welke manier een stikstofdepositiebank voor het gebied Nieuwkoop kan worden opgericht en benut.

3.1.4 Waterkwaliteit

In het gebied van de Nieuwkoopse Plassen en omliggende polders liggen 11 KRW-waterlichamen. Onderstaand kaartje geeft een overzicht. Een aantal grote waterlichamen zoals de Oude Rijn en de Amstelland Boezem liggen grotendeels buiten het beschouwde gebied.

Invoegen: kaartje met de KRW-waterlichamen

De ecologische en chemische waterkwaliteit moeten in 2027 aan de gestelde doelen voldoen ("goede ecologische toestand" en "goede chemische toestand"). Rijnland en HDSR geven aan dat het voor de meeste parameters vrij zeker is dat de ecologische doelen worden gehaald, AGV is hiervan minder zeker. Voor de meeste waterlichamen wordt niet verwacht dat de chemische waterkwaliteitsdoelen in 2027 worden gehaald. Onderstaande tabel geeft de actuele situatie voor de belangrijkste parameters.

Tabel: 3 overzicht van de KRW in 2021. Opgave is goede ecologische en goede chemische toestand 2027. Bij de ecologische toestand draait het primair om macrofauna, waterplanten, vis en algen. Stikstof, fosfor en overige relevante stoffen (ORS) zijn ondersteunende parameters.

	Ecologische toestand							Chemische toestand
	Macro-fauna	Water-planten	vis	algen	N	P	ORS	
Nieuwkoopse Plassen NL13_20								
Vaarten Polder Nieuwkoop NL13_33_2								
Vaarten Zuid- en Noordeinder Polder NL13_34								
Amstelland Boezem NL11_1_1								
Groot Wilnis-Vinkeveen zuid NL11_2_11								
Westveen NL11_2_12								
Vaarten Zevenhoven N11_2_4								
Meijepolder NL14_26								
Oude Rijn NL14_27								
Zegveld NL14_28								
Grecht NL14_29								

Groen: goede ecologische/chemische toestand
 Oranje: matige ecologische toestand
 Geel: ontoereikende ecologische toestand
 Rood: slechte ecologische/chemische toestand

De kleine wateren vallen niet binnen de KRW. Met de provincies zijn voor deze wateren afspraken gemaakt over het realiseren van een goede waterkwaliteit ("Doelen Overig Water"). De wijze waarop dit wordt vastgelegd verschilt per waterschap en provincie. Die afspraken focussen op de begroeiing van de watergangen. Veel van de overige wateren voldoen nog niet aan de provinciale afspraken.

3.1.5 Bodem en klimaat

In de Regionale Veenweide Strategie (RVS) werken waterschappen samen met de provincies, gemeentes en belanghebbenden aan de reductie van de bodemdaling. Dat loopt via de Regionale Veenweide Strategie. De aanpak is gebaseerd op de afspraak uit het Klimaatakkoord dat de emissie van CO₂ uit veengronden in 2030 met 1 megaton CO₂-equivalenten wordt teruggebracht.

In Utrecht geldt dat verwacht wordt dat op 90% van het areaal de huidige landbouw mogelijk blijft en dat op 10% van het areaal een transitie naar een meer extensieve landbouw nodig is. Het doel van HDSR voor de vermindering van de bodemdaling is 50% reductie in 2030. AGV heeft een vergelijkbaar doel.

HDSR kiest een leidende rol in de aanpak van bodemdaling en werkt ook in de polders ten zuiden van de Nieuwkoopse Plassen hard aan het stimuleren van de plaatsing van WIS (waterinfiltratiesysteem). AGV doet dit in mindere mate en nog niet in het gebied rond Nieuwkoop. Rijnland ziet voor zichzelf bij bodemdaling geen trekkende rol, maar zal wel aansluiten op initiatieven van anderen.

4. Strategie

Organisatie GGA Nieuwkoop

In 2020 is de provincie in samenwerking met de provincie Utrecht, de gemeenten Nieuwkoop, Bodegraven-Reeuwijk, Alphen aan den Rijn, de waterschappen Stichtse Rijnlanden en Amstel, Gooi en Vecht, hoogheemraadschap van Rijnland, Natuurmonumenten, LTO, agrariërs en andere maatschappelijke partners gestart met de Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof en Bodemdaling Nieuwkoopse Plassen e.o. Bestuurlijk vertegenwoordigers van deze organisaties vormen samen het Bestuurlijk Overleg GGA Nieuwkoop. De heer R.J. van Duijn, burgemeester van Nieuwkoop, is de voorzitter.

Het met de GGA Nieuwkoop te bereiken resultaat is een integraal gebiedsplan en uitvoeringsprogramma ter realisatie van de gebiedsopgaven: stikstofreductie, CO₂-reductie/bodemdaling, en natuurherstel binnen en buiten N2000. Deze opgaven moeten worden gerealiseerd onder de voorwaarde van een duurzaam toekomstperspectief voor de agrariërs die in het gebied actief blijven. Dit onder het motto: vitale natuur + vitale landbouw = vitaal gebied.

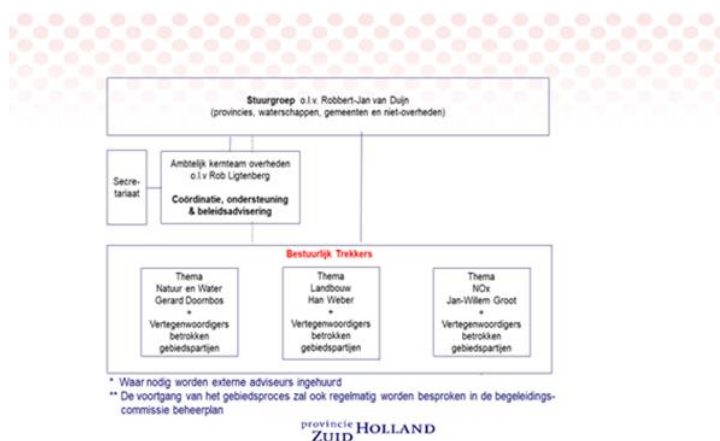

Figuur 2: Opgaven, thema's en gebiedsontwikkeling GGA Nieuwkoop

Binnen de GGA Nieuwkoop zijn wij gestart vanuit een meer sectorale, inhoudelijke, aanpak met als doel vooral specialistische en inhoudelijke kennis te organiseren en op basis hiervan tot maatregelen te komen. Er zijn drie thema's: Thema Landbouw, Thema Water en Natuur, en Thema NO_x. De aanpak binnen een thema is opgepakt door vertegenwoordigers van de deelnemende organisaties onder leiding van een bestuurlijke trekker. De bestuurlijke trekkers zijn verantwoordelijk voor de onderlinge afstemming en daarmee het bewaken van de integraliteit.

De GGA Nieuwkoop is daarmee vanaf aanvang gericht op een integrale benadering, die verder gaat dan alleen de genoemde opgaven. Er wordt uitdrukkelijk gekeken naar koppelkansen en ontwikkelingen die van

invloed kunnen zijn op de opgaven en het ruimtegebruik (en vice versa) Zo wordt er bijvoorbeeld aangesloten bij provinciale en gemeentelijke ambities op het gebied van recreatie en wordt de energietransitie gezien als een mogelijkheid voor NOx-reductie en een – aanvullend – verdienmodel van agrariërs.

Figuur 3: Organisatie GGA Nieuwkoop

Adaptief plan van aanpak GGA Nieuwkoop

In februari 2021 heeft het Bestuurlijk Overleg het Adaptief Plan van Aanpak vastgesteld. Adaptief omdat ten tijde van het opstellen van het plan de provinciale stikstofopgave nog niet helder was en er nog geen eenduidige rekenmethodiek bestond voor het bepalen van CO₂-emissie uit de veenbodem en de effecten van reducerende maatregelen. Vanwege het bestuurlijke gevoel van urgentie bij de aanpak van de opgaven is besloten om aan de slag te gaan met wat bekend is en lopende het proces nieuwe kennis, inzicht en ontwikkelingen mee te nemen.

Op basis van het Plan van Aanpak zijn de werkgroepen voor de verschillende thema's aan de slag gegaan. Dit heeft mede geresulteerd in de overzichten van maatregelen die op korte termijn – kunnen – worden genomen om invulling te geven aan de opgaven (zie 5. Maatregelen en effecten).

Proces gebiedsperspectief Redeneerlijn realisatie GGA Nieuwkoop, bedrijfsmodellen en hoofdrichtingen

Om vanuit de thematische aanpak tot een integraal gebiedsplan te kunnen komen, is in het voorjaar van 2021 besloten tot het opstellen van een gebiedsperspectief:

- Waarmee invulling wordt gegeven aan de opgaven, en het beleid en ambities van de betrokken overheden op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling, recreatie, energie en wensen en kansen voor agrariërs en natuur;
- In de vorm van één of meer verbeeldingen inclusief narratief;
- voorzien van een overzicht van benodigde maatregelen, kosten, beschikbaar en te ontwikkelen instrumentarium.

Het proces om tot een gebiedsperspectief te komen dat onderdeel zal vormen van het op te stellen gebiedsplan en uitvoeringsprogramma bestaat uit 3 stappen.

Figuur 4: Processtappen gebiedsperspectief

Stap 1, Bouwstenen

De eerste stap, Bouwstenen, is in november 2021 afgerond. In samenwerking met Veenenbos en Bosch Landschapsarchitecten is een analyse van het gebied gemaakt. De beleidsambities van de betrokken overheden zijn in kaart gebracht. De opgaven zijn nader geanalyseerd. Er zijn bedrijfsmodellen voor agrarische bedrijven ontworpen en de Redeneerlijn Realisatie GGA Nieuwkoop (hierna: Redeneerlijn) is opgesteld. Dit laatste document vormt samen met de natuurdoelanalyse en de bedrijfsmodellen de basis voor de verdere gebiedsgerichte aanpak.

Bedrijfsmodellen

Het gaat om 5 bedrijfsmodellen variërend van een intensief bedrijf waar de emissiereducties vooral met techniek en innovatie worden bereikt tot een natuurboer, waar het grondgebruik volledig in dienst staat van de natuur en bodem. De bedrijfsmodellen worden in stap 2, Onderzoek, doorgerekend en geanalyseerd op milieuprestaties en economische effecten in vergelijking tot een gemiddeld agrarisch bedrijf in het Groene Hart. Zo ontstaat er inzicht in de bijdragen aan de opgaven, de benodigde investeringen en de inkomenseffecten.

Figuur 5: bedrijfsmodellen: milieuwinst en bedrijfsmarge t.o.v. referentiebedrijf

Redeneerlijn realisatie GGA Nieuwkoop

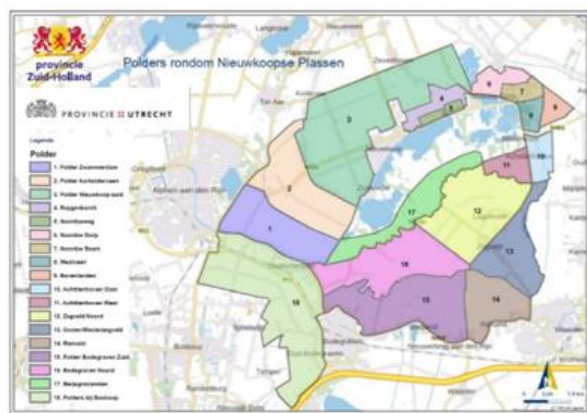
De Redeneerlijn is bedoeld om richting te geven aan de opgaven, ruimte te bieden aan meekoppelkansen en heeft als inzet om te komen tot vitale natuur, vitale landbouw en een vitaal gebied. In de redeneerlijn onderscheiden we globaal 3 "ringen" rondom de Plassen (afgebakend langs poldergrenzen):

- Een kern (het Natura 2000-gebied) waarin de natuuropgave leidend is
- Een binnenste ring, met een inzet op reductie van emissies en verbetering van het evenwicht landbouw/natuur
- Een buitenste ring, met een inzet op reductie van emissies uit de landbouw

Kaart 7: 1-5 km zone rondom de Nieuwkoopse Plassen

Uiteraard zijn dit in de praktijk geen ringen, maar deelgebieden die je langs poldergrenzen afbakent. Een **indicatieve** afbakening in termen van bijbehorende polders is weergegeven in kaart 7. Deze indeling kan op grond van voortschrijdend inzicht nog veranderen.

Kaart 7: polderindeling GGA Nieuwkoop volgens ringenbenadering

De drie "ringen" bestaan **indicatief** uit de volgende polders:

- De kern bestaat uit het Natura 2000-gebied incl. de Meije-graslanden (17), Ruygenborch (4), Noordse Buurt (7) en Westveen (8).
- De binnenste ring wordt gevormd door Polder Aarlanderveen (Strikt genomen wordt Polder Aarlanderveen aangevlogen vanuit het IBP Vitaal Platteland. Dat betekent dat de keuzes over het in te zetten instrumentarium in deze polder worden gemaakt vanuit het IBP.) (2), Noordseweg (5), Noordse Dorp (6), Bovenlanden (9), Polder Achttienhoven Oost (10) en Achttienhoven West (11), Polder Zegveld Noord (12) en Polder Bodegraven Noord (16).
- De buitenste ring bestaat uit Polder Zwammerdam (1), Polder Nieuwkoop Zuid (3), Polder Zegveld Zuid (13), (en Polder Rietveld (14). Polder Bodegraven Zuid (15) en de polders bij Boskoop (18).

De Redeneerlijn zet ook in op instrumenten, middelen en governance. Om een gebiedsplan te kunnen realiseren zijn adequate instrumenten, voldoende middelen en een slagvaardige governance nodig. Integrale planvorming moet ook leiden tot integrale uitvoering.

De redeneerlijn vraagt per deelgebied om een andere mix van in te zetten instrumenten. Daar waar in de kern meer natuurgerichte instrumenten kunnen worden ingezet, zal in de binnenste ring het landbouw/natuur instrumentarium leidend zijn en in de buitenste ring het landbouwinstrumentarium.

Niet uitputtend, zou het daarbij kunnen gaan om:

- het grondinstrumentarium (aankoop, verplaatsing, afwaarderij, (erf)pacht, toedeling van vrijkomende gronden, kavelruil, herallocatie-fonds, schadeloosstelling met in sommige gevallen als laatste middel: onteigening)
- mogelijkheden die de Wnb biedt voor intrekken van vergunningen/schadeloosstellen
- landinrichtings-/herverkavelingsinstrumentarium,
- instrumentarium voor zelfrealisatie van natuur,
- financiële instrumenten (borgstelling, leningen, subsidies, etc.), omgevingsplan en bestemmingsplannen.

Hoewel de inzet is om zoveel mogelijk te werken met bestaande instrumenten, zal het op onderdelen ook nodig zijn om instrumentarium aan te passen of zelfs nieuw instrumentarium te ontwikkelen. Momenteel loopt er een onderzoek naar de reikwijdte van de inzet van bestaande grondinstrumenten. De uitkomsten hiervan en voorstellen voor nieuwe instrumenten zullen onderdeel uitmaken van het uiteindelijke gebiedsplan en uitvoeringsprogramma. Overigens worden ook nu al instrumenten ontwikkeld om te kunnen inzetten op ontwikkelingen, maatregelen en initiatieven die bijdragen aan de opgaven en als no-regret kunnen worden aangemerkt. Zo hebben gedeputeerde staten voornemens op 31 mei 2022 een subsidieregeling vastgesteld voor de subsidiëring van kosten vanwege verplaatsing of beëindiging van een veehouderij met het oog op de realisatie van de opgaven in het gebied Nieuwkoop of andere gebieden in Zuid-Holland. Daarnaast wordt onderzocht of en onder welke voorwaarden een grondbank en een stikstofbank voor het gebied Nieuwkoop kunnen worden opgericht.

Verder wordt op dit moment gestart met een onderzoek naar een bij het gebied, de opgaven en de betrokken organisaties passende governance. Een voorstel voor een governancestructuur zal eveneens onderdeel uitmaken van het uiteindelijke gebiedsplan en uitvoeringsprogramma.

Hoofdrichtingen

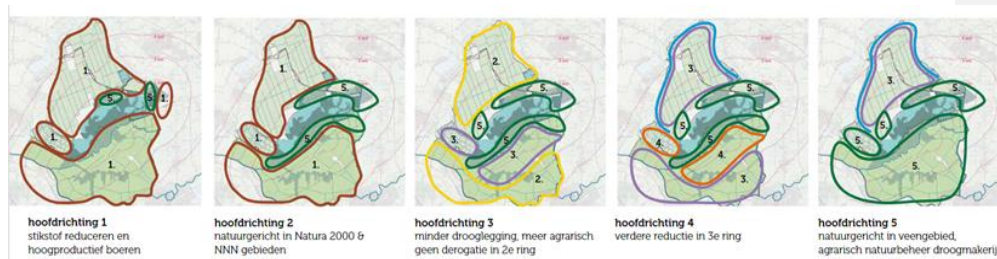
Bij elke ring is een hoofdrichting voor het (agrarische) grondgebruik onderscheiden:

- In de kern is de hoofdrichting natuur (N2000) met de natuurdoelanalyse als onderlegger. Op percelen met een agrarische bestemming is de inzet: agrarisch grondgebruik met lage emissies van stikstof/broeikasgassen, waterinfiltratie en veel natuurbeheer, andere vormen van extensief grondgebruik met lage emissies van stikstof en broeikasgassen bij hoge grondwaterstanden,

functieverandering naar waterberging en/of natuur in het kader van de resterende natuuropgave.

- In de binnenste ring is de hoofdrichting een inzet op grondgebonden agrarische bedrijven met gesloten kringlopen op bedrijfsniveau, waterinfiltratie in de bodem en een actieve inzet op extra biodiversiteit.
- In de buitenste ring is de hoofdrichting een inzet op vermindering van emissies en verbetering van kringlopen, gecombineerd met waterinfiltratie in de bodem.

Op basis van de Redenerlijn, de bedrijfsmodellen, en de natuurdoelanalyse zijn de volgende hoofdrichtingen/scenario's ontworpen voor het gebied.

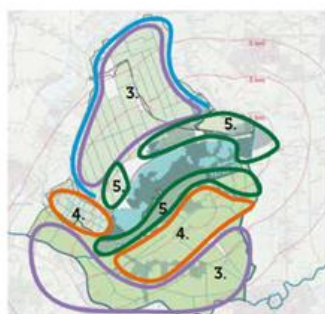
Kaart 8: Hoofdrichtingen voor gebiedsontwikkeling

Stap 2, Onderzoek

Stap 2 is grotendeels afgerond in april 2022. De bedrijfsmodellen en de hoofdrichtingen zijn doorgerekend op doelbereik en economische aspecten, en geanalyseerd. De bedrijfsmodellen zijn daarbij vergeleken met het referentiebedrijf en zowel de bedrijfsmodellen als de hoofdrichtingen zijn tegen de uitkomsten van de keukentafelgesprekken aangehouden. Op basis van de doorrekeningen en de analyses is geconcludeerd, dat hoofdrichting 4 het grootste doelbereik heeft, maar dat hiermee de stikstofopgave, rekening houdend met de te bereiken reductie vanuit generieke rijksmaatregelen, nog niet wordt bereikt. Daarom is gekeken of er extra maatregelen kunnen worden getroffen, waarbij is uitgegaan van het abcd-scenario, één van de scenario's waarmee wordt gerekend voor het bepalen van de provinciale stikstofopgaven, het daarbij gehanteerde uitgangspunt van nul emissie binnen de Natura 2000-begrenzing, en het uitgangspunt vanuit het NPLG van verminderd landbouwkundig grondgebruik grenzend aan Natura 2000. Dit levert de Hoofdrichting 4plus op.

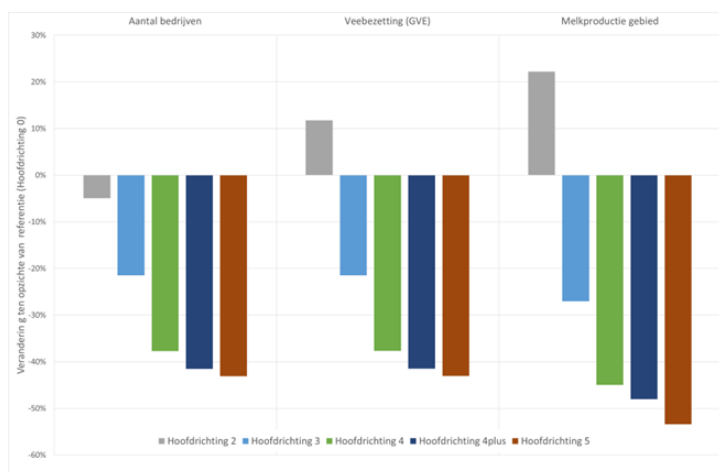
= Hoofdrichting 4

- + 0-emissie in Meijegraslanden
- + 0-emissie in Westveen
- + minimale emissie in Achttienhoven west

Kaart 9: Hoofdrichting 4PLUS

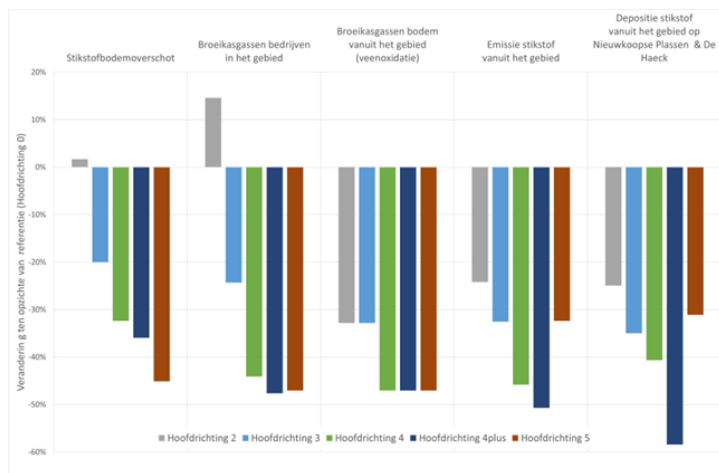
Zoals hiervoor is aangegeven zijn de hoofdrichtingen doorgerekend op de gevolgen voor de landbouw en de mate waarin zij bijdragen aan de realisatie van de opgaven.

Figuur 8: Effecten hoofdrichtingen op landbouw ten opzichte van de referentie (hoofdrichting 0)

Duidelijk is dat ieder bedrijfsmodel tot een verdere vermindering van het aantal bedrijven, de veebezetting en de melkproductie leidt ten opzichte van een referentiebedrijf. Dit vertaalt zich ook economisch. Iedere volgende stap in een bedrijfsmodel dat steeds meer op extensivering i.c.m. natuur is gericht, vraagt om meer grond bij een gelijkblijvende veebezetting per bedrijf. De hoge grondkosten, investeringen in stallen en techniek en een lagere melkproductie vertalen zich naar hogere kosten en minder inkomsten. Het is noodzakelijk dat hier passende oplossingen voor worden gevonden, zowel vanuit de overheid als vanuit de markt. Alleen dan kan er sprake zijn

van een duurzaam toekomstperspectief voor agrariërs die in dit gebied doorgaan en daarmee van een vitaal gebied.

Figuur 9: Milieuprestaties van hoofdrichtingen ten opzichte van referentie (hoofdrichting 0)

Uit de doorrekeningen blijkt dat hoofdrichting 4plus waar het gaat om stikstofreductie veruit het meeste effect heeft. Samen met het reductie-effect van de generieke rijksmaatregelen is het mogelijk ervoor te zorgen dat 80% van de voor stikstofgevoelige habitats in de Nieuwkoopse Plassen en De Haeck aan de KDW voldoen. Ook voor de andere opgaven laat hoofdrichting 4plus het grootste doelbereik zien.

Door de agrariërs is nog een ander voorstel aangeleverd. Uitgangspunt hierbij is een bedrijfsmodel waarin wordt ingezet op techniek en innovatie in combinatie met verbetering van het bedrijfsmanagement overeenkomstig de aanpak van het project Boeren met Perspectief, en mozaïekbeheer. Dit voorstel wordt op dit moment op vergelijkbare wijze doorgerekend en geanalyseerd als de andere bedrijfsmodellen en hoofdrichtingen.

Stap 3, Perspectief

De start voor Stap 3 zal naar verwachting in juni/juli 2020 plaatsvinden. Op basis van een vergelijking van de uitkomsten van de hoofdrichtingen zal het Bestuurlijk Overleg worden gevraagd om de koers te bepalen. Het Bestuurlijk Overleg zal worden gevraagd om de provincies te adviseren o.b.v. de uitkomsten van de hoofdrichtingen de opgaven voor het gebied concreet vast te stellen inclusief de doorvertaling van indicatieve opgaven per polder. Vervolgens zal er een proces worden gestart om voor het hele gebied een gebiedsperspectief op hoofdlijnen op te stellen, dat feitelijk het kader vormt waarbinnen vervolgens op het niveau van deelgebieden (per polder of combinaties van polders) met de stakeholders in de gebieden nader uitgewerkte deelperspectieven worden ontwikkeld. De planning is om hier in september mee te starten.

Tegelijkertijd zal er worden gewerkt aan het instrumentarium en de governance. Ook zullen de kosten van realisatie en uitvoering worden berekend en een voorstel worden geformuleerd voor de dekking hiervan, mede als onderdeel van het uiteindelijke provinciale bod aan het rijk voor een bijdrage uit het NPLG-fonds in 2024.

4.1 Gebiedsiconen

Klimaatslim boeren

Klimaatslim Boeren in de Meijepolder Laag is een initiatief van twaalf grondeigenaren en de agrarische natuurvereniging De Parmey (De Parmey) om de veenweiden in de Meijepolder Laag toekomstbestendig te maken. Zij doen dit samen met het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden. Voor het project hebben zij van de provincie een subsidie ontvangen van € 2,5 miljoen. Dit is de eerste subsidie uit de € 22 miljoen Impulsgelden die het Rijk aan Zuid-Holland heeft toegekend om op korte termijn aan de slag te gaan met het reduceren van CO₂-uitstoot en verminderen van bodemdaling in de veenweidegebieden (Klimaatakkoord).

Het project maakt onderdeel uit van het landelijke samenwerkingsinitiatief “Klimaatslim boeren op veen”. Een groot deel van de subsidie wordt besteed aan de aanleg van onderwaterdrainage (281 ha). De aanleg van waterinfiltratiesystemen (WIS) lijkt op dit moment een voldoende kansrijke maatregel om de CO₂-emissie te reduceren en in de praktijk mee aan de slag te gaan, te monitoren en, daar waar nodig, nog verder te optimaliseren. Daarnaast wordt er 2,5 km natuurvriendelijke oevers aangelegd. Scholing, stimuleren van verduurzamingsmaatregelen op bedrijven en kennisdeling zijn andere belangrijke onderdelen van het project. De totale investering bedraagt bijna 3 miljoen euro. De eigen bijdrage vanuit de deelnemers bedraagt ruim € 150.000,00.

Laadpalen voor elektrische varen Nieuwkoop

Eind vorig jaar hebben de provincie Zuid-Holland en de gemeente Nieuwkoop subsidie verstrekt voor de installatie van twee laadpalen ten behoeve van elektrisch varen. Doel hiervan is het elektrisch varen in en rondom de Nieuwkoopse Plassen en De Haeck te bevorderen met als resultaat vermindering van emissies in het gebied en verduurzaming van de recreatievaart. Door de provincie is ook subsidie verleend aan de gemeente Alphen aan de Rijn voor de installatie van enkele laadpalen voor de elektrische recreatievaart. De ambitie is om deze infrastructuur uit te breiden, zodat er meerdere elektrische vaarroutes ontstaan en meerdaags elektrisch varen van, naar en op de Nieuwkoopse Plassen mogelijk is. Door een strategische keuze van de laadplekken kunnen hierdoor ook kansen staan voor nabij gevestigde agrarische bedrijven voor aanvullende inkomsten (horeca en recreatie). Voor de aanleg is een voorstel gedaan voor financiering vanuit de versnellingsgelden. Indien dit voorstel wordt gehonoreerd dan zal het projectvoorstel verder worden geconcretiseerd in de vorm van het aanwijzen van geschikte locaties, het opstellen van een meervoudige uitvraag voor de levering en aanleg, etc.

Boeren met energie

Duurzame elektriciteitsopwekking zorgt voor vermindering van CO₂ en NO_x. De stikstofreductie als gevolg hiervan zal niet een directe impact hebben op de Nieuwkoopse Plassen en De Haeck, maar draagt wel bij aan de landelijke reductie. Vanuit de RES Holland-Rijnland wordt sterk ingezet op het plaatsen van pv-installaties op de daken. Agrarische bedrijven beschikken vanwege de stallen veelal over een groot dakoppervlak dat voor een groot deel onbenut is. Door dit dakoppervlak zoveel mogelijk te benutten en daarmee grootschalige duurzame elektriciteitsopwekking te realiseren kan een belangrijke bijdrage worden geleverd aan de doelstellingen van de RES Holland-Rijnland. Tevens kan dit voor agrarische bedrijven enerzijds leiden tot kostenbesparing in de bedrijfsvoering (lagere energiekosten) en anderzijds tot inkomsten (energieleverancier). Toch zijn er weinig initiatieven op dit vlak. Dit heeft meerdere oorzaken:

- Kosten van verzwaring van de netaansluiting;
- Kosten van netverzwaring waar nodig;
- Lange wachttijd bij de netbeheerder voor aanpassen netaansluiting (wachttijd bij Liander bedraagt 2,5 voor het verzoeken van de aansluiting, waarna nog niet is gegarandeerd dat er op het net kan worden ingevoerd);

Dit alles maakt dat er voor de meeste agrariërs sprake is van een onzekere en op het eerste gezicht onrendabele businesscase. De oplossing kan mogelijk worden gevonden in de aanleg van een smartgrid waarbij agrariërs onderling en met bewoners in de omgeving stroom uitwisselen leveren. Onderdeel van het smartgrid kunnen ook zijn units voor elektriciteitsopslag en de opwekking en opslag van waterstof.

Hiervoor is een onderzoek voor nodig dat moet worden uitgevoerd door een gespecialiseerd bureau. Doel van dit onderzoek is om samen met een cluster van agrariërs te komen tot een ontwerp voor een smartgrid en bijbehorende voorzieningen die tot een rendabele businesscase voor de agrariërs kunnen leiden. Daarbij moet het smartgrid opschaalbaar zijn en kunnen worden gekoppeld met andere te ontwikkelen smartgrids in het gebied.

Voor dit onderzoek is eveneens een voorstel ingediend voor financiering vanuit de versnellingsgelden.

5. Maatregelen en effecten

[introductie door Denise]

5.1 Natuurmaatregelen en -effecten

5.1.1 Natura 2000

In onderstaande tabel zijn de (no regret) maatregelen voor de komende jaren samengevat. Deze maatregelen zijn afgestemd met gebiedspartijen. Naast deze geplande maatregelen, is al een aantal maatregelen in gang gezet en worden gesprekken gevoerd over vervolg maatregelen. In de komende jaren is ingezet op voortzetten maatregelen uit het vigerend beheerplan, onderzoek en 'no regret'-maatregelen, zodat vooruitlopend op de exacte uitkomsten van het gebiedsproces al zoveel mogelijk maatregelen kunnen worden uitgevoerd.

Tabel 3: Overzicht maatregelen korte termijn.

Maatregel	Categorie	Financieringsbron	Verwacht effect
Afvoeren ipv branden sluik	beheer	Natuurpact	Toename oppervlak en verbetering kwaliteit veenmosrietland (max. 40 ha)
Aangepast beheer tbv zeggekorfslak	beheer	Natuurpact	Behoud populatie
Instandhouden relevante oeverstructuren (rivierdonderpad)	beheer	Natuurpact	Behoud populatie
Openheid landschap vergroten door kleinschalig verwijderen bosjes en solitaire bomen (zwarte stern)	beheer	Natuurpact	Toename aantal broedparen
Inrichting Meijegraslanden conform vastgesteld inrichtingsplan	inrichting	Natuurpact (SNL/SKNL)	ca. 8 ha extra blauwgrasland
Proefproject petgaten 0.5 ha	beheer	Programma natuur	Op lange termijn max. 0,5 ha trilveen en/of veenmosrietland
Ecohydrologische systeemanalyse	onderzoek	Programma natuur	Inzicht in systeem en daardoor beter kunnen inzetten maatregelen
Plaggen voor trilveen in visgraatmotief	beheer	Programma natuur	Max. 1 ha extra trilveen
Monitoring maatregelen aan waterkwaliteit: prioriteit op trilveen en kalk/pilot bekalken	onderzoek	Programma natuur	Verbetering kwaliteit trilveen
Exotenbestrijding (inclusief deelname aan OBN onderzoek)	exotenbestrijding	Programma natuur	Verbeteren kwaliteit hoogveenbos

Waterkwaliteitsmaatregelen de Pot (isolatie de Pot, optimalisatie defosfatering)	hydrologie	Natuurpact/KRW	Verbeteren waterkwaliteit en herstel van max. 18 ha kranswierwateren
Sifon en retourpomp Schraallanden langs de Meije	hydrologie	LNV subsidie	Verbeteren kwaliteit blauwgrasland
Inrichting (hydrologische) bufferzone Schraallanden langs de Meije	inrichting	Natuurpact (prov. Utrecht)	Verbeteren kwaliteit blauwgrasland

Voorjaar 2022 is gestart met de actualisatie van het Natura 2000-beheerplan. In het kader daarvan zullen aanvullende maatregelen voor de middellange termijn (5-10 jaar) worden uitgewerkt en afgestemd. Een aantal maatregelen waarvoor de uitvoering afhangt van besluitvorming in het kader van de gebiedsgerichte aanpak Nieuwkoopse Plassen e.o. wordt daarin nog niet meegenomen. Het gaat dan bijvoorbeeld om het toekomstig gebruik van de Meijegraslanden.

Tekst over natuurmaatregelen in Gebiedsagenda 0.1

Met het Rijk is het zogeheten Programma Natuur opgezet om de kwaliteit van de natuur te verbeteren en de nodige inspanningen te kunnen bekostigen. Het Programma Natuur wordt uitgewerkt in een uitvoeringsprogramma voor de periode 2021-2030. Ook wordt gezamenlijk gewerkt aan een agenda 'natuurinclusief' waarin voor de langere termijn de ambities en kansen voor een natuurinclusieve samenleving in beeld worden gebracht, met versterkte aandacht voor de natuur in onze nabije omgeving en niet alleen in natuurgebieden.

Op basis van de uitkomsten van de natuurdoelanalyses zullen in overleg met de partners maatregelpakketten voor de Natura 2000-gebieden worden bepaald. Ook wordt geïnventariseerd welke maatregelen rondom de Natura 2000-gebieden kunnen worden genomen om de doelstellingen te halen. Op basis van deze gegevens wordt een pakket van maatregelen opgesteld. Met het Rijk is een Specificatie Uitkeringsovereenkomst (SPUK) gesloten op basis waarvan de gelden beschikbaar worden gesteld.

In bijlage II wordt een overzicht van de natuurherstellende maatregelen gegeven

Vervolg

De eerste horde die we met elkaar willen nemen is om met natuurmaatregelen verdere achteruitgang van natuur te minimaliseren. Daarbij is het belangrijk om te onderzoeken welk perspectief de natuurmaatregelen geven op natuurverbetering. Vervolgens is het van belang dat partijen samen een route uitstippelen die uiteindelijk leidt tot een goede staat van instandhouding. Voor dit langetermijnperspectief zullen mogelijk ook keuzes gemaakt moeten worden. Bij de uitwerking van deze Gebiedsagenda zullen deze keuzes aan de orde komen.

Natuurdoelanalyses

Afronding van de Natuurdoelanalyses en hieruit voortkomende noodzakelijke maatregelen zijn een belangrijke stap om achteruitgang van natuur in de Natura2000 gebieden in Duinen-Eilanden te voorkomen en om herstel in te zetten.

Programma Natuur

De provincie heeft met het Rijk afspraken kunnen maken over de eerste tranche van de gelden die in het kader van het programma Natuur worden vrijgemaakt. De eerste tranche is bedoeld voor maatregelen die op hele korte termijn in uitvoering kunnen worden gebracht. Het betreffen veelal extra beheermaatregelen in de natuurgebieden.

De komende tijd wordt gewerkt aan de tweede tranche van projecten. Deze tweede tranche is nadrukkelijk ook bedoeld voor maatregelen die bijdragen aan systeemherstel en die meestal minder snel in uitvoering kunnen worden gebracht. Met de betrokken partijen wordt gewerkt aan een structurele verbetering van de realisatiekracht om deze tweede tranche optimaal te benutten. Vanuit de gebiedsgerichte aanpak kunnen kansen worden geïdentificeerd om mee te nemen in deze tweede tranche.

5.1.2 Natuurnetwerk Nederland

In paragraaf 3.1.1. is onder NNN beschreven wat de aanpak en planning is voor realisatie van het NNN en wat de verwachte effecten zijn.

5.2 Bronmaatregelen en -effecten

Hier volgt kort wat er uit de rapportage van Wing over mogelijke stikstofmaatregelen is gekomen en wat nu de vervolgstappen zijn.

- Sectoren landbouw is het meest relevant
- Overzicht kansrijke maatregelen (vanuit gebiedstafel en vervolgesprekken)
- Bedrijfsmanagement, infiltratie etc.
- .

Aanpak richting Gebiedsagenda 1.0:

- Tijdlijn
- Participatie/ inspraak: kort hoe we dit gaan inrichten
- Besluitvorming

5.3 Maatregelen reductie NOx

Type maatregel	Omschrijving	Toelichting/kanttekeningen
Laadpalen elektrische recreatievaart	Plaatsen van elektrische laadpalen in en rond de Nieuwkoopse Plassen ten behoeve van de recreatievaart, eventueel en indien mogelijk gecombineerd met een oplaadfunctie voor elektrische fietsen. De provincie Zuid-Holland kan dit project tot maximaal 50 % subsidiëren.	Er wordt gewerkt aan een projectvoorstel ten behoeve van een subsidieaanvraag bij de provincie Zuid-Holland (max. 50% van de subsidiabele kosten) en cofinanciering vanuit de gemeente Nieuwkoop en/of ondernemers. Planning is om nog dit jaar de subsidieaanvraag bij de provincie in te dienen.
Zon op daken van agrarische gebouwen	Benutten van het potentieel aan dakoppervlak voor opwekking energie middels pv-installaties (als onderdeel van agrarisch bedrijfsmodel). Hiermee kan invulling worden gegeven aan de RES-opgave en NOx-reductie worden gerealiseerd.	Er zal een eerste analyse worden gemaakt van het potentiële dakoppervlak, gemiddelde installatiekosten en opbrengsten, mogelijke knelpunten (netcapaciteit, kosten voor grootverbruikersaansluiting). Op basis van deze analyse zal worden gekeken of en op welke tot realisatie kan worden overgegaan.
Mini-windturbines op agrarische erven	Plaatsen van mini-windturbines, indien mogelijk met een wat hogere ashoogte vanwege de meeropbrengst, op agrarische erven. Kan goed worden gecombineerd met pv-installaties op de daken.	Vergelijkbare analyse en stappen als bij zon op daken maken.
Zon op daken en mini-windturbines op bedrijventerreinen	Zon op daken van bedrijfsgebouwen en mini-windturbines op bedrijventerreinen. Indien mogelijk als onderdeel van een duurzame energieinfrastructuur (energieuitwisseling).	Nog geen concrete acties in beeld, anders dat op dit moment een subsidieaanvraag in behandeling is bij de provincie Zuid-Holland voor onderzoek naar de mogelijkheden van een duurzame energieinfrastructuur op bedrijventerrein Bovenland. Eerst de uitkomsten hiervan afwachten. Ondertussen wel al kijken of dit ook een optie kan zijn voor andere bedrijventerreinen.
Stimuleren zero-emissie via inkoop en aanbesteding	Door eisen aan emissie te stellen bij de opdrachtverlening voor diensten en werken, kunnen overheden de markt stimuleren	De waterschappen zijn hier volop mee bezig. Overheden kunnen ervaringen en best practices delen.

5.4 Maatregelen waterkwaliteit

De plannen voor de laatste uitvoeringstermijn van de KRW (2022-2027) zijn vastgelegd in SGBP3. Deze voorzien in het verminderen van watervervuiling (emissies landbouw, verdere waterzuivering), het stimuleren van de begroeiing met waterplanten en baggerwerk. De waterkwaliteit moet in principe in 2027 aan de gestelde doelen voldoen. Rijnland en HDSR geven aan dat het voor de meeste parameters vrij zeker is dat de doelen worden gehaald, AGV is hiervan minder zeker.

De begroeiing wordt gestimuleerd door ecologisch maaibeheer, aanleg van ecologische oevers en verbetering van de waterkwaliteit, vaak in samenwerking met de agrarische sector (ANLb).

5.5 Maatregelen bodemdaling/klimaat

Hier stukje over de maatregelen die vanuit bodemdaling worden getroffen om te werken aan de emissie-reductie voor CO₂. Dit is de aanleg van WIS in diverse polders. Koppeling regionale Veenweide Strategie.

5.6 Ontwikkelbehoefte

Er is geen informatie bekend over mogelijke ontwikkelbehoefte. Wel is duidelijk dat er plannen zijn, waarvoor mogelijk stikstofruimte noodzakelijk is. Maar zolang deze plannen niet concreet zijn uitgewerkt, is onbekend of en hoeveel depositie deze plannen veroorzaken. Gemeenten en waterschappen zetten daarbij allereerst in op zero-emissie of zo emissieloos mogelijk. Daar waar toch sprake is van stikstofdepositie op de Nieuwkoopse Plassen & De Haeck zal worden ingezet op extern salderen (eventueel via een voor het gebied Nieuwkoop en de te realiseren doelen op te richten stikstofbank, indien dit mogelijk is).

6. Richting Gebiedsplan 1.0

6.1 Integraal toekomstperspectief

[Door Miquel en Rob]

Hier volgt een paragraaf over de ontwikkelingen rondom het Nationaal Programma Landelijk Gebied en hoe dit de scope van de gebiedsagenda's stikstof en natuur verbreed wordt met de thema's KRW, klimaat en bodemdaling.

Indien mogelijk volgt duidelijkheid over de wijze waarop het Gebiedsplan Stikstof & Natuur wordt samengebracht met de integrale gebiedsgerichte aanpak vanuit het NPLG.

Met opmerkingen [MdJ5]: Dit staat nu onder 'Strategie'.

6.2 Tijdpad en planning

Voor nu volgt hier de algemene planning waarin we in mei 2023 Gebiedsagenda's en een Gebiedsplan opleveren. Hier maak ik ook een afbeelding van. Mocht er meer duidelijkheid zijn over het integrale toekomstperspectief, dan voeg ik dat toe.

Met opmerkingen [MdJ6]: Idem

6.3 Governance

Er is opdracht gegeven aan Frits Dinkla van Dho adviseurs om een voorstel te doen voor een governancestructuur. Daartoe zal hij de komende weken eerst gesprekken voeren met alle betrokken bestuurders. Hamvraag daarbij is welke rol partijen voor zichzelf zien in dat proces en welke positie partijen willen innemen in de aansturing en beheersing bij het uitwerken en bereiken van deze ambities (de governance).

6.4 Borging en investering

Er wordt de komende periode in samenhang met het onderzoek naar de governance ook gewerkt aan een businesscase, zodat inzicht ontstaat in de kosten voor de realisatie van het uiteindelijke gebiedsplan en uitvoeringsprogramma, de – mogelijke – dekking hiervan, en het instrumentarium.

Voor wat betreft de inzet vanuit de waterschappen als het gaat om de realisatie van de KRW kan worden opgemerkt, dat budgetten en bemensing KRW en overig water voor 2022-2027 liggen vast in de waterbeheerplannen van de waterschappen. Deze worden via de voorjaarsnota's geconcretiseerd.

Bijlagen

Bijlage xx Samenvatting uitkomst staat van instandhouding Natura 2000-doelen

Tabel 2A. Samenvatting oppervlak en kwaliteit habitattypen en opgave (=theoretische opgave doel minus aanwezig oppervlak (2019))

Code	Oppervlak 2019 (ha) en trend	Opgave oppervlak (ha)	Kwaliteit
H3140 Kranswierwater	1,91 Trend negatief	16,32	Vegetatie: goed Typische soorten: slecht Abiotiek: fosfaatgehalte is lokaal te hoog Structuur en functie: lokaal te weinig doorzicht en onvoldoende waterkwaliteit, onvoldoende oppervlak.
H3150 Meren met krabbenscheer	96,50 Trend neutraal/ licht positief	Geen	Vegetatie: matig (deels goed) Typische soorten: goed (deels matig) Abiotiek: fosfaatgehalte is lokaal te hoog Structuur en functie: lokaal te weinig doorzicht en onvoldoende waterkwaliteit
H4010B Vochtige heide (laagveen)	23,40 trend positief	Geen	Vegetatie: goed (klein deel matig) Typische soorten: goed Abiotiek: verdroging Structuur en functie: te hoge bedekking grassen, lokaal opslag appelbes
H6410 Blauwgrasland	13,38 trend negatief	44,07	Vegetatie: matig (deels goed) Typische soorten: goed (deels matig) Abiotiek: er is sprake van verzuring en verdroging waardoor ook de nutriëntenbeschikbaarheid lokaal toeneemt evenals de productie Structuur en functie: onvoldoende aanvoer basenrijk water
H6430A Ruigten en zomen (moerasspirea)	44,11 trend positief	Geen	Vegetatie: goed/matig Typische soorten: matig Abiotiek: lijkt te voldoen Structuur en functie: lijkt te voldoen
H6430B Ruigten en zomen (harig wilgenroosje)	0,00 trend onbekend	Onbekend	Vegetatie: geen gegevens Typische soorten: geen gegevens Abiotiek: geen regelmatige tot incidentele overstroming mogelijk Structuur en functie: eisen gelijk aan subtype A
H7140A Trilveen	0,00 trend negatief	1,97	Vegetatie: geen gegevens Typische soorten: geen gegevens Abiotiek: te zwakke buffering door ontbreken basenrijk opp. water, verzuring. Structuur en functie: oppervlak voldoet niet
H7140B Veenmosrietland	232,86 trend positief	129,83	Vegetatie: goed (deels matig) Typische soorten: goed (deels matig en slecht) Abiotiek: verzuring Structuur en functie: lokaal opslag appelbes
H7210 Galigaanmoeras	0,01 trend lijkt positief	0,20	Vegetatie: goed Typische soorten: slecht Abiotiek: voldoet in zeer smalle randzone, percelen te droog en te weinig buffering Structuur en functie: kensoorten van <i>Caricion davallianae</i> ontbreken in het habitatype, er is onvoldoende dynamiek, oppervlak voldoet niet

H91D0 Hoogveenbos	15,94 trend negatief	51,06	Vegetatie: matig (klein deel goed) Typische soorten: slecht Abiotiek: alkaliniteit en nutriëntenbeschikbaarheid is lokaal te hoog, waarschijnlijk door verdroging Structuur en functie: weinig veenmosrijke bossen, oppervlak voldoet niet lokaal opslag appelbes
-------------------	----------------------------	-------	---

Tabel 2B: Overzicht van de doelstellingen en trends van de Habitatrichtlijnsoorten binnen Nieuwkoopse Plassen & De Haek en de opgave om aan deze doelstelling te voldoen.

Code	Habitatrichtlijnsoort	Trend	Opgave
H1016	Zeggekorfslak	Negatief	Vergroten omvang leefgebied (grote zeggepollen) en verbeteren kwaliteit leefgebied (buffering), want deze zijn achteruitgegaan. Ook verbeteren connectiviteit, zodat de soort nieuwe locaties kan bereiken en de populatie minder kwetsbaar wordt.
H1082	Gestreepte waterroofkever	Positief	Geen, draagkracht voldoet. Populatie wel goed monitoren
H1134	Bittervoorn	Stabiel	Geen, draagkracht voldoet. Populatie en zoetwatermosselen wel goed monitoren, doorzicht is een aandachtspunt
H1149	Kleine modderkruiper	Stabiel	Geen, draagkracht voldoet. Populatie wel goed monitoren
H1163	Rivierdonderpad	Stabiel	Geen, draagkracht voldoet. Populatie wel goed monitoren. Behoud van oeverstructuren waar de soort is aangetroffen
H1318	Meervleermuis	Negatief	Geen, draagkracht als foerageergebied voldoet, afname komt door externe factoren. Populatie wel goed monitoren, in beeld brengen waar verblijven zich bevinden.
H1340	Noordse woelmuis	Negatief	Connectiviteit verbeteren, zodat verbindingen met andere populaties ontstaan. Vergroten omvang leefgebied (o.a. Westveen en Meijgraslanden) en verbeteren kwaliteit leefgebied, want deze zijn achteruitgegaan. Populatie goed monitoren.
H1903	Groenknolorchis	Stabiel	Huidige draagkracht voldoet, echter creëren van pionier situaties door middel van plaggen en het graven van nieuwe petgaten is noodzakelijk voor behoud. Ook moet de buffering van het oppervlaktewater worden verbeterd.
H4056	Platte schijfhoren	Stabiel	Geen, draagkracht voldoet. Populatie wel goed monitoren

Tabel 2C: Overzicht van de doelstellingen en trends (lange termijn) van de broedvogels binnen Nieuwkoopse Plassen & De Haek en de opgave om aan deze doelstelling te voldoen.

Code	Soort	Aantal 2006-2008	Aantal 2016-2019	Trend	Boven/ Onder IHD	Opgave
A021	Roerdomp	2	2	Onduidelijk	Onder IHD	Ja, voldoende geschikt foerageergebied aanwezig, maar broedhabitat is ontoereikend. Broedbiotoop (waterriet) dient ontwikkeld te worden.
A029	Purperreiger	120	148	Positief	Boven IHD	Geen, draagkracht voldoet. Punt van aandacht is behoud van goed foerageergebied in een ruim gebied rondom het N2000 gebied.
A176	Zwartkopmeeuw	15	113	Positief	Boven IHD	Geen, draagkracht voldoet
A197	Zwarte Stern	33	24	Negatief	Onder IHD	Ja, huidige draagkracht is ontoereikend voor doelstelling. Creëren van geschikt natuurlijke broedbiotoop en

						foerageergebied (openheid creëren in combinatie met open water). Monitoren of nieuwe locaties nestvlotjes (2020) het broedsucces verhogen.
A292	Snor	22	54	Positief	Boven IHD	Geen, draagkracht voldoet
A295	Rietzanger	576	683	Positief	Gelijk aan IHD	Geen, draagkracht voldoet

Tabel 2D: Overzicht van de doelstellingen en trends (lange termijn) van de niet-broedvogels binnen Nieuwkoopse Plassen & De Haeck en de opgave om aan deze doelstelling te voldoen.

Code	Soort	Trend	Aantallen	Opgave
A027	Grote zilverreiger	Positief	Boven IHD	Geen, draagkracht voldoet
A041	Kolgans	Negatief	Onder IHD	Draagkracht binnen N2000 lijkt te voldoen al zit het aantal onder de IHD. De soort lijkt pioniermoerassen in de omgeving als slaapplek te prefereren, wellicht omdat zich hier in de nabijheid meer geschikt foerageergebied bevindt dan binnen het N2000-gebied
A050	Smient	Positief	Boven IHD	Geen, draagkracht binnen het N2000-gebied voldoet
A051	Krakeend	Onzeker	Boven IHD	Geen, draagkracht binnen het N2000-gebied voldoet

8 december 2022

Agenda

Vergaderdatum en -tijd	8 december 2022, 16.00-17.30 uur
Locatie	Provinciehuis Zuid-Holland
Genodigden	art. 5.1-2e (BC) art. 5.1-2e (Gr), art. 5.1-2e (Fr), art. 5.1-2e (Dr), art. 5.1-2e (Ov), art. 5.1-2e (Ge), art. 5.1-2e (Fl), art. 5.1-2e (Ut), art. 5.1-2e (NH), art. 5.1-2e (ZH), art. 5.1-2e (Ze), art. 5.1-2e (NB), art. 5.1-2e (Li)
Overig	art. 5.1-2e art. 5.1-2e BAC VP), art. 5.1-2e (IPSN), art. 5.1-2e (MT IPO), art. 5.1-2e (BIJ12), art. 5.1-2e (IPSN), art. 5.1-2e (IPSN), art. 5.1-2e (IPSN), art. 5.1-2e (IPSN), art. 5.1-2e (IPO), art. 5.1-2e (IPSN)

1. Opening

2. Vaststelling agenda BC

U wordt verzocht de agenda voor het BC-overleg van 8 december vast te stellen.

3. Ter bespreking

3.1 Kamerbrieven 25 november

In overleg met de BC heeft het IPO op 25 november een eerste reactie op de op 25 november verschenen Kamerbrieven met betrekking tot de voortgang van het NPLG resp. de integrale aanpak van het landelijk gebied (inclusief de consequenties van de Raad van State-uitspraak over Porthos, toestemmingsverlening en de taskforce piekbelasters), de toekomst van de landbouw en water en bodem sturend gepubliceerd. U wordt verzocht mede aan de hand van de IPSN-reactie op de consequenties van de brieven te reflecteren.

3.2 Voorbereiding rondetafelgesprek NPLG 14 december

De vaste Kamercommissie voor LNV belegt op 14 december van 17.30 tot 21.30 uur een rondetafelgesprek over de invulling van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) door de provincies, waarvoor de provincies zijn verzocht de Kamercommissie uiterlijk op 7 december van position papers te voorzien. U wordt verzocht de door u beoogde inbrengen in het rondetafelgesprek te delen en op elkaar af te stemmen.

3.3 Voorstel uitvoering schadeloket PAS-melders

De minister voor Natuur en Stikstof heeft in haar Kamerbrief van 25 november de aankondiging gedaan van het schadeloket voor PAS-melders die schade ondervinden vanwege een handhavingsverzoek. Het ministerie van LNV vraagt om instemming met de voorgestelde aanpak en de daarin beoogde rol van de provincies. Het doel is om PAS-melders met een handhavingsverzoek eind 2022 hierover een brief te sturen.

4. Hamerstukken**4.1 SPUK-regeling versnelling legalisatie PAS-meldingen**

In het op 24 november plaatsgevonden AC-overleg over de SPUK meldingen heeft de AC de wens uitgesproken in gesprek te gaan met het ministerie van LNV (FEZ) over de hierbij bestaande uitvoeringsproblemen. U wordt verzocht in te stemmen met de voorgestelde inbreng voor dit gesprek.

4.2 AERIUS: veegbesluit, financiële bijdrage 2023 en toets AcICT

Uitgaande van de actualisatie van AERIUS op 26 januari 2023 wordt u verzocht in beginsel de vergunningverlening tot de releasedatum op te schorten. Daarnaast wordt u verzocht een besluit te nemen over de prolongatie van de financiële bijdrage aan AERIUS 2023 en wordt u geïnformeerd over de AERIUS-governancetoets door het Advies-college ICT.

5. Mededelingen en voortschrijdende planning**5.1 Mededelingen****5.2 Voortschrijdende planning BC-overleggen**

De planning heeft betrekking op de in 2023 beoogde AC- en BC-overleggen.

6. Vaststelling verslag en actiepunten n.a.v. BC-overleg 10 november**6.1 Vaststellen verslag BC-overleg 10 november**

U wordt verzocht het verslag van het reguliere BC-overleg van 10 november vast te stellen.

6.2 Doornemen acties n.a.v. BC-overleg 10 november

U wordt verzocht kennis te nemen van de stand van zaken van de tot en met het uit het BC-overleg van 10 november voortvloeiende acties.

7. Ter informatie**7.1 Media-analyses****7.2 Kamerstukken****7.3 Politieke agenda****7.4 Verdeelmechanisme indicatieve budgetten Transitiefonds**

De BAC ROWW heeft het in het BC-overleg van 10 november en in het BO Landelijk Gebied van 24 november vastgestelde document 'verdeelmechanisme indicatieve budgetten Transitiefonds' ter informatie geagendeerd voor het BAC ROWW-overleg van 6 december.

7.5 Pilots gebiedsprogramma's

De provincies en het Rijk hebben een voorstel opgesteld voor een Plan van Aanpak met betrekking tot pilots voor de totstandkoming van de gebiedsprogramma's NPLG en de spelregels voor het doen van een aanvraag voor een rijksbijdrage vanuit het Transitiefonds voor de realisatie van maatregel-pakketten die onderdeel zijn van een gebiedsprogramma.

7.6 Evaluatierapport gebiedsplannen

Het ministerie van LNV heeft een externe partij opdracht gegeven voor het uitvoeren van de tussenevaluatie van de conceptgebiedsplannen. De tussen-evaluatie is erop gericht te leren ten behoeve van de gebiedsprogramma's die de provincies uiterlijk op 1 juli 2023 bij het Rijk indienen.

7.7 Houtskoolschets Provinciaal Programma Landelijk Gebied

Het college van Gedeputeerde Staten van Overijssel heeft de houtskoolschets 'Provinciaal Programma Landelijk Gebied' vastgesteld, waarvan de handout op 11 november met de AC is gedeeld.

7.8 Impact (concept)natuurdoelanalyses op VTH

De IPSN maakt op verzoek van de AC een verkenning van mogelijke VTH-handelingsperspectieven voor (concept)natuurdoelanalyses die gereed zijn of op korte termijn gereed komen. De verkenning is een eerste stap van de BC-opdracht van 10 november om samen met het Rijk handelingsopties voor 'nee, tenzij'-oordelen te verkennen en deze in het BC-overleg van 9 februari 2023 aan de BC te presenteren en te bespreken.

7.9 Stand van zaken artikel 2-onderzoek

De door het ministerie van LNV aan onderzoeksbureaus gedane uitvraag voor het uitvoeren van een artikel 2-onderzoek geeft een nadere duiding van de als gevolg van de uitvoering van het NPLG in het onderzoek in beschouwing te nemen kosten. De uitvraag bevat tevens een aantal aandachtspunten die bepalend zijn voor de selectie van het bureau dat het onderzoek uiteindelijk uitvoert.

8. Rondvraag en sluiting**NB:**

Het na afloop van het BC-overleg van 18.00 tot 20.00 uur plaatsvindende diner pensant wordt benut voor een verdiepend overleg over de provinciale verdeling van doelen en in het bijzonder de klimaatopgave. De IPSN stuurt u het dinerprogramma en de besprekingspunten voorafgaand aan het diner toe.

Annotatie Statencommissie KNM 7 december

Komende woensdag staat – op verzoek van de commissie – het startdocument ZH-PLG op de agenda.

Aandachtspunten:

- Het startdocument gaat niet over het volledige ZH-PLG, maar over het eerste gebiedsprogramma (ZH-PLG 1.0) dat we op 1 juli indienen bij de minister. Parallel werken we aan een programmaplan. Het programmaplan beslaat het gehele programma.
- In het ZH-PLG 1.0 staat op het niveau van maatregelen stikstofreductie en natuurherstel centraal (verplichting volgt uit de Wsn).
- Om de integraliteit met andere doelen te borgen vragen we de gebieden om de opgave te ‘doorgronden’ met analyses en dit te vertalen naar een strategie.
- Het startdocument geeft daarmee richting de gebieden aan wat we in de komende periode van hen verwachten op basis van waar we nu staan.
- De insteek is pragmatisch: aan de slag met wat we al wel weten. In het startdocument geven we ook aan wat het proces is voor de informatie die we nog niet hebben.
- We hebben ons gebaseerd op concepten van de stukken die op 25 november zijn gepubliceerd. Daardoor komt het startdocument op sommige punten niet helemaal overeen met de Rijksbrieven. De belangrijkste: het (nationale) doel voor methaan is verhoogd van 3,12 naar 3,82 mton CO₂ eq.
- Voor de brieven en documenten van 25 november komt een aparte presentatie met duiding. Vooral de uitspraken over peilopzet en verzilting kunnen voor onrust zorgen in de gebieden.

Inhoud van het startdocument:

- In het eerste hoofdstuk van het startdocument staan de uitgangspunten beschreven, waaronder ook de relatie met de ruimtelijke puzzel, het starten of doorgaan met de uitvoering en de toetsing op leefbaarheid en de gevolgen voor de landbouw.
- Het tweede hoofdstuk gaat over de governance, waaronder de gebiedsgerichte aanpak en de manier waarop we input uit de gebieden integreren in het ZH-PLG 1.0.
- Het derde hoofdstuk bevat de doelen, kaders en verwachtingen ten aanzien van de kerngebiedsplannen. We hebben qua doelen en kaders ons beperkt tot de input van het Rijk.

Samen met het startdocument hebben we de volgende stukken als één pakket opgeleverd:

- Landbouwbijdrage aan gebiedsprogramma Zuid-Holland (Meindert)
- Legalisatie PAS-melders
- Provinciale grondbank ZH-PLG (Willy)
- Strategie vitale Veenweiden (Meindert)

Op de agenda staat daarnaast ook:

- Nationaal Strategisch Plan GLB 2023-2027 (Meindert)
- Rapport Remkes en appreciatie van het kabinet

Mogelijke vragen vanuit PS:

- *Is de organisatie voldoende op orde om de deadline van 1 juli te kunnen halen?*

We hebben dit programma de hoogste prioriteit gegeven. We hebben ook middelen om waar nodig mensen in te huren en ook middelen om indien nodig als provincie zelf de uitvoering van maatregelen te (voor)financieren. In dat opzicht staan we gesteld. Uiteraard hebben we wel te

maken met een enorme tijds-klem en is er schaarste aan specifieke expertise die voor dit programma nodig is. Dit geldt ook voor andere overheden. We hebben een voorsprong t.o.v. veel andere provincies omdat we de natuurdoelenanalyses praktisch gereed hebben.

- *Wat gebeurt er als we de deadline van 1 juli niet halen?*

De deadline is wettelijk vastgelegd in de Wsn en het ZH-PLG 1.0 is een voorwaarde voor toegang tot middelen uit het Transitiefonds (per 1-1-2024). We zijn nog in gesprek met het Rijk over de (minimale) eisen en de mate van detail voor het eerste gebiedsprogramma.

- *Hoe is de besluitvorming ingericht en wat is de rol van PS?*

Hierover vindt overleg plaats met het Rijk. Nog geen duidelijkheid over MER procedure. Inzet is meeliften op de MER van het NPLG. We houden er rekening mee dat de formele vaststelling van het ZH-PLG 1.0 na 1 juli plaatsvindt (na toetsing en eventuele bijstelling).

- *Leefbaarheid platteland en impact op landbouwsector: hoe gaan we dat beoordelen en welke consequenties verbinden we aan de uitkomsten?*

Voor het toetsen wordt een methodiek ontwikkeld. We zullen daar samen met de gebieden invulling aan geven in de gebiedsprocessen. Een negatieve uitkomst kan leiden tot flankerend beleid, een mitigerende maatregel of zelfs tot een heroverweging. Het Rijk neemt dit aspect ook mee in de beoordeling na 1 juli. De impactanalyse is ook een verplicht onderdeel in de Wsn.

- *Hoe hebben GS de adviezen van Remkes verwerkt in dit startdocument?*

Het rapport van Remkes laat zien dat het belangrijk is om een onderscheid te maken in een korte termijn en lange termijn aanpak. Daarbij richt de zeer korte termijn zich op het creëren van stikstofruimte waarbij niet alleen gekeken wordt naar de landbouwsector. Direct daarna vragen natuur, stikstof, water en klimaat om een integrale blik op de toekomst. Als provincie nemen we deze lijn over. Daarnaast laat Remkes zien hoe belangrijk het is om met een luisterend oor en open blik met elkaar het gesprek te voeren met alle betrokkenen. Ook deze lijn nemen wij over.

Oplegnotitie BCO

Portefeuille:	Bereikbaarheid		
Gedeputeerde:	Zevenbergen		
Datum overleg:	14 maart 2023		
Dossier:	Casus N207 Zuid		
Onderwerp:	Communicatieboodschap en afspraken BCO 21 feb		
Ambtelijk Opdrachtgever:	art. 5.1.2e – N207 Zuid art. 5.1.2e – Grondzaken art. 5.1.2e – stikstofteam		
Doel:	☐ Ter kennisname ☐ Ter besluitvorming ☐ (Concept) beantwoording (Staten)vragen/moties		Participatie-Proces? ☐ Ja ☐ Nee
Agendering in GS:	☐ Conformstuk	☐ Bespreekstuk	☐ N.v.t.

Deze oplegnotitie is een persoonlijke weergave, bestemd voor intern beraad ter verdere voorbereiding op mogelijke besluitvorming of standpuntbepaling door afzonderlijke bestuursorganen.

1. BESLISPUNT / ESSENTIE VAN HET VOORSTEL

- Instemmen met communicatieboodschap

2. KORTE VOORGESCHIEDENIS

In het BCO van 21 februari jl. zijn aan de hand van de casus N207 Zuid de volgende afspraken gemaakt:

- Akkoord om onderhandelingen te starten nadat akkoord is gegeven op de communicatielijn.
- Op basis van goedgekeurde communicatieboodschap een heldere instructie geven/maken aan onze verwervers van grondzaken.

Parallel hieraan:

- art. 5.1.2i
- art. 5.1.2i

3. AANDACHTSPUNTEN

De communicatieboodschap die na de mailwisseling tot stand is gekomen luidt:

De provincie staat voor een groot aantal opgaven in het landelijk gebied. Die opgaven willen we in samenhang aanpakken door de uitwerking van het Zuid-Hollands Programma Landelijk gebied (ZH-PLG).

Het ZH-PLG geeft invulling aan de landelijke doelstellingen voor onze provincie uit het Nationaal Programma Landelijk gebied, namelijk natuurherstel (VHR/N2000), broeikasgasemissies (klimaatpakkoord) en schoon water (KRW) en de wet Stikstofreductie en Natuurverbetering. Dit doen we samen met vele betrokkenen in het landelijk gebied. Met elkaar werken we aan plannen en oplossingen voor onder andere natuurherstel, reductie van stikstof en broeikasgassen, waarbij wij aanpalende opgaven als legalisatie van 'PAS-melders', tegengaan van bodemdaling en een vitale toekomst voor onze landbouw waar mogelijk meekoppelen.

Tegelijkertijd spelen ook belangrijke projecten, bijv. Het oplossen van de woningnood in onze steden en dorpen en de aanleg van ontbrekende infrastructuur. Voor al die maatschappelijke opgaven en doelen is stikstofruimte nodig. Wij gaan daarom in gesprek met eigenaren die (een deel van) hun bedrijf of bedrijfsactiviteiten vrijwillig willen beëindigen en onroerend goed willen verkopen. De door de provincie verkregen grond en stikstofruimte wordt ingezet in gebiedsprocessen.

Het Rijk en de twaalf provincies hebben beleidsregels vastgesteld waarin geregeld is dat maximaal 70% van de vrijgekomen stikstofruimte mag worden ingezet om vergunningen voor andere activiteiten mogelijk te maken, zoals bedrijfsactiviteiten (bijv. voor de legalisatie van PAS-melders) en maatschappelijke opgaven (zoals woningbouw en wegen, waaronder in dit gebied de N207-zuid).

Kan het BCO hiermee instemmen?

Aan Provinciale Staten

GS-brief aan Provinciale Staten

Provinciehuis

Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum

Zie verzenddatum linksonder

Ons kenmerk

DOS-2019-0005750

Bijlagen

3

Onderwerp:

Update Startdocument ZH-PLG

Geachte Statenleden,

Hierbij ontvangt u met deze brief aanvullende informatie op het Startdocument ZH-PLG 1.0. Zoals u weet gaat het Zuid-Hollandsprogramma landelijk gebied integraal, gebiedsgericht, uitvoering geven aan natuur-, water- en klimaatdoelen in het landelijk gebied waarbij een volhoudbare land- en tuinbouw en sociaaleconomische vitaal landelijk gebied belangrijke randvoorwaarden zijn.

Er zijn goede stappen gezet sinds de presentatie van het Startdocument ZH-PLG1.0. Er is dan ook veel informatie te delen over de voortgang in de Zuid-Hollandse gebieden ten aanzien van het ontwikkelen van een gebiedsplan voor het landelijke gebied.

Helaas is het Rijk er niet in geslaagd de toegezegde brieven over onder meer de regionale vertaling van het klimaatdoel, aanvullende opgaven natuur en de stikstofdoelen voor de andere sectoren dan de landbouw tijdig te publiceren voor opname in deze update. Tijdens uw vergadering van 22 februari zullen wij, indien er dan nieuwe informatie beschikbaar is, bijpraten.

In deze brief geven we u een update van het startdocument wat betreft de inzet van GS met betrekking tot:

1. Regionale uitwerking van de stikstofopgave landbouw;
2. Een aangescherpt verzoek aan gebiedspartners om samen met ons overgangsgebieden rond N2000 gebieden uit te werken voor het eerste gebiedsprogramma;
3. De hoofdlijnen aanpak van de kerngebieden Kust & Duinen en Zuid-Hollandse Delta;
4. Stand van zaken PAS-Melders.

Tot slot lichten we de verhouding van het ZH PLG ten opzichte van lopende programma's in het landelijk gebied toe.

Regionale stikstofopgave landbouw

Voor de generieke stikstofreductie uit de landbouw is de inzet van GS vooralsnog gericht op het nemen van maatregelen zoals voer- en managementmaatregelen, technische innovaties en extensivering. Met deze maatregelen verwachten wij een stevige reductie van de stikstofuitstoot uit melkveehouderij.

Met dit gegeven heeft GS het principe besluit genomen om te kiezen voor een niet evenredige verdeling van de opgave over de hele provincie, namelijk voor een extra opgave bij die Natura 2000 gebieden waar het effect het grootst is.

Keus voor het BCO ter vergadering: het voorstel is onderstaande inzet van GS in een D-MEMO te presenteren in GS. Dit kan vervolgens dienen als leidraad van de vertegenwoordiger van GS in de regiegroepen van de drie kerngebieden. Essentieel voor het gezamenlijke proces, draagvlak en vertrouwen is dat deze inzet niet nu openbaar te maken zonder dat dit eerst met de grondeigenaren nabij en in N2000 gebieden besproken is. Zie ook bijlage 'Overwegingen communicatie stikstofdoelen landbouw'.

GS heeft de volgende inzet voor de stikstofaanpak:

- Een generieke reductieopgave voor heel Zuid-Holland rond de 40 á 45%.
- Een extra reductieopgave boven op de generieke opgave in de volgende stikstofgevoelige gebieden:
 - o 2 km rondom Nieuwkoopse Plassen
 - o 1 km rondom het Zuid-Hollandse Lingegebied
 - o 1 km rondom Duinen Goeree en Kwade Hoek
- Nauwelijks ammoniakemissie in alle stikstofgevoelige Natura2000-gebieden vanuit de landbouw.

In bijlage XXX treft U een nadere toelichting van de inzet van GS.

Aangescherpt verzoek uitwerking overgangszones Natura 2000 gebieden

In het startdocument ZH-PLG is aangegeven dat de inrichting van overgangsgebieden rond Natura 2000 nadrukkelijk één van de kansrijke instrumenten is om drukfactoren op natuurgebieden te verlagen. Stikstof is één van die drukfactoren. Maar er zijn nabij Natura 2000 gebieden ook (ruimtelijke)maatregelen mogelijk voor drukfactoren als hydrologie en recreatie. GS zet in om in het eerste gebiedsprogramma duidelijk te hebben waar overgangsgebieden nodig zijn vanuit het perspectief van de drukfactoren op natuur, en voor deze gebieden 'zoekgebieden/uitwerkingsgebieden' aan te wijzen op de strategiekaart ZH-PLG.

Hoofdlijnen aanpak Kust& Duinen en Zuid-Hollandse Delta

Als uitwerking van het startdocument ZH-PLG hebben de regiegroepen Kust&Duinen en Zuid-Hollandse Delta hun hoofdlijnen aanpak vastgesteld. Deze treft u ter kennisname in de bijlagen. De aanpak voor kerngebied heeft u in uw commissie van december 2022 reeds ontvangen.

PAS-melders

Op 22 november jl. hebben wij u het plan van aanpak voor de inzet van de provincie Zuid-Holland bij de legalisatie van de PAS-melders toegestuurd. In dit plan van aanpak hebben wij beschreven welke stappen wij willen gaan zetten om te zorgen dat PAS-melders zo snel als mogelijk een helderheid hebben over hun situatie en zijn gelegaliseerd waar dit kan. Zowel het Rijk als de provincie zijn hierbij stappen aan het zetten waarover we u in deze brief kort informeren.

In het plan van aanpak gingen wij nog uit van ongeveer 160 PAS-melders. Inmiddels betreft het ca. 200 PAS-melders die zich (tot en met december 2022) bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland hebben gemeld. Deze dossiers zullen geverifieerd moeten worden zodat helder is wat de Ausgangssituatie is voor het aantal te legaliseren PAS-melders. Daarbij blijkt dat veel dossiers nog niet compleet zijn en aanvullende informatie nodig is. Van de dossiers die wel geverifieerd zijn hebben 9 PAS-melders een bestuurlijk rechtsoordeel ontvangen dat er geen vergunning aangevraagd hoeft te worden, omdat er niet sprake is van een toename van de stikstofdepositie.

Het Rijk werkt op dit moment aan de aanpak voor piekbelasters. Medio februari verwachten we van het Rijk nadere informatie over dit proces. Daarbij is voor wat betreft PAS-melders de vraag of het proces van aanpak piekbelasters ook leidt tot stikstofruimte om PAS-melders te legaliseren. Ondertussen voeren wij in de verschillende gebieden de gesprekken over de mogelijkheden tot legalisatie. Met het Rijk zijn we daarnaast nog in overleg over de toekenning van middelen, zoals ook gemeld in het plan van aanpak. Helaas is de beschikking van deze middelen nog niet ontvangen en zijn de exacte criteria ook nog onderwerp van gesprek.

ZH PLG in relatie tot lopende programma's in het landelijk gebied

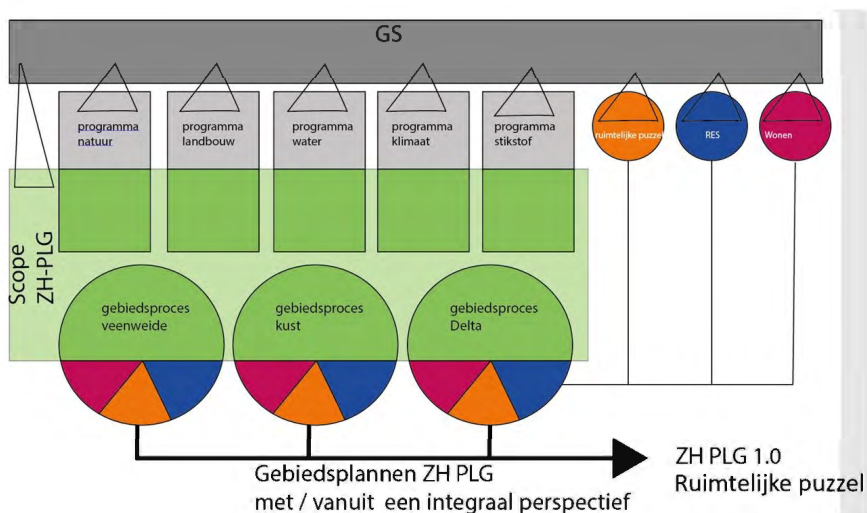
Het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied is de regionale invulling van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Het Zuid-Hollandsprogramma landelijk gebied gaat integraal, gebiedsgericht, uitvoering geven aan natuur-, water- en klimaatdoelen in het landelijk gebied waarbij een volhoudbare land- en tuinbouw en sociaaleconomische vitaal landelijk gebied belangrijke randvoorwaarden zijn.

De lopende provinciale programma's onder ambitie 5 (Versterken natuur in Zuid-Holland), ambitie 7 (klimaatbestendig Zuid-Holland) en ambitie 1 (Samewerken) – en met name de realisatie van NNN, uitvoering van de KRW-maatregelen in het derde stroomgebiedsbeheersplan en het op orde hebben van beheerplannen N2000 – zijn nodig om de gestelde doelen te halen.

De afspraken (realisatietermijnen /prestaties) die daarover gemaakt zijn blijven staan. Mogelijk worden realisatiestrategieën bijgesteld op basis van inzichten uit gebiedsprocessen of uit bijvoorbeeld het tussenevaluatie KRW 2024. Binnen de lopende programma's zijn op onderdelen nog keuzes te maken in hoeverre deze meer- of minder op ZH-PLG doelen gericht worden (zoals bijvoorbeeld de bos- en bomenstrategie, vitale landbouw, regionaal waterprogramma). Maar deze worden wel steeds kleiner.

Voor de realisatie van de ZH-PLG doelen is meer inspanning nodig dan in huidige programma's is opgenomen. Dit komt omdat er opgaven zijn toegevoegd zoals 10% groenblauwe dooradering, aanvullende opgave Vogel en Habitatrichtlijn, waterbuffering en reductie broeikasgassen. Voor deze opgaven worden in het eerste gebiedsprogramma richtinggevend keuzes gemaakt en eerste integrale maatregelpakketten voorgesteld.

Het eerste gebiedsprogramma is basis voor toekenning van (rijks)middelen. Deze wijze waarop de middelen in de provinciale begroting terechtkomen is afhankelijk van keuzes van de nieuwe Staten met betrekking tot inrichting van de programma's. In onderstaand figuur is schematisch weergegeven hoe het ZH-PLG zich verhoudt tot de lopende programma's:

Figuur: schematisch positionering ZH-PLG als integrerend gebiedsgericht programma

ZH-PLG en provinciale organisatie

Het ontwikkelen van het eerste gebiedsprogramma ZH-PLG wordt binnen de bestaande formatieve ruimte van de organisatie ingericht door middel van herprioritering van inzet van arbeidskracht. Voor het realiseren van de ZH-PLG-opgaven – voorbij

het eerste gebiedsprogramma – is uitbreiding van de formatie mogelijk nodig. Een verkenning loopt naar inrichting van de organisatie om de uitvoering vanaf 2024 (aanvullend op lopende programma’s die nodig zijn voor het ZH-PLG) in te kunnen richten. De resultaten zullen najaar 2023 bekend zijn.

60.

[Afsluiting: Rijksbrieven, commissie 22/2]

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris,

voorzitter,

drs. J. Smit

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

Op 10 juni 2022 heeft het Rijk de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied gepubliceerd. Hierin heeft iedere provincie een richtinggevende reductieopgave voor ammoniakemissie uit de landbouw toegewezen gekregen. De richtinggevende reductiedoelstellingen per provincie zijn bepaald op basis van een doorgerekend zoneringsscenario van het RIVM, waarmee de wettelijke doelstelling wordt gehaald om 74% areaal Natura 2000 onder de KDW te brengen. Daarnaast is het doorgerekende RIVM-scenario zo opgesteld dat de som van de emissiereducties per provincie uitkomt op 39 kiloton. Voor Zuid-Holland heeft het Rijk op deze manier 1,9 kiloton reductie in de ammoniakemissie aangewezen. Dit getal geeft niet het complete verhaal weer. Op dit getal komt een reductie die in het basispad zit. In het blok hieronder leggen we dit uit. Omdat het basispad óók onderdeel is van de totale opgave in het gebied, is het inzichtelijker en eerlijker om deze complete opgave te tonen. Daarom besluiten Gedeputeerde Staten om de verwachte reductie in het basispad mee te rekenen in de totale opgave. Voor Zuid-Holland komt dat neer op een totale opgave van 2,5 kiloton ammoniakemissiereductie uit de landbouw (veeteelt en mestaanwending).

Naast de aanwijzing van twaalf provinciale opgaves heeft het Rijk ook een voorstel gedaan hoe deze regionaal ingevuld kan worden. Gedeputeerde Staten hebben eerder al aangegeven de verdeling op deze kaart niet over te nemen, maar de totale opgave wel. Om als gebied met een opgave aan de slag te kunnen is er wel een regionale toedeling van de totale opgave nodig.

Lokale aanpak: zo effectief mogelijk

We moeten in 2030 74% van het stikstofgevoelig areaal in de Natura 2000-gebieden onder de KDW hebben gebracht. Emissiereductie dicht bij stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden heeft een groter effect op de depositie in het natuurgebied dan reductie van bronnen verder weg. Dat geldt voor ammoniak zelfs meer dan voor stikstofoxiden, omdat het depositiegedrag van ammoniak anders is. Dit betekent dat de grootste impact voor stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden met betrekking tot ammoniak in het reduceren van bronnen in de directe omgeving van het gebied ligt. Daarom ligt het in de rede om bij onze aanpak te kiezen voor een extra inzet op bronnen dicht bij Natura 2000-gebieden. Met dit gegeven kiezen we niet voor een evenredige verdeling van de opgave over de hele provincie, maar kiezen we voor een extra opgave bij die N2000 gebieden waar het effect het grootst is.

Keus voor het BCO ter vergadering: het voorstel is onderstaande inzet van GS in een D-MEMO te presenteren in GS. Dit kan vervolgens dienen als leidraad van de vertegenwoordiger van GS in de regiegroepen van de drie kerngebieden. Essentieel voor het gezamenlijke proces, draagvlak en vertrouwen is dat deze inzet niet nu openbaar te maken zonder dat dit eerst met de grondeigenaren nabij en in N2000 gebieden besproken is. Zie ook bijlage 'Overwegingen communicatie stikstofdoelen landbouw'.

We besluiten om naar de volgende aanpak toe te werken:

- Een generieke reductieopgave voor heel Zuid-Holland rond de 40 á 45%.
- Een extra reductieopgave boven op de generieke opgave in de volgende stikstofgevoelige gebieden:
 - o 2 km rondom Nieuwkoopse Plassen
 - o 1 km rondom het Zuid-Hollandse Lingegebied
 - o 1 km rondom Duinen Goeree en Kwade Hoek
- Nauwelijks ammoniakemissie in alle stikstofgevoelige Natura2000-gebieden vanuit de landbouw.

Wij hebben niet gekozen voor een verhoogde aanpak (boven op de generieke reductieopgave) rondom alle Natura 2000-gebieden. Dit is namelijk niet voor alle Natura 2000-gebieden extra nodig. Bij de drie hierboven genoemde gebieden levert een afname van stikstof uit de landbouw wel een substantiële bijdrage, vandaar de extra opgave. Uit nadere berekeningen komt de benadering met de ringen rondom de drie genoemde gebieden als meest effectief (reductie met impact voor de Natura 2000-gebieden) uit de bus.

Met de keuze voor dit model kiezen wij er ook voor om binnen de begrenzing van Natura 2000 maximaal de ruimte te geven aan de natuurontwikkeling. De opgave voor de natuur is groot en onderzoek rond de Nieuwkoopse Plassen leert dat het voorkomen van stikstofemissie binnen de begrenzing zeer effectief is. Dit onderzoek leert ook dat het voorrang geven aan de natuur en daarmee bestaande bedrijvigheid verplaatsen ook op de andere doelen een positief effect heeft. Deze keuze voorkomt ook een lock-in, het nu ruimte bieden aan bedrijvigheid waarvan ons beeld is dat deze op korte of langere termijn

In deze fase van het proces kiezen wij ervoor om geen exacte percentages of mee te geven aan de partijen in de drie kerngebieden. Reden hiervoor is dat we wel weten dat een algemene reductie altijd nodig is, maar dat in de loop van de komende maanden er meer duidelijk zal komen over de exacte mogelijkheden van emissievermindering in de akkerbouw (daar doen we onderzoek naar). Wij realiseren ons dat wij de partijen in de kerngebieden op dit moment niet kunnen voorzien van de informatie die nodig is om tot exacte invulling met maatregelen van de 2,5 kiloton te komen. We zullen de komende jaren in een iteratief proces hier invulling aan geven. In de eerste slag verwachten wij een strategie over de invulling van de opgave per kerngebied, met daarbij een concretisering van de maatregelen tot 2025. Zoals aangegeven in het startdocument verwachten we de eerste de resultaten per kerngebied in april van dit jaar.

Mogelijke maatregelen

Ons beeld is dat met de volgende oplossingsrichtingen een stevige reductie van de stikstofuitstoot uit melkveehouderij mogelijk is. Er zijn ook al indicaties te geven van de effectiviteit van deze oplossingsrichtingen. Uiteraard kunnen de oplossingsrichtingen ook gecombineerd worden. U kunt deze oplossingsrichtingen herkennen in de kamerbrief over landbouw van de minister van LNV van november:

1. Extensiveren. Dit betekent minder vee per hectare, dit kan gerealiseerd worden door het aantal vee te verminderen of door het uitbreiden van het grondareaal van een bedrijf. Extensiveren kan plaatsvinden binnen een bedrijf, maar vooral ook wanneer een bedrijf vrijwillig stopt of verplaatst en de vrijkomende grond wordt ingezet voor extensievere landbouw. Ontwikkelpad extensiveren staat op nummer 1 omdat deze integraal voor andere doelen in het landelijk gebied het meest betekent. Extensiveren kan goed worden gecombineerd met een transitie naar een meer natuur-inclusieve landbouw.
2. Vakmanschap (voer- en managementmaatregelen). Onder vakmanschap verstaan we maatregelen zoals voeding optimaliseren, minder en beter bemesten of meer weidegang toepassen. Door optimalisaties in de bedrijfsvoering kan uitstoot op relatief korte termijn substantieel worden verminderd. Tevens wordt een positief effect verwacht op methaanuitstoot en waterkwaliteit. Het op korte termijn (juridisch) borgen van dit type maatregelen is een aandachtspunt. Hier werken we als provincie aan.
3. Technische innovatie. Innovatie heeft een groot reductiepotentieel als we naar enkel stikstof kijken. Dit zien we daarom als interessante en belangrijke oplossing. Wij zien echter ook een twee aandachtspunten. Ten eerste is het kiezen voor deze oplossing waarschijnlijk niet een oplossing voor andere doelen voor het landelijk gebied. Voor gebieden waar juist de uitstoot van stikstof een hoofdfocuspunt van de doelen is, kunnen technische maatregelen een nuttige bijdrage aan het halen van de doelen zijn. Ten tweede zijn niet alle technische systemen bewezen effectief in de praktijk, wat een milieuvergunning juridisch kwetsbaar maakt;

Bestuurlijke Adviescommissie Landelijk Gebied

7 maart 2024

Conceptagenda

Betreft Extra overleg
 Vergaderdatum en -tijd 7 maart 2024, 13.30-15.30 uur
 Locatie Microsoft Teams

Deelnemers

Leden BAC Landelijk Gebied

F. Wiersma (Fr; voorzitter), B. Potjer (ZH; vicevoorzitter)
 H. Emmens (Gr), M. de Vries (Fr), E. van Dijk (Dr), J. Otter (Dr), M. von Martels (Ov),
 G.H. ten Bolscher (Ov), H. Zoet (Gld), H. Hofstra (Fl), J. Klopman (Fl), M. Sterk (Ut),
 H. Bakker (Ut), J. Beemsterboer (NH), R. Kocken (NH), M. van Leeuwen (ZH), F. Rijkaar
 (ZH), W. Nielen (Ze), A. Vael (Ze), W. Dirken (NB), M. Oudenhoven (NB), H. Roijackers
 (NB), L. Faassen (Li), J. Kuntzelaers (Li)

Ambtelijke vertegenwoordiging

art.5.1-2e

Verhinderd

PM

1. Opening en vaststelling agenda

a. Opening

b. Vaststelling agenda

U wordt verzocht de agenda voor het extra overleg van de BAC Landelijk Gebied vast te stellen.

2. Bespreekpunten

Natuur

a. Technische briefing convenant gelijkberechtiging bij uitgifte gronden voor natuurdoeleinden

In vervolg op de in het BAC-overleg van 1 februari door de DG Natuur en Visserij verzorgde toelichting op het verzoek van de Vereniging Gelijkberechtiging Grondbezit (VGG) en natuurbeheerders te komen tot een convenant gelijkberechtiging bij uitgifte van gronden voor natuurdoeleinden, verzorgt het ministerie van LNV ter

zake een aanvullende technische briefing. U heeft gelegenheid op de briefing te reflecteren.

Gevraagde besluiten De BAC Landelijk Gebied wordt verzocht: 1. Te bespreken of de BAC kan instemmen met het verzoek van LNV een convenant te ondertekenen over het toepassen van gelijkberechtiging bij uitgifte van gronden voor natuuropgaven. 2. Ermee in te stemmen dat een afvaardiging van BAC samen met LNV in gesprek gaat met VGG en natuurorganisaties over het convenant.	Bestuurlijk woordvoerder: Berend Potjer Annotatie door art.5.1-2e 1. Vanuit de provincie Zuid-Holland worden de leden van de BAC LG geadviseerd om niet in te stemmen met het voorliggende convenant. Provincie Zuid Holland handelt bij al haar transacties overeenkomstig de in juni 2022 vastgestelde Uitvoeringsnota Grondbeleid, waarin kernwaarden/uitgangspunten zijn opgenomen ten aanzien van gelijkberechtiging die aansluiten bij de wet en vaste jurisprudentie (waaronder Didam). De provincie Zuid-Holland is van mening dat het convenant geen aanvullende zekerheden biedt, maar wel beperkend, of misschien zelfs wel verlamdend kan werken op de gebiedsprocessen zoals die in het kader van het ZH-PLG lopen (onze uitvoeringspraktijk). Deelname door de provincies aan gesprekken tussen LNV, TBO's en VGG kan behulpzaam zijn bij herstel van vertrouwen. De insteek van het gesprek is dan om de TBO's en VGG deelgenoot te maken van de wijze waarop gelijkberechtiging is opgenomen in de (huidige) standaard werkwijze van provincies. En niet om provincies partij te maken bij een geschil uit het verleden.
---	---

b. Dekking tekorten SNL-vergoeding monitoring

U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPLG-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de financiële dekking van tekorten van de Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL)-vergoeding voor monitoring.

Gevraagde besluiten De BAC Landelijk Gebied wordt verzocht: 1. Te besluiten alles in het werk te stellen opdat het tekort op de SNL-vergoeding voor monitoring gedicht wordt. 2. Te besluiten om met het Rijk het gesprek aan te gaan om te bezien welke ruimte het Rijk biedt om het tekort voor de SNL-monitoring aan te vullen. 3. Opdracht te geven om de beheerders per direct te informeren over de genomen besluiten van de BAC en: - Indien geen extra middelen	Bestuurlijk woordvoerder: Berend Potjer Annotatie door art.5.1-2e 1. Akkoord; zeker gezien het belang van het goed kunnen volgen van de ontwikkeling van de natuurkwaliteit in natuurgebieden. Daarnaast geldt dat de subsidietarieven niet voor niets zijn geactualiseerd: om adequaat te monitoren zijn meer middelen nodig. 2. Akkoord, al moet het gesprek wel in het juiste perspectief plaatsvinden: de middelen voor natuurbeheer, inclusief SNL-monitoring komen vanuit het
--	---

beschikbaar komen: op korte termijn met de beheerders prioriteiten te bepalen voor de inzet van de beschikbare middelen voor monitoring (werkgroep Natuurmonitoring en BIJ12) en over de beheersing van risico's voor beheerders die volgen uit reeds aangegane verplichtingen voor de uitvoering van de monitoring; - Indien extra middelen via LNV en/of eigen provinciale middelen beschikbaar komen: de herbeschikking voor te bereiden (werkgroep Natuurbeheer en BIJ12); - Een verkenning uit te voeren naar een toekomstige organisatie van de monitoring op de lange termijn, rekening houdend met rollen en verantwoordelijkheden (werkgroep Natuurmonitoring en BIJ12).	Natuurpact in het provinciefonds. Het provinciefonds is jaarlijks geïndexeerd (lees: het 'acres'). De provincies hebben dus ook door de jaren heen extra middelen voor de SNL ontvangen. Echter, dat dekt niet de gehele toename van de monitoringskosten. Het zal dus een goed onderbouwd en genuanceerd verhaal richting Rijk moeten zijn. Daarnaast moet er ook zekerheid blijven dat voldoende middelen de komende jaren ook via het provinciefonds naar de provincies toe komen. 3. Akkoord; waarbij het voor ZH de voorkeur heeft om zsm te herbeschikken. Omdat ZH structurele (beheer)lasten in de begroting heeft geïndexeerd is voor dergelijke kostenstijgingen vanwege indexatie ruimte.
---	--

c. Procesvoorstel landelijke natuurdoelen

U wordt verzocht in te stemmen met het in de IPLG-notitie beschreven proces waarbij, ter voorbereiding op bestuurlijke consultatie, ambtelijk aan een eerste interprovinciale reactie wordt gewerkt.

Gevraagde besluiten De BAC Landelijk Gebied wordt verzocht: 1. In te stemmen met het beschreven proces; ambtelijke inzet gericht op een interprovinciale reactie ter voorbereiding van bestuurlijke consultatie. 2. Het BAC-overleg van 27 juni te benutten om tot een gezamenlijke bestuurlijke reactie te komen, waarin ruimte wordt geboden om provinciespecifieke aandachtspunten mee te geven.	Bestuurlijk woordvoerder: Berend Potjer Annotatie door art.5.1-2e art.5.1-2e 1. Akkoord met procesvoorstel. In eerste ambtelijke ronde is veel commentaar gekomen. Belangrijkste (inhoudelijke) aandachtspunten: a. Door individuele beoordeling van soorten ontstaat een 'stapeling' van doelen die in de praktijk onmogelijk te halen is (m.n. voor vogels). b. Doordat geen verdeling naar regio's of gebieden is gemaakt, is het lastig beoordelen of doelen haalbaar zijn. Ambtelijk is gevraagd om de mogelijkheid doelen (achteraf) bij te stellen wanneer die verdeling alsnog gemaakt wordt. 2. Akkoord. Voor 27 juni zullen wij je bijpraten over de stand van zaken.
---	---

Fauna**d. Versnelling tegemoetkomingsproces wolvenschade**

In vervolg op het BAC-overleg van 1 februari wordt u verzocht u uit te spreken over de optie om het verlenen van een voorschot door de provincies zelf toe te voegen aan het voorstel waartoe de BAC LG op 1 februari 2024 ter zake van opties ter versnelling van de afhandeling van het tegemoetkomingsproces voor wolvenschade heeft besloten.

Gevraagde besluiten

De BAC Landelijk Gebied wordt verzocht:

1. In te stemmen met het voortzetten van het digitaliseren van het afhandelingsproces, zodat de afhandeltermijnen kunnen worden verkort.
2. De termijn voor het aanleveren van gegevens door de dierhouder te verkorten van zes naar vier weken te bespreken.
3. U uit te spreken over de optie van een onderzoek door de provincies zelf, naar de mogelijkheden voor vereenvoudiging/verkortings van de procedures (inclusief bevoorschotting) voor tegemoetkoming wolvenschade, rekening houdend met juridische kaders en uitvoerbaarheid.

Bestuurlijk woordvoerder: **Berend Potjer**

Annotatie door

art.5.1-2e

Zuid-Holland is de r de wolf nog niet isesignaleerd. Wij volgen in het wolvendossier de andere provincies die al wel met de wolf te maken hebben, maar kijken wel kritisch mee.

-Instemmen met de punten 1 en 2
3 advies om mee te gaan met het advies van BIJ12 en niet te gaan werken met bevoorschotting.

e. Staatssteun faunaschaderegeling

Op basis van nieuwe inhoudelijke inzichten wordt u (in vervolg op het BAC-overleg van 1 februari: opnieuw) verzocht in te stemmen de in de IPO-notitie opgenomen beslis punten ter zake van de tegemoetkomingsregeling faunaschade in relatie tot staatssteun.

Gevraagde besluiten

De BAC Landelijk Gebied wordt verzocht, met kennisgeving van hetgeen is ingebracht door de bestuurlijke aanspreekpunten, te herbevestigen:

1. Om BIJ12 kennis te laten geven van de modelset beleidsregels aan de Europese Commissie zodat deze voor de toekomst onder de Landbouwwijzigingsverordening kunnen worden gebracht en BIJ12 de jaarlijkse (staatssteun-) rapportages aan de Commissie te laten verzorgen alsmede de betalingen in het transparantieregister op te laten nemen.
2. De tegemoetkomingsregelingen voor faunaschade niet aan te melden bij de

Bestuurlijk woordvoerder: **Berend Potjer**

Annotatie door

art.5.1-2e

Akkoord met het gevraagde voorstel op alle drie de punten. Deze lijn is breed afgestemd, o.a. ook met FJZ van de PZH.

Conceptagenda

Bestuurlijke Adviescommissie
Landelijk GebiedInterprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Vergaderdatum en -tijd: 7 maart 2024, 13.30-15.30 uur

Locatie: Microsoft Teams

Commissie, ondanks de wetenschap dat hierdoor de onzekerheid blijft bestaan of de tegemoetkoming in het verleden aan de staatssteunregelgeving heeft voldaan.

3. In geval van kennisgeving (conform besispunt 1), teneinde te voldoen aan de regels omtrent staatssteun, BIJ12, in samenspraak met en waar mogelijk met maatwerk per provincie, uit te laten werken, of er wel of geen preventieve maatregelen van grondgebruikers ten aanzien van niet-kwetsbare gewassen kunnen worden gevraagd; voor wolvenschade een voorstel uit te laten werken, in welke gevallen geen preventieve maatregelen van grondgebruikers ten aanzien van de wolf kunnen worden gevraagd; en de uitkomsten hiervan op te nemen in de modelset beleidsregels.

BO Landelijk Gebied**f. Voorbereiding BO Landelijk Gebied 28 maart**

U wordt verzocht de geannoteerde agenda voor het bestuurlijke overleg (BO) Landelijk Gebied van 28 maart te bespreken en zo mogelijk met de agenda en de annotaties in te stemmen. Voorts wordt u verzocht de nadere voorbereiding van het BO tot aan het BO-vooroverleg van de BAC op 28 maart in handen te stellen van de portefeuillehouders GGA, Strategie en VTH.

Gevraagde besluiten <i>Zie hierboven</i>	Bestuurlijk woordvoerder: Mariëtte van Leeuwen art.5.1-2e art.5.1-2e B actualiteiten 4) actualiteiten Koplopersprojecten Akkoord met de volgende aandachtspunten: wij hebben zelf geen moeite met de financiële toedeling. Opletten dus dat een dergelijk gesprek zich niet "tegen ons keert" en eruit zou komen dat wij wel wat minder middelen kunnen krijgen. Verder is het aan de provincies die dit punt aangaat om dit goed over het voetlicht te brengen. Zienswijzen NPLG Niet akkoord, het is logischer om dit agendapunt over te laten aan de portefeuillehouders strategie. C NPLG
--	---

	5) Uitwerkingsagenda (2f.5 Bijlage 4) Akkoord 6) Doorontwikkeling gebiedsprogramma's (2f.6 Bijlage 5 & 2f.7 Bijlage 6) Akkoord met de voorgestelde annotaties. D propositie IPO 7) Propositie IPO (2f.8 Bijlage 7) Akkoord met aandachtspunten: De focus van dit agendapunt ligt nu op de uitwerking van een aantal punten uit de IPO propositie Landelijk Gebied terwijl het ook voor de hand ligt te bespreken wat de hoofdpunten voor de inhoud van een bestuursakkoord moeten zijn. De genoemde punten uit de IPO propositie - leefbaarheid, bredere inzet op natuur en doelsturing – moeten daar zeker onderdeel van zijn en dus uitgewerkt worden maar het zijn nadrukkelijk niet de enige punten en wellicht ook niet de belangrijkste. Voorstel is om op basis van de interprovinciale zienswijze op het ontwerp NPLG en op basis van het rapport van de kennisinstellingen in de BAC te bespreken wat de hoofdpunten van een bestuursakkoord kunnen zijn zoals – Taak- en verantwoordelijkheidsverdeling Rijk/ provincies – Verschil bestaande en nieuwe afspraken – Prioritering en fasering van de uitvoeringsopgave – Doorontwikkeling van instrumentarium 11) Tabel Stand van Zaken per Bestuurlijk Prioritair Punten (2f.6 Bijlage 5) 9 Financiële middelen Aandacht voor het feit dat we nu plannen indienen terwijl en nog geen definitieve versie is van de SPUK regeling en voor de uitvoeringskosten alleen bekend is dat we voor 2024 1,8 mln krijgen. Voor de latere jaren is nog niks bekend. Mbt de SPUK zijn er op een aantal punten, zoals oa BTW, indexatie nog flink verschillen van inzicht tussen rijk en de provincies. De werkgroep financiën LG is nu gestart. Ter informatie punten a) Stand van zaken legalisatieprogramma (2f.9 Bijlage 8) - Staan geen verrassingen in. - Positief dat het Rijk met een actieplan komt om de legalisatie van PAS-melders te versnellen. Vanuit Zuid-Holland is van belang dat het actieplan het bestaande legalisatieprogramma uitbreidt met maatregelen die in deze provincie effectief zijn. De notitie maakt echter wel duidelijk dat er veel drukte is maar dat er nauwelijks echt resultaat wordt geboekt. Van concrete legalisering (anders dan afvallers) is eigenlijk geen sprake. Als de aanpak (het
--	---

Conceptagenda

Bestuurlijke Adviescommissie
Landelijk GebiedInterprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Vergaderdatum en -tijd: 7 maart 2024, 13.30-15.30 uur

Locatie: Microsoft Teams

	bieden van oplossingen door het Rijk) niet drastisch verandert, dan halen we 2025 niet. Generieke oplossing op hoofdlijnen is noodzakelijk. - Alleen door aan de voorkant transparant te zijn over de werkwijze en toetsingskaders zal het aantal PAS-melders dat van het Schadeloket gebruik maakt toenemen – het is nu een black box. b) Handreiking randeffecten intern en extern salderen (2f.10 Bijlage 9) - De handreiking is navolgbaar, maar de titel verwarrend. De term randeffecten wordt al gebruikt voor rekenkundige verschillen bij intern salderen. Hier is gewoon sprake van niet geheel dekkende saldo's van geveer en ontvanger, waarbij de situatie duidelijk is als beiden ver van elkaar af liggen en de situatie een beetje kan gaan lijken op de situatie bij intern salderen als beide bronnen vlak bij elkaar liggen. Beide soorten van randeffecten mogen echter onder geen beding met elkaar worden verward want het zijn echt in essentie verschillende issues.
--	--

Bestuur

g. BAC-tweedaagse 27-28 maart 2024

U wordt verzocht het conceptprogramma voor de op 27 en 28 maart plaatsvindende BAC-tweedaagse te bespreken en hier zo mogelijk mee in te stemmen.

Gevraagde besluiten <i>Zie hierboven</i>	Bestuurlijk woordvoerder: Frank Rijkaart/Berend Potjer (Gezien afwezigheid Mariëtte van Leeuwen bij BAC tweedaagse) Annotatie door art.5.1-2e Voorzet: - focus op positionering provincies en IPO bij opgaven LG - van optelsom van 12 naar 'integrale boodschappen' naar rijk/vng/media - selecteer de thema's waar je als BAC/IPO verschil wil maken - selecteer thema's waar het lastiger wordt - spreek gedragsregels af tav mediabenedering - maak afspraken over werkwijze en werkafspraken - BO; gelijkwaardige rolname IPO en BO minister. Nu is het vaak zo dat de Minister 'zsm iets wil bespreken' en IPO volgt. - Stel eigen agenda op met onderwerpen die IPO met het rijk wil bespreken; - Goede bespreking vereist een ordentelijke voorbereiding, dus geen ad hoc overleggen. Minder incidentgedreven acteren. - BAC; op welke thema's gaan we het verschil maken? Strategisch dilemma's delen en besluiten nemen
---	---

Conceptagenda

**Bestuurlijke Adviescommissie
Landelijk Gebied**

Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Vergaderdatum en -tijd: 7 maart 2024, 13.30-15.30 uur

Locatie: Microsoft Teams

	- AAC; bespreek voornamelijk dilemma's en strategie; vang die onderwerpen af die louter ter informatie naar de BAC worden gestuurd; - IPO/IPLG; inhoudelijk organisatie mag strakker, minder papier + leunen voor inhoud op de werkgroepen
--	---

3. Hamerstukken**VTH****a. Overdracht bevoegdheid vergunningverlening hoofdleidingennetwerk waterstof**

U wordt verzocht een positief standpunt in te nemen ter zake van de overheveling van de bevoegdheid voor vergunningverlening conform de Wet natuurbescherming voor het hoofdleidingennetwerk waterstof van de provincie naar het Rijk.

Gevraagde besluiten De BAC Landelijk Gebied wordt verzocht: 1. Een positief standpunt in te nemen over overheveling van de bevoegdheid voor vergunningverlening Wet natuurbescherming voor het hoofdleidingennetwerk voor waterstof van de provincie naar het ministerie van LNV. Op basis van deze besluitvorming zal ambtelijk een terugkoppeling aan het ministerie van EZK plaatsvinden (verantwoordelijk voor de wijziging van het Omgevingsbesluit). Naast de huidige informele consultatie vindt nog een formele consultatie plaats en een Internetconsultatie.	Bestuurlijk woordvoerder: Berend Potjer Annotatie door art.5.1-2e Akkoord. Het past bij de bestaande bevoegdheidsverdeling tussen Rijk en provincies om ook de bevoegdheden m.b.t. het hoofdleidingennetwerk voor waterstof bij de minister onder te brengen.
---	--

Strategie**b. Verkenning alternatieven KDW**

U wordt verzocht kennis te nemen van het definitieve eindrapport van de verkenning van de alternatieven voor de kritische depositie waarde (KDW), de in het reguliere BAC-overleg van 1 februari vastgestelde voorlopige BAC-inzet ter zake als definitief te beschouwen en de minister hiervan – via de IPLG – op de hoogte te stellen.

Gevraagde besluiten De BAC Landelijk Gebied wordt verzocht: 1. De in het reguliere BAC-overleg van 1 februari vastgestelde voorlopige BAC-inzet ter zake van de verkenning van	Bestuurlijk woordvoerder: Frank Rijkaart / Mariëtte van Leeuwen Annotatie door art.5.1-2e
--	---

Conceptagenda

**Bestuurlijke Adviescommissie
Landelijk Gebied**

Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Vergaderdatum en -tijd: 7 maart 2024, 13.30-15.30 uur

Locatie: Microsoft Teams

alternatieven voor de KDW als definitief te beschouwen en de minister hiervan – via de IPLG – op de hoogte te stellen.

Akkoord. Definitieve rapport is in lijn met verwachtingen en daarom geen reden om BAC-inzet aan te passen.

4. Mededelingen

4a. Stand van zaken rekenkundige ondergrens

De IPLG stelt u op de hoogte van de laatste stand van zaken van de verkenning van het plan van aanpak voor de nadere verkenning van de rekenkundige ondergrens.

5. Rondvraag en sluiting

20231116- Annotatie BAC LG 16-11 stikstofdeel

Contact

art. 5.1.2e

@pzh.nl

art. 5.1.2e

art. 5.1.2e @pzh.nl

Datum

13 november 2023

Aan

Frank Rijkaart

Kopie aan

art. 5.1.2e

Onderwerp

Annotatie BAC LG

Op 16 november er '23 is er weer een BAC LG. Hierbij de annotatie voor het stikstofgedeelte.

3a.5 Bijlage 4 oplegnotitie KDW-AERIUS

- Meer sturen op stikstofemissie past bij ons staande beleid.
- Al het andere staat of valt met concrete generieke maatregelen die aantoonbaar effect sorteren. Tegen een dergelijke achtergrond kan dan een discussie over het verhogen van de rekenkundige ondergrens plaatsvinden; beide ontwikkelingen zijn sterk aan elkaar gekoppeld en van elkaar afhankelijk. Het is een toerekeningsvraagstuk: als je uitgaat van een verhoogde rekenkundige ondergrens zijn kleine deposities modelmatig niet causaal toe te delen aan afzonderlijke projecten/handelingen, maar wel aan de deken. Om de stikstofdepositie in de deken naar beneden te krijgen zijn harde rijksmaatregelen nodig. Op die manier komen we/provincies uit de mini-mol benadering bij de vergunningverlening met alle bureaucratische zaken daaromheen. Een benadering die ziet op hoofdlijnen zal veel werk schelen in de uitvoering. Echter, het is oppassen dat we het niet alleen hier over hebben zonder dat het rijk met meer generieke maatregelen komt.
- Voor nu is het ook nog een behoorlijk theoretische discussie zolang de Afdeling van de Raad van State de lijn van het verhogen van de rekenkundige ondergrens (nog) niet ondersteunt.

3a.6 Bijlage 5 oplegnotitie BO-notitie PAS-meldingen + 3a.7 Bijlage 6 oplegnotitie BO-bijlage Stand van zaken legalisatieprogramma

Het beeld dat wordt geschetst van de voortgang van het legalisatieprogramma in bijlagen 5 en 6 wordt herkend. Ook in Zuid-Holland wordt de urgentie gevoeld om snel tot een oplossing te komen voor PAS-melders, maar heeft het legalisatieprogramma tot nu toe onvoldoende voortgang geboekt. De regelingen die door het Rijk zijn ingericht hebben in Zuid-Holland nog geen stikstofruimte opgeleverd, en verwachting is dat dit op korte termijn niet zal veranderen. Daarom is het van belang om:

- Het Rijk te vragen om op korte termijn opnieuw middelen beschikbaar te stellen aan de provincies om bij te kunnen dragen aan de legalisatie. Van belang is dat deze nieuwe regeling – in tegenstelling tot de vorige regeling - ruimte biedt om met diverse (nieuwe) oplossingen te komen.
- Een nieuw kabinet te verzoeken met prioriteit een structurele oplossing voor de PAS-problematiek te bieden, b.v. met een hogere drempelwaarde en het juridisch borgen van managementmaatregelen en (innovatieve) technieken.
- Schade die PAS-melders in de tussentijd hebben, bijvoorbeeld door handhavingszaken of andere, ruimhartig te laten vergoeden door het Schadeloket.

4a.1 Informatienotitie Wsn rapportage

De tweede rapportage van de (verwachte) ontwikkeling is op 26 oktober gepubliceerd. Deze volgt jaarlijks.

Uit de rapportage volgt dat de stikstofdepositie sinds 2005 is afgenomen maar dat dit na 2010 afvlakt. We halen de doelstellingen van 2025, 2030 en 2035 (ruim) niet gehaald. Het berekende oppervlak stikstofgevoelige natuur onder de KDW is in dit rapport ongeveer 13 procent lager in vergelijking met de vorige cijfers. Dit komt grotendeels doordat herziene KDW's gebruikt zijn (-10 procent) en door de hogere depositiecijfers (-3 procent).

Hierbij moet overigens de kanttekening gemaakt worden dat derogatie en piekbelastingsaanpak nog niet in de prognoses zijn meegenomen.

Communicatie

Het stuk benoemd dat LNV communicatie rondom Wsn-rapportages verzorgt. Echter willen wij graag inzichtelijk krijgen hoe ze dat gaat communiceren (met welk frame).

Reacties sectortafel op Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5

Op het Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5 hebben we reactie gekregen van:

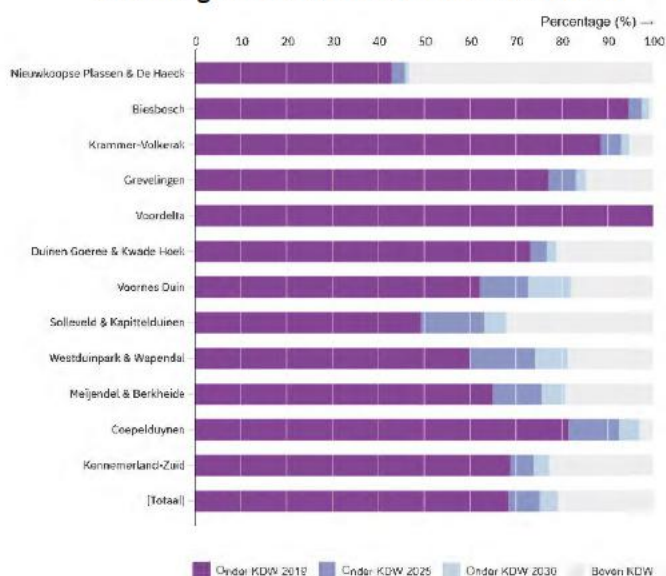
- LTO Noord art. 5.1.2e
- HAJK art. 5.1.2e
- art. 5.1.2e

art. 5.1.2e BR

Hieronder bundelen we de reacties per onderwerp. We zullen samen met de desbetreffende behandelende ambtenaren zorgen voor een goede beantwoording en verwerking van de vragen.

Vragen omtrent figuren

- Figuur 2 roept wel wat vraagtekens op. Het lijkt een overzichtelijk plaatje wat veel duidelijkheid geeft, maar de context maakt het des te onzekerder. We zouden graag figuren zien die geen onzekerheden meer bevatten.

Figuur 1. De prognoses voor het behalen van de KDW voor 2025 en 2030, uitgaande van autonome daling en rijksbronmaatregelen. Versie 13 februari 2022.

Vragen omtrent maatregelen en aanpak in de landbouw

Vooruitlopend op de richtinggevende gebiedsdoelen die door het Rijk worden vastgesteld, hebben we een doorrekening gedaan van mogelijke stikstofreducties in Zuid-Holland, volgens de ABCD-systematiek. Dit om een indicatie te geven van het effect op de natuurgebieden. De volgende reductiepercentages zijn doorgerekend en verkend:

A: 20% stikstofreductie m.b.v. generieke maatregelen die door het Rijk worden vastgelegd.

B en C1: 38% stikstofreductie (dat betekent 20% generiek A en 18% gebiedsgericht)

C2: 70%*)

D: 100% stikstofreductie

*) Voor de doorrekening is voor Nieuwkoop 60% reductie binnen 2 km gehanteerd, omdat dit beter paste in het gebiedsproces. Voor de overige gebieden 38% binnen 1 km gehanteerd omdat de invloed van de landbouw in de overige gebieden kleiner is.

- Waar is dit op gebaseerd? Deze rekenmethode is aangereikt door het rijk? Is dit nu de methode die toegepast gaat worden in gebiedsprocessen of is dit een rekenmodel? Zijn die kaarten die hierachter liggen of uitbeelden ook in te zien?

Deze mogelijke aanpak betekent met name een vermindering in stikstofdepositie voor Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck (bijlage 1, tabel 5). Hieruit blijkt tevens dat er nog een duidelijke winst gehaald wordt vanuit de veenweidegebieden richting het Natura 2000-gebied Biesbosch. Voor de andere Natura 2000-gebieden is de impact van stikstofreductie in de omgeving minder groot. Dit komt omdat de directe invloed van de landbouw kleiner is op deze gebieden. Er zitten minder landbouwbedrijven in de directe omgeving. Voor veel Zuid-Hollandse Natura 2000-gebieden spelen emissies vanuit het buitenland, vanaf zee en andere bronnen een grotere rol.

- Zonering lijkt dus voor (de meeste) Zuid-Hollandse natuurgebieden niet het gewenste effect te hebben ofwel tot voldoende reductie te leiden. Dit mag hier helderder benoemd worden. Een zonering voor de landbouw in de meeste Zuid-Hollandse natuurgebieden levert weinig op aan stikstofdepositie reductie.

De provincies hebben aangedrongen op een deel generieke landelijke reductie (bijvoorbeeld via normering) en een aanvullende ABCD-zonering^[1][1] als onderlegger voor het gebiedsgerichte deel.

- Daarom kan ik deze zin niet zo goed plaatsen? Heeft Zuid-Holland hier ook op aangedrongen? Ook wetende dat het voor de meerderheid van zijn gebieden niet de beoogde-doelen haalt? Of was dit een latere conclusie?

Het Kabinet heeft in het transitiefonds landelijk gebied een behoorlijk budget gereserveerd voor de transitie van de Landbouw. Het is mooi dat daar extra geld voor beschikbaar komt, omdat we met het huidige pakket maatregelen het teveel aan depositie wat van de landbouw niet kunnen oplossen.

- Dit riekt naar niet verder kijken dan opkoop. Wij krijgen daar als boeren die door willen een heel onaangenaam gevoel van.
- Op pagina 13 staat heel mooi dat we oplossingen uit de praktijk willen halen. (later word ook aan de proeftuin veenweide genoemd. Fijn!) We zijn benieuwd naar de manier waarop de lessen uit de gebiedsprocessen worden geleerd en toegepast in de andere lerende netwerken.
- Wat betreft zoneringen zijn de gebuikte kaartjes natuurlijk overzichtelijk, maar daarmee ook de doodsteek voor de gebiedsprocessen. Daarnaast hebben de uitgewerkte modellen weinig tot geen economische houdbaarheid en geven ze daarmee niet het perspectief en de vitale landbouw sector die de provincie juist wél wil schetsen.
- Een belangrijk aspect dat in de nuance echter onderbelicht blijft, is dat het gebiedsproces Nieuwkoop zich expliciet (ook) richt op andere middelen en scenario's dan uitsluitend uitkoop en verplaatsing van agrarische bedrijven. Dat laatste mag nooit een doel op zich zijn. Hier mag dit gebiedsplan geen enkele twijfel over laten bestaan. In de eerste plaats omdat

^[1][1] De ABCD-zoneringskaart is een product van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, waarbij de volgende legenda hoort:

A: Goed geschikte landbouwgronden
 B: Transitiegebieden
 C1: Veenweidegebieden
 C2: 1 km zones rond Natura 2000
 D: Natuur en Natura 2000-gebieden

dit geen recht zou doen aan de grote inzet van alle gebiedspartijen. Maar ook omdat integrale samenwerking en 'bottom up' principiële randvoorwaarden voor dit gebiedsproces zijn. Het beoogde resultaat is immers een breed gedragen set aan afspraken en maatregelen die specifiek bij dit gebied passen.

- Er zijn signalen die suggereren dat het Rijk – ongeacht het verloop, tempo en resultaat van het gebiedsproces – primair (of zelfs uitsluitend) zou inzetten op de uitkoopregeling. Allemaal vanwege de 'quick wins' die hiermee te behalen zijn. Dit heeft reeds tot onrust in het gebied en verstoring van het proces geleid. De provincie moet als regievoerder (kunnen) staan voor een zuiver gebiedsproces en een betrouwbare overheid. Dit kan alleen als gemeente(n), provincie(s) én Rijk hierin een heldere positie innemen. Wij zijn met elkaar deze weg ingeslagen, en dit verdient een eerlijke kans om via de afgesproken route onze bestemming te bereiken.

Vragen over perspectief van de boeren

- Als laatste dus een vraag hoe we voor jonge blijvende boeren extra mogelijkheden kunnen bieden op de plekken waar extensivering plaats moet vinden.

Vragen over proces tot gebiedsplan 1 juli 2023

- Nog een opmerking over grofweg het jaar tot de 1.0-versie gereed moet zijn. Ook al stelt het stuk dat juist hierover, incl. organisatorische aspecten, momenteel nog wordt nagedacht. In het licht van (kunnen) vasthouden aan de afgesproken route is het van evident belang om zo vroeg mogelijk zo duidelijk mogelijk vast te leggen hoe het gebiedsproces tot 1 juli 2023 eruit gaat zien, en dat hiervoor de uitgangspunten ongewijzigd blijven.

Uitgangspunten voor een gesprek van boeren met de provincie over een Gebiedsplan Alblasserwaard (12-10-2022)

Uitgangspunt	Toelichting	Suggestie reactie provincie
1. Alle boeren moeten op een gelijkwaardige manier kunnen nadenken over hun toekomst en dat betekent dat er een oplossing komt voor PAS melders en interimmers	We willen dat alle boeren op een gelijke manier kunnen werken aan hun toekomst. Zonder een duidelijke vergunning staan bedrijven stil omdat bijvoorbeeld banken geen lening verstrekken aan PAS melders en interimmers. De overheid maakt volgens eerder gedane toezeggingen ruimte voor PAS melders en interimmers.	Provincie Zuid-Holland vindt het belangrijk dat de PAS-meldingen zo snel en goed mogelijk gelegaliseerd worden. De verantwoordelijkheid voor mogelijk maken van de legalisatie en dus de benodigde stikstofruimte ligt bij de Rijksoverheid. In november komt Gedeputeerde Staten met een plan van aanpak voor de PAS melders in Zuid-Holland in het verlengde van de ruimte, die het Rijk denkt te gaan bieden op dit vlak. De provincie is bevoegd gezag als het gaat om de vergunningverlening Wnb. NB. Het is nog onduidelijk wat de uitspraak van de Raad van State rond het onrechtmatig zijn van de bouwvrijstelling gaat betekenen voor verder acties richting de landbouw rond stikstof.
2. De stikstofreductie moet ten goede komen aan de landbouw, natuur en woningbouw in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden	We willen afspraken maken over een stikstofladder voor besteding van stikstofruimte: 1) landbouw; 2) natuur; 3) woningbouw in de Alblasserwaard. Latente ruimte in vergunningen niet afpakken. Verder moeten alle sectoren leveren en niet alleen de landbouw.. De Rotterdamse Haven en Schiphol hebben hun eigen opgave voor wat betreft stikstofreductie.	<u>Mogelijkheden om binnen een gebied vrijgespeelde stikstof alleen maar voor het gebied in te zetten, en daarbij ook nog een voorkeursvolgorde te hanteren, is juridisch zeer lastig.</u> Wij kiezen voor een integrale benadering bij de aanpak van stikstofbronnen, door de effectiviteit van voorgestelde maatregelen in de land- en tuinbouw in samenhang met maatregelen bij andere bronnen, zoals de haven en Schiphol, in het programma stikstof te beoordelen. We moeten ons wel realiseren dat de landbouw, volgens het RIVM, landelijk voor 46% onderdeel vormt van het stikstofvraagstuk en dat er dus een evenredig beroep op de agrariërs zal worden gedaan om het probleem te helpen oplossen. <u>Mogelijkheden om binnen een gebied vrijgespeelde stikstof alleen maar voor het gebied in te zetten, en daarbij ook nog een voorkeursvolgorde te hanteren, lijkt juridisch zeer lastig;</u>

		De ladder is juridisch gezien anders: 1. <u>Basispad (vaststaand beleid en autonome ontwikkelingen)</u> 2.[1.] 1,9 Kton bespaarde stikstof ten behoeve van natuurherstel (is dus geen ontwikkelruimte) 3.[2.] Overige stikstofruimte ten behoeve van andere functies. NB. Intern (zelf ruimte creëren op het bedrijf) en extern salderen mag altijd (extern 70% van de gerealiseerde stikstofruimte mag worden meegerekend)
3. Kaartje richtinggevende emissiereductiedoelstellingen uit de Startnotitie moet van tafel blijven	Minister van de Wal heeft toegezegd dat kaart 1 richtinggevende emissiereductiedoelstellingen voor gebieden van tafel is. Dat moet zo blijven.	De minister heeft het kaartje op advies van Remkes van tafel gehaald. Dit sluit aan bij wat provincie Zuid-Holland al eerder heeft gezegd: dat we de reductiepercentages, zoals ze op de kaart staan, niet overnemen. De rijksoverheid heeft naast deze kaart ook een absoluut reductiedoel per provincie uitgerekend. Voor Zuid-Holland is dat 1.951 ton. Dit reductiedoel gebruiken we wél als doelstelling voor heel Zuid-Holland. Hiermee kunnen we de overbelasting op veel van onze Natura 2000-gebieden weghalen, en dragen we een steentje bij aan de Natura 2000-gebieden in de rest van Nederland. Wat dit reductiedoel van 1,9 kiloton betekent per gebied zijn we op dit moment aan het onderzoeken.
4. Voor een toekomstbestendige sector die kan bijdragen aan natuur en landschap; streven we naar functiecombinaties van landbouw en	Het plan moet bijdragen aan een toekomstbestendige landbouw én aan de duurzame ontwikkeling van de Alblasserwaard. Met dit uitgangspunt onderzoeken we welke kansen er liggen om bij te dragen aan het halen van landelijke doelen voor natuur, water en klimaat. Dit betekent dat er een sterke boerenstand moet zijn die een bijdrage aan het landschap kan blijven leveren. De harde functiescheiding tussen landbouw en natuur (N2000,	N2000 kent internationale verplichtingen en het Natuur Netwerk Nederland (NNN) dient in 2027 gerealiseerd te zijn. Binnen natuurgebieden (NNN + N2000) zal het hoofddoel altijd natuur zijn, daarbuiten zijn allerlei mengvormen denkbaar. Functiescheiding en beheer zijn overigens verschillende zaken: de functie natuur betekent niet meteen dat er geen agrarische activiteiten mogelijk zijn. De komende tijd zal meer informatie vrijkomen over de opgave voor het gebied, bijvoorbeeld vanuit

natuur in plaats van harde functiescheiding en / of zonering.	NNN) helpt niet om deze rol te spelen. De meeste N2000 gebieden vragen immers ook om een vorm van extensief agrarisch beheer.	de natuurdoelanalyse van het N2000 gebied de Donkse Laagte. Daarnaast komt er vanuit het Rijk nog nadere informatie over de opgaven. Daar waar het mogelijk is om binnen de kaders van NNN en N2000 (en de opgaven waarvan de informatie nog moet komen) de doelen te halen via een verwevenheid van landbouw en natuur is dit een zeker een interessante optie. Het ligt in de lijn der verwachting dat natuurinclusiviteit op het boerenland in toenemende mate de norm zal worden. Vanuit de provincie bestaat een actief beleid op het gebied van weidevogelbeheer en agrarisch natuurbeheer en er liggen nog zeker meer kansen waarbij de agrariër bijdraagt aan het beheer van landschap en natuur.
5. De overheid gaat niet op de stoel van de ondernemer zitten door generieke maatregelen af te dwingen. Het is wel de bedoeling dat elke boer bijdraagt aan doelen voor natuur, water en klimaat.	Diversiteit geeft ruimte voor innovatie. De overheid moet niet op de stoel van de ondernemer gaan zitten. Het is wel de bedoeling dat elke boer doet wat kan. Er is behoefte aan een palet van maatregelen waaruit ondernemers kunnen kiezen.	Niets doen is geen optie meer. Het komt aan op samenwerking tussen boeren en met de overheden om deze lastige vraagstukken effectief op te lossen. Daarbij gaat in principe de overheid over de opgave ('WAT') en het gebied over de oplossingsrichting ('HOE'). Vanuit dit principe kunnen afspraken worden gemaakt, waarbij de provincie scherp zal letten op de houdbaarheid van de afspraken, zowel juridisch als wat betreft doelbereik. Aanscherping van normen, voorschriften in vergunningen is nodig om de juridische houdbaarheid van techniek en innovatie te borgen. Uiteindelijk zijn de maatregelen dus 'onontkoombaar' en zullen alle agrarisch ondernemers moeten bijdragen aan de oplossing. Innovatie en ondernemerschap zijn een onderdeel van de oplossing, maar dat is ook extensivering van de veehouderij op termijn. Wij nodigen het gebied uit om op alle oplossingsrichtingen een 'open mind' te houden.
6. Elk bedrijf moet voldoende tijd krijgen om maatregelen te	Per bedrijf is maatwerk nodig om maatregelen in de bedrijfsvoering in te passen. Over timing van maatregelen kunnen we met ondernemers goede afspraken maken die	Timing, tijd en maatwerk zijn belangrijke onderdelen van de oplossing. Zoals gezegd is niets doen geen optie. Sterker nog we moeten vandaag beginnen met het werken aan

nemen	passen bij de ontwikkeling en het investeringsritme van het bedrijf. Maatregelen moeten passen bij de levensloop en carrière van de boer en financiering van het bedrijf. Dit kunnen we bijvoorbeeld opnemen in een bedrijfsontwikkelplan.	oplossingen. Alleen dan kan de factor tijd ons helpen bij het bereiken van een robuuste eindsituatie. Niet alle te bereiken doelen liggen op bedrijfsniveau, er zijn er ook op gebieds-, nationaal en internationaal niveau, met bijbehorende afspraken over de deadlines van realisatie. Ook daar moeten we ook afspraken over maken in het gebiedsplan. Daarnaast is de vraag hoe we afspraken maken over de bedrijfsontwikkelplannen. Hoe borgen we dat de afspraken die we met boeren maken ook daadwerkelijk worden gerealiseerd? Daar willen we graag met u over spreken.
7. Steun aan maatregelen door overheid op langere termijn is noodzakelijk om juridische en financiële onzekerheden rond maatregelen weg te nemen	Boeren missen op dit moment zekerheid over de emissiefactoren op de RAV lijst en langdurige afspraken over agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Dit zijn twee voorbeelden van gebrek aan steun vanuit de overheid. We hebben per maatregel voldoende financiële, juridische steun en investeringszekerheid nodig en daarover willen we goede afspraken maken die passen bij de maatregelen die we kunnen nemen. We hebben afspraken nodig die niet veranderen met nieuwe bestuurders. Kunnen we een convenant maken waarin we wederzijds vertrouwen uitspreken.	RAV-codes zijn onderwerp van gesprek bij LNV, wij wachten op uitkomst. Anlb is Europees geregeld. Als we het anders willen, dan zullen we met een voorstel richting LNV moeten. Die zal samen met de andere provincies naar Brussel moeten. Alleen met samen optrekken kunnen we hopelijk iets veranderen. Ten aanzien van de bestuurlijke afspraken, kan dat omdat wij ook streven naar zo veel mogelijk continuïteit. Het NPLG is gericht op continuïteit van de opgave over de langere termijn. Daar zet de provincie ook op in. Via het gebiedsplan willen daar dan ook afspraken over maken.
8. We verwachten van de overheid een bredere kijk dan stikstof	Er zijn middelen nodig om aan water, klimaat en natuur te werken. Het moet duidelijk zijn welke middelen gebruikt mogen worden om het doel te halen. Als de aanpak geld kost dan moeten daar euro's	Daar sluiten wij volledig bij aan. Het NPLG is het vehikel om dat ook daadwerkelijk te doen en de provincie zet zich in om de landbouw in de volle breedte van alle vraagstukken te benaderen. Die integraliteit is wel complex en vraagt soms ook om moeilijke keuzes.

	tegenover staan.	
9. Duidelijkheid over criteria voor goedkeuren plan	We willen duidelijkheid over de manier waarop de provincie ons plan en de plannen van andere gebieden beoordeelt zodat we een plan kunnen maken dat op financiering kan rekenen. We zitten nu met een woud van doelstellingen en onduidelijke peildata voor opgaven. We moeten afspreken dat we de mei-tellingen als juridische basis kunnen nemen. Daaronder staat de handtekening van de boer.	Wij geven vooraf aan hoe de plannen worden beoordeeld, mede aan de hand van criteria die het ministerie van LNV ons geeft. Aan de hand daarvan willen we ook afspraken maken met de gebieden. Deze zullen dan gaan over o.a. opgaven, effectiviteit van maatregelen., monitoring en op te leveren plan.
10. Duidelijkheid over peildata van opgaven: wat is het vertrekpunt & gewenste situatie	Voorstel: zet alle doelen maar op 2035 dan kunnen we er samen naar toe werken. Het is belangrijk om de getallen op orde te hebben en dat kan alleen als we op gebiedsniveau duidelijke peildata afspreken om vertrekpunt te bepalen. Die getalsmatige onderbouwing ontbreekt nog. Ook moet duidelijk zijn welke invloed boeren hebben en welke andere partijen moeten bijdragen.	Wij volgen hier de peildata, die het Rijk zal neerzetten in november. Verder werken wij aan een systeem met 'joint fact finding' om de nodige relevante gegevens samen met alle betrokken partijen boven tafel te krijgen. De momenten worden nu bepaald door de afspraken die wij hebben of gaan maken met Europa. KRW en NNN(2027), stikstof(2030 en wettelijk nu nog 2035). Klimaatakkoord 2030 en 2050. Dus tempo wordt niet altijd door de provincie bepaald. Wij gaan bij het geven van de nadere opgaven ook zichtbaar maken hoe de opgave in elkaar zit en wat de basisgegevens zijn die gebruikt worden. Hiervoor zijn we wel deels afhankelijk wat het Rijk ons aanlevert bij de hoofdlijnenbrief van november.
11. Rekening houden met wat boeren al hebben gepresteerd	Sinds 2018 heeft de landbouw in de Alblasserwaard al stappen gezet en die moeten we zichtbaar maken. Ook stikstof van bedrijven die zijn gestopt of minder	Ook dit zal onderdeel moeten zijn van de 'joint fact finding'. Waardering voor wat al is gepresteerd is absoluut een onderdeel van wat de overheden met de boeren te bespreken hebben.

	koeien hebben moeten we meerekenen en inboeken.	Uiteindelijk werken het Rijk en provincie toe naar een systeem waarin iedere grondeigenaar dezelfde opgave krijgt (KPI's). Daarmee wordt zichtbaar of een ondernemer nog inzet moet plegen of dat hij het gestelde resultaat al heeft bereikt.
12. Monitoren, registreren en juridisch borgen van resultaten op bedrijfsniveau	Onderzoek laat zien dat er veel mogelijk is met voer en management maatregelen. Deze maatregelen zijn op dit moment nog niet juridisch 'in te boeken' als stikstofwinst van de sector. Voor halen van de stikstofdoelen is het belangrijk dat dit snel wel mogelijk wordt	Wij zijn het daar mee eens en zullen dit onderdeel laten zijn van het NPLG-plan voor Zuid-Holland. Via een stelsel van KPI's denken wij de prestaties c.q. de emissies van bedrijven te kunnen monitoren en conclusies op bedrijfsniveau te kunnen trekken. Het borgen van dit alles staat op onze agenda.
13. Duidelijkheid over wat andere sectoren bijdragen	De emissies van andere sectoren moet ook naar beneden en allen moeten evenredig bijdragen. We willen ook weten wat de bijdrage van externe invloeden zoals bijvoorbeeld ganzen is aan de problemen van natuur- en waterkwaliteit. En hoe natuurbeheerplannen en TBO's meetbaar beter bijdragen aan instandhoudingsdoelstellingen van N2000 gebieden	De Klimaatbrief van EZK van 11-2-2022 geeft de CO2 doelen voor de andere sectoren aan. Daarin 'liften' de stikstofdoelen mee. Zo is geborgd dat ook andere sectoren naar evenredigheid bijdragen. Een WUR-studie toont aan dat ganzen in de provincie Utrecht een relatief zeer klein percentage stikstof bijdragen aan de totale gebiedsvreemde stikstofinput in stikstofgevoelige natuurgebieden. Er is daarbij gekeken naar N2000 gebieden in de Utrechtse veenweiden, vergelijkbaar met veenweidegebieden in Zuid-Holland. De impact van herstelmaatregelen in N2000 gebieden wordt gemonitord door BIJ12 (interprovinciale shared service). Er wordt door TBO's gedaan wat mogelijk is. Primair zal de oplossing gezocht moeten worden in verlagen van de stikstofdepositie.

CONCEPT

Geachte bestuurders,

Allereerst willen wij u bedanken voor uw reacties op de *Ontwerp Strategie Vitale Veenweiden* en het document *Ontwerp Proces en Samenwerking gebiedsplan Vitale Veenweiden*. Wij hebben u deze documenten in november aangeboden. Ze zijn het product van een gezamenlijke inspanning, gericht op vitale veenweiden: gebieden met een gezonde natuur en leefomgeving en een vitale landbouw met perspectief.

Rode draad in de reacties

Wij zien in uw reacties een gevoel van verantwoordelijkheid om samen met de opgaven aan de slag te gaan, een grondhouding om er met elkaar uit te komen. Dat waarderen wij zeer. Wij lezen ook dat u zich op hoofdlijnen kunt vinden in de doelstellingen en uitgangspunten zoals deze in de documenten geschetst worden.

U geeft ook aandachtspunten mee. U vraagt met name om meer duidelijkheid over de kaders en de verschillende rollen van de provincie. U vraagt aandacht voor de positie van de landbouw. Een aantal van u gaat ook in op de uitvoering van maatregelen in het landelijk gebied, o.a. met het oog op borging, instrumentarium en grond. Daarnaast benoemt u een aantal concrete onderwerpen, zoals ambtelijke capaciteit, PAS-melders, begrenzing van gebieden en de tuinbouw. Ten slotte heeft u ons in uw reactie een aantal standpunten meegegeven op specifieke punten.

De rode draden uit de reacties beantwoorden wij door middel van deze brief. In bijgaande tabel hebben wij onze reactie opgenomen op de individuele en specifieke punten die u heeft ingebracht. Voor een aantal punten verwijzen wij naar gesprekken die wij met u voeren, bilateraal of in de deelgebieden.

De *Ontwerp Strategie Vitale Veenweiden* beschrijft de strategie waarmee we in Zuid-Holland de opgaven uit het Klimaatakkoord willen aanpakken. Het markeert de verbreding naar het NPLG en daarmee de stand van zaken van een aantal maanden geleden. Het tweede document, *Ontwerp Proces en samenwerking gebiedsplan Vitale Veenweiden*, beschrijft onze denkrichting voor het te volgen proces en de wijze waarop we willen samenwerken om te komen tot het gebiedsprogramma Vitale Veenweiden.

Alles overziend is onze conclusie dat beide documenten de stand van zaken van november goed weergeven en de meeste reacties betrekking hebben op verdiepingsvragen en aandachtspunten voor het vervolgproces en de gebiedsprocessen die we met elkaar zullen doorlopen. Gezien uw reacties beschouwen we de documenten als goede basis voor het vervolg. Daarom hebben we beide documenten ongewijzigd vastgesteld op [nader te bepalen]. En zullen we deze ook aanbieden aan Provinciale Staten en het ministerie van LNV.

Duidelijkheid over vraagstelling voor resultaat 1 juli

In een aantal reacties vraagt u aandacht voor onduidelijkheid over kaders, en er zijn zorgen over de uitdagende planning van 1 juli. Het uitgangspunt van Zuid-Holland is om gebiedsgericht, dus samen met de partners te werken. Het is in Zuid-Holland in ons aller belang om een zo concreet mogelijk 'gebiedsprogramma 1.0' te formuleren en bij het Rijk in te dienen. Als houvast hebben wij daarom in februari de volgende vraagstelling geformuleerd en besproken in de Regiegroep Vitale Veenweiden Zuid-Holland.

- Kunt u een inschatting geven welke concrete maatregelen gerealiseerd kunnen worden

voor stikstof en bodemdaling voor 2025 en 2030? Kunt u zich inspannen voor realisatie daarvan? Wat heeft u daarvoor nodig?

- Kunt u specifiek voor uw deelgebied een voorstel doen voor proces, governance en organisatie?
- Zijn er maatregelen voor overige doelen die het deelgebied nu al wil programmeren voor realisatie vóór 2030?
- Welke onderwerpen wilt u meenemen in verdere planvorming na 1 juli?
- Van welke maatregelen is realisatie reeds in gang gezet en kan realisatie worden voortgezet?

We hebben gemerkt dat u in de gebieden aan de slag bent gegaan. In alle gebieden is duidelijk dat het gaat om complexe vraagstukken en dat het doorlopen van zorgvuldige gebiedsprocessen tijd vraagt. Ook zien we dat kaders later dan gepland of nog niet beschikbaar zijn op dit moment. Daarnaast is er behoefte aan duidelijkheid over de inzet van het provincie-brede gebiedsprogramma 1.0.

In een separaat bericht ontvangt u een aangepaste schets voor het proces van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied de komende periode. In dit proces willen wij u ook betrekken bij onze inzet bij de gesprekken met het Rijk, en bij de manier waarop de verschillende schaalniveaus op elkaar kunnen aansluiten.

Duidelijkheid over governance, rollen en deelnemende partijen

In een aantal reacties worden governance, rollen en verantwoordelijkheden aangestipt, en dit is ook een terugkerend onderwerp in de Regiegroep Vitale Veenweiden en andere gesprekken. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om reflectie op de eigen rol, commitment aan de kaders, besluitvorming en afspraken over te realiseren inhoudelijke resultaten, in gebiedsprocessen te betrekken partijen, verschillende rollen die de provincie heeft, etc.

De provincie is met het Rijk eigenaar van de NPLG-opgaven en heeft daarmee de verantwoordelijkheid om deze opgaven te realiseren. Dat doen we in Zuid-Holland graag samen met u als partners, vanuit onze gezamenlijke ambitie van Vitale Veenweiden.

Samen verantwoordelijkheid nemen en aan de slag gaan met de opgaven betekent ook wederzijdse duidelijkheid over rollen en verantwoordelijkheden. De regiegroepen in de deelgebieden, waar de provincie lid van is, hebben een belangrijke rol bij de totstandkoming van de plannen en inhoudelijke bouwstenen. De besluitvorming kan echter wel degelijk verschillen per deelgebied en per fase. Er kunnen verschillen zijn in bestaande samenwerkingsstructuren en agenda's, in de (combinatie van) opgaven en te realiseren maatregelen, en in de ruimte die partijen voelen om zich in een bepaald stadium te committeren. Dus we kunnen en willen hiervoor niet één eenduidig antwoord geven voor alle deelgebieden, maar zullen wel meehelpen om deze duidelijkheid in elk deelgebied te scheppen.

Wij realiseren ons dat de provincie zich met meerdere rollen in de gebieden beweegt. Het document *Ontwerp Proces en samenwerking gebiedsplan Vitale Veenweiden* spreekt over de kaderstellende, besluitvormende, regisserende, partner- en faciliterende rollen van de provincie. Met deze rollen geeft de provincie invulling aan de verantwoordelijkheid om opgaven te realiseren, en aan de ambitie om dit samen met gebieden te doen. Vanuit sommige partners komt de suggestie dat de provincie zich concentreert op de kaderstellende en besluitvormende rol, en de gebieden zoveel mogelijk autonomie geeft. In andere deelgebieden vraagt men juist om een zo actief mogelijke invulling van de regisserende rol van de provincie. Ook voor dit onderwerp geldt dus dat er niet één eenduidig antwoord is, maar dat we hier per deelgebied met elkaar voor duidelijkheid moeten zorgen.

Ook in de andere kerngebieden zien wij dat er aandacht gevraagd wordt voor governance en rollen. We hebben besloten om dit onderwerp verder op te pakken in de volle breedte van het ZH-PLG.

Positie van de landbouw

In een aantal reacties vraagt u aandacht voor het belang en de toekomst van de landbouw, en neemt u hier standpunten over in. Het landschap wordt gedragen door de landbouw en de terreinbeheerders. Er is en blijft in de toekomst ruimte voor de landbouw, van belang zowel als voedselproducent, beheerder van het landschap en als drager van de leefbaarheid van het gebied. Daarvoor is het perspectief voor de landbouw belangrijk. Het Landbouwakkoord geeft hier hopelijk meer richting aan.

De opgaven zijn enorm en de provincie realiseert zich dat er veel van de grondeigenaren en landgebruikers wordt gevraagd. Daarbij kan het op sommige plekken nodig zijn om na te denken over nieuwe vormen van landgebruik. Wij nodigen in deze lastige opgave de landbouw uit om in gesprek te blijven met de overheden bij het nadenken over kansen en oplossingen richting de toekomst. De overheden moeten daarbij zorgen dat kennis wordt vergaard en dat afspraken over oplossingen op het boeren erf juridisch en financieel worden geborgd, zodat zekerheden kunnen worden gegeven. Ook onderlinge hulp tussen grondeigenaren en landgebruikers en het gezamenlijk verspreiden van kennis is een belangrijk aspect en vormt het fundament onder het succes van de aanpak.

Omdat de vraag naar grond sterk zal toenemen zal de provincie hierin een proactieve rol pakken. Onder andere door het opzetten van een grondbank die ondersteunend is aan de gebiedsprocessen en door actief aan de slag te gaan met regelingen voor zaken als aanpassing, verplaatsing en (vrijwillige) beëindiging van bedrijven.

De invoering van voer- en managementmaatregelen op het boeren erf zal op korte termijn enige verlichting gaan geven ten aanzien van de druk op de sector rond de emissie van stikstof. Als het gaat om de opgave stikstof kijken wij niet alleen naar de landbouw, maar zullen sectoren zoals verkeer, industrie, lucht- en scheepvaart ook moeten bijdragen aan de oplossing van dit vraagstuk.

Bodemdaling vraagt brede blik

Er wordt in de reacties ingegaan op verschillende maatregelen om bodemdaling tegen te gaan en de voor-/nadelen hiervan. Het vernatten van de bodem met waterinfiltratiesystemen is momenteel de enige bewezen maatregel die we nu effectief kunnen inzetten tegen bodemdaling. Andere maatregelen zoals Klei in Veen en natte teelten zijn onderdeel van verschillende onderzoeksprogramma's. Wij zien vernatten als no-low regret maatregel die past bij de structurerende keuzes uit de kabinetsbrief Water en Bodem Sturend. Daarbij houden we oog voor eventuele bijeffecten of randvoorwaarden zoals waterkwaliteit en zoetwaterbeschikbaarheid. We proberen deze thema's goed door te vertalen naar het toekomstige watersysteem (beheer) en de ruimtelijke puzzel. Daarnaast houden we oog voor overige opgaven in het landelijk gebied zoals biodiversiteit.

Wij waarderen de proactieve aanpak van waterschappen om vanuit hun expertise en verantwoordelijkheid mee te denken. De verschillende opgaven en maatregelen vragen iets van het watersysteem, en wij vinden het van groot belang dat de waterschappen inzichtelijk maken wat de consequenties zijn en hoe daarmee om te gaan. Het is ons duidelijk dat het een breder thema is dat grote consequenties heeft en gezamenlijk optrekken vraagt richting Rijk. U heeft ons tijdens de Regiegroep Vitale Veenweiden gevraagd om hierin een regierol in te vervullen. Ook nodigen wij de waterschappen uit om gebiedspecifieke oplossingen te onderzoeken en voor te stellen voor mogelijke knelpunten in het watersysteem of in de beleidskaders. Het NPLG impliceert ingrijpende veranderingen, en de samenwerking in de gebiedsprocessen biedt de ruimte om discussies over benodigde budgetten of knellende kaders te agenderen.

PAS-melders en interimers

In meerdere van uw reacties wordt gepleit voor het oplossen van het probleem van de PAS-melders en interimers. Ons college voelt ten eerste de urgentie om de PAS-meldingen zo snel en goed mogelijk te legaliseren, vanuit het besef over de grote onzekerheid bij boeren. Het college blijft zich voor legalisatie van de PAS-melders inzetten. De verantwoordelijkheid voor dit dossier ligt grotendeels bij de Rijksoverheid. Wij wenden onze invloed bij het Rijk tot het uiterste aan om dit te versnellen. Wij blijven bij het Rijk benadrukken dat een effectieve oplossing van dit vraagstuk een voorwaarde is om van de gebiedsprocessen met de boeren tot een succes te maken. Daarnaast pakken wij zelf de handschoen op. Wij zetten, samen met de omgevingsdienst, ambtelijke capaciteit met juridische kennis in om stappen te zetten in dit taaie dossier. Dit doen wij in nauwe afstemming met de gebiedsprocessen en uiteraard in samenwerking met de boeren.

Begrenzing kern- en deelgebieden

Een aantal van uw reacties betreft de begrenzing van kerngebied Veenweiden en de deelgebieden. Dit is de afgelopen periode tevens onderwerp van gesprek geweest. Er zijn diverse overwegingen die hierbij meespelen: herkenbare identiteit, aansluiten bij bestuurlijke grenzen en bestaande samenwerkingen, natuurlijke grenzen, bodem- en watersysteem en landgebruik, NPLG-problematiek, etc. Naar aanleiding van deze gesprekken en uw schriftelijke opmerkingen hebben we de begrenzing aangepast. Maar welke begrenzing we ook kiezen: het is van belang om goed aandacht te hebben voor de samenhang over grenzen heen. Als hier in de toekomst goede redenen voor zijn, kan de begrenzing in goed overleg worden bijgestuurd. Daarnaast is er sprake van een inhoudelijke vertrekpunt: opgaven natuur, water en klimaat in het landelijk gebied. Duidelijk is dat het ook inhoudelijk van belang is om de integraliteit te bewaken met andere processen en samenwerkingen, zoals de ruimtelijke puzzel.

Ten aanzien van de glastuinbouw, de bollenteelt en de boom- en sierteelt, hebben wij geconstateerd dat er veel overeenkomsten zijn tussen de vraagstukken in de verschillende greenportgebieden. Daarnaast is er een sterke samenhang met andere opgaven en programma's zoals energie en mobiliteit. En het is logisch om aan te sluiten bij de bestaande samenwerkingsstructuren. De urgentie rond stikstof en bodemdaling is in deze gebieden wat minder sterk, wat ons wat tijd geeft om de problematiek nader te analyseren en de aanpak goed vorm te geven. Hierbij bepalen we per deelgebied met elkaar de meest passende scope en aanpak.

Ambtelijke capaciteit

Verschillende organisaties hebben aandacht gevraagd voor de beperkte ambtelijke capaciteit om te kunnen deelnemen aan de processen in deelgebieden en op provinciaal niveau. De provincie probeert op verschillende manieren tegemoet te komen aan deze capaciteitsvraag. Wij voorzien in procesbegeleiders in elk deelgebied, als eerste ambtelijk aanspreekpunt voor elke regiegroep. Daarnaast is er (beleids-)inhoudelijke capaciteit en expertise op specifieke thema's beschikbaar om in te zetten in de processen en zetten wij stappen om ook de uitvoering van maatregelen te organiseren. Wij vragen u om overige knelpunten in de capaciteit inzichtelijk en bespreekbaar te maken, ook binnen uw eigen organisatie. Ook verwijzen wij u bijvoorbeeld naar de VNG, die actief lobby voert rond ambtelijke capaciteit voor het NPLG.

Uitvoering, borging, instrumenten en financiën

In diverse reacties worden concrete aandachtspunten en suggesties gegeven voor het realiseren van maatregelen. Wij willen de komende periode met u benutten om concreet te maken wat er nodig is voor realisatie, welke instrumenten al beschikbaar zijn en welke behoefte er is. Dit kunnen we gebruiken om onze inzet en agenda te bepalen voor de komende tijd.

Tot slot

We waarderen uw inspanning, reacties en de samenwerking tot nu toe. Wij doen een beroep op u om te blijven samenwerken. Dat kan ingewikkeld zijn, maar vergroot de kans dat we een resultaat bereiken dat voor alle partijen past. We blijven samen in de deelgebieden werken aan het concretiseren van opgaven en maatregelen, gericht op een volhoudbaar perspectief voor het landelijk gebied en de agrarische sector.

Stikstof en de Rotterdamse haven

Van zorgen over vestigingsklimaat naar
een bijdrage aan een oplossing
voor de energietransitie

22-04-2022 v0.1 – Inhoudsopgave plan met enkele inleidende testen

19-05- 2022 v0.2- eerste uitwerking art. 5.1.2e

Inhoudsopgave (titels deels veranderd en samengebracht)

1.	Inleiding.....	3
1	Doel.....	4
2	Lange termijn perspectief.....	5
3	Monitoring en borging.....	5
3.1.1	Monitoring.....	5
3.1.2	Borging en bijsturing.....	5
4	Korte termijn aanpak gericht op investeringszekerheid.....	5
4.1	Opbouwen ontwikkelruimte.....	6
4.1.1	Ontwikkelruimte alleen met daadwerkelijke reducties.....	6
4.1.2	Koepel over de haven en salderen naar ontwikkelingsruimte.....	6
4.1.3	Verleiden tot reducties binnen de haven eventueel door subsidies.....	7
4.1.4	Extern salderen van buiten de koepel.....	7
4.2	Instrumentontwikkeling beheren en uitgeven ontwikkelruimte.....	7
4.2.1	Instrument om ontwikkelruimte in de koepel te administreren.....	7
4.2.2	Instrument om transacties (vergunningen) van ontwikkelruimte naar activiteiten mogelijk te maken.....	7
4.2.3	Optioneel: instrument om tzt periodiek onnodige ruimte af te romen.....	7
4.3	Sturen op spaarzaam gebruik.....	7
4.3.1	Toepassing BBT.....	7
4.3.2	Ook sturen op “niet directe BBT” bronnen wat wordt hiermee bedoeld?	7
5	Organisatie uitwerking.....	7
5.1	Governance en besluitvorming.....	7
5.2	Projectorganisatie.....	7
5.3	Budget.....	7
5.4	Planning.....	7

1. Inleiding

Sinds 29 mei 2019 wordt het vestigingsklimaat in Nederland overschaduwd door de stikstofproblematiek. Het kabinet heeft in het Regeerakkoord en in de hoofdlijnenbrief van de Minister voor Stikstof en Natuur van april 2022 geschetst hoe Nederland op termijn deze problematiek wil oplossen. Het probleem is in zijn gehele omvang complex, weerbarstig en vraagt om grote inspanningen van veel partijen.

Er zijn sectoren en gebieden die uiteindelijk nu en in de toekomst een beperkte rol spelen in de stikstofproblematiek. De industrie draagt landelijk gemiddeld maar 1% bij. Als bijeenkomende vervoersbewegingen (zeevervaart, binnenvaart, weg en spoor) ruimhartig worden meegerekend blijft dat nog altijd onder de 5%.

En juist de industrie staat aan de lat om in Nederland en voor Nederland een andere belangrijke transitie te doorlopen. De Rotterdamse haven kan bijvoorbeeld 20% van de landelijke CO₂-reductie realiseren. Dat vergt echter wel een grootschalige transitie bij bestaande bedrijven, introductie van nieuwe bedrijven en realisatie van nieuwe infrastructuur. En deze transitie wordt sterk belemmerd en zeker ook als belemmerend en risicovol ervaren door buitenlandse investeerders als gevolg van de stikstofproblematiek.

Daarom willen Deltalinqs, Havenbedrijf Rotterdam, gemeente Rotterdam, provincie Zuid-Holland met het Rijk samenwerken aan een plan dat met urgentie en snelheid perspectief biedt voor de haven en met vertrouwen en commitment werkt aan een rechtvaardige bijdrage aan stikstofproblematiek.

De Rotterdamse haven is van essentieel belang als economische factor voor Nederland met yyy bijdrage aan het BBP, als werkgever direct en indirect voor XXX mensen en biedt het al genoemde perspectief op een bijdrage van 20% van de landelijke CO₂-reductie. En de Rotterdamse haven is gecommitteerd aan een goed vestigingsklimaat en daar hoort nadrukkelijk ook een goede biodiversiteit en goede natuur- en recreatiemogelijkheden bij.

Dit is ook zo vastgelegd in de herijkte havenvisie 2030 welke in november 2019 is opgesteld door Havenbedrijf Rotterdam, het Rijk, provincie Zuid-Holland, gemeente Rotterdam en Deltalinqs:

Aantrekkelijke vestigingsvoorwaarden, zoals rechtszekerheid (onder andere op het gebied van vergunningen en klimaatbeleid ... zijn randvoorwaarden.

...

Dezelfde randvoorwaardelijkheid geldt voor een gezonde en veilige leefomgeving, waarin talentvolle mensen willen wonen. ... Dit vraagt een goede balans tussen de aanhoudende behoefte aan fysieke en milieugebruiksruimte voor (vernieuwing van) het haven- en industriecomplex en ruimte voor een aantrekkelijke en gezonde leefomgeving en een groeiende stad.

Het realiseren van aantrekkelijke vestigingsvoorwaarden maar ook de realisatie van de klimaatambities krijgen geen vorm als de stikstofproblematiek niet met urgentie wordt aangepakt.

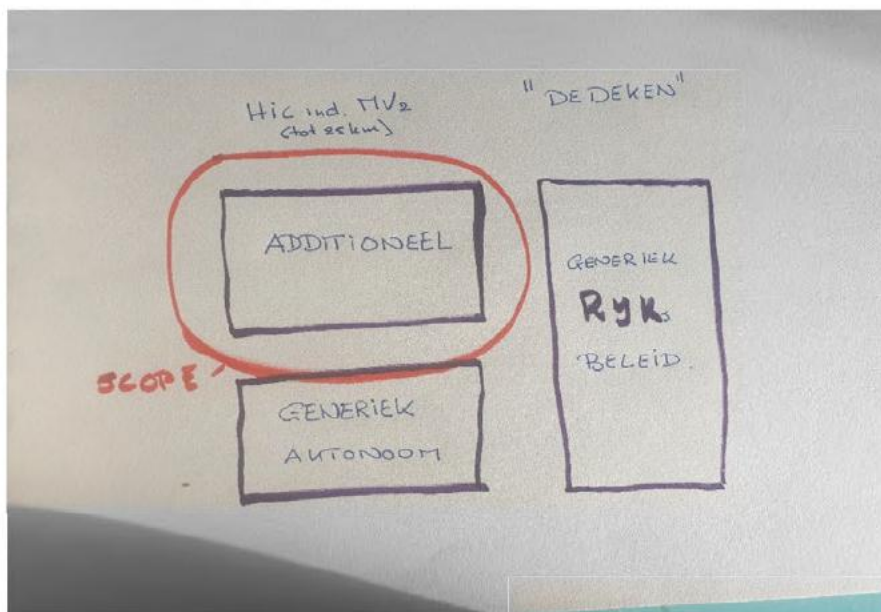
1 Doel en scope plan

Gezamenlijk onderkennen we dat op korte termijn – en liever vandaag dan over een paar maanden – de investeringszekerheid in de Rotterdamse haven terug moet komen. Voor de gehele stikstofproblematiek is het van belang dat de landelijke structurele aanpak het noodzakelijke fundament vormt voor de juridische houdbaarheid en robuustheid voor een aanpak in de Rotterdamse haven. Realiseren van dit fundament maakt geen deel uit van dit plan. Dit fundament is echter wel essentieel. Dit is de reden dat deze voorwaarden wel in dit plan worden benoemd (onder lange termijn en korte termijn aanpak).

Dit plan bevat de specifieke op de Rotterdamse haven toegesneden inspanningen die de transitie van de Rotterdamse Haven mogelijk gaan maken.

Het plan leidt voor het Rotterdamse Havengebied tot een - materieel en juridisch - hecht perspectief dat – aanvullend op het fundament van generiek beleid - het kader biedt voor het realiseren van de (energie)transitie van de haven. Een doelmatige beheersing van de stikstof emissies van alle haven gerelateerde activiteiten is hierbij uitgangspunt evenals evenredige inspanningen van alle betrokken partijen (bedrijven en overheid). Dit kader dient vanaf nu ruimte te bieden voor het stapsgewijs en onontkoombaar realiseren van een toekomstbestendige Rotterdamse haven die evenwichtig bijdraagt aan sociaaleconomische, klimaat- en stikstofdoelen.

De doelstelling en de scope van het plan zijn in figuur 1 verbeeld.

Figuur 1: scope en doel van het plan

De inspanningen binnen de scope van dit plan hebben betrekking op de lange en de korte termijn en richten zich zowel op maatregelen als op instrumenten. Daarbij wachten we niet tot alle onzekerheden zijn onderzocht maar nemen we daadkrachtig de stappen die we in het gebied kunnen nemen.

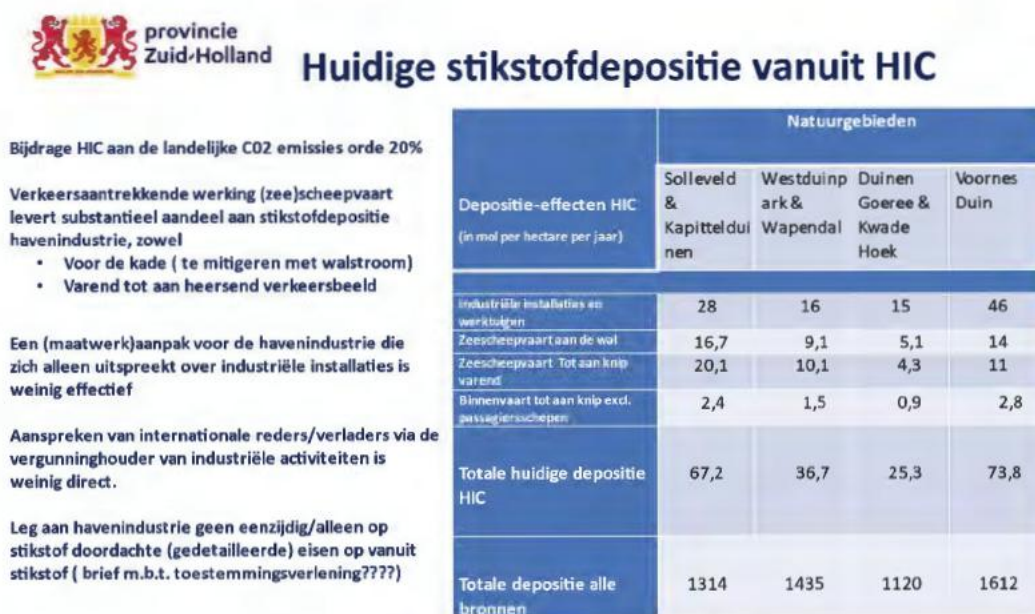
2 Lange termijnperspectief

Voor de stikstofproblematiek van de Rotterdamse haven is het van belang dat de landelijke structurele aanpak (met natuurdoelanalyses en bijbehorende gebiedsplannen) het noodzakelijke fundament vormt voor de juridische houdbaarheid en robuustheid voor een aanpak in de Rotterdamse haven. Realisatie van de geprognoseerde afname van de depositie uit het buitenland en van de zeescheepvaart zijn daarmee – door het Rijk te borgen – uitgangspunten voor dit plan. Daarnaast draagt het Rijk zorg voor verheldering van de meetcorrectie (duinen). In de toelichting is de betekenis van deze uitgangspunten uitgewerkt.

De provincie Zuid-Holland heeft de natuurdoelanalyses voor de nabijgelegen Natura 2000 gebieden gereed en zal als eerste provincies alle natuurdoelanalyses gereed hebben. Instandhouding en herstel van de natuur zijn uitgangspunt van het Rijks- en provinciale beleid. Deze doelen zijn niet uitsluitend en alleen afhankelijk van de stikstofdepositie. Ook andere factoren zoals de kwaliteit van het water doen ertoe. Bij de huidige overbelasting en kennisniveau is “finetunen” door afwijken van de kritische depositiewaarde als maatstaf voor het scheppen van de voorwaarden natuurherstel materieel en juridisch niet robuust.

De provincie zal op 1 juli 2022 het gebiedsplan aanbieden dat de basis vormt voor het vaststellen van indicatieve doelen door het Rijk.

Figuur 2 samenvatting inzichten nadere analyse

De volgende inzichten uit deze stukken zijn voor dit plan relevant

- De bijdrage van de Rotterdamse haven (bestaande activiteiten en Maasvlakte 2) bewegen zich ook in nabijgelegen natuurgebieden (binnen 25 km afstand van het Havengebied) binnen de onzekerheidsmarges van de grootste bron (buitenland) en factoren (meetcorrectie).

- De bijdrage van de Rotterdamse haven (bestaande activiteiten en geprognostiseerde ontwikkeling Maasvlakte 2) aan de stikstofdepositie in Natura 2000 gebieden bedraagt binnen de provincie maximaal 5 % en buiten de provincie Zuid-Holland maximaal 1%.
- Binnen het Rotterdamse havengebied is van belang dat de bijdrage van de verkeersaantrekkende werking van de havenindustrie met 60% groter is dan de bijdrage van de industriële activiteiten op het land. De bijdrage van industriële installaties en mobiele werktuigen is ongeveer 40% van de depositie in de nabijgelegen Natura 2000 gebieden, de bijdrage van schepen aan de kade is circa 30% en van schepen varend tot en vanaf het heersend verkeersbeeld circa 30%.

Voor een aantal maatregelen is duidelijk of zij als additioneel kunnen worden gezien of geheel of gedeeltelijk al – bij brief van 24 april 2020 - zijn ingeboekt ten dienste van natuurherstel. Met het oog hierop is LNV/N en S gevraagd de aannames die ten grondslag liggen aan de autonome ontwikkeling toe te snijden op de (industriële) activiteiten in de Rotterdamse haven. Dit inzicht is nog niet ontvangen. In dit plan worden de onderstaande landelijk geldende reductiepercentages gehanteerd, tenzij het ministerie een onderbouwing aanreikt voor andere percentages.

Tabel2: landelijke reductiepercentages generieke sectoren

2018		2030		Reductie- percentage
Sectorgroep	Depositie	Sectorgroep	Depositie	
Industrie	34	Industrie	31	9%
Wegvervoer	107	Wegvervoer	83	19%
Vervoer en Overig verkeer	21	Vervoer en Overig verkeer	15	29%
Scheepvaart	56	Scheepvaart	46	18%
Totaal	218	Totaal	175	20%

Op lange termijn kan en zal de Rotterdamse haven daarmee ook een rechtvaardige bijdrage leveren aan het structureel terugdringen van de stikstofdepositie door alle sectoren. De contouren van deze bijdragen lopen langs de lijnen van het (1) klimaatakkoord, (2) het schone luchtakkoord, (3) green deal 'zeevervaart, binnenvaart en havens' en uiteraard ook de periodieke aanscherping van best-beschikbare technieken (BBT) in de bestaande industrie.

Reductie van CO₂ en stikstofdepositie is hierbij uitgangspunt voor bestaande activiteiten in het HIC. Inzet is voorts dat op langere termijn bezien de ontwikkeling van Maasvlakte 2 wordt gecompenseerd door stikstofreductie in het HIC als geheel.

Het havenbedrijf heeft in het kader van het fps Maasvlakte 2 verkenningen gedaan naar de doorontwikkeling van Maasvlakte 2 als onderdeel van de totale transitie van de Rotterdamse haven. Deze eerste verkenning kent natuurlijk grote onzekerheden als gevolg van – de onvoorspelbaarheid van – mondiale ontwikkelingen. Anderzijds lijken de hoofdrichting van het (Europese) klimaatbeleid en initiatieven van multinationals meer en meer congruent.

Dit wenkende lange termijnperspectief laat zich echter alleen realiseren wanneer er op korte termijn handelingsperspectief is voor nieuwe activiteiten in de Rotterdamse haven die inhoud geven aan de (energie)transitie. Besluiten om op korte termijn de investeringszekerheid te verbeteren kan alleen als er ook vertrouwen bestaat in het lange termijnperspectief van de haven. In die zin zijn lange termijnperspectief en handelingsperspectief voor de korte termijn onlosmakelijk aan elkaar

verbonden. Het havenbedrijf is bereid deze verkenning verder uit te werken als onderdeel van de vaststelling en uitwerking van dit plan door Rijk, gemeente en provincie.

In figuur 4 is het stikstofeffect van de beoogde lange termijn gevisualiseerd. In de toelichting is de nu beschikbare onderbouwing opgenomen.

3 Monitoring en borging

Het perspectief wordt niet alleen geschetst, maar er worden ook nadrukkelijk afspraken gemaakt over monitoring en borging. Nodig om het vertrouwen in de korte termijn aanpak te schragen en om perspectief te bieden op bijsturing indien nodig.

3.1.1 Monitoring

3.1.2 Borging en bijsturing

Verbonden met Landelijke monitoring. PM

4 Korte termijn aanpak gericht op investeringszekerheid

We beginnen hiermee niet bij "0".

- PZH heeft inmiddels een stikstofbank opgericht voor de nog te ontwikkelen gebieden (de lege kavels) in de Rotterdamse haven.
- Het Rijk (IenW) heeft in het bestuurlijk overleg van november 2021 aangekondigd de ontwikkelruimte die vrijkomt uit het subsidieprogramma walstroom zeevaart vanuit klimaatgelden aan te wenden voor havenontwikkeling. Het betreft hier ruimte die pas vrijkomt na aanleg van walstroom infra en het gebruik ervan door de (eerste) schepen. Deze ruimte komt echter naar verwachting pas vrij over enkele jaren.

- Havenbedrijf Rotterdam heeft inmiddels met diverse partijen binnen en buiten de haven privaatrechtelijke afspraken gemaakt over extern salderen – met daarbij de mogelijkheid de stikstofbank te vullen. Dit is stikstofruimte die op korte termijn (dit jaar nog) kan worden ingezet.
- In het kader van het NOVI-project Facetplan MV2 zijn analyses uitgevoerd waarmee de stikstofbehoefte van Maasvlakte 2 in kaart is gebracht voor het portfolio en midden scenario alsook voor het vigerende bestemmingsplan MV2. In dit kader zijn voorts een aantal waardevolle exercities gedaan naar een mogelijke insteek om BBT als beginsel toe te passen op het realiseren/voorschrijven van walstroom, het gebruik van stikstofarme mobiele werktuigen en industriële installaties.
- Er ligt een juridische notitie van het JOR¹ waarin, naast een facetbestemmingsplan een aantal juridische instrumenten in kaart is gebracht.

Gezamenlijk is dit echter nog onvoldoende voor korte termijn investeringszekerheid.

- Er is meer ontwikkelruimte met name gericht op korte(re) termijn nodig voor Maasvlakte 2;
- En daarnaast stikstofruimte nodig als werkkapitaal om de transitie van de haven mogelijk te maken;
- De instrumenten om reducties die bereikt worden in de haven opnieuw te benutten zijn te zwak om snel en eenvoudig toe te voegen aan de ontwikkelruimte;
- De provinciale stikstofbank is beperkt in aandachtsgebied tot nog te ontwikkelen gebieden.

De benodigde ruimte voor de transitie van de Rotterdamse haven kent in essentie 2 belangrijke facetten.

- 1) Voor het bestaande haven- en industrieel complex is ruimte nodig als “werkkapitaal” om de transitie mogelijk te maken. Op gebiedsniveau zullen de stikstofemissies door inzet van dit “werkkapitaal” op termijn sneller gaan dalen en is het daarmee een renderende investering.
- 2) Maasvlakte 2 is een bijzonder gebied. Bijzonder omdat hier in PMR verband al is besloten dit gebied te ontwikkelen. Deze ontwikkeling is vooraf gecompenseerd en een ADC-procedure is indertijd met succes doorlopen. De praktijk is echter weerbarstig en vraagt nu ook voor nieuwe activiteiten die essentieel zijn voor de transitie van de Rotterdamse haven opnieuw om ontwikkelruimte.

In de Bestuurlijke Overleggen tussen Rijk, havenbedrijf, gemeente en provincie is genoegzaam vastgesteld dat er geen stikstofruimte op de plank klaarligt en dat er voor beide vraagstukken geen eenvoudige oplossingen zijn.

4.1 Opbouwen ontwikkelruimte met daadwerkelijke reducties

In deze paragraaf wordt aangegeven welke mogelijkheden er zijn om stikstofruimte te verkrijgen. Uitgangspunt bij de gekozen aanpak en het instrumentarium, dat er geen (extra) stikstofruimte wordt gecreëerd via een passende (ecologische) beoordeling. Dit doen we om te voorkomen dat de korte termijn (te veel) afhankelijk wordt van de structurele aanpak stikstof. Zolang de basis niet op orde is, is de kans op een succesvolle ecologische beoordeling gering. Voor het verkrijgen van stikstofruimte zijn er de volgende mogelijkheden:

¹ Juristen-overleg Rotterdam, een overleg uit de PMR-organisatie met de juristen van alle betrokken overheden, HbR en de landsadvocaat gericht op oplossingen die voor iedereen werkbaar zijn

De inspanning in dit kader richt zich uitsluitend op het verkrijgen van stikstofruimte voor toestemmingsverlening op projectniveau en daarmee op het verkrijgen van stikstofruimte binnen een afstand van 25 km vanuit het Havengebied (inclusief Maasvlakte 2).

4.1.1 Maasvlakte 2

De meest kansrijke concrete opties voor ontwikkelruimte op korte termijn voor uitsluitend ontwikkeling Maasvlakte 2 en voor uitsluitend nieuwe ontwikkelingen die voldoen aan de nieuwste concept eisen van Europa op terrein van CO₂ en Nox reductie zijn:

1. Ten behoeve van de legalisatie van de PAS melders (in en binnen 25 km rond de Rotterdamse haven) zal op korte termijn stikstofruimte moeten worden verkregen. Deze ruimte wordt sober en doelmatig verkregen maar zal zeker “overschietende” ruimte kennen. Voorgesteld wordt dat deze ruimte niet volledig toevalt aan natuurherstel (per direct) maar deels wordt ingezet voor de (energie)transitie van de haven. In paragraaf X is gemotiveerd dat deze investering op langere termijn loont. **DGS wordt gevraagd 10- 30% van deze “na legalisatie PAS melders overschietende ruimte beschikbaar te stellen.** In de bijlage is de spreiding van de PAS melders in Zuid-Holland in kaart gebracht; een relevant deel van de PAS melders is in en rond het Rotterdamse havengebied gevestigd.
2. Zo nodig vooruitlopend op de verduidelijking van de concrete betekenis van het generieke/autonome beleid voor de Rotterdamse haven wordt voor beëindiging en wijziging van activiteiten met een zeer substantieel effect op stikstofdepositie nagegaan of de gerealiseerde reductie deels als ontwikkelruimte (via de stikstofbank) beschikbaar kan komen. Deze beoordeling is aan de **provincie/ODH** als bevoegd gezag. Het kan gewenst zijn dat de provincie haar **redeneerlijn vooraf toetst bij DGS/landsadvocaat**
3. Het Havenbedrijf verwerft waar noodzakelijk ten behoeve van extern salderen (via de stikstofbank) blijvend aanvullend stikstofruimte. Het is aan het Havenbedrijf of en hoe zij gemaakte kosten wil verrekenen. Praktisch gesproken zal deze op korte termijn te verwerven ruimte in hoofdzaak gevonden (moeten) worden in de agrarische sector.
4. Het is gewenst om deze transacties – die zowel vanuit het perspectief van de haven als de agrarische sector ongewenst zijn - tot een minimum te beperken. Het RIVM heeft aangegeven dat het aannemelijk is dat een deel van de verklaring voor het duinengat wordt veroorzaakt door – vervuiling van de metingen die leiden tot een - overschatting van de stikstofdepositie in de duinen. De omvang van de verlaging van de gemeten stikstofdepositie zal voor de definitieve vaststelling van de gebiedsdoelen per juli 2023 duidelijk moeten zijn. Vooruitlopend op dit inzicht wordt **voorgesteld dat DGS als systeemverantwoordelijke en de provincie als bevoegd gezag samen de redeneerlijn volgen da in 2022 en 2023 tot maximaal 3% van de – component duinen van – de meetcorrectie voor nationale ontwikkelopgaven (zoals ontwikkeling Maasvlakte 2) mag worden aangewend zonder over te gaan tot (naar verwachting onnodig) verwerven van stikstofruimte vanuit de agrarische sector. DGS stelt juli 2023 een definitieve gedragslijn vast voor de meetcorrectie(duinen) in relatie tot nationale ontwikkelopgaven langs de kust.**

4.1.2 Haven Industrieel Complex (overigens)

Uitgangspunt is dat het Rijk/ de minister van N en S structurele toestemmingsverlening (latente ruimte en BBT-vraagstukken) – bij de industrie – ten principale integraal beziet en niet alleen vanuit stikstof. Voor de milieuaspecten CO₂ en NO_x wordt de Europese regelgeving die nu in ontwikkeling is leidend. Op Rijksniveau wordt als uitwerking van het Europese beleid een verplichting ontwikkeld gericht op terugkerend onderzoek naar de (investerings)technische mogelijkheden tot reductie van de CO₂ en NO_x emissies; Het Rijk wordt gevraagd deze actie inhoud te geven en wettelijk te verankeren (level playing field) Vanwege de evenwichtige aandelen van respectievelijk, industriële installaties en mobiele werktuigen (circa 40% van de depositie in nabijgelegen Natura 2000 gebieden), schepen aan de kade (circa 30%) en schepen varende tot en vanaf het heersend verkeersbeeld (circa 30%) onderschrijven alle betrokken partijen de inzet om op deze drie aandachtsvelden evenwichtig en proportioneel in te zetten met een eerste inzet vanuit de primair verantwoordelijke partijen. Dit leidt tot de volgende afspraken en acties:

- **De Rotterdamse bedrijven** die behoren tot de top 100 NO_x en/of de top 10-20 vanuit klimaat dragen zorg voor een eerste rapportage per 1 juli 2023 voor de “eigen” installaties en mobiele werktuigen. Het ministerie van Ezk stimuleert en faciliteert deze aanpak in overleg met de provincie en praktisch de DCMR in het kader van de maatwerkaanpak;
- **In opdracht van de provincie** stelt de DCMR voor 1 juli 2023 een eerste – in beginsel branchegewijze - verkenning op gericht op minimalisatie van de CO₂ en NO_x emissies van de overige vergunningplichtige bedrijven die vallen onder het bevoegd gezag van de provincie. De gemeente Rotterdam geeft een vergelijkbare opdracht aan de DCMR voor bedrijven die vallen onder het bevoegd gezag van de gemeente wanneer – tussenresultaten van - het onderzoek in opdracht van de provincie aannemelijk maakt dat ook bij deze bedrijven – voor ontwikkeling - significante effecten zijn te realiseren;
- **Het Havenbedrijf en I en W (Rijkswaterstaat en ILT)** onderzoeken de mogelijkheden tot stikstofarm varen in de Rotterdamse haven met verbijzonderd aandacht voor de zeescheepvaart;
- **In opdracht van de provincie stelt Innovation Quarter** een lijst samen van scale-ups, bepaalt de DCMR de maximale emissie aan CO₂ en NO_x van deze – lijst van – en bepaalt ODH de maximale resulterende stikstofdepositie bij toestemmingsverlening (via de verkenningmodule van Aerius Register);
- De stikstofruimte die voor vergunningverlening aan scale-ups nodig is wordt bij voorrang vrijgemaakt uit de stikstofruimte die voor publieke doeleinden vrijkomt uit maatregelen die in het havengebied worden genomen met inzet van publieke middelen. **I en W/RVO draagt er zorg voor** dat dit gebeurt bij de nog op te stellen klimaat-walstroomregeling;
- **Het ministerie van N en S** laat zich bij het vormgeven van het beleid gericht op structurele toestemmingsverlening en met name de uitwerking voor bestaande vergunningen van (zee)haven gerelateerde activiteiten leiden door de inzichten die in dit plan zijn opgenomen (en eerder bilateraal door de provincie met het ministerie en de minister zijn gedeeld. In de maatwerkaanpak onder leiding van het ministerie van Ezk wordt deze uitwerking in samenspraak met minister van N en S en de provincie als bevoegd gezag getoetst;
- **Deltalinqs** wordt uitgenodigd en in de gelegenheid gesteld dit proces kritisch te volgen. Deltalinqs neemt op zich haar leden te stimuleren inhoud te geven aan de inspanningen die de uitgangspunten van dit hoofdstuk vragen van haar leden. Daarnaast neemt

Deltalings op zich andere haven gerelateerde brancheorganisatie (zoals VNPI en VOTOB) te vragen eenzelfde lijn te kiezen.

4.1.3 Verleiden tot reducties binnen de haven eventueel door subsidies

- Het Havenbedrijf en de gemeente stimuleren de realisatie van de walstroomstrategie door activeren van de bedrijven in het HIC;
- Het Rijk (Ezk) is bereid de exacte inzet van – haven gerelateerde – middelen uit het transitiefonds te heroverwegen en te heralloceren indien uit de te onderzoeken mogelijkheden tot reductie van stikstofdeposities blijkt dat het kosteneffectief is meer middelen in te zetten op bijvoorbeeld walstroom en/of het stikstofarm varen in de Rotterdamse haven.

4.1.4 Extern salderen van buiten het havengebied

Reductie van stikstofdepositie is uitgangspunt voor bestaande activiteiten in het HIC. Inzet is voorts dat op langere termijn gezien de ontwikkeling van Maasvlakte 2 wordt gecompenseerd door reductie in het HIC inclusief Maasvlakte 2. Vanuit deze lange termijnvisie wordt alleen waar noodzakelijk op korte termijn gesaldeerd met activiteiten buiten het Havengebied.

4.2 Instrumentontwikkeling en salderen van ontwikkelingsruimte.

De volgende lijnen en afspraken zijn leidend voor instrumentontwikkeling

- Alle bedrijven met een relevante stikstofemissie zijn – vooralsnog blijvend – vergunning plichtig. Dit biedt een eenduidig rechtskader voor deze bedrijven en biedt ook eenduidig inzicht in de -maximaal – toegestane emissies. Op deze emissies vindt regulier toezicht plaats;
- De gezamenlijke inzet is dat regels voor intern salderen voor de Rotterdamse haven worden “opgetild” op het niveau van het havengebied als geheel. Dit uitgangspunt vereist wel een helder kader, heldere monitoring en een onomkeerbare stapsgewijze aanpak én een herkenbare publieke verankering wil dit uitgangspunt juridisch praktische betekenis krijgen;
- Ontwikkeling van nieuwe instrumenten (en doorontwikkeling van bestaande instrumenten) is in beginsel volgend op – zicht op - maatregelen. Gezamenlijk wordt onderkend dat het van belang is waar mogelijk gebruik te maken van werkbare en – beter - werkbaar te maken bestaande instrumenten en waar nodig te zoeken naar betere instrumenten van Rijk, provincie, gemeente en havenbedrijf. Dit plan kan gebruik maken van de lopende ontwikkelingen rond de landelijke stikstofbanken, inclusief de ontwikkeling van Aerius Register als registratiefunctie) en de beoogde wettelijke verankering;
- Dit plan beschrijft in deze fase met opzet nog niet welke nieuwe instrumenten toegepast zullen gaan worden. Bij (nieuwe) instrumenten begint het eerst met een gezamenlijk geformuleerd doel, en een korte gezamenlijke verkenning van tekortkomingen van bestaande instrumenten en verkenning van mogelijke instrumenten van Rijk, provincie, gemeente en havenbedrijf. De dan meest haalbare (mix van) instrumenten zullen verder worden uitgewerkt. **Alle partijen** onderschrijven deze benadering die mede gestoeld is op de (leer)ervaring met het fps Maasvlakte 2;
- De wenselijkheid en opportuniteit van een publiek kader dat de korte en lange termijn benadering juridisch voldoende robuust aan elkaar koppelt is naar huidig inzicht wel zodanig dat de **gemeente Rotterdam** bereid is dit plan vast te stellen als uitwerking/herijking van de havenvisie, de **provincie** bereid is dit plan te betrekken bij het gebiedsplan en over te gaan tot bijstelling van de provinciale stikstofbank en het **Rijk** bereid is dit plan te betrekken bij de besluitvorming over gebiedsplannen en tot bijstelling van Rijksregelgeving;
- Ontwikkeling van Instrumentele opties zoals benoemd in het JOR-advies en een facetplan stikstof kunnen weer opportuun blijken, zie toelichting.

5 Organisatie uitwerking

5.1 Governance en besluitvorming

De dynamiek tot 1 juli is zodanig dat -ambtelijk PZH – voorstelt in deze fase inhoud en proces te laten leiden door de kwaliteit van de wisselwerking in de procesgang t/m bestuurlijk niveau en de zorgvuldigheid niet te willen borgen via procedures en reguliere structuren maar in

Een – informeel - bestuurlijk consultatiemoment met de partners in de regio (gemeente, Havenbedrijf en Deltalinqs en provincie) is medio 15 juni gewenst. Bij dit overleg zal een concept Plan van Aanpak voorliggen. Op basis van deze consultatie zal door de provincie een aanbiedingsbrief met onderliggend het bijgestelde Plan van Aanpak worden opgesteld.

In het DO NOVI van 28 juni 2022 wordt het bijgestelde Plan van Aanpak geagendeerd. De uitkomst van de bespreking van het DO NOVI wordt verwerkt in het Plan van Aanpak en/of de aanbiedingsbrief van de provincie aan de minister van N en S. Uitgangspunt is dat Gedeputeerde Staten het Plan van Aanpak mede namens gemeente Rotterdam, Havenbedrijf en Deltalinqs kan aanbieden. De brief zal door GS worden vastgesteld nadat voldoende zeker is dat de provincie het plan en de brief mede namens gemeente, havenbedrijf en Deltalinqs aanbiedt.

Het Plan van Aanpak spreekt zich uit over de – meer reguliere - governance en werkorganisatie die past bij de uitwerking van het Plan van aanpak. Deze uitwerking zal moeten sporen met bepalende momenten in de besluitvorming over - definitieve – gebiedsdoelen (uiterlijk 1 juli 2023) en waar nodig eerdere momenten waarop verdeling van inzet van middelen uit klimaat- en transitiefonds aan de orde zullen zijn. De procedurele momenten die hiermee samenhangen zullen in het verdere proces duidelijk worden.

5.2 Projectorganisatie

5.3 Budget

5.4 Planning

Bijlage

zee38.57.163.094

Zorgenpunten Goeree-Overflakkee Boert Voort augustus 2022

Het gebied

1. Goeree-Overflakkee is een gebied met overwegend akkerbouw en een beperkt aantal veehouderij bedrijven. Het is een bovengemiddeld ontwikkeld agrarisch gebied met hoog productieve akkerbouwgrond, de veehouderij is hier inherent aan bovengemiddeld ontwikkeld en omvat veel nieuwbouw met duurzame innovaties om emissies zoveel mogelijk te beperken.
2. Naar schatting wordt meer dan 50% van de organische mest van buiten Goeree-Overflakkee aangevoerd.
3. In het gebied werken veel akkerbouwers en veehouders samen waarbij zij de kringloop gezamenlijk sluiten. Met het beruchte kaartje worden de veehouders extra hard geraakt omdat die vooral langs de randen van GO zitten. Op deze manier wordt de kringloop die hier reeds veelvuldig is gerealiseerd om zeep geholpen.

N2000 gebieden

1. De depositie op de N2000 gebieden om GO heen komt voor zo'n 20% uit de landbouw waarvan het grootste deel uit bemesting. De overschrijding van de KDW's worden voor 70% veroorzaakt door het buitenland en stikstof van zee.

In de Gebiedsagenda Stikstof Duinen-Eilanden-Delta 0.5 zijn de meest actuele cijfers opgenomen. De overschrijding van de KDW's wordt voor ca. 50% veroorzaakt door het buitenland.

De categorie 'ammoniak uit zee' wordt niet meer gebruikt. Het is nog niet met zekerheid vastgesteld waar deze ammoniak vandaan komt. Deze categorie is daarom geschrapt en is nu een aparte categorie genaamd meetcorrectie. Voor de Duinen-Eilanden is deze meetcorrectie 11%. Momenteel wordt landelijk onderzocht waar deze ammoniak vandaan komt. RIVM is hier in opdracht van het ministerie van LNV mee bezig. Dit najaar verwachten ze met een stand van zaken te komen.

2. Het Haringvliet is een N2000 gebied dat niet stikstofgevoelig is. Er is daar wel een rand ingetekend met een reductiedoel van 70%. Dit is zeer vreemd.

Dit komt doordat op het kaartje ook een zone is ingetekend rondom NNN-gebieden. Alle N2000-gebieden (waaronder ook de vogelrichtlijngebieden en overige niet-stikstofgevoelige gebieden) zijn onderdeel van het NNN. De minister heeft daarover het volgende opgemerkt:

"Natuurnetwerk Nederland (NNN)

Met de publicatie van de richtinggevende stikstofdoelen zijn vragen ontstaan over de status van de Natuurnetwerk Nederland-gebieden (NNN) op de kaart. Het kabinet vindt het belangrijk te onderstrepen dat de wettelijke omgevingswaarde (74% onder de KDW in 2035 met de ambitie deze te versnellen naar 2030) alleen toeziet op stikstofgevoelig areaal binnen Natura 2000-gebieden en dus niet op gebieden die alleen de status van op NNN-gebieden hebben. De NNN-gebieden zijn daarmee geen onderdeel van de omgevingswaarden opgenomen in art. 1.12a Wet Natuurbescherming. Provincies hebben wel de taak om hier de wezenlijke waarden en kenmerken van de natuur te beschermen. Bij het ontwikkelen van de uitgangspunten van de aanpak is voor NNN-gebieden gekozen voor een hoge reductiefactor vanuit het idee dat emissiereductie daar

plaatsvindt waar natuur prioriteit krijgt. Dit draagt er ook aan bij dat er in andere gebieden meer ruimte voor de landbouw ontstaat. De uiteindelijke invulling van de reductieopgave in het NNN vergt echter maatwerk in het gebiedsproces van de provincies, waar per gebied gekeken zal worden wat een passende reductiedoelstelling is die aansluit bij de praktijk en de verscheidenheid aan type gebieden in het netwerk. Hierbij kunnen de provincies rekening houden met het agrarische gebruik in en rondom het NNN, op een manier die past bij het integrale karakter van de gebiedsgerichte aanpak.”

Zie ook: <https://open.overheid.nl/repository/ronl-dc540ff241b499113a5a5f7cf5dfc509eb5ef055/1/pdf/stand-van-zaken-stikstof-en-landelijk-gebied.pdf>

3. Het Krammer-Volkerak heeft een voorlopige N2000 status, dit zou toch nog speelruimte moeten geven.

Het Krammer Volkerak heeft nog geen definitief aanwijzingsbesluit, maar staat wel op de zogenaamde 'communauteaire lijst' van de Europese commissie. Momenteel is het gebied definitief aangewezen als Vogelrichtlijngebied en aangemeld als Habitatrichtlijngebied. Het is daarmee definitief aangemeld als Natura 2000-gebied en geniet ook de formele bescherming die daarbij hoort. Op basis hiervan bestaat er niet meer speelruimte rondom de natuurdoelen dan in definitief aangewezen gebieden.

De natuurdoelanalyse Krammer-Volkerak is in concept gereed en wordt op dit moment vorm gegeven. Daarna wordt deze door het college van GS toegestuurd naar PS en andere partners.

4. Ondernemers op GO voelen zich kind van de rekening. Zij worden als de meest eenvoudige oplossing gezien om de overschrijding van de KDW's terug te dringen voor het Krammer-Volkerak, de Grevelingen en de Kop van Goeree. Om onder de KDW's te komen lijkt de landbouwknoop het snelste en meeste effect te hebben. Met de huidige reductiedoelen voor GO is het voor de ondernemers niet inzichtelijk wat voor bijdrage zij exact leveren om onder de KDW's te komen. En of zij dus daadwerkelijk opgeofferd worden.

Ook andere sectoren moeten (evenredig) bijdragen aan de oplossing, dus niet alleen landbouw. De minister heeft aangegeven dat de doelen op de kaart 'richtinggevend' zijn, maar dat er ruimte is voor de provincies om hieraan een eigen invulling te geven. Dat doen wij via de gebiedsgerichte aanpak stikstof en via het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied.

In de Gebiedsagenda Stikstof Duinen Eilanden Delta 0.5 is daarom als maatregel opgenomen dat de provincie in gesprek gaat met vertegenwoordigers van de agrarische sector om samen tot een gemeenschappelijke, inhoudelijke visie op de toekomst te komen. Een duurzaam toekomstperspectief voor het landelijk gebied en de agrarische sector staat hierin centraal. Deze gemeenschappelijke basis is breder dan de stikstofopgave. Het gaat over de toekomstvisie op een vitale en duurzame landbouw, landschapsbeheer en vitaliteit van het platteland in relatie tot opgaven voor natuur, stikstofreductie, klimaat en water.

5. De natuurdoelanalyses die tot dusver zijn opgeleverd geven aan dat stikstof slechts een beperkte tot zo goed als geen rol speelt bij het verbeteren van de staat van de natuur voor de genoemde gebieden. Bovendien ligt er een ander rapport, hier wordt in de natuurdoelanalyse naar verwezen, waarbij de depositie op de kop van Goeree tussen 2011 en 2017 is verdubbeld met aanleg van Maasvlakte 2. Moet de landbouw nu het stikstofprobleem van de Kop van Goeree oplossen terwijl zij juist al zoveel hebben gereduceerd? Wanneer er aan de 'landbouwknoop' gedraaid gaat worden, wordt er dus veel geld geïnvesteerd wat vervolgens heel weinig tot geen verbetering van de natuur gaat

opleveren.

In de Natuurdoelanalyses die in opdracht van de Provincie Zuid-Holland zijn uitgevoerd zijn alle knelpunten die natuurdoelbereik in de weg staan genoemd. Meerdere van die knelpunten worden direct of indirect door stikstofdepositie beïnvloed of veroorzaakt, zoals vermessing en verzuring van de bodem met als gevolg vergrassing, verbraming, en verstruweling, een snelle groei en verspreiding van invasieve exoten, en een gebrek aan verstuing en dynamiek. Uit de analyse blijkt dat vooral de kwaliteitsdoelstellingen van verschillende habitattypen in Duinen Goeree & Kwade Hoek niet worden behaald, mede door deze knelpunten.

Om tot een oplossing te komen moeten verschillende sectoren een bijdrage leveren aan de reductie van stikstofemissies, dus naast landbouw ook sectoren als industrie en mobiliteit. De uiteindelijke uitwerking van die maatregelen zal moeten plaatsvinden via verschillende programma's en het proces van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied.

6. De analyses roepen vragen op, maar met de vragen die tot nu toe zijn gesteld in de gebiedsprocessen lijkt niets gedaan te worden.

De vragen over de analyses hebben wij zo goed mogelijk geprobeerd te beantwoorden. Indien daar behoefte aan is kan daar een extra bijeenkomst voor georganiseerd worden.

7. Indien voor het versterken van N2000 gebieden het nodig wordt gevonden bedrijven op te kopen in hoeverre is er dan in het budget rekening gehouden met dat deze opgekochte gronden in de toekomst ook onderhouden moeten worden. Niet alleen de economische sector wordt kleiner gemaakt, maar ook de meerkosten voor onderhoud moeten worden betaald. Het huidige onderhoud van de bestaande natuurgebieden is nu al onvoldoende. Dit is één van de oorzaken dat de staat van de natuur niet overal voldoende is.

Wij zijn het oneens met de stelling dat het huidig onderhoud in de natuurgebieden een oorzaak is voor een onvoldoende staat van de natuur.

Ja er is zeker budget voor het afwaarderen van grond.

Communicatie

1. De betrokken bedrijven in het gebied zijn niet door de provincie op de hoogte gesteld van de lopende processen en hoe de structuren in elkaar zitten. Dit is wel een voorwaarde om tot een gedragen gebiedsproces te komen.

Daarover gaan wij graag verder in gesprek hoe wij dat op een goede manier vorm kunnen geven. Vanuit gebiedsgerichte aanpak stikstof bouwen wij verder aan de verbreding met thema's water, biodiversiteit en klimaat conform de rijksinzet van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Dat betekent ook een provinciedekkende aanpak via het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied. In de nieuwsbrief die rond 22 september is verschenen geven wij ook een toelichting. Wij willen maandelijks een nieuwsbrief toesturen. Met het gebied willen we spreken over het proces. Daarbij is ook relevant dat er nog doelstellingen vanuit het Rijk volgen voor o.a. klimaat, water en biodiversiteit. Die worden in oktober verwacht. Vanaf dat moment kunnen we met elkaar meer precieze gesprekken voeren en richting keuzes gaan.

2. In de gebiedsprocessen komt geen antwoord op vragen en als er wel een antwoord komt kan dat vaak niet onderbouwd worden. Zijn veel plannen dan wensgevoelens?!

Als deze vraag over de analyses gaat dan is het aanbod om daar een extra bijeenkomst voor te organiseren. Ook voor andere onderdelen geldt dat. Tegelijkertijd zijn wij als provincie op veel aspecten ook nog met het Rijk in overleg en is er nog geen helderheid op aantal zaken, daardoor hebben wij nog niet overal antwoord op.

3. De provincie heeft berekeningen laten uitvoeren door Wing waarbij een reductie van de bemesting de meest relevante oplossing is. Hoe deze berekeningen tot stand zijn gekomen kan Wing echter niet uitleggen. Dit geeft geen vertrouwen en maakt het voor ondernemers zeer lastig om effectief werkende innovatieve praktijkoplossingen toe te passen voor hun bedrijf. We komen zo niet tot een win-win situatie.

Zie antwoord op vraag 2.

4. Bedrijven die door de provincie worden benaderd voor een keukentafelgesprek moeten vooraf geïnformeerd worden dat zij recht hebben op een adviseur bij het gesprek. De bedrijven waar al een gesprek is gevoerd voelden zich ernstig onder druk gezet.

De provincie heeft twee bedrijven op Goeree-Overflakkee benaderd in het kader van de Maatregel Gerichte Aankoop voor piekbelasters. Dit waren verkennende gesprekken om informatie te geven over de regeling. Deelname aan de regeling is geheel vrijwillig. Uiteraard kan een ondernemer een adviseur meenemen bij een gesprek. Wij betreuren het dat de betreffende ondernemers zich onder druk voelden gezet. Wij zullen contact opnemen met de betreffende ondernemers.

5. Op dit moment zijn er bedrijven die al verplichtingen zijn aangegaan voor verduurzamingsinvesteringen, dit terwijl kaders onduidelijk zijn. Aan deze situatie moet een einde komen. Ook zijn er bedrijven die door willen investeren, maar verduurzamingsinvesteringen juist uitstellen vanwege alle onzekerheid. We hadden daardoor al veel verder kunnen zijn.

Zie antwoord op vraag 1.

6. Wat gaat het Rijk doen aan het beruchte kaartje dat direct gevolgen heeft gehad voor de waarde van bedrijven en (on)mogelijkheden voor financiering.

Het is jammer dat de 'stikstofkaart' een eigen leven is gaan leiden, ondanks de toelichting dat het om richtinggevendende doelen gaat. De provincie Zuid-Holland gaat het kaartje niet één op één volgen. Het kaartje geeft ons de duidelijkheid dat we als provincie in totaal twee kiloton stikstof vanuit de veehouderij minder uit moeten gaan stoten. Ons uitgangspunt is dat we per gebied en zelfs per boer kijken wat nodig is om deze twee kiloton reductie te halen. Daarbij geldt wel dat het bekend is dat de meeste deposities plaatsvinden in de directe nabijheid van de bron. Dat er dus voor bronnen in stikstofgevoelige Natura2000 gebieden en in de directe omgeving ervan, een grote opgave ligt, is duidelijk.

Inzicht

1. Om tot een goed gebiedsproces te komen is meer inzicht nodig hoe emissies en deposities zijn opgebouwd en wat beperking van emissies in dit gebied bijdragen aan de verbetering van de staat van de natuur.

Met betrekking tot opbouw emissies en deposities: er wordt doorlopend aandacht gevraagd bij het Rijk voor het verduidelijken en verdiepen van informatie met betrekking tot stikstof depositie. Aerius is hiervoor tot nu toe het aangewezen instrument en het geeft inzichten met betrekking tot de opbouw van deposities van de verschillende sectoren. Met elke update wordt de informatie van Aerius inzichtelijker, echter, het instrument heeft nog niet de robuustheid die we graag zouden willen zien.

2. Het is niet duidelijk wat de haalbaarheid van 2 kton reductie in Zuid-Holland is en op wat voor manier. Zie antwoord 6 hiervoor.

Moet in totaliteit van verwachtingen basispad en verdere maatregelen worden gezien. Dat overzicht is er nu nog niet.

3. Duidelijkheid over het referentiejaar 2018. Waarom is gekozen voor 2018? Hoe is de referentie opgebouwd, wat is er sinds 2018 gedaan aan verdere reductie. Wat zit er wel en niet in.

Het referentiejaar 2018 komt uit de startnotitie NPLG (<https://open.overheid.nl/repository/ronl-957152a40e305ec279cee2f0104e86013339b9c1/1/pdf/startnotitie-nplg-10-juni-2022.pdf>) en is gekozen omdat voor dat jaar de meest recente en complete dataset van emissies beschikbaar was. Die gegevens zijn vervolgens doorvertaald naar een prognose voor 2030. Dat is gedaan op basis van de Klimaat- en Energieverkenning 2020 (KEV2020). De reductiepercentages geven de benodigde reductie aan ten opzicht van de situatie in 2030 volgens dit 'basispad'.

De berekening van het basispad volgens de KEV2020 bevat het beleid dat was vastgesteld voor 1 mei 2020. Beleid dat nog niet is verwerkt in de prognoses van de KEV-2020 zijn bijvoorbeeld het Schone Luchtakkoord, het Klimaatakkoord, het 7^e Actieprogramma in het kader van de Nitraatrichtlijn en het volledige bronmaatregelenpakket in het kader van de structurele aanpak stikstof van 24 april 2020. Heel praktisch: het verdunnen van mest met water zit dus ook niet in de berekeningen. Dat betekent dat de reductie die hiermee wordt bereikt straks meetelt.

Dit geeft nu veel onzekerheid. Bedrijven weten niet waar ze aan toe zijn en vrezen voor een 'tweede fosfaat debacle'. Bij verdere uitwerking dient goed opgelet te worden dat niet juist die bedrijven worden getroffen die in tussentijd veel geïnvesteerd hebben in duurzame stallen en innovatie. De koplopers die ook nog eens het duurzaamst zijn worden dan het hardste geraakt. Dit investeren in duurzame stallen en innovatie kan o.a. zijn doordat bedrijven intern gesaldeerd hebben, dus uitgebreid zijn in dieren binnen de bestaande kg N - emissie op de vergunning. Voor groei in aantal dieren op deze bedrijven zijn elders dieren verdwenen omdat veehouders ook moeten beschikken over de benodigde fosfaat/dierrechten om daadwerkelijk dieren te kunnen houden. Hieraan voorbij gaan betekent een enorme kapitaalsvernietiging en achteruitgang in ontwikkeling. De grotere nieuw gebouwde bedrijven hebben relatief veel minder emissie, maar volgens de huidige plannen kan het zijn dat die juist het meest in het vizier zijn voor sanering, omdat ze of piekbelaster zijn en/of toevallig dicht bij een N-2000 gebied zitten.

De opgave is stevig en de boodschap is inderdaad pittig, met name voor degenen die het raakt. We onderschrijven tegelijkertijd de urgentie om stappen te zetten.

Het beleid moet niet alleen gericht zijn op het beperken van emissies om de depositie op de natuurgebieden te beperken, maar ook op het versterken van de gehele agrarische keten. GO kenmerkt zich door een mix aan bedrijfstypen. Een deel van de bedrijven richt zich op de eigen regio en er zijn (grootschalige) op export gerichte bedrijven die m.n. binnen een straal van 800km exporteren. Al deze bedrijven zijn omgeven door een groot aantal natuurgebieden. Volgens ons past een dergelijke variatie van landbouw nog steeds bij Nederland en hebben wij op GO bewezen dat dit heel goed kan samengaan. Beleid moet niet gericht zijn op beperken van dieren en grond, maar moet gericht zijn op innovatie om verschillende typen landbouw en natuur te behouden voor BV Nederland. En tot slot moeten innovatieve ontwikkelingen een goede juridische borging hebben zodat ondernemers zeker zijn van hun investeringen in reducties van emissies.

De provincie ziet op Goeree-Overflakkee een sterke agrarische sector in een gebied dat qua ondergrond ook erg geschikt is voor landbouw. Ons beleid is dan ook gericht op een vitale landbouw die zich ook goed verhoudt tot de natuur en biodiversiteit in het gebied. Innovatie speelt daarbij een belangrijke rol.

Bijlage

CBS cijfers 2021:

306 landbouwbedrijven op GO, waarvan:

248 akkerbouwers

32 melkveehouders

14 vleesveehouders,

2 varkenshouders

1 legpluimvee

6 melkgeitenhouders

12 glastuinders

11 fruittelers

en nog een aantal schapenhouders, maneges en paardenfokkers

16.373ha cultuur grond waarvan:

10.653ha akkerbouw

4.051ha Grasland of voedergras

1.628ha Tuinbouw opengrond (spruiten oa)

42ha Glastuinbouw (mn groenten)

Wat wordt er zoal geteeld op de grond op Goeree-Overflakkee:

3.318ha aardappels

147ha Pootaardappels

17ha Zoete aardappels

2.471ha groentes (uien, erwten, knolselderij, wortels, witlof)

2.450ha granen

436ha graszaad

33ha handelsgewassen

179ha peulvruchten

1.476ha Suikerbieten

33ha overige gewassen

94ha Braak

1.628ha tuinbouwgewassen in volle grond (spruiten, andere kool ed)

844ha Bloembollen (tulpen en gladiolen)

5ha boomkwekerij

96ha Bloemkwekerij

72ha Fruit

611ha Tuinbouwgroenten volle grond

N.B. sommige ondernemers hebben meerdere metellingen/gecombineerde opgaves dan tellen ze dubbel mee. Het aantal bedrijven opgeteld groter dan het totaal aantal bedrijven doordat er op een aantal bedrijven meerdere bedrijfstukken zijn. Het gaat dan meestal om een kleine neventak.

Datum : 6 november 2023
 Aan : art. 5.1.2e
 Onderwerp : Stand van zaken afhandeling PAS-melders per eind oktober 2023

Inleiding

Landelijk is een programma voorbereid om de PAS-melders te legaliseren. In Zuid-Holland zijn werkzaamheden opgestart om tot een concrete legalisatie te komen. In deze memo is een beknopte beschrijving opgenomen van de stand van zaken voor zover het de uitvoering betreft door de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH).

Beknopte toelichting legalisatietraject (ODH)

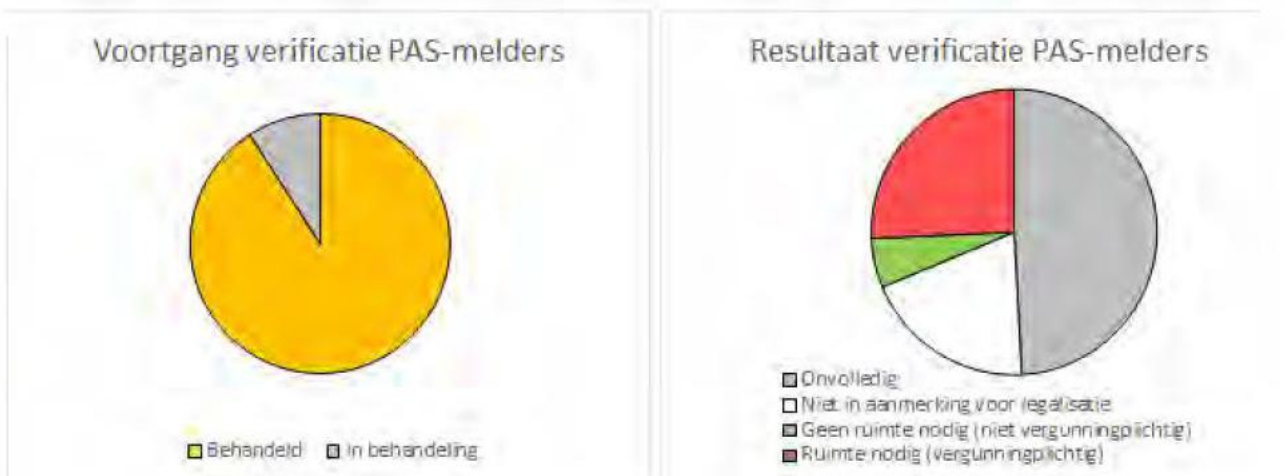
In Zuid-Holland is in potentie sprake van in totaal 235 PAS-melders. Hiervan hebben zich in eerste instantie bij het Rijk 165 PAS-melders daadwerkelijk aangemeld om voor legalisatie in aanmerking te komen. Na herinneringsacties vanuit het Rijk is dit aantal opgelopen. Per eind oktober 2023 gaat het om 197 PAS-melders. Het legalisatieprogramma kent in Zuid-Holland een uitvoeringsperiode over de jaren 2022 tot en met 2024. Grofweg kent het traject twee fasen: [1] het verifiëren of PAS-melders voldoen en voor legalisering in aanmerking komen en [2] de feitelijke legalisering door middel van een natuurvergunning.

Stand van zaken

Op dit moment is 91% van de aanmeldingen beoordeeld en is 9% in behandeling. Deze voortgang sluit nagenoeg aan bij de afspraak dat alle dossiers in het 3^e kwartaal 2023 een eerste verificatiebeoordeling hebben doorlopen. Van 179 dossiers is er een (tussen)resultaat bekend. Dat levert voor de geverifieerde dossiers de onderstaande beoordelingsresultaten op:

<u>Resultaat behandeling</u>	aantal
Onvolledig	88
Niet in aanmerking voor legalisatie	35
Geen ruimte nodig (niet vergunningplichtig)	10
Ruimte nodig (vergunningplichtig)	46
	179

Grafisch zien de voortgang en resultaten van de verificatie er als volgt uit:

De PAS-melders die in aanmerking komen voor legalisatie en ook een natuurvergunning (depositieruimte) nodig hebben bevinden zich op de volgende globale locaties:

Sector	Postcode bedrijfslocatie	Plaats bedrijfslocatie
veehouderij	art. 5.1.2e	Alphen ad Rijn
Veehouderij		Bleskensgraaf
Veehouderij		Bodegraven
veehouderij		Bodegraven
industrie		Botlek
veehouderij		Giessenburg
Veehouderij		Giessenburg
Veehouderij		Giessenburg
veehouderij		Groot Ammers
veehouderij		Groot Ammers
veehouderij		Hardinxveld-Giessendam
Veehouderij		Hazerswoude Dorp
veehouderij		Hazerswoude-Rijndijk
Veehouderij		Hellevoetsluis
veehouderij		Langerak
veehouderij		Leidschendam
veehouderij		Lekkerkerk
veehouderij		Lekkerkerk
veehouderij		Lekkerkerk
Veehouderij		Maasland
veehouderij		Maasland
Infrastructuur en wegen		Maasvlakte
veehouderij		Molenaarsgraaf
Veehouderij		Nieuwveen
veehouderij		Noordeloos
veehouderij		Numansdorp
veehouderij		Ottoland
Veehouderij		Oude Tonge
Veehouderij		Rijnsaterwoude
industrie		Rijnsburg
Veehouderij		Rotterdam
Industrie		Rotterdam
Industrie		Rotterdam
industrie		Rotterdam Europoort
Veehouderij		Schipluiden
Veehouderij		Simonshaven
veehouderij		Stolwijk
Veehouderij		Streefkerk
veehouderij		Streefkerk
veehouderij		Streefkerk
veehouderij		Streefkerk
Veehouderij		Strijen
Veehouderij		Ter Aar
veehouderij		Warmond
veehouderij		Wassenaar
Veehouderij		Wassenaar

Van: art. 5.1.2e @road-transitiemanagement.nl>

Verzonden: maandag 21 november 2022 15:33:02 (UTC+01:00) Amsterdam, Berlin, Bern, Rome, Stockholm, Vienna

Aan: art. 5.1.2i @pzh.nl>; art. 5.1.2e @provincie-utrecht.nl>

CC: art. 5.1.2i @pzh.nl>; art. 5.1.2e @boerenmetperspectief.nl

<art. 5.1.2e @boerenmetperspectief.nl>; art. 5.1.2e @Hotmail.com <art. 5.1.2e @hotmail.com>; art. 5.1.2e @sayfield.nl>

Onderwerp: chefs sache

Geachte gedeputeerden Baljeu en Sterk,

Vanochtend ontving u een afschrift van een bericht aan art. 5.1.2e respectievelijk art. 5.1.2e met een juridisch advies art. 5.1.2e Hekkelman over het instellen van een stikstofbank analoog aan de stikstofbank voor het havenbedrijf. Deze aanvullende mail stuur ik u ter motivering, waarom uw directe betrokkenheid nodig is om tot een doorbraak te komen. Excuses voor de hoeveelheid informatie, maar de tijd dringt en zoals wij het zien, heeft u de sleutels in handen om uit de stikstofcrisis te komen.

Waar een bestuurlijke wil is.....

Citaat uit de memo van bestuurlijk belang "Zo'n bank kan al op vrij korte termijn een bijdrage leveren aan dringende opgaven, denk aan de legalisatie van de 'PAS-melders' en de woningbouwtaakstelling.....

Gedeputeerde Staten hebben beleidsruimte. Evenzo belangrijk is het daarom dat de bestuurlijke en politieke bereidheid er is om het project Nieuwkoopse Aanpak (alsnog) voortvarend ter hand te nemen, mede ter uitvoering van de motie Bisschop".

Chefs sache

Nu de druk landelijk steeds hoger oploopt. En wij u een uitweg uit de stikstofcrisis aanreiken, die volledig in lijn is met advies Remkes en moties Bisschop, Van Campen en Grinwis. Denken wij, dat het moment daar is om opnieuw een intensief traject met elkaar te lopen, zoals in de periode januari t/m mei 2021. Sindsdien hebben wij in 1,5 jaar namelijk nauwelijks voortgang kunnen boeken met uw ambtenaren. Dit vanwege de (juridische) dwaalsporen die ambtelijk op Rijksniveau zijn en worden bewandeld. Onze aanpak om de veehouderij versneld te laten innoveren en reduceren stuit daar namelijk op ambtelijke onwil. Ons is klip en klaar te verstaan gegeven door sleutelfiguren, dat ambtelijk de wil er niet is om route uit de stikstofcrisis via innovatie mogelijk te maken. Krimp is het doel. Wij benadrukken: het is een ambtelijke blokkade, geen politieke, zoals ook blijkt uit bovengenoemde moties. Deze ambtelijke barrière op Rijksniveau, kunnen wij, noch uw ambtenaren nemen. Ook directe politiek opdrachten vanuit de minister en de Kamer in de vorm van Kamervragen en moties, hebben niet het effect gehad dat de ambtelijke koers is gewijzigd. Uw directe betrokkenheid is dan ook nodig om deze zaken op het juiste bestuurlijke niveau te kunnen agenderen. Wij geven u in overweging om ook de samenwerking te zoeken met andere provincies, die te maken hebben met een sterke druk om stikstofruimte vrij te spelen voor bouw, verkeer en industrie (Noord-Holland, Brabant, Gelderland).

Urgentie

Het verdelingsvraagstuk van de schaarse stikstofruimte staat hoger op de politieke agenda dan ooit. Dit als gevolg van:

- de Porthos-uitspraak (onder uit gaan bouwvrijstelling);
- handhaving PAS-melders in Overijssel;
- opkopen van boerderijen door Rijkswaterstaat voor verbreding A27 Utrecht
- opkopen van boerderijen door Schiphol/Rijksoverheid voor legalisering Schiphol (zie ook antwoorden op Statenvragen in Utrecht).

- en met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid gaat de 25 km afkapgrens komende week onderuit

Vraag stikstofruimte groot en urgent

Evident is, dat de vraag naar stikstofruimte enorm en urgent is, evenals de noodzaak om emissies vanuit alle sectoren zo snel mogelijk naar beneden te brengen.

Remkes ready en NPLG proof

De Nieuwkoopse aanpak hebben wij in 2020 uitgewerkt, volledig in de lijn met het advies van Remkes. Wij zetten in op bronscheidingsinnovaties (scheiden mest en urine), combineren management en techniek en kijken integraal naar emissies. We kijken dus niet alleen naar stikstof en methaan uit de mest, maar ook naar de effecten van gescheiden meststromen precisiebemesting en WIS op bodemkwaliteit, bodemleven, stoppen bodemdaling, koolstofvastlegging en voorkomen van uitspoeling nitraat, fosfaat, sulfaat, kalium door optimaliseren benutting eigen mest, zodat er geen kunstmest aangevoerd hoeft te worden. Tot slot gebruiken we de grond die autonoom vrijkomt van stoppers (natuurlijk verloop) om ruimte te maken voor biodiversiteit en klimaat binnen de bedrijven. Helemaal "NPLG-proof", regeneratief, natuurinclusief en klimaatadaptief dus. De kennis is hiervoor aanwezig om dit integraal te implementeren. Toch steekt keer op keer het 'locked-in' spook de kop op in de gesprekken; een duizend dingen doekje om initiatieven uit de praktijk mee van tafel te poetsen, die in de praktijk al aantoonbaar werken en slechts slim gecombineerd moeten worden.

1,5 jaar kijken, niet kopen (leasen)

De Nieuwkoopse aanpak hebben wij ruim twee jaar geleden wereldkundig gemaakt en mocht toen rekenen op groot enthousiasme van art. 5.1.2e (presentatie 3 september) en minister Schouten (9 september). We hebben als melkveehouders inmiddels in de praktijk de haalbaarheid van de ambitie die we toen uitspraken - om versneld, bovenwettelijk tot 70% van de stikstofruimte vrij te spelen - bewezen. Die ruimte willen we dus vrijspelen om de vergunningverlening voor ontwikkelingen (bouw, verkeer, industrie) los te trekken en PAS-melders en interimmers te legaliseren. Nadat we in januari 2021 subsidie ontvangen hebben van minister Schouten hebben we in de periode tot mei 2021 samen met u / uw voorganger intensief samengewerkt om een pilot te kunnen starten. Daartoe heeft u in mei/juni 2021 ook besloten. Met het invoeren van de bouwvrijstelling en de 25 km afkapgrens per 1 juli 2021 - waarvan voor beiden op dat moment overigens al bekend was dat deze juridisch geen stand zouden houden - viel echter 'de vraag naar stikstofruimte' op papier weg. Dit terwijl die in werkelijkheid natuurlijk nooit weg is geweest. Ondertussen werd de vraag achter de vraag 'wie betaalt de rekening' van het kastje naar de muur geschoven. Zo belandde we in de afgelopen 1,5 jaar in de onwerkelijke situatie van 'wel kijken, niet kopen/leasen' waarbij iedereen naar elkaar kijkt en zegt 'er moet wat gebeuren', maar er niet geïnvesteerd werd in emissiereductie. Desondanks zijn wij gestart met innoveren en reduceren, zoals we ook hebben laten zien tijdens het werkbezoek van 15 juli aan gedeputeerden Baljeu en Stolk. Wij zijn daarbij op innovaties gestuit, waarmee niet alleen de emissie uit de stal (in theorie zo'n 13 kg per koe per jaar), maar ook uit de mestopslag en in het veld (TAN, Totale Ammoniakale Stikstof) nog tot 70% kan worden teruggedrongen. Dan hebben we het dus over zo'n 45 kilo per koe per jaar.

Versnelling zaaien, vertraging oogsten

Sinds mei 2021 hebben we veel kostbare tijd verloren. Juridische geitenpaadjes zijn bewandeld, de rekening voor de stikstofvraag is wat heen en weer geschoven tussen overheden, Rijksdiensten en vennoten van onze mainports, maar buiten is er vrijwel op enkele geïsoleerde pilots na nog niets structureels gebeurd. Wij hebben verschillende pogingen gedaan om tot versnellingsplannen te komen (met LTO, Havenbedrijf, etc.), maar troffen daarop keer op keer dichte deuren. Wij zijn gelukkig niet de enige. We bevinden ons in goed gezelschap. Ook met de adviezen van o.a. CBS uit 2019 en Hordijk, Remkes en Raad van State uit 2020 is niets gedaan. Remkes heeft zich hier al stevig over uitgesproken, namelijk dat hij een departement heeft aangetroffen, dat de deuren en ramen

gesloten heeft voor oplossingen uit de praktijk. Wij zien als achterliggende oorzaak, dat er twee aanpakken met elkaar bosten. Namelijk enerzijds de aanpak die sinds maart 2021 ambtelijke geadviseerd wordt aan kabinet en provincies om eerst en vooral over te gaan tot opkopen/intrekken van 30% tot 50% vergunningruimte via zoneringskaarten (zie o.a. p. 106) en anderzijds de onafhankelijke adviezen van o.a. Remkes (juni 2020, oktober 2022 bij herhaling) om z.s.m. werk te maken van implementatie en borging van bronscheiding innovaties via 1) nationaal innovatieprogramma en 2) een afrekenbare stoffenbalans (zie o.a. pagina 49 t/m 56). Vanuit de overtuiging dat opkopen/intrekken van 30% tot 50% van de vergunningruimte onontkomelijk is, ontstaat ook de houding dat het weinig zin heeft om met de sector/ de praktijk te praten. Immers 'je kunt lastig met de kalkoen het kerstdiner bespreken'.

Scenario intrekken vergunningen

Financiën heeft in de Beslisnota Stand van zaken stikstof ministerie Financiën mei 2021 (p.19) uitgerekend wat de impact is van het stikstofkaartje van 10 juni. Financiën kwam tot de optelsom dat maar liefst 87% van de veehouders wordt getroffen. Het kaartje komt neer op het geheel opkopen/intrekken van vergunningen van 11.2000 veehouders (1/3 van alle veehouders) en aanvullend daarop nog het gedeeltelijk opkopen/intrekken van vergunningen van nog eens 17.600 (55%) veehouders. In de meeste gevallen betekent ook het intrekken van een deel van de vergunning, waardoor een deel van de al gerealiseerde en gefinancierde stal leeg komt te staan, faillissement. De landsadvocaat heeft alvast in 2021 uitgezocht, dat het intrekken van vergunningen op basis van de milieuwetgeving mogelijk is en veel sneller gaat dan onteigenen. De aanvankelijke verontwaardiging hierover is inmiddels wat weggeëbd vanuit de hoop dat het 'toch niet echt zo ver zal komen', maar het advies staat nog als een paal boven water. Bij het intrekken van vergunningen gaan veehouders failliet en moeten – anders dan bij onteigening waar de rechter vooraf tot een bepaling van schadeloosstelling komt - zelf een procedure starten om een tegemoetkoming te krijgen in de schade.

Zelfvervullend destructiepad

Als de inzet op borging en innovatie gefragmenteerd en ongestructureerd blijft (constatering Remkes juni 2020, oktober 2022 bij herhaling). En we kunnen constateren dat de opkoop via de opkoopregeling, die al veel te langzaam ging, nu helemaal tot stilstand is gekomen door het gecombineerd effect van aankondiging 'woest aantrekkelijke regeling' (effect: afwachten op aantrekkelijke bod), vervolgens het uitbrengen van het kaartje van 10 juni (effect: banken financieren niet meer, waardoor waarde bedrijven op papier is gekelderd) en staatssteunregels (effect: overheid kan niet meer bieden dan wat een koper zou betalen, welk bedrag net gekelderd is als gevolg van het stikstofkaartje). Dan blijft het intrekken van vergunningen als enige optie over om op korte termijn stikstofruimte vrij te spelen. En dat moet: de overheid moet zich aan de reductiepercentages in de Wsn houden, waarbij de stikstofruimte voor PAS-melders zelfs binnen drie jaar gevonden moet worden. Dat betekent dus voor 1 juli 2024. Nu het stikstofdossier zich al 40 maanden voortsleept, zonder noemenswaardige reductie buiten in de praktijk, neemt de druk om stikstofruimte in te trekken (willen we koeien of huizen?) steeds hoger op.

Politiek mandaat?

In reactie op deze ambtelijke adviezen om vergunningruimte eerst en vooral op te kopen en in te trekken, uitmondend in het kaartje van 10 juni, heeft de landelijke politiek zich in diverse moties uitgesproken tégen het massaal opkopen/intrekken van vergunningen en vóór verduurzaming/innovatie. En ook het opnieuw inschakelen van Remkes twee jaar na zijn advies "Niet alles kan overal" spreekt boekdelen. Remkes adviseerde namelijk al in juni 2020 om zo snel mogelijk emissies te reduceren via 1) transitie naar kringlooplandbouw, 2) brongerichte innovaties, 3) het integraal borgen van milieuprestaties via een afrekenbare stoffenbalans en 4) het belonen van koplopers en het sanctioneren van achterblijvers. De kamer heeft zich hierover duidelijk en bij

herhaling uitgesproken in de vorm van de moties Bisschop, Van Campen en eerder al Geurts en Harbers.

Stikstofbank (Groene Hart)

N.a.v. de motie Bisschop om de stikstofaanpak van het Rijk aan te passen aan het bottom up initiatief vanuit Nieuwkoop om stikstof vrij te spelen, hebben wij juridisch advies ingewonnen bij Hekkelman wat een 'stikstofbank voor het Groene Hart' daarin kan betekenen. Dit advies is een praatstuk. Conclusie van het advies is, dat een stikstofbank, zoals benoemd in de motie Grinwis en uitgewerkt in lijn met de stikstofbank voor het Havenbedrijf, een goede mogelijkheid is om de verdeling van de schaarse stikstofruimte op een ordentelijk en transparant manier te organiseren. Alles komt aan op de politiek/bestuurlijke wil om het mogelijk te maken, tegen de ambtelijke adviezen op Rijksniveau in.

Uit de stikstofcrisis in drie stappen

Door de vergunningverlening op te hangen aan KDW en te toetsen met AERIUS, heeft Nederland zich in de positie gemanoeuvreerd, dat er naar de letter van de Nederlandse wetten en uitvoeringsregels pas weer vergunningen kunnen worden verleend als er onontkoombare reductiepaden zijn vastgesteld voor alle sectoren, die uitkomen op een depositie van 70 mol onder de laagste KDW. Dit terwijl alleen de berekende depositie vanuit het buitenland in veel gebieden al de KDW overschrijdt. Dit is een Nederlandse verenging van de Europese wet, die slechts stelt dat de staat van instandhouding 1) niet mag verslechteren en 2) er uiteindelijk in alle Natura2000-gebieden een gunstige staat van instandhouding moet worden bereikt. Het bereiken van die gunstige staat van instandhouding is nu modelmatig gekoppeld aan een depositie van 70 mol onder KDW.

Stap 1: instellen Commissie van deskundigen (borging is sleutel tot financiering)

Remkes adviseert om zo snel mogelijk de bewezen bronscheidingsinnovaties te implementeren (management en techniek) en door te ontwikkelen in een nationaal innovatieprogramma. Voor de borging van innovatie- en managementmaatregelen brengen wij - vooruitlopend op het operationeel worden van een afrekenbare stoffenbalans medio 2025 - de emissies op bedrijfsniveau integraal in beeld. De provincie kan deze reductie borgen met een Commissie van deskundigen. Deze commissie geeft een deskundig oordeel over de emissiereductie op basis van de beste wetenschappelijke inzichten in aanvulling/afwijking van de RAV-emissiefactor. Bij verregaande emissiereductie gaat het eigenlijk nooit over een enkele aanpassing in het management of een enkel technisch foefje; het gaat om een samenhangend pakket van technische en managementmaatregelen. Om de emissiereductie van zo'n integraal pakket aan maatregelen te kunnen borgen, heb je niet voldoende aan een Rav-emissiefactor. Deze is op zichzelf niet voldoende (meer) om Natuurvergunningen op te kunnen verlenen. De provincie heeft de beleidsvrijheid om een Commissie van deskundigen in te stellen, naar voorbeeld van Overijssel en Noord-Brabant.

Zeker is, dat de Rav-emissiefactor niet bruikbaar is voor het integraal borgen van innovaties

Het zwakke punt van de RAV-emissiefactor is, dat er alleen naar emissie uit de stal bij een bepaalde staltechniek wordt gekeken in een standaard situatie. Al langer is vanuit de praktijk bekend, dat dit niet representatief is voor de emissie op bedrijfsniveau. De Rav-systematiek houdt onvoldoende rekening met emissies uit mestopslag (CBS 2019) in interactie met veldemissie, managementaspecten en alle variabelen in de praktijk (2014).

Emissie uit de stal/techniek is dus slechts een onderdeel van een totaalpakket en kan niet los gezien worden van de technische en managementmaatregelen in zowel de stal, als de mestopslag als de bewerking en aanwending van mest op het land (veldemissie). Door emissies integraal te benaderen - conform advies Remkes - en rekening te houden met onzekerheden en afwijkingen die onderdeel zijn van een normale bedrijfsvoering, is deze manier van borging wel juridisch waterdicht te maken. De borging van innovatie- en managementmaatregelen hoeft dus gelukkig geen showstopper meer te zijn. Om de afrekenbare stoffenbalans (ASB) in 2025 operationeel te hebben is het belangrijk -

wederom conform advies Remkes - om in de praktijk aan de slag te gaan met kwaliteitsborging, continue meettechniek en (remote) toezicht en handhaving. Zo kan ervaring opgedaan worden voor de landelijke invoering van de afrekenbare stoffenbalans (conform advies Remkes, onderzoek WLR). De Commissie van deskundigen is nodig om de brug tussen het oude (RAV) en het nieuwe (ASB) te overbruggen.

Stap 2: instellen stikstofbank

Met een stikstofbank kan stikstofruimte die vrijkomt op een transparante en ordentelijke manier verdeeld worden (zie ook motie Grinwis). Daarbij kan het zowel gaan om ruimte die vrijkomt door het beëindigen van activiteiten, als door het bovenwettelijk gereduceerde emissieruimte vanuit een bestaande activiteit zoals een veehouderij. De provincie heeft de beleidsvrijheid om een stikstofbank in te stellen, naar voorbeeld van stikstofbank voor het havenbedrijf.

Stap 3: toetsing natuurvergunning op basis van integrale, ecologische toets (LESA: landschapsecologische systeemanalyse) i.p.v. van enkel de modelmatig berekende KDW

AERIUS kan alleen de toename of afname in depositie berekenen voor een activiteit. AERIUS is niet in staat om het effect van andere drukfactoren en beheermaatregelen daarin mee te nemen. Dit terwijl de stikstofgevoelige natuurgebieden in Nederland – met uitzondering van hoogveen – voormalige cultuurgronden zijn, die per definitie alleen bij verschrallend beheer in stand gehouden kunnen worden. Het samenspel tussen depositie, drukfactoren en herstel- en beheermaatregelen is onmogelijk in een rekenmodel te vatten. Een ecologische autoriteit kan dat wel op een systematische wijze doen. Op basis een landschapsecologische systeemanalyse kan een ecologische autoriteit beoordelen bij welke depositie, herstel- en beheermaatregelen de staat van instandhouding 1) met zekerheid niet verslechterd en 2) op termijn een gunstige staat van instandhouding bereikt kan worden. De provincie heeft de beleidsvrijheid om de vergunningverlening te baseren op een ecologische toets in aanvulling op een berekening van de depositie. Het huidige AERIUS is in principe wel bruikbaar als tool om deposities te berekenen, maar zal daartoe wel moeten worden ontdaan van alle beleidsaannames waarvoor een wetenschappelijke basis ontbreekt (zoals de 25 km afkapbrens, afkap van vliegverkeer boven 900 meter, ammoniak uit zee, etc.). Provincies hebben de beleidsvrijheid om RIVM te vragen om een opgeschoonde versie van AERIUS te maken, die ontdaan is van deze beleidskeuzes.

Met vriendelijke groet,

art. 5.1.2e

RO | AD transitie management

art. 5.1.2e

art. 5, art. 5.1-2e

5 1

Uitgangspunten

Er wordt voor het Havengebied een materieel en juridisch hecht perspectief ontwikkeld dat een kader biedt voor het realiseren van de (energie)transitie van de haven. Een doelmatige beheersing van de stikstof emissies van alle haven gerelateerde activiteiten is hierbij uitgangspunt evenals evenredige inspanningen van alle betrokken partijen (bedrijven en overheid). Dit kader dient vanaf nu ruimte te bieden voor het stapsgewijs en onontkoombaar realiseren van een toekomstbestendige Rotterdamse haven die evenwichtig bijdraagt aan sociaaleconomische, klimaat- en stikstofdoelen.

Aandachtspunt:

Tot nu geeft het Rijk aan dat provinciale (gebieds)plannen absolute prioriteit moeten geven aan natuurherstel. Voor het Havengebied kunnen wij ons hier ambtelijk niet in vinden. Gezien het belang van de havenindustrie in de energietransitie (20% van de landelijke CO2 reductie opgave) en het feit dat de bijdrage aan de stikstofdepositie ook in nabijgelegen natuurgebieden zich beweegt in de onzekerheidsmarge van de grootste bronnen (buitenland) en factoren (meetcorrectie).

Reductie van stikstofdepositie is uitgangspunt voor bestaande activiteiten in het HIC. Inzet is voorts dat op langere termijn bezien de ontwikkeling van Maasvlakte 2 wordt gecompenseerd door reductie in het HIC.

Het Rijk draagt – verreweg de grootste - verantwoordelijkheid voor de – geprognoseerde – reductie van “de deken”. Het halen van gebiedsdoelen is onlosmakelijk verbonden met de Rijksinzet voor reductie van “de deken”. Dit uitgangspunt vraagt nog om expliciet akkoord van het Rijk en is uitgewerkt onder de randvoorwaarden. HARD PUNT IN RELATIE TOT RIJK

1. Alle bedrijven met een relevante stikstofemissie zijn – blijvend – vergunning plichtig. Dit biedt een eenduidig rechtskader voor deze bedrijven en biedt ook eenduidig inzicht in de - maximaal – toegestane emissies. Op deze emissies vindt regulier toezicht plaats;
2. Voor de milieuaspecten CO2 en Nox wordt op Rijksniveau een verplichting ontwikkeld gericht op terugkerend onderzoek naar de (investerings)technische mogelijkheden tot reductie van de CO2 en NOx emissies;
3. Vooruitlopend op het in werking treden van deze minimalisatieverplichting wordt deze verplichting op vrijwillige basis inhoud gegeven door inzet van alle betrokken partijen (bedrijven en overheid);
4. De regels voor intern salderen worden voor de Rotterdamse haven “opgetild” op het niveau van het havengebied. Dit uitgangspunt vereist wel een helder kader, heldere monitoring en een onomkeerbare stapsgewijze aanpak én een herkenbare publieke verankering wil dit uitgangspunt juridisch praktische betekenis krijgen. Met het oog hierop leidt dit Plan van Aanpak tot een – uitwerking en/of herijking van de – havenvisie en waar relevant bijstelling van andere instrumenten zoals de provinciale stikstofbank en verankering in Rijksregelgeving;
5. De stikstofruimte die voor vergunningverlening aan scale-ups nodig is wordt bij voorrang vrijgemaakt uit de stikstofruimte die voor publieke doeleinden vrijkomt uit maatregelen die in het havengebied worden genomen met inzet van publieke middelen;
6. Ontwikkeling van Maasvlakte 2 wordt ten principale gemitigeerd door feitelijke reductie van stikstofbronnen. Het streven hierbij is geleidelijk zo veel als mogelijk te mitigeren met havengerelateerde bronnen;

7. Deltalinqs verplicht zich haar leden te stimuleren inhoud te geven aan de inspanningen die de uitgangspunten van dit hoofdstuk vragen van haar leden. Deltalinqs verplicht zich andere haven gerelateerde brancheorganisatie (zoals VNPI en VOTOB) te vragen eenzelfde lijn te kiezen.

Aandachtspunt

Het uitgangspunt dat de minister van N en S structurele toestemmingsverlening (latente ruimte en BBT vraagstukken) – bij de industrie – ten principale integraal beziet en niet alleen vanuit stikstof is nog verre van verzekerd. HARD PUNT IN RELATIE TOT RIJK

De zienswijze dat het plan van aanpak - in haar essenties – wordt vastgesteld als uitwerking van de havenvisie is gedeeld in het Bestuurlijk Overleg maar zeker nog geen gemeengoed in Rotterdam HARD PUNT IN RELATIE TOT GEMEENTE. De vaststelling van het plan van aanpak zou parallel kunnen lopen aan het vaststellen van de gebiedsplannen (uiterlijk 1 juli 2023).

Acties

De acties hebben betrekking op de lange en korte termijn. Korte termijn acties worden werkende weg ingekaderd in de lange termijn visie. Vanwege de evenwichtige aandelen van respectievelijk:

- **Industriële installaties en mobiele werktuigen (circa 40% vd emissie)**
- **Schepen aan de kade (circa 30% vd emissie)**
- **Schepen varende tot en vanaf het heersend verkeersbeeld (circa 30% vd emissie)**

Is het logisch de actie op deze punten evenwichtig en proportioneel in te zetten

Aandachtspunt: dit is de facto nog niet het geval

1. De Rotterdamse bedrijven die behoren tot de top 100 NOx en/of de top 10- 20 vanuit klimaat dragen zorg voor een eerste rapportage per 1 juli 2023;
2. Het Havenbedrijf betreft deze bedrijven – waar nodig verbijzonderd – bij het bredere programma dat de mogelijkheden tot realisatie van walstroom verkent;
3. Het Havenbedrijf en I en W (Rijkswaterstaat en ILT) onderzoeken de mogelijkheden tot stikstofarm varen in de Rotterdamse haven met verbijzonderd aandacht voor de zeescheepvaart;
4. In opdracht van de provincie stelt de DCMR voor 1 juli 2023 een eerste – in beginsel branchegewijze - verkenning op gericht op minimalisatie van de CO2 en NOx emissies;
5. In opdracht van de gemeente Rotterdam stelt de DCMR voor een eerste – in beginsel branchegewijze - verkenning op gericht op minimalisatie van de CO2 en NOx emissies;
6. I en W draagt er zorg voor dat de ruimte die vanuit de walstroomregeling beschikbaar komt als gevolg van realisatie van walstroom in het Rotterdamse havengebied bij voorrang wordt ingezet voor legalisatie van PAS melders die gevestigd zijn in het Rotterdamse havengebied;
7. In opdracht van de provincie stelt Innovation Quarter een lijst samen van scale-ups, bepaalt de DCMR de maximale emissie aan CO2 en NOx van deze – lijst van –

bedrijven en bepaalt ODH de maximale resulterende stikstofdepositie bij toestemmingsverlening (via de verkenningmodule van Aerius Register);

8. Vooruitlopend op de verheldering van de meetcorrectie: De stikstofdepositie die overeenkomt met 1 tot max 3% van de meetcorrectie voor de vier Natura 2000 gebieden gelegen binnen 25 km van het havengebied wordt beschikbaar gesteld als “overbruggingskrediet” om verdere ontwikkeling van Maasvlakte 2 mogelijk te maken. LNV draagt zorg voor een passende verankering van dit krediet.

Randvoorwaarden

1. Het Rijk verschaft – zo goed mogelijk toegesneden - op het Rotterdamse havengebied – transparant inzicht in de rekenkundige aannamen (o.a. schalingsfactoren, en reductiepercentages) die zij heeft gehanteerd bij het doorrekenen van de autonome ontwikkeling en het klimaatakkoord (het basis pad). Dit is nodig als fundament voor het bepalen van het effect van additioneel. Zolang deze toegesneden informatie ontbreekt worden met instemming van het Rijk de landelijke reductiepercentages gehanteerd voor industrie (9 %) en (zee)scheepvaart (18%);
2. De meetcorrectie bedraagt langs de kust circa 20% van de totale stikstofdepositie langs de kust vanwege het niet opgehelderd zijn van de factor “ammoniak vanuit zee” Het Rijk draagt uiterlijk op 1 juli 2023 zorg voor het verhelderen van deze factor en daarmee een meetcorrectie die ten hoogste 3% bedraagt zoals landelijk het geval is;
3. De bronnen buitenland en zeescheepvaart vormen circa 45 % van de totale depositie langs de kust nabij de monding van de waterweg. Het Rijk garandeert het realiseren van de door het Rijk geprognoseerde afname van de bronnen buitenland en zeescheepvaart. Zo nodig treft het Rijk mitigerende maatregelen om de voorwaarden voor het natuurherstel van de duinen in deze regio voor het zeer relevante aandeel van deze bronnen afdoende te borgen;
4. Het Rijk (Ezk) is bereid de exacte inzet van – haven gerelateerde – middelen uit het transitiefonds te heroverwegen en te her- alloceren indien uit de onderzoeken mogelijkheden tot reductie van stikstofdeposities blijkt dat het kosteneffectief is meer middelen in te zetten op walstroom en/of het stikstofarm varen in de Rotterdamse haven.

Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5

(geel gearceerde stukken worden nog aangevuld of aangepast)

Vraag aan BCO 17 mei

- Akkoord verzending aan sectortafel voor reactie met reactietermijn van 1 week na verzending

Planning afronding

- 12, 17, 19 mei: Bestuurlijk Overleggen gebiedstafels over gebiedsagenda's
- BCO 17 mei: Hoofddtekst Zuid-Holland Generiek
- 24 mei: Reactie sectortafel
- BCO 24 mei: Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5, inclusief gebiedsagenda's
+ GS Voorstel, voortgangsbrief stikstof aan PS, aanbiedingsbrief aan minister
- Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5 wordt opgemaakt door ontwerp bureau
- GS 14 juni: Voortgangsbrief stikstof aan PS met bijlage Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5 + aanbiedingsbrief aan minister

Samenvatting

Om het stikstofprobleem in Nederland op te lossen werken het Rijk en de provincies samen aan een aanpak. Het Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5 is de gebiedsgerichte uitwerking van de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering. Het Rijk zal met de gebiedsplannen van de provincies rond de zomer van 2022 de balans opmaken om te beoordelen of de doelen uit de wet gehaald worden. In de volgende versie van het gebiedsplan zijn ook de opgaven voor waterkwaliteit en klimaat opgenomen, volgens de afspraken die gemaakt gaan worden in het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Het Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5 is gestoeld op onze drie pijlers: natuur herstellen, bronnen reduceren en maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk maken. Deze werken we uit in de actielijnen natuurherstel, verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit, havenindustriële complex (HIC) en transitie landbouw én de gebiedsgerichte aanpak.

Zuid-Holland heeft 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Veel van deze gebieden kennen een veel te hoge stikstofdepositie, wat voor grote problemen in de natuur zorgt. De depositie op de gebieden is veelal afkomstig van bronnen die door de provincie Zuid-Holland of door partners in het gebied zelf niet te beïnvloeden zijn.

In de actielijn Natuurherstel zetten we ons in voor meer beheermaatregelen en het robuuster maken van de natuur. Daarmee halen we in een aantal gebieden goede resultaten. Uiteindelijk is voor alle gebieden een reductie van stikstof noodzakelijk voor een duurzaam beheer en behoud van de natuur.

Met name de gebieden in de duinen hebben te maken met een hoge depositie vanuit het buitenland en van de scheepvaart. Voor het natuurherstel in de duinen is het noodzakelijk dat het Rijk serieus werkt aan de reductie van de stikstofbronnen buitenland en de scheepvaart. Daarnaast wordt er een grote meetcorrectie (voorheen ammoniak uit zee) toegepast voor de depositie in de duinen. Dit is procentueel een grote bijdrage en het is onduidelijk waarom deze zo groot is in de duinen. We vragen het Rijk deze meetcorrectie nader te onderzoeken.

De basis van de Zuid-Hollandse stikstofaanpak is dat alle sectoren hun bijdrage moeten leveren. Reductie van stikstof vanuit de bronnen de industrie, het verkeer en de consumenten vindt voornamelijk plaats door de maatregelen die genomen worden in het kader van de Klimaatwet. De provincie geeft uitvoering aan dit rijksbeleid.

De provincie wil een landbouwsector waar de economie en de omgeving in balans zijn. Het stikstofprobleem, klimaat, luchtkwaliteit, biodiversiteit en een eerlijke boterham voor de boeren vragen om een andere aanpak. We zetten in op het verbreden en versnellen van verduurzaming voor de hele sector: kringlooplandbouw, korte ketens en economische vitaliteit zijn hierin kernbegrippen. De integrale aanpak van het Rijk in het Nationaal Programma Landelijk Gebied, waarbij Rijksbudgetten ontschot worden is daarvoor noodzakelijk.

Voor het Natura 2000-gebied De Nieuwkoopse Plassen & De Haeck is de stikstofbijdrage vanuit de landbouw het meest relevant, daar zetten we dan ook onze energie op.

Vanuit de overige gebieden is de lokale bijdrage die we kunnen bieden aan de stikstofreductie klein, maar onze inzet is dat we doen wat we kunnen.

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Zuid-Hollandse situatie.....	6
3. Zuid-Hollandse aanpak.....	10
3.1 Actielijn Natuurherstel.....	12
3.2 Actielijn Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit.....	12
3.3 Actielijn Havenindustriële complex (HIC).....	14
3.4 Actielijn Transitie Landbouw.....	17
4. Samenvattingen Gebiedsagenda's.....	21
4.1 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Biesbosch 0.5.....	21
4.2 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Duinen 0.5.....	23
4.3 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Duinen-Eilanden & Delta 0.5.....	25
4.4 Samenvatting Voortgangsdokument Nieuwkoop.....	26
5. Richting Gebiedsagenda's in Gebiedsplan 1.0.....	27
Bijlage 1: Tabellen stikstofuitstoot en verwachte stikstofreductie actielijnen.....	29
Bijlage 2: Gebiedsagenda stikstof Biesbosch 0.5.....	33
Bijlage 3: Gebiedsagenda stikstof Duinen 0.5.....	33
Bijlage 4: Gebiedsagenda stikstof Duinen- Eilanden & Delta 0.5.....	33
Bijlage 5: Voortgangsdokument Nieuwkoop.....	33

1. Inleiding

Aanleiding

Veel natuur in Nederland is gevoelig voor stikstof (ammoniak en stikstofoxiden). Zo ook de verschillende beschermde Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland, waar de stikstofdepositie te hoog is. De verhoogde stikstofdepositie leidt ertoe dat er veel meer stikstof in de bodem aanwezig is dan van nature gewoon is. Vanuit het oogpunt van biodiversiteit is dit zeer onwenselijk. De hoge stikstofdepositie op gevoelige Natura 2000 heeft ook economische en maatschappelijke gevolgen. Vanuit de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn is Nederland verplicht haar natuur in goede staat te houden. In 2019 oordeelde de Raad van State dat de op dat moment geldende Nederlandse stikstofaanpak (Programma Aanpak Stikstof, PAS) niet voldoende waarborgt dat de natuur in een goede staat van instandhouding blijft. De PAS kon daarom niet langer als basis worden gebruikt voor vergunningverlening aan activiteiten die extra stikstofuitstoot veroorzaken. Als gevolg hiervan is de stikstofcrisis ontstaan.

In 2021 is de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering in werking getreden. Met deze wet tracht het Rijk de natuur te versterken en de stikstofuitstoot terug te dringen. Het hoofddoel hiervan is het behalen van de Europese natuurdoelen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Nevendoel is dat door het behalen van de Europese natuurdoelen ook het verlenen van stikstofvergunningen voor economische activiteit weer gemakkelijker wordt. De Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering wordt uitgevoerd middels het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN). Dit programma wordt een onderdeel van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Het PSN omvat een pakket met generieke maatregelen die het Rijk neemt om de stikstofuitstoot te verminderen. In het PSN is daarnaast een grote rol weggelegd voor een gebiedsgerichte aanpak onder regie van de provincies. Stikstof — met name ammoniak uit natuurlijke bronnen — slaat namelijk overwegende lokaal neer. Provincies hebben daarom de verplichting om een Gebiedsplan te schrijven. In dit Gebiedsplan definieert de provincie hoe zij de stikstofuitstoot rondom de gevoelige Natura 2000 omlaag brengt en de natuur versterkt.

Inhoud van het Gebiedsplan 0.5

Voor u ligt het Gebiedsplan 0.5 van Zuid-Holland. Dit plan bestaat uit een beschrijving van sectorale maatregelen en vier gebiedsgerichte aanpakken. Het Gebiedsplan 0.5 focust op stikstofreductie en natuurherstel. De provincies en het Rijk hebben afgesproken dat de provincies in juli 2022 een concept-Gebiedsplan aanleveren op basis waarvan de minister voor Stikstof en Natuur kan beoordelen of de nationale doelen uit de Wsn gehaald kunnen worden.

In december 2021 hebben Gedeputeerde Staten een Gebiedsplan 0.1 in de voortgangsrapportage naar Provinciale Staten opgenomen. Nieuw versie 0.5 zijn:

- Een update van de provinciale actielijnen;
- De resultaten en conclusies van de gereedgekomen natuurdoelanalyses;
- De analyse van lokale emissiebronnen.

De te verwachte sociaaleconomische effecten en de weging van de haalbaarheid en doelmatigheid en doeltreffendheid van de maatregelen zijn in deze versie nog niet opgenomen, omdat daar nog onvoldoende duidelijkheid over is. Ook de gebiedsdoelen die het Rijk medio juni 2022 zal vaststellen konden nog niet worden meegenomen.

Vervolg richting een integraal Gebiedsplan 1.0

Met het Regeerakkoord en de [brief](#) 'Hoofdpijnen van de gecombineerde aanpak van natuur, water en klimaat in het landelijk gebied, en van het bredere stikstofbeleid' van de minister voor Stikstof en Natuur is een meer integrale aanpak gekozen voor de transitie van het landelijk gebied. Daarnaast heeft het kabinet in het regeerakkoord vastgelegd dat zij het in de Wsn gestelde doel '74% van het areaal stikstofgevoelige natuur voldoet aan de KDW' al in 2030 willen halen in plaats van 2035.

In het Nationaal Programma Landelijk gebied dat nu ontwikkeld wordt stuurt het kabinet met een integrale aanpak op het onontkoombaar realiseren van vier nationaal en internationaal dwingende doelen:

1. Natuurherstel en –verbetering
2. Stikstofreductie
3. Klimaatopgave landbouw en landgebruik
4. Wateropgave

Dit houdt in dat de Gebiedsplannen 1.0 naast natuurverbetering en stikstofreductie ook in moeten gaan op klimaat en water. Vanaf de zomer werkt de provincie daarom samen met gebiedspartners richting een integraal Gebiedsplan 1.0. De wijze waarop de provincie hier invulling aan gaat geven wordt nu onderzocht en zal rond de zomer van 2022 op hoofdpijnen gereed zijn. Het Gebiedsplan 0.5 is daarbij een tussenstap.

2. Zuid-Hollandse situatie

Zuid-Holland kent veel Natura 2000-gebieden in een sterk verstedelijkte regio. De Zuid-Hollandse situatie vraagt om een flinke inspanning. Natuur is sterk overbelast, maatschappelijke ontwikkelingen vragen op korte termijn ruimte voor vergunningverlening en er is maar beperkt stikstofreductie te halen uit “regionale bronnen”.

Zuid-Holland heeft 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (zie figuur 1). Veel van deze gebieden kennen een veel te hoge stikstofdepositie.

Natura-2000 Provincie Zuid-Holland

■ Stikstofgevoelige Natura2000 gebieden
■ Niet stikstofgevoelig

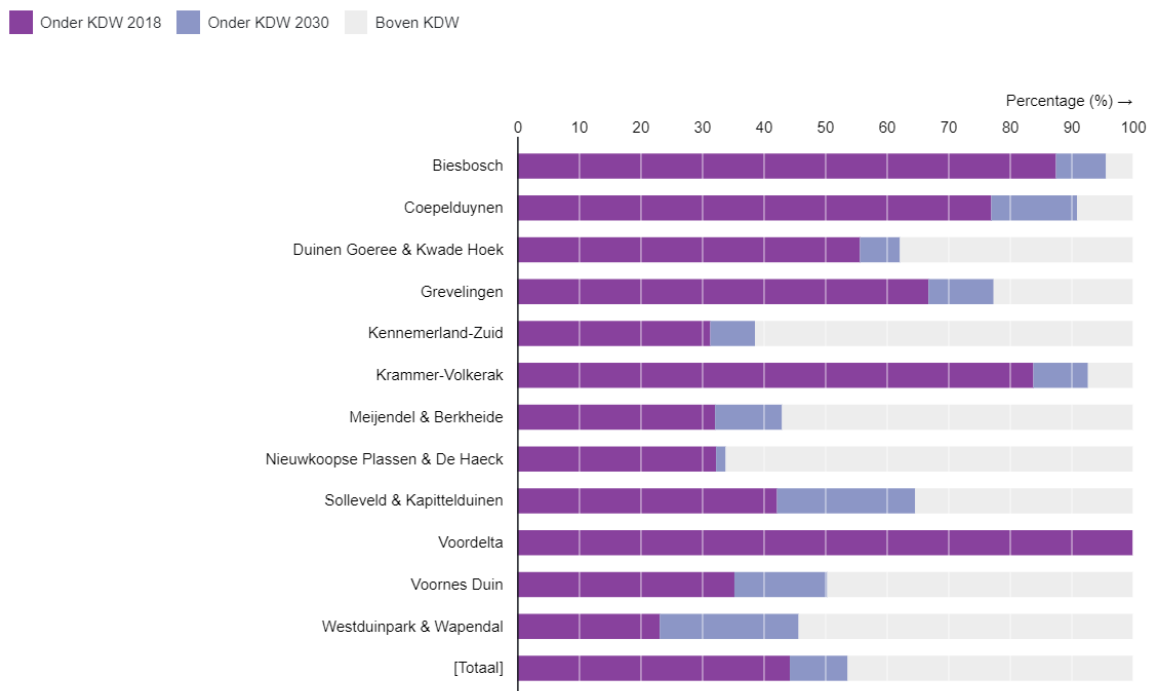
Figuur 1. Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland.

Overbelasting van stikstofdepositie op natuur

De natuur kan een bepaalde mate van stikstofdepositie aan. Wanneer dit wordt overschreden, treedt er schade aan de natuur op. Deze 'kritische depositiewaarde' verschilt per habitatype en noemen we KDW. De hoeveelheid stikstofdepositie die neerdaalt op het natuurgebied boven de KDW, de overschrijding van de KDW, is overbelasting voor de natuur. De factsheets bij de gebiedsagenda's tonen de overbelasting voor ieder Natura 2000-gebied (zie ook figuur 2).

Door het klimaatbeleid en de verduurzamingsbewegingen in de maatschappij verwacht het RIVM dat er daling zal optreden in de stikstofuitstoot. Dit heet de autonome daling. Wat deze verwachte daling voor effect heeft op de overbelasting op Natura 2000-gebieden voor 2025 en 2030 is te zien in figuur 2. Het is het Rijk tot op heden niet gelukt om precies uit te leggen welk beleid en maatregelen

hierbinnen vallen. Het is daarom onmogelijk om te bepalen of maatregelen al in de autonome daling zijn meegenomen of niet.

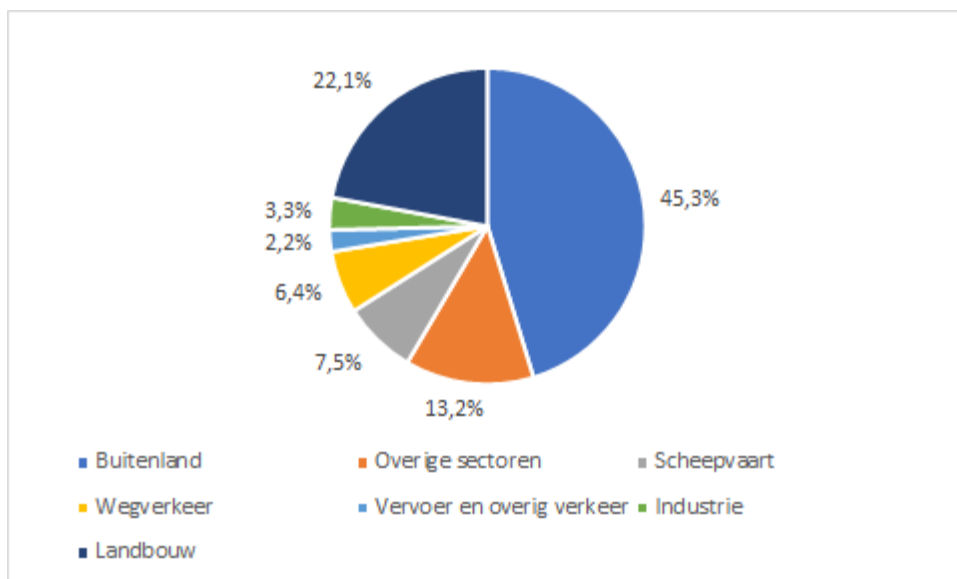

Figuur 2. De prognoses voor het behalen van de KDW voor 2030, uitgaande van autonome daling van stikstofdepositie. Versie 15 december 2020, wordt ge-update.

Bronnen van stikstofdepositie

In Zuid-Holland komt veel van de stikstofdepositie uit bronnen die niet in de provincie zelf liggen. Dit zijn bronnen als het buitenland en de scheepvaart. Een bronverdeling van de stikstofdepositie is te zien in figuur 3. Voor ieder Natura 2000-gebied zijn de bronnen van stikstofdepositie weergegeven in de factsheets.

De data in dit gebiedsplan worden gegenereerd door de nieuwste versie van AERIUS. De actualisaties van AERIUS worden gebaseerd op nieuwe wetenschappelijke inzichten. In de meest recente versie, van 13 februari 2022, is de meetcorrectie (het verschil tussen gemeten deposities en modelmatig berekende deposities) ondergebracht bij alle sectoren. Dat was bij de vorige versie anders, toen werd de meetcorrectie geschaard onder de bron 'ammoniak uit zee'.

Figuur 3. Bronnen van stikstofdepositie voor alle Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland, in 2019. AERIUS 13 februari 2022.

Meetcorrectie

De meetcorrectie is het verschil tussen de berekende depositie en de gemeten luchtconcentratie en de daarvan afgeleide daadwerkelijke depositie/opname van stikstof in de natuurgebieden. In Zuid-Holland is deze meetcorrectie voor bijna alle natuurgebieden positief (wat betekent dat de berekende depositie naar het oordeel van het RIVM een onderschatting is van de daadwerkelijke depositie). Het RIVM verricht nog voortgaand onderzoek naar deze meetcorrectie. De meetcorrectie verloopt over Nederland van positief naar negatief. In Nieuwkoop is deze meetcorrectie gemiddeld licht negatief. In het N2000-gebied Grevelingen (GGA Duinen Eilanden) zijn er hexagonen waarbij de meetcorrectie meer dan 1200 mol is, wat betekent dat de meetcorrectie op die plaats hoger is dan de kritische depositie waarde (KDW).

In de duingebieden is de meetcorrectie erg hoog, in alle gebieden ligt het gemiddelde zo tussen de 200 en 300 mol in. Dat betekent dat de meetcorrectie ongeveer gelijk is aan de depositie afkomstig uit de directe omgeving (in orde grootte).

Het is voor Zuid-Holland van belang om duidelijkheid te krijgen over de herkomst van de depositie die nu in de meetcorrectie is opgenomen gezien het om behoorlijk aandeel gaat van de totale depositie.

Aanvullend Rijkspakket noodzakelijk voor aanpak stikstof

In veel gebieden is het bereiken van de kritische depositiewaarde (KDW) niet haalbaar zonder een aanvullend Rijkspakket. Deze gebieden kennen een hoge stikstofdepositie van bronnen die door Zuid-Holland niet zelf te beïnvloeden zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor de gebieden in de duinen. De grootste depositie in deze natuurgebieden komt namelijk van bronnen buitenaf, zoals het buitenland en zeescheepvaart. De onzekerheden rond de herkomst en omvang van de bron 'ammoniak van zee' is niet weggenomen door dit verschijnsel onder 'meetcorrectie' te scharen. Deze meetcorrectie moet onderzocht en uitgelegd worden.

Naast dat een landelijke aanpak voor deze bronnen nodig is, is de huidige aanpak voor de andere bronnen onvoldoende. In ['kwartaalrapportage implementatie bronmaatregelen \(4-2021\)'](#) wordt de voortgang van de bronmaatregelen gemonitord. Hierin wordt de prognose van de stikstofreductie door het bronmaatregelenpakket getoond. In de [hoofdpijnenbrief](#) van 1 april 2020 staat dat 'de resultaten tegenvallen'. De minister geeft al aan dat preventieve bijsturing noodzakelijk wordt geacht. Dat is voor heel Nederland. Veel van de bronmaatregelen zijn niet van toepassing op Zuid-Holland.

Woningbouw en mobiliteit

We hebben de landelijke afspraak om tot 2030 tussen de 204.000 en 235.000 woningen in Zuid-Holland te bouwen. Zuid-Holland kent de grootste woningbouwopgave binnen Nederland en er is, terecht, een hoge urgentie. De noodzakelijke mobiliteitsoplossingen die gekoppeld zijn aan de woningbouw horen ook bij deze opgave. Omdat de nog natuur niet op orde is, is het moeilijk om nieuwe vergunningen uit te geven, waardoor woningen en wegen niet gebouwd kunnen worden.

3. Zuid-Hollandse aanpak

In Zuid-Holland hechten wij waarde aan een gevarieerde en gezonde natuur én aan een gezond vestigingsklimaat. Sterker: we zien een gezonde natuur als basis voor een gezonde economie en een gezonde leefomgeving, zoals ook commissie Remkes in zijn advies heeft opgenomen. Onze inzet is er dan ook op gericht om de natuur te herstellen, waardoor er ook weer vergunningen verleend kunnen worden voor economische activiteiten, zoals voor de grote bouwopgave die wij in onze provincie kennen.

Voor een gezonde natuur en een gezond vestigingsklimaat focussen we binnen de Zuid-Hollandse stikstofaanpak op drie pijlers (figuur 4):

- Natuur herstellen
- Bronnen reduceren
- Maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk maken

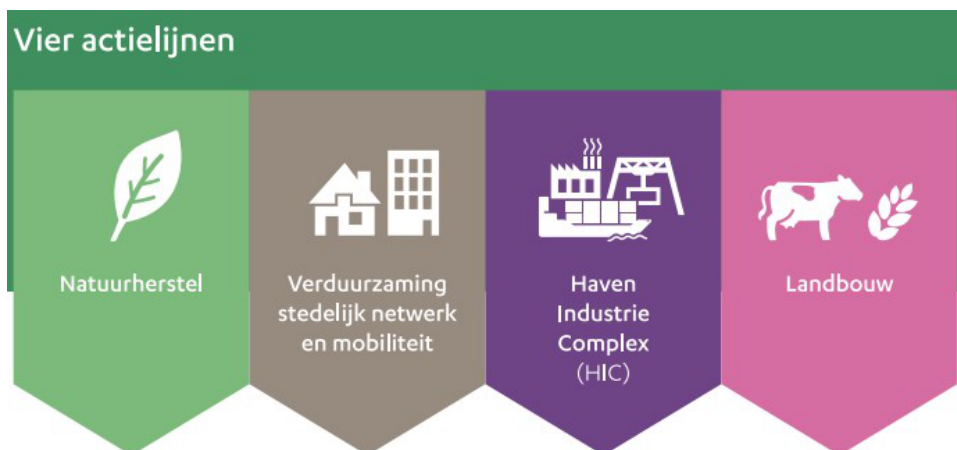

Figuur 4. Afbeelding nieuwe versie volgt

De gebiedsgerichte aanpak staat beschreven in de vier gebiedsagenda's. In Zuid-Holland hebben we 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden onderverdeeld in vier gebiedsprocessen. Vanuit elk gebiedsproces is er samen met de gebiedspartners een gebiedsagenda opgesteld. Daarin zijn onder andere de staat van de natuur van ieder Natura 2000-gebied en de mogelijke maatregelen om de natuur te herstellen (natuurdoelanalyses), en mogelijke gebiedsgerichte stikstofbronmaatregelen beschreven. Provincie Zuid-Holland is eerder dan andere provincies begonnen met onderzoek naar de staat van de natuur en wat we moeten doen om de instandhoudingsdoelstellingen te bereiken, hierdoor hebben we ons beeld al compleet. Deze natuurdoelanalyses zijn verspreid over een half jaar gepubliceerd, de laatste wordt verwacht in juni 2022. Naast deze gebiedsgerichte acties, is er een provinciebrede aanpak aan de hand van vier actielijnen.

De vier actielijnen (figuur 5) zijn gekoppeld aan de belangrijkste bronnen, transitie opgaven en behoefte aan ontwikkelruimte, dit zijn:

- Natuurherstel
- Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit
- Havenindustriële complex (HIC)
- Transitie Landbouw

Figuur 5. Afbeelding nieuwe versie volgt

Hieronder beschrijven we per actielijn op welke stikstofverminderingen we ons richten. Zoals ook onderzoekscommissie Remkes heeft aanbevolen, werken we aan het terugdringen van ammoniak (NH₃) met een gebiedsgerichte aanpak, en het terugdringen van stikstofoxiden (NO_x) via de klimaataanpak.

Voor zowel de aanpak van ammoniak als stikstofoxiden, is het belangrijk om te weten welke aanpak er vanuit het Rijk is. In [RIVM-briefrapport 2021-0200](#) 'Bijdrage aan de stikstofdepositie in de natuur vanuit de industrie, het verkeer en de consumenten' van 12 november 2021 is een overzicht (tabel 1) opgenomen van de verwachte reductie van deposities vanuit de verschillende sectoren. Uit het overzicht en de rapportage blijkt niet welke uitgangpunten nu precies de grondslag zijn voor de uitgevoerde berekeningen. **Er dient aansluiting gemaakt te worden met de GCN-categorieën (blokje 1) en inzicht te komen in de (onderbouwing van de) gehanteerde reductiepercentages binnen het generieke spoor, om tot een sluitende analyse te kunnen komen.** Zoals eerder gezegd is het nodig om te weten wat deze grondslag is, zodat het duidelijk kan worden welke aanvullende maatregelen mogelijk zijn.

Blokje 1.

Het RIVM maakt jaarlijks kaarten met grootschalige concentraties en deposities in Nederland (in vaktermen GCN Grootschalige Concentratiekaarten Nederland en GDN Grootschalige Depositiekaarten Nederland).

Tabel 1. Reductiepercentages sectoren tussen 2018 en 2030.

2018		2030		Reductie- percentage
Sectorgroep	Depositie	Sectorgroep	Depositie	
Landbouw	707	Landbouw	623	12%
Buitenland	574	Buitenland	356	38%
Industrie	34	Industrie	31	9%
Overig	111	Overig	108	3%
Wegverkeer	107	Wegverkeer	83	22%
Vervoer en overig verkeer	21	Vervoer en overig verkeer	15	29%
Scheepvaart	56	Scheepvaart	46	18%
Meetcorrectie	-87	Meetcorrectie	-56	36%
Totaal	1523	Totaal	1207	21%

Om de overbelasting van stikstof in deze gebieden tegen te gaan én om ontwikkelruimte te creëren is extra inzet van het Rijk noodzakelijk. Het Kabinet heeft in het transitiefonds landelijk gebied een behoorlijk budget gereserveerd voor de transitie van de Landbouw. Dit is echter onvoldoende om de natuurdoelen in Zuid-Holland te halen.

3.1 Actielijn Natuurherstel

Actielijn wordt nog volledig gemaakt volgens BCO

Binnen de Actielijn Natuurherstel ligt de focus op het herstel van de natuur. Hiervoor was het noodzakelijk om natuurdoelanalyses uit te voeren die inzicht geven in de huidige staat van de natuur en wat ervoor nodig is om de instandhoudingdoelstellingen te behalen. Deze informatie wordt voor ieder Natura 2000-gebied in de gebiedsagenda's weergegeven.

Geen bronmaatregelen van stikstofbronnen, wel acties om de natuur te herstellen. Samen met het SNL-beheer (Subsidiestelsel Natuur en Landschap) en de Natuurpactmaatregelen zorgt Uitvoeringsprogramma Natuur voor een weg naar de instandhoudingsdoelstellingen.

In Uitvoeringsprogramma Natuur werken we daaraan door middel van:

- SPUK1: Specifieke Uitkering voor terreinbeherende organisaties (TBO's) om de schade te beperken. De maatregelen zijn gericht op korte termijn actie en effect.
- 'Fase 2': Lange termijn aanpak voor robuustere natuur.

3.2 Actielijn Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit

Voor de invulling van de Actielijn Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit is het eindrapport van het Adviescollege Stikstofproblematiek gehanteerd als leidraad. In dit advies is geadviseerd om voor de NOx-emissies uit te gaan van een generieke aanpak. De totale NOx-emissies van alle sectoren moeten in 2030 met minimaal 50% (t.o.v. 2019) worden teruggedrongen, zodat de stikstofdepositie vanuit de stikstofdeken fors afneemt. Het adviescollege gaat in op de verschillende sectoren die verantwoordelijk zijn voor NOx-emissies, en maakt daarbij onderscheid tussen de sectoren Mobiliteit, Industrie, Energiebedrijven en Bouw.

Voor deze sectoren zijn door de adviescommissie echter geen specifieke, aanvullende NOx reductiedoelstellingen voorgesteld. De te realiseren reducties zijn vastgelegd in vigerende (Europese) wet- en regelgeving en akkoorden zoals de Energie- en Klimaatakkoorden. Vanuit het totaal van deze afspraken zal naar verwachting van de Adviescommissie de beoogde 50% emissiereductie worden gerealiseerd. **Benoemen procesbijdrage bij Energieopgave.**

Gezien het grote belang van het op gang brengen van de bouwproductie, heeft het adviescollege het volgende geadviseerd met betrekking tot de bouwsector:

- Stel voor tijdelijke emissies van bouwactiviteiten voldoende ruimte beschikbaar.
- Zorg als overheid voor het ontstaan van voldoende marktkracht om de overgang naar schone bouw op gang te brengen. Waarbij sluitende afspraken dienen te worden gemaakt tussen (mede)overheden en semipublieke organisaties, waarbij bij aanbestedingen zo laag mogelijke emissies een doorslaggevende rol spelen in de gunning.
- Ontwikkel een stimuleringsregeling die het mogelijk maakt voor alle bedrijven in de sector om de overgang naar 'laag emissie-materieel' te maken.
- Een vrijstelling voor de bouwfase is inmiddels vanuit de landelijke wetgeving ingevoerd. Ook is vanuit het Rijk een stimuleringsregeling beschikbaar gekomen om de overgang naar schone bouw op gang te brengen.

Voor de Actielijn Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit wordt uitgegaan van de adviezen voor de sectoren Mobiliteit, Industrie, Energiebedrijven en de Bouw. De meeste en de meest zware industrie bevindt zich in Zuid-Holland in en rondom het HIC. Daarvoor is een aparte actielijn en gebiedsgerichte aanpak van toepassing. Voor de actielijn Verduurzamen stedelijk netwerk en mobiliteit wordt de sector Industrie om die reden beperkt tot bedrijventerreinen en glastuinbouw.

Uitgaande van een evenredige geografische verdeling van de emissiereductie per sector, is het effect van 50% emissiereductie eenvoudig in beeld te brengen. Deze staan in bijlage 1, tabel 1.

De beoogde reductie binnen de diverse sectoren wordt op verschillende manier beïnvloed. De beïnvloeding is primair vanuit de landelijke wet- en regelgeving en afspraken op landelijk niveau. Voor de invulling ervan draagt de provincie Zuid-Holland bij. Ten aanzien van de sector Energie geldt dat de NOx-emissies tot 2030 naar verwachting fors zullen afnemen als gevolg van de overgang naar wind- en zonne-energie. De invulling van de energietransitie wordt ook vanuit provinciaal beleid en uitvoeringsprogramma's vormgegeven. Bij de ontwikkeling van bestaande en nieuwe bedrijventerreinen en de (glas)tuinbouw wordt vanuit het provinciaal beleid het principe van best beschikbare technieken toegepast. Hierdoor dient steeds uitgegaan te worden van de nieuwste technieken, waardoor continu verduurzaming en ook vermindering van NOx-emissies wordt gerealiseerd. Binnen de mobiliteitssector zorgt (Europese) wet- en regelgeving hoofdzakelijk voor verschoning. Vanaf 2030 zijn er bijvoorbeeld in principe geen nieuwe auto's meer te koop met een verbrandingsmotor. Als provincie Zuid-Holland dragen we hier zelf aan bij door binnen de aanbestedingen van het openbaar vervoer vanaf 2030 zero-emissie voor te schrijven. Daarnaast wordt er (door met name gemeenten) ingezet op zero-emissie stadslogistiek, al ruim voor 2030. Het blijft hierbij wel lastig om uit te splitsen welk deel door generiek landelijk beleid wordt bereikt en welk deel door provinciaal maatwerk.

Voor de sector Bouw geldt de landelijke vrijstelling voor de bouwfase. Bij de uitvoering van beheer en onderhoud, aanpassingen en aanleg van infrastructuur schrijven we het gebruik van schonere transport en werkvoertuigen (met minder of geen emissies) voor. In principe vanuit afspraken vanuit het Klimaatakkoord. De doelstelling voor CO₂-reductie is om in 2030 50% minder CO₂ uit te stoten dan in 2015 en in 2050 CO₂-neutraal te zijn. De beperking van CO₂-emissies leiden ook tot beperking van NOx-emissies. Er zal nader onderzocht worden of aanvullende aanbestedingsvoorwaarden of gunningscriteria noodzakelijk zijn op specifiek de inzet van 'laag-emissie materieel' binnen de uitvoering van de werkzaamheden.

Voor de gebruiksfase is het uitgangspunt dat de (woning)bouwprojecten in principe compenserende maatregelen dienen te nemen om de eventuele extra deposities vanuit de gebruiksfase te compenseren. We onderzoeken om daar zo nodig een collectief instrument (van een stikstofbank) voor in te zetten, om op het totaal van de (woning)bouwopgave emissies en bronmaatregelen te kunnen matchen. Op het totaal wordt op die manier een nullijn aangehouden, waarbij er vanuit de (woning)bouwopgave geen extra deposities optreden.

Tabel 1 laat de door het Rijk verwachte reductiepercentages zien. Een uitsnede voor de sectoren binnen Verduurzaming Stedelijk Netwerk en Mobiliteit staat in tabel 2.

Tabel 2: reductiepercentages generieke sectoren, uitsnede voor actielijn VSNM.

2018		2030		Reductie- percentage
Sectorgroep	Depositie	Sectorgroep	Depositie	
Industrie	34	Industrie	31	9%
Wegvervoer	107	Wegvervoer	83	19%
Vervoer en Overig verkeer	21	Vervoer en Overig verkeer	15	29%

Scheepvaart	56	Scheepvaart	46	18%
Totaal	218	Totaal	175	20%

Zoals in tabel 2 is aangegeven, wordt voor de sectoren binnen actielijn Verduurzaming Stedelijk Netwerk en Mobiliteit niet de benodigde reductie van 50% behaald. Dit betekent dat de volgens Remkes betoogde benodigde reductie nog niet gebeurt, en de natuur nog geen mogelijkheid heeft om te herstellen.

3.3 Actielijn Havenindustriële complex (HIC)

Voor het Havenindustriële complex (HIC) is in de eerste plaats de huidige feitelijke bijdrage aan de stikstofdepositie berekend. Vervolgens leggen we uit wat de generieke reductie van de stikstofdepositie is, aan de hand van tabel 1. Vervolgens gaan we in op de derde pijler: het mogelijk maken van ontwikkelingen; het ontwikkelen van Maasvlakte 2.

Huidig bijdrage HIC aan depositie

De berekening is uitgevoerd voor de Natura 2000-gebieden gelegen binnen de afstandsgrens van 25 km afstand van het HIC die gehanteerd wordt voor toestemmingsverlening. Ook buiten deze zone heeft het HIC-effect op Natura 2000-gebieden. Dit effect van het HIC is niet nader berekend. Deze bijdrage vormt wel onderdeel van de algemene berekeningen m.b.t. de ontwikkeling van 'de deken' en worden betrokken bij de gebiedsdoelen.

In de nadere berekeningen voor het HIC is onderscheid gemaakt tussen de bronnen op het land (industriële installaties en mobiele werktuigen) en de verkeersaantrekkende werking die onderdeel is van de vergunningplicht van industriële activiteiten. Bij de verkeersaantrekkende werking is alleen de scheepvaart doorgerekend omdat dit veruit de voornaamste bron is. Onder de verkeersaantrekkende werking valt het voor de wal liggen van schepen en de vaarbewegingen vanaf/tot aan het heersend verkeersbeeld. In bijlage 1, tabel 3, staan de uitkomsten.

Generieke reductie stikstofdepositie HIC (verondersteld door het Rijk)

Uit de voortgangsbrief van het Rijk van november 2021 zijn de landelijk gehanteerde reductiepercentages te halen die relevant zijn voor de sectoren in het HIC. De depositie effecten van deze sectoren zijn door het Rijk afgeleid van de evenredige generieke benadering voor alle sectoren gericht op het terugdringen van emissies (autonome daling en klimaatbeleid). Deze reductiepercentages zijn deels gebaseerd op openbare gegevens zoals de Klimaat- en Energieverkenning (KEV)-registratie en verspreidingsmodellen. Maar ook deels op de - nog niet vrijgegeven - exacte rekenkundige vertaalslag die het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) hebben gemaakt om het effect van het generieke Rijksbeleid te berekenen. Deze reductiepercentages worden weergegeven in tabel 2 (reductiepercentages generieke sectoren). Het is mogelijk dat voor de Rotterdamse haven andere schalingsfactoren of reductiepercentages moeten worden aangehouden dan landelijk en dat dit leidt tot relevante afwijkingen.

Voor een eerste benadering van het veronderstelde reductie-effect van generiek Rijksbeleid voor het HIC is het percentages van industrie (9%) toegepast op alle bronnen op het land en is het percentage voor de scheepvaart (18%) toegepast op de verkeersaantrekkende werking van de scheepvaart. Tabel 3 bevat de resultaten van deze berekeningen.

Reductie generiek rijksbeleid				
Industrie 9%	2,5	1,4	1,35	4,1
Scheepvaart 18%	7	3,7	2	5

Totaal:	9,5	5,1	3,35	9,1
Resultante huidige depositie en reductie:	57,5	31,6	21,95	64,7

Tabel 3. Doorrekening HIC met landelijke reductiepercentages

Maatwerk en ontwikkeling HIC

Het regeerakkoord voorziet vanuit het klimaatbeleid in een maatwerk aanpak. Beide ministers (voor Klimaat en Energie en voor Natuur en Stikstof) bepleiten een integrale benadering. Vanuit Deltalinqs en het Havenbedrijf Rotterdam is aandacht gevraagd voor mogelijke toename van stikstofemissies en -deposities. Op dit moment is niet duidelijk wat de resultante zal zijn van beide ontwikkelingen, ook omdat niet duidelijk is welke aannamen ten grondslag liggen aan het effect van het generieke Rijksbeleid. Streven is dit inzicht zo vlot als verantwoord te genereren ten behoeve van de inzet van Rijksmiddelen die gekoppeld wordt aan het proces van de provinciale gebiedsplannen.

Ontwikkelbehoefte Maasvlakte 2

Het Havenbedrijf Rotterdam heeft een aantal scenario's doorgerekend voor de ontwikkelbehoefte van Maasvlakte 2 (MV2). In bijlage 1, tabel 5 is het zogeheten midden scenario weergegeven.

Dit scenario gaat uit van de volgende vooronderstellingen ten aanzien van de ontwikkeling van MV2:

1. In het midden scenario zijn alle nog lege kavels op MV2 gevuld. Deels met projecten die in ontwikkeling zijn, de zogenaamde portfolio projecten, hiervan is al informatie voorhanden. Voor de overige kavels zijn op basis van de HbR- business-managers aannames gedaan over mogelijke invulling van de kavels. Deze data kennen vanzelfsprekend een hogere onzekerheid.
2. Bij de berekeningen is zoveel mogelijk gewerkt met kentallen die zo goed mogelijk zijn gebaseerd op de best beschikbare technieken, ook is gewerkt met de best beschikbare prognoses
3. De berekeningen zijn uitgevoerd met de laatste versie van de AERIUS-calculator en de meest recente projectdata (van de portfolio-projecten) en hierbij is conform bestuurlijke afspraken de knip zeewaart toegepast. Nieuwe inzichten en AERIUS-releases kunnen tot bijgestelde behoeften leiden.
4. Andere scenario's kunnen leiden tot verschuivingen in zowel de stikstofdepositie van de industriële installaties als de stikstofdepositie van de verkeersaantrekkende werking.

De resultaten van deze berekening zijn samengevat in bijlage 1, tabel 5.

Hoofdconclusies

In bijlage 1, tabel 6 zijn de eerder becijferde totale weergegeven. De essentie van de analyses lijkt:

- De totale bijdrage van - de vergunning plichtige industriële activiteiten – van het HIC aan de depositie in Natura 2000-gebieden is binnen de totale stikstofdepositie beperkt. De huidige depositie op de beschouwde Natura 2000-gebieden ligt tussen orde 1300 en 1700 mol.
- Het depositie-effect op nabijgelegen Natura 2000-gebieden van de verkeersaantrekkende werking die onder de vergunning valt van industriële activiteiten is relatief substantieel (t.o.v. effect van de industriële activiteiten zelf).
- Binnen de verkeersaantrekkende werking is voor de Rotterdamse haven de zeescheepvaart maatgevend t.o.v. de binnenvaart (zowel aan de kade als varend).
- De door het Rijk aangehouden generieke bijdrage aan de reductie van stikstofdepositie in nabijgelegen Natura 2000-gebieden is voor het HIC cijfermatig in beeld gebracht voor

industrie en scheepvaart op basis van landelijke aannames. Deze aannames moeten worden geïjkt voor de Rotterdamse haven.

- Voor alle activiteiten die een nieuwe (of bijstelling van) de Wet natuurbescherming (Wnb) vergunning behoeven zijn deze bovenstaande punten relevant.

Verantwoording en illustratie

Onder deze bestuurlijke samenvatting ligt/komt een rapportage waarin de werkwijze wordt toegelicht en verantwoording wordt afgelegd over de gehanteerde aannames. Deze rapportage wordt door respectievelijk de provincie en het Havenbedrijf Rotterdam opgesteld en is getoetst door Sweco. Het onderdeel van de provincie is gereed. Het onderdeel van Havenbedrijf volgt zo spoedig mogelijk.

De berekeningen hebben betrekking op zichtjaar 2030. De berekeningen geven zicht op de verhoudingen tussen de totale stikstofdepositie en de bijdrage van het HIC, de bijdragen van respectievelijk industriële activiteiten op het land en de verkeersaantrekkende werking daarvan en de verhouding tussen de bijdrage van bestaande activiteiten in het HIC en de ontwikkeling van MV2. De berekeningen zijn niet voldoende voor vergunningverlening aan concrete projecten en geven evenmin zicht op (het verloop van) de stikstofbehoefte in tussenliggende jaren.

De analyses bieden hiermee inzicht in bijvoorbeeld de omvang van de bijdrage van verschillende bronnen, het belang van onzekerheden, en een eerste zicht op mogelijk te realiseren reducties en de omvang van de benodigde ontwikkelreserve.

Zoals aangegeven wordt gestreefd naar (her)ijken van de landelijke aannames voor het HIC en MV2.

3.4 Actielijn Transitie Landbouw

De opgave rondom stikstof in de landbouw is geen opzichzelfstaande opgave. Het hangt nauw samen met andere opgaven in het landelijk gebied, waaronder bodemdaling, waterkwaliteit en biodiversiteit. Maatregelen die zorg dragen voor de verbetering van deze opgaven komen onder andere (maar niet uitsluitend) samen op het boerenerf. Een integrale aanpak naar verduurzaming van de landbouw, richting natuurinclusieve kringlooplandbouw, draagt bij een breed pallet aan opgaven waaronder de stikstofopgave.

De provincie wil een landbouwsector waar de economie en de omgeving in balans zijn. Het stikstofprobleem, klimaat, luchtkwaliteit, biodiversiteit en een eerlijke boterham voor de boeren vragen om een andere aanpak. We zetten in op het verbreden en versnellen van verduurzaming voor de hele sector: kringlooplandbouw, korte ketens en economische vitaliteit zijn hierin kernbegrippen.

Vanuit het NPLG wordt voor het landelijk gebied ingezet op 5 opgaven: klimaat, biodiversiteit, waterkwaliteit, bodem en stikstof. Er wordt gepleit voor een gebiedsgerichte aanpak, omdat de urgentie van deze opgaven per gebied kan verschillen. De provinciale actielijn 'transitie landbouw' sluit zich aan bij deze insteek van een integrale en gebiedsgerichte aanpak, gericht op de 5 thema's (klimaat, biodiversiteit, waterkwaliteit, bodem en stikstof). Onze belangrijkste focus ligt daarom op een gebiedsgerichte aanpak. Daarnaast zetten we ook in op een aantal provincie-brede acties.

De Actielijn Transitie Landbouw is erop gericht om Zuid-Holland breed te komen tot reductie van uitstoot van stikstof. Met de actielijn streven we de volgende doelen na:

1. Op korte termijn 2030 inzetten stikstofreductie landbouw door gebiedsgerichte aanpak voor gebieden nabij Natura 2000-gebieden en start inzet op kringlooplandbouw.
2. Op lange termijn 2050 transitie in de landbouw, kringlooplandbouw.

De ecologie dicteert een blik op lange termijn en agrarische bedrijven werken in generaties. Dit vraagt om keuzes en inspanning voor de lange termijn, terwijl in de stikstofdynamiek behoefte is aan resultaat en zekerheid op de korte termijn. Met deze spanning moeten de overheid en de agrarische sector samenwerken en zoeken naar oplossingen. Hierin staat de boer centraal. Als drager van het probleem én van de oplossing.

[Eventueel toevoegen kern van de afspraak die met het stikstofcollectief wordt gemaakt op 24 mei.]

Tienduizenden boeren zullen hun bedrijfsvoering moeten gaan aanpassen. En veel van hen willen dat ook. Maar zij vragen zich tegelijkertijd af: hoe dan? Welke randvoorwaarden worden er aan mijn bedrijfsvoering gesteld? Wat betekent regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw, biologische landbouw, natuur inclusieve landbouw of welk 'etiket' je er ook opplakt precies voor mijn bedrijf, op de plek waar ik boer? En hoe garandeer ik bedrijfseconomische continuïteit? Daar is geen blauwdruk voor. Daarmee gaan zij en hun families een tijd van grote (bestaans-) onzekerheid tegemoet, waarin nieuwe vormen van boer-zijn ontdekt en ontwikkeld moeten worden. Dat is voor boeren een extreem spannende situatie waarin zij grote druk ervaren. Bovenstaande leidt op dit moment helaas bij veel boeren tot een afwachtende houding en wantrouwen naar de overheid. Daarnaast komen er ook boeren in verzet en dit alles geeft een onwenselijke verharding van standpunten. Maar bovenal biedt het onvoldoende perspectief voor de volgende generatie boeren, terwijl we die zo hard nodig hebben voor onze voedselproductie én voor het beheer van het landschap en de open ruimte.

Boerenraad februari 2022

Gebiedsgerichte aanpak landbouw

Zoals aangegeven staat een gebiedsgerichte aanpak centraal in de Actielijn Transitie Landbouw. De stikstof-opgave kan niet als losstaande opgave aangepakt worden en hangt nauw samen met anderen opgaven in het landelijk gebied. Per gebied verschilt de urgentie van de 5 eerder beschreven thema's. Het proces van een gebiedsgerichte aanpak is zowel top-down als het gaat om sturing op het behalen van doelen, als bottom-up als het gaat om werken vanuit lerende netwerken in de praktijk.

Vanuit de Hoofdlijnennotitie Vitale Landbouw zijn vier prioritaire gebieden aangewezen waar we op focussen vanuit de transitie in de landbouw. Dit zijn:

1. Nieuwkoopse Plassen;
2. Krimpenerwaard;
3. Alblasserwaard;
4. Zuid-Hollandse Eilanden (Zuid-Westelijke Delta).

In Zuid-Holland hebben wij vooral veel aandacht voor de veehouderijen in het gebied Nieuwkoop, vanwege de nabij gelegen stikstofgevoelige natuur van de Nieuwkoopse Plassen. Voor dit gebied is de relatie landbouw en impact op het natuurgebied het grootst van Zuid-Holland. Samen met de partners in dit gebied zijn we bezig met oplossingen voor bodemdaling en stikstof. We hechten er waarde aan om de maatregelen in de landbouw integraal met andere opgaves op te pakken. De stand van zaken in dit gebiedsproces is opgenomen in [bijlage .. \[gebiedsagenda Nieuwkoop\]](#). Voor de andere veenweidegebieden (Krimpenerwaard en Alblasserwaard) werken we aan een Veenweidestrategie waarin gewerkt wordt aan een transitie van de landbouw met inbegrip van de opgaven voor stikstof en bodemdaling.

Het RIVM heeft op verzoek van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een aantal ruimtelijke emissiereductievarianten voor de landbouw onderzocht ([RIVM-rapport](#)). De conclusie van dit onderzoek was dat een gerichte emissiereductie, afhankelijk van de variant, 15 tot bijna 40% efficiënter is dan een generieke emissiereductie.

Op basis van dit onderzoek zal het Rijk medio juni 2022 richtinggevende gebiedsdoelen vaststellen voor de emissiereductie van de landbouw. De provincies hebben aangedrongen op een deel generieke landelijke reductie (bijvoorbeeld via normering) en een aanvullende ABCD-zonering als onderlegger voor het gebiedsgerichte deel. De definitieve gebiedsdoelen worden vastgelegd in het gebiedsplan 1.0 dat vóór 1 juli 2023 moet worden afgerond.

De ABCD-zoneringskaart is een product van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, waarbij de volgende legenda hoort:

- A: Goed geschikte landbouwgronden
- B: Transitiegebieden
- C1: Veenweidegebieden
- C2: 1 km zones rond Natura 2000
- D: Natuur en Natura 2000-gebieden

Voor de gebiedsgerichte invulling van de Actielijn Transitie Landbouw sluiten we aan bij de ABCD-zonering van het Rijk, zoals opgenomen in bijlage 1, tabel 7. Deze zonering sluit aan bij onze insteek voor integrale en gebiedsgerichte processen in het landelijk gebied. Zuid-Holland is divers qua landschap en bodemgesteldheid met bijpassende landbouwsectoren.

Elke regio kent eigen doelen en uitdagingen. De grootste opgave gericht op stikstof ligt bij de landbouw bij het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck. Door daar te focussen op 100% reductie in het Natura 2000-gebied en 60% reductie in een 2 km zone rondom, kunnen we hier de grootste winst behalen binnen de provincie (in vergelijking met andere gebieden). Aangezien het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck op de grens met de provincie Utrecht ligt, hebben maatregelen in deze provincie ook veel effect op het gebied.

Vooruitlopend op de richtinggevende gebiedsdoelen die door het Rijk worden vastgesteld is bovenstaand scenario voor Nieuwkoop doorgerekend en een Rijks-scenario dat op landelijk niveau de in de wet vastgelegde doelen gaat halen.

A: 20% stikstofreductie m.b.v. generieke maatregelen die door het Rijk worden vastgelegd.

B en C1: 38% stikstofreductie (dat betekent 20% generiek en 18% gebiedsgericht)

C2: 70%*)

D: 100% stikstofreductie

*) Voor de doorrekening is voor Nieuwkoop 60% reductie binnen 2 km gehanteerd, omdat dit beter paste in het gebiedsproces. Voor de overige gebieden 38% binnen 1 km gehanteerd omdat de invloed van de landbouw in de overige gebieden kleiner is.

Deze aanpak betekent met name een vermindering in stikstofdepositie voor Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck. Bijlage 1, tabel 7 laat de verwachte effecten op alle Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland zien. Hieruit blijkt tevens dat er nog een duidelijke winst gehaald wordt vanuit de veenweidegebieden richting het Natura 2000-gebied Biesbosch. Voor de andere Natura 2000-gebieden is de impact van maatregelen in de omgeving minder groot. Dit komt omdat de directe invloed van de landbouw kleiner is op deze gebieden. Er zitten minder landbouwbedrijven in de directe omgeving. Voor veel Zuid-Hollandse Natura 2000-gebieden spelen emissies vanuit het buitenland, vanaf zee en andere bronnen een grotere rol.

Voor wat betreft stikstofemissiereductie binnen de transitie landbouw nemen we in de gebiedsprocessen mee:

1. Ieder jaar stopt circa 2% van de agrarische bedrijven in Nederland vanwege bedrijfsperspectief of het ontbreken van opvolging. In 2019 waren er circa 4.400 grondgebonden agrarische bedrijven in de veeteelt en akkerbouw. Hiervan zijn er ongeveer 1.000 melkveebedrijven, waarvan te verwachten is dat er circa 20-25 bedrijven per jaar stoppen. In gebiedsprocessen wordt met actief grondbeleid gestuurd op gebruik van de vrijkomende gronden voor transitie in de landbouw. Inzet daarbij is extensivering van de bestaande bedrijven (blijvers). Netto zal dit een emissiereductie opleveren.
2. In Zuid-Holland vallen 9 bedrijven binnen de criteria van de Maatregel Gerichte 1 (MGA1) Wij hebben alle 9 bedrijven benaderd met de mogelijkheid van de opkoopregeling. Er was echter geen interesse om hiervan gebruik te maken. De eerste tranche van Maatregel Gerichte Opkoop heeft dus geen effect in Zuid-Holland. Op basis van voorwaarden voor de MGA2 opkoopregeling van het Rijk komen 156 bedrijven in Zuid-Holland in aanmerking voor uitkoop. Met passend grond- en ruimtelijk beleid wordt gestuurd op inzet van deze gronden voor transitie in de landbouw. Inzet daarbij is extensivering van de bestaande bedrijven (blijvers). Netto zal dit een emissiereductie opleveren.
3. Met managementmaatregelen (voer, mest, beweiding, etc.) in de melkveehouderijen is veel emissiereductie te behalen. In de Proeftuin Veenweide 2019 werd gesproken over een potentiële reductie van 25%. In gebiedsprocessen zetten we met coaching en begeleiding in op het breder uitrollen van deze managementmaatregelen. Met het vervolgproject op de Proeftuin Veenweiden en de kringloopboeren uit Midden-Delfland onderzoeken we het reductiepotentieel van deze maatregelen. Managementmaatregelen dragen naast reductie

in stikstofemissie ook bij aan verbetering van waterkwaliteit, klimaatdoelen en verbetering van biodiversiteit.

4. Ook in de akkerbouw zijn managementmaatregelen te nemen in de bedrijfsvoering om stikstofemissie te beperken, voornamelijk in gebruik van dierlijke mest en kunstmest. In de Zuidwestelijke Delta loopt een KPI-project waarbij het reductiepotentieel in beeld gebracht wordt. Managementmaatregelen dragen naast reductie in stikstofemissie ook bij aan verbetering van waterkwaliteit, klimaatdoelen en verbetering van biodiversiteit. Zeker als dit gecombineerd wordt met een afname in gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen.
5. Technische end-of-pipe maatregelen, zoals luchtwassers en emissiearme stalvloeren dragen bij aan de reductie van stikstofemissie. Deze maatregelen dragen minder bij aan andere opgaven. Het is daarom wenselijk om deze maatregelen te combineren met managementmaatregelen die gericht zijn op een duurzame bedrijfsvoering.
6. De omschakeling naar emissiearme stalsystemen kan gestimuleerd worden via de verordening. Het Rijk is inmiddels bezig met het opstellen van een regeling. Onderzocht moet worden of deze regeling voldoende werkt voor de provincie Zuid-Holland of dat een aanvulling gewenst is.

In de Zuid-Hollandse landbouwaanpak sluiten we in de volgende fase aan bij de vier doelen die in het Nationaal Programma Landelijk Gebied staan: klimaat, biodiversiteit, waterkwaliteit en stikstof. Vanuit een gebiedsgerichte aanpak gericht op transitie zal komende tijd per gebied duidelijk gemaakt moeten worden wat dat voor de doelen kan betekenen. Het idee is om een instapmodel te ontwikkelen, waarbij blijvende boeren intekenen en samen met ons optrekken in een transitie waarin het doel helder is, maar er voor de ondernemers en partijen samen ruimte is te bepalen hoe zij het bereiken. Ieder bedrijf is immers anders qua instapsituatie en mogelijkheden.

4. Samenvattingen Gebiedsagenda's

In het Programma natuur en stikstof (psn) is een grote rol weggelegd voor een gebiedsgerichte aanpak onder regie van de provincies. Stikstof — met name ammoniak uit natuurlijke bronnen — slaat overwegende lokaal neer. Door gebiedsgericht stikstofreducerende maatregelen te nemen, wordt stikstofgevoelige natuur het meest ontlast. De provincie Zuid-Holland heeft vier gebieden benoemd waarin stikstofgevoelige natuur ligt, te weten:

- Biesbosch;
- Duinen: de duinenrij tussen de grens met Noord-Holland en de Nieuwe Waterweg;
- Duinen-Eilanden & Delta: de duinenrij op Voorne Puten en op Goeree-Overflakkee, de Grevingen en het Krammer-Volkerak;
- Nieuwkoop: de Nieuwkoopse Plassen & De Haeck.

Deze vier gebieden kennen ieder een eigen gebiedsproces waarin met gemeenten, terreinbeherende organisaties, waterschappen, de toeristische sector en de agrarische sector wordt gezocht naar gebiedsgerichte maatregelen voor stikstofreductie en natuurverbetering. In de Biesbosch, Duinen en Duinen-Eilanden & Delta is toegewerkt naar een Gebiedsagenda 0.5. Deze Gebiedsagenda's 0.5 bevatten een analyse van de situatie van het gebied en een overzicht van mogelijke en kansrijke maatregelen voor stikstofreductie en natuurverbetering. Voor het gebiedsproces van Nieuwkoop is een voortgangsdokument gemaakt. Hieronder vindt u een samenvatting van deze documenten.

4.1 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Biesbosch 0.5

De Biesbosch is een intergetijdengebied in Zuid-Holland en Noord-Brabant. Het deel van de Biesbosch boven de rivier de Nieuwe Merwede ligt in de provincie Zuid-Holland. Het deel onder de Nieuwe Merwede ligt in de provincie Noord-Brabant.

Maatregelen gericht op natuurherstel en in het kader van het verbeteren van de waterveiligheid hebben er afgelopen decennia toe geleid dat de natuur er in de Biesbosch over het algemeen goed voor staat. De natuuropgave is dus beperkt en beheersbaar. Ook voor stikstofreductie is de opgave beperkt. Doordat de Biesbosch in een rivierengebied ligt en tevens een dynamisch intergetijdengebied is, zijn er van nature veel voedingsstoffen aanwezig. Er komen daardoor van nature weinig stikstofgevoelige habitats voor.

Situatieschets in 2022 – natuur

De afgelopen maanden is er een natuurdoelanalyse uitgevoerd voor het Zuid-Hollandse deel van het Natura 2000-gebied de Biesbosch. Deze is inmiddels gereed, maar nog niet gedeeld met de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Voor het Brabantse deel volgt de natuurdoelanalyse eind 2022. Onderstaande informatie is dus nog onder voorbehoud en krijgt nog een update.

In de Biesbosch komen veel belangrijke en zeldzame habitattypen voor als getijdenooibossen, hooilanden, stroomdalgraslanden, ruigten en zomen en slikkige rivieroeveren. De getijdenooibossen in de Biesbosch en langs de Oude Maas zijn zeldzaam en van groot internationaal ecologisch belang als leefgebied van hierboven genoemde soorten. De Biesbosch bestaat voor het grootste deel uit wilgenbos, maar op enkele plaatsen zijn ook meer open vegetaties aanwezig. Het zijn met name deze open beheertypen die overlappen met de stikstofgevoelige habitats.

Grote uitdagingen zijn o.a.: kwaliteitsverbetering van zachthoutooibossen binnen en buiten de Biesbosch; bestrijding van exoten als de reuzenbalsemien; kwaliteitsverbetering van vochtige alluviale zachthoutooibossen; rust voor broedvogels.

Buiten het Natura 2000-gebied wordt vooral gekeken naar verbindingzones tussen natuur en richting de Nieuwkoopse Plassen om zo het leefgebied van soorten te vergroten.

Situatieschets in 2022 – stikstof

Een beperkt deel van de natuur kampt met lichte tot matige overbelasting, voornamelijk in het Zuid-Hollandse deel van de Biesbosch.

- **Overbelasting:** de gemiddelde overbelasting op de overbelaste natuur is 147 mol N/ha/j is. De gemiddelde depositie op de Biesbosch is ca. 1190 mol N/ha/j. In overbelaste gebieden is dus een reductie van zo'n 12,5% nodig.
- **Lokale bronnen:** circa 182 mol N/ha/j van de stikstof die neerslaat op de Biesbosch is afkomstig van bronnen binnen een straal van 5km rond het N2000-gebied. Dat is zo'n 15% van de totale neerslag. Dit laat zien dat er met lokale, gebiedsgerichte maatregelen substantiële impact gemaakt kan worden. Noot hierbij is wel dat deze 182 ml N/ha/j alle stikstofemissies omvat. Een volledige reductie tot 0 mol N/ha/j is daarom niet realistisch.
- **Bronnen:** de stikstof die in de Biesbosch neerslaat heeft verschillende bronnen. De grootste bronnen zijn het buitenland (41%) en de landbouw (31%). De scheepvaart en wegverkeer leveren beide een kleinere, maar niet te verwaarlozen bijdrage van 7%. Het is aannemelijk dat ook in de Biesbosch enkele procenten van de stikstofdepositie afkomstig is van ganzen. Er zijn echter nog vervolgberekeningen nodig om te deze bron nader te duiden.

Maatregelen en effecten

In onderstaande tabellen staan mogelijke maatregelen en hun beoogd effect benoemd.

Relevante maatregelen voor natuurverbetering	Beoogd effect
1 Maatregelen binnen Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren	Goede instandhouding van de Natura2000-gebieden door het behalen van Natura2000-doelen voor soorten en habitattypen. Dit is een Europese verplichting.
2 Realiseren ecologische verbindingzone voor otters en paling	Groter leefgebied voor otters en gemakkelijkere trek voor paling.
3 Uitbreiden subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer	Aantrekkelijkere regeling voor agrariërs, sterker leefgebied voor verschillende doelsoorten, minder stikstofuitstoot door verminderd agrarische activiteit.
4 Realiseren van extra bos middels bosmakelaar	Versterken van natuurwaarden, verlagen van de recreatiedruk op de Biesbosch.
5 Beschermen hardhoutoobos	Behalen van de habitatrichtlijn.

Relevante maatregelen voor stikstofreductie	Beoogd effect
6 Onderzoek naar vitale en duurzame agrarische sector	Inzicht in maatregelen die stikstofuitstoot verminderen en andere duurzaamheidstransities versnellen; inzicht in verdienmodellen voor agrariërs.
7 Natuurvriendelijk beheren gronden Staatsbosbeheer	Uit een berekening van Staatsbosbeheer uit 2020 naar de Thomaswaard (48 ha) blijkt dat natuurvriendelijk beheer plaatselijk tot een reductie van 379 mol N/ ha/ j leidt (Wing, 2022).
8 Onderzoeken depositiebijdrage ganzen	Vermindering van de stikstofdepositie.
9 Stimuleren mobiliteitsmaatregelen	Vermindering van stikstofemissie, schonere lucht, minder CO2-uitstoot.
10 Verminderen stikstofuitstoot industrieterreinen	Vermindering van stikstofemissie, schonere lucht, minder CO2-uitstoot.
11 Verminderen stikstofuitstoot door recreatievaart	Vermindering van stikstofemissie, minder verstoring van dieren.

Mogelijke maatregelen voor een robuust landelijk gebied (NPLG)	Beoogd effect
12 Proefgebied verduurzaming akkerranden	Vergroten van de biodiversiteit, verbeteren van kringlopen, vergroten van biomassa.

4.2 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Duinen 0.5

De Duinen bestaat uit vijf Natura 2000-gebieden langs de kust van Zuid-Holland met een straal van 5 km daaromheen. Dit gebied bevat natuur die internationaal van zeer groot belang is. Het is gepositioneerd in het drukst bevolkte gebied van Nederland, waar landgoederen, duinen, bollenvelden, veenweiden, dorpen en steden elkaar afwisselen.

De opgave voor de Duinen is groot. Het merendeel van de natuur in de Duinen is stikstofgevoelig. Vanwege de grote economische activiteit nabij de Natura 2000-gebieden is er op veel plekken sprake van stikstofoverbelasting. De druk op de ruimte in het gehele gebied is daarnaast hoog. Woningbouw, duurzame energievoorziening, recreatie, bedrijvigheid: allemaal doen ze een beroep op de schaarse ruimte. Door de hoge stikstofdepositie en veranderd ruimtegebruik is het meest essentiële proces in de duinen — de dynamiek door verstuing en duinvorming — grotendeels verloren gegaan.

Visie

De gebiedspartners zijn overeengekomen dat ze streven naar:

1. Integrale gebiedsontwikkeling: de juiste functies op de juiste plaats.
2. Directe verbetering van de staat van instandhouding van de natuur door kwaliteitsverhoging van bestaande gebieden en het gebied van habitattypen te behouden of ontwikkelen om te voldoen aan de Habitatrichtlijn.
3. Depositieverlaging van lokale stikstofbronnen door 1) meekoppelkansen te benutten, 2) gebiedsspecifieke maatregelen om stikstofdepositie en -emissie te reduceren en 3) zonering toe te passen, waardoor stikstofbelastende activiteiten op afstand worden geplaatst.
4. Gelijkwaardige en evenwichtige inzet van de verschillende sectoren.

Deze visie wordt nu al in de praktijk gebracht in een aantal showcases. De showcases laten zien dat het aanpakken van de stikstofproblematiek past binnen integrale, duurzame en toekomstbestendige ontwikkelingen. Op dit moment hebben de gebiedspartners de volgende showcases in ontwikkeling:

5. Gebiedsontwikkeling Hoek van Holland. Door de aanleg van een nieuw metrostation, herinrichting van de openbare ruimte en omzetting van agrarisch gebied tot natuur en extensief agrarisch gebruik, wordt de stikstofdepositie op het aangrenzende Natura200-gebied Kapittelduinen gereduceerd.
6. Central Innovation District (CID) Den Haag. Hier worden richting 2040 circa 20.000 woningen en 25.000 arbeidsplaatsen gerealiseerd. Natuurverbetering in Natura2000-gebied Meijndel maakt deze duurzame gebiedsontwikkeling mogelijk.
7. Mient Kooltuin. De Mient Kooltuin — momenteel een gebied met agrarisch gebruik, enkele woningen, een sportpark en tuincentrum — zal een recreatiefunctie gaan vervullen. Het gaat daarmee fungeren als buffer tussen de nieuwe woonwijk en Natura2000-gebied Berkheide en voorkomt daardoor extra recreatiedruk en stikstofdepositie.
8. Sanering vuilstort Coepelduynen. In het Natura2000-gebied Coepelduynen ligt een voormalig vuilstort. Het plan is om deze vuilstort om te zetten in natuur. Dit biedt een kwaliteitsimpuls voor de natuur en creëert ontwikkelmogelijkheden in de omgeving.

Situatieschets in 2022 – natuur

Voor elk van de Natura2000-gebieden is een natuurdoelanalyse uitgevoerd. In de natuurdoelanalyses is onderzocht welke habitattypen en habitatrichtlijnsoorten er zijn en hoe deze ervoor staan. Qua oppervlakte is er voornamelijk een opgave voor duindoornstruwelen, kalkrijke

grijze duinen en kalkarme grijze duinen. Een aantal voorname kwalitatieve knelpunten zijn verzuring, vermesting en eutrofiëring door te hoge stikstofdepositie; beperkte verstuiwingsdynamiek, overbegrazing; gebrek aan rust; aanwezigheid van exoten. Buiten de Natura2000-gebieden wordt vooral gekeken naar buffers rondom het Natura2000-gebied en verbindingzones tussen Natura2000-gebieden.

Situatieschets in 2022 – stikstof

Een groot deel van de natuur in de duinen is stikstofgevoelig, vooral langs de binnenduintrand.

9. **Overbelasting:** uit berekeningen van bureau Wing (2022) blijkt dat zo'n 18-51% van de stikstofgevoelige natuur in de Natura2000-gebieden overbelast is. De gemiddelde depositie in de Duinen varieert tussen de 1000-1400 mol N/ ha/ j. De gemiddelde overbelasting op de overbelaste natuur varieert tussen de 110-360 mol/ N/ ha/ j.
10. **Bronnen:** een zeer groot deel van de stikstof die neerslaat op de Duinen komt vanuit het buitenland (39-46%). De landbouw draagt 16-21% bij aan de stikstofdepositie. Dat is relatief weinig in vergelijking met veel andere Natura2000-gebieden in Nederland. In vergelijking met andere gebieden is dan weer veel stikstofdepositie afkomstig van 'overige sectoren': zo'n 11-24%. Hier valt o.a. wonen, kantoren en recreatie onder.
11. **Lokale bronnen:** het reduceren van stikstofdepositie uit lokale bronnen kan de overbelasting van de natuur substantieel terugdringen. Zeker voor Westduinpark & Wapendal en de Coepelduynen waar de bijdrage van lokale bronnen een stuk groter is dan de gemiddelde overbelasting. Generieke maatregelen om stikstofdepositie terug te dringen zijn echter onontbeerlijk om onder de kritische depositiewaarde te komen.

Maatregelen en effecten

In onderstaande tabellen staan mogelijke maatregelen en hun beoogd effect benoemd.

Relevante maatregelen voor natuurverbetering	Beoogd effect
1 Maatregelen binnen Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren	Goede instandhouding van de Natura2000-gebieden door het behalen van Natura2000-doelen voor soorten en habitattypen. Dit is een Europese verplichting.
2 Realiseren gepland NNN	Betere verbinding tussen Natura2000-gebieden, groter leefgebied voor doelsoorten, bufferzone voor recreatieve druk.
3 Realiseren overgangsgebieden middels Nationaal Park Hollandse Duinen	Reductie stikstofdepositie en recreatiedruk op Natura2000, groter leefgebied voor doelsoorten.
4 Realiseren Mient Kooltuin in Katwijk	Reductie stikstofdepositie en recreatiedruk op Natura2000. Zoetwatervoorziening.
5 Realiseren Uilenbos in Den Haag	Reductie stikstofdepositie en recreatiedruk op Natura2000, groter leefgebied voor doelsoorten.

Relevante maatregelen voor stikstofreductie	Beoogd effect
6 Onderzoeken toekomstperspectief agrarische sector	Inzicht in maatregelen die stikstofuitstoot verminderen en andere duurzaamheidstransities versnellen; inzicht in verdienmodellen voor agrariërs.
7 Glastuinbouw afkoppelen van gas via pilotproject Broekpolder 2040	Minder stikstof, CO2 en andere broeikasgassen en schadelijke stoffen in de lucht, minder internationale afhankelijkheid, (eventuele) kostenbesparing.
8 Realiseren gepland NNN	Stikstofreductie van gemiddeld 15 mol N/ ha/ j op Solleveld & Kapittelduinen; plaatselijke meer dan 25 mol N/ ha/ j stikstofreductie op Solleveld & Kapittelduinen door uitbreiding van de Bonnepolder; plaatselijk meer dan 25 mol N/ ha/ j stikstofreductie langs de binnenduintrand van Kennemerland-Zuid (Zuid-Hollands deel).
9 Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen hondenontlasting	Vanwege recente nieuwe wetenschappelijke inzichten is het lastig te zeggen wat de exacte bijdrage is, maar de bijdrage is plaatselijk zeer zeker heel relevant.
10 Onderzoeken depositiebijdrage en	Uit berekeningen van Wing (2022) blijkt dat paardenhouderijen

	maatregelen paardenhouderijen	die vlakbij of in Natura2000-gebied liggen lokaal tot een piek in de stikstofdepositie leiden. Dit kan oplopen tot 172 mol N/ ha/ j.
11	Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit	Verminderde stikstofemissies, schonere lucht, minder CO ₂ -uitstoot.

4.3 Samenvatting Gebiedsagenda stikstof Duinen-Eilanden & Delta 0.5

De gebiedsgerichte aanpak van de Duinen-Eilanden & Delta focust zich op de Natura2000-gebieden Duinen Goeree, Kwade Hoek, Voornes Duin (Duinen-Eilanden), Krammer-Volkerak en de Grevelingen (Delta). De focus ligt daarbij op de Natura2000-gebieden zelf, inclusief het gebied in een straal van 5km daaromheen.

Situatieschets in 2022 – natuur

De situatie van de natuur verschilt sterk per Natura2000-gebied.

- Duinen Goeree & Kwade Hoek is een duingebied bestaande uit veel verschillende landschappen. De kwantitatieve opgave in deze gebieden is beperkt. De kwaliteit van de habitattypen over het hele gebied genomen, en met name dieper het duin in, is echter niet altijd op orde. Voornaamste knelpunten zijn: te voedselrijke grond door hoge stikstofdepositie; gebrek aan dynamiek; suboptimale vochttoestand; te weinig begrazing door konijnen; verdringing door exoten.
- **Voornes Duin toevoegen**
- De Grevelingen is het grootste zoutwatermeer van Europa geworden. Het bevat een aantal eilanden waar uitgestrekte, soortenrijke duinvalleibegroeiingen, zilte pioniergemeenschappen en oeverzones met zilte begroeiingen, ruigten en struwelen voorkomen. Uit de natuurdoelanalyse volgt dat voor een aantal natuurdoelen nog inspanning nodig is qua oppervlak. Ook hebben een aantal habitattypen een restopgave qua kwaliteit. De belangrijkste knelpunten zijn ontzilting en het ontbreken van natuurlijke dynamiek.
- Het Krammer-Volkerak is een afgesloten zeearm waarin nog veel van de kenmerken van het voormalige intergetijdengebied bewaard zijn gebleven. Er ligt een ruimtelijke opgave voor een aantal habitattypen zoals zilte pionierbegroeiing met zeekraal, schorren en zilte graslanden, kalkrijke vochtige duinvalleien en ruigten en zomen met harig wilgenroosje. Ook is de kwaliteit van deze habitats vaak niet op orde. Problemen worden veroorzaakt door te hoge stikstofdepositie, ontzilting, verdroging, een te kleine omvang voor een goede structuur en functie om zichzelf in stand te houden, en een gebrek aan dynamiek door afwezigheid van getij. Het Krammer_Volkerak is daarnaast een belangrijk gebied voor broedvogels. Met een aantal soorten gaat het goed, met een aantal slecht. Knelpunten zijn voedselbeschikbaarheid en versnelde vegetatiesuccessie.

Buiten de Natura2000-gebieden wordt vooral gekeken naar buffers rondom het Natura2000-gebied en verbindingzones tussen Natura2000-gebieden.

Situatieschets in 2022 – stikstof

Een groot deel van de natuur op de Duinen-Eilanden en in de Delta is stikstofgevoelig en overbelast.

Overbelasting

- **Overbelasting:** uit berekeningen van bureau Wing blijkt dat zo'n 38% van de stikstofgevoelige natuur in Voornes Duin overbelast is. Voor Duinen Goeree en Kwade Hoek is dat circa 26%, voor de Grevelingen ca. 22% en voor Krammer-Volkerak 11%. De gemiddelde depositie in de Duinen-Eilanden & Delta varieert tussen de 1120-1612 mol N/ ha/ j. De overbelasting op stikstofgevoelige natuur is zo'n 230-310 mol/ N/ ha/ j.

- **Bronnen:** de stikstof die op de Duinen-Eilanden & Delta neerslaat heeft verschillende bronnen. Een zeer groot deel van de stikstof komt vanuit het buitenland (ca. 45%). De landbouw draagt zo'n 20-25% bij aan stikstofdepositie. Dat is relatief weinig in vergelijking met veel andere Natura2000-gebieden in Nederland. In vergelijking met andere gebieden is er juist veel stikstofdepositie afkomstig van 'overige sectoren', zo'n 10-15%. Hier valt o.a. recreatie onder.
- **Lokale bronnen:** zo'n 200 mol N/ ha/ j van de stikstof die neerslaat op de Duinen-Eilanden is afkomstig van bronnen binnen een straal van 5km rond het Natura2000-gebied. De algehele stikstofoverbelasting in deze gebieden is circa 300 mol. Dit laat zien dat met lokale, gebiedsgerichte maatregelen niet de gehele stikstofoverbelasting opgelost kan worden, maar wel degelijk substantiële impact gemaakt kan worden. Noot hierbij is wel dat deze 200 mol N/ ha/ j alle stikstofemissies omvat. Een volledige reductie tot 0 mol N/ ha/ j is daarom zeker niet realistisch. Voor de Delta is 120-140 mol N/ ha/ j afkomstig van bronnen binnen een straal van 5km rond het Natura2000-gebied. De overbelasting op stikstofgevoelige natuur is hier echter een stuk hoger: 384 mol N/ ha/ j voor de Grevelingen en 229 mol N/ ha/ j voor Krammer-Volkerak. Dit laat zien dat er ook landelijke maatregelen nodig zijn om onder de KDW te kunnen komen.

Maatregelen en effecten

In onderstaande tabellen staan mogelijke maatregelen en hun beoogd effect benoemd.

Relevante maatregelen voor natuurverbetering	Beoogd effect
1 Maatregelen binnen Natura2000 om een goede staat van instandhouding te realiseren	Goede instandhouding van de Natura2000-gebieden door het behalen van Natura2000-doelen voor soorten en habitattypen. Dit is een Europese verplichting.
2 (Versneld) realiseren geplande NNN-gebieden	Stikstofreductie van 30 mol N/ ha/ j op Voornes Duin en 67 mol N/ ha/ j op Duinen Goeree en Kwade Hoek.
3 Uitbreiden subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer	Aantrekkelijkere regeling voor agrariërs, sterker leefgebied voor verschillende doelsoorten, minder stikstofuitstoot door verminderd agrarische activiteit.
4 Steunen landschapsvisie Goeree van de Groene Raad	Versneld realiseren natuurdoelen provincie.

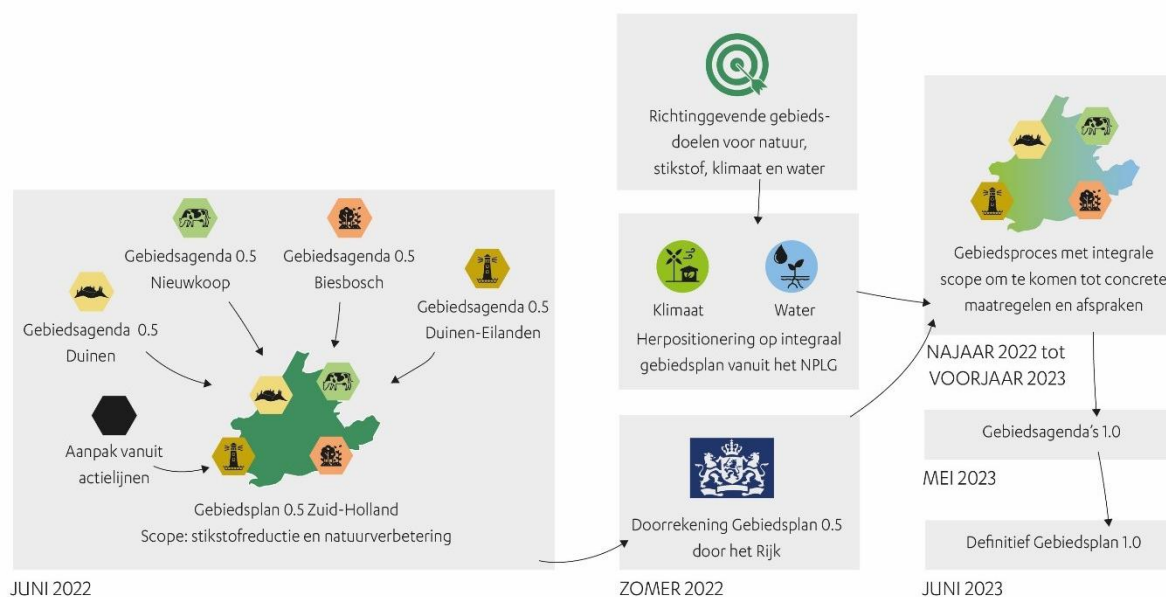
Relevante maatregelen voor stikstofreductie	Beoogd effect
5 Onderzoek naar vitale en duurzame agrarische sector	Inzicht in maatregelen die stikstofuitstoot verminderen en andere duurzaamheidstransities versnellen; inzicht in verdienmodellen voor agrariërs.
6 (Versneld) realiseren geplande NNN-gebieden	Stikstofreductie van 30 mol N/ ha/ j op Voornes Duin en 67 mol N/ ha/ j op Duinen Goeree en Kwade Hoek.
7 Onderzoeken depositiebijdrage en maatregelen hondenontlasting	Vanwege recente nieuwe wetenschappelijke inzichten is het lastig te zeggen wat de exacte bijdrage is, maar de bijdrage is plaatselijk zeer zeker heel relevant.
8 Stimuleren van maatregelen voor duurzame mobiliteit	Verminderen stikstofemissies, schonere lucht, minder CO ₂ -uitstoot.

4.4 Samenvatting Voortgangsdokument Nieuwkoop

Door Miquel

5. Richting Gebiedsagenda's in Gebiedsplan 1.0

De gebiedsgerichte aanpak voor stikstof heeft zich tot nu toe gefocust op natuurverbetering en stikstofreductie. Dit heeft geleid tot deze Gebiedsagenda's 0.5 die onderdeel zijn van het Gebiedsplan 0.5.

Figuur 6. Tijdspad richting Gebiedsagenda's 1.0 en Gebiedsplan 1.0.

Na de zomer zal de scope van de gebiedsgerichte aanpak zich verbreden. In het regeerakkoord is een Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) aangekondigd. Dit houdt in dat de Gebiedsplannen 1.0 naast natuurverbetering en stikstofreductie ook in moeten gaan op klimaat en water. Vanaf de zomer werken we daarom richting een integraal Gebiedsplan 1.0 (figuur 6).

Daarnaast zal het Rijk medio juni 2022 richtinggevende gebiedsdoelen leveren op het gebied van stikstof, natuur, klimaat en water. Dit zijn gebiedsspecifieke doorvertalingen van doelen die in de wet zijn vastgelegd. Voor natuur zijn dit de Vogel- en Habitatrichtlijn in de Wet Natuurbescherming (2017), voor stikstof zijn dit de doelen uit de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (2021), voor klimaat de doelen uit de Klimaatwet (2019) en voor water de doelen uit de Kaderrichtlijn Water (2000).

Deze scopewijziging en het beschikbaar komen van de richtinggevende gebiedsdoelen hebben een aantal gevolgen voor de werkwijze binnen de gebiedsgerichte aanpak en rollen van de betrokken gebiedspartijen.

De gebiedspartners hebben tot nu toe gezamenlijk en op basis van vrijwilligheid gewerkt aan mogelijke maatregelen voor natuurverbetering en stikstofreductie. Met het gereedkomen van de richtinggevende doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat zal dit veranderen. De richtinggevende doelen zijn bindend. Daarnaast stelt het Rijk aanvullende eisen op de manier waarop deze richtinggevende doelen gerealiseerd moeten worden. Voorbeelden zijn dat alle nieuwe woningen bijna energieneutraal moeten zijn en alle nieuwe voertuigen vanaf 2030 elektrisch. Het Rijk schetst hiermee kaders voor wat er in de gebiedsgerichte aanpak bereikt moet worden en de wijze waarop dit moet gebeuren.

De provincie Zuid-Holland gaat in de zomer van 2022 aan de slag met een startnotitie om te komen tot een Gebiedsplan 1.0. Daarvoor brengt ze ook in kaart wat de kaders zijn en waar bewegingsruimte is. Zo weten de gebiedspartners waar ze aan toe zijn en op welke vlakken mogelijkheden liggen voor eigen oplossingen.

Wijze van organiseren

De provincie Zuid-Holland is een interne verkenning gestart hoe zich te organiseren met de komst van het NPLG. Zodra de provincie de interne organisatie van het gebiedsgericht werken op hoofdlijnen heeft uitgedacht, legt het de eerste ideeën voor aan de gebiedspartners. Dit zal naar verwachting in juni 2022 zijn.

Ook de organisatie met de gebiedspartners zal gaan veranderen. Zo zullen de waterschappen een grotere rol krijgen vanuit het thema water. Daarnaast zal de provincie meer inzetten op haar rol van bevoegd gezag. Dit heeft o.a. gevolgen voor de bestaande gremia, participatie, inspraak en besluitvorming. De provincie Zuid-Holland gaat in de zomer van 2022 aan de slag met een startnotitie om te komen tot een Gebiedsplan 1.0. De wijze van organiseren wordt daarin meegenomen.

Bijlage 1: Tabellen stikstofuitstoot en verwachte stikstofreductie actielijnen

In deze bijlage staan de getallen waarop de analyse is gebaseerd bij de actielijnen binnen de Zuid-Hollandse aanpak (hoofdstuk 3). De getallen geven een indicatie van de verwachte effecten per Natura 2000-gebied. Voor een perspectief op de genoemde deposities, staat in tabel y een overzicht met de huidige depositie van alle bronnen op ieder Natura 2000-gebied.

Aannames rekenmethode toevoegen.

Tabel y. Huidige depositie (2018) op de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Zuid-Holland.

Huidige depositie van alle bronnen in mol/h a/jaar	Stikstofgevoelige natuurgebieden Zuid-Holland									
	Solleveld & Kapittelduinen	Westduinpark & Wapendal	Kenne merland-Zuid	Nieuwkoopse Plasse n & De Haeck	Meijendel & Berkeheid	Duinen & Goeree & Kwade Hoek	Vornes Duin	Coepelduynen	Biesbosch	Grevelingen
Huidige depositie										
<i>Totaal (2018)</i>	1.338	1.454	1.152	1.153	1.224	1.142	1.642	1.053	1.230	1.377

Tabel 1. Depositie-effecten van reductiepercentages voor sectoren mobiliteit, bedrijventerreinen, (glas)tuinbouw en energie.

Depositie-effecten van reductiepercentages in mol per hectare per jaar (op basis van GCN-categorieën)	Stikstofgevoelige natuurgebieden Zuid-Holland									
	Solleveld & Kapittelduinen	Westduinpark & Wapendal	Kenne merland-Zuid	Nieuwkoopse Plasse n & De Haeck	Meijendel & Berkeheid	Duinen & Goeree & Kwade Hoek	Vornes Duin	Coepelduynen	Biesbosch	Grevelingen
Huidige depositie										
<i>Mobiliteit:</i>	144	200	170	182	188	68	127	132	168	72
<i>Mobiliteit</i>	122	156	148	162	158	60	112	128	151	64
<i>Mobiele werktuigen</i>	22	42	22	20	28	8	15	24	17	8
<i>(Industrie: Bouw)</i>	0,4	1	0,4	0,4	0,4	0,2	0,2	0,4	0,2	0,2

en HDO) Mobiele werktuigen (consumenten)										
<u>Bedrijventerrei- nen:</u> (Voedings- en genotmiddelen, Bouwmaterialen e.d, Basismetallindu- strie, Metaalbewerkin- gsindustrie, Afvalverwerking, Winning en distributie drinkwater en Diensten en Overheid: Overig)	42	66	62	42	50	20	38	42	48	22
<u>(Glas)tuinbou- w:</u> (Landbouw: Vuurhaarden: Glastuinbouw)	36	22	8	10	14	6	14	10	8	6
<u>Energie:</u> Elektriciteitscent- rales, Winning en distributie energiedragers op land Consumenten: Hoofdverwarmin- g, WW, koken	40 26 14	38 19 22	28 14 14	26 13 13	32 16 16	16 10 6	20 10 10	26 13 13	26 15 11	16 10 6
Totaal:	262	326	268	260	284	110	198	210	250	116
Uitgaande van 50% reductie										
<u>Mobiliteit:</u>	-72	-100	-85	-91	-94	-34	-63	-66	-84	-36
<u>Bedrijventerrei- nen:</u>	-21	-33	-31	-21	-25	-10	-19	-21	-24	-11
<u>(Glas)tuinbou- w:</u>	-18	-11	-4	-5	-7	-3	-7	-5	-4	-3
<u>Energie:</u>	-20	-19	-14	-13	-16	-8	-10	-13	-13	-8
Totaal:	-131	-163	-134	-130	-142	-55	-99	-105	-125	-58

Tabel 3. Huidige bijdrage HIC aan depositie

Depositie-effecten HIC in mol per hectare per jaar	Natuurgebieden			
	Solleveld & Kapittelduinen	Westduinpark & Wapendal	Duinen Goeree & Kwade Hoek	Voornes Duin
Huidige depositie HIC				
Industriële installaties en werktuigen	28	16	15	46
Zeescheepvaart aan de wal	16,7	9,1	5,1	14
Zeescheepvaart Tot aan knip varend	20,1	10,1	4,3	11
Binnenvaart tot aan knip excl. passagiersschepen	2,4	1,5	0,9	2,8

Totale huidige depositie HIC:	67,2	36,7	25,3	73,8
Totale depositie alle bronnen	1314	1435	1120	1612

Tabel 5. Midden scenario ontwikkelbehoefte Maasvlakte 2

Depositie-effecten MV2 in mol per hectare per jaar	Natuurgebieden			
	Solleveld & Kapittelduinen	Westduinpark & Wapendal	Duinen Goeree & Kwade Hoek	Voornes Duin
Ontwikkeling Maasvlakte 2				
Industriële installaties en werktuigen	3.7	2.45	1.4	3.15
Zeescheepvaart aan de wal	5.8	3.7	2.05	5.2
Zeescheepvaart tot aan knip	4.2	2.2	0.9	2,4
Binnenvaart tot aan knip excl. passagiersschepen	1.8	0.9	0.45	1.2
Totaal:	15.5	9.2	4.8	12.0

Tabel 6. Samenvatting eerder becijferde totalen

Depositie-effecten HIC & MV2 in mol per hectare per jaar	Natuurgebieden			
	Solleveld & Kapittelduinen	Westduinpark & Wapendal	Duinen Goeree & Kwade Hoek	Voornes Duin
Totaal: huidige depositie HIC				
	67,2	36,7	25,3	73,8
1. Veronderstelde reductie generieke Rijksbeleid	9,5	5,1	3,35	9,1
2. Maatwerk en ontwikkeling HIC	+/- PM	+/- PM	+/- PM	+/- PM
3. Ontwikkelbehoefte MV2 bij midden scenario	15.5	9.2	4.8	12.0
Reductie en ontwikkeling (scenario/veronderstellingen)	6 +/- PM	3.9 +/- PM	1.5 +/-PM	2.9 +/-PM
Resultante depositie HIC 2030	73,2 +/- PM	40.6 +/-PM	26.8 +/-PM	76.7 +/-PM

Tabel 7. Depositie-effecten van reductiepercentages zonering in landbouw.

Depositie-effecten van reductieper- centages in mol per hectare per	Natuurgebieden										
	Sollevel d & Kapitteld uinen	Westdui npark & Wapend al	Kennem erland- Zuid	Nieuwk oopse Plassen & De Haeck	Meije ndel & Berkh eide	Dui nen Goe ree & Kwa de Hoe k	Voor nes Duin	Coepeld uynen	Biesb osch	Greveli ngen	Kram mer- Volke rak

<i>jaar</i>											
<i>(op basis van GCN-categoriën)</i>											
Huidige depositie (2019, uit AERIUS Monitor M21)											
<u>Landbouw</u>	245	207	255	457	240	220	330	201	368	268	336
	1314	1435	1133	1111	1206	1120	1612	1038	1190	1346	1337
Doorlopende inzet											
<u>100% Reductie in gebied Natura2000 (zone D)</u>	0	0	0	38	1	2	1	1	0	0	2
<u>60% reductie in 2km rondom N2000 Nieuwkoopse Plassen (zone C2)</u>	1	1	1	42	0	0	0	1	1	0	0
<u>38% reductie in 1km zone rondom andere N2000 gebieden (zone C2)</u>	6	2	2	2	2	6	6	1	4	4	4
<u>38% reductie in veenweidegebieden (zone C1)</u>	4	5	5	23	7	1	4	5	16	2	2
<u>20% in perspectief gebieden (zone A) en 38% in transitiegebied en (zone B)</u>	8	8	7	24	11	6	9	11	9	4	4
Totaal:	19	16	15	129	21	15	20	19	30	10	12

Bijlage 2: Gebiedsagenda stikstof Biesbosch 0.5

Bijlage 3: Gebiedsagenda stikstof Duinen 0.5

Bijlage 4: Gebiedsagenda stikstof Duinen- Eilanden & Delta 0.5

Bijlage 5: Voortgangsdokument Nieuwkoop

[Volgen volgend BCO]

Aan Provinciale Staten

GS-brief aan Provinciale Staten

Provinciehuis

Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum

Zie verzenddatum linksonder

Ons kenmerk

DOS-2019-0005750

Bijlagen

3

Onderwerp:

Update Startdocument ZH-PLG

Geachte Statenleden,

Hierbij ontvangt u met deze brief aanvullende informatie op het Startdocument ZH-PLG 1.0. Zoals u weet gaat het Zuid-Hollandsprogramma landelijk gebied integraal, gebiedsgericht, uitvoering geven aan natuur-, water- en klimaatdoelen in het landelijk gebied waarbij een volhoudbare land- en tuinbouw en sociaaleconomische vitaal landelijk gebied belangrijke randvoorwaarden zijn.

Er zijn goede stappen gezet sinds de presentatie van het Startdocument ZH-PLG1.0. Er is dan ook veel informatie te delen over de voortgang in de Zuid-Hollandse gebieden ten aanzien van het ontwikkelen van een gebiedsplan voor het landelijke gebied.

Helaas is het Rijk er niet in geslaagd de toegezegde brieven over onder meer de regionale vertaling van het klimaatdoel, aanvullende opgaven natuur en de stikstofdoelen voor de andere sectoren dan de landbouw tijdig te publiceren voor opname in deze update. Tijdens uw vergadering van 22 februari zullen wij, indien er dan nieuwe informatie beschikbaar is, bijpraten.

In deze brief geven we u een update van het startdocument wat betreft de inzet van GS met betrekking tot:

1. Regionale uitwerking van de stikstofopgave landbouw;
2. Een aangescherpt verzoek aan gebiedspartners om samen met ons overgangsgebieden rond N2000 gebieden uit te werken voor het eerste gebiedsprogramma;
3. De hoofdlijnen aanpak van de kerngebieden Kust & Duinen en Zuid-Hollandse Delta;
4. Stand van zaken PAS-Melders.

Tot slot lichten we de verhouding van het ZH PLG ten opzichte van lopende programma's in het landelijk gebied toe.

Regionale stikstofopgave landbouw

De opgave is om in 2030 74% van het stikstofgevoelig areaal in de Natura 2000-gebieden onder de KDW te hebben gebracht. Emissiereductie dicht bij stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden heeft een groter effect op de depositie in het natuurgebied dan reductie van bronnen verder weg.

72.

Voor de generieke stikstofreductie uit de landbouw is de inzet van GS vooralsnog gericht op het nemen van maatregelen zoals voer- en managementmaatregelen, technische innovaties en extensivering. Met deze maatregelen verwachten wij een stevige reductie van de stikstofuitstoot uit melkveehouderij.

Met dit gegeven heeft GS het principe besluit genomen om te kiezen voor een niet evenredige verdeling van de opgave over de hele provincie, namelijk voor een extra opgave bij die Natura 2000 gebieden waar het effect het grootst is.

Keus voor het BCO ter vergadering: het voorstel is onderstaande inzet van GS in een D-MEMO te presenteren in GS. Dit kan vervolgens dienen als leidraad van de vertegenwoordiger van GS in de regiegroepen van de drie kerngebieden. Essentieel voor het gezamenlijke proces, draagvlak en vertrouwen is dat deze inzet niet nu openbaar te maken zonder dat dit eerst met de grondeigenaren nabij en in N2000 gebieden besproken is. Zie ook bijlage 'Overwegingen communicatie stikstofdoelen landbouw'.

GS heeft de volgende inzet voor de stikstofaanpak:

- Een generieke reductieopgave voor heel Zuid-Holland rond de 40 á 45%.
- Een extra reductieopgave boven op de generieke opgave in de volgende stikstofgevoelige gebieden:
 - o 2 km rondom Nieuwkoopse Plassen
 - o 1 km rondom het Zuid-Hollandse Lingegebied
 - o 1 km rondom Duinen Goeree en Kwade Hoek
- Nauwelijks ammoniakemissie in alle stikstofgevoelige Natura2000-gebieden vanuit de landbouw.

In bijlage XXX treft U een nadere toelichting van de inzet van GS.

Aangescherpt verzoek uitwerking overgangszones Natura 2000 gebieden

In het startdocument ZH-PLG is aangegeven dat de inrichting van overgangsgebieden rond Natura 2000 nadrukkelijk één van de kansrijke instrumenten is om drukfactoren op natuurgebieden te verlagen. Stikstof is één van die drukfactoren. Maar er zijn nabij Natura 2000 gebieden ook (ruimtelijke)maatregelen mogelijk voor drukfactoren als hydrologie en recreatie. GS zet in om in het eerste gebiedsprogramma duidelijk te hebben waar overgangsgebieden nodig zijn vanuit het perspectief van de drukfactoren op natuur, en voor deze gebieden 'zoekgebieden/uitwerkingsgebieden' aan te wijzen op de strategiekaart ZH-PLG.

Hoofdlijnen aanpak Kust& Duinen en Zuid-Hollandse Delta

Als uitwerking van het startdocument ZH-PLG hebben de regiegroepen Kust&Duinen en Zuid-Hollandse Delta hun hoofdlijnen aanpak vastgesteld. Deze treft u ter kennisname in de bijlagen. De aanpak voor kerngebied heeft u in uw commissie van december 2022 reeds ontvangen.

PAS-melders

Op 22 november jl. hebben wij u het plan van aanpak voor de inzet van de provincie Zuid-Holland bij de legalisatie van de PAS-melders toegestuurd. In dit plan van aanpak hebben wij beschreven welke stappen wij willen gaan zetten om te zorgen dat PAS-melders zo snel als mogelijk een helderheid hebben over hun situatie en zijn gelegaliseerd waar dit kan. Zowel het Rijk als de provincie zijn hierbij stappen aan het zetten waarover we u in deze brief kort informeren.

In het plan van aanpak gingen wij nog uit van ongeveer 160 PAS-melders. Inmiddels betreft het ca. 200 PAS-melders die zich (tot en met december 2022) bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland hebben gemeld. Deze dossiers zullen geverifieerd moeten worden zodat helder is wat de Ausgangssituatie is voor het aantal te legaliseren PAS-melders. Daarbij blijkt dat veel dossiers nog niet compleet zijn en aanvullende informatie nodig is. Van de dossiers die wel geverifieerd zijn hebben 9 PAS-melders een bestuurlijk rechtsoordeel ontvangen dat er geen vergunning aangevraagd hoeft te worden, omdat er niet sprake is van een toename van de stikstofdepositie.

Het Rijk werkt op dit moment aan de aanpak voor piekbelasters. Medio februari verwachten we van het Rijk nadere informatie over dit proces. Daarbij is voor wat betreft PAS-melders de vraag of het proces van aanpak piekbelasters ook leidt tot stikstofruimte om PAS-melders te legaliseren. Ondertussen voeren wij in de verschillende gebieden de gesprekken over de mogelijkheden tot legalisatie. Met het Rijk zijn we daarnaast nog in overleg over de toekenning van middelen, zoals ook gemeld in het plan van aanpak. Helaas is de beschikking van deze middelen nog niet ontvangen en zijn de exacte criteria ook nog onderwerp van gesprek.

ZH PLG in relatie tot lopende programma's in het landelijk gebied

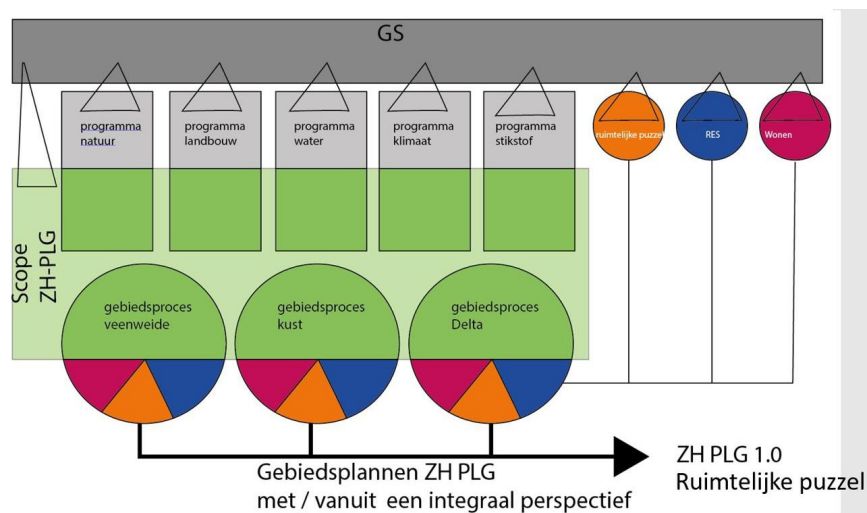
Het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied is de regionale invulling van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Het Zuid-Hollandsprogramma landelijk gebied gaat integraal, gebiedsgericht, uitvoering geven aan natuur-, water- en klimaatdoelen in het landelijk gebied waarbij een volhoudbare land- en tuinbouw en sociaaleconomische vitaal landelijk gebied belangrijke randvoorwaarden zijn.

De lopende provinciale programma's onder ambitie 5 (Versterken natuur in Zuid-Holland), ambitie 7 (klimaatbestendig Zuid-Holland) en ambitie 1 (Samewerken) – en met name de realisatie van NNN, uitvoering van de KRW-maatregelen in het derde stroomgebiedsbeheersplan en het op orde hebben van beheerplannen N2000 – zijn nodig om de gestelde doelen te halen.

De afspraken (realisatietermijnen /prestaties) die daarover gemaakt zijn blijven staan. Mogelijk worden realisatiestrategieën bijgesteld op basis van inzichten uit gebiedsprocessen of uit bijvoorbeeld het tussenevaluatie KRW 2024. Binnen de lopende programma's zijn op onderdelen nog keuzes te maken in hoeverre deze meer- of minder op ZH-PLG doelen gericht worden (zoals bijvoorbeeld de bos- en bomenstrategie, vitale landbouw, regionaal waterprogramma). Maar deze worden wel steeds kleiner.

Voor de realisatie van de ZH-PLG doelen is meer inspanning nodig dan in huidige programma's is opgenomen. Dit komt omdat er opgaven zijn toegevoegd zoals 10% groenblauwe dooradering, aanvullende opgave Vogel en Habitatrichtlijn, waterbuffering en reductie broeikasgassen. Voor deze opgaven worden in het eerste gebiedsprogramma richtinggevende keuzes gemaakt en eerste integrale maatregelpakketten voorgesteld.

Het eerste gebiedsprogramma is basis voor toekenning van (rijks)middelen. Deze wijze waarop de middelen in de provinciale begroting terechtkomen is afhankelijk van keuzes van de nieuwe Staten met betrekking tot inrichting van de programma's. In onderstaand figuur is schematisch weergegeven hoe het ZH-PLG zich verhoudt tot de lopende programma's:

Figuur: schematisch positionering ZH-PLG als integrerend gebiedsgericht programma

ZH-PLG en provinciale organisatie

Het ontwikkelen van het eerste gebiedsprogramma ZH-PLG wordt binnen de bestaande formatieve ruimte van de organisatie ingericht door middel van herprioritering van inzet van arbeidskracht. Voor het realiseren van de ZH-PLG-opgaven – voorbij

het eerste gebiedsprogramma – is uitbreiding van de formatie mogelijk nodig. Een verkenning loopt naar inrichting van de organisatie om de uitvoering vanaf 2024 (aanvullend op lopende programma’s die nodig zijn voor het ZH-PLG) in te kunnen richten. De resultaten zullen najaar 2023 bekend zijn.

72.

[Afsluiting: Rijksbrieven, commissie 22/2]

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris,

voorzitter,

drs. J. Smit

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

Op 10 juni 2022 heeft het Rijk de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied gepubliceerd. Hierin heeft iedere provincie een richtinggevende reductieopgave voor ammoniakemissie uit de landbouw toegewezen gekregen. De richtinggevende reductiedoelstellingen per provincie zijn bepaald op basis van een doorgerekend zoneringsscenario van het RIVM, waarmee de wettelijke doelstelling wordt gehaald om 74% areaal Natura 2000 onder de KDW te brengen. Daarnaast is het doorgerekende RIVM-scenario zo opgesteld dat de som van de emissiereducties per provincie uitkomt op 39 kiloton. Voor Zuid-Holland heeft het Rijk op deze manier 1,9 kiloton reductie in de ammoniakemissie aangewezen. Dit getal geeft niet het complete verhaal weer. Op dit getal komt een reductie die in het basispad zit. In het blok hieronder leggen we dit uit. Omdat het basispad óók onderdeel is van de totale opgave in het gebied, is het inzichtelijker en eerlijker om deze complete opgave te tonen. Daarom besluiten Gedeputeerde Staten om de verwachte reductie in het basispad mee te rekenen in de totale opgave. Voor Zuid-Holland komt dat neer op een totale opgave van 2,5 kiloton ammoniakemissiereductie uit de landbouw (veeteelt en mestaanwending).

Naast de aanwijzing van twaalf provinciale opgaves heeft het Rijk ook een voorstel gedaan hoe deze regionaal ingevuld kan worden. Gedeputeerde Staten hebben eerder al aangegeven de verdeling op deze kaart niet over te nemen, maar de totale opgave wel. Om als gebied met een opgave aan de slag te kunnen is er wel een regionale toedeling van de totale opgave nodig.

Lokale aanpak: zo effectief mogelijk

We moeten in 2030 74% van het stikstofgevoelig areaal in de Natura 2000-gebieden onder de KDW hebben gebracht. Emissiereductie dicht bij stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden heeft een groter effect op de depositie in het natuurgebied dan reductie van bronnen verder weg. Dat geldt voor ammoniak zelfs meer dan voor stikstofoxiden, omdat het depositiegedrag van ammoniak anders is. Dit betekent dat de grootste impact voor stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden met betrekking tot ammoniak in het reduceren van bronnen in de directe omgeving van het gebied ligt. Daarom ligt het in de rede om bij onze aanpak te kiezen voor een extra inzet op bronnen dicht bij Natura 2000-gebieden. Met dit gegeven kiezen we niet voor een evenredige verdeling van de opgave over de hele provincie, maar kiezen we voor een extra opgave bij die N2000 gebieden waar het effect het grootst is.

Keus voor het BCO ter vergadering: het voorstel is onderstaande inzet van GS in een D-MEMO te presenteren in GS. Dit kan vervolgens dienen als leidraad van de vertegenwoordiger van GS in de regiegroepen van de drie kerngebieden. Essentieel voor het gezamenlijke proces, draagvlak en vertrouwen is dat deze inzet niet nu openbaar te maken zonder dat dit eerst met de grondeigenaren nabij en in N2000 gebieden besproken is. Zie ook bijlage 'Overwegingen communicatie stikstofdoelen landbouw'.

We besluiten om naar de volgende aanpak toe te werken:

- Een generieke reductieopgave voor heel Zuid-Holland rond de 40 á 45%.
- Een extra reductieopgave boven op de generieke opgave in de volgende stikstofgevoelige gebieden:
 - o 2 km rondom Nieuwkoopse Plassen
 - o 1 km rondom het Zuid-Hollandse Lingegebied
 - o 1 km rondom Duinen Goeree en Kwade Hoek
- Nauwelijks ammoniakemissie in alle stikstofgevoelige Natura2000-gebieden vanuit de landbouw.

Wij hebben niet gekozen voor een verhoogde aanpak (boven op de generieke reductieopgave) rondom alle Natura 2000-gebieden. Dit is namelijk niet voor alle Natura 2000-gebieden extra nodig. Bij de drie hierboven genoemde gebieden levert een afname van stikstof uit de landbouw wel een substantiële bijdrage, vandaar de extra opgave. Uit nadere berekeningen komt de benadering met de ringen rondom de drie genoemde gebieden als meest effectief (reductie met impact voor de Natura 2000-gebieden) uit de bus.

Met de keuze voor dit model kiezen wij er ook voor om binnen de begrenzing van Natura 2000 maximaal de ruimte te geven aan de natuurontwikkeling. De opgave voor de natuur is groot en onderzoek rond de Nieuwkoopse Plassen leert dat het voorkomen van stikstofemissie binnen de begrenzing zeer effectief is. Dit onderzoek leert ook dat het voorrang geven aan de natuur en daarmee bestaande bedrijvigheid verplaatsen ook op de andere doelen een positief effect heeft. Deze keuze voorkomt ook een lock-in, het nu ruimte bieden aan bedrijvigheid waarvan ons beeld is dat deze op korte of langere termijn

In deze fase van het proces kiezen wij ervoor om geen exacte percentages of mee te geven aan de partijen in de drie kerngebieden. Reden hiervoor is dat we wel weten dat een algemene reductie altijd nodig is, maar dat in de loop van de komende maanden er meer duidelijk zal komen over de exacte mogelijkheden van emissievermindering in de akkerbouw (daar doen we onderzoek naar). Wij realiseren ons dat wij de partijen in de kerngebieden op dit moment niet kunnen voorzien van de informatie die nodig is om tot exacte invulling met maatregelen van de 2,5 kiloton te komen. We zullen de komende jaren in een iteratief proces hier invulling aan geven. In de eerste slag verwachten wij een strategie over de invulling van de opgave per kerngebied, met daarbij een concretisering van de maatregelen tot 2025. Zoals aangegeven in het startdocument verwachten we de eerste de resultaten per kerngebied in april van dit jaar.

Mogelijke maatregelen

Ons beeld is dat met de volgende oplossingsrichtingen een stevige reductie van de stikstofuitstoot uit melkveehouderij mogelijk is. Er zijn ook al indicaties te geven van de effectiviteit van deze oplossingsrichtingen. Uiteraard kunnen de oplossingsrichtingen ook gecombineerd worden. U kunt deze oplossingsrichtingen herkennen in de kamerbrief over landbouw van de minister van LNV van november:

1. Extensiveren. Dit betekent minder vee per hectare, dit kan gerealiseerd worden door het aantal vee te verminderen of door het uitbreiden van het grondareaal van een bedrijf. Extensiveren kan plaatsvinden binnen een bedrijf, maar vooral ook wanneer een bedrijf vrijwillig stopt of verplaatst en de vrijkomende grond wordt ingezet voor extensievere landbouw. Ontwikkelpad extensiveren staat op nummer 1 omdat deze integraal voor andere doelen in het landelijk gebied het meest betekent. Extensiveren kan goed worden gecombineerd met een transitie naar een meer natuur-inclusieve landbouw.
2. Vakmanschap (voer- en managementmaatregelen). Onder vakmanschap verstaan we maatregelen zoals voeding optimaliseren, minder en beter bemesten of meer weidegang toepassen. Door optimalisaties in de bedrijfsvoering kan uitstoot op relatief korte termijn substantieel worden verminderd. Tevens wordt een positief effect verwacht op methaanuitstoot en waterkwaliteit. Het op korte termijn (juridisch) borgen van dit type maatregelen is een aandachtspunt. Hier werken we als provincie aan.
3. Technische innovatie. Innovatie heeft een groot reductiepotentieel als we naar enkel stikstof kijken. Dit zien we daarom als interessante en belangrijke oplossing. Wij zien echter ook een twee aandachtspunten. Ten eerste is het kiezen voor deze oplossing waarschijnlijk niet een oplossing voor andere doelen voor het landelijk gebied. Voor gebieden waar juist de uitstoot van stikstof een hoofdfocuspunt van de doelen is, kunnen technische maatregelen een nuttige bijdrage aan het halen van de doelen zijn. Ten tweede zijn niet alle technische systemen bewezen effectief in de praktijk, wat een milieuvergunning juridisch kwetsbaar maakt;

Annotatie VTH-dag 30 NOV 2023

Netwerkbijeenkomst Krachtige uitvoering VTH-stikstof in Utrecht, georganiseerd door IPSN/BIJ12

9:30 uur - Inloop en ontvangst

10:00 uur - Welkom

10:10 uur - *Waar staan we in de stikstofcrisis?* - Inleidende beschouwing door art. 5.1.2e

Universiteit Gent en art. 5.1.2e 'De stikstofcrisis in de Lage Landen' nader ontleed: richtlijnen voor een duurzame transitie (2023).

art. 5.1.2e . Sinds september 2021 is art. 5.1.2e aangesteld als professor in het onderzoeksdomein Milieurecht bij de Universiteit Gent. Het boek analyseert de ecologische, beleidsmatige en juridische aspecten van een duurzaam stikstofbeleid in Vlaanderen en Nederland, terwijl het ook bredere kwesties zoals klimaat, water en volksgezondheid belicht. Het biedt een vergelijkende blik op zowel de Vlaamse als Nederlandse benaderingen en onderzoekt wat het betekent om natuur te beschermen in een dichtbevolkte regio in Europa. Verder verkent het de vraag of de stikstofcrisis een strijd is tussen juridische grenzen aan economische groei of een noodzakelijke maar moeilijke transitie vanwege klimaatverandering. Ten slotte onderzoekt het de impact van recente beleidsinitiatieven op het stikstofbeleid en het effect van de Habitatrichtlijn op vergunningsbeleid.

10:30 uur - *Met de voeten in de klei!* - Verhalen uit de VTH praktijk. En wat zijn uw ervaringen?

10:50 uur - *The way out?* - Hoe zit een roadmap voor VTH eruit? art. 5.1.2e art. 5.1.2e

Zie voor drempelwaarde 14:00.

11:10 uur - Pauze

11:30 uur - *In gesprek met onze bestuurders* - panelgesprek met vragen uit de zaal

art. 5.1.2e is de dagvoorzitter. Het panel is nu voorzien met Berend, art. 5.1.2e en de nieuwe DG Landelijk Gebied en Stikstof LNV art. 5.1.2e . De boodschap waar IPO/IPSN op wil sturen is dat als het gaat om de uitvoering van VTH we als Rijk/LNV en provincies daar, ieder vanuit zijn/haar rol, verantwoordelijkheid hebben en nemen.

IPSN heeft aangegeven dat ook gedeputeerden art. 5.1.2e ook aanwezig zullen zijn.

12:30 uur - Lunch

13:30 uur - *Werk in uitvoering!* Waar werken we vanuit IPSN aan rond VTH stikstof?

art. 5.1.2e

13:45 uur - *Inleiding rondetafelgesprekken* - pitches van de inhoudelijke thema's

14:00 uur - *Samen verdiepen rond de tafel* - mindmappen en verdiepende gesprekken;

waar kunnen we leren van elkaar en waar kunnen we samen optrekken! Het betreft onder meer de thema's:

- **Wat is de impact van het invoeren van een rekenkundige ondergrens?**

In een TNO rapport over modelmatige beperkingen van AERIUS, dat ook gebruikt is door de Afdeling in de uitspraak rondom de maximale rekenafstand van 25km, staat de conclusie dat deposities onder 1-10 mol N/ha/jaar, berekend met AERIUS, van een bron ligt niet causaal toegerekend kunnen worden aan die bron door modelmatige beperkingen. Deze conclusie lijkt ook te worden ondersteund door het [art. 5.1.2e](#) dat is ingebracht in de uitspraak van de maximale rekenafstand. In dit expertoordeel werd echter een bredere range van 1-35 mol N/ha/jaar aangegeven. Er is al langer sprake van een beleidsmatige wens voor een verhoogde rekenkundige ondergrens die gebruikt kan worden in AERIUS zodat projecten met (zeer) geringe deposities niet langer vergunningplichtig zijn. De onderbouwing dat kleine deposities modelmatig niet causaal zijn toe te rekenen aan afzonderlijke projecten of handelingen zal ertoe leiden dat deze worden toegerekend aan de stikstofdeken. De discussie is derhalve niet dat kleine deposities geen kwaad kunnen, maar of ze zijn toe te rekenen aan afzonderlijke projecten/handelingen. Het gevolg zal zijn dat het Rijk voor een grotere opgave komt te staan om de stikstofdeken aan te pakken. Het gaat dus om een toerekeningsvraagstuk, net als bij de rekenafstand. Voor vergunningverlening betekent dit: 1. Minder detailniveau van stikstofberekeningen die gebaseerd zijn op een schijnnaauwkeurigheid op basis van een systeem dat behoorlijke jaarlijkse modelfluctuaties kent, en 2. Meer rust in de natuurvergunningverlening naast verhoogde druk bij het Rijk om te komen met concrete maatregelen. Binnen IPSN is men ambtelijk bezig om te verkennen wat de randvoorwaarden moeten zijn voor het invoeren van zo'n drempelwaarde, wat de risico's zijn en wat de impact van het invoeren ervan is. Ook word er daarbij naar verschillende grenzen gekeken, namelijk tussen 1-10 (uit het TNO rapport), 21 (ontleend aan de Duitse drempelwaarde) en 35 mol N/ha/jaar (ontleend aan het Deense stelsel).

Een randvoorwaarde waar ambtelijke consensus over bestaat is dat er herstelmaatregelen voor geborgde stikstofdaling (bronmaatregelen en flankerend beleid) moeten worden ingezet alvorens een drempelwaarde juridisch houdbaar is. Een drempelwaarde lijkt alleen mogelijk als tegenover de cumulatieve depositie door alle vrijgestelde activiteiten zodanige mitigerende (art. 6 lid 3) en/of compenserende maatregelen (art. 6 lid 4) staan die daadwerkelijk worden uitgevoerd, dat de instandhoudingsdoelstellingen van de N2000-gebieden worden gehaald en de algehele samenhang van de N2000-gebieden bewaard blijft. Vanuit het oogpunt van natuurherstel en juridische houdbaarheid hebben mitigerende herstelmaatregelen de grote voorkeur. Uitvoering en effecten van maatregelen moeten voldoende vaststaan en voor de ontwikkeling van stikstofdepositie en natuurherstel voldoende robuust zijn om ook te volstaan ingeval van ongunstiger scenario's. Ook moet rekening worden gehouden met onzekerheidsmarges en moet er een adequaat systeem zijn van monitoring en bijsturing op basis van de effecten in de praktijk.

Een eerste impactanalyse lijkt de bovenstaande randvoorwaarde te ondersteunen. Er is gekeken wat het effect van een aanpassing van de rekenkundige ondergrens naar 1 of 10 mol N/ha/jaar zou hebben op de stikstofuitstoot indien er geen mitigerende maatregelen zouden worden getroffen en daaruit bleek dat het om een significante uitstoottoename gaat dit mitigatie noodzakelijk maakt.

De verdere impact- en risicoanalyse en randvoorwaarden worden dit jaar ambtelijk nader uitgewerkt zodat er begin volgend jaar een ambtelijk advies richting de bestuurders kan gaan.

- **Wat kunnen prioriteiten zijn in 2024 zijn op het gebied van toezicht en handhaving?**

Wat betreft prioriteiten in 2024 t.a.v. T&H kan gedacht worden op het controleren van vergunningen die verleend zijn m.b.v. *extern salderen*. Hierbij kan "relatief" gemakkelijk beoordeeld worden of de saldogever zijn activiteiten (en dus stikstofdepositie) daadwerkelijk beperkt heeft en of saldonemer (vergunninghouder) binnen de grenzen van zijn verleende toestemming blijft. Aangezien nieuwe ontwikkelingen door de stikstofproblematiek belemmerd worden, zou het kunnen dat voor steeds meer projecten het extern salderen uitkomst kan bieden. In Zuid-Holland is de afspraak dat we hier het komend jaar sowieso meer aandacht aan besteden.

Verder kan het *intern salderen* – indien dit vergunningvrij blijft – een groter beslag leggen op T&H, aangezien het BG niet meer op voorhand inzicht heeft op de gevolgen van een verandering van een project. De werklast verschuift dan van vergunningverlening (controle vooraf) naar T&H (controle achteraf).

- **Wat heb ik nodig om mijn werk professioneel en met voldoening uit te kunnen voeren?**

- nvt

- **Wat kan verplichtend instrumentarium zijn anders dan het intrekken van vergunningen?**

Gedacht kan worden aan normeren en beprijzen, maximale GVE. Daarnaast kent de wet nog het opleggen van stikstof emitterende beperkingen. Verder lijkt een verplichting om natuurtoestemmingen periodiek te actualiseren een nuttige manier om enerzijds activiteiten te behouden en borgen die zijn toegestaan en anderzijds de natuureffecten hiervan neerwaarts bij te stellen als dat mogelijk is, bijvoorbeeld ingeval van verduurzaming van bedrijfsprocessen.

- **Out of the box/de meest wilde ideeën om uit de stikstofcrisis te komen en PAS-melders te kunnen legaliseren?**

De meest effectieve aanpak om ook de PAS melders in één keer allemaal te helpen is het treffen van robuuste (landelijke) stikstof reducerende maatregelen door het Rijk, zodat een werkbare rekenkundige ondergrens kan worden ingesteld voor de vergunningplicht (zie ook het eerder behandelde punt). Oftewel het toerekenen van kleine deposities aan de deken in plaats van aan afzonderlijke "projecten" en die toevoeging aan de deken vervolgens wegnemen met genoemde maatregelen. Zo'n generieke maatregel lost ook direct een aantal andere historische knelgevalsituaties op zoals de interimmers en de meldingsvrije activiteiten op het PAS. Voor veel andere out of the box ideeën moet goed in de gaten gehouden worden of zij niet schuren met de juridische houdbaarheid.

- **Welke mogelijkheden zien we op basis van bv. de Porthosuitspraak voor bv. energietransitie en bouwprojecten?**

Via een passende ecologische beoordeling of een ecologische voortoets kan, mits goed en zorgvuldig uitgevoerd, aangetoond worden dat er geen aantasting optreedt van de natuurlijke kenmerken van een Natura-2000 gebied ondanks een toename. Bij Porthos ging het om een ecologische voortoets voor een tijdelijke toename van de depositie met maximaal 0,57 mol N/ha/jaar voor een periode van twee jaar. Inmiddels zijn er enkele andere uitspraken verschenen met betrekking tot zowel tijdelijke als permanente toename die zijn onderbouwd met een ecologische beoordeling:

- Aanleg van ondergrondse hoogspanningskabels van het windenergiegebied Hollandse Kust West op zee met een tijdelijke toename van 4,43 mol N/ha/jaar;
- Aanleg nieuwe buitendijkse haven bij Urk, genaamd de Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland met een permanente toename van 0,02 mol N/ha/jaar;
- Parkeerterrein Museum Voorlinden met een permanente toename van 0,03 mol N/ha/jaar.

Vraag is hoe dit instrument zich ontwikkelt in geval van een aanpassing van de rekenkundige ondergrens. Met een rekenkundige ondergrens zouden veel van de transitieprojecten naar verwachting niet langer vergunningplichtig zijn. Op het moment dat dat laatste zou kunnen worden ingezet is de verwachting dat de ecologische onderbouwing veel minder een rol zal spelen.

- **Hoe krijgen we de RAV weer vlotgetrokken?**

De crux van het probleem en daarmee tevens de basis voor een oplossing ligt in de bewijsvoering van de effectiviteit (onderbouwing van de reductie). Er zijn drie mogelijke routes:

- Voldoende marges inbouwen in norm, zodat de onzekerheid binnen die marge valt en het geheel weer voldoende zeker is onderbouwd.
- Beheermaatregelen bedenken en in een vergunning doorvoeren die de berekende reductie in de praktijk zodanig borgt dat eveneens de onzekerheid wordt weggenomen (dit zal een ingewikkelde opgave zijn)
- Op korte termijn duurzamere stalsystemen toepassen zonder het stalgebruik te intensiveren en in de praktijk voldoende intensief de werking te meten, zodat de norm gevalideerd wordt en met voldoende zekerheid mag worden toegepast.

15:00 uur - *Wrap up* - wat is het beeld van de dag?

15:30 uur - *Netwerkborrel*

17:00 uur - *Afsluiting*

Aan Provinciale Staten

GS brief aan Provinciale Staten

Provinciehuis

Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum

Zie verzenddatum linksonder

Ons kenmerk

PM
DOS-2019-0005750

Bijlagen

0

Onderwerp:

Afdoeningsvoorstellen voor moties 1103, 1105, 1108, 1109 en 1114.

Geachte Statenleden,

In uw vergadering van 5 oktober 2022 heeft de Statencommissie Klimaat, Natuur en Milieu (KNM) gesproken over het onderwerp “Behandelveorstellen moties over stikstof, NLPG en landbouw”. Daarbij heeft u onder andere de GS-brief “Behandelveorstel moties 1103, 1105, 1108, 1109, 1110, 1111, 1113, 1114 en 1116” behandeld. In uw vergadering van 6 september 2023 heeft de Statencommissie gesproken over “Afdoeningsvoorstel moties 1108, 1109 en 1146”. Middels deze brief geven wij opvolging aan moties 1105, 1108, 1109 en 1114.

Motie 1103 – Neijenhuis (D66) - Startnotitie NPLG en perspectief Nederlandse Landbouwsector

De commissie heeft besloten om motie 1103 aan te houden met de vraag of het verzoek uit de motie ook daadwerkelijk goed terugkomt in de gebiedsplannen van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG).

In het voorontwerp van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied zetten we in op een goede balans tussen sterke en gezonde natuur en een economisch rendabele en volhoudbare land- en tuinbouw. Een van de uitgangspunten die we meegeven aan de gebiedsprocessen is dan ook een ‘toekomstbestendig, duurzaam en circulair systeem voor de land- en tuinbouw’. In de maatregelpakketten wordt invulling gegeven aan de ambities van het ZH-PLG. Het maatregelpakket ‘Toekomstige land- en tuinbouw’ bevat inspanningen van provincie en rijk (i.s.m. stakeholders) voor het creëren van een economisch perspectief voor agrariërs, bijvoorbeeld door middel van ondersteuning van korte ketens, vergoeding van groenblauwe diensten en ondersteuning bij omschakeling. Ook het doorontwikkelen van agrarisch natuurbeheer en het ontwikkelen van grondbeleid ten behoeve van de transitie van de veehouderij (bijvoorbeeld kavelruilprocessen, mogelijkheid tot afwaardering gronden en het inzetten van gronden van stoppers voor extensivering) dragen bij aan dit economische perspectief. Gezien de diversiteit van de agrarische bedrijven in Zuid-Holland, zetten we in op het ontwikkelen van een instrumentarium dat breed inzetbaar is. Momenteel worden in een project onder de Groene Cirkel Kaas & Bodemdaling al voorbeelden van toekomstvastе duurzame agrarische bedrijfsplannen met een verdienmodel uitgewerkt.

Randvoorwaarde die we expliciet meegeven in ons maatregelpakket is dat ook het rijk werkt aan een verdienmodel en perspectief voor agrariërs. Veel van de knoppen waaraan gedraaid kan worden om het economische perspectief te verbeteren liggen namelijk niet in de invloedssfeer van de provincie. Ook zijn we voor de uitvoering van ons ZH-PLG (waaronder de plannen voor het verbeteren van economisch perspectief voor agrariërs) grotendeels afhankelijk van de toekenning van de gelden uit het transitiefonds van het Rijk. Hoe hoog dit bedrag is en wanneer en onder welke voorwaarden dit beschikbaar komt is momenteel onduidelijk.

Motie 1105 – Neijenhuis (D66) - Initiatieven stikstofreductie steunen

In deze motie verzoekt u het college om een faciliterende houding aan te nemen tegenover initiatieven voor stikstofreductie en/of versterking van biodiversiteit in N2000-gebieden. In uw motie verzoekt u ook om dergelijke toegestane initiatieven vervolgens mee te nemen in de gebiedsprocessen. In het eerste afdoeningsvoorstel van 30 augustus 2022 hebben wij beschreven dat het realiseren van de natuurdoelen door de ecosystemen op orde te brengen een van de hoofddoelen van het ZH-PLG is. Het reduceren van stikstofuitstoot in de natuurgebieden is daarbij een belangrijke maatregel. Initiatieven worden beoordeeld op verschillende aspecten (zoals stikstofreductie- en natuurherstelrendement, technische en juridisch uitvoerbaarheid en verenigbaarheid met provinciaal beleid) en de provincie maakt graag gebruik van ideeën en initiatieven uit de gebieden. De verschillende gebieden leren daarbij ook van elkaar.

In de commissievergadering van 5 oktober heeft u besloten om motie 1105 aan te houden. U heeft daarbij het college verzocht om niet te wachten tot de gebiedsprocessen, maar nu al een faciliterende houding aan te nemen tegenover initiatieven die nu al een bijdrage kunnen leveren aan stikstofreductie. Deze oproep was een jaar geleden, toen de gebiedsprocessen in veel gebieden nog moest starten. Desalniettemin doen we dit zeer zeker. Een voorbeeld daarvoor is het fieldlab Groene Hart. De groep Boeren met Perspectief heeft geïnitieerd om met accurate metingen van emissies in de stal, op basis van een goedgekeurd meetprotocol, meer inzicht te krijgen in stikstofemissies in verschillende bedrijven. Voor het realiseren van reducties is het meten van emissies een belangrijk onderdeel. De provincie ondersteunt en faciliteert het initiatief en zorgt er samen met andere partners voor dat het concrete vormen krijgt. Alhoewel de motie over alleen stikstof gaat, staat in het Voorontwerp H-PLG een lijst aan low-regret projecten voor verschillende opgaves (oftewel versnellingsprojecten; zie pagina 99 Voorontwerp) die we nu samen met onze (regionale) partners aan het uitwerken zijn en waar we op korte termijn mee aan de slag kunnen.

Motie 1108 – Hoogland (VVD) - Juridisch houdbare innovaties

De commissie heeft in de vergadering van 5 oktober 2022 besloten om motie 1108 aan te houden met de reden dat op basis van de GS-brief het niet helder is voor een boer wat innovatie dan is als je hierin gaat investeren. Waar zitten de beperkingen en hoe gaat het proces dan lopen?

In reactie hierop kunnen wij u meegeven dat het investeren in innovaties één van de mogelijkheden is voor agrariërs om hun stikstofemissies te verminderen. Met technische maatregelen en voer- en managementmaatregelen kan tegen relatief lage kosten de stikstofuitstoot op korte termijn substantieel naar beneden worden gebracht. Johan Remkes stelt in zijn rapport [wat wel kan](#) dat innovatie (technologisch en sociaal) de komende jaren als serieuze oplossing kunnen gelden.

Juridische houdbaarheid

Echter zitten hier wel een aantal haken en ogen aan. Met name de juridische moet goed uitgewerkt worden. Het is voor de agrarische ondernemers namelijk belangrijk om met vertrouwen in de toekomst investeringsbeslissingen te nemen. Zij moeten erop kunnen vertrouwen dat afgegeven vergunningen standhouden bij de rechter. De rechter toetst aan de Nederlandse en Europese regels. Hiervoor is o.a. een RAV-lijst (Regeling Ammoniak en Veehouderij, lijst die aangeeft met welk percentage bepaalde stalsystemen bijdragen aan de vermindering van de ammoniakuitstoot) opgesteld.

De Raad van State (RvS) heeft besloten dat bij de aanvraag van een natuurvergunning niet meer mag worden gerekend op de reductiefactoren van verschillende stalsystemen terwijl deze stallen wel op de RAV-lijst stonden. Er is hierdoor extra oplettendheid gekomen voor de werking van innovatiemaatregelen. Het gaat dan bijvoorbeeld om technische systemen die aan- of uitgezet kunnen worden en door stijgende stroomprijzen uiteindelijk uit staan en dus geen daadwerkelijk reductie

Risico's ondernemer

Naast de juridische onzekerheid, kleven er ook ondernemersrisico's aan technische innovaties. Door de hoge financiële investeringen ontstaat namelijk het gevaar van een lock-in. Dit willen wij vermijden. Daar komt bij dat technische innovaties zoals luchtwassers, gericht zijn op één enkele opgave, in dit geval ammoniakreductie. Als daar op wordt ingezet, is de investeringsruimte van de agrariërs daaraan opgegaan en zijn de overige opgaves zoals waterkwaliteit nog niet opgelost.

Ook het rijk is zich bewust van de gevaren van een lock-in. In de brief [Toekomst bevorderen innovatie van emissiearme stalsystemen](#) stelt het dat bij de uitwerking van investerings- en subsidieplannen rekening houdt met risico's op lock-ins. Juist wegens deze risico's bij de investeringen in innovaties is het van groot belang dat ondernemers kunnen vertrouwen op de juiste juridische borging van deze innovatiemaatregelen. Uiteindelijk is het aan iedere ondernemer om de keuze voor een bepaalde innovatie wel of niet te maken.

Mogelijke maatregelen

Om de mogelijke maatregelen die agrarisch ondernemers kunnen nemen in kaart te brengen, heeft de provincie Zuid-Holland PPP-Agro en DLV-Advies gevraagd om een overzicht van de mogelijkheden in de melkveesector. Op eenzelfde manier hebben Schuttelaar & Partners een overzicht gemaakt van de mogelijke maatregelen in de akkerbouwsector. De rapporten worden op de website van provincie Zuid-Holland geplaatst.

Wat betekent dit voor de Nationaal Plan Landelijk Gebiedsprocessen?

In de gebiedsprocessen voeren wij gesprekken over de hele breedte van de opgaven. Daarbij hanteren wij de overwegingen zoals wij die hierboven met u hebben gedeeld. De inspanningen van het college zijn daarbij gericht op het zoeken van oplossingen voor de PAS-melders en naar balans tussen de verschillende opgaven van de provincie.

De RAV-systematiek

De commissie heeft in de vergadering van 6 september 2023 besloten om motie 1108 aan te houden omdat er duidelijker gemaakt moet worden hoe het RAV-proces beter kan verlopen. Onderdeel daarvan is om in overleg met het Rijk te gaan om het toelatingsproces te verbeteren. Met name de provincies waar intensieve landbouw is en die sterk inzetten op innovatie (Gelderland, Noord-Brabant) zijn bij LNV en I&W aangehaakt. Zij kijken samen naar de mogelijkheden voor een nieuwe RAV-lijst, waarbij er wordt gewerkt met een onzekerheidsmarge in plaats van een emissiegemiddelde (wat de RAV-factor was). Waar mogelijk en waar nuttig dragen we als provincie Zuid-Holland bij om dit proces te versnellen. In november komt het ministerie van I&W met een besluit over de RAV-systematiek.

Motie 1109 – Hoogland (VVD) – Stikstof ladder

In motie 1109 vraagt u ons om samen met relevante partijen een stikstofladder te ontwikkelen. Voor stikstof hanteren we als uitgangspunt het trappetje van Remkes waarbij we ons moeten realiseren dat door de veelheid van opgaven de uitwerking en aanpak per gebied kan verschillen. Daarmee verschilt ook de beste aanpak. Er zal geen eigen stikstofladder ontwikkeld worden. Het trappetje van Remkes is tot stand gekomen in overleg met relevante partijen.

In het [voorontwerp](#) van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied staan vier maatregelpakketten opgenomen om de verschillende doelen van het landelijk gebied aan te pakken. Voor de verduurzaming van de veehouderij en akkerbouw noemen we dat het belangrijk is om met doelsturing te werken. Gedeputeerde Staten wil door middel van een KPI-systematiek sturen en niet door middel van maatregelen. Dat betekent dat boeren de vrijheid hebben in welke aanpassingen zij aan hun bedrijf maken, om dit doel te halen. Naast de vrijheid voor de boer, is sturen op doelen in plaats van maatregelen ook gepaster voor de gebiedsgerichte aanpak. Ieder type bedrijf, natuurdoelen en de opgaves die spelen, vragen namelijk om andere maatregelen. Een generieke stikstofladder voor Zuid-Holland is daarom niet gepast, er is maatwerk nodig.

In januari 2024 kent de rijksoverheid geld uit het transitiefonds toe aan de twaalf provincies. Provincie Zuid-Holland zal dat geld uit het beschikbare geld zo nuttig mogelijk moeten verdelen, en voor die verdeling moeten we keuzes maken. Provincie

Zuid-Holland wil richting een landbouw die ecologisch en economisch houdbaar is. Met alleen het vaststellen van KPI's kom je daar niet, het is nodig dat we die beweging faciliteren en financieren. We werken samen met gebiedspartijen aan de maatregelen die nodig zijn om dat te faciliteren op basis van het vrijgegeven [voorontwerp](#). 74.

In de commissievergadering van 6 september 2023 heeft u motie 1109 aangehouden omdat de motie uitgebreid dient te worden met natuurbeheer. Hier gaan we daar verder op in. Het beheer in de Natura 2000-gebieden wordt al sinds de eerste beheerplannen intensief en goed uitgevoerd door de terreinbeherende organisaties. Elke zes jaar wordt dit beheer geëvalueerd door de provincie in samenspraak met gebiedspartners. Bij de evaluatie worden de beheerplannen zo nodig bijgesteld. Daarnaast vinden er regelmatig (meerdere keren per jaar) voortgangsgesprekken met de terreinbeherende organisaties plaats en minstens één keer per jaar een veldbezoek. Tijdens deze momenten wordt er gesproken over het natuurbeheer en eventueel bijgestuurd en aanvullende afspraken gemaakt.

Motie 1114 – De Jager (CU/SGP) – PAS melder niet aan hun lot overlaten

In de motie 1114 vraagt u ons om PAS-melders in overleg met het Rijk zo spoedig mogelijk te legaliseren en u daarover middels een opgesteld plan te informeren. Wij hebben u met het “Plan van aanpak inzet provincie Zuid-Holland voor legalisatie PAS-melders” (PZH-2022-819632572) geïnformeerd over de inzet van de provincie omtrent de legalisatieopgave in de Statencommissie Klimaat, Natuur en Milieu (KNM) van 7 december 2022.

Door het Rijk is het legalisatieprogramma PAS-meldingen ingericht. De Omgevingsdienst Haaglanden is in Zuid-Holland verantwoordelijk voor de verificatie van aanmeldingen voor dit programma en is verantwoordelijk voor vergunningverlening. Het Rijk is primair verantwoordelijk voor het vinden van oplossingen voor PAS-melders en het vinden van stikstofruimte in het bijzonder. De provincie draagt bij aan het vinden van stikstofruimte, o.a. door ruimte die als bijvangst meekomt in de aankoop van gronden en bedrijfslocaties te stallen in de Depositiebank algemeen. Verder ondersteunt de provincie initiatieven om tot oplossingen te komen in gebieden waar meerdere PAS-melders gelokaliseerd zijn en wordt bekeken op welke aspecten de opgave rondom PAS-melders kan worden geadresseerd via het ZHPLG.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris,

voorzitter,

drs. J. Smit

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

Ambitie 5 Versterken natuur in Zuid-Holland

Zuid-Holland is groener en waterrijker dan we soms denken en heeft bijzondere landschappen te bieden. Om te beginnen de veenweidegebieden: typisch Hollands, met koeien in de wei en met belangrijke leefgebieden voor weidevogels zoals grutto, tureluur en veldleeuwerik. In de kustregio's vinden we kalkrijke duinen en vochtige duinvalleien waar veel bijzondere plantensoorten te vinden zijn. En er is het delta- en getijdenlandschap met de bijbehorende dynamische natuur. Stuk voor stuk zijn dit unieke gebieden, niet alleen voor ons land maar ook in internationaal verband. Groen en water in en om de stad zijn onmisbaar voor een duurzame en gezonde leefomgeving. Alle landschappelijke verschijningsvormen in Zuid-Holland zijn het resultaat van menselijk handelen door de eeuwen heen, door landbouw, stedelijke ontwikkeling en economische bedrijvigheid.

Zuid-Holland ambieert een gevarieerde, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving, in de stad en in het landelijk gebied. Plekken waar wonen, werken, ondernemen en recreëren in balans zijn met water, bodem en natuur. Brede welvaart voor iedereen, binnen de beschikbare ruimte in onze provincie én binnen de volhoudbare grenzen van ons ecosysteem. En dit laatste vraagt de aandacht, want deze grenzen zijn bijna bereikt.

Ons water, landschap en de biodiversiteit staan onder toenemende druk door het groeiend aantal inwoners, de economische ontwikkeling, klimaatverandering en door stikstofuitstoot van landbouw, verkeer, luchtvaart en industrie. We hebben te maken met bodemdaling, verdroging en vernatting. De opgaven voor waterveiligheid en wateroverlast worden steeds groter en urgenter door klimaatverandering. We hebben behoefte aan voldoende drinkwater en tegelijkertijd aan droge voeten en voldoende voedsel, waarbij we rekening moeten houden met meer weersextremen. Er is meer balans nodig tussen ecologie en de economie.

Samenhangende aanpak nodig

Water, klimaat, natuur, landbouw en stikstof zijn als thema's onlosmakelijk met elkaar verbonden. Maar ook verbonden met opgaven op het gebied van bijvoorbeeld woningbouw, infrastructuur en economische ontwikkeling. En dat zorgt voor uitdagingen in zowel het landelijk gebied als in de stad. En andersom moet de kwaliteit van natuurgebieden ook verbeteren, zodat er meer ruimte komt om te investeren in nieuwe bedrijvigheid en woningbouw. We hebben alleen maar kans van slagen als we proberen om de opgaven in samenhang met elkaar op te lossen.

Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied

In het Landelijk gebied komt de samenhangende aanpak op de doelen tot uiting in het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied. Hierin werkt de provincie samen met partners zoals gemeenten, waterschappen, landbouworganisaties, natuurbeheerders en ondernemers aan de opgaven in het landelijk gebied. Aan een duurzaam en toekomstbestendig perspectief voor landbouw en natuur. Binnen het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied voeren we het integrale beleid uit en werken we gebiedsgericht en gericht op de toekomst.

In het stedelijk gebied gaat het creëren van een gezonde leefomgeving, voldoende en schoon (drinkwater), maatregelen tegen hittestress, natuurinclusieve ruimtelijke ontwikkeling en betere aansluiting van groenblauwe structuren tussen het stedelijk en landelijk gebied in relatie tot recreatie, natuurbeleving, welzijn en gezondheid. Daarnaast is er een agrarisch-economische invalshoek; waar bijvoorbeeld het lokaal produceren van gezond voedsel voor de stad onderdeel kan zijn voor een nieuw/vernieuwend verdienmodel voor de landbouwsector. Zo werken we aan een Zuid-Holland waar we ook in de toekomst goed kunnen leven, in een provincie waar lucht, water en bodem gezond zijn, het water schoon is en inwoners kunnen rekenen op bescherming tegen het water.

Wat we doen voor de natuur

De biodiversiteit, de belangrijkste graadmeter voor de kwaliteit van de natuur, is de afgelopen decennia sterk gedaald. Voor het in gunstige staat van instandhouding brengen van de soorten en habitats in de provincie is het hebben van voldoende natuur van goede kwaliteit een vereiste. Dit is niet alleen belangrijk voor de natuur zelf,

maar ook om ruimtelijke ontwikkelingen mogelijk te maken en om de bijdrage van natuur aan brede welvaart en leefbaarheid via ecosysteemdiensten zeker te stellen. Het beschermen van biodiversiteit is geborgd in de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). Om de gunstige staat te halen realiseren, beheren en beschermen van een robuust netwerk van natuurgebieden. Buiten deze natuurgebieden creëren we een aantrekkelijk landschap en steden waar, naast andere functies, ook ruimte is voor natuurwaarden. Tegelijk hebben we aandacht voor gezond evenwicht in populaties planten en dieren, waardoor soms ingrijpen nodig is.

Hoe we emissies tegengaan

We gaan emissies reduceren zoals stikstofoxiden (NOx) uit verkeer en industrie en ammoniak (NH₃) uit de landbouw, en andere factoren aanpakken die drukken op de natuur zoals (teveel) recreatie, verdroging en verzuring. De aanpak van deze opgaven combineren we zoveel mogelijk met de ontwikkeling richting een volhoudbare landbouw die bijdraagt aan beheer en behoud van onze karakteristieke landschappen en polders. We helpen ondernemers daarbij.

Hoe we werken aan waterbeheer en waterkwaliteit

Om Zuid-Holland veilig te houden tegen overstromingen en wateroverlast hebben we kaders in het omgevingsbeleid opgenomen. Dit beleid is onderhevig aan ontwikkelingen. Zo wordt de opgave groter door klimaatverandering. De principes van water en bodem sturend geven andere inzichten in de keuzes die gemaakt moeten worden in de (ruimtelijke) afwegingen bij ontwikkelingen in de provincie.

Een goede oppervlakte- en grondwaterkwaliteit is van belang voor (drink)watervoorziening, natuur, een gezonde leefomgeving en zwemwater. Klimaatverandering zorgt voor zeespiegelstijging en weersextremen; van droogte tot juist een overschot aan water. We willen weerbaar zijn tegen de gevolgen van klimaatverandering, veilig zijn tegen overstromingen, wateroverlast en (zoet) watertekort. We zetten ons in voor het behalen van de doelstelling uit de Kaderrichtlijn Water.

Niet alleen waterkwaliteit heeft onze aandacht, ook waterbeschikbaarheid is een belangrijke opgave. De beschikbaarheid van voldoende zoet water is belangrijk voor de drinkwatervoorziening, land- en tuinbouw (waaronder de Greenports), natuur, peilbeheer, waterkwaliteit en industrie. Daarbij zien we dat de vraag steeds groter wordt. Zo zijn er in toenemende mate drinkwaterbronnen nodig om te kunnen voldoen aan de drinkwaterbehoefte. Zoet water is niet oneindig beschikbaar en is, zeker in de droge periodes, beperkt. De strategie om te komen tot een duurzame en toekomstbestendige zoetwatervoorziening is opgesteld samen met de partners in het Deltaprogramma Zoetwater. Met de Zuid-Hollandse drinkwaterbedrijven werken we aan de drinkwatervoorziening van de toekomst.

Bodem en water sturend

De principes van water en bodem sturend geven andere inzichten in de keuzes die gemaakt moeten worden. Dit kan ook effect hebben op andere ontwikkelingen in de provincie. Denk aan woningbouw, economische activiteiten of waterbeheer. We kiezen steeds voor een heldere afweging en een zorgvuldig proces, samen met alle relevante partners. De integrale benadering van onder meer Zuid-Hollandse Programma Landelijk Gebied, ruimtelijk voorstel en het omgevingsbeleid helpen hierbij.

Naar een volhoudbare en natuurinclusieve landbouw

Met de aanpak in het landelijke gebied werken we toe naar een volhoudbare en natuurinclusieve landbouw die bijdraagt aan beheer en behoud van onze karakteristieke landschappen en polders. De provincie wil de transitie naar een vitale landbouw versnellen voor alle landbouwsectoren en regio's. Daarin staan kringlooplandbouw en een natuurinclusieve aanpak centraal. De landbouw teelt gezond, duurzaam en betaalbaar voedsel voor iedereen en blijft de belangrijkste beheerder van het typische agrarische cultuurlandschap. Samen met de partners in het veld ontwikkelen wij nieuwe verdienmodellen en prestatie indicatoren die recht doen aan de dynamische transitie en perspectief bieden aan de agrariërs.

Wat willen we bereiken?

Beleidsdoel 5-1 Gezonde natuur

Realisatie begrensde natuur

De provincie is wettelijk verantwoordelijk om specifieke soorten en habitats te beschermen en in de zogenoemde 'gunstige staat van instandhouding' te brengen conform de EU Vogel- en Habitatrichtlijn. Realisatie van natuur is hiervoor een belangrijk middel, waarbij de provincie wil bereiken dat een robuust netwerk van natuurgebieden ontstaat, bestaande uit kerngebieden en verbindingszones daartussen.

De provincie wil dat de met het Rijk afgesproken hectaren in het Natuurpact, het Natuurnetwerk Nederland (NNN), vóór eind 2027 zijn gerealiseerd. Hier wordt invulling aan gegeven met uitvoeringsprogramma's die per gebied zijn opgesteld. De nieuwe natuur wordt ingericht door middel van zelfrealisatie of verwerving, in samenwerking met terrein beherende organisaties, waterschappen, agrariërs, inwoners en ondernemers. Op deze manier wordt samengewerkt aan een samenhangend en verbindend netwerk van duurzaam behouden natuurgebieden, waardoor populaties planten en dieren duurzaam in stand kunnen worden gehouden. Daarnaast realiseren we in het Buitenland van Rhoon een natuur- en recreatiegebied van circa 600 ha. Het vastgestelde streefbeeld met hoogwaardige akkernatuur is in 2028 gereed.

Versterken natuur en landschapswaarden

Ook buiten de begrensde natuur willen we, in combinatie met andere functies, de natuur- en landschapswaarden versterken. Een belangrijke reden hiervoor is de biodiversiteit die sterk onder druk staat. Zo verdwijnen kwetsbare planten, neemt de diversiteit en biomassa van insecten af, is de trend van veel vogelsoorten al jaren negatief en staat het onderwaterleven onder steeds grotere druk. Daarnaast is een gezonde (beleefbare) natuur belangrijk voor de mens en wordt bijgedragen aan klimaatdoelen (CO2 vastlegging, waterberging, verminderen hittestress) en aan verbetering van de waterkwaliteit.

In 2024 willen we het volgende bereiken:

- Boerenlandvogels & Agrarisch natuurbeheer: met de acties vanuit het actieplan boerenlandvogels en het aanvalsplan grutto bijdragen aan het doel om de neerwaartse trend van boerenlandvogels te keren.
- Bos en bomen: invulling geven aan de Motie de Spade de grond en de Motie Duurzaam Bos- en bomenbeleid en start maken met de doelen voor bosuitbreiding zoals genoemd in het ZH-PLG.
- Groenblauwe dooradering: realisering van groenblauwe dooradering conform het ZH-PLG (10% in 2050 en 5% als tussendoel in 2030).
- Soortenbeleid: verder uitwerken en stimuleren iconsoortenbeleid (en VHR -opgave buiten natuurgebieden), zodat het leefgebied van soorten van kenmerkende landschapstypen in Zuid-Holland, ook buiten natuurgebieden versterkt wordt. Hiermee geven we invulling aan onze wettelijke taak om planten en dieren te beschermen. Als specifiek onderdeel hiervan bijenlandschappen uitbreiden naar nieuwe regio's op weg naar een provinciale dekking in 2030.
- LIFE IP All4Biodiversity: wegnemen van de drukfactoren rondom Natura2000 gebieden door een gebiedsgerichte aanpak met de stakeholders. Het 6-jarige programma eindigt in maart 2026 en maakt onderdeel uit van de aanpak van de Stichting Deltaplaan Biodiversiteitsherstel. Zo maakt de door All4Biodiversity ontwikkelde toolbox onderdeel uit van de basiskwaliteit natuur waarvan Deltaplaan recent een rapport heeft uitgebracht (<https://samenvoorbiodiversiteit.nl/updates/2024/02-februari/svbd-kennisdocument-basiskwaliteit-natuur.pdf>).
- Overgangsgebieden: als mogelijk middel om efficiënt ZH-PLG doelen te behalen, waaronder de instandhoudingsdoelen binnen de N2000-gebieden, door wegnemen van drukfactoren buiten de begrenzing. Zo dragen overgangsgebieden bij aan de VHR-doelen, maar bieden ook ruimte voor het treffen van maatregelen voor de andere ZH-PLG doelen.

Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied ZH-PLG

Gezien de opgaven op natuurherstel, water en bodem en duurzame landbouw heeft het Rijk het Nationaal Programma Landelijk gebied geïntroduceerd. Alle provincies zijn gevraagd om hier een provinciale aanpak voor te maken. Het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG) is de volgende stap naar een duurzame toekomst voor het landelijk gebied. Het is een aanpak om te komen tot een landelijk gebied waar de kwaliteit van het water op orde is, waar flora en fauna en dieren kunnen voorbestaan en dat een bijdrage levert aan de strijd tegen klimaatverandering. Het landelijk gebied biedt ook ruimte voor agrarische ondernemers met duurzame verdienenmodellen.

De transitie van het landelijk gebied is noodzakelijk en in onze aanpak zijn we zorgvuldig en werken we in gezamenlijkheid en op een lerende manier werken we naar de toekomst toe.

In het ZH-PLG worden bestaande doelen op het gebied van natuurherstel, water, klimaat en stikstof als uitgangspunt genomen.

De doelen op zich zijn niet nieuw en vloeien voort uit (inter)nationale verplichtingen vastgelegd in wetgeving en bestuursakkoorden.

De kracht van het ZH-PLG is de samenhangende aanpak, die toekomstbestendig en gebiedsgericht is.

Samenhangend doordat de doelen op gebied van water, natuur en klimaat in 1 keer aangepakt worden. Dit zodat partners, ondernemers, niet eerst voor ene doel aan de slag hoeven en dan voor het andere.

Tevens is het ZH-PLG toekomstbestendig; we richten ons op de middellange termijn maar houden ook rekening met de uitdagingen in de verdere toekomst.

De crux van het programma is dat we de doelen gebiedsgericht aanpakken. Een aantal doelen zullen hiervoor nog regionaal concreet moeten worden gemaakt.

Zonder een zorgvuldige aanpak in de drie kerngebieden Veenweiden, Zuid-Hollandse Delta en Kust en Duinen, maar ook in de zestien deelgebieden gaan we de doelen niet bereiken.

Dit vergt de komende jaren veel van ons. We hebben een actief gebiedsproces waarbij we alle partners, ondernemers, gemeenten, waterschappen en maatschappelijke organisaties nodig hebben.

We werken hiervoor met een programmatische gebiedsgerichte aanpak. Dit betekent dat we met gebiedspartners in fasen toewerken naar een steeds concretere invulling van de opgave: verkenning, planuitwerking en realisatie.

We organiseren hiervoor onder andere keukentafelgesprekken, dialoogsessies in deelgebieden en we hebben regiegroepen op kerngebiedsniveau. Dit doen we langjarig en hierbij zijn we gebiedspartner en gebiedsautoriteit. Partner zijn we doordat we nauw samenwerken en we geven daarnaast richting over de te behalen doelen en zijn transparant over onze rol, taken en verantwoordelijkheden.

Daarnaast is het ZH-PLG nauw verweven met de ontwikkeling van ruimtelijke puzzel / Toekomstige Koers Zuid-Holland.

Natuurbeheer & kwaliteitsimpulsen N2000 / NNN

We hebben de wettelijke verantwoordelijkheid om een gunstige staat van instandhouding te realiseren voor alle soorten en habitats die onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) vallen. Per 2030 geldt de opgave om het VHR-doelbereik met 30% te verhogen. Per 2027 geldt de opgave om de hydrologische situatie in de Natura 2000 gebieden op orde te hebben. In 2024 zetten we verdere stappen richting het halen van deze gestelde doelen en werken we aan de verhoging van de natuurkwaliteit in de Natura 2000 en Natuurnetwerk Nederland gebieden. We doen dat door het ecologische systeem op orde te brengen. Dit vergt inzet in de natuurgebieden en daarbuiten.

Beschermen natuur en soorten

Vergunningverlening, toezicht en handhaving op activiteiten die die natuur betreffen

Wij geven invulling aan de naleving van de wettelijke taak voor het beschermen van in het wild levende plant- en diersoorten. Door vergunningverlening, toezicht en handhaving. Omgevingsdiensten Haaglanden en Omgevingsdienst en Zuid-Holland Zuid hebben namens de provincie het mandaat voor de uitvoering van deze taken. Door het zorgvuldig verlenen van vergunningen kan de balans tussen soortbescherming en andere belangen worden gewaarborgd. Met de inzet van toezicht en handhaving wordt er gecontroleerd om men zich aan de regels houdt en wordt er ingegrepen bij overtredingen. Specifiek is er vanuit deze taak aandacht voor de effecten van de woningbouw- en energieopgaven op de beschermde soorten in de stedelijke omgeving.

Planologische bescherming

De provincie heeft regels vastgelegd met betrekking tot de (on)mogelijkheden voor ontwikkelingen in de natuur en recreatiegebieden in Zuid Holland. Deze regels hebben als doel de gebieden alsmede de kwaliteit en samenhang van deze gebieden te behouden en te beschermen.

Faunabeheer

Binnen het faunabeheer streeft de provincie naar het voorkomen dan wel beperken van de schade en risico's veroorzaakt door in het wild levende dieren. Waar nodig worden maatregelen getroffen om conflicten tussen de aanwezigheid van dieren en andere belangen te voorkomen én om draagvlak te behouden voor natuur.

Invasieve exoten

Ter bescherming van de inheems flora en fauna wordt er ingezet op het bestrijden en beheer van invasieve exoten. Daarbij wordt bestrijding ingezet op de nog uitroeibare soorten. Bij de wijdverspreide invasieve exoten wordt er ingezet op plekken waar er een biodiversiteitsbelang in het geding is. Het provinciale biodiversiteitsbelang ligt vooral in de hiertoe aangewezen Natura 2000-gebieden, de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland, ter bescherming van vogel- en habitatrichtlijn soorten of rode lijst soorten buiten deze gebieden.

Natuurmonitoring

We volgen de ontwikkeling van de natuur via monitoring en onderzoek, zodat we over volledige, consistente en goed toegankelijk informatie beschikken om te kunnen (bij) sturen en verantwoorden.

Datagedreven ZH-PLG

In het kader van het datagedreven ZH-PLG ontwikkelen we digitale tools die het ZH-PLG en de daarmee samenhangende opgaven faciliteren. We ondersteunen de gebiedsprocessen en dragen bij aan de maatschappelijk gewenste transparantie.

Programma Natuur

Programma Natuur is een gezamenlijk programma van Rijk en provincies. In dit programma worden maatregelen uitgevoerd voor natuurversterking, in samenspraak met andere overheden, natuurbeheerders en maatschappelijke partners. Als onderdeel van het overkoepelende Programma Natuur richt het Uitvoeringsprogramma Natuur (UPN) zich op natuurmaatregelen in en rond Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland (NNN), met de focus op stikstofgevoelige en met stikstof overbelaste natuurwaarden.

Natuurinclusieve transitie

Binnen en vanuit de provincie de natuurinclusieve transitie ondersteunen en versnellen.

Onze natuur vraagt om herstel en instandhouding. Het is niet voldoende om alleen de natuur binnen de natuur gebieden te versterken. Met het bevorderen van natuurinclusief werken wil de Provincie Zuid-Holland de natuur buiten de natuurgebieden versterken en de druk op de biodiversiteit verminderen om zo de transitie te maken naar een natuurinclusieve samenleving in 2050.

Natuur is immers de basis van ons bestaan en verbetering van de biodiversiteit biedt ook kansen voor een gezonde economie, brede welvaart en andere grote ruimtelijke en maatschappelijke opgaven. Andersom bieden de grote transitie, bijvoorbeeld in de woningbouw en landbouwsector de mogelijkheid om de natuur te versterken. Daarom heeft de provincie op 21 februari 2023 de contouren agenda Natuurinclusief vastgesteld.

Stikstof

De stikstofreductie, zowel van ammoniak als van stikstofoxiden, heeft als doel om de depositie van stikstof op de natuurgebieden te verminderen en daarmee bij te dragen aan natuurherstel. De provincie heeft een concrete reductiedoelstelling om de stikstofemissie te verminderen, met als doel een emissieplafond van 2,9 kiloton ammoniak per jaar in 2035 te bereiken. Momenteel bedraagt de jaarlijkse ammoniakemissie 5,4 kiloton. De ammoniak reductieopgave in de landbouw is onderdeel van het ZH-PLG.

Daarnaast is het voor de provincie belangrijk om maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk te blijven maken. Om de stikstofproblematiek op te lossen werkt de provincie samen met regionale partners.

Deze inzet wordt in 2024 verder vormgegeven en verloopt langs de volgende lijnen:

- Ammoniak (NH₃) reductie voor natuurherstel;
- Stikstofoxiden (NO_x) reductie voor natuurherstel;
- Ontwikkelingen mogelijk houden middels vergunningverlening, waaronder helpen bij de legalisatie van PAS-melders.

Wij werken aan een transitie naar toekomstbestendige landbouw, verdienmodellen voor de sector, grondpositie, voedselbeschikbaarheid, ontwikkeling van de rol van de boer als natuurbeheerder en dragen bij aan de stikstofreductie-opgave. Wij werken daarbij zo veel mogelijk samen met de boeren, hun belangenorganisaties en met natuurbeheerende organisaties.

Beleidsdoel 5-2 Transitie landbouw

In 2024 beschrijven wij samen met de belanghebbenden de koers, die in de ZHPLG kern- en deelgebieden perspectief biedt aan de agrarische sector. Daarbij sluiten we aan bij energie die er in de gebieden is en zorgen we dat we optimaal kunnen meedoen in het proces van de ZHPLG.

Daarnaast werken we verder uit hoe de transitie naar een toekomstbestendige, natuurinclusieve landbouwsector eruit gaat zien, ondermeer in relatie tot natuur, waterbeschikbaarheid en -kwaliteit. Daar hoort inzicht in de verdienmodellen en effect van maatregelen op het verdienvermogen van de agrariërs bij. Aandacht voor data en monitoring is een belangrijk aspect hierbij.

Ook stellen we in 2024 kritische prestatie indicatoren op voor in ieder geval ammoniak, waterkwaliteit en biodiversiteit.

Tot slot brengen we in 2024 in kaart welke van de hierboven genoemde punten doorwerken in omgevingsbeleid. Dat kan leiden tot toevoegen van kritische prestatie indicatoren (KPI's) aan ons beleid, maar ook tot schrappen van regels die de transitie belemmeren.

Bij al deze activiteiten streven wij naar erkenning en vertrouwen voor het initiatief en de kennis die agrariërs inbrengen.

Beleidsdoel 5-3 Leven met water

Zuid-Holland bestaat voor een zesde deel uit water. Dat water vervult een belangrijke rol in onze provincie. Om te leven maken we gebruik van drinkwater en ook onze industrie kan niet zonder (drink)water. We benutten het als irrigatiewater voor land- en tuinbouw en het is noodzakelijk voor onze natuurgebieden. Vaarwater in rivieren, meren en de zee is nodig voor transport. Voor recreatie hebben we zwem- en vaarwater nodig van een goede kwaliteit. De provincie werkt daarom aan waterkwaliteit en waterbeschikbaarheid. Er kan sprake zijn van te weinig water, bijvoorbeeld door droogte, of juist te veel water. Daarom werkt de provincie aan het beschermen van Zuid-Holland tegen wateroverlast en overstromingen. We willen de gevolgen van eventuele wateroverlast of overstromingen zoveel mogelijk beperken.

De opgaven waterveiligheid en –overlast, waterkwaliteit en waterbeschikbaarheid worden steeds groter en urgenter. Dat komt onder andere door klimaatverandering, druk op de waterkwaliteit door verontreinigingen uit de landbouw, industrie en huishoudens en toenemende zoetwaterbehoefte door bijvoorbeeld bevolkingsgroei. Deze grote vraagstukken kan de provincie niet alleen oplossen. Het vereist gezamenlijke inzet en samenwerking met verschillende overheden en andere organisaties, zoals het Rijk, waterschappen, gemeenten en stakeholders zoals drinkwaterbedrijven. Binnen de Provincie Zuid-Holland moeten we samenwerken om de wateropgaven een stap verder te brengen, om zo ook andere provinciale opgaven te kunnen blijven realiseren. Denk aan woningbouw (voldoende drinkwater, waterveiligheid, droge voeten), land- en tuinbouw en industrie (beschikbaarheid van zoetwater/gietwater, waterveiligheid), het versterken van natuur en biodiversiteit (goede waterkwaliteit) of de energietransitie (innovaties als open bodemenergiesystemen hebben effect op grondwater). Daarnaast is water een ruimtevrager, denk aan ruimte voor waterberging (piekberging en het vasthouden van water) en het aanwijzen van grondwaterbeschermingsgebieden (de zone rondom een (drink)waterwingebied waar speciale regels gelden). Water is daarmee ook een belangrijk thema in het kader van ruimtelijke keuzes in onze provincie. Kortom; veilig, schoon en voldoende water zijn brede vraagstukken, welke in brede samenwerking opgepakt moeten worden.

De provincie Zuid-Holland werkt toe naar een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting en watermanagement van onze leefomgeving, waarbij water en bodem sturend zijn. In het Regionaal Waterprogramma (integraal onderdeel van het omgevingsprogramma) is de opgave voor waterkwaliteit, waterbeschikbaarheid en waterveiligheid en -overlast beleidsmatig uitgewerkt. De rol van de provincie bestaat met name uit het uitvoeren van wettelijke taken, en het vaststellen van (beleids)kaders.

Voor waterveiligheid en –overlast zijn de wettelijke taken het goedkeuren van projectbesluiten van de waterschappen en het invulling geven aan de uitvoering van de EU-richtlijn Overstromingsrisico's. De kaderstellende rol wordt ingevuld door het aanwijzen en het vaststellen van een omgevingswaarde (norm) voor regionale waterkeringen in de omgevingsverordening en het vaststellen van een omgevingswaarde voor wateroverlast in de omgevingsverordening. De provincie werkt aan het (door)ontwikkelen van beleid voor waterveiligheid door invulling te geven aan meerlaagsveiligheid en het herijken van het beleid voor wateroverlast, waarbij we nieuwe inzichten zoals die uit het Nationaal Deltaprogramma meenemen in de afwegingen.

Voor waterkwaliteit en –beschikbaarheid zijn in Europees verband specifieke afspraken gemaakt over hoe een duurzame bescherming van oppervlaktewater en grondwater gewaarborgd moet worden. De provincie onderhoudt grondwatermeetnetten waarmee, in alle grondwaterlichamen, de grondwaterkwaliteit en -kwantiteit wordt gemonitord. De provincie heeft een actieve rol en verantwoordelijkheid bij het voldoen aan de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Het Regionaal Bestuurlijk Overleg Rijn-West is het platform waar wij met de partners in dit Stroomgebied beleid en inzet afstemmen, en de voortgang op maatregelen en doelbereik evalueren. Met het Rijk, waterschappen, gemeenten en stakeholders maken we nadere afspraken over het terugdringen van schadelijke stoffen en andere extra te nemen (inrichtings- en beheer)maatregelen om de doelen te realiseren.

In het ZH-PLG werken we in en met de gebieden aan de korte termijn doelen voor de waterkwaliteit en middellange termijn doelen voor een toekomstbestendig watersysteem. Hier leggen we de link tussen de wateropgaven, natuuropgaven en transitie van de land- en tuinbouw in het landelijk gebied. In de gebiedsprocessen maken we samen met waterschappen en stakeholders afspraken over aanvullende maatregelen en de bekostiging daarvan (onder voorbehoud van financiering uit het Transitiefonds).

Wat gaan we doen om het beleidsdoel te realiseren?

Om de verschillende beleidsdoelen voor de ambitie te realiseren, hebben we elk doel vertaald in een aantal beleidsprestaties. Die staan hieronder beschreven.

Beleidsdoel 5-1 Gezonde natuur

Beleidsprestatie 5-1-1 Nieuwe natuur realiseren

Realisatie begrensde natuur

We maken een robuust geheel van aaneengesloten natuurgebieden die tegen een stootje kunnen doordat de ecosystemen op orde zijn. Om dat te bereiken:

- Maken we het Natuurnetwerk Nederland per 2027 af. De daarvoor benodigde gronden komen deels via afspraken met de grondeigenaar over zelfrealisatie en deels via grondruil of verwerving beschikbaar. Voor deze hectaren zijn al en worden nog worden concrete inrichtingsplannen gemaakt, vergunningen aangevraagd en aannemers ingehuurd. De daadwerkelijke uitvoering van de inrichtingsmaatregelen vindt gefaseerd plaats in 2024 t/m 2027. In 2024 wordt er **circa 480 hectare natuur** opgeleverd. Op basis van het vastgestelde NNN handelingskader en het besluit volledige schadeloosstelling werken we voor deze laatste hectaren, samen met de grondeigenaren en gebiedspartners, de realisatiestrategie per regio verder uit.
- De Gebiedscoöperatie Buijtenland van Rhoon werkt ook in 2024 in opdracht van de provincie Zuid-Holland aan de realisatie van akkernatuur, natuurinclusieve landbouw en recreatie. Er worden robuuste natuurvriendelijke oevers, bloemrijke akkerranden en heggen aangelegd, onder andere voor akkervogels en insecten. Ook is er ruimte voor boeren om te experimenteren met andere gewassen zoals teunisbloem en haver. De Gebiedscoöperatie zorgt voor de inrichting en het beheer van het gebied (circa 600 ha). Wij zorgen voor de beschikbaarheid van de gronden. Daar waar eigenaren niet kiezen voor zelfrealisatie, koopt de provincie de gronden. We verwachten in 2024 18 ha natuur te realiseren in samenwerking met de Gebiedscoöperatie en het voor 2 flora-akkers het niveau te verhogen naar goed.

Versterken natuur en landschapswaarden

De provincie heeft 40 iconsoorten vastgesteld die zij wil beschermen, deze soorten staan voor de diverse natuur- en landschapstypen binnen Zuid-Holland. Ook andere soorten liften mee op maatregelen ter verbetering van het leefgebied van iconsoorten. Sommige iconsoorten leven bijna alleen in de begrensde gebieden, een aantal iconsoorten is juist afhankelijk van zowel de begrensde als niet begrensde gebieden. Het verder uitwerken welke natuur in welke landschap past en in combinatie met welke andere functies vormt onder andere de input voor de ZH-PLG gebiedsprocessen.

Concreet werken we in 2024 aan:

- Boerenlandvogels & Agrarisch natuurbeheer

- Jaarlijkse openstelling van de subsidieregeling verbetering leefgebied grutto en patrijs (Srg paragraaf 2.16).
- Verbeteren van predatiebeheer en onderzoek naar de overleving van weidevogelkuikens op maisland.
- Ondersteuning van vrijwilligers en communicatie activiteiten, waaronder een provinciale kennisdag.
- Uitvoeren tussenevaluatie van het actieplan.
- Maatregelen treffen voor weidevogels op provinciegrond.

Bij de inspanningen vanuit het Actieplan Boerenlandvogels sluiten we nauw aan op het ZH-PLG, de veenweidenstrategie en de actielijn Natuurinclusieve Landbouw.

- Bos en bomen
 - Voorzetten subsidieregeling “meer bos in Zuid-Holland” en identificeren van kansen en begeleiden van initiatieven via de bosmakelaar. De locaties waar in 2023 subsidie voor aangevraagd is, worden gevolgd en begeleid tot uitvoering.
 - Afspraken maken met recreatieschappen over bosuitbreiding binnen recreatiegebieden
 - Voorzetten samenwerking Meerbomennu van Urgenda.
 - Samen met opgave landbouw en circular: begeleiden en stimuleren van initiatieven gericht op voedselbossen en gebruik van (wilgen)hout (als duurzame grondstof)
- Soortenbeleid
 - Uitvoeren subsidieregeling “realisatie leefgebied icoonsoorten, landschapselementen en voedselbossen” om biodiverse initiatieven uit de samenleving te ondersteunen (in samenwerking met bos en bomen)
 - Opstellen informatiebladen voor versterkingsmaatregelen van een aantal icoonsoorten uit stedelijke en landelijk gebied
 - Uitwerken monitoringplan icoonsoorten
 - Informeren/afstemmen over ontwikkelingen ten aanzien van soorten en beleid met o.a. gemeenten, waterschappen en omgevingsdiensten (o.a. via het Zuid-Hollands Ecologen Netwerk en Groene Cirkel Bijenlandschap)
 - Stimuleren van Zuid-Holland breed bijenlandschap, in samenwerking met alle Zuid-Hollandse Omgevingsdiensten en het uitrollen van een communicatiecampagne.
- Groenblauwe dooradering
 - Uitwerken van een beleidskader groenblauwe dooradering (GBDA)
 - Uitwerken van een informatiepakket GBDA dat digitaal beschikbaar komt voor de deelgebieden en gebiedspartijen om invulling te geven aan een ontwerp GBDA op deelgebiedsniveau.
 - Uitwerken van de concrete maatregelen GBDA voor het Westland, Alblasserwaard, Hoeksche Waarde, Midden-Delfland en Boskoop.
- LIFE IP All4Biodiversity
 - Organiseren van een partnerbijeenkomst op 5 april 2024 in Leeuwarden, centrale thema van de bijeenkomst is gebiedsgerichte ontwikkeling van PPLG-projecten.
 - Per juni 2024 afronden van de 2e interim rapportage LIFE IP All4Biodiversity.
 - Voor het project Mient Kooltuin / Groene Zone uitwerken van een LESA en een kansenanalyse natuurontwikkeling (KANO) die is ontwikkeld vanuit All4Biodiversity.
- Overgangsgebieden:
 - Uitvoeren van een kwalitatieve verkenning om antwoord te geven op de vraag rond welke N2000-gebieden overgangsgebieden noodzakelijk, effectief of niet nodig zijn en op welke wijze hier invulling aangegeven kan worden.

Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied

De uitvoering van het ZHPLG gebeurt samen met andere overheden en maatschappelijke partners (waaronder boeren, tuinders, bewoners, andere overheden, waterschappen etc) om de opgaven en maatregelen uit te

werken en afspraken te maken om de doelstellingen te realiseren. En we doen dit gebiedsgericht in het landelijk gebied. Deze gebiedsgerichte aanpak doen we op een aantal schaalniveaus:

1. Landelijk Gebied Zuid Holland: het volledig landelijk gebied. Op dit niveau organiseert de provincie samen met partners de raakvlakken met de opgaven in het stedelijk gebied.
2. Drie kerngebieden: het Kust- en duingebied, het Veenweidegebied en de Zuid-Hollandse Delta.
3. Deelgebieden ("fijnmazig"): Een deelgebied is een deel van een kerngebied waar samen met partners concrete plannen (zullen) worden uitgewerkt voor te nemen maatregelen. Voorbeelden zijn Goeree-Overflakkee (in de Zuid-Hollandse Delta), Duin- en Bollenstreek (in Kust en Duinen) Krimpenerwaard (in het veenweidegebied tevens NOVEX-gebied Groene Hart).

Het jaar 2024 staat voor het ZH-PLG in teken van het voor elkaar krijgen van een aantal zaken.

Doel is om aan het eind van dit jaar het Ontwerp ZH-PLG op te leveren met daarin een verdere uitwerking van ons staande beleid en verdere uitwerking en waar nodig regionale concretisering van onze uitgangspunten; natuurherstel- en ontwikkeling ten behoeve van 30% overbrugging VHR-opgave, toekomstbestendig, duurzaam en circulair systeem voor de land- en tuinbouw, emissiereductie ammoniak ten behoeve van natuurherstel, behalen van de KRW doelen, emissiereductie broeikasgassen ten behoeve van klimaatdoel 2030 en water en bodem sturend.

Ook worden in het kader van onze programmatische aanpak 16 startbeslissingen opgesteld en begin 2025 opgeleverd die als basis dienen voor de voor verkenningen in deelgebieden.

Voor 1 april 2024 is een uitgewerkt Maatregelenpakket ZHPLG (als onderdeel van het Ontwerp) die aantoonbaar bijdraagt aan doelrealisatie 2030 ingeleverd bij het Rijk.

Dit jaar zal ook in het teken staan van het starten met de uitvoering van de Maatregelenpakketten (met projecten) van het ZHPLG. Dit is wel afhankelijk van de financiering van LNV van de door ons ingediende maatregelenpakketten.

Beleidsprestatie 5-1-2 Beschermen en versterken bestaande natuur en soorten

Natuurbeheer & kwaliteitsimpulsen N2000 / NNN

- Om onze natuurdoelen te halen werken we samen met grondeigenaren en beheerders om de natuurgebieden in stand te houden en zo mogelijk in kwaliteit toe te laten nemen.
- Elk jaar wordt het Natuurbeheerplan Zuid-Holland geactualiseerd. In dit plan worden de natuurdoelen vastgelegd, als kader voor het verlenen van beheersubsidies.
- De Natura 2000 beheerplannen hebben een looptijd van (maximaal) zes jaar. Deze worden up-to-date gehouden en tijdig geëvalueerd en geactualiseerd. Daarbij worden de uitkomsten van de natuurdoelanalyses en de beoordeling van de Ecologische Autoriteit verwerkt.
- We verlenen natuurbeheersubsidies aan grondeigenaren binnen het NNN.
- Op basis van natuurdoelanalyses, Natura 2000 beheerplannen en op basis van uitkomsten van monitoring en kwaliteitsbeoordelingen van het NNN voeren we voortgangsgesprekken met beheerders en verlenen we waar nodig subsidies aan grondeigenaren binnen het NNN voor het uitvoeren van kwaliteitsimpulsen. De meer complexe maatregelen waarvoor een gebiedsproces nodig is worden verder uitgewerkt via het ZH-PLG.

Bescherming natuur en soorten

Vergunningverlening, toezicht en handhaving op activiteiten die die natuur betreffen

- Het verbinden van de natuurbeschermingsopgave met de maatschappelijke ontwikkelingen in het kader van o.a. de woningbouw-, energie en drinkwateropgave o.a. door de in te zetten op soortenmanagementplannen en het onderzoeken van methodes om processen efficiënter en effectiever te maken.
- Opdrachtgeving aan de omgevingsdiensten Haaglanden en Zuid-Holland Zuid over de uitvoering van de VTH taken in het kader van activiteiten die de natuur betreffen.
- Het actualiseren van de beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland.
- In samenwerking met ODH wordt gewerkt aan het binnen de termijnen afhandelen van aanvragen voor vergunningen in het kader van flora en fauna activiteiten.
- Staat van instandhouding beschermde soorten in kaart brengen voor Zuid-Holland

Planologische bescherming

- Goede bescherming van de bestaande natuurgebieden is cruciaal. Ook in 2024 blijven we ruimtelijke ontwikkelingen toetsen en indien aantasting niet kan worden vermeden zorgen we ervoor dat de aantasting op de juiste wijze wordt gecompenseerd.
- We actualiseren de beleidsregel compensatie natuur, recreatie en landschap, zodat deze voor de beschermingscategorieën NNN, belangrijk weidevogelgebied en recreatie weer aansluit bij de huidige praktijk en de nieuwe omgevingswet.
- We actualiseren de beschrijving van de wezenlijke kenmerken en waarden van het Natuurnetwerk Nederland, zodat deze in de omgevingsverordening kunnen worden vastgesteld.

Faunabeheer

- We verlenen tegemoetkomingen voor geleden schade door natuurlijk in het wild levende en inheemse beschermde dieren via BIJ12.
- Het toetsen van en goedkeuren van de door de Faunabeheereenheid vastgestelde faunabeheerplannen en behandelen van bezwaar- en beroepsprocedures tegen de goedkeuringen besluiten
- Het bewaken van de instandhouding van de soorten, toetsen of de afweging van belangen in het faunabeheer correct heeft plaatsgevonden.
- Het verlenen van subsidies aan de Faunabeheereenheid en wildbeheereenheden voor de uitvoering van hun wettelijke taken.
- Het beperken van voorkomen van schade/risico' veroorzaakt door in het wild levende dieren door het afgeven van o.a. vergunningen voor faunabeheer.
- Contact onderhouden met de FBE en WBE's over de uitvoering van het faunabeheer en de gestelde doelen in de faunabeheerplannen.

Invasieve exoten

- Uitwerken van een plan van aanpak invasieve exoten
- Bestrijden van invasie exoten waar de provincie een eliminatie plicht voor heeft door het afgeven van opdrachten en vergunningen.
- Inzetten op het isoleren van de kleine waterteunisbloem op tiengemeten om verdere verspreiding in het natura 2000-gebied haringvliet te voorkomen dan wel te beperken.
- Input leveren voor de bestrijding en beheer van invasieve exoten in de Natura 2000-beheerplannen.
- Contacten onderhouden met de terrein beherende organisaties en medeoverheden over de bestrijding/beheer van invasieve exoten.
- Beheer van invasieve exoten mogelijk maken door het afgeven van vergunningen.

Natuurmonitoring

- Natuurmonitoring is cruciaal om tijdig bij te kunnen sturen om de natuurdoelen te halen. We monitoren via langlopende meetnetten weidevogels, vegetatie en winter-watervogels.
- In Natura 2000 gebieden worden inventarisaties uitgevoerd om de omvang en kwaliteit van de Natura 2000-habitats en soorten te monitoren.
- Voor het NNN wordt het dashboard natuurkwaliteit volledig gemaakt en up-to-date gehouden middels informatie uit de natuurmonitoring.
- De recent ingerichte natuurgebieden worden 'geschouwd' om te bepalen of de natuur zich goed ontwikkelt en of er bijgestuurd moet worden
- Digitalisering en databeheer wordt steeds belangrijker. Er wordt gewerkt aan dataopslag, data ontsluiting en data verspreiding. We voeren 'het goede gesprek' met natuurbeheerders, zo houden we de ontwikkeling van de natuurwaarden in de gaten en kan er bijgestuurd worden.
- Als er naar aanleiding van de monitoring en gesprekken met de beheerders naar voren komt dat er behoefte is aan aanvullende kennis, dan doen we ons best dit te faciliteren.

Programma Natuur

- In 2024 wordt uitvoering gegeven aan de reeds beschikte projecten Natura 2000 en NNN in het kader van eerste fase (2021-2026).
- Voor de 2e fase (2024-2030) wordt in 2024 vanuit het Rijk de SPUK-regeling opengesteld.
- De provincie zal op basis daarvan een maatregelenpakket opstellen en indienen. Na beschikking van dit pakket zal de provincie een subsidieregeling openstellen voor uitvoering van de maatregelen. Het maatregelenpakket van SPUK-2 is bedoeld voor op natuurmaatregelen in en rond Natura 2000-gebieden gericht op stikstofgevoelige natuurwaarden.

Datagedreven ZH-PLG

We richten ons in eerste instantie op monitoren, verantwoorden en visualiseren op basis van data. Hiervoor bouwen verder aan een datafundament en tooling voor monitoren en rapporteren. Datagedreven werken vraagt ook om (gewijzigde) organisatie en processen. Daarvoor wordt ook provincie breed aansluiting gezocht bij het programma informatietransitie. We werken aan het een meer datagedreven organisatie en bijbehorende processen. Dit doen we geleidelijk als onderdeel van de implementatie van ontwikkelde producten.

- Implementeren we de gebiedsviewer en ontwikkelen we deze door
- Ontwikkelen we een ammoniak en een KRW-monitor
- Bouwen een eerste versie van een dashboard om de voortgang van ZH-PLG maatregelen te kunnen monitoren

Beleidsprestatie 5-1-3 Natuurinclusieve transitie

De provincie Zuid-Holland bevordert de natuurinclusieve transitie enerzijds door het werken met een agenda natuurinclusief, net als de Rijksoverheid en anderzijds met het bouwen van een community natuurinclusief. Er wordt een nieuwe Groeiagenda Natuurinclusief Zuid-Holland 2024 –2027 opgesteld met een beschrijving van de aanpak om te komen tot een Natuurinclusief Zuid-Holland, gericht op draagvlak, adaptatie en internalisering van natuurinclusief en met als doel om natuurbelangen integraal mee te nemen in andere opgaven, zoals bijvoorbeeld waterkwaliteit, landbouw en verstedelijking om stappen te zetten richting een natuurinclusieve samenleving (in 2050)

In 2024

- Stellen we de nieuwe Groeiagenda Natuurinclusief op;
- Bieden we gerichte ondersteuning en bewaken we de voortgang en samenhang van de acties

- Zorgen we voor verbinding tussen verschillende thema's
- Brengen nader in beeld welke instrumenten, inzet dan wel advies aanvullend nodig zijn om de natuurinclusieve transitie te verstrekken
- Verzamelen en delen we inspirerende voorbeelden, kansen, innovaties, ontwikkelde kennis m.b.t. basiskwaliteit natuur en ander natuurinclusieve instrumenten
- Maken we een start met community building

Beleidsprestatie 5-1-4 Stikstofreductie

Ammoniak (NH₃) reductie voor natuurherstel

De provincie brengt in beeld wat er mogelijk en haalbaar is voor ammoniakreductie in de landbouw. Uiteindelijk is het doel dat om de ammoniakreductie te behalen er gewerkt wordt met doelsturing door middel van een KPI-systematiek. Het ministerie van LNV werkt met een aantal provincies en de Wageningen Universiteit aan een nieuwe landelijke KPI-set die de standaard moet worden voor publieke en private beloningssystemen. Dit moet ertoe leiden dat er een menukaart ontstaat met mogelijkheden per bedrijf voor emissiereductie.

Om innovatie in de landbouw te stimuleren, heeft de provincie plannen om subsidies te verstrekken ter ondersteuning van initiatieven die gericht zijn op het verminderen van ammoniakemissies. Het helpen van boeren en andere ondernemers bij het verduurzamen van hun bedrijf door o.a. innovatie is een van de speerpunten van het Coalitieakkoord 2023-2027. Dit kan onder andere gerealiseerd worden door middel van proefprojecten en pilots in samenspraak met gebiedspartijen en medeoverheden binnen het ZH-PLG. De provincie heeft hiervoor in zowel 2024 en 2025 3,5 miljoen geserveerd zoals beschreven in de najaarsnota. Een concreet voorbeeld waarbij we samenwerken met gebiedspartijen om met innovatie tot reductie te komen is Boeren met Perspectief rondom de Nieuwkoopse plassen.

Naast innovatie benoemt het Coalitieakkoord andere maatregelen afhankelijk van de opgaven die bij een bedrijf en de directe omgeving spelen. Dat zijn mogelijke maatregelen als ander voer en weidegang extensiveren (minder vee per hectare of hetzelfde aantal vee op meer hectare), diversificatie, bedrijfsomschakeling, verplaatsen en stoppen. Deze opgave pakt stikstof samen op met landbouw.

Ook wil de provincie inzicht krijgen in de mate waarin we onze reductiedoelen voor ammoniak behalen en of ons beleid doelgericht is, door bij te houden hoeveel ammoniakemissies er op jaarbasis gereduceerd wordt ter vergelijking met het referentiejaar 2020. Bij het maken van de ammoniakmonitor werkt stikstof samen met datagedreven ZH-PLG. Daarnaast streeft de provincie naar het verkrijgen van inzicht in de stikstofdepositie die neerdaalt op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, om vast te stellen in hoeverre de stikstofdepositie de Kritische Depositie Waarde (KDW) overschrijdt.

Stikstofoxiden (NO_x) reductie voor natuurherstel

De provincie wil bijdragen aan stikstofoxiden (NO_x) reductie voor natuurherstel. Voor NO_x-reductie zijn er landelijke indicatieve reductiedoelstellingen voor de sectoren mobiliteit en industrie & energie van respectievelijk 25% en 38% in 2030 ten opzichte van 2019. De reductiedoelen zijn Rijksdoelen, de provincie draagt bij aan het behalen van de doelen.

De provincie draagt bij aan de Rijks-maatwerkafspraken voor industriële piekbelasters, waar mogelijk ondertekent de provincie mede de overeenkomst. De provincie stuurt op afspraken over de reductie van stikstofoxiden emissies in de overeenkomsten die door het Rijk en de bedrijven worden gesloten. Ook is de provincie bevoegd gezag bij vergunningverlening voor de industriële piekbelasters. Hiermee wil de provincie bijdragen aan stikstofoxiden reductie vanuit de industrie samen met gebiedspartijen en medeoverheden.

De provincie analyseert de NOx emissies door middel van een jaarlijkse NOx-monitor. De provincie wil daarmee inzicht krijgen in de mate waarin de NOx-reductie plaatsvindt. Daarnaast streeft de provincie naar het verkrijgen van inzicht in de stikstofdepositie die neerdaalt op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, om vast te stellen in hoeverre de stikstofdepositie de Kritische Depositie Waarde (KDW) overschrijdt.

Ontwikkelingen mogelijk houden middels vergunningverlening, waaronder helpen bij de legalisatie van PAS-melders

De provincie zet zich in om vergunningverlening voor maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk te houden zoals woningbouw, energietransitie en mobiliteit. Dit doet de provincie samen met gebiedspartijen en medeoverheden. De stikstofdepositiebanken, waarvan de provincie bevoegd gezag is, ondersteunen het mogelijk houden van vergunningverlening voor maatschappelijke ontwikkelingen.

De provincies zet zich ook in voor de legalisatie van PAS-melders. Daarvoor verifieert de Omgevingsdienst Haaglanden de bedrijven die zich hebben aangemeld voor het legalisatietraject namens de provincie, daarvoor heeft de provincie in 2023 een vergoeding voor uitvoeringskosten ontvangen van het Rijk zoals beschreven in de najaarsnota. Ook helpt de provincie bij het zoeken naar oplossingsrichtingen voor legalisatie. Hiermee wil de provincie eraan bijdragen dat de PAS melders een legale vergunde situatie hebben. Vergunningverlening is van vele factoren afhankelijk, een voorbeeld hiervan is de rekenkundige ondergrens waarbij IPO samen met het Rijk bezig is een impactanalyse uit te voeren.

Beleidsdoel 5-2 Transitie landbouw

Beleidsprestatie 5-2-1 Toekomstbestendige en natuurinclusieve landbouw

In zetten op een viertal maatregelen:

- 1. Beleid, kaders en instrumenten verduurzaming akkerbouw en veehouderij**
 - a) Wij werken de actielijn Natuurinclusieve Landbouw verder uit.
 - b) Wij werken samen met de andere provincies en het rijk aan regelingen waarmee de uit het transitiefonds NPLG beschikbare middelen beschikbaar gemaakt worden.
 - c) Wij dragen bij aan de werkgroepen rondom de restopgave Landbouw vanuit de Kaderrichtlijn water en bereiden ons voor op de 8ste Nitraatrichtlijn.
- 2. Faciliteren en versterken economisch duurzame en vitale landbouwbedrijven**
 - a) Wij stellen een aantal KPI's op inclusief een voorstel om deze KPI's te verwerken in beleid en om erop te monitoren. Denk daarbij aan een streefwaarde voor een ammoniak- emissieplafond.
 - b) Beschrijven van een koers, samen met de belanghebbenden, voor de ZHPLG kern- en deelgebieden.
 - c) Wij voeren het Nederlands Nationaal Strategisch Plan GLB 2023-2027 (GLB-NSP) uit. De doelen van GLB-NSP hebben betrekking op een slimme veerkrachtige landbouw, bodem, water, lucht, biodiversiteit en klimaat en dierenwelzijn en brede plattelandsontwikkeling. In 2024 wordt het onderdeel systeemdoorbraakinnovaties toegevoegd.
- 3. Kennisontwikkeling; versterken en versnellen keteninnovaties; Groene Cirkels**
 - a) Wij ondersteunen via fieldlabs en subsidieregelingen de doorontwikkeling van landbouwbedrijven.
 - b) Wij versterken het netwerk van 'voorlopers' in de landbouwtransitie en verbinden hen aan de "middengroep". Dat doen we door kennisbijeenkomsten te organiseren en kennis die wij via opdrachten opdoen, actief beschikbaar te stellen.

- c) Wij ontwikkelen via groene Cirkels vitale netwerken en werken samen aan kennis en innovatie en vergroten de realisatiekracht in de keten en de regio.

4. Data en monitoring

- a) Wij dragen bij aan de opbouw van data op gebieds- en bedrijfsniveau
- b) Wij leveren een aanzet tot het monitoren van KPI's in beleid.

Beleidsdoel 5-3 Leven met water

Beleidsprestatie 5-3-1 Waterveiligheid en wateroverlast

Welke maatregelen zien we en welke instrumenten zetten we daarbij in?

- Kennis inbrengen over waterveiligheid en -kwaliteit in het ZH-PLG om te borgen dat deze onderwerpen verankerd worden in de gebiedsplannen voor het ZH-PLG.
- Kennis over waterveiligheid en -kwaliteit inbrengen in en meewerken aan de ruimtelijke puzzel en water en bodem sturend.
- Voor de regionale waterkeringen werken we samen met de provincies Utrecht en Noord-Holland en de inliggende waterschappen. De regionale waterkeringen, die door de provincie zijn aangewezen en genormeerd, worden door de waterschappen gemonitord, getoetst en verbeterd. Hierover rapporteren de waterschappen jaarlijks aan GS. Deze informatie wordt gebundeld aangeboden aan PS.
- We werken samen met andere partijen aan de ontwikkeling van nieuwe (overstromings)modellen, zoals het Randstad Overstromingsmodel Instrumentarium (ROI).
- De provincie heeft vanuit de EU-Richtlijn overstromingsrisico's (ROR) de taak om de overstromingsgevaar en -risicokaarten actueel te houden. Verder nemen wij namens alle provincies deel aan de ROR-werkgroep 'Kaarten', werken wij mee aan een landelijk project om bestaande overstromingsinformatie in de Landelijke Databank Overstromingsgegevens (LDO) te verbeteren en aan de implementatie van een Landelijke Voorziening Overstromingsinformatie.
- De provincie heeft de taak om normen vast te stellen voor de bergings- en afvoercapaciteit van het regionale watersysteem. Dit is opgenomen in de Zuid-Hollandse Omgevingsverordening. Na de extreme wateroverlast en overstromingen in Limburg in de zomer van 2021 heeft de minister een beleidstafel Wateroverlast en Hoogwater opgericht. De beleidstafel adviseert om de aanpak en normering wateroverlast te verbreden. De provincie gaat in gesprek met de waterschappen over wat dit betekent voor de normering wateroverlast tot en ná 2027. De provincie werkt mee en draagt bij aan onderzoek naar de gevolgen van bovennormatieve wateroverlast.
- Samen met waterschappen en veiligheidsregio's het beleid voor meerlaagsveiligheid verder uitwerken op basis van de verkennende studies die in 2022 en 2023 zijn uitgevoerd.
- Regionale strategieën van het Deltaprogramma uitvoeren, samen met andere partners in de regio in het Deltaprogramma Rijnmond-Drechtsteden, Zuidwestelijke Delta en deltaprogramma Zoetwater. Met onze inzet verbinden we de opgave en ambities van de provincie met deze strategieën.
- Voor de Haringvlietmonding samen met de betrokken partners een visie ontwikkelen hoe om te gaan met de verzanding die daar optreedt. Daarbij is het de uitdaging de belangen van waterveiligheid, economie, recreatie en natuur goed te combineren.
- We participeren in het kennisprogramma Zeespiegelstijging van het Deltaprogramma, zodat we de regionale opgaven aan de kust aanpakken in samenhang met de nationale opgaven.
- Projectbesluiten van de waterschappen goedkeuren (waar dit voor de invoering van de Omgevingswet zich richtte op dijkversterkingsplannen, kan dit nu ook gaan over andere waterstaatswerken).

- Tijdens dreigende hoogwatersituaties of langdurige droogte informeren wij het college actief over de verantwoordelijkheden van de provincie en handelingsperspectief voor het college. Tijdens langdurige droogte leveren wij provinciale inbreng in het regionaal droogte-overleg Midden West Nederland.

Beleidsprestatie 5-3-2 Waterkwaliteit en waterbeschikbaarheid

Welke maatregelen zien we en welke instrumenten zetten we daarbij in?

- We benutten onze kennis van waterkwaliteit, waterbeschikbaarheid, waterbeheer en klimaatverandering in de uitwerking van de ruimtelijk voorstel, water en bodem sturend en de gebiedsplannen voor het ZH-PLG.
- Goede kwaliteit oppervlakte- en grondwater tot stand brengen, monitoren en voldoen aan de Europese normen (Kaderrichtlijn Water) in 2027. De provincie werkt samen met andere overheden en stakeholders in het deelstroomgebied Rijn-West aan maatregelen om de KRW-doelen in 2027 te behalen.
- Bij inwerkingtreding van de Omgevingswet en het tegelijkertijd vervallen van de Wet bodembescherming veranderen de verantwoordelijkheden van de provincie als bevoegd gezag voor het bodem- en grondwaterwerkveld. Deze veranderingen hebben juridische en organisatorische consequenties. Er verschuiven taken naar gemeenten, de provincie behoudt een coördinerende en regisserende rol voor onder meer grondwaterkwaliteit. De Zuid-Hollandse Omgevingsverordening is hierop aangepast en de opdrachten aan de omgevingsdiensten worden in nauw overleg herijkt.
- In 2024 wordt gestart met een herijking van het grondwateronttrekking- en infiltratiebeleid. Daarnaast is een voorstel voor wijziging van het beleid voor grondwateronttrekking en brijnlozing in de Greenports onderdeel van de herziening omgevingsbeleid 2024. Brijn is de reststroom die overblijft na het ontzilten van zout grondwater. Met name in de Greenports wordt grondwater onttrokken en ontzilt voor de gietwatervoorziening. Ook bij drinkwaterbedrijven ontstaat brijn als gevolg van ontzilting en zuivering van ruw water. De provincie verkent samen met de drinkwaterbedrijven welke mogelijkheden er zijn voor brijnlozing.
- De beschikbaarheid van voldoende drinkwater staat onder druk door klimaatverandering, zorgwekkende stoffen (o.a. PFAS) en toenemende vraag als gevolg van verstedelijking (onder meer woningbouwopgave). In samenwerking met drinkwaterbedrijven Oasen en Dunea wordt een MER-procedure doorlopen in de zoektocht naar nieuwe bronnen voor drinkwater om aan de drinkwatervraag te kunnen voldoen.
- Daarnaast wordt er in 2024 meegewerkt aan het Nationaal actieplan beschikbaarheid drinkwater 2030, wat zich regionaal vertaalt naar een actieprogramma per drinkwaterbedrijf. In Zuid-Holland gaat het om Oasen, Evides en Dunea.
Ook werken we mee aan een Nationaal actieprogramma drinkwaterbesparing. We onderzoeken in hoeverre er een aparte strategische provinciale visie op drinkwater nodig is. We voeren onze wettelijke taken uit met betrekking tot het ruimtelijk beschermen van bronnen voor drinkwaterproductie en –infrastructuur.
- Waterbeschikbaarheid: we werken samen in het Deltaprogramma Zoetwater om weerbaar te worden tegen droogte. De provincie faciliteert de realisatie van een aantal maatregelen uit het Deltaplan Zoetwater door subsidie aan te vragen uit het Deltafonds. De provincie neemt deel aan de praktijkpilot De Hooghe Beer (follow-up Coastar). In de zoetwaterregio West-Nederland vindt afstemming plaats over de voortgang van maatregelen en over ontwikkelingen die van invloed zijn op de watervraag, zoals klimaatverandering, de winning van drinkwater uit het regionaal oppervlaktewater en maatregelen om bodemdaling tegen te gaan. Deze inzichten worden benut voor herijking van de strategie en de voorbereiding van het volgende Deltaplan Zoetwater.

- Duurzame gietwatervoorziening: Op basis van de begin 2024 opgeleverde routekaart duurzame gietwatervoorziening werken overheden en de sector de beschreven opties verder uit in concrete maatregelen, waaronder aanpassing van de provinciale regelgeving.
- Voor wat betreft de implementatie van de EU richtlijn hergebruik afvalwater geldt dat in aanvulling op de wettelijke implementatie in 2023 het RIVM in 2024 een advies opstelt over hoe om te gaan met de risico's van nog niet genormeerde stoffen. Dit advies wordt verwerkt in de handreiking voor vergunningverleners.
- We werken aan brede advisering over open bodemenergiesystemen, gezien vanuit grond- en drinkwater beschermingsregels. Zo nemen we adviserend deel aan het TKI project Greenports, een pilot over midden temperatuur opslag (warmte opslag 30 tot 60 graden in de bodem) en een aantal HTO-pilots.
- We voeren onze wettelijke taken uit in het kader van de Zwemwaterrichtlijn. Dat houdt onder andere in: Zwemwaterlocaties in oppervlaktewater aanwijzen, controleren op hygiëne en veiligheid, en informatievoorziening hierover aan het publiek (Website zwemwater.nl actueel houden, informatieborden op zwemlocaties, zwemwatertelefoon en nieuwsberichten). Een deel van deze taken is gedelegeerd aan Omgevingsdienst Midden-Holland. We leveren een bijdrage aan onderzoek en innovatieve maatregelen om de waterkwaliteit en zwemwaterkwaliteit te verbeteren via de Subsidieregeling Groen, paragraaf Waterkwaliteit.
- Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving : met de Omgevingsdiensten worden afspraken gemaakt en belegd in de werkplannen 2024 over VTH-taken in relatie tot (indirecte) afvalwaterlozingen, in de grondwaterbeschermingsgebieden, in relatie tot hergebruik afvalwater en aanvullende strategische voorraadgebieden voor drinkwater.

Ambitie 7 Gezond en veilig Zuid-Holland

We willen gezondheid en veiligheid beter waarborgen in de leefomgeving

Een gezonde, schone en veilige leefomgeving wordt door een groot aantal factoren bepaald: de milieukwaliteit, veiligheid, bereikbaarheid en beleefbaarheid van natuur, water en landschap, waterkwaliteit, deelname aan sport en recreatie, keuzes bij mobiliteit en economische activiteiten, gezond voedsel en de inrichting van de openbare ruimte. Wanneer de provincie zich met deze onderwerpen bezighoudt, kan zij bijdragen aan de gezondheid en veiligheid van haar inwoners. Het verbeteren van deze gezondheid is een uitdaging voor verschillende partijen, ook voor de provincie.

De druk op de gezondheid van de bevolking is groot, mede door een hoge mate van verstedelijking, hoge mobiliteitsdruk en de uitstoot van het Haven Industrieel Complex. De gezondheidsverschillen tussen groepen inwoners groeien. De kwetsbaarheid van de provincie voor de gevolgen van de klimaatverandering geeft een extra dimensie aan veiligheid en gezondheid van de leefomgeving.

De provinciale taken die invloed hebben op gezondheid en veiligheid liggen voor een belangrijk deel op het terrein van de leefomgeving. Zuid-Holland besteedt aandacht aan gezondheid binnen alle beleidssectoren. Dit vraagt om een innovatieve en gecoördineerde beleidsaanpak en om extra inzet binnen bestaande provinciale taken.

We verwachten meer extreem weer en hogere temperaturen, wat onze gezondheid en veiligheid in het geding brengt. We willen ons beter voorbereiden op zaken als hittestress, of wateroverlast na hevige stortbuien. Dat doen we o.a. door monitoring. We willen onze fysieke leefomgeving zo inrichten dat deze klimaatbestendig blijft.

Klimaatverandering heeft gevolgen voor al het beleid in de fysieke ruimte. Op de lange termijn willen we niet dat extra kosten voor klimaatverandering worden afgewenteld op de generaties na ons.

We werken met verschillende overheden en andere organisaties samen aan regionale adaptatiestrategieën en het nationale Deltaprogramma. Wij vinden het belangrijk dat partijen worden gestimuleerd en gefaciliteerd. Wij zullen hen daarom daarin blijven steunen.

Ook sport en bewegen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de gezondheid van de bewoners en bezoekers. Door te zorgen voor robuuste, toekomstbestendige recreatienetwerken (waaronder voor fiets, varen en paardrijden) en voldoende toegankelijk groen en water, wil de provincie mensen stimuleren meer te bewegen, sporten of juist lekker te ontspannen.

Bedrijven in Zuid-Holland behoren tot de meest innovatieve ter wereld en zijn belangrijk voor de werkgelegenheid, maar moeten ook veilig zijn met zo min mogelijk uitstoot van gevaarlijke stoffen. Daar ziet Zuid-Holland op toe. De provincie wil zorgdragen voor een goede milieukwaliteit. Daarbij wil Zuid-Holland dat bedrijven hun innovatiekracht inzetten voor de gezondheid en veiligheid van de inwoners.

We willen werk maken van een gezonde en veilige leefomgeving en zo inwoners beschermen tegen negatieve invloeden, zoals luchtvervuiling, bodemverontreiniging, veiligheidsrisico's en geluidsoverlast en deze waar mogelijk verminderen. Daartoe willen we de milieukwaliteit als integraal onderdeel van een goede en veilige leefomgeving verder versterken. Dit doen we door uitvoering te geven aan de programma's Luchtkwaliteit, Geluidhinder en Externe Veiligheid en Bodem.

Zo werken we eraan de bodem en ondergrond optimaal te benutten, te beschermen en te beheren, zodat dit ertoe bijdraagt maatschappelijke vraagstukken op te lossen. Daarbij streven we ernaar dat er geen bodemverontreinigingen meer zijn die leiden tot onaanvaardbare humane, ecologische en verspreidingsrisico's. Er vindt in Zuid-Holland veel transport van gevaarlijke stoffen plaats en er is een hoge concentratie van risicovolle activiteiten. Met het beleid voor externe veiligheid willen we de risico's voor de fysieke leefomgeving die daardoor ontstaan beperken.

Het milieubeleid richt zich erop minimaal de grenswaarden te behalen en zodoende een basisniveau op orde te houden. Voor luchtkwaliteit gaan we verder en streven we ernaar de advieswaarden van de WHO zoals geldend in 2019 in 2030 te behalen. In aansluiting bij de landelijke doelstelling streven wij naar een Zuid-Holland zonder Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) en potentieel Zeer Zorgwekkende Stoffen. Wij blijven een proactief beleid voeren op vermindering van deze stoffen binnen de juridische kaders.

Met vergunningverlening, toezicht en handhaving dragen we bij aan het behalen van deze doelen. De provincie is het bevoegde gezag voor de uitvoering van de VTH-taken bij een groot aantal bedrijven en activiteiten in Zuid-Holland. De uitvoering van deze provinciale taken gebeurt door vijf Zuid-Hollandse omgevingsdiensten. Wij blijven inzetten op kwalitatief hoogwaardige taakuitvoering van milieu- en groene taken door de omgevingsdiensten. Deze diensten leveren een belangrijke bijdrage aan de verduurzaming van economie en een gezonde en veilige leefomgeving voor onze inwoners.

Wat willen we bereiken?

Beperken maatschappelijke kosten door bodemdaling

We zetten ons in om klimaatverandering tegen te gaan. We werken aan het verminderen van CO₂-emissies en bodemdaling in de Veenweidegebieden volgens de afspraken uit het Klimaatakkoord, onderdeel land en landgebruik. In veenweidegebieden moet 1 Mton CO₂ worden bespaard in 2030. Het Zuid-Hollandse aandeel in de opgave wordt ingeschat op 21%, ofwel: 0,21 Mton. We werken hierbij samen met agrariërs, mede-overheden en maatschappelijke partijen in de veenweidegebieden via een gebiedsgerichte aanpak in het kader van het Zuid-Hollands programma landelijk gebied. Hierbij zijn we ons ervan bewust dat de keuzes die we maken om bodemdaling te remmen, het watersysteem en landgebruik onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Ook is

verdere kennisontwikkeling en beleidsvorming nodig. In overleg met de mede-overheden, maatschappelijke partijen, kennisinstututen en andere partijen wordt hieraan gewerkt.

Klimaatadaptatie

Ons klimaat verandert. Het wordt warmer, er is meer kans op een extreme regenbui, op een hittegolf en op een lange droge periode. De zeespiegel stijgt en als gevolg daarvan neemt de kans op een overstroming toe. Door lange droogte daalt de bodem. Zuid-Holland is kwetsbaar voor klimaatverandering door zijn ligging aan zee en door zijn lage ligging. De snelheid waarmee klimaatveranderingen zich manifesteren (extreme buien, droogte, hitte, zeespiegelstijging, bodemdaling) neemt nog altijd toe.

De provincie wil dat Zuid-Holland een fijne plek blijft om te werken, wonen en recreëren, ook als omstandigheden veranderen. Daarom nemen we nu maatregelen om ons voor te bereiden op klimaatopgaven als weersextremen (hitte, droogte, wateroverlast, overstromingen), zeespiegelstijging en bodemdaling. Samen met waterschappen, gemeenten en het Rijk zorgen we voor een klimaatbestendig en waterrobuust ingerichte provincie in 2050. Niet alleen om schade en overlast te beperken, maar ook vanuit onze ambitie te streven naar een gezonde, groene leefomgeving, een aantrekkelijk vestigingsklimaat, goede bereikbaarheid en een veerkrachtige innovatieve economie.

Inzet van de provincie is om de transitie naar een klimaatbestendige provincie onlosmakelijk onderdeel uit te laten maken van het gehele provinciale beleid en de praktijk. Klimaatadaptatie is een dwarsdoorsnijdend thema dat vele beleidsterreinen raakt, denk aan infrastructuur, landbouwtransitie, natuur, stedelijke ontwikkeling, etc. Op al deze terreinen zet de provincie in op de bescherming van mensen, leefomgeving en economie tegen de gevolgen van overstromingen en extreem weer. Bijvoorbeeld door het stimuleren van innovatieve oplossingen voor waterberging en voorkomen van hittestress in stedelijk gebied. Ook werken we aan een duurzame zoetwatervoorziening waarbij vraag en aanbod in balans zijn, en aan het voorbereiden van onze natuur en economie op de klimaatverandering.

Inzet van de provincie is tevens om bij ruimtelijke ontwikkelingen (nieuw of in bestaand bebouwd gebied) de betrokken partijen de risico's als gevolg van de klimaatopgaven expliciet mee te laten wegen bij de locatiekeuze of inrichting van het gebied. Daarbij wordt in ieder geval gebruik gemaakt van de uitkomsten van de klimaatstresstesten die overheden hebben uitgevoerd (conform de afspraken uit het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie). Op die manier wordt bij nieuwe ruimtelijke projecten rekening gehouden met de impact van klimaatverandering en kan het risico op schade en slachtoffers voor zover dat redelijkerwijs haalbaar is, worden beperkt. Centraal vertrekpunt daarbij is dat meer ruimte wordt geboden aan het water, natuurlijke processen, en groen. Dit uitgangspunt draagt tevens bij aan andere opgaven als een gezonde leefomgeving, bescherming van de natuur en de verhoging van biodiversiteit.

Door beleid tijdig aan te passen maken we tevens gebruik van kansen om adaptieve maatregelen mee te nemen in al geplande ruimtelijke projecten of ontwikkelingen, bijvoorbeeld op gebied van beheer en onderhoud van onze eigen assets als gebouwen, wegen en infrastructuur. Hiermee kunnen we geld slimmer inzetten en besparen we kosten, beperken we schade en overlast, en geven we het goede voorbeeld.

Wat gaan we doen om het beleidsdoel te realiseren?

Om de verschillende beleidsdoelen voor de ambitie te realiseren, hebben we elk doel vertaald in een aantal beleidsprestaties. Die staan hieronder beschreven.

Beleidsdoel 7-1 Bevorderen verbetering milieukwaliteit en gezondheid

Beleidsprestatie 7-1-4 Beschermen en benutten van de kwaliteit bodem- en grondwatersysteem

Om de kwaliteiten van bodem en ondergrond optimaal te benutten, beschermen en beheren wil de provincie:

1. Bodem optimaal benutten:

- Bevorderen dat gemeenten bodemenergieplannen laten opstellen. Deze plannen zijn primair gericht op benutting van warmte-koudeopslag.
- Het uitvoeren van de Mijnbouwwet door het ministerie van EZK te adviseren over vergunningaanvragen over aardwarmte, gas- en oliewinning. De provincie beoordeelt de vergunningen onder meer op de effecten die zij heeft op grondwaterkwaliteit en -kwantiteit. 3D-ordening in ruimtelijke planprocessen bevorderen zowel door middel van eigen beleid als door het beïnvloeden van dat door andere overheden;
- Het duurzaam beheren van de waarden van de ondergrond (ecologisch, archeologisch, cultuurhistorisch, aardkundige en landschappelijk). We onderzoeken in 2024/2025 of welke wijze de waarden beter benut en beschermd kunnen worden.

2. Bodem en grondwaterkwaliteit beschermen en beheren:

- Overgangsrecht bodem uitvoeren door mandatering en opdrachtverlening aan de 5 omgevingsdiensten. Zij stellen jaarlijks een Werkplan Spoed en Nazorg op waarin onder ander in wordt vastgelegd welke maatregelen zij nemen om verontreinigde locaties aan te pakken.
- Project aanpak spoedlocaties en nazorglocaties uiterlijk in 2030 afronden.
- Met PFAS verontreinigde locaties inventariseren en indien nodig maatregelen nemen.
- Maatregelen uit het waterprogramma voor verbetering van de grondwaterkwaliteit uitvoeren.
- Met andere overheden samenwerken op de thema's diffuse verontreinigingen, zeer zorgwekkende stoffen en nieuwe stoffen met als doel om de uitstoot van deze stoffen te verminderen en indien nodig maatregelen nemen om de risico's te reduceren
- In de kennisinfrastructuur bodem en ondergrond investeren.

3. Nazorg stortplaatsen.

De provincie verricht in het kader van de Wet Milieubeheer nazorg op de in deze wet aangewezen stortplaatsen. Dit om te voorkomen dat deze stortplaatsen negatieve effecten op de omgeving hebben.

Beleidsdoel 7-3 Klimaatbestendig Zuid-Holland, opgewassen tegen het effect van klimaat

Beleidsprestatie 7-3-1 Beperken maatschappelijke kosten door bodemdaling

- We werken aan scenariostudies naar effecten grondwaterpeilopzet veenweiden - op verminderen CO₂, watersysteem en grondgebruik - om voeding te geven aan het omgaan met (soms tegenstrijdige) beleidsopgaven, belangen en systeemgrenzen en komen tot afgewogen integraal beleid.
- We geven vervolg aan projecten van het nationale veenweide innovatieprogramma (VIP-NL)
- We starten systeeminnovatie programma KIEM van het Veenweide Innovatie Centrum, als opmaat naar een groter programma JUMP in de jaren daarna

- We voeren het gesprek in de deelgebieden met agrariërs, mede-overheden en maatschappelijke partijen om via gebiedsprocessen te komen tot perceelsmaatregelen om CO2 emissie uit veen te remmen (WIS) en verlenen daar subsidie voor
- We maken een ontwerp voor freatisch grondwatermeetnet veenweiden als opmaat naar uitrol en beheer van dat meetnet in de jaren daarna
- We stimuleren onderzoek naar innovaties om de uitstoot van CO2 te verminderen, zoals Klei op Veen.

Beleidsprestatie 7-3-2 Klimaatadaptatie

- We blijven ons inzetten voor en in de werkregio's ruimtelijke adaptatie. In deze werkregio's werken wij samen met de waterschappen, gemeenten, omgevingsdiensten, veiligheidsregio's ggd's en vele andere partijen.
- Wij hanteren de gezamenlijke aanpak van 7 stappen: het in beeld brengen van de kwetsbaarheden, het voeren van een risicodialoog waarin wordt bepaald wat wel en niet aanvaardbaar wordt geacht, het opstellen van een uitvoeringsagenda, het benutten van meekoppelkansen die zich voordoen in aanpalende beleidsvelden, het stimuleren en faciliteren van partijen en het reguleren, borgen en handelen bij calamiteiten.
- We stellen een nieuwe uitvoeringsagenda op.
- Wij gaan na welke stappen nodig zijn om klimaatadaptieve bouw tot de nieuwe standaard te krijgen en ondersteunen de beweging om de woningvoorraad bij woningbouwcorporaties klimaatadaptief te maken.
- Tevens gaan we na hoe we de noodzakelijke aanpassingen in de bestaande woningvoorraad zouden kunnen stimuleren.
- Met de partijen in de haven gaan we in gesprek over de risico's die optreden als gevolg van klimaatverandering.
- We participeren in onderzoek naar de gevolgen van hitte op de gezondheid.
- We organiseren een netwerkbijeenkomst om de risico's van klimaatverandering op de financiële positie van gemeenten te agenderen.
- Wij werken aan een bovenregionale stresstest voor de Rijn-Maasmonding. Naar aanleiding van het hoogwater en de wateroverlast in Limburg, België en Duitsland in de zomer van 2021 is een Beleidstafel Wateroverlast en Hoogwater ingesteld die eind 2022 in haar eindrapportage heeft geadviseerd om landelijk bovenregionale stresstesten uit te voeren (Min I&W, 2022).
- Samen met de sector werken we uit wat een klimaatadaptieve infrastructuur is en welke mogelijkheden er zijn om hier invulling aan te geven.

MOTIE 1114

Titel motie : PAS houders niet aan hun lot overlaten

Datum PS : 6 juli 2022

Onderwerp : Startnotitie Nationaal programma Landelijk Gebied en perspectief Nederlandse Landbouwsector

Provinciale Staten van Zuid-Holland, in vergadering bijeen ter behandeling van bovenvermeld onderwerp;

Constaterende dat:

- op 10 juni 2022 de startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is gepubliceerd;
- het NPLG structurerende, richtinggevende en (regionale) doelen heeft vastgelegd voor de landbouw;
- richtinggevende emissiereductiedoelen worden meegegeven aan de provincies;
- de knelgevallen als gevolg van de rechterlijke uitspraak over de Programmatische Aanpak Stikstof, waaronder PAS-melders en meldingsvrije activiteiten, nog steeds in onzekerheid zitten over de toegezegde legalisatie;

Overwegende dat:

- bij het ontbreken van legalisatie bedrijven geen financiering kunnen krijgen voor (duurzame) investeringen of bedrijfsovername;
- emissiereductie ten behoeve van het creëren van stikstofruimte voor legalisatie van PAS-knelgevallen ten goede komt aan de natuur, omdat de emissies van PAS-knelgevallen al in de referentie berekeningen zijn meegenomen
- dit verzoek geen negatief effect op de natuurwaarden heeft doordat de stikstofdepositie niet toeneemt
- er ondernemers zijn die hun eerder gebruikte stikstofruimte niet meer gaan gebruiken

Verzoeken de Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland:

- PAS-melders, mede in overleg met het Rijk, zo spoedig mogelijk te legaliseren
- Uiterlijk november 2022 de Staten van Zuid-Holland doormiddel van een opgesteld plan te informeren

en gaan over tot de orde van de dag!

1. C.N. de Jager, ChristenUnie & SGP
2. J. Kastelein, CDA
3. E.N.W. Hoogland, VVD
4. Jeelof, FVD
5. Persenaire, Groep GO
6. Breet Groep, JA21

Position paper provincie Zuid-Holland t.b.v. een rondetafelgesprek (RTG) over de invulling van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) door provincies

Doel: Het doel van het RTG is om kennis te nemen van de behoeftes van de provincies omtrent de invulling van het NPLG. Vragen die hierbij centraal staan:

- Hoe verloopt het proces bij de provincies tot nu toe?
- Wat zijn de knelpunten voor de provincies?
- Wat hebben de provincies nodig van het kabinet? Wat hebben de provincies nodig van de Tweede Kamer?
- Hoe kunnen we als verschillende lagen van de overheid het proces stroomlijnen om het zo goed mogelijk te laten verlopen?

[let op bovenstaande vragen! Aub concreet maken wat het knelpunt is en wat we vragen aan het Rijk. Ook kunnen we procesrisico's signaleren. Maandag in POs: 1. Checken of de juiste punten aan bod komen en 2. Namen van mensen toevoegen die inhoud diezelfde dag verder aanscherpen]

Hoe verloopt het proces bij Zuid-Holland tot nu toe?

Een toekomstbestendig Nederland vereist namelijk dat we uiterlijk in 2050 circulair, klimaat- en energieneutraal en biodivers zijn. Om deze wettelijk vastgelegde (Europese en nationale) doelen te realiseren zijn snelle en ingrijpende maatregelen nodig, zoals aanpassing aan toenemende weersextremen (klimaatadaptatie), de versterking van de kwaliteit van de natuur, verduurzaming van de land- en tuinbouw en verduurzaming van de energievoorziening. Het zijn transitieopgaven met grote ruimtelijke gevolgen.

Het wordt niet eenvoudig om al die opgaven ruimtelijk te laten passen in onze drukbezette provincie. We zullen slim moeten clusteren, stapelen en creatief met onze ruimte omgaan, maar ook keuzes moeten maken zodat onze leefomgeving toekomstbestendig wordt ingericht. Deze transitie vraagt om moed en durf: om te kiezen (niet alles kan), om bestaande werkmethodes los te laten en om snel en adaptief in te kunnen spelen op nieuwe situaties.

Dat is makkelijk gezegd. De praktijk is weerbarstig. Transitie opgaven in het landelijk gebied, het havenindustriële complex en de verstedelijkingsopgave vragen allen om ontwikkelruimte. Niet alleen ruimte is schaars, maar ook stikstofruimte om nu en morgen aan de slag te gaan.

Wat zijn de knelpunten voor Zuid-Holland?

Procesmatige knelpunten

Integraal proces VS urgent en noodzakelijk

Zuid Holland is in drie kerngebieden (Kust, Delta, Veenweiden) gestart met een integraal gebiedsproces. Wij zien spanning in het proces ontstaan, er worden complexe analyses gevraagd van natuur, water en bodemsysteem als ook sociaal-economische structuur, uit deze analyses moeten we maatregelen selecteren en strategische richting kiezen met doorwerking tot 2050. We willen deze strategische keuzes niet overhaast maken. Daar is draagvlak voor nodig. Het landbouwakkoord is een belangrijke bouwsteen daarvoor.

We vragen aan de kamer aandacht voor het proces. Er moet ook na 1 juli ruimte zijn en blijven voor het maken van, of bijstellen van, deze strategische keuzes.

Acteren al één overheid

Wij roepen het rijk op om samen met ons het proces in te richten als partners in het veld. Ons gebiedsplan moet ook die van het rijk zijn. We worden te veel verrast nu door “alleen gang” van rijksdiensten (voorbeeld rijkswaterstaat). Burgers hebben behoefte aan duidelijkheid wie waar aan te spreken is.

We vragen de kamer duidelijk te maken dat de provincie in de gebieden in de lead is. Rijk volgt na maken van afspraken met provincies. Te beginnen bij samenwerking tussen nationale- en provinciale grond- en stikstofbanken.

Inhoudelijke knelpunten

Stikstofruimte voor ontwikkeling

Stikstof

Zuid-Holland heeft twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden waarvoor het noodzakelijk is dat alle partijen samenwerken aan stikstofreductie en natuurherstel. Veel van deze gebieden kennen een hoge stikstofdepositie van bronnen die door Zuid-Holland zelf **niet** te beïnvloeden zijn, denk aan de zeescheepvaart, het buitenland en de meetcorrectie. Het is tevens noodzakelijk om de stikstofdepositie fors te reduceren om belangrijke opgaven mogelijk te maken, denk aan de legalisatie van de ruim 160 PAS-melders, de ruim 200.000 woningen die we tot 2030 moeten bouwen in Zuid-Holland, de veiligheidsprojecten voor dijkversterkingen, de energietransitie en de ontwikkeling en verduurzaming van het Haven Industrieel Complex.

Wat zijn de knelpunten voor Zuid-Holland en wat hebben we nodig van het Rijk, drie hoofdpunten:

- Wet en regelgeving en Rijksinzet op bronmaatregelen
Generiek beleid voor verschoning en verduurzaming, voor alle sectoren, helpt de gebiedsprocessen binnen de provincie om te komen tot stikstofreductie. Ook bronmaatregelen van het Rijk zijn daarbij noodzakelijk.
- Middelen en goede regelingen
Met het transitiefonds zijn door het Rijk financiën gereserveerd. Deze zijn echter nog niet beschikbaar, waardoor we kansen mislopen. Voldoende en tijdige beschikbaarheid van middelen is noodzakelijk.
Er zijn diverse regelingen voor aankoop, deze zijn echter niet altijd toepasbaar, zo waren vanuit de eerste opkoopregeling maar 9 agrarische bedrijven in Zuid-Holland die voldeden aan de criteria. Ruime criteria en vertrouwen in provincies voor doelmatige uitgifte zijn noodzakelijk om stappen te kunnen zetten. Snel gezamenlijk als provincies en Rijk resultaten behalen voor wat betreft piekbelasters is noodzakelijk, dat moeten we echt samen doen!
- Betrouwbaar systeem toestemmingsverlening
Het systeem van toestemmingsverlening hebben we steeds complexer gemaakt. Wanneer we snel fors stikstof reduceren kunnen we toe naar een systeem van toestemmingsverlening die zich focust op de hoofdlijnen. Daar hoort ook een goed werkend systeem van data, monitoring en berekeningen bij.

Water en bodem sturend

Zuid-Holland wordt gekenmerkt door een diverse water en bodem systeem. Als kustprovincie hebben we te maken met lage veengebieden, vruchtbare kleigronden op de eilanden op het

grensvlak van zoet/zout en duingebieden die belangrijk zijn voor de drinkwaterwinning. In de NPLG doelen zien we de volgende knelpunten

- ~~Toekomstige zoetwaterbeschikbaarheid. Zoetwater is nodig voor de tuinbouw (glas en bollen) die samen het tweede grootste economisch cluster van Nederland vormt. Ook zijn de kleigronden op de eilanden uniek in de wereld.~~

~~Oproep aan de kamer: nu niet via de bodem—ondergrond brief voorsorteren op de deltabeslissing zoetwater. We willen de optie openhouden om een goede maatschappelijk kosten-baten-analyse te maken voor toekomstige investeringen in zoetwaterbeschikbaarheid. [wat in brief is wel in lijn met DP zoetwater. Liever niks over zeggen.]~~ → OK dan schrappen bij knelpunten

- Aanpak bodemdaling. Dit is nodig om de CO2 emissies uit veen te reduceren en vanwege de negatieve effecten voor landgebruik, schade aan infra en woningen. We willen dit voortvarend aanpakken in lijn met de keuzes om peil tot 20/40 cm op te zetten. We zijn blij met deze duidelijke koers. → mooi dan schrappen we dit als knelpunt

Oproep aan kamer: peilopzet leidt tot afwaardering gronden. Financiële compensatie mogelijk maken via transitiefonds

- Extra water vasthouden. Een goede ambitie maar erg lastig te realiseren in laagveen gebieden.

Oproep aan kamer: hier niet te normatief mee om gaan. Ruimte voor maatwerk in gebiedsprocessen is mooi, maar ook onduidelijk. Hoe vrij zijn we werkelijk om keuzen te maken? Op sommige onderdelen willen we juist strakke kaders. ... → welke onderdelen? Concreet maken of schrappen a.u.b.

Waterkwaliteit, restopgave KRW

- Het halen van goede chemische kwaliteit vraagt bovenal inzet van generiek beleid. Dit wordt nu bij de regio / waterschappen neergelegd. Wij komen onze afspraken na. Het rijk moet aan de bak.

Oproep aan kamer: ?

Natuur

- Het kabinet geeft aan de het zorgen heeft over de nieuwe concept EU verordening (naam?). Wij delen deze zorgen. Dit kan verstrekken gevolgen hebben voor de mogelijkheden om in dit drukke deel van Nederland een goede balans te vinden tussen natuur-wonen-werken.

Oproep aan kamer: kabinet ondersteunen met acties richting Brussel om deze richtlijn aan te passen.

- Oproep: verbod op afplaggen voor natuur of nvo beschouwen we niet als strijdig met voorkeursvolgorde afgraven van grond, want positief voor deze natuur en milieu ontwikkeling..... is dit duidelijk voor Kamerleden?

Eerder aangeleverd / niet concreet genoeg / let op vragen vd Kamer:

Zoetwaterbeschikbaarheid en impact verzilting op greenports

- In de brief WBS staat dat we er rekening mee moeten houden dat er op termijn vaker sprake zal zijn van tijdelijke en regionale verzilting. Dat kan (op termijn) forse gevolgen hebben op de intensieve teelten in de greenports die gevoelig zijn voor schade door verzilting. Daarover zijn zorgen in de regio. → Ik begrijp dat niet alles kan, maar laten we de keuzes die leiden tot extra watervraag niet lichtvaardig nemen en daarbij goed kijken of het ook met minder water kan. --> wat vragen we nu echt? Wat wil Zuid-Holland van het kabinet om bovenstaand probleem te tackelen?

Strijdigheid in structurerende keuzen bij water in veenweiden

- In de brief WBS ontbreekt hoe we moeten omgaan met strijdigheid in de structurerende keuzes, zoals: als CO2 reductie door vernatting veenweiden leidt tot (tijdelijke) achteruitgang waterkwaliteit c.q. KRW-toestand → wat gaat dan voor? --> wat willen we dan dat voor gaat? Wat adviseert PZH de tweede kamer e/o het kabinet?
- Hoe moeten we omgaan met wateroverlast tgv hogere peilen in het veen EN/OF met extra watervraag c.q. watertekort om de waterpeilen in het veen hoog te kunnen houden. Daar zijn aanvullende keuzes of maatregelen voor nodig: We kunnen gebieden/percelen aanwijzen om (tegen een vergoeding) te zorgen voor waterberging of voorraadvorming (In de brief WBS staat dat 5% tot 10% van de diepe polders voor waterberging wordt gereserveerd), maar → hoe regelen we dat ruimtelijk en financieel? En als dat niet genoeg oplevert (en dat is niet ondenkbaar voor het vlakke veenweide met al een hoog waterpeil), wat gaat er dan voor? --> hoe ziet het ideaalplaatje er voor PZH uit?

Hogere grondwaterstanden

- We bewegen toe naar een grondwaterstand van 20 cm tot 40 cm onder maaiveld, afhankelijk van de bodemcompositie, omstandigheden van het watersysteem en de behoeften van het gebied. Hiermee wordt bereikt dat bodemdaling wordt geminimaliseerd en uitstoot broeikasgassen wordt gereduceerd. Dit wordt in NPLG gebiedsprocessen door alle betrokken partijen samen uitgewerkt. → Aandachtspunt is dat we weinig zicht hebben op de grondwaterstanden, dat de waterschappen met hun peilbesluiten sturen via het oppervlaktewaterpeil én dat slootwaterpeil niet één op één hetzelfde is als grondwaterpeil. Inschatting is dat een grondwaterstand van 40 cm haalbaar lijkt, met behulp van waterinfiltratiesystemen, maar verdere verhoging van de grondwaterpeilen zoveel impact heeft op het huidige grondgebruik en verdienvermogen, dat daarvoor dan duidelijkheid moet komen over het (boeren)perspectief, van stoppers en blijvers. Tenslotte is het grootschalig in de grond brengen van plastic buizen een punt van aandacht. Wat wil PZH van het rijk?

Restopgave waterkwaliteit is deels afhankelijk van uitgewerkt (EU) beleid van Rijk

- Restopgave KRW wordt bij regionale overheden gelegd, maar dat mag niet de oplossing zijn als de restopgave eigenlijk vraagt om aanvullend generiek beleid door het Rijk. → Aanscherping mestbeleid en toelating bestrijdingsmiddelen zijn typisch nationale instrumenten. -> dus ... het rijk moet ... doen

Doelen waterkwaliteit KRW vwb grondwater

- Het gebruik van veel gewasbeschermingsmiddelen en bodemversterkers zijn (nog steeds) wettelijk toegestaan. Bij verbod op een bepaalde stof worden andere middelen toegepast,

waardoor de voortgang (minder belasting op het bodem en watersysteem) beperkt blijft. De inzet om het gebruik terug te dringen is dus veelal afhankelijk van bewustwording en het streven naar vrijwillig “anders denken en doen”. In de recent verschenen brief betreffende Water en Bodem sturend zijn er 3 uitgangspunten geformuleerd met als kern “niet afwentelen” op. In dit kader een concreet citaat: *Niet afwentelen naar andere gebieden of functies. Dat betekent dat een actie op de ene locatie (denk aan bebouwing, grondwateronttrekking of **inzet van gewasbeschermingsmiddelen**), niet mag leiden tot een onbedoeld effect elders (wateroverlast, verdroging van natuurgebieden of **vervuiling van water**). Omdat invloed op andere gebieden of functies regelmatig onvermijdelijk is, blijven onderbouwde uitzonderingen hierop mogelijk. We hanteren maatwerk, zodat ook in de toekomst de verschillende belangen worden afgewogen → Hoe denkt het Rijk hierover voor de toekomst? Blijvend sturen op vrijwilligheid of echte verboden?*

CONCEPT

Oplegnotitie portefeuilleoverleg

Portefeuille:	Stikstof
Gedeputeerde:	F. Rijkaart

Datum overleg:	19-09-2023		
Opgave:	Stikstof		
Opdracht:	Stikstof		
Ambtelijk Opdrachtnemer / Behandelend Ambtenaar (AON / BA):	art. 5.1.2e	Ambtelijk Opdrachtgever:	art. 5.1.2e

Doel:	☐ Ter kennisname ☐ Ter besluitvorming ☐ (Concept) beantwoording (Staten)vragen/moties
Agendering in GS:	☐ Conformstuk ☐ Bespreekstuk ☐ N.v.t.

1. BESLISPUNT / ESSENTIE VAN HET VOORSTEL

Er is door gedeputeerde Baljeu de volgende toezegging gedaan in de KNM Statencommissie:

Gedeputeerde Baljeu zegt toe dat zij de analyse van het RIVM over stikstofuitstoot vanaf de zee deelt met de commissie (analyse van het RIVM komt kort na de zomer). Via deze lid GS brief geven wij invulling aan deze toezegging.

2. KORTE VOORGESCHIEDENIS

3. AANDACHTSPUNTEN PORTEFEUILLEHOUDER

4. BIJGAAND(E) STUK(KEN)

- Brief Lid Gedeputeerde Staten meetcorrectie-ammoniak uit zee 04-10 LG
- Bijlage 1 - Stand van Zaken _Ammoniak van zee_ - Tussenrapportage april 2023

5. VERDERE PROCEDURE + COMMUNICATIE

6. PARTICIPATIE

7. INTEGRALITEIT

Lid Gedeputeerde Staten

F. (Frank) Rijkaart

Contact
art. [redacted]@pzh.nl

5 1 21
Provinciehuys
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
<http://www.zuid-holland.nl>

Datum

Zie verzenddatum linksonder

Ons kenmerk

PM
DOS-2019-0005750

Uw kenmerk**Bijlagen**

1

Onderwerp

Onderzoek naar meetcorrectie (ammoniak uit zee)

Geachte Statenleden,

Om de hoeveelheid depositie van stikstof in de Natura 2000- gebieden in beeld te brengen wordt er gebruik gemaakt van modellen en metingen in de gebieden. Over het algemeen komt de voorspelde modelwaarde goed overeen met de metingen in de Natura 2000- gebieden, maar vooral in de kust- en duingebieden is er sprake van een substantieel verschil. De modelwaardes zijn in deze gebieden lager dan de metingen, wat betekend dat er een deel van de depositie die neerslaat in de gebieden op dit moment niet verklaard kan worden. Tot enige jaren geleden werd ervan uitgegaan dat dit verschil verklaard kon worden door 'Ammoniak uit zee', maar na verschillende onderzoeken is gebleken dat het onwaarschijnlijk is dat dit verschijnsel de grote verschillen kan verklaren. Daarom is het RIVM gestart met vervolgonderzoek om een verklaring te vinden voor de (relatief) grote afwijking in de duingebieden.

Het rapport beschrijft de stappen die genomen zijn om een verklaring te vinden voor het grote verschil tussen de metingen in de kust- en duingebieden en de door de modellen berekende waarden. Er zijn 3 mogelijke oorzaken onderzocht: De metingen, de modelberekeningen en het ontbreken van bronnen. Het onderzoek wijst uit dat het verschil niet aan de metingen kan liggen, hoewel er een paar kleine invloeden gevonden zijn, kunnen deze namelijk maar een zeer gering deel van het verschil verklaren. Ook wordt uit het onderzoek geconcludeerd dat het zeer onaannemelijk is dat er grote bronnen over het hoofd gezien zijn die het verschil kunnen verklaren. Waarschijnlijk is de oorzaak van het verschil dat het rekenmodel niet helemaal rekening kan houden met de complexe weersituatie en de aard van het landschap aan de kust. Dit heeft mogelijk invloed op de hoeveelheid ammoniak die in de kuststrook neerslaat. Hoe groot die invloed precies is, wordt verder onderzocht.

Het is nog niet zeker of deze inzichten zo kunnen worden gebruikt om tot een betere modellering te komen en daarmee kan leiden tot aanpassingen in de berekende concentratie- en de depositiekaarten. Elk jaar wordt het AERIUS-model aangepast aan nieuwe inzichten. Eventuele aanpassingen zullen in deze cyclus worden meegenomen zodra duidelijk is hoe dat het beste kan worden gedaan. Tot die tijd wordt het huidige model gebruikt. Over uiterlijk een half jaar wordt een update gegeven van de voortgang van het onderzoek.

Hoogachtend,

F. (Frank) Rijkaart

Meer informatie www.zuid-holland.nl/contact

Bijlagen

Ambitie 1 Samen werken aan Zuid-Holland

De provincie verbindt

De provincie vervult diverse rollen en taken als middenbestuurslaag tussen Europa, Rijk en gemeenten. De provincie is de bestuurslaag bij uitstek om bovenregionale vraagstukken op te pakken. Bijvoorbeeld op het gebied van milieu, recreatie en vervoer en voor alles wat de verbinding brengt tussen dorp en stad. De provincie is ook bij uitstek in staat om afstemming en verbinding tussen gemeenten te stimuleren. De provincie heeft vanuit haar bovenregionale rol zicht op maatschappelijke vraagstukken en de onderlinge verbanden, trends en best practices.

Complexe opgaven voor openbaar bestuur

De opgaven waar het openbaar bestuur voor gesteld staat, zijn de afgelopen jaren onmiskenbaar complexer geworden. Vooral de transitieopgaven, zoals sociaal domein, energietransitie en klimaatadaptatie, vragen om meer integraliteit en samenwerking tussen overheden en met de samenleving. Er wordt om oplossingen gevraagd, terwijl tegelijkertijd het probleem zich nog ontvouwt. Achteraf kunnen we pas vaststellen wat heeft gewerkt. Met de decentralisatie van taken (decentralisaties sociaal domein, straks Omgevingswet) zijn opgaven en bevoegdheden bovendien naar het lokaal niveau gebracht. De (financiële) verantwoordelijkheid van gemeenten is hierdoor fors toegenomen. Dit vraagt ook op lokaal niveau om meer kennis, expertise, betrokkenheid van de samenleving en een solide financiële huishouding om een bijdrage te kunnen leveren aan de maatschappelijke opgaven. Zonder een goed functionerende democratie en bestuur en sterke gemeenten die hun taken goed kunnen uitvoeren gaat het niet lukken om de grote maatschappelijke opgaven te realiseren.

We streven naar een effectief bestuur

Wij investeren in behoud en verbetering van de kwaliteit van het openbaar bestuur en onze democratie. Voor een goed werkende democratie zijn lokale en regionale media belangrijk. We streven ernaar dat het vertrouwen van inwoners in het openbaar bestuur groeit of op zijn minst gelijk blijft. Een goed openbaar bestuur begint bij onszelf. We staan voor effectief eigen bestuur, waarbij effectieve samenwerking op alle niveaus (met collega-overheden, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen, inwoners, PS-GS, regionaal, landelijk en Europees) het uitgangspunt is. Samen geven we vorm aan de identiteit van Zuid-Holland: veelzijdig, inclusief en vernieuwend. We vinden het belangrijk om zaken sneller uit te voeren. De opgaven zijn vaak complex. We betrekken daarom onze inwoners, organisaties en bedrijfsleven vroegtijdig bij besluitvorming. We stellen ons open en met vertrouwen op voor initiatieven vanuit de samenleving. We maken ruimte voor verschil, experimenten en maatwerk. Participatie verschilt per onderwerp en rol die we als provincie hebben. De volksvertegenwoordiging blijft het laatste woord houden. Wij zijn constructief, maar zijn ook duidelijk als iets niet kan.

Wat hebben we bereikt?

Beleidsdoel 1-1 Beter Bestuur

Programma Stikstof

In Zuid-Holland liggen dertien stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Binnen hun grenzen zijn provincies het bevoegd gezag hiervoor. Natura 2000-gebieden worden beschermd vanuit de Vogel- en Habitat Richtlijnen. Verschillende drukfactoren, waaronder te grote stikstofdepositie, zorgen er echter voor dat op verschillende Natura 2000-gebieden in Nederland een gunstige staat van instandhouding van de door de richtlijnen beschermde soorten en habitats niet mogelijk is. De drie pijlers voor uitvoering van het stikstofdossier zijn ook in 2023 blijven staan: het herstellen van de natuur, het reduceren van stikstofemissies (zowel ammoniak als NOx) en het mogelijk maken van maatschappelijke ontwikkelingen. De gebiedsgerichte aanpak van de reductie van ammoniak vindt plaats via het ZH-PLG.

Het Rijk is verantwoordelijk voor legalisering van de meldingen onder het PAS. Als provincie pakken we hier echter een actieve rol; de legalisering laat inmiddels al lang op zich wachten. Hiervoor is een plan van aanpak opgesteld voor 2023 en verder.

Wat hebben we daarvoor gedaan?

Om de beleidsdoelen voor de ambitie te halen, hebben we elk beleidsdoel vertaald in een aantal beleidsprestaties. Die staan hieronder beschreven.

Beleidsdoel 1-1 Beter Bestuur

Beleidsprestatie 1-1-2 Vitaal provinciaal bestuur

Programma Stikstof

- In samenwerking met de gebiedsgerichte uitvoering van het ZH-PLG, landbouw, natuurontwikkeling en grondzaken zijn diverse activiteiten ondernomen om te komen tot kaders voor ammoniakreductie en het benutten van kansen die zich in de gebieden aandoen.
- In samenwerking met Boeren met Perspectief (Nieuwkoop) is een pilot gestart rondom het meten en monitoren van stalmaatregelen en innovaties om zo een gedeeld beeld te krijgen en het potentieel van stikstofreductie beter in beeld te brengen.
- Aanpak legalisatie PAS-melders: in samenwerking met de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH) is inzichtelijk gemaakt wat er voor welke PAS-melders moet gebeuren om tot legalisatie te komen. Daarnaast is in Midden-Delfland een pilot gestart samen met de gemeente om te onderzoeken in hoeverre een gezamenlijke aanpak van uitwisseling van saldogevers (stoppende agrariërs) en saldonemers (PAS-melders, interimmers) haalbaar is.
- De Depositiebank algemeen Zuid-Holland is opgezet. Hierin kan stikstofruimte worden geplaatst door de provincie en gemeenten om diverse maatschappelijke ontwikkelingen waarvoor stikstofruimte benodigd is te faciliteren. In overleg met ODH is de Beleidsregel opgesteld.
- Er zijn verschillende bijeenkomsten alsook een evaluatie van de sectortafel Stikstof geweest. Hierbij heeft overleg plaats gevonden tussen alle betrokken sectoren (zowel ten behoeve van ammoniak- als NOx-reductie) waarbij wederzijds begrip is vergroot en gezamenlijke acties zijn besproken.
- Vanuit de actielijnen HIC, mobiliteit, en verduurzamen stedelijke netwerk en mobiliteit is inzichtelijk gemaakt welke mogelijkheden er zijn voor stikstofreductie en welke behoefte er is aan stikstofruimte om ontwikkelingen mogelijk te maken.

- Samen met grondzaken is gewerkt aan het verkrijgen van inzicht in het gebruik van de Depositiebank algemeen Zuid-Holland, voor zover het gaat om de relatie met vergunningverlening, het stoppen van ruimte in de bank en het inzetten van ruimte uit de bank.
- Er zijn afspraken gemaakt voor het opzetten van een instrument om gemeenten te ondersteunen in het verkrijgen van inzicht in de benodigde stikstofruimte voor woningbouw.
- Samen met landbouw zijn de eerste stappen gezet om tot een brede subsidie te komen voor agrariërs inzake voer- en managementmaatregelen en stalinnovaties.
- De NOx-monitor is ontwikkeld en de eerste rapportage 'Provincie Zuid-Holland Monitor emissies NOx, trend 1990-2021' uitgebracht. Deze rapportage geeft inzicht in de uitstoot van stikstofoxiden (NOx) voor de verschillende sectoren in Zuid-Holland.
- Met behulp van ruimte uit de stikstofbank voor de haven is vergunning verleend voor de uitbreiding van SIF, een bedrijf wat van groot belang is voor de energietransitie in Nederland.
- Samen met het Rijk wordt gewerkt aan de maatwerkaanpak. De maatwerkaanpak richt zich zowel op de CO2- als de stikstofreductie (NOx) en draagt zo bij aan het behalen van het landelijke reductiedoel van 38%. In deze maatwerkaanpak worden met de bedrijven afspraken gemaakt over maatregelen en investeringen om deze reductiedoelstellingen te realiseren. Inmiddels zijn er met zes bedrijven Expressions of Principles (EOP) ondertekend (Nobian, Shell, BP, Lyondell, OCI en Air Liquide). Met Nobian is inmiddels ook de tweede fase van het traject doorlopen en een Joint Letter of Intent (JLOI) getekend.
- In samenwerking met landbouw is gewerkt aan berekeningen rondom NH3 emissiereductieplafonds. Dit is in een eerste sessie met agrariërs in drie verschillende gebieden besproken.

Wat heeft dat gekost?

Inleiding

'Wat heeft dat gekost' is opgebouwd in 2 delen:

- Opbouw en verloop lasten
- Overzicht baten en lasten

'Wat heeft dat gekost' is samengevat in 1 tabel. Provinciale Staten hebben budgetrecht op het niveau beleidsdoel. Daarom zijn de toelichtingen ook geschreven op de verschillen per beleidsdoel binnen een ambitie. De verschillen op beleidsprestaties zijn daarnaast ter informatie vermeld.

Opbouw en verloop lasten

Onderstaande grafiek geeft weer hoe de lasten van de ambitie zijn opgebouwd.

- Arbeidskosten: betreft de loonkostenformatie zoals opgenomen onder A in de paragraaf Arbeidscapaciteit
- Kapitaallasten: betreft de kapitaallasten als gevolg van een investering
- Subsidies en inkomensoverdrachten: betreft de lastneming van subsidies en daarnaast bijdragen aan met name andere overheidsinstellingen
- Overige lasten: betreft de lasten die niet gerekend worden tot de hiervoor genoemde categorieën

Overzicht baten en lasten

(bedragen x € 1.000)	Originele Begroting 2023	Bijstellingen 2023	Bijgestelde Begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil begroot vs realisatie
Lasten					

Beleidsdoel 1-1 Beter bestuur					
1-1-1 Sterke gemeenten	1.088	-51	1.038	856	181
1-1-2 Vitaal provinciaal bestuur	34.733	-3.121	31.612	26.264	5.347
Totaal beleidsdoel 1-1	35.821	-3.172	32.649	27.121	5.529
Beleidsdoel 1-2 Sterke samenleving					
1-2-1 Innovatieve participatie en communicatie	27	0	27	19	8
1-2-2 Maatschappelijke ontwikkelingen	2.313	329	2.642	3.511	-869
Totaal beleidsdoel 1-2	2.340	329	2.669	3.531	-862
Totaal Lasten	38.161	-2.843	35.318	30.651	4.667
Baten					
Beleidsdoel 1-1 Beter bestuur					
1-1-2 Vitaal provinciaal bestuur	135	2.767	2.902	2.895	-7
Totaal beleidsdoel 1-1	135	2.767	2.902	2.895	-7
Totaal Baten	135	2.767	2.902	2.895	-7
Saldo lasten en baten Ambitie 1	38.026	-5.609	32.416	27.756	4.660

Toelichting afwijkingen

Toelichting lasten

Beleidsdoel 1.1 Beter Bestuur

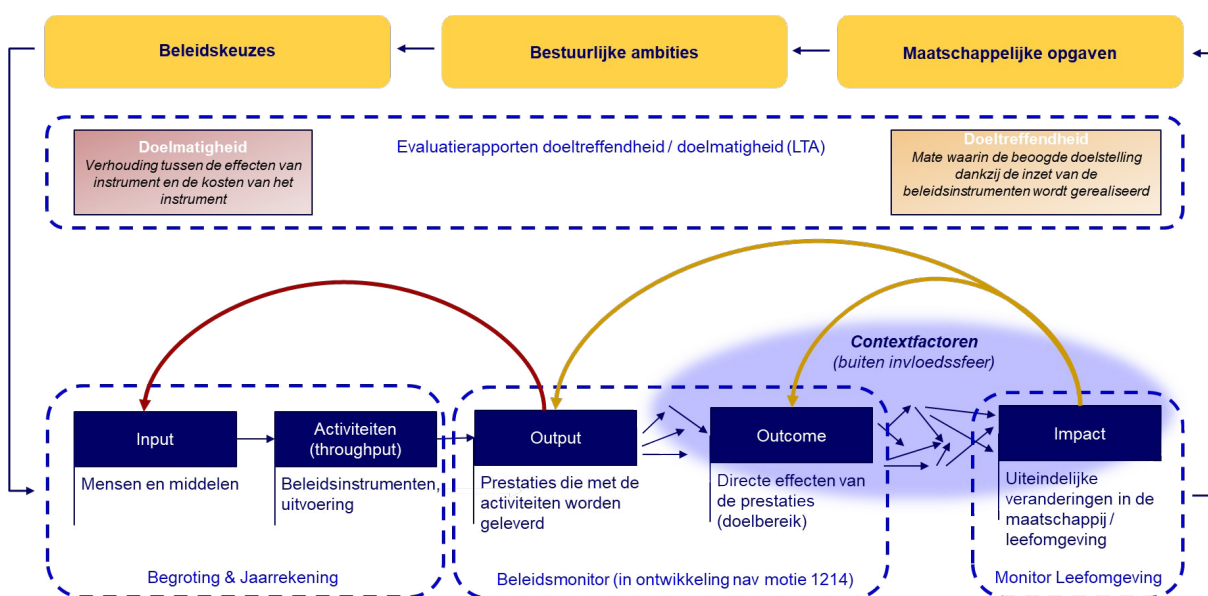
	

Stikstof € 0,6 mln (v)	
Er is in 2023 circa € 0,3 mln lagere lasten gerealiseerd voor onderzoek, deze zijn door ambitie 5 (natuur) uitgevoerd. Daarnaast zijn de lasten voor de programmakosten en inhuur lager (€ 0,3 mln) uitgevallen dan verwacht.	

Format beleidstheorie – voor beleidskeuzes Omgevingsbeleid Provincie Zuid-Holland

Versie oktober 2023

Toelichting: om een goede monitoring en evaluatie uit te kunnen voeren, is het van groot belang om inzicht te hebben (of krijgen) in de zogeheten beleidstheorie. Dat is het geheel aan veronderstellingen waar beleid op berust. De beleidstheorie omvat een beschrijving van het beleid, de doelen van dit beleid en de middelen en activiteiten om deze doelen te bereiken, inclusief hun onderlinge samenhang. De kern van de beleidstheorie wordt meestal weergegeven in de vorm van een pijlenschema waarin de relaties tussen middelen (inputs), activiteiten (throughputs), prestaties (outputs) en de beoogde effecten (outcomes en impact) visueel worden getoond in de vorm van een doelenboom. Bij het opstellen van een beleidstheorie (zie onderstaande invultabel) kan je het beste ‘achteraan’ beginnen (wat is het maatschappelijke effect dat we willen realiseren) en dan terugredeneren. Wanneer je de beleidstheorie hebt ingevuld kan je het ‘verhaal’ toetsen door na te gaan of de redenering beide kanten op klopt.

Onderdeel van de beleidstheorie	Beschrijving inhoud beleidstheorie	Indicatoren
Impact	De staat van de natuur verbetert omdat de drukfactor stikstofdepositie afneemt. Maatschappelijke ontwikkelingen blijven hierdoor mogelijk.	Gemiddelde stikstofdepositie op stikstofgevoelige N2000 gebieden per N2000 gebied.
Outcome	Indirect effecten: 1) De stikstofemissies dalen. Hierdoor daalt de stikstofdepositie op stikstofgevoelige natuurgebieden en neemt de drukfactor stikstofdepositie af waardoor de staat van de natuur verbetert. a. Ammoniakemissie-reductie, voornamelijk vanuit de landbouw, naar 2,9 kiloton ammoniakuitstoot per jaar in 2035. De totale emissie bedraagt momenteel 5,4 kiloton ammoniak per jaar. b. Stikstofoxiden (NOx) reductie. Voor industrie en energie is een generiek landelijk doel van -38% in 2030 (tov 2019) en een generiek landelijk mobiliteitsdoel van -25% in 2030 (tov 2019) 2) Vergunningverlening voor maatschappelijke ontwikkelingen zoals woningbouw, energietransitie en mobiliteit blijft mogelijk. a. Ook zet de provincie zich in voor de legalisatie van PAS-melders.	1a Gerealiseerde Ammoniakemissie reductie 1b Gerealiseerde Nox-emissie reductie 2 Vergunningen uitgegeven doormiddel van provinciale stikstofbanken of andersoortige extern saldeertransacties ondersteunt door de provincie. 2a: aantal en percentage afgeronde PAS-melder dossiers.
Output	1. Ammoniakemissies monitoren dmv een ammoniakmonitor 2. Nox-emissies monitoren dmv een NOx monitor bijhouden 3. In IPO verband discussies onderhouden met het Rijk ten behoeve van aanpassing kengetallen/meetstandaarden/-methodes 4. Afspraken met verschillende sectoren via Gebiedsprocessen om de doelen te behalen (bijv. extensiveren of omgevingswaarden afspreken) 5. Een gepaste KPI ontwikkelen tbv ammoniakreductie. 6. Stikstof reducerende pilotprojecten stimuleren. 7. Subsidiereregelingen maken voor	1. Nvt 2. Nvt 3. Nvt 4. Een enquête bij de gebiedsmanagers en/of deelnemers hoe ver het gebiedsproces is gevorderd. 5. Nvt 6. Aantal pilots ondersteunt door de provincie.

	stikstofreductie en verduurzaming. 8. Bijdragen aan maatwerkafspraken stikstofreductie. 9. Beheren stikstof depositiebanken. (Alle prestaties dragen direct of indirect bij aan beide outcomes)	7. Aantal bedrijven dat zich heeft ingeschreven voor subsidie regelingen. 8. Nvt 9. Nvt
Activiteiten/ throughput	1) Ammoniakreductie: De provincie brengt in beeld wat er mogelijk en haalbaar is voor ammoniakreductie in de landbouw. Uiteindelijk is het doel dat om de ammoniakreductie te behalen er gewerkt wordt met doelsturing door middel van een KPI-systematiek. Het ministerie van LNV werkt met een aantal provincies en de Wageningen Universiteit aan een nieuwe landelijke KPI-set die de standaard moet worden voor publieke en private beloningssystemen. Dit moet ertoe leiden dat er een menukaart ontstaat met mogelijkheden per bedrijf voor emissiereductie. Om innovatie in de landbouw te stimuleren, heeft de provincie plannen om subsidies te verstrekken ter ondersteuning van initiatieven die gericht zijn op het verminderen van ammoniakemissies. Dit kan onder andere gerealiseerd worden door middel van proefprojecten en pilots in samenspraak met gebiedspartijen en medeoverheden. Ook wil de provincie inzicht krijgen in de mate waarin we onze reductiedoelen voor ammoniak behalen en of ons beleid doelgericht is, door bij te houden hoeveel ammoniakemissies er op jaarbasis gereduceerd wordt ter vergelijking met het referentiejaar 2020. Daarnaast streeft de provincie naar het verkrijgen van inzicht in de stikstofdepositie die neerdaalt op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, om vast te stellen in hoeverre de stikstofdepositie de Kritische Depositie Waarde (KDW) overschrijdt. 2) NO_x-reductie De provincie draagt bij aan de Rijks-maatwerkafspraken voor industriële piekbelasters, waar mogelijk ondertekent de provincie mede de overeenkomst. De provincie stuurt op afspraken over de reductie van stikstofoxiden emissies in de overeenkomsten die door het Rijk en de bedrijven worden gesloten. Ook is de provincie bevoegd gezag bij vergunningverlening voor de industriële piekbelasters. Hiermee wil de provincie bijdragen aan stikstofoxiden reductie vanuit de industrie	

	samen met gebiedspartijen en medeoverheden. De provincie analyseert de NOx emissies door middel van een jaarlijkse NOx-monitor. De provincie wil daarmee inzicht krijgen in de mate waarin de NOx-reductie plaatsvindt. Daarnaast streeft de provincie naar het verkrijgen van inzicht in de stikstofdepositie die neerdaalt op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, om vast te stellen in hoeverre de stikstofdepositie de Kritische Depositie Waarde (KDW) overschrijdt. 3) Vergunningverlening maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk houden De provincie zet zich in voor het mogelijk houden van maatschappelijke ontwikkelingen samen met gebiedspartijen en medeoverheden. De stikstofdepositiebanken, waarvan de provincie bevoegd gezag is, ondersteunen het mogelijk houden van vergunningverlening voor maatschappelijke ontwikkelingen. De provincies zet zich ook in voor de legalisatie van PAS-melders. Daarvoor verifieert de Omgevingsdienst Haaglanden de bedrijven die zich hebben aangemeld voor het legalisatietraject namens de provincie. Ook helpt de provincie bij het zoeken naar oplossingsrichtingen voor legalisatie. Hiermee wil de provincie eraan bijdragen dat de PAS melders een legale vergunde situatie hebben.
Input	Bij de provincie heeft de opgave stikstofreductie een capaciteit van ongeveer 12 FTE. Daarnaast is er capaciteit beschikbaar vanuit het ZH-PLG om via gebiedsprocessen de ammoniakreductie te behalen en is er vanuit omgevingsdiensten capaciteit voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). Het structurele budget van de opgave stikstofreductie is 3.2 mln. Daarnaast is er een incidenteel bedrag gereserveerd voor stikstof van 7 mln, verdeeld over 2024 en 2025.

Een beleidstheorie is in eerste instantie gericht op een beschrijving en analyse van de beleidsdoelen en -instrumenten. Je kunt echter ook een bredere beleidstheorie opstellen. Een dergelijke brede beleidstheorie visualiseert ook andere relevante factoren die met het beleid (kunnen) samenhangen:

- Neveneffecten: een beleid kan andere effecten veroorzaken die buiten de formele beleidsdoelstellingen vallen. Sommige neveneffecten worden vooraf ingecalculeerd (een verhoging van de brandstofaccijns leidt in grensregio's tot meer tankbeurten in het buitenland), terwijl andere neveneffecten onverwacht kunnen optreden (aanleg van een nieuwe snelweg leidt tot meer inbraken in aanliggende gemeenten).
- Externe factoren (contextfactoren): doelbereiking kan versterkt of verzwakt worden door factoren die buiten het bereik van het beleid liggen.

Neveneffecten	
Externe factoren (contextfactoren)	1) LBV en LBV+ regelingen. 2) MGA-B en andere beëindigingsregelingen. 3) Normeren en beprijzen vanuit het Rijk. 4) Andere generieke maatregelen vanuit het Rijk. 5) Methaan Rijksbeleid in de veeteelt. 6) Stikstofbeleid omliggende landen. 7) VTH beleid vanuit het Rijk. 8) Rijksbeleid rondom PAS-melder legalisatie, het Rijk is primair verantwoordelijk voor PAS-legalisatie.

Memo

Contact

art. 5.1.2e

@pzh.nl

Datum

6 november 2023

Aan

Frank Rijkaart

Kopie aan

Deelnemers PO Stikstof

Onderwerp

Concept-verslag van de vergadering van de sectortafel stikstof op 29 september 2023

Op 29 september is van 9.30 tm 11.00 uur de vergadering van de sectortafel stikstof gehouden op het provinciehuis in Den Haag.

Aanwezig waren:

- art. 5.1-2e (Natuurmonumenten)
- art. 5.1-2e (Molenlanden)
- art. 5.1-2e (Havenbedrijf)
- art. 5.1-2e (Bouwend Nederland)
- art. 5.1-2e (waterschappen)
- art. 5.1-2e St. Duinbehoud)
- art. 5.1-2e (VNO-NCW)
- art. 5.1-2e (Agrarisch stikstofcollectief ZH / LTO)
- art. 5.1-2e (Dunea)
- art. 5.1-2e (Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland)
- art. 5.1-2e (Zuid-Hollands Landschap)
- Frank Rijkaart (voorzitter)
- Mariëtte van Leeuwen (coördinator ZH-PLG)

1. Opening en mededelingen (F. Rijkaart) (9.30 – 9.35)

Frank Rijkaart heet iedereen welkom. Het is de eerste keer dat hij als voorzitter van de sectortafel zal optreden. Gezien het raakvlak met het ZH-PLG is ook gedeputeerde Mariëtte van Leeuwen aanwezig.

2. Kennismaking (F. Rijkaart) (9.35 – 9.50)

Allereerst stellen Frank Rijkaart en Mariëtte van Leeuwen zich voor aan aanwezigen, gevolgd door de andere leden van de sectortafel.

3. Verslag vorige vergadering (F. Rijkaart) (9.50 – 9.55)

Het verslag wordt zonder wijzigingen vastgesteld.

4. Evaluatie sectortafel (F. Rijkaart) (9.55 – 10.10)

- a. Presentatie door art. 5.1.2e (Drift)
- b. Korte bespreking

art. 5.1.2e stellen zich voor. Ze werken als art. 5.1.2e bij onderzoeksbureau Drift, verbonden aan de Erasmus Universiteit.

Ze geven een presentatie over het doel van de evaluatie en hoe deze zal worden uitgevoerd.

Na afloop volgen vragen van aanwezigen.

art. 5.1.2e vraagt naar de scope van de evaluatie. Zal dat beperkt zijn gericht op het instrument van de sectortafel of breder naar het doel van de sectortafel en de strategie van de oplossingsrichting voor de stikstofopgave. Is de wens om meer richting een oplossing te werken?

Frank Rijkaart antwoordt dat het vooral een startpunt voor het vervolg is. Hij vindt het fijn dat alle sectoren aan tafel zitten.

art. 5.1.2e art. 5.2 . Het doel is met name informeren, maar de stap naar de oplossing ontbreekt vaak nog. art. 5.2

Mariette van Leeuwen legt ook de verbinding naar de ruimtelijke puzzel.

art. 5.2

art. 5.2

art. 5.2

Frank concludeert dat er overeenstemming is mbt proces en planning. De volgende afspraak in januari, waarin de resultaten van de gesprekken worden toegelicht, zal nu al gepland worden.

art. 5.1.2e geven aan met de planning van de interviews te starten. De uitnodigingen voor de gesprekken volgen na deze vergadering.

5. ZH-PLG (Mariëtte van Leeuwen) (10.10 – 10.20)

Mariëtte van Leeuwen geeft een presentatie over de stand van zaken in het ZH-PLG. Onlangs is het voorontwerp besproken in PS. PS heeft om ruimte gevraagd om nog meer zaken aan te passen. Dat komt onder andere door de beperkte tijd. Er is nu nog tijd en ruimte om input te geven en zaken te verwerken.

Het ZH-PLG bestaat uit de 3 kerngebieden: Delta, Veenweide, Kust en Duinen

Ze geeft aan dat er geen ruimte voor alle functies is en dat er moeilijke keuzes gemaakt moeten worden. Er is een relatie met de ruimtelijke puzzel, maar beide processen lopen niet helemaal synchroon. In de week na deze vergadering volgt een (ambtelijk) rijksadvies. Vorige week heeft zij samen met Frank Rijkaart al met minister gesproken. Er is veel verschil in detailniveau en kwaliteit tussen provincies. Provincie Zuid-Holland heeft nog niet veel detailniveau, vanwege vele onbekende factoren.

De financiële raming is nog hoog over. Er is 9 miljard gevraagd, maar daarvoor is onvoldoende geld beschikbaar. Het transitiefonds is nog niet geregeld, dus de financiering is nog onzeker.

Er wordt gewerkt aan keuzes over water en bodem sturend, overgangsgebieden, uitwerking Vogel en Habitatrichtlijn-doelen en aan KPI's voor de landbouw. Maatregelenpakketten worden momenteel verder uitgewerkt en de adviezen worden verwerkt. Het vervolg vindt zijn uitwerking in 5 sporen (zie presentatie).

Naar aanleiding van de presentatie worden een aantal vragen gesteld:

Hoe brengen we de Programmalijn vs ruimtelijke plannen vs NOVEX vs ruimtelijke puzzel bij elkaar?

Mariëtte antwoordt dat het nog zoektocht is om dat goed te doen. Nu is het doel om vooral richting te bepalen.

Er zijn daarom nog geen (definitieve) keuzes gemaakt. De aandacht gaat uit naar zorgvuldigheid boven snelheid.

art. 5.1.2e brengt in dat vanuit de gemeenten is veel input mbt ruimtelijke keuzes is gegeven. Het is lastig om dat op de agenda te krijgen bij provincie. Gemeenten voelen zich genegeerd. Gemeenten zijn redelijk laat betrokken. Moeten tijd en gelegenheid krijgen om voldoende inbreng te geven.

Mariëtte geeft aan dat de ruimtelijke puzzel alleen de koers is. Er is nog tijd en ruimte voor keuzes. ZH-PLG en ruimtelijke puzzel moeten zwaluwstaarten.

art. 5.1.2e vraagt aandacht voor participatie en draagvlak. Het verhoudt zich niet altijd tot het commitment aan doel. Hoe wil de provincie daarmee om gaan?

Mariëtte antwoordt dat de provincie de verantwoordelijkheid heeft om die bij elkaar te brengen. Ook door terug te drukken richting het Rijk.

art. 5.1.2e wil weten welke keuzes er worden gemaakt als er minder geld beschikbaar komt? En art. 5.1 vraagt zich af wat het effect van de nieuwe regering zal zijn. Ook op korte termijn is geld nodig om de beweging erin te houden.

Mariëtte wil als eerste geld vrijmaken voor gebieden/initiatieven waar men klaar staat om iets te gaan doen. Het maken van keuzes is nodig vanwege beperkte capaciteit en middelen. Er zijn grote verschillen tussen gebieden.

art. 5.1.2e vraagt aandacht voor goede toelichting bij waar wel en niet geld beschikbaar voor wordt gemaakt. Een goede communicatie is daarbij van belang.

art. 5.1.2e geeft aan dat voor Midden-Delfland een stikstof analyse is gemaakt. Pas-melders moetengeholpen worden. Hij ziet twee gebieden waar het gunstig gaat. In Voorne-Putten verloopt de discussie niet goed. De boeren liepen nog niet de zaal niet uit. De aanleiding was onduidelijkheid over middelen en de discussie over NNN.

art. 5.1.2e komt terug op de opmerking van Mariëtte dat daar waar de energie in zit we op willen inzetten. Daarvoor is hier een hele discussie over gevoerd. Binnen veenweiden zijn middelen nodig om elkaar vast te houden. Er ligt wel een taak om de verschillende snelheden goed uit te leggen

art. 5.2

Dat heeft ook zijn beslag op de samenwerking tussen natuurorganisaties en de boeren. Dat is onmogelijk door de onduidelijkheid. Ze noemt Nieuwkoop als voorbeeld. De natuurorganisaties en LTO vragen om duidelijkheid, zodat ze daarin samen in verder kunnen.

Mariëtte antwoordt dat ze dat goed begrijpt. Maar de situatie is dat er sprake is van bewegende panelen. Dat wil ze niet gebruiken als argument om niets te doen. Ze wil meer duidelijkheid krijgen op generieke maatregelen.

Frank Rijkaart erkent dat dit ruim naar voren kwam in het laatste gevoerde overleg in Veenweiden.

6. Stikstof (F. Rijkaart)

(10.20 – 10.28)

a. Stand van zaken Pasmelders

Frank Rijkaart geeft een stand van zaken over de situatie van de PAS-melders.

Hij meldt dat 199 bedrijven in Zuid-Holland voor 1 december 2022 hun gegevens hebben aangeleverd t.b.v. legalisatie.

Op basis een eerste schatting heeft de helft van deze groep een vergunning nodig. De Omgevingsdienst Haaglanden wil eind 2023 alle ingediende dossiers hebben bekeken en zoveel mogelijk hebben geverifieerd. Verificatie kan alleen als de dossiers volledig zijn.

- Huidige status verificatie (6 september 2023)

- o 103 onvolledig
- o 9 geen ruimte nodig (niet vergunningplichtig)
- o 29 ruimte nodig (vergunningplichtig)
- o 34 niet in aanmerking voor legalisatie
- o 24 in behandeling

art. 5.1.2e wil weten hoe het aantal PAS-melders in Zuid-Holland zich verhoudt tot het landelijke cijfer.

Landelijk is sprake van om en nabij de 2500 PAS-melders.

art. 5.1.2e vult aan dat bij de 199 nog allerlei boeren geteld kunnen worden, voor wie de situatie nog niet duidelijk is. Bij de 199 van Zuid-Holland, telt hij er nog 199 op. Ook de LTO heeft het precieze aantal niet helemaal scherp.

art. 5.1.2e art. 5.2.

Een deel van de PAS-melders zit in de industrie. Hij hoort de opmerking dat de PAS-melders geholpen moeten worden. Tegelijkertijd wordt er geanalyseerd, maar zijn er weinig oplossingen aangedragen. Dat betekent ook voor deze bedrijven geen enkele bewegingsvrijheid. Ook voor hen zal een oplossing gevonden moeten worden.

Frank Rijkaart noemt dit een helder signaal helder. Hij vult aan dat Jeannette Baljeu (gedeputeerde Haven) dit ook uitdraagt. Het is van belang om op zoek te gaan naar transformatieruimte in het havengebied. Dat moet zeker niet vergeten worden.

art. 5.1.2e wil een proces-opmerking plaatsen. art. 5.1 vraagt of degenen die geen PAS-melder zijn ook een brief ontvangen. art. 5.1 wil de problematiek in een breder perspectief plaatsen. En niet alleen waar de procedure over gaat. En wat zijn dan de oplossingen? Dat helpt om te dwingen om naar oplossing te zoeken.

Frank Rijkaart antwoordt dat er veel gekeken wordt naar wat de provincie kan doen. De provincie heeft vanuit haar ivoren toren beperkt zicht op de situatie. We zoeken in creatieve ruimte, die iedereen wil hebben.

a. KDW en stand van zaken

Frank Rijkaart start met de opmerking dat het lijkt alsof er een onheilstijding over de KDW is gedaan en dat de opgave groter zou worden. Of dat zo is, is niet duidelijk, maar de aangepaste KDW gaat ongetwijfeld zijn effect hebben.

En daaraan zit ook Aerius gekoppeld; op 5 oktober is de update gereed.

De doorrekening van de KDW komt heel kort op de update. Het is nog niet bekend wanneer die vrijgegeven wordt.

art. 5.1.2e vult aan dat op gebiedsniveau wel een doorrekening gemaakt kan worden, maar nog niet naar het habitatype.

art. 5.1.2e wil weten hoe het beeld bekend gemaakt zal worden.

art. 5.1.2e antwoordt dat dit via een persbericht vanuit het IPO en ministerie zal gebeuren. Het ministerie van LNV is verantwoordelijk voor Aerius.

Frank Rijkaart geeft aan dat we hier lokaal duiding aan willen geven.

art. 5.1.2e stelt dat bij elke eerdere actualisatie het gemiddelde wel mee valt, maar het lokaal voor grote verschillen kan zorgen.

art. 5.1.2e vult aan dat het in Zuid-Holland lijkt mee te vallen. Vermoedelijk zal het verschil in de zuidelijke provincies groter zal zijn door de update langs de landsgrens met België.

Frank Rijkaart stelt dat het definitieve verhaal afgewacht moet worden. Er is wel een Indicatie wat het zou kunnen zijn. Zo is bij de vergunningverlening een buffer van 70 mol ingebouwd. De eerste inschatting is wel dat de effecten groter zijn dan die buffer, wat zijn effect kan hebben op de vergunningverlening.

art. 5.1.2e deelt dat alles wat op 5 oktober niet verleend is, herberekend moet worden in Aerius. Maar in de praktijk wordt er hard gewerkt om lopende aanvragen voor 5 oktober af te ronden.

Op de vraag welke omgevingsfactoren naast de KDW worden meegenomen, antwoordt art. 5.1.2e dat in de actualisaties de input van variabelen worden geactualiseerd. De invloed van andere omgevingsfactoren valt mee, zegt art. 5.1.2e. Maar de effecten van de KDW zijn wel groot omdat de verschillen groot zijn. Het verschilt per gebied hoe dat uitwerkt.

Met betrekking tot de vergunningverlening werkt het zo dat als je een grote of kleine overschrijding hebt, je toch moet toetsten. Maar de onderbouwing wordt wel lastiger. Dit werkt misschien ook door op de reductieopgave. Het RIVM is aan het rekenen en we weten nog niet hoe dat door gaat werken. Vooralsnog staat deze op 2,5 kiloton voor Zuid-Holland.

Frank Rijkaart stelt vanuit ministerie de KDW in de wet is geplaatst. Hij vindt het niet het meest fantastische instrument. Een zoektocht naar een alternatief is gaande. Hij vindt dat er meer gestuurd zou moeten worden op uitstoot dan op depositie.

art. 5.1.2e wil weten wat de rol van de provincie Zuid-Holland is in van het verlenen van een vergunning door het Rijk aan Schiphol. Ook in Zuid-Holland is daarvoor, in Kaag en Braassem, een bedrijf opgekocht.

Frank Rijkaart bevestigt dat en stelt dat ook in Noord-Holland ruimte is gekocht, waarvan 30% naar de natuur gaat. Maar stelt dat het ernaar uitziet dat niet alle stikstofruimte die is opgekocht is gebruikt. Frank Rijkaart erkent dat het schuurt met de spelregels die er zijn.

art. 5.1.2e stelt dat nog afgezien van het feit dat Schiphol een bedrijfsonderneming is, het bedrijf ook een opgave had, die opgelost moest worden.

art. 5.2 vervolgt dat als de opgekochte ruimte niet werkt voor de energietransitie, art. 5.2 . art. 5.2

Arie Verhorst stelt dat hij de macht van het geld kent. Als het landbouwbedrijf iets wil, dan zijn er beleidsregels, wat inhoudt dat er weinig of niets kan. Maar bij Schiphol lijkt het makkelijker te gaan.

Frank Rijkaart antwoordt dat hij niet durft niet te zeggen dat dat zo is of ingegeven is door de beleving van mensen. Hij heeft gelezen dat de spelregels zijn gevolgd. Daarbij stelt hij wel de nuance, dat niet alle ruimte ten goede komt aan Schiphol en dat het bedrijf inziet dat het ook een sociale verantwoordelijk heeft om wat te doen met het overschot. Maar hij zegt dat dit van hear say is en vraagt zich af dat klopt.

art. 5.1.2e stelt voor om een keer het gesprek met Schiphol aan te gaan; om socialer te ondernemen met oog voor gezondheid en het verlagen van de stikstofuitstoot. Hij denkt dat de bestuurlijke grens niet zo hard is dat er geen interactie tussen gebieden mogelijk is. Mariëtte van Leeuwen en Frank Rijkaart vinden dit een goede suggestie.

7. Rondvraag en sluiting (F. Rijkaart)

(10.28 – 10.30)

Frank stelt vast dat het gros van de onderwerpen besproken is. Hij staat nog even stil bij het onlangs uitgekomen UvA rapport. Het wordt nog verder uitgezocht of dit tot nieuwe inzichten heeft geleid. Het is te vroeg om daar nu iets over te zeggen.

Het rapport zegt iets over de 500 meter rondom landbouwbedrijf, wat al eerder in diverse onderzoeken naar voren is gekomen. Zodra we daar meer daarover weten, communiceren we daarover.

Hij haalt nogmaals de gemaakte afspraak aan dat in januari een verlengde vergadering van de sectortafel zal plaats vinden op uitnodiging van Drift. Het onderwerp van die bijeenkomst is de evaluatie van de sectortafel Stikstof.

Omdat een aantal vertegenwoordigers niet altijd op de vrijdag aanwezig kan zijn, stelt Frank Rijkaart voor in 2024 de vergaderdagen afwisselend op de donderdag en vrijdag te laten plaats vinden. Dit voorstel wordt aangenomen.

BR

De volgende bijeenkomst van de sectortafel stikstof zal zijn op 17 november.

Concept-verslag

Contact

art. 5.1.2e

@pzh.nl

Datum

16 juni 2023

Aan

Jeannette Baljeu

Kopie aan

leden PO Stikstof / ZH-PLG

Onderwerp

Concept-verslag Sectortafel Stikstof – 16 juni 2023

Op 16 juni zal van 9.30 tm 11.00 uur de vergadering van de sectortafel stikstof gehouden worden bij de productielocatie Scheveningen van Dunea aan de Pompstationsweg 351, 2597 JV Den Haag.

De volgende leden zijn aanwezig:

- art. 5.1-2e (Katwijk)
- art. 5.1-2e (Molenlanden)
- art. 5.1-2e (Havenbedrijf Rotterdam)
- art. 5.1-2e (Bouwend Nederland)
- art. 5.1-2e waterschappen)
- art. 5.1-2e St. Duinbehoud)
- art. 5.1-2e (VNO-NCW)
- art. 5.1-2e (Agrarisch stikstofcollectief ZH / LTO)
- art. 5.1-2e (Dunea)
- art. 5.1-2e (TLN)
- art. 5.1-2e (Staatbosbeheer)
- art. 5.1-2e (Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland)
- art. 5.1-2e (Zuid-Hollands Landschap)
- art. 5.1-2e (Agrarisch stikstofcollectief ZH / NMV)
- Jeannette Baljeu (gedeputeerde / voorzitter sectortafel Stikstof)

Afgemeld:

- art. 5.1.2e

- art. 5.1.2e

1. Opening en mededelingen (J. Baljeu)

Jeanette Baljeu meldt dat na afloop van de vergadering, om 11.00 uur, BR

2. Verslag vorige vergadering (J. Baljeu)

a. Verslag 21 april

BR

3. Bespreking 85% versie ZH-PLG

a. Presentatie 'Naar een nieuwe balans in het landelijk gebied' door art. 5.1.2e

art. 5.1.2e, art. 5.1-2e ZH-PLG, geeft een toelichting op onderdelen uit de 85% versie van het voorontwerp ZH-PLG:

- Gebiedsfoto; het doel daarvan is, weet waar je staat. Het zijn Inkaderingen om verder te werken aan oplossingen. Deze vertalen zich in maatregelen en een instrumentenkoffer. Dit is weer nodig voor de aanvraag voor het transitiefonds;
- Opgavekaart; deze is ten tijde van de presentatie nog niet gebied specifiek. De kaarten geven de bronnen aan. En per natura2000 gebied is er een analyse op de drukfactoren.
- Werkwijze transitie aanpak: voor elk deelgebied komt er een startbesluit, waarin de opgave wordt vastgelegd, welke partijen erbij betrokken zijn, hoe afwegingen worden gemaakt en welk tijdpad eraan gekoppeld wordt.
We gaan aan de slag met wat nu al uitgewerkt kan worden en bijdraagt aan het doelbereik.
- Maatregelenpakketten: er zijn 4 maatregelenpakketten. Daaronder zitten maatregelfiches met allerlei instrumenten die ingezet kunnen worden.

b. Bespreking 85% versie ZH-PLG

Op donderdag 8 juni hebben de leden van de sectortafel de 85% versie ontvangen met een leeswijzer. Gevraagd is om de hoofdstukken 3 en 4 te lezen. En daarbij is dezelfde vraag gesteld als aan de deelnemers van de bijeenkomst op 9 juni voor gebiedspartners en medeoverheden in het provinciehuis:

1. Herkent u zich in de uitgangspunten zoals beschreven in hoofdstuk drie?
2. Herkent u zich in de programmatische systematische aanpak zoals beschreven in hoofdstuk drie?
3. Uw eerste reactie op de maatregelpakketten zoals beschreven in hoofdstuk vier

De voorzitter geeft aan dat er inmiddels van meer partijen reacties zijn binnen gekomen dus dat teksten ook nog echt aangepast gaan worden. Daarom is input nu nog van belang.

Reacties van de leden van de sectortafel op de 85% versie van het ZH-PLG

art. 5.1.2e art. 5.2
 art. 5.1 vraagt om duidelijkheid waar de vrijgekomen stikstofruimte heen gaat en hoe deze ingezet kan worden voor ontwikkelingen als de woningbouw. art wil van de provincie weten hoeveel ruimte er precies nodig is voor de woningbouwopgave.

art. 5.1.2e art. 5.2
 . Echter niet alles kan overal waardoor er bestuurlijke keuzes moeten worden gemaakt die helpen om het voorontwerp van het ZH-PLG concreter te maken.

art. 5.1.2e art. 5.2
 . art. 5.1 vraagt duidelijkheid over het opnemen van toekomstbestendige drinkwatermaatregelen en stelt dat art. 5.1 deze ook gedeeld heeft met art. 5.1.2e art. 5.1.2
 art. 5.1.2 art. 5.2

art. 5.1.2e art. 5.2
 Wanneer moeten de gemeenten een besluit nemen. En er moet rekening worden gehouden met de uitvoeringscapaciteit. Er is een gebrek aan mensen en middelen. Er zijn kansrijke projecten vanuit de gemeenten om mee aan de slag te gaan.

art. 5.1.2e art. 5.2

art. 5.2

art. 5.1.2e art. 5.2
 art. 5.1 benadrukt dat dit voorontwerp van het ZH-PLG nog niet uit te leggen is aan de transport sector. Daarnaast ontbreekt de link met de ruimtelijke ordening. Ook is er behoefte aan logistieke centra.

art. 5.1.2e art. 5.2
 art ziet maatregelen en doelen, maar hij ziet alleen niet terug hoe

die maatregelen en doelen aan het effectbereik bijdragen. Daarnaast brengt art. 5.1 in dat omarmd moet worden wat in de gebieden gebeurt, omdat dat het begin is van de transitie die in de gebieden nodig is. Het ontbreekt nog wel aan het maken van harde keuzes.

art. 5.1.2e art. 5.2

art. 5.1 deelt mee dat de boerensector graag aan de slag wil. Het is geen onwil, maar ze weten niet hoe ze dat moeten doen. Er zitten voldoende haken in het plan maar het is afwachten wat het rijk gaat doen.

art. 5.1.2e art. 5.2

Alleen zijn alle opmerkingen van natuurorganisaties niet terug te lezen in het voorontwerp, wat het gevoel geeft dat al hun werk voor niets is geweest.

art. 5.1.2e art. 5.2

art. 5.1.2e art. 5.2

art. 5.1 vraagt om duidelijkheid waar de vrijgekomen stikstofruimte heen gaat en hoe deze ingezet kan worden voor ontwikkelingen als de woningbouw. Ook wil hij weten of de provincie kan aangeven hoeveel stikstofruimte er nodig is voor de realisatie van de woningbouwopgave.

Reactie Jeannette Baljeu

Jeannette Baljeu reageert op de opmerkingen van de leden van de sectortafel. Zij geeft aan dat het ZH-PLG geen RO-stuk is. Dat is nadrukkelijk de afspraak in het college, maar ook bij het Rijk. Ruimtelijke ordening is een ander traject, dat bij een ander departement is onderverdeeld. Wel wordt de connectie met ruimtelijke ordening vraagstukken meegenomen, maar deze wordt niet in ZH-PLG ingevuld.

Daarnaast deelt ze dat niet alle maatregelen worden benoemd, maar wel de effecten. Ze benadrukt dat de urgentie zeker gevoeld wordt. Een mogelijk landbouwakkoord helpt hierin wel om perspectief en duidelijkheid te bieden. Het is zoeken naar een balans waar je duidelijkheid geeft, het is echter nog te vroeg voor verscherping omdat de gesprekken nog op andere tafels gevoerd worden.

Jeannette Baljeu heeft begrip voor de opmerkingen vanuit de economische sector, maar zij roept op om ook begrip voor elkaar te tonen. Daarnaast is er gevraagd om meer inhoud te geven over de invulling van de andere sectoren. Des al niet te min blijft het zwaartepunt bij landbouw en natuur

liggen. Zij stelt dat al eerder aan de sectoren is gevraagd wat er nodig is aan ruimte, maar daar is vanuit die sectoren nog geen antwoord op gegeven.

In antwoord op de vraag van art. 5.1.2e waar de gerealiseerde stikstofruimte ondergebracht wordt, antwoordt ze dat de reductie in opdracht van het Rijk wordt gerealiseerd en dus ook naar het Rijk gaat. Er is geen potje met stikstofruimte waar de sector uit kan putten. De stikstofreductie die vanuit het ZH-PLG wordt gerealiseerd komt ten goede aan de natuur.

Als antwoord op de gevraagde aandacht voor recreatie meldt Jeannette dat deze drukfactor met name in Kust en Duinen van belang is. Het zal daarom ook gebied specifiek in het ZH-PLG terugkomen.

Jeannette meldt dat er veel waterprojecten zijn aangemeld, terwijl het programma in eerste instantie begon met reductieopgave stikstof. Hierin dient een balans gevonden te worden. In de tekst kan meer aandacht komen voor het project Boeren met Perspectief en de ontwikkelingen in de Alblasserwaard.

art. 5.1.2e spreekt begrip uit voor het signaal van Staatsbosbeheer met betrekking tot de kosteneffectiviteit van projecten waar al mee begonnen is of begonnen kan worden. De vraag om handvatten hiervoor is neergelegd bij de Regieorganisatie Transitie Landelijk Gebied, maar de Regieorganisatie puzzelt daar nog op. Het Planbureau zal de komende maanden uittrekken voor de toetsing op doelbereik en daar haar oordeel over vellen.

Jeannette vervolgt dat niet voor elke opgave een stuk grond wordt ingezet, maar dat gekeken worden naar een dubbelwerking.

In reactie op de opmerking dat het voor de boer nog niet duidelijk is wat zal moeten gebeuren, antwoordt ze dat dat samenhangt met de maatregelen die moeten komen en met het landbouwakkoord. Als het landbouwakkoord niet doorgaat, zal vanuit de provincie gekeken moeten worden naar een perspectief en duidelijkheid.

art. 5.1.2e meldt in reactie op de opmerking van art. 5.1.2e dat er veel input is ontvangen, waarvan nog niet alles in deze versie verwerkt kon worden. Alle input wordt bijgehouden. Er is een totaaloverzicht in de maak met daarin de afwegingen waarom een opmerking wel of niet is verwerkt.

Jeannette geeft aan dat het mooi zou zijn als vanuit de sectortafel in gezamenlijkheid een boodschap meegegeven zou kunnen worden. Zij geeft aan dat hier in een schriftelijk rondje op teruggekomen wordt.

Een laatste rondje:

art. 5.1.2e stelt voor een paragraaf in het ZH-PLG op te nemen welke implicaties het niet doorgaan van het Landbouwakkoord voor de provincie heeft.

In antwoord op de suggestie van art. 5.1.2e

- In het stuk "verwerken van uitkomsten uit toetsen en nieuwe ontwikkelingen" (pp.4-5) staat dat op het moment van schrijven het Landbouwakkoord is stilgelegd. Hier betogen wij dat een dergelijk akkoord echter wel cruciaal is voor het slagen van onze plannen in het ZH-PLG. In deze versie laten wij het Landbouwakkoord in de tekst van het toetsbaar voorontwerp ZH-PLG staan, zodat duidelijk is dat wij verwachtingen hebben van het Rijk.

art. 5.1.2e stelt voor om een disclaimer op te nemen met de boodschap dat de ruimtelijke ordening vraagstukken geen onderdeel uitmaken van het ZH-PLG.

In antwoord op de suggestie van art. 5.1.2e :

- De Ruimtelijke Puzzel wordt als apart traject benoemd in stuk "Inzichten uit ruimtelijke puzzel kunnen leiden tot wijzigingen" (p. 5). Hierbij wordt vermeld dat in dit proces de integrale afweging plaatsvindt voor de te maken keuzes. Dit proces kan later nog leiden tot wijzigingen in het ZH-PLG

art. 5.1.2e meldt dat de bouwsector met een berekening over de beschikbare stikstofruimte zal komen.

art. 5.1.2e meldt dat de LTO met een eigen reactie op het ZH-PLG zal komen. Jeannette Baljeu raadt hem aan om de 100% versie af te wachten die donderdag 22 juni wordt vrijgegeven.

Tot slot benadrukt Staatsbosbeheer dat een bijdrage van de sectortafel nodig is en dan niet op de inhoud, maar op het proces. Een voorstel daarvoor zal worden gedeeld.

art. 5.1.2e vraagt om snelheid voor het plan Nieuwkoop. art heeft van een van de betrokken boeren gehoord dat het plan voor het fieldlab opnieuw geschreven moet worden omdat er een partij mist. Bilateraal is hier na afloop van de sectortafel met art. 5.1.2e over doorgesproken.

4. Actualiteiten

a. *Brief Piekbelasting / Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (LBV) en LBV+*

Minister Van der Wal heeft op 12 juni de brief Voortgang aanpak piekbelasting naar de Tweede Kamer gestuurd. In de brief worden meerdere subsidieregelingen en gunstige leningen aangekondigd gericht op innovatie, extensiveren, omschakelen, verplaatsen en beëindiging van veehouderijactiviteiten. De meeste regelingen worden nog ontwikkeld. De LBV+ is bedoelt voor piekbelasters en staat vanaf 3 juli open voor melkvee-, varkens-, pluimvee- (kippen en kalkoenen) en vleeskalverhouders die voldoen aan de drempelwaarde en in de regeling gestelde voorwaarden. De regeling sluit op vrijdag 5 april 2024.

Voor veehouderijen die niet onder de aanpak piekbelasting vallen, is de LBV in het leven geroepen. Deze regeling kent geen nationale drempelwaarde, maar drempelwaarden per natuurgebied. De LBV opent op 3 juli en sluit op 1 december 2023.

Er is ook een aanpak voor een versneld terugdringen van stikstofuitstoot door piekbelasters uit de industrie en energiesector. Ministerie van EZK is verantwoordelijk en trekt hierin samen op met ministerie van IenW.

Jeannette Baljeu vraagt art. 5.1.2e of hij signalen heeft opgevangen hoe er in de agrarische gemeenschap in Zuid-Holland naar de piekbelastersregeling wordt gekeken. art. 5.1.2e antwoordt dat art. 5.1.2e constateert dat het geen gesprekstof is. Er zijn een paar bedrijven die gaan kijken. art. 5.2

b. PAS-melders

In Zuid-Holland hebben 199 bedrijven voor 1 december 2022 hun gegevens aangeleverd t.b.v. legalisatie. Op basis van de huidige inzichten heeft naar schatting de helft van deze groep een vergunning nodig. Inzet is om medio 2023 de verificatie en eerste beoordelingen van alle PAS-melders te hebben uitgevoerd en eind 2023 de definitieve beoordelingen gereed te hebben. Huidige status verificatie volgens de Omgevingsdienst Haaglanden (6 juni 2023) is als volgt:

- 9 volledig beoordeeld, geen stikstofruimte benodigd
- 27 volledig beoordeeld, stikstofruimte benodigd
- 91 aanvragen onvolledig (aanvullingen opgevraagd)
- 11 voldoen niet aan de eisen legalisatietraject
- 19 in behandeling
- 2 wachten met verdere verificatie
- 53 nog niet geverifieerd

c. Meetcorrectie

De studie over de meetcorrectie is eind juni beschikbaar en de belangrijkste conclusies zijn: Er is helaas geen uitsluitsel over waar de meetcorrectie vandaan komt. Vervolgonderzoek wordt uitgevoerd in december. Voorlopig komen er geen veranderingen in de modellen (AERIUS).

d. Stand van zaken Landbouwakkoord

Jeannette Baljeu vraagt ^{art. 5.1} wat ^{art.} heeft gehoord over het landbouwakkoord. ^{art. 5.1.2} is niet bij de inhoud betrokken. ^{art. 5.1} geeft aan dat er toezeggingen zouden zijn gedaan die eerst hard gemaakt zullen moeten worden. Het kabinet heeft tot dinsdag 20 juni daarvoor de tijd.

^{art. 5.1.2e} vult aan dat het Landbouwakkoord betrekking heeft op heel Nederland, terwijl de gebieden onderling verschillen. Zoals bijvoorbeeld de Alblasserwaard. ^{art. 5.1} deelt dat de LTO nog aan tafel zit, terwijl andere boerenorganisaties zijn afgehaakt. ^{art. 5.1} meldt dat dit niet uit onwil is, maar omdat de boerenorganisaties geen perspectief zien.

5. Rondvraag en sluiting

De voorzitter geeft aan dat het nog onduidelijk is wat de portefeuilleverdeling in een nieuw college zal worden. ^{ar} BR

De locatie volgende vergadering sectortafel is op vrijdag 29 september en zal plaats vinden in het provinciehuis.

Position paper provincie Zuid-Holland t.b.v. een rondetafelgesprek (RTG) over de invulling van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) door provincies

Hoe verloopt het proces bij Zuid-Holland tot nu toe?

Transitieopgaven hebben grote ruimtelijke gevolgen. Het is niet eenvoudig om al die opgaven ruimtelijk te laten passen in onze drukbezette provincie. We moeten creatief met onze ruimte omgaan en keuzes maken zodat onze leefomgeving toekomstbestendig wordt ingericht. De praktijk is weerbarstig. Transitie opgaven in het landelijk gebied, het havenindustriële complex en de verstedelijkingsopgave vragen allen om ontwikkelruimte. Niet alleen de fysieke ruimte is schaars, maar ook de stikstofruimte om nu en morgen aan de slag te gaan.

In goede samenwerking met gemeenten en waterschappen zet de provincie zich in om invulling te geven aan de opgaven. Maar het door de rijksoverheid druppelsgewijs formuleren van doelen, met veel ruimtelijke impact, helpt niet in de uitvoering van een gebiedsproces. We willen als provincie, samen met onze gebiedspartners, stappen zetten, maar dan is het noodzakelijk dat cijfers op orde zijn, we stoppen met het stapelen van opgaven en dat er helderheid komt ten aanzien van de financiële ruimte.

Wat zijn de knelpunten voor Zuid-Holland en wat is er nodig om deze op te lossen?

Centrale uitdaging: stikstofreductie

Zuid-Holland heeft twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden waarvoor het noodzakelijk is dat alle partijen samenwerken aan stikstofreductie en natuurherstel. Veel van deze gebieden kennen een hoge stikstofdepositie van bronnen die door Zuid-Holland zelf **niet** te beïnvloeden zijn, denk aan de zeescheepvaart, het buitenland en de meetcorrectie. Het is ook noodzakelijk om de stikstofdepositie fors te reduceren om belangrijke opgaven mogelijk te maken, denk aan de legalisatie van de ruim 180 PAS-melders, de ruim 200.000 woningen die we tot 2030 moeten bouwen in Zuid-Holland, de veiligheidsprojecten voor dijkversterkingen, de energietransitie en de ontwikkeling en verduurzaming van het Haven Industrieel Complex (HIC).

Kijken we naar de knelpunten voor Zuid-Holland en wat we nodig hebben van het Rijk, benoemen we graag drie hoofdpunten:

- Wet- en regelgeving en Rijksinzet op bronmaatregelen
Generiek beleid voor verschoning en verduurzaming, voor alle sectoren, helpt de gebiedsprocessen binnen de provincie om te komen tot stikstofreductie, omdat maatregelen die gericht zijn op de intensieve veehouderij met name bij de duingebieden relatief weinig opleveren. Bronmaatregelen van het Rijk zijn daarbij dus noodzakelijk.
- Middelen en goede regelingen
Met het transitiefonds zijn door het Rijk financiën gereserveerd. Deze zijn nog niet beschikbaar, waardoor we kansen mislopen. Voldoende en tijdige beschikbaarheid van middelen is noodzakelijk, het zelfde geldt voor helderheid over en inzet van het Rijk over kaders staatssteun. Er zijn diverse regelingen voor aankoop, deze zijn echter niet altijd toepasbaar, zo waren vanuit de eerste opkoopregeling maar 9 agrarische bedrijven in Zuid-Holland die voldeden aan de criteria. Ruime criteria en vertrouwen in provincies voor doelmatige uitgifte zijn noodzakelijk om stappen te kunnen zetten. Snel gezamenlijk als provincies en Rijk resultaten behalen voor wat betreft piekbelasters is essentieel, dat moeten we echt samen doen!
- Betrouwbaar systeem toestemmingsverlening
Het systeem van toestemmingsverlening hebben we steeds complexer gemaakt. Wanneer we snel fors stikstof reduceren kunnen we toe naar een systeem van toestemmingsverlening die

zich focust op de hoofdlijnen. Daar hoort ook een goed werkend systeem van data, monitoring en berekeningen bij. Een actueel en betrouwbaar AERIUS is daarvoor randvoorwaardelijk.

Oproep vanwege natuurknelpunten

Voor het halen van de natuurdoelen is er een grote opgave om de ecologische systemen te herstellen en robuust te maken. Duidelijkheid over deze doelen ontbreekt en deze is wel hard nodig. De aanscherpingen van de belangrijkste doelen, de vogel- en habitatrichtlijn (VHR) doelen, zullen pas het komend halfjaar via een iteratief proces regionaal verdeeld worden. Een soortgelijke actie zit voor soorten van de bijlage IV van de habitatrichtlijn echter nog niet in de pijplijn. Ook komt er nog een actualisatie van de Vogelrichtlijn aan, met potentieel grote gevolgen, zoals extra N2000 gebieden. Oproep aan de kamer is om aan te blijven dringen op tijdige en heldere natuurdoelen. En helderheid over de juridische status van Natura 2000 waarden buiten Natura 2000 gebieden.

- Zorg tijdig (januari 2023) voor smart natuurdoelen op provincie niveau. Dat is nodig voor het voeren van een goed gebiedsproces.
- Anticipeer daarbij op de actualisatie van de Vogelrichtlijn en komende EU-regelgeving, zodat voorkomen wordt dat er de komende jaren in de gebiedsprocessen steeds opnieuw aanvullende doelen worden toegevoegd.
- Verschaf helderheid over de juridische status van Natura 2000 waarden buiten Natura 2000 gebieden.

Oproep vanwege knelpunten landbouw

Het is onmogelijk om de benodigde stikstof- en CO2-reductie volledig via de gebiedsgerichte aanpak te realiseren. De stikstofreductie doelstelling, die nodig is om de overbelasting op de natuur te verlagen, is al een enorme opgave voor het gebied. Voor het oplossen van de PAS melders verwachten we van het Rijk een oplossing.

- Bij de eerstvolgende verzameling van GIAB data (geografisch informatiesysteem agrarische bedrijven) dient er bij gevraagd te worden of de agrariër toestemming verleent om de gegevens ook met provincies te delen. Zonder directe toegang tot deze gegevens is het erg ingewikkeld om een individuele agrariër te ondersteunen.
- Per bedrijf kijken naar wat er nodig is om minder vervuילend te zijn voor de omgeving is enorm arbeidsintensief. Het vraagt veel capaciteit en kennis. De financiën hiervoor moeten voldoende uit het transitiefonds beschikbaar zijn.
- Oproep vanwege knelpunten PAS melders: Voor ondernemers is het erg onzeker als zij in een illegale situatie zitten. Voor de 180 PAS-melders in Zuid-Holland is dat nu het geval. Zij hebben in goede trouw een melding gemaakt van een verandering van hun bedrijfsvoering. Nu blijkt dat zij toch vergunningplichtig waren, en dat brengt veel onzekerheid. Wanneer er geen oplossing komt voor de PAS melders, wordt het in de gebiedsprocessen erg moeilijk om draagvlak te krijgen voor stikstofreducerende maatregelen.
- Uitvoeringscapaciteit: alleen al bij de afhandeling van de PAS-melders is onvoldoende capaciteit.

Oproep vanwege knelpunten voor water

De watercondities (kwantiteit en kwaliteit) staan onder druk. Zuid-Holland wordt gekenmerkt door een diverse water en bodem systeem. Als kustprovincie hebben we te maken met lage veengebieden, vruchtbare kleigronden op de eilanden op het grensvlak van zoet/zout en duingebieden die belangrijk zijn voor de drinkwaterwinning.

- Verzoek aan Rijk om voldoende (en tijdig) met middelen te komen – al dan niet als onderdeel van het landbouwakkoord - voor het mogelijk maken van transitie naar grondgebruik dat past bij 40 tot 20 cm grondwaterstand. En datzelfde geldt ook voor het mogelijk maken van reservering van waterbergingsgebied in 5-10% van de diepe polders.
- Verzoek aan Rijk om aan te geven hoe ze sturing naar grondwaterstand van 40 tot cm onder maaiveld voor zich ziet en hoe ze dat wil controleren? Wetende dat de sturing van het waterpeil tot nog toe gebeurt via het slootwaterpeil (het peilbesluit van de waterschappen gaat over het oppervlaktewaterpeil en niet over het grondwaterpeil).
- Duidelijke route hoe in het Activiteitenbesluit Milieubeheer/Besluit Activiteiten Leefomgeving de doelstelling van het Platform Duurzame Glastuinbouw voor nagenoeg nulmissie nutriënten in 2027 wordt ingevuld (wetgevingstraject, maar ook facilitering uitvoering en benodigde innovatie).
- Duidelijke route hoe het Rijk invulling geeft aan de richtlijn duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen/het lopende herzieningsvoorstel Europese Commissie verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (50% reductiedoelstelling op Unieniveau voor gebruik en risico) (benodigde innovatie en facilitering uitvoering).

Hoe kunnen we als verschillende lagen van de overheid het proces stroomlijnen om het zo goed mogelijk te laten verlopen?

Integraal proces VS urgent en noodzakelijk

Zuid-Holland is in drie kerngebieden (Kust, Delta, Veenweiden) gestart met een integraal gebiedsproces. Wij zien spanning in het proces ontstaan. Er worden complexe analyses gevraagd van natuur, water- en bodemsystemen en sociaal-economische structuur. Uit deze analyses moeten we maatregelen selecteren en strategisch richting kiezen met doorwerking tot 2050. Deze keuzes moeten toekomstbestendig zijn, omdat wij aanlopen tegen de grenzen van het systeem. Dit kunnen wij niet langer voor ons uitschuiven en dus moeten wij nu doorpakken. We willen tegelijkertijd deze strategische keuzes niet overhaast maken. Daar is aandacht voor het creëren van nodig. Het landbouwakkoord is een belangrijke bouwsteen daarvoor.

We vragen aan de kamer aandacht voor het proces. Er moet ook na 1 juli 2023 ruimte zijn en blijven voor het maken van, of bijstellen van, deze strategische keuzes.

Acteren als één overheid

Wij roepen het Rijk op om samen met ons het proces in te richten als partners in het veld. Ons gebiedsplan moet ook die van het Rijk zijn. We worden nu te veel verrast door “alleen gang” van rijksdiensten (voorbeeld Rijkswaterstaat). Burgers hebben behoefte aan duidelijkheid wie waar op aan te spreken is.

We vragen de kamer duidelijk te maken dat de provincie in de gebieden in de lead is. Rijk volgt na maken van afspraken met provincies. Te beginnen bij samenwerking tussen nationale- en provinciale grond- en stikstofbanken.

Antwoord van Gedeputeerde Staten op vragen van

A.H.K. van Viegen (PvdD)
(d.d. 11 maart 2024)

Nummer
4065

Onderwerp
Behalen doelen natuurherstel en stikstofreductie t

Aan de leden van Provinciale Staten

Toelichting vragensteller

Op 28 februari jl. verscheen het rapport van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), de WUR en het RIVM 'Monitoring en Evaluatie van het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering'.¹

De Partij voor de Dieren heeft hierover een aantal vragen met het verzoek of deze vragen voor 20 maart 2024 beantwoord kunnen worden, zodat de antwoorden kunnen worden meegenomen bij de bespreking in de commissie Landelijk Gebied van het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG). Omdat het politieke vragen betreft, worden deze vragen schriftelijk gesteld.

1. *Wat betekent de uitkomst van dit rapport volgens GS voor het Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied?*

Antwoord:

Het PBL/WUR/RIVM rapport weerspiegelt dat met de huidige maatregelen de doelen nog niet gehaald worden. Dit geeft aan dat er een noodzaak is voor aanvullende maatregelen om de doelen voor natuur, water en klimaat te behalen. Via het transitiefonds landelijk gebied en in fase 2 van het Programma Natuur zijn er middelen beschikbaar voor aanvullende maatregelen. De aanvragen daarvoor (met aanvullende maatregelen) zijn momenteel in voorbereiding. Voor het halen van de doelen is het zaak deze maatregelen daadwerkelijk uit te voeren. Het volgen van de effecten van de genomen maatregelen met het oog op doelbereik is daarbij essentieel.

2. *Zoals uit het rapport blijkt, voldoen de huidige plannen niet aan de gestelde reductiedoelen voor stikstof en natuurherstelmaatregelen. Wat moet er in Zuid-Holland gebeuren om aan de doelen te kunnen voldoen, zowel op ecologisch, economisch (financieel) en sociaal vlak?*

Antwoord

Zie antwoord op vraag 1. Het gaat bij provinciale maatregelen onder andere om maatregelen om stikstofdepositie te verminderen en natuurherstelmaatregelen. Daarnaast is het van belang de effecten van de genomen natuurherstelmaatregelen en stikstofbronmaatregelen op de staat van de natuur in kaart te brengen. Hiervoor is effectieve stikstof- en natuurmonitoring vereist.

¹ <https://www.pbl.nl/actueel/nieuws/stikstof-en-natuuraanpak-toont-vooruitgang-richting-2030-maar-doelen-zijn-buiten-bereik>

In sociaal-economisch opzicht vraagt dit een lange termijn transitie van het landelijk gebied. Deze wordt ingezet in samenwerking met de gebiedspartners, waarbij de uitwerking van toekomstperspectief voor de gebieden en agrarische sector (verdienmodellen) een belangrijke rol speelt.

3. *Gaat het college hierover met het Rijk in gesprek en zo ja wat is dan de inzet van het college hierbij?*

Antwoord

Het college is continu in gesprek met het Rijk. Wij vinden het noodzakelijk dat er duidelijkheid komt over de rol die het Rijk pakt, duidelijkheid over middelen, dat er generiek beleid komt voor ammoniakreductie en dat het ontwikkelperspectief van de landbouw nadrukkelijker onderdeel wordt van de aanpak van het landelijke gebied.

4. *Welke randvoorwaarden stelt het college concreet aan het Rijk?*

Antwoord

Wij vragen het Rijk om actie te ondernemen op stikstofbronnen waarop de provincie geen zeggenschap heeft. Denk hierbij aan (zee)scheepvaart of emissies uit het buitenland. Ook vinden wij dat er generieke maatregelen genomen moeten worden die ook effect hebben binnen Zuid-Holland; de beëindigingsregelingen hebben nauwelijks effect in Zuid-Holland voor stikstofreductie. Ook vragen wij aan het Rijk zijn verantwoordelijkheid te pakken bij de PAS-melder legalisatie. Wij doen dit in samenspraak met de andere provincies.

5. *Kan worden toegelicht hoe en waar er stikstofruimte wordt vrijgemaakt om PAS-melders te legaliseren?*

Antwoord

Het vrijmaken van stikstofdepositieruimte t.b.v. de legalisatie van PAS-melders is een wettelijke taak van het Rijk. Er is een landelijk legalisatieprogramma in uitvoering tot medio 2025. Het Rijk heeft verschillende regelingen gepubliceerd (o.a. LBV en LBV+) die stikstofdepositieruimte opleveren. Bij het verdelen van deze ruimte hebben PAS-melders prioriteit. Tot op heden is echter geen ruimte beschikbaar die kan worden ingezet voor legalisatie. In december jl. heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen waarin de regering verzocht wordt met een nieuw actieplan voor de legalisatie van PAS-melders te komen.

De provincie levert aanvullende inspanningen, zo wordt stikstofdepositieruimte uit o.a. de aankoop van gronden en bedrijven door de provincie in de Depositiebank algemeen gestald. Ook worden initiatieven in gebieden ondersteund, zo is recent een vergunningenloket opgestart in de Alblasserwaard.

6. *PAS-melders worden nu nog gedoogd, maar wanneer gaat er worden gehandhaafd?*

Antwoord

Omdat PAS-melders te goeder trouw hebben gehandeld wordt er gewerkt aan legalisatie. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft op 28 februari j.l. uitspraak gedaan in een drietal zaken omtrent handhavingen tegen PAS-melders in Utrecht en Overijssel. De Afdeling concludeert dat er t.a.v. PAS-melders sprake is van bijzondere omstandigheden, die aanleiding kunnen zijn om gedurende de legalisatie tot medio 2025 af te zien van handhaving. Daarbij speelt tevens een rol dat de stikstofdepositie die zij veroorzaken minimaal is. Dit was inherent aan het zijn van een PAS-melder.

Den Haag,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris, voorzitter,

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

drs. J. Smit

SJABLOON – ANALYSE COALITIEAKKOORD

Doel: vul op basis van de [analyse coalitieakkoord](#) dit sjabloon in. Doel van dit sjabloon is het bespreken van de hoofdlijnen uit de analyse op jouw thema met jouw domeindirecteuren en daarna met jouw portefeuillehouder. Wees kort en bondig en zorg dat het sjabloon niet meer dan twee A4 heeft. Voor alle vragen geldt: indien het niet van toepassing is, laat het vakje dan leeg.

Huidige ambitie:	<i>Ambitie 5 – Versterken Natuur in Zuid-Holland</i>
Huidig beleidsdoel:	<i>Gezonde Natuur</i>
Aanpassingen binnen de structuur van planning- en controlproducten	
Aanpassing naam beleidsprestatie:	<i>NVT, blijft Stikstofreductie</i> <i>Toelichting</i> Beleidsdoel Gezonde Natuur is aangepast naar vier nieuwe beleidskeuzes, waarvan ‘Stikstofreductie’ er één is. Nieuwe indeling van dit beleidsdoel is afgestemd met Berend Potjer en Frank Rijkaart op 25 september 2023. Beide zijn akkoord, als aandachtspunt: - Legalisatie PAS melders (past als inspanning eigenlijk niet goed bij beleidsdoel Gezonde Natuur, aldus Berend Potjer. Vereist nog gesprek).
Aanpassing plaats beleidsprestatie:	<i>NVT</i>
Analyse coalitieakkoord (voor bespreking met directeur en portefeuillehouder)	
Welke prioriteiten veranderen en welke nieuwe taken worden toegevoegd door het coalitieakkoord?	
In het CA wordt de nadruk gelegd op innovaties om stikstofemissies te verlagen. Aangezien de emissiereductie juridisch geborgd moet worden ligt er ook nadruk op monitoring. Die nadruk is minder aanwezig in het staand beleid. Ook wordt de wet Stikstofreductie en natuurherstel wel genoemd in het CA maar niet in het omgevingsbeleid, het is wel een wettelijke taak. Uiteraard raakt stikstof aan ZH-PLG aangezien stikstofreductie een van de doelen is binnen stikstof. Daarbij raakt het ook de andere ZH-PLG opgaven zoals Landbouw en Natuur. Daarnaast raakt stikstof vele opgaven buiten ambitie 5. Zo raakt het mobiliteit, waar een stikstofreductie opgave ligt maar ook behoefte is aan stikstofruimte. Ook raakt het o.a. de woningbouw en de energietransitie.	
Vallen er taken weg door het coalitieakkoord?	
Nee.	
Zijn er witte vlekken in opgaves?	
Nee.	
Uitvoeringsvraagstukken (voor bespreking met directeur)	
Is er een andere manier van werken nodig?	
De ammoniakreductie opgave en de legalisatie van PAS melders ligt voor een belangrijk deel bij de gebiedsprocessen van het ZH-PLG. In de nadere uitwerking en concretisering kunnen keuzes gemaakt worden die effect hebben op het stikstofdossier. Daarmee mogelijk leiden tot andere manieren van werken of andere inzet.	

Is er meer/minder of andere type bemensing nodig?

De huidige arbeidscapaciteit moet gecontinueerd worden om de collegeafspraken omtrent het stikstofdossier, zowel beleidsmatig als in de uitvoering, vorm te kunnen blijven geven. De materiele middelen zijn daar aanvullend op. Er is wellicht meer capaciteit nodig voor PAS-melders bij onder andere de verificatie en legalisering afhankelijk van politieke keuzes en de te maken keuzes voortkomend uit de gebiedsprocessen.

Met betrekking tot de materiele middelen is er vanuit het coalitieakkoord in 2024 € 2,2 mln beschikbaar gekomen. Dit bedrag is ook minimaal nodig voor de resterende jaren van dit coalitieakkoord en daarna ook. Er is verder nog geen structureel budget. Deze middelen zijn onder meer noodzakelijk voor werkzaamheden van de 2 OD's (ODH en OHZHZ), het IPO/IPSN/BIJ12 en onderzoeken dan wel extra ondersteuning binnen PZH.

Oplegnotitie portefeuilleoverleg

Portefeuille:	Stikstof
Gedeputeerde:	Frank Rijkaart

Datum overleg:	4 september 2023		
Opgave:	Stikstof		
Opdracht:	Legalisatie PAS-melders		
Ambtelijk Opdrachtnemer / Behandelend Ambtenaar (AON / BA):	art. 5.1.2e	Ambtelijk Opdrachtgever:	art. 5.1.2e

Doel:	☐ Ter kennisname ☐ Ter besluitvorming ☐ (Concept) beantwoording (Staten)vragen/moties
Agendering in GS:	☐ Conformstuk ☐ Besprekstuk ☐ N.v.t.

1. BESLISPUNT / ESSENTIE VAN HET VOORSTEL

- Instemmen met beantwoording van de vragen van de PvdD
- Instemmen met beantwoording van de vragen van SGP, CDA, CU, PVV, BBB en VVD.

2. KORTE VOORGESCHIEDENIS

N.v.t.

3. AANDACHTSPUNTEN PORTEFEUILLEHOUDER

N.v.t.

4. BIJGAAND(E) STUK(KEN)

- Beantwoording statenvragen 3990 PvdD Legalisatie PAS melders
- Beantwoording statenvragen 3994 van diverse fracties - Het niet voldoen aan voorwaarden door PAS-melders en de Porthos-uitspraak m.b.t. PAS-melders

5. VERDERE PROCEDURE + COMMUNICATIE

Voorstel is om het onderzoeken van mogelijkheden van de Porthos-uitspraak voor PAS-melders te bespreken in het te plannen 'benen op tafel overleg'.

6. PARTICIPATIE

N.v.t.

7. INTEGRALITEIT

N.v.t.

Oplegnotitie portefeuilleoverleg

Portefeuille:	Stikstof
Gedeputeerde:	Frank Rijkaart

Datum overleg:	28-08-2023		
Opgave:	Stikstof		
Opdracht:	Legalisatie PAS-melders		
Ambtelijk Opdrachtnemer / Behandelend Ambtenaar (AON / BA):	art. 5.1.2e	Ambtelijk Opdrachtgever:	art. 5.1.2e

Doel:	☐ Ter kennisname ☐ Ter besluitvorming ☐ (Concept) beantwoording (Staten)vragen/moties
Agendering in GS:	☐ Conformstuk ☐ Besprekstuk ☐ N.v.t.

1. BESLISPUNT / ESSENTIE VAN HET VOORSTEL

- Kennis nemen van de (on)mogelijkheden in de aanvraag voor de Regeling provinciale maatregelen PAS-melders.
- Kennis nemen van de Gelderse subsidieregelingen en de mogelijke budgetaanvraag richting het Rijk.

2. KORTE VOORGESCHIEDENIS

Achtergrond

Het legaliseren van PAS-melders is landelijk een complexe opgave. Redenen daarvoor zijn o.a. de moeilijkheid om de referentiesituatie te bepalen in ingewikkelde dossiers, het gebrek aan stikstofruimte en onvoldoende juridische borging van reductiemaatregelen. Er zijn in het hele land ongeveer 2500 bedrijven die zich hebben ingeschreven voor het legalisatieprogramma PAS-melders (waarvan ongeveer 200 in Zuid-Holland). Hiervan waren er medio mei nog maar 70 gelegaliseerd. Het merendeel van deze 70 had geen stikstofruimte nodig voor legalisatie. Die stikstofruimte is in veel gevallen wel nodig, naar schatting gaat het in Zuid-Holland om de helft (100) van de meldingen. Het legalisatieprogramma loopt tot maart 2025, dan moeten alle PAS-melders zijn gelegaliseerd.

Het vinden van stikstofruimte voor PAS-melders is primair een verantwoordelijkheid van het Rijk. Het Rijk zet daar op in met o.a. de LBV en LBV+ regeling. Tot op heden zijn er in Zuid-Holland nog geen inschrijvingen voor de LBV regeling. Het aantal piekbelasters in Zuid-Holland is zeer gering, waardoor ook de LBV+ regeling in onze provincie weinig zal opleveren. Er is tot op heden geen stikstofruimte die door de landelijke regelingen beschikbaar is gekomen in Zuid-Holland. Als aanvulling op deze landelijke regelingen heeft het Rijk in mei specifiek voor het oplossen van de PAS-melder problematiek de 'Regeling provinciale maatregelen PAS-melders' (hierna: de Regeling) gepubliceerd.

Regeling provinciale maatregelen PAS-melders

In de Regeling is € 18,7 miljoen beschikbaar voor Zuid-Holland (€ 250 miljoen voor alle provincies) voor maatregelen die provincies kunnen nemen om PAS-melders te legaliseren. Voorwaarde is dat de maatregelen reeds zijn getroffen in de periode 4 augustus 2022 – 31 augustus 2023. De maatregelen moeten door de provincie worden voorgefinancierd. Daarbij moet met AERIUS-berekeningen aangetoond worden welke PAS-melders met de maatregelen worden gelegaliseerd.

De korte tijd om maatregelen te ontwikkelen (publicatie van de regeling in mei 2023, indienen van een voorstel

voor 31 augustus 2023) en de strikte eisen die worden gesteld in de Regeling maken dat veel provincies hebben aangegeven geen aanvraag in te dienen (o.a. Overijssel, Noord-Brabant, Noord-Holland, Utrecht en Friesland) en andere provincies een fractie van het budget aanvragen. Verwachting is dan ook dat het budget niet of niet volledig zal worden benut. Die conclusie is ook in IPO-verband getrokken, in dat kader wordt een gesprek met het Rijk voorbereid over een mogelijke nieuwe regeling om de resterende middelen te benutten (zie hieronder 'Subsidieregelingen Gelderland').

Conclusies t.a.v. de Regeling in Zuid-Holland

Er is onderzocht of een aanvraag voor de Regeling ondanks de strikte voorwaarden toch succesvol kan zijn. Gezien de eisen van de regeling, regels op het gebied van staatssteun en de onzekerheid omtrent de juridische houdbaarheid van innovaties op dit moment ingezet op een maatregel die op korte termijn kans van slagen heeft: het strategisch verwerven van gronden/bedrijfslocaties, waarbij stikstofruimte een bijvangst is. Het plan daarbij is om de stikstofruimte te stallen in de Depositiebank en het restant na afroaming voor natuur (30%) en toekomstig gebruik van de aangekochte locatie in te zetten voor het legaliseren van PAS-melders. Er is een selectie gemaakt van aankopen die voor deze Regeling in aanmerking komen op basis van de volgende criteria, die voortvloeien uit de eisen van het Rijk:

- De verplichting (een tweezijdig getekend koopcontract) moet zijn aangegaan in de periode 4 augustus 2022 – 31 augustus 2023.
- In de overeenkomst moet zijn bepaald dat de vergunning met stikstofruimte wordt aangekocht en de ruimte moet voor eind februari 2025 beschikbaar komen.
- Er moet voldoende informatie beschikbaar zijn voor 31 augustus 2023 om een schatting te kunnen maken van de hoeveelheid stikstofruimte die beschikbaar komt.
- De aankopen moeten ook opstallen bevatten. Alleen de netto kosten van de maatregel worden gedekt (er vindt een eindafrekening plaats op basis van de restwaarde van de grond/locatie). In het geval van deze aankopen zal dat gaan om het waardeverlies, de afwaardering, van de bedrijfsgebouwen door het verlies van de vergunningsruimte. Eventuele aankopen van alleen grond kunnen niet worden meegenomen in deze Regeling, omdat deze niet worden afgewaardeerd.

art. 5.1.2f

Vervolgens is op basis van de informatie die nu voorhanden is (de volledige vergunningen zijn nog niet overgedragen maar worden op korte termijn aan het dossier toegevoegd) berekend welke PAS-melders gelegaliseerd kunnen worden met de stikstofruimte uit deze aankopen. Dit kan in beginsel alleen gedaan worden voor PAS-melders die al geverifieerd zijn, want daarvan is bekend hoeveel stikstofruimte zij nodig hebben. Het is van belang om met voldoende zekerheid aan te kunnen geven dat de PAS-melders ook daadwerkelijk gelegaliseerd kunnen worden, want in de Regeling wordt - in het kader van een kostenefficiënte besteding van middelen - gevraagd om vóór de aanvraag het bedrijf van de te legaliseren PAS-melder te laten taxeren. Er mag namelijk niet meer worden uitgegeven aan een aankoop dan de waarde van de met de vrijgekomen stikstofruimte te legaliseren PAS-melders.

art. 5.1-2f

Het is dus niet haalbaar een aanvraag te doen die volledig binnen alle eisen van de Regeling valt.

Desondanks wordt een aanvraag voor de 2 aankopen ingediend. Daarbij zal onderbouwd worden dat de aankopen stikstofruimte opleveren en daarmee zeer waarschijnlijk nabijgelegen PAS-melders gelegaliseerd kunnen worden nadat deze zijn geverifieerd.

Op basis van deze aanvraag krijgt het Rijk een beeld van de mogelijkheden bij het vinden van stikstofruimte voor de legalisatie van PAS-melders door de provincie en kan het hier toekomstige regelingen beter op afstemmen.

Grondaankopen en stikstofruimte

Ondanks het feit dat een aanvraag binnen de eisen van de Regeling niet haalbaar is levert het aankopen door Grondzaken wel degelijk stikstofruimte op die bruikbaar kan zijn voor het legaliseren van PAS-melders. Om de kans op een match tussen vraag en aanbod te vergroten is het nodig dat er:

- Meer PAS-melders zijn geverifieerd. Veel dossiers van PAS-melders zijn nog onvolledig, de Omgevingsdienst heeft deze bedrijven om aanvullingen gevraagd.
- Er meerdere saldogevers (aangekochte bedrijven) zijn rondom deze PAS-melders.

Er zal in dat kader als vervolg op de verkenning in het kader van deze Regeling worden ingezet op het verder inzichtelijk maken van de stikstofruimte uit alle aankopen, zodat deze ruimte in de Depositiebank kan worden gesteld. In de beleidsregels van de Stikstofbank moet nog worden vastgelegd welke ruimte wordt gereserveerd voor het legaliseren van PAS-melders.

Subsidieregelingen Gelderland

In het IPO is geconcludeerd dat de beschikbare € 250 miljoen in de Regeling door provincies niet zal worden benut. Er wordt een nieuw budgetverzoek voorbereid richting het Rijk voor de resterende middelen. Dit verzoek wordt onderbouwd met de inzet op een aantal subsidieregelingen die door Gelderland zijn ontwikkeld en die mogelijk ook in andere provincies kunnen worden geadopteerd. Het gaat om 3 subsidieregelingen die gericht zijn op alle veehouderijen en 1 regeling die specifiek bedoeld is voor PAS-melders:

- Stikstofreductie via aanpassing van veehouderijen naar nieuwe economische activiteit
- Verplaatsing activiteit.
- Gedeeltelijke beëindiging veehouderijactiviteiten
- Investerings in stikstofreducerende maatregelen in stalsystemen door PAS-melders

Drie van de vier regelingen zijn gepubliceerd en worden eind september opengesteld, de regeling voor gedeeltelijke beëindiging is nog niet gepubliceerd want ligt nog ter goedkeuring voor bij de Europese Commissie in het kader van staatssteun, hierover volgt naar verwachting aan het einde van dit jaar bericht.

Over het budgetverzoek vindt dit najaar besluitvorming plaats in de BC van het IPO. Gezien de demissionaire status van het kabinet is nog onzeker of het Rijk op korte termijn een besluit zal nemen t.a.v. het budgetverzoek. Op dit moment wordt in kaart gebracht of (een deel van) de regelingen interessant zijn voor Zuid-Holland.

3. AANDACHTSPUNTEN PORTEFEUILLEHOUDER

- Deze notitie is ter informatie ook met de Frederik Zevenbergen als portefeuillehouder Grondzaken gedeeld.
- Het uitblijven van effectieve maatregelen van het Rijk om PAS-melders te legaliseren en de onmogelijkheden in de Regeling voor provinciale maatregelen kan onder de aandacht worden gebracht bij het geplande kennismakingsgesprek met de minister van LNV.

4. BIJGAAND(E) STUK(KEN)

Nvt.

5. VERDERE PROCEDURE + COMMUNICATIE

- De aanvraag voor de Regeling provinciale maatregelen PAS-melders wordt uiterlijk 31 augustus a.s. ingediend. Er wordt binnen 6 weken beslist op de aanvraag.
- Over het budgetverzoek t.a.v. de subsidieregelingen Gelderland vindt dit najaar besluitvorming plaats in de BC van het IPO.

6. PARTICIPATIE

Nvt.

7. INTEGRALITEIT

Nvt.

Antwoord van Gedeputeerde Staten op vragen van

A.H.K. van Viegen (PvdD)
(d.d. 17 augustus 2023)

Nummer
3990

Onderwerp
Legalisatie PAS melders

Aan de leden van Provinciale Staten

1. *Kent u het bericht 'Geen hulp van Rijk voor minstens 259 boerenbedrijven'¹ en 'Deel PAS-melders valt af bij legalisatieprocedure'²*

Antwoord

Ja.

2. *Kunt u aangeven om hoeveel Zuid-Hollandse bedrijven het hier gaat?*

Antwoord

Nog niet alle aanmeldingen voor het legalisatieprogramma PAS-melders zijn geverifieerd, de verificatie wordt naar verwachting eind van dit jaar afgerond. Op dit moment voldoen in Zuid-Holland 35 van de ongeveer 200 aanmeldingen niet aan de voorwaarden van het legalisatieprogramma. Daarnaast zijn er een klein aantal dossiers waarbij intern salderen mogelijk bleek en een bestuurlijk rechtsoordeel is verstuurd waarin is vermeld dat geen vergunning nodig is.

3. *Hoe wil het college omgaan met deze uitkomsten?*

Antwoord

Het college zet zich in voor legalisatie van bedrijven die vallen binnen de criteria van het legalisatieprogramma PAS-melders. Daarnaast blijft het college samen met andere provincies doorlopend in gesprek met het Rijk over oplossingen voor vraagstukken over vergunningen.

4. *Op welke wijze toetst het college de juridische houdbaarheid van de maatregelen, die genomen worden?*

¹ https://www.nrc.nl/nieuws/2023/08/10/geen-hulp-van-rijk-voor-minstens-259-boerenbedrijven-a4171708?utm_medium=email&utm_source=sharpspring&sslid=M7MONDIwMjMxslC0AAA&sseid=MzI1Nze1NDcxMQIA&jobid=c2331be6-e207-4891-a12b-d2b3d7a79ffa

² <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2023/08/11/deel-pas-melders-valt-af-bij-legalisatieprocedure>

Antwoord

Bij intern of extern salderen wordt getoetst op basis van wet- en regelgeving en jurisprudentie. Wanneer een natuurvergunning nodig is worden de vereiste toetsen in dit kader uitgevoerd.

5. *Heeft het college in beeld hoeveel Zuid-Hollandse bedrijven gegevens onjuist hebben ingevuld bij de PAS aanmelding? Zo nee, hoe en wanneer denkt het college dit in beeld te krijgen? Zo ja, om hoeveel bedrijven gaat het?*

Antwoord

Er wordt getoetst op de eisen uit het legalisatieprogramma. Zo moet de depositie meer dan 0,05 en minder dan 1,00 mol/ha/jaar zijn, moet het een oprichting/uitbreiding/verandering betreffen en moet het gaan om een meldingsplichtige categorie. Indien dit niet het geval is komen bedrijven niet in aanmerking voor het legalisatieprogramma. Zie het antwoord op vraag 2 voor inzicht in het aantal bedrijven die dit op dit moment betreft, dit beeld is compleet na afronding van de verificatie naar verwachting aan het einde van dit jaar.

Den Haag,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,

secretaris,

voorzitter,

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

drs. J. Smit

Oplegnotitie portefeuilleoverleg

Portefeuille:	ZH-PLG		
Gedeputeerden:	Mariette van Leeuwen		
Datum overleg:	12 februari 2024		
Opgave:			
Opdracht / onderwerp:	Vorbereiding besluit volledige schadeloosstelling voor Cie LG		
Ambtelijk Opdrachtnemer / Behandelend Ambtenaar (AON / BA):	art. 5.1.2e	Ambtelijk opdrachtgever:	art. 5.1.2e
Doel:	Ter kennisname: Vorbereiding Commissievergadering LG		
Agendering in GS:	nvt		

1. BESLISPUNT / ESSENTIE VAN HET VOORSTEL

- Kennisnemen van de voorbereidingen voor het bespreekpunt “besluit volledige schadeloosstelling” voor Commissie LG vergadering;

2. KORTE VOORGESCHIEDENIS

Op 25 januari is middels de 5 parafenronde het besluit genomen om aan PS het voorstel te doen voor volledige schadeloosstelling voor 7 gebieden binnen het NNN. Het Statenvoorstel staat als ingekomen stuk op de procedurevergadering van 14 februari. De Staten moeten nog een besluit nemen over de behandelatum, maar naar verwachting zal het voorstel een bespreekpunt zijn op een extra ingelaste Cie LG op 28 februari om 19:00.

3. AANDACHTSPUNTEN PORTEFEUILLEHOUDER

Ter voorbereiding van Statenvragen, technische vragen en vragen van grondeigenaren is een concept Q&A opgesteld, zie de bijlage. Deze worden komende weken verder uitgewerkt, zodat deze kunnen worden gebruikt als voorbereiding voor de commissie en ook voor de externe communicatie. Mocht er nog specifieke behoefte aan informatie zijn, dan horen we dat graag.

4. CONSEQUENTIES

n.v.t.

5. BIJGAAND(E) STUK(KEN)

Concept QenA Volledige Schadeloosstelling

6. VERDERE PROCEDURE + COMMUNICATIE

Conform vastgesteld GS besluit. De conceptbeantwoording van de te verwachte Statenvragen zal in aanloop van de Commissies LG en PS vergaderingen terugkomen op het PO.

7. PARTICIPATIE

n.v.t.

91.

8. INTEGRALITEIT EN SAMENHANG ANDERE PORTEFEUILLES

n.v.t.

CONCEPT QenA grondeigenaren

In 2013 committeerden de provincies zich via het Rijk aan de doelen van het Natuurpact. In de afgelopen eeuw zijn de bestaande natuurgebieden namelijk steeds kleiner geworden en kwamen ze steeds verder van elkaar af te liggen. In het Natuurpact wordt onder andere gesteld verdere achteruitgang van de natuurgebieden te stoppen en bestaande natuur in stand te houden. Om dit te bereiken wordt onder andere nieuwe natuur aangelegd en worden bestaande natuurgebieden weer met elkaar verbonden. Door het vergroten van leefgebieden krijgen planten en dieren meer kans om te overleven. Er ontstaat zo een netwerk van bijzondere gebieden: het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

De doelen uit het Natuurpact moeten zijn behaald in 2027. Daarvoor zijn nu door de provincie Zuid-Holland zeven gebieden aangewezen. Het behalen van de doelen kan door zelfrealisatie, grondruil (indien mogelijk) of door volledige schadeloosstelling (VSS). Grondeigenaren in de zeven aangewezen gebieden zijn geïnformeerd. Omdat er nog vragen kunnen zijn, is onderstaande Q&A opgesteld. Staat uw vraag en/of antwoord hier niet tussen, kunt u contact opnemen met Corine Ilic (cl.ilic@pzh.nl, 0650025743).

Q	A
Betekent dit dat de provincie nog niet beschikbare grond gaat onteigenen?	Nee, dit besluit betekent niet dat we alle nog niet beschikbare grond gaan onteigenen. Dit besluit heeft zelfs tot doel onteigening te voorkomen. De verwachting is dat met zelfrealisatie of VSS als opties er in de meeste gevallen voldoende grond beschikbaar zal zijn om de natuurdoelen op te realiseren. Of verdere acties noodzakelijk zijn blijkt nadat per gebied de balans wordt opgemaakt.
Wat is de samenhang met de gebiedsprocessen rondom het ZH-PLG? Hoe draagt dit eraan bij?	De uitvoering van deze natuurontwikkeling vindt plaats in afstemming met het ZH-PLG.
Wat is de samenhang met de aanpak van stikstof in Zuid-Holland	De noodzaak tot het inrichten van deze gebieden staat los van de stikstofaanpak. Wel liggen een aantal van de gebieden naast (stikstofgevoelige) Natura 2000. Door het aanleggen van meer natuur zal gewerkt worden aan een gunstige staat van instandhouding van die gebieden.
Wat is VSS en wat betekent dat voor mij?	VSS is een volledige vergoeding van alle schade die het rechtstreekse en noodzakelijke gevolg is van het verlies van de zaak en bestaat uit drie onderdelen: vermogensschade, inkomensschade en bijkomende schade. Vermogensschade bestaat uit de (markt)waarde van de zaak en eventueel de waardevermindering van het overblijvende. Inkomensschade gaat over het verlies van het met de zaak behaalde inkomen. Hieronder valt ook de eventuele verplaatsing van de bedrijfsactiviteiten naar een andere locatie en/of gedeeltelijke beëindiging van de bedrijfsactiviteiten. Bij bijkomende schade moet u denken aan adviseurskosten, eventuele verhuiskosten, kosten accountant en dergelijke. Hoe de VSS er in een concreet geval uit ziet, is afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Hierover zal met u overleg gevoerd worden door een grondverwerver namens de provincie.

Ik ben boer, mijn land gebruik ik (intensief) agrarisch. Wat betekent dit besluit voor mij?	Grondeigenaren kunnen ervan uitgaan dat zij niet op dezelfde voet verder kunnen gaan met hun bedrijf. Zij moeten nadenken over de toekomst van hun bedrijf en de keuze tussen zelfrealisatie, verkoop of indien mogelijk grondruil. Ander gebruik van de grond en een andere inrichting van de grond is vrijwel overal aan de orde. Dit geldt voor alle grond binnen de zeven gebieden waar Provinciale Staten een besluit over neemt.
Ik wil/kan geen keuze maken tussen zelfrealisatie (particulier natuurbeheer) of verkoop. Wat zijn de gevolgen? Word ik dus onteigend?	In 2025 maakt de provincie de balans op. Als de natuurdoelen niet gehaald kunnen worden met de dan beschikbaar gekomen grond, dan kunnen andere acties volgen. Grond kan onteigend worden. Maar zo ver is het nu niet. Een eigenaar kan nooit onteigend worden zonder een specifiek besluit van Provinciale Staten. Dit wordt per perceel besloten. En dat is nu niet aan de orde. Door het bieden van VSS aan alle grondeigenaren in een gebied wil de provincie juist onteigening voorkomen. Want als natuurdoelen zonder onteigening gehaald kunnen worden, dan zullen we dat natuurlijk doen.
Ik ben grondeigenaar binnen het Natuurnetwerk, maar buiten één van de zeven gebieden in het besluit. Wat betekent dit voor mij? Stopt de provincie met natuurontwikkeling in andere gebieden?	Nee, de provincie stopt niet met natuurontwikkeling op andere plekken. Ook deze plekken zijn belangrijk voor het natuurnetwerk. Maar het is nu nog niet duidelijk welke grond van deze gebieden cruciaal is voor het natuurnetwerk. Daarom is VSS nu niet mogelijk.

CONCEPT QenA Provinciale Staten

In 2013 committeerden de provincies zich via het Rijk aan de doelen van het Natuurpact. In de afgelopen eeuw zijn de bestaande natuurgebieden namelijk steeds kleiner geworden en kwamen ze steeds verder van elkaar af te liggen. In het Natuurpact wordt onder andere gesteld verdere achteruitgang van de natuurgebieden te stoppen en bestaande natuur in stand te houden. Om dit te bereiken wordt onder andere nieuwe natuur aangelegd en worden bestaande natuurgebieden weer met elkaar verbonden. Door het vergroten van leefgebieden krijgen planten en dieren meer kans om te overleven. Er ontstaat zo een netwerk van bijzondere gebieden: het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

De doelen uit het Natuurpact moeten zijn behaald in 2027. PS heeft het beleid daartoe vastgesteld in 2021. Door de provincie Zuid-Holland zijn nu zeven gebieden aangewezen voor de realisatie van natuur. Het behalen van de natuurdoelen kan door zelfrealisatie, grondruil (indien mogelijk) of door volledige schadeloosstelling (VSS). Grondeigenaren in de zeven aangewezen gebieden zijn inmiddels geïnformeerd. Voor uw Staten is aanvullend en ondersteunend op de stukken die u heeft gekregen de volgende Q&A opgesteld.

Q	A
Waarom wordt dit besluit ons <u>nu</u> voorgelegd?	Om de benodigde gronden beschikbaar te krijgen is spoedig een besluit nodig. De realisatieplanning (zoals opgenomen in het concept PS besluit) laat zien dat het, ook met dit besluit, al lastig wordt om deze gronden voor 2026 te verwerven en voor 31 december 2027 ingericht te hebben. Wel wordt het dan mogelijk om in 2027 de realisatie zeker gesteld te hebben en uitvoering voor grote delen in gang te hebben gezet. De te voeren gesprekken met de eigenaren lopen vast en worden zonder dit besluit niet makkelijker.
Ik ben het eens met VSS, maar niet met een principebesluit om eventueel te onteigenen. Kan dit los van elkaar?	Nee, zoals uitgebreider toegelicht in de besluitnota: binnen Europese regels is er dan sprake van Staatssteun. Dit is verboden.
Wat gebeurt er als PS niet akkoord gaat met dit GS voorstel?	Dan worden natuurdoelen (het afmaken van het Natuurnetwerk), vastgelegd in het Natuurpact niet gehaald. Niet in 2027 noch daarna.
Wat vinden grondeigenaren van dit voorstel?	Men is blij met het telefoontje. Over het algemeen zijn de reacties rustig en geeft men aan de brief af te wachten. Daarnaast is er bij particulieren grondeigenaren vooralsnog interesse in zelfrealisatie. Agrariërs reageren wisselend. Een deel is zeer kritisch, anderen hebben een constructieve houding of zien hier wel mogelijkheden in.
Wat vinden onze gebiedspartners van dit voorstel?	Zij spreken waardering uit voor open communicatie. Zoals verwacht zijn natuurorganisaties blij met het voorgenomen besluit. Landbouworganisaties reageren kritisch maar zakelijk.
In het coalitieakkoord staat dat we deze Statenperiode niet gedwongen uitkopen ten behoeve van stikstofreductie. Hoe verhoudt dit GS voorstel zich tot het akkoord?	Er is hier sprake van 'uitkoop' ten behoeve van natuur om de doelen te halen uit het Natuurpact uit 2013. Er wordt dus niet gedwongen uitgekocht ten behoeve van stikstof. Door de keuze te geven zelf natuur te realiseren hoeven grondeigenaren niet weg uit dit gebied. Het kan echter zijn dat voor sommige grondeigenaren VSS een oplossing is. Voor hen worden de keuzemogelijkheden dus breder. Denk aan een agrariër op leeftijd zonder opvolging.
Wat is het verschil tussen onteigenen en VSS?	VSS is de financiële vergoeding voor alle schade die het rechtstreekse en noodzakelijke gevolg is van het verlies van eigendom en onteigening is de procedure waarmee het eigendom wordt ontnomen.

Wat als een grondeigenaar voor geen van de geboden opties gaat?	In 2025 maakt de provincie de balans op. Als de natuurdoelen niet gehaald kunnen gaan worden met de dan beschikbaar gekomen grond, dan kunnen andere acties volgen. Dan zou het kunnen dat grond onteigend wordt. Maar zo ver is het nu niet. Een eigenaar kan nooit onteigend worden zonder een specifiek besluit van Provinciale Staten. Dit wordt per perceel besloten. En dat is nu niet aan de orde.
Waarom moet dit gebeuren in deze 7 gebieden? Kan het niet ergens anders?	Cruciaal en niet-herlokalisierbar: dit betekent: Hier per gebied een onderbouwing.
Hoe groot is de kans dat we met het bieden van VSS het natuurnetwerk kunnen afmaken?	Dit voorstel focust op 7 cruciale gebieden binnen het netwerk. Hiermee ronden we dus niet het hele netwerk af. Maar met de impuls die dit voorstel veroorzaakt komen we heel dicht in de buurt van het natuurnetwerk.
Wordt er in de andere gebieden en verbindingzones niets gedaan?	De provincie blijft ook in de andere gebieden en in verbindingzones werken aan het afmaken van het natuurnetwerk.
Kan in andere gebieden en verbindingzones ook VSS worden geboden?	Nee, deze zijn niet cruciaal en/of wel herlokalisierbar.
Zijn grondeigenaren vrij om hun bedrijf voort te zetten op een andere locatie (in Nederland of buitenland) na VSS?	Ja, hiermee wijkt VSS af van bijvoorbeeld de lopende rijksregelingen van de aanpak piekbelasting (LBV, LBV+).
Kunnen grondeigenaren bezwaar maken tegen het feit dat zij binnen dit gebied vallen/ onder dit besluit?	Nee, zij kunnen geen bezwaar maken tegen dit PS besluit. Tegen een eventueel ruimtelijk besluit kunnen rechtsmiddelen worden ingezet. Tegen een eventuele onteigeningsbeschikking van PS kunnen rechtsmiddelen worden ingezet.
Hebben andere provincies ook VSS geboden voor de Natuurnetwerk restantopgave?	Wisselend. • Gelderland heeft deze opgave op basis van vrijwilligheid gerealiseerd zonder VSS te bieden; • Friesland en Noord-Brabant bieden (nog) geen VSS. Friesland heeft wel afgesproken dat indien ze niet alles voor 2027 gerealiseerd hebben dat ze dan wel VSS zouden kunnen gaan toepassen. Brabant is recent gestart met zogenaamde doorbraakcases, GS heeft dan per case de keus om extra instrumenten in te zetten; • Utrecht biedt wel al VSS voor de zogenaamde prioritaire gebieden. Noord-Holland ook, maar op een andere wijze dan in dit Statenvoorstel. Daar is een pilot gestart waarbij VSS wordt verleend bij <u>zelfrealisatie</u> (i.t.t. grondverkoop) in de gebieden met een onteigeningstitel.

Aan
PO Stikstof
BCO stikstof

Kopie aan

Onderwerp
Annotatie BC-stikstof 6 juli 2023

Memo

Contact

art.5.1-2e

art.5.1-2e [pzh.nl](https://www.pzh.nl)

Datum

30 juni 2023

Inleiding

De BC-stikstof vergaderd op 6 juli 2023 van 16.00-18.00 uur. Gezien de installatie van het nieuwe college van GS op 5 juli zal nog besloten moeten worden welke gedeputeerde namens Zuid-Holland naar de BC-stikstof gaat.

In dit memo een concept annotatie voor deze vergadering met voorstellen voor de Zuid-Hollandse inbreng. Het BCO wordt gevraagd aandachtspunten mee te geven voor de vergadering van de BC-stikstof.

Algemeen

Er zullen meerdere nieuwe gedeputeerden zijn. BC zal daar bij stilstaan.

Agendapunt 3.1. Actualisatie AERIUS 2023

Een presentatie wordt gegeven over de actualisatie. Impact is nog niet bekend.

Advies: kennis nemen

Agendapunt 3.2. Stand van zaken aanpak piekbelasting

Programmadirecteur vanuit ministerie geeft een toelichting op stand van zaken.

Advies: kennis nemen van stand van zaken en benadrukken dat Zuid-Holland pleit voor een aanpak gericht op de ondernemer. Dat betekent LBV-regeling en LBV+(piekbelaster) regeling in samenhang beschouwen.

Agendapunt 3.3. SPUK versnelling legalisatie PAS-melders

Door IPO is een notitie opgesteld over de SPUK (Specifieke uitkering van het Rijk aan provincies) voor versnelling legalisatie PAS-melders. Notitie beschrijft stand van zaken en provincies pleiten voor langere doorlooptijd van deze SPUK

Advies: akkoord

Agendapunt 3.4. Stand van zaken artikel 2 onderzoek

Er wordt een toelichting gegeven op de stand van zaken artikel 2 onderzoek van de financiële verhoudingswet omtrent kosten van aanvullende provinciale taken.

Advies: kennis nemen

PM. Ambtelijk zullen we nog naar de laatste stukken hieromtrent kijken.

Agendapunt 4 - Hamerstukken

Als hamerstukken zijn geagendeerd:

- Tussenevaluatie uitvoering plan van aanpak verbetering toezicht en handhaving.
- Landelijk overzicht eindoordelen natuurdoelanalyses.

Advies: kennis nemen.

Agendapunt 7 – ter informatie

Ter informatie zijn de volgende notities bijgevoegd:

- Verkenning additionaliteit: mogelijke scenario's
- Stand van zaken saldering in provincies
- Verkenning hogere rekenkundige ondergrens voor stikstof bij natuurvergunningverlening.
- Kamerbrief aanpak piekbelasting sector industrie
- Stand van zaken regelingen grondinstrumentarium voor de stikstofaanpak
- Meerjarenprogrammaboek Transitiefonds

Datum : 28 september 2022
Aan : BCO Stikstof
Van : ODH, art. 5.1.2e
Onderwerp : Stand van zaken afhandeling PAS-melders per 1 oktober 2022

Inleiding

Landelijk is een programma voorbereid om de PAS-melders te legaliseren. In Zuid-Holland zijn werkzaamheden opgestart om tot een concrete legalisatie te komen. In deze memo is een beknopte beschrijving opgenomen van de stand van zaken voor zover het de uitvoering betreft door de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH).

Beknopte toelichting legalisatietraject (ODH)

In Zuid-Holland is in potentie sprake van in totaal 235 PAS-melders. Hiervan hebben zich in de achterliggende periode 165 PAS-melders daadwerkelijk aangemeld om voor legalisatie in aanmerking te komen. Dit is voornamelijk de scope van de legalisatiewerkzaamheden door de ODH.

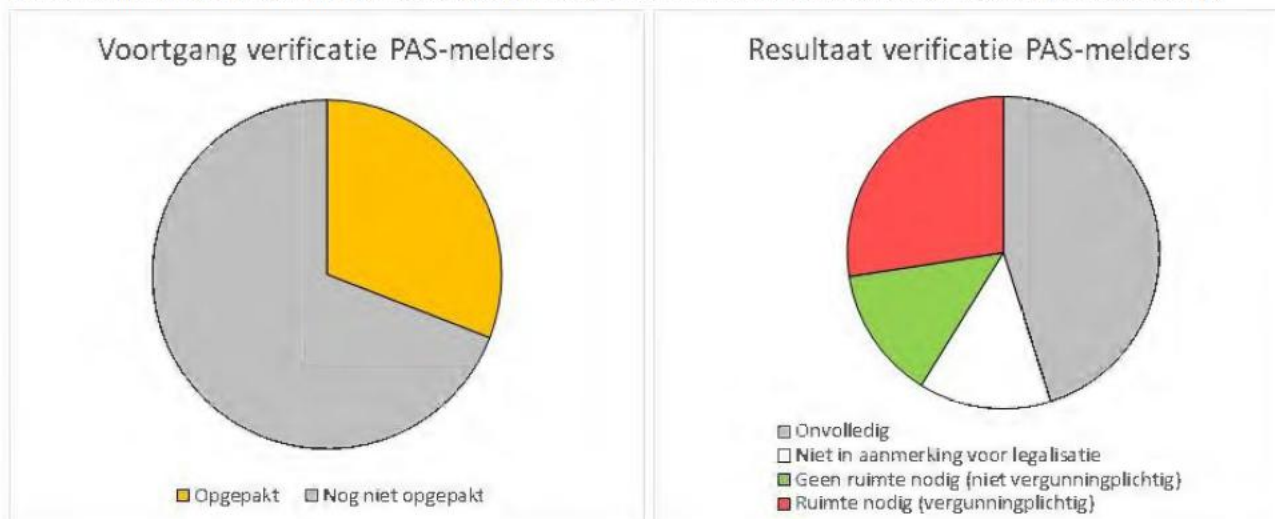
Het legalisatieprogramma kent in Zuid-Holland een uitvoeringsperiode over de jaren 2022 tot en met 2024. Grofweg kent het traject twee fasen: [1] het verifiëren of PAS-melders voldoen en voor legalisering in aanmerking komen en [2] de feitelijke legalisering door middel van een natuurvergunning. Legalisering is mogelijk indien door het treffen van maatregelen of anderszins depositieruimte beschikbaar komt of is gekomen om de depositie door de PAS-melder op te vangen. Stap 1 is gepland voor 2022 en 1e helft 2023 en stap 2 is gepland voor 2023 en 2024.

Van belang is dat het zwaartepunt van het beschikbaar krijgen van depositieruimte om PAS-melders te kunnen legaliseren voornamelijk geprojecteerd staat voor 2024. Wellicht dat komende tijd door de Provincie en/of het Rijk met succes initiatieven worden ontplooid om de planning voor het beschikbaar krijgen van depositieruimte wat naar voren te schuiven.

Stand van zaken

Zoals hiervoor omschreven vindt op dit moment de verificatie plaats van de aanmeldingen door PAS-melders. Landelijk zijn hiervoor criteria opgesteld en daarnaast geldt uiteraard de wet- en regelgeving. Legalisatie kan alleen aan de orde zijn als een PAS-melder zich in de PAS-periode daadwerkelijk heeft gemeld, de melder thans vanwege de gemelde activiteiten een natuurvergunning nodig heeft en de melder voldoet aan de landelijk geformuleerde criteria en de eisen voor natuurvergunningverlening. De aangemelde dossiers worden op deze aspecten doorlopen.

Per eind september 2022 zijn 51 dossiers geverifieerd. Dat levert de onderstaande beoordelingsresultaten op.

De PAS-melders die in aanmerking komen voor legalisatie en ook een natuurvergunning nodig hebben bevinden zich op de volgende globale locaties:

Sector	Postcode bedrijfslocatie art. 5.1.2e	Plaats bedrijfslocatie
Veehouderij		Bleskensgraaf
industrie		Botlek
veehouderij		Numansdorp
veehouderij		Lekkerkerk
veehouderij		Ottoland
veehouderij		Giessenburg
veehouderij		Lekkerkerk
veehouderij		Noordeloos
veehouderij		Groot Ammers
veehouderij		Groot Ammers
veehouderij		Wassenaar
veehouderij		Lekkerkerk
Veehouderij		Nieuwveen
Industrie		Rotterdam

Aanpassen aanpak

De huidige aanpak en voortgang past bij de planning van het beschikbaar komen van depositieruimte en er is vanuit die optiek geen reden tot versnellen. Gezien de actuele politieke en bestuurlijke context is een versneld inzicht in de eerste schifting van het totaal aan dossiers wel gewenst. De komende periode wordt gekeken of de verdere verificatie in 2 stappen (stap 1 globale verificatie en stap 2 volledige verificatie) kan worden uitgevoerd zodat eerder ook een beeld (resultaat) beschikbaar komt van de nog onbehandelde dossiers.

Contact[art.5.1-2e](#)**Postadres Provinciehuis**

Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum

Zie verzenddatum linksonder

Ons kenmerk

briefnr
DOS-2019-0005750

Uw kenmerk**Bijlagen**

1

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
t.a.v. de minister voor Natuur en Stikstof
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Onderwerp

Gebiedsplan0.5 Stikstof Zuid-Holland

Excellentie

BESPREEKPUNT MET JEANNETTE

In de brief zijn punten uit een eerdere conceptbrief naar de minister opgenomen. Toen was de conclusie om deze conceptbrief niet te verzenden, want het zou onnodig blijken van ongenoegen kunnen geven. Echter hebben we dit niet zo in het BCO van afgelopen dinsdag aan de orde gehad. We willen graag nog eens bespreken of de brief in z'n huidige scherpste akkoord is.

Excellentie,

Bezoekadres

Zuid-Hollandplein 1
2596 AW Den Haag

Tram 9 en de buslijnen
90, 385 en 386 stoppen
dichtbij het
provinciehuis. Vanaf
station Den Haag CS is
het tien minuten lopen.
De parkeerruimte voor
auto's is beperkt.

In de Wet Stikstofreductie en Natuurherstel is vastgelegd dat Gedeputeerde Staten vóór 1 juli 2023 het Gebiedsplan Stikstof aanbieden.

In het bestuurlijk overleg op 14 oktober 2022 waarin afspraken zijn gemaakt over de verschillende mijlpalen om tot dit gebiedsplan te komen, is afgesproken dat de provincies rond de zomer van 2022 een concept-gebiedsplan opleveren zodat u kan inventariseren of de doelen die in de Wet Stikstofreductie en Natuurherstel zijn opgenomen gehaald kunnen worden.

Hierbij bieden wij u ons Gebiedsplan Stikstof Zuid-Holland 0.5 aan. Wij werken samen met gebiedspartijen in vier gebiedsprocessen aan de stikstofopgave. Per gebied is een gebiedsagenda gemaakt die als bijlage in het gebiedsplan is opgenomen. Met sectorpartners werken we – sinds 2019 – aan deze opgave via de Sectortafel Stikstof Zuid-Holland.

Wij willen onze verantwoordelijkheid nemen in dit ingewikkelde dossier. Gelijktijdig kunnen wij deze verantwoordelijkheid niet nemen als het Rijk niet ook haar verantwoordelijkheid neemt. Wij zien deze verantwoordelijkheid in generiek beleid, landelijke bronmaatregelen en passend instrumentarium. Specifiek voor de kustprovincies is er echter ook de noodzaak dat het Rijk de verantwoordelijkheid neemt voor een aanpak in de zeescheepvaart, de buitenlandse emissiebronnen en de meetcorrectie. De meetcorrectie in de duingebieden is ca. 20% van de totale depositie in de duinen en daarmee een factor van belang. Wij verzoeken het Rijk om de betekenis van de meetcorrectie nader te duiden wil er een kader kunnen zijn voor het vaststellen van de gebiedsdoelen. Zicht op de meetcorrectie is ook essentieel voor de ontwikkelingen van nationaal belang in de omgeving van de duinen, zoals de woningbouwopgave in de Randstad en economische ontwikkeling. Bij elkaar vraagt dit een actieve onderzoeksstrategie die binnen een jaar tot resultaat leidt.

Ter illustratie schetsen wij graag nog het belang voor Zuid-Holland van helderheid over de buitenlandse bronnen. Het buitenland heeft als bron - ook - in Zuid-Holland het grootste aandeel in de stikstofdepositie. In de duingebieden bedraagt deze bijdrage naar orde 35%. De voornaamste bijdragen aan deze bron komt uit Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk en zijn afkomstig van niet-industriële bronnen. De prognoses van het Rijk gaan voor de bron buitenland uit van een reductie van 38%. De veronderstelde reductie van deze bron is daarmee zowel absoluut als relatief zeer fors. Om in verhouding te zetten: 38% reductie voor niet-industriële bronnen is bijna twee keer zo hoog als de binnenlandse generieke reductie voor de landbouw.

Dit inzicht roept bij ons de volgende vragen op:

- Is een transparante onderbouwing te geven van de onderliggende aannames aan de buitenlandprognoses?
- Zijn er duidelijke afspraken die een - onomkeerbare - realisatie van deze reductie verzekeren of moet het risico van niet-realiseren onder ogen worden gezien?
- Heeft het Rijk terugvalscenario's om deze component van het generieke beleid te verzekeren?

- Deelt het Rijk de visie van de provincie dat tegenvallers in het generieke beleid – materieel – niet kunnen worden gecompenseerd binnen de gebiedsgerichte benadering?

Alleen met een gezamenlijke aanpak en de wederkerigheid van afspraken kunnen wij onze verantwoordelijkheid pakken voor de gebiedsgerichte aanpak. Wij zetten ons in voor een gebiedsgerichte aanpak, vanuit de verwachting dat het Rijk invulling en uitwerking geeft aan de punten zoals benoemd in deze brief. Het gaat daarbij ook over de PAS-melders, overige vergunningsvrije meldingen en onvergunde emittenten zoals in de glastuinbouw voorkomt. Wij verwachten dat het Rijk de ruimte creëert, zodat gezamenlijk snelheid gemaakt kan worden in de legalisatie. Wij gaan hierover graag met u verder in gesprek, omdat het belang en de urgentie van deze opgaven vragen om daadkrachtig en gezamenlijk optreden van alle partijen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris, voorzitter,

drs. H.M.M. Koek

drs. J. Smit

Bijlagen:

- Gebiedsplan0.5 Stikstof Zuid-Holland

Datum : 6 december 2022
Aan : BCO Stikstof
Van : ODH, art. 5.1.2e
Onderwerp : Stand van zaken afhandeling PAS-melders per 1 december 2022

Inleiding

Landelijk is een programma voorbereid om de PAS-melders te legaliseren. In Zuid-Holland zijn werkzaamheden opgestart om tot een concrete legalisatie te komen. In deze memo is een beknopte beschrijving opgenomen van de stand van zaken voor zover het de uitvoering betreft door de Omgevingsdienst Haaglanden (ODH).

Beknopte toelichting legalisatietraject (ODH)

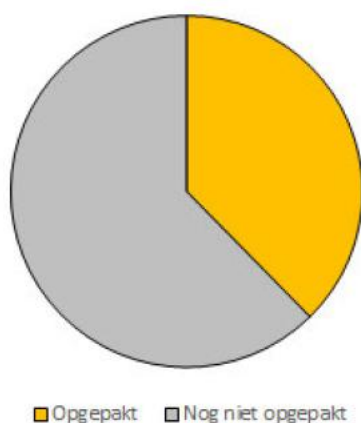
In Zuid-Holland is in potentie sprake van in totaal 235 PAS-melders. Hiervan hebben zich in eerste instantie bij het Rijk 165 PAS-melders daadwerkelijk aangemeld om voor legalisatie in aanmerking te komen. Na herinneringsacties vanuit het Rijk is dit aantal tot 1 december 2022 (sluitingsdatum aanmelding) opgelopen tot 178 PAS-melders (wellicht komen hier nog enkele dossiers bij). Dit is de scope van de legalisatiewerkzaamheden door de ODH. Het legalisatieprogramma kent in Zuid-Holland een uitvoeringsperiode over de jaren 2022 tot en met 2024. Grofweg kent het traject twee fasen: [1] het verifiëren of PAS-melders voldoen en voor legalisering in aanmerking komen en [2] de feitelijke legalisering door middel van een natuurvergunning. Legalisering is mogelijk indien door het treffen van maatregelen of anderszins depositieruimte beschikbaar komt of is gekomen om de depositie door de PAS-melder op te vangen. Stap 1 is gepland voor 2022 en 1e helft 2023 en stap 2 is gepland voor 2023 en 2024. Van belang is dat het zwaartepunt van het beschikbaar krijgen van depositieruimte om PAS-melders te kunnen legaliseren vooralsnog geprojecteerd staat voor 2024, tenzij door Provincie en/of Rijk met succes initiatieven worden ontplooid om de planning voor het beschikbaar krijgen van depositieruimte naar voren te schuiven.

Stand van zaken

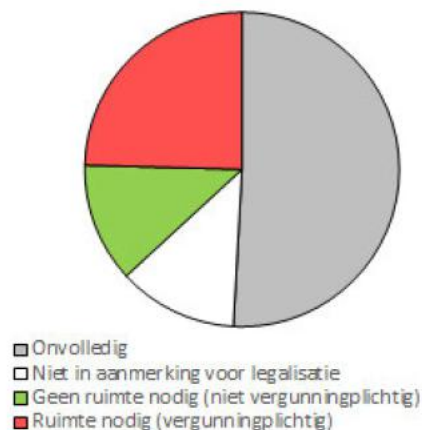
Zoals hiervoor omschreven vindt op dit moment de verificatie plaats van de aanmeldingen door PAS-melders. Landelijk zijn hiervoor criteria opgesteld en daarnaast geldt uiteraard de wet- en regelgeving. Legalisatie kan alleen aan de orde zijn als een PAS-melder zich in de PAS-periode daadwerkelijk heeft gemeld of in die periode meldingsvrij was, de melder thans vanwege de gemelde activiteiten een natuurvergunning nodig heeft en de melder voldoet aan de landelijk geformuleerde criteria en de eisen voor natuurvergunningverlening. De aangemelde dossiers worden op deze aspecten doorlopen.

Per 1 december 2022 zijn 57 dossiers geverifieerd en 10 dossiers zijn in behandeling. Dat levert voor de geverifieerde dossiers de onderstaande beoordelingsresultaten op.

Voortgang verificatie PAS-melders

Resultaat verificatie PAS-melders

De PAS-melders die in aanmerking komen voor legalisatie en ook een natuurvergunning nodig hebben bevinden zich op de volgende globale locaties:

Sector	Postcode bedrijfslocatie	Plaats bedrijfslocatie
Veehouderij	art. 5.1.2e	Bleskensgraaf
industrie		Botlek
veehouderij		Numansdorp
veehouderij		Lekkerkerk
veehouderij		Ottoland
veehouderij		Giessenburg
veehouderij		Lekkerkerk
veehouderij		Noordeloos
veehouderij		Groot Ammers
veehouderij		Groot Ammers
veehouderij		Wassenaar
veehouderij		Lekkerkerk
Veehouderij		Nieuwveen
Industrie		Rotterdam

De huidige aanpak en voortgang past bij de planning van het beschikbaar komen van depositieruimte en er is vanuit die optiek geen reden tot versnellen. Gezien de actuele politieke en bestuurlijke context is een versneld inzicht in de eerste schifting van het totaal aan dossiers wel gewenst. In het najaar 2022 is gekeken of het verificatieproces kan worden versneld door eerst een globale verificatie (stap 1) uit te voeren en daarna de volledige verificatie (stap 2). Het inhoudelijk beoordelen van de dossiers is echter intensief en de te behalen tijdswinst zal beperkt zijn.

Aanbod provincie Zuid-Holland aan de boeren in de Alblasserwaard

Dit document is opgesteld naar aanleiding van een prettig en open gesprek met een delegatie van de boeren en de gemeente Molenlanden op 11 november 2022 in het provinciehuis te Den Haag. Het gesprek richtte zich met name op de toekomst van de landbouw en de agrarische ondernemers in de Alblasserwaard in het licht van de maatschappelijke opgaven, die op het gebied afkomen. Aan dit gesprek namen deel:

Provincie Zuid-Holland: Meindert Stolk (portefeuillehouder landbouw en bodemdaling), Jeannette Baljeu (Portefeuillehouder water en stikstof en NPLG), art. 5.1.2e

Gemeente Molenlanden: Jan Lock (wethouder) art.5.1-2e

art.5.1-2e

Delegatie agrariërs:

art. 5.1.2e

Als resultaat van het gesprek wil de provincie een aanbod doen, dat de basis vormt voor verder overleg en nog te maken afspraken. De provincie is zich heel goed bewust dat de enorme opgaven, die op de landbouw afkomen, grote zorgen baren bij de agrariërs. De landbouw staat er echter niet alleen voor want we zien de opgaven op het gebied van natuur, water en klimaat als gezamenlijke opgaven voor alle betrokkenen bij het landelijk gebied. Wij nodigen het gebied daarom uit tot constructieve dialoog, die leidt naar oplossingen voor de vraagstukken, waar wij gezamenlijk mee worden geconfronteerd. Om te beginnen zijn gedeputeerden Stolk en Baljeu bereid om op 19 december in gesprek te gaan in een brede bijeenkomst in Giessenburg met de boeren uit de Alblasserwaard.

De provincie spreekt haar waardering uit voor de vorderingen, die de afgelopen jaren zijn gemaakt in het gebied. Niet alleen in een vitale gebiedssamenwerking op vele terreinen, maar zeker ook de individuele prestatie van boeren om de bedrijven minder milieubelastend te maken. We zijn er echter nog niet, want natuur, bodem en water in Nederland worden nog steeds te veel belast. Tegelijkertijd beseffen wij ons dat de inmiddels geleverde prestatie waardering verdienen en dat per bedrijf moet worden bekeken in hoeverre men er als is of wat er nog extra nodig is om binnen gestelde normen te komen. Om te bekijken wat daarvoor nodig is, willen we ook met boeren de staat van de natuur en water in de Alblasserwaard in beeld brengen.

Wij willen de boeren in de Alblasserwaard danken voor het constructieve gesprek en hieronder zullen wij puntsgewijs ingaan om de besproken onderwerpen uit het gesprek en de 13 vragen uit de gespreksnotitie, die voorafgaand aan het gesprek is toegestuurd.

1. De PAS-melders en interimmers

- Provincie Zuid-Holland vindt het belangrijk dat de PAS-meldingen zo snel en goed mogelijk gelegaliseerd worden. De verantwoordelijkheid voor mogelijk maken van de legalisatie en dus de benodigde stikstofruimte ligt wel bij de Rijksoverheid. Wij zullen onze invloed bij het Rijk aanwenden om dit te versnellen.
- Op 22 november heeft Gedeputeerde Staten een plan van aanpak voor de PAS-melders in Zuid-Holland vastgesteld in het verlengde van de ruimte, die het Rijk

denkt te gaan bieden op dit vlak. Graag willen wij met u in gesprek over de aanpak van de PAS-melders in de Alblasserwaard. De provincie is bevoegd gezag als het gaat om de vergunningverlening Wnb.

- PAS-melders, moeten zich voor 1-12-2022 melden bij RVO om bij de overheid in beeld te zijn rond de legalisatie.
- Interimmers kunnen alsnog een Wnb bescherming aanvragen mits voldoende stikstofruimte beschikbaar komt via intern of extern salderen ¹.
- Versnellen van dit proces is mogelijk door in het gebied extern te salderen, m.a.w. door stoppende bedrijven hun stikstof-vergunning beschikbaar te laten stellen aan PAS-melders; deze ruimte kan dan voor 70% worden benut.

2. Vrijspelen stikstofruimte en de toedeling van er van aan stikstofvragende activiteiten

- Het kaartje van het Rijk van 10 juni is van tafel en de opgave rond stikstof komt daarvoor in de plaats. De besparingsopgave voor Zuid-Holland bedraagt 1,9 kiloton stikstofemissie per jaar ten behoeve van natuurherstel. Dit bovenop de door het rijk ingeboekte emissiedaling tot 2030 als gevolg van effecten van bestaand beleid.
- De provincie zal de stikstofproblematiek in de volle breedte beschouwen, waarin alle stikstofuitstotende sectoren hun relatieve aandeel zullen moeten leveren.
- Mogelijkheden om binnen een gebied vrijgespeelde stikstof alleen maar voor het gebied in te zetten, en daarbij ook nog een voorkeursvolgorde te hanteren, is juridisch zeer lastig. Wij zullen wel een dialoog voeren over dit vraagstuk met de gezamenlijke provincies en het Rijk, mede in het licht van onze zorgen over de legalisering van de PAS-melders, met als doel om zoveel mogelijk vrijgespeelde stikstof voor het gebied te behouden.

3. Overige toezeggingen en punten van aandacht

- Het plan voor het ZH-PLG, dat volgend jaar moet worden ingediend is een eerste stap van een cyclisch proces, dat de komende 8 jaar gaat lopen. Wij verwachten niet dat op 1 juli 2023 alle problemen zijn opgelost, maar dat is gestart aan werken aan een oplossing.
- De provincie zal tijdig de criteria bekend maken waaraan het in te dienen plan ten behoeve van het ZH-PLG aan moet voldoen.
- De provincie nodigt de boeren uit om zelf met doelgerichte toekomstplannen te komen, waarin voldoende ruimte is voor een gezonde bedrijfseconomie en het doelbereik uit de opgaven. De provincie gaat daarbij niet op de stoel van de ondernemer zitten.
- De provincie zal helpen waar het kan met geld en instrumenten om de landbouw verder te ontwikkelen in de richting van een meer natuur- en milieu-inclusieve bedrijfsvoering met voldoende verdienvermogen om boeren toekomstperspectief te bieden.
- De factor tijd is belangrijk en helpt zeker bij het doelbereik, maar dat betekent wel dat wij vragen om nu te beginnen, wil je de doelen van 2030 gaan halen.
- Een borgingsystematiek op bedrijfsniveau wordt ontwikkeld om het doelbereik te meten en vast te leggen. Hiertoe zal o.a. een stelsel van Kritische Prestatie-Indicatoren (KPI's) worden ontwikkeld (door het Rijk met de provincies); de KPI-

¹ Op de website BIJ12:

<https://www.bij12.nl/onderwerpen/stikstof-en-natura2000/vergunningen-en-toestemmingsbesluiten/vergunning-aanvragen-of-niet/>

systematiek moet ook reeds geleverde prestaties laten zien, zodat, die als resultaat kunnen worden ingeboekt.

- De provincie heeft een natuuropgave, die uiterlijk 2027 moet zijn afgerond. Daarnaast moet de biodiversiteit buiten het natuurnetwerk Nederland worden verbeterd, ook op het boerenland. Zo ligt er een opgave voor om 10% groenblauwe dooradering te realiseren.
- De provincie zal zich inspannen om zoveel mogelijk duidelijk te verschaffen over de doelen en de opgave en het beleid daaromtrent. PS bespreken het Startdocument ZH-PLG (Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied), tezamen met de Strategie vitale Veenweiden, de brief over de landbouw, de aanpak PAS-melders en de grondbank Zuid-Holland. Wij zullen de gebieden, waaronder de Alblasserwaard, zo snel mogelijk hierover informeren.

CONCEPT

Titel

Wat : Gesprek Gedeputeerden Baljeu en Stolk met agrariërs in Alblasserwaard
 Wanneer : 19 december
 Waar: de Til, Breestraat 1, Giessenburg

Doel met elkaar in gesprek over de uitdagingen in het landelijk gebied voor de Alblasserwaard voor zowel de korte termijn als lange termijn. Werken aan vertrouwen tussen de partijen om stappen te kunnen zetten richting een gebiedsplan volgend jaar.

Tijdsduur : 2,5 uur

Start : 20:00

Eindtijd : 22:30

Aanwezigen : op dit moment (woensdag) hebben zich 90 agrariërs aangemeld, dus dat kan nog wel flink toenemen. verder een afvaardiging van het college in Molenlanden, wethouder Bijderwieden van gemeente Sliedrecht, Hardinxveld – Giessendam is ambtelijk vertegenwoordigd. Daarnaast ook nog enkele ambtenaren van de provincie Zuid Holland en gemeente Molenlanden

Behandelend ambtenaar: art. 5.1.2e

Foto's nodig van sprekers? Ja , verzorgt art.

Programma

Dagvoorzitter: art. 5.1.2e

Aanleiding:

Een delegatie van de boeren en de gemeente Molenlanden sprak met gedeputeerden Baljeu en Stolk op 11 november 2022 in het provinciehuis te Den Haag. Het gesprek richtte zich met name op de toekomst van de landbouw en de agrarische ondernemers in de Alblasserwaard in het licht van de maatschappelijke opgaven, die op het gebied afkomen. Een gespreksnotitie met een dertiental vragen (zie bijlage) vormde de basis voor dit gesprek.

Tevens zijn er de afgelopen maanden in Alblasserwaard een aantal bijeenkomsten met agrariërs geweest waarin de recente ontwikkelingen rondom stikstof en de toekomst van het landelijk gebied centraal stonden. Als vervolg hierop is het initiatief genomen om de provincie uit te nodigen voor een sessie op 19 december om over een aantal zorgen verder te praten.

De provincie wil tenslotte graag samen met de agrariërs, het waterschap en de gemeente Molenlanden een proces starten om te komen tot een gebiedsplan als onderdeel van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Doel:

- Met elkaar een basis van vertrouwen ontwikkelen voor het verdere gebiedsproces
- Delen van zorgen over de ontwikkelingen rondom stikstof en de toekomst van de Alblasserwaard

Tijdsindeling:

- 20:00 – 20:05 Welkom door Jan Lock, wethouder gemeente Molenlanden en tevens voorzitter regiegroep Veenweide Alblasserwaard. Terugblik op eerdere bijeenkomsten die vanuit de werkgroep agrariërs Alblasserwaard zijn georganiseerd rondom de NPLG vraagstukken (hier was de provincie niet bij). Jan Lock zal de gezamenlijkheid van de opgave die we met elkaar hebben benoemen.

- 20:05 – 20:15 Interview met art. 5.1.2e over de ruim 350 keukentafelgesprekken die gevoerd worden in het gebied over het perspectief dat agrariërs zien voor hun bedrijf
- 20:05 – 20:15 Interview met gedeputeerden Baljeu en Stolk
- 20:15 – 22:00 Panelgesprek en gesprek met zaal: in het panel zitten Jeannette Baljeu, Meindert Stolk en vanuit de agrariërs: art. 5.1.2e Deze agrariërs nemen deel in de zogenoemde werkgroep agrariërs Alblasserwaard
- 22:00 – 22:30 Laatste vragen en afspraken voor vervolg

Input voor interview

Vragen voor Meindert Stolk:

Waarom zijn jullie hier vanavond?

- Er komt ongelooflijk veel op de agrarische sector af de laatste tijd. We realiseren ons dat dit tot veel onrust en emotie leidt. Doelstellingen vanuit natuur, stikstof, water en klimaat moeten vertaald worden naar de verschillende gebieden in Zuid Holland, dus ook in de Alblasserwaard. En tegelijkertijd zijn er op korte termijn problemen die we moeten oplossen, zoals de legalisatie van de PAS melders. Collega Baljeu en ik willen graag samen met jullie in gesprek over zowel deze urgente problemen op korte termijn als het ontwikkelen van het perspectief op het gebied op lange termijn. Dit is een gezamenlijke opgave die we met elkaar willen doen. Ik vind het belangrijk dat met elkaar op basis van vertrouwen stappen kunnen zetten.

Hoe kijk jij naar de landbouw in de Alblasserwaard de komende decennia? Is er nog plek voor landbouw?

- De rol van de landbouw zie ik als driedig: producent van voedsel, beheerder van het landschap en essentieel onderdeel van de sociaaleconomische identiteit van de gebieden. Ik ben ervan overtuigd dat de komende decennia er nog steeds landbouw is in de Alblasserwaard. Hoe precies, daar kan ik geen blauwdruk voor geven.

Er zijn veel belangrijke stukken door de provincie vastgesteld de afgelopen tijd die effect hebben op de toekomst van de Alblasserwaard, kun je daar wat meer over vertellen?

- Enkele weken geleden hebben we als GS de veenweidestrategie en het startdocument Zuid-Hollands Programma Landelijk Gebied vastgesteld. Deze zijn ook in Provinciale Staten behandeld. Daarmee geven we richting hoe we willen komen tot gebiedsplannen, ook in de Alblasserwaard, waarin we met elkaar beschrijven hoe we in het gebied een bijdrage kunnen leveren aan de landelijke doelstellingen voor natuur, water en klimaat.
Maar net zo belangrijk: dat we schetsen hoe het toekomstperspectief voor agrariërs in het gebied eruit kan komen te zien.
Tevens zijn er een paar weken geleden verschillende brieven van de Rijksoverheid verschenen die invloed hebben op het landelijk gebied. De provincie analyseert op dit moment deze brieven op de consequenties voor Zuid-Holland.

Vragen voor Jeannette Baljeu

Een belangrijke opgave in de Alblasserwaard ligt op het terrein van de stikstofreductie. Hoe kijk jij hier tegenaan en hoe werkt de provincie aan dit vraagstuk?

- De stikstofopgave heeft directe consequenties voor dit gebied. We beseffen ons dat er veel zorgen zijn over onder meer de PAS melders en de aan te wenden stikstofruimte. Urgent is hoe om te gaan met de PAS melders in het gebied. De provincie werkt aan een plan voor de PAS melders waarin het streven is zo snel

mogelijk tot duidelijkheid en legalisatie te komen. Tevens vinden we het van groot belang om duidelijkheid te geven over stikstofruimte die vrijkomt. Een groot deel zal naar natuurherstel gaan, maar het overige deel zal ingezet moeten worden voor legalisatie van de PAS melders en voor overige activiteiten zoals woningbouw en infrastructuur. De provincie werkt aan een prioritering ten aanzien van de vrijkomende stikstofruimte.

Wanneer is de avond voor jou geslaagd?

- Ik vind het belangrijk dat we in dialoog met elkaar zijn en blijven over de uitdagingen die er spelen in dit gebied, hoe moeilijk het ook is. Een van die lastige kwesties is de PAS melders problematiek, waar we later de avond verder over komen te spreken. Verder hoop ik dat we met elkaar een stap kunnen zetten in het onderlinge vertrouwen. Dat vind ik erg van belang, het is de enige manier om gezamenlijk antwoorden te vinden op deze ingewikkelde problematiek.

Voorbereiding panelgesprek en Q&A's bijeenkomst gedeputeerden Baljeu en Stolk met agrariërs in Alblasserwaard, 19 december

In deze memo wordt een voorstel gedaan voor een reactie tijdens de stellingen van het panelgesprek. Daarnaast lees je in de bijgevoegde bijlage de antwoorden op vragen die eerder zijn gesteld door de werkgroep agrariërs Alblasserwaard in een gespreksnotitie als voorbereiding op een gesprek dat op 11 november is gevoerd met een afvaardiging van agrariërs, gemeente Molenlanden en de twee betrokken gedeputeerden. Tot slot vind je aan het eind van deze memo nog een aantal veelvoorkomende vragen die mogelijk vanuit de zaal kunnen worden gesteld.

Voorstel voor reactie op stellingen bij panelgesprek

Tijdens het panelgesprek zullen een vijftal stellingen door de dagvoorzitter worden ingeluid aan de hand waarvan het gesprek zal plaatsvinden. In het panel zitten Jeannette Baljeu, Meindert Stolk en vanuit de agrariërs: art. 5.1.2e

Stelling 1:

Een toekomstplan voor de Alblasserwaard begint met een oplossing voor PAS-melders, interimmers en niet-melders.

Voorstel reactie:

Begrijpelijke stelling. De problematiek van de PAS melders en interimmers speelt nu. Veel boeren die hier mee te maken hebben leven in onzekerheid. In de Krimpenerwaard hoorden we recent van één van de boeren tot welke financiële problemen het kan leiden. Vanuit de provincie zijn we hard aan de slag met een plan om de PAS melders te legaliseren. Dit betekent per individuele casus scherp krijgen wat er aan de hand is: is het een zogenoemde foute PAS melder? Is het mogelijk om in het bedrijf een aantal maatregelen te treffen waardoor er een mate van stikstofreductie wordt behaald waardoor er geen natuurvergunning meer nodig is? Welke mogelijkheden zijn er voor extern salderen eventueel tussen agrariërs onderling? Dit zullen we met elkaar moeten gaan uitzoeken en mijn voorstel is om een groep te formeren met collega's van de provincie en een afvaardiging vanuit jullie om dit vraagstuk beet te pakken.

Stelling 2:

Stikstofruimte die vrijkomt in de Alblasserwaard zetten we in de Alblasserwaard in. Voor (1) PAS-melders, (2) natuur, (3) wonen, werken en mobiliteit.

We snappen de urgentie om voor PAS melders een oplossing te vinden. Echter: Mogelijkheden om binnen een gebied vrijgespeelde stikstof alleen maar voor het gebied in te zetten, en daarbij ook nog deze voorkeursvolgorde te hanteren, is juridisch zeer lastig. Immers: een groot deel van de behaalde stikstofreductie zal eerst ingezet moeten worden voor natuurherstel. Wij zullen wel een dialoog voeren over dit vraagstuk met de gezamenlijke

provincies en het Rijk, mede in het licht van onze zorgen over de legalisering van de PAS-melders, met als doel om zoveel mogelijk vrijgespeelde stikstof voor het gebied te behouden.

Stelling 3:

Goed inkomen boeren is voorwaarde voor halen van maatschappelijke doelen.

Aan stikstofreducerende maatregelen, zoals innovatie, stal, voer- en managementmaatregelen en extensivering hangt een prijskaartje. Daar zijn we ons absoluut van bewust. We zullen met elkaar meer scherpte moeten krijgen in de exacte kosten hiervan en de baten die hiermee worden gerealiseerd. De opdracht van het Rijk om tot een gebiedsplan te komen is onder meer bedoeld als bod richting het zogenoemde Transitiefonds Landelijk Gebied. Binnen dit fonds is tot 2035 24 mld € beschikbaar. Als wij met elkaar erin slagen om tot een goed voorstel te komen met een eerlijke verdeling tussen publieke en private investeringen dan heb ik goede hoop dat we een goede bijdrage uit het Transitiefonds kunnen krijgen.

Stelling 4:

Meer natuur? Alleen in de vorm van agrarisch natuurbeheer!

De provincie heeft een natuuropgave, die uiterlijk 2027 moet zijn afgerond. Dit betekent voor de Alblasserwaard: (volgt vanuit Natuur) Daarnaast moet de biodiversiteit buiten het natuurnetwerk Nederland worden verbeterd, ook op het boerenland. Zo ligt er een opgave vanuit het Rijk voor om 10% groenblauwe dooradering te realiseren. Wat dit concreet betekent voor de Alblasserwaard maken we de komende tijd scherp. Wel moeten we serieus rekening houden met een extra natuuropgave vanuit het Rijk.

Stelling 5:

Boeren, gemeente, provincie en waterschap werken samen aan het toekomstplan voor de Alblasserwaard.

Voorstel reactie: hier ben ik het zeer mee eens. We hebben elkaar hard nodig in dit ingewikkelde proces en zonder voldoende draagvlak in het gebied komen we niet tot een werkbaar toekomstplan voor de Alblasserwaard. Iedere partij heeft hierin een eigen bijdrage te leveren. Laat ik nog wat meer ingaan op wat de provincie hierin te doen heeft. De provincie gaat onder meer aan de slag met het duiden van de rijks-doelstellingen vanuit het NIPLG voor de Alblasserwaard en met het opstellen van een zogenoemde gebiedsfoto waarin samen met jullie een objectieve analyse van de opgave voor de Alblasserwaard wordt gemaakt. Duidelijker gesteld: waar vindt met name de stikstofemissie plaats, waar in het gebied vindt hoeveel bodemdaling plaats, etc. Maar de provincie zal ook samen met het Rijk aan de slag moeten met het vraagstuk rondom de PAS melders (en is daar ook mee bezig). Maar we kunnen dit niet zonder jullie. Welke maatregelen kunnen we treffen en kunnen op voldoende draagvlak rekenen? Welke maatwerkoplossingen kunnen we voor de individuele PAS melder bieden?

Vragen die misschien nog in de zaal worden gesteld

Wat is de laatste stand van zaken mbt stikstof?

Het stikstofkaartje is van tafel, maar het probleem is niet weg. De provincie is aan het rekenen hoe de 'opdracht' aan de provincie rond ammoniak kan worden beantwoord, en hoe we die kunnen verdelen over verschillende gebieden binnen de provincie. We bespreken verschillende mogelijkheden voor deze verdeling binnenkort met de gebieden.

Boerenbedrijven die dicht bij N2000-gebieden liggen zullen het sterkst moeten bijdragen aan de doelstelling om stikstofuitstoot te verminderen. Dat is in de Alblasserwaard niet het geval. Er zal daarnaast wel een doelstelling komen voor alle melkveehouders in de provincie. Voor het halen van de doelstelling zijn verschillende oplossingsrichtingen. Bedrijfsvoering/voer-/managementmaatregelen, staltechniek, extensiveren en eventueel stoppen/verplaatsen. We moeten zoeken naar de meest passende combinatie van maatregelen op gebieds-/polder-/bedrijfsniveau.

Wanneer is het genoeg? Wanneer zijn we klaar? De overheid komt steeds met nieuwe vragen

Wat we nu zien aankomen rond stikstof, klimaat, natuur en water gaat over 2027 – 2030 – 2035. Voor klimaat weten we dat we ook koers moeten bepalen richting 2050. Al met al zien we een beweging naar steeds meer verduurzaming. Dat betekent dat de trend naar intensivering en schaalvergroting op termijn waarschijnlijk niet is vol te houden. En dat betekent zoeken naar andere verdienmodellen voor het boerenbedrijf. We willen als overheid graag de agrarische sector helpen bij deze ontwikkeling.

Hoe wordt vrijkomende stikstofruimte toegedeeld?

De besparingsopgave voor Zuid-Holland bedraagt 2,5 kiloton stikstofemissie per jaar ten behoeve van natuurherstel. De vrijkomende stikstofruimte zal eerst voor natuurherstel ingezet moeten worden, dat is een juridische verplichting. Vervolgens is er ruimte voor legalisatie van de PAS melders en de inzet voor andere activiteiten zoals wonen. Mogelijkheden om binnen een gebied vrijgespeelde stikstof alleen maar voor het gebied in te zetten, en daarbij ook nog een voorkeursvolgorde te hanteren, is juridisch lastig.

Hoeveel PAS melders hebben zich aangemeld voor 1 december voor legalisatie?

Ongeveer 40 PAS melders in de Alblasserwaard hebben zich gemeld. De inschatting is dat hierboven op er een marge van 10% is van PAS melders die zich niet heeft gemeld bij RVO voor legalisering.

Op Zuid Holland niveau zijn er naar schatting 200 interimers. Daarvan weten we niet hoeveel er daadwerkelijk in Alblasserwaard zijn.

Iedere PAS melder heeft een persoonlijke uitnodiging gekregen om zich voor 1 december te melden.

Wat is het vertrekpunt (jaartal) voor het meten van stikstofreductie.

2018 is het referentiemoment

Hebben we inmiddels de opgave voor NNN in de Alblasserwaard gerealiseerd of staat er nog een opgave over?

Volgt

Wat betekenen dat brieven van het Rijk die recent zijn verschenen voor de Alblasserwaard?

De provincie studeert nog op de consequenties van de brieven. Er zijn veel onderwerpen die jullie raken. Denk aan de doelstellingen voor waterberging en grondwaterpeil, intern salderen, latente stikstofruimte, prioritering in de stikstofruimte etc. Zodra we meer scherpthe hebben in de consequenties voor de Alblasserwaard gaan we graag verder in gesprek

Wat wordt onder 10% meer groenblauwe dooradering verstaan?

Onder groenblauwe dooradering wordt verstaan de 'kleine' natuurelementen die ons landschap in belangrijke mate vormgeven. Als bovengrens hanteren we een omvang van maximaal een paar hectare. Om die reden wordt vaak gesproken van kleine landschapselementen (KLE). Deze kunnen als punten, lijnen of vlakken aanwezig zijn. Naast houtige elementen zoals singels, bomenrijen, houtwallen, heggen, hagen, knotbomen, graften, griendjes en hoogstam-boomgaarden, gaat het om elementen met een begroeiing van kruiden en ruigten en natte elementen zoals slootkanten, natuurvriendelijke oevers en poelen.

Wat dit betekent voor Zuid Holland en specifiek Alblasserwaard wordt nog uitgewerkt door provincie en Rijk